

JOSEPHI LANZONI,

FERRARIENSIS.

OPERA OMNIA,

MEDICO-PHISICA & PHILOLOGICA.

IN TRES TOMOS DISTRIBUTA.

JOSEPHI LANZONI,

FERRARIENSIS

PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS
IN PATRIA UNIVERSITATE LECTORIS PRIMARII,
S. R. I. Academiæ Cæſareo - Leopoldino - Carolinæ
Naturæ Curioſorum Socii &c.

OPERA OMNIA,

MEDICO-PHYSICA ET PHILOLOGICA

CUM EDITA HACTENUS, TUM INEDITA
Accedit
VITA AUCTORIS HIERONYMO BARUFFALDO
Ph. D. Ferrarienſi, Scriptore.
CUM INDICIBUS RERUM CUIQUE VOLUMINI NECESSARIIS.

TOMUS PRIMUS.

LAUSANNÆ,
Sumptibus MARCI-MICHAELIS BOUSQUET & SOCIOR.

M. DCCXXXVIII.

BIBLIOPOLÆ LECTORI.

UNC tandem prodit Collectio Operum omnium Viri Celeberrimi JOSEPHI LANZONI; hæc ab iis omnibus quibus placent tùm Medicina, tùm Philologia anxiè expectabatur: hanc promiſerant olim vivente Authore Bibliopolæ Genevenſes, & poſt ejus obitum Bibliopola Ferrarienſis; quanto in pretiò habita, quantam Authori conciliarint famam nemò eſt in Medicinæ vel Philologiæ ſtudiis tantiſper verſatus, qui ignoret; ſciunt Bibliopolæ ex iteratis quorumdam ejus Operum editionibus. Nihil itaque jucundius atque utilius nos facturos eſſe arbitrati ſumus, quam ſi tanti Viri Scripta, tum olim edita, tum inedita, in unum conjecta, tibi, B. L., offerremus; ſicque deſiderio Celeberrimi Authoris ſatisfacimus, ut patuit ex ejus Teſtamento. De ejus vita nihil dicturi ne tanti Viri laudes culpa deteramus ingenii, B. L. remittimus

timus ad ea quæ eruditè scripsit Vir Celeberrimus Authoris amicissimus HIERONYMUS BARUFFALDUS.

Inter Opera Manuscripta eminent *Tractatus de Venenis* in quo omnia Venenorum genera ad examen revocat; huic addidimus quædam de Veneno ante paucos annos detecto excerpta ex Transactionibus Philosophicis Anglicanis & Latinè reddita. Nondum etiam editæ fuerant *Consultationes Medicinales* ferè omnes; *Dissertationes variæ*, ut & *Adversariorum Liber V. & VI.*; quæ omnia nobis suppeditarunt Viri Docti Ferrarienses qui Italica Latina fecerunt; inedita etiam dici potest *Dissertatio de Jatrophysis Ferrariensibus*, tantùm mutata ab illa est quæ anno 1691. lucem vidit.

Præter hæc excerpsimus ex Miscellaneis Academiæ Naturæ Curiosorum, ex Clar. MANGETI Bibliothecis, ea quæ in vastis illis collectionibus ad Authorem nostrum pertinebant.

In eo etiam toti fuimus ut, quoad chartæ nitorem, typorumve elegantiam nihil posset desiderari, ut & etiam Opera ab erratis, quantum fieri potest, immunia prodirent.

Ut volumina æqualia forent, unicuique addidimus Indicem materiarum in eo Volumine contentarum.

In initio primi Voluminis invenies Autoris vitam, & Tractatuum in toto Opere contentorum Argumenta: denique te monitum volumus, B. L. Indicem Capitum post unumquemque Tractatum inveniri; si Volumen secundum excipias, in quo post Titulum generalem invenitur.

Vale, Amice Lector, nobisque semper fave.

DE

JOSEPH LANZONUS FERRARIENSIS
Phil. & Med. Doctor,
In Patria Universitate Primarius Lector,
ac S.R.I. Academiae
Caesareo Leopoldino Carolinae
Naturae Curiosorum Socius &c.

DE VITA, ET MORIBUS
JOSEPHI LANZONI
M. D. FERRARIENSIS,

Ex Bibliotheca MS. Scriptorum Ferrarienſium

HIERONYMI
BARUFFALDI.

ORUM probitate atque Scientiarum doctrina dignus omninò fuit JOSEPHUS LANZONUS, *cujus memoria nullo unquam tempore ſit reticenda. Natus eſt in Civitate* Ferrariæ VII. *Kal. Novembris Anni* MDCLXIII. *honeſtis parentibus* Jacobo Lanzono, *&* Margarita Serena. *Quod in prima ætate non ita frequens eſt, Libros ſemper maluit quàm jocularia: cùmque Grammaticum & Rhetoricum ſtudium in Patria ſub publicis Magiſtris celerrime abſolviſſet, ad Magiſtros eminentiores, & verè Cathedraticos acceſ-*

 ſit,

sit; ut Philosophiæ operam daret. Præceptorem itaque habuit SIGISMUNDUM NIGRISOLIUM, *publicum Philosophiæ Professorem, non tamen Humaniores Litteras deserens, ad quas potissimùm factus videbatur. Tum se Medicinæ dedit, nec interim Anatomicum studium, qua erat ingenii abundantia, prætermisit, docentibus* JOH. BAPTISTA JUSTINO, *&* HIERONYMO NIGRISOLIO, *clarissimis Medicæ, & Anatomicæ Facultatis Professoribus. Annos natus ferè viginti publicum Philosophiæ & Medicinæ examen subiit, probatusque suffragiis omnibus, Laurea decoratus fuit in Patria Universitate: quo facto ab inchoatis studiis non cessavit, imò praxim rei Medicæ superaddidit, sub* HYPPOLITO à MONETIS, *Physico suæ ætatis non obscuro. Præcipuè Anatomicis demonstrationibus sese dedit, privato quidem studio, sed satis sibi, & amicis suis proficuo. Hinc in Patria clarus factus, ad ægrotos, & per totam Civitatem ad domos, & Nosocomia adscitus pro consilio & juvamine, adhiberi cœpit. Matrimonio junctus anno* 1687. *cum honestissima Virgine* CLARA DE MONARIIS, *quam in toto vitæ suæ curriculo enixè dilexit. Decem & septem Liberos ex illa suscepit; unico tamen post Patris mortem superstite* ALOYSIO, *quem tamen ad Scientiarum studia allicere ullo pacto nequivit, nimiùm fortasse eum peramando. Ad Bibliothecam satis amplam & optimorum Librorum copia instructissimam sibi comparandam animum inflexit, totum penè domesticum patrimonium, & adventitia emolumenta in illâ acquirendâ insumendo. Philologiæ studia pro deliciis habuit quoscumque antiquarum rerum Libros parando, & ex illis quæcumque pro rebus Philologicis disceptandis, & conscribendis utilia sibi viderentur decerpendo, & reponendo ad usum Dissertationum suarum, quæ in dies prælo committebantur. Litterarum Sectatores quæritabat, amore prosequebatur, adjuvabat, fovebat, illisque Librorum totam supellectilem commodabat, ad hoc ut quandoque inter alios eminerent, & sic in alumnos suos adoptabat.*

Anno 1694. *Philosophicam Cathedram primò conscendit in patria Universitate, nec ad pompam vel inutiliter illam occupare studuit, sed quotidie novas doctrinas, novaque rei Philosophicæ & Medicæ documenta confluentibus auditoribus, enucleabat, placitas suas sæpè sæpiùs (quod sui moris erat) Philologicas animadversiones intermiscendo. Quæstiones litterarias studiosè promovere amabat, ut hoc*

pacto

pacto adolescentium, Discipulorumque suorum animos teneret atque promoveret exercitia, & hoc pacto, ab inertia, & otio, omnium vitiorum fonte, declinarent. Nec in tota Italia, & extra etiam quaestio ulla, sive rei medicae, sive Philosophicae, sive tandem politioris Litteraturae promovebatur, ad quas LANZONUS, *quasi Judex & arbiter, seu partis verioris fautor, non adsciseretur.*

Hinc ortum habuit arctissima familiaritas & consuetudo cum quibuscumque eruditis Viris, tum Patriae, tum exterarum Regionum per epistolas, quos amanter percolebat, illis sollicitè responsum faciens, adeò ut apud quascumque nationes, brevi tempore emergere nomen ejus coeperit, notumque pluribus fieri, qui Ferrariâ transeuntes, Lanzonum tamquam doctrina, & politioris litteraturae Virum eximium adibant, ac saepiùs apud eundem hospitabantur, splendidissimè excepti; licet ipse tenui victu uteretur.

Erat quidem à natura propensus ad Poesim, tum Latinam, tum Italicam, sed ejus Carmina praecipuè vulgaria, quadam dicendi mediocritate redolebant, ex quo sui aevi stylus tamquam turgidus, & pingue quid resonans, jam in malam existimationem abierat; sicuti & ejusdem numeris soluta Oratio, quamvis erudita, & docta, communi tamen scribendi consuetudine aetatis suae redundabat. Neque tamen id illi quidquam de communi existimatione detraxit, qua in hominum opinione vigebat, & illorum praecipuè, quibus aetas illa abundat. Academiae plures tum Italiae, tum extra, Socium Lanzonum *adscribere aemulabantur. Inter caeteras,* Leopoldino - Imperialis Curiosorum *illi sub nomine* Epicharmi *titulum dedit, pro qua tali amore flagrabat, ut quotannis innumeras observationes Medicas transmittere non retardaret, quae omnes si in unum congesta forent, pro unius, & quidem longaevae aetatis Viri studio, sufficerent.* Intrepidorum *politioris Litteraturae Academia, quae Ferrariae florentissimè, ab usque saeculi prope elapsi exordio stat, atque augetur,* Lanzonum *habuit restauratorem, & athletam, qui collato sibi Secretarii honore, nunquam à Conventu publico se abstinuit. Inter* Arcades *Coloniae Ferrariensis* Alzindi Epiziani *nomine decoratus, pastorali fistula personare non dedignatus, quod illi maximum ornamentum retulit: atque ita factum est, ut ferè nullum in Patria clarius nomen de litteris benemeritum resonaret.*

Spectatae Vir fuit probitatis, in pauperes clementissimus, & prae-

sertim infirmos, quibus expensis propriis alimenta præstabat. Discipulos suos enixè deperiens, quotquot ad Scientiarum, & vitæ probitatis institutum trahere poterat, amore prosequebatur, illis semper affabilis nunquamve supercilio gravis. Nec labori finem imponebat nisi post completa eorum studia, & Laurea Doctorali jam ab illis adepta: qua humanitate impulsi, catervatim illum honoris causa comitabantur quocumque tenderet. Eos qui ab exteris Regionibus procedebant sibique committebantur, ut ad studia Medica manuduceret, maximâ comitate excipiebat, usque dum ad stadium pervenissent: illos multo cum honore prosequebatur, ut cum ad patrios lares remeassent, de Ferrariensi Universitate honorificè loquerentur.

Hac vivendi ratione ductus, quidquid supererat otii, id totum in antiquitatis studium conferebat, res præcipuè Romanas, & Græcas apud optimos Scriptores perscrutando, & quæ ad rem suam faciebant reponendo, cum quibus tot deinde Dissertationes Philologicas instruebat, quæ in dies prodiere. Verumtamen Medica studia non deserens illud observatum est in Librorum suorum promulgatione, quod publici Juris facta una Dissertatione seu Tractatu in via Medica, identidem Philologicæ Dissertationi, seu Tractatui locum dabat, interferendo hoc pacto Jatrophysica cum Philologicis studiis, ne à Medicinâ subductus videretur.

Caterùm, licet de Re Medica optimè sentiret, in Remediis tamen præstandis satis sobrius, & naturæ indulgens videbatur, quod & in accedendo ad Infirmos, & in consiliis per litteras præstandis maximè effulgebat, prout in Scriptis jam evulgatis, & posthumis videre est. Nec sui pœnitebat si in hac sententiâ persisteret, cum rationi, & optimorum Doctorum authoritati inniteretur. Ex quo illud evenit, quod contradictiones, & maledicta pro nihilo habere studuit, imò illa læto vultu excipiebat, nusquam quacumque de causa iracundiæ stimulis invasus, adeo ut locum in illo iracundiam non habere, invaleret opinio. Quod & maximè illi profuit, nam cùm humana conditio hoc peculiare habeat, ut non æquali animo quisque hominum prosequatur, ii qui Lanzono invidebant, à detractionibus contra illum potius se abstinere maluerint, quàm incassum jacula contorquere.

Ad ordinariam Cathedram tùm Philosophiæ, & successivè Medicinæ evectus anno 1694. cum honorarii stipendii augmento, Bibliothecam

thecam ſuam in eruditionis, & Philoſophicarum meditationum officinam convertit: ſua ſorte contentus, nec majora, nec utiliora quæritabat. Hæc duo tantummodo in ſtudiorum ſuorum curſu pro deliciis habebat, quæ animum illi mirificè ſerenabant, nempe abſentium Litteratorum amicitiæ, quas ſtudioſiſſimè colebat: quicumque enim aliquo inſigni Litteraturæ genere præſtaret, illum amicitiæ ſibi vinculo confirmabat, inter quos eminebant Schroeckius, Mangetus, Redius, Patinus, Mandoſius, Ramazzinus, Bonannus, Tozzius, Lanciſius, Muratorius, Zenus, Valliſnerius, Morgagnus, Bacchinus, Malpighius, *aliique plurimi, atque innumeri, quorum nomina, Scripta & Epiſtolas ſumma animi alacritate percurrere lætabatur. Alterum erat quædam animi proclivitas ad Theatralia ſpectacula, ad quæ inviſenda, ſive Tragico, ſive Comico ſtilo agerentur, quolibet anno, nocturno tempore ſe conferebat, tamquam (inquiebat ipſe) pro animi medicamento. Cæterum nec ludis, nec cupediis, nec choreis, neque potationibus, aut commeſſationibus capiebatur: ſobrietatem victûs apprimè dilexit, pane modico, modicis cibis, ſemper tamen dulcedine jucundis, pariſque ſaporis, vino modicè parato contentus.*

Sed & Patria in ſui prudentia confidens, patriis honoribus illum cumulare non deſiit; pluries enim inter Decemviros municipales enumeratus, Reipublicæ mirâ cum ſuavitate, & ſolertia, negotia pertractavit nulli nocendo, & omnes vel opere, vel conſilio juvandò: adeo ut maximi haberi cœperit in hoc munere, ad quod per magnum Centumvirale conſilium ſæpiùs adoptatus, electorum deſiderio, & ſpei rectiſſimè ſatisfecit.

Interim, demortuo Franciſco Maria Nigriſolio *in patria Univerſitate primæ ſedis Philoſopho, anno* 1727. *nuſquam melius publicæ utilitati conſultum fuit, quàm tunc, cùm omnes electores in voto fuere, ut* Lanzonum *in* Nigriſolii *ſedem ſufficerent. Ne tanto munere abuti videretur, Cathedram primò aſcendit, implevitque multa cum ſolemnitate, ab amicis ſibi comparata, die* 4. *Martii anni ſubſequentis. Deinde ut novo ornamento ſibi collato perfectè ſatisfaceret, eo magis quia primæ publicæ ſedi illud applicatum fuerat, ut non ſolùm in publicis Scholis, ſed privatim etiam praxim Medicam Diſcipulos edoceret: quod non exigui momenti, & laboris onus in provectæ ætatis viro haberi debuerat. Nihilominus Vir ſpectatæ probitatis,*

bitatis, & imperterriti animi, hoc ſubire pondus non renuens, publicæ & privatæ lecturæ ſe totum dedit, in quo obeundo munere nondum ſecundo elapſo anno deceſſit; nam aſſiduis laboribus vigorem hebetantibus, & præmaturam ſenectutem inducentibus, infirmæ valetudinis eſſe cœpit uſque de menſe Aprilis ejuſdem anni 1728. *Tunc quadam capitis gravedine affectus, acrem humorem ad pectus diſtillante, aſthmate, licet tenui, laborare cepit, cujus morbi exordio minimè ſe opponens, utpote qui Medicinæ parum fidens erat, factum eſt, ut hyemali ingraveſcente tempore, omnem curationem Medicam prorſus ſpernens, tanquam ſi mortem facilius inducerent, non ſanitatem repararent, à conſuetis laboribus nihil abſtinens, imò novos identidem, novi oneris ratione, antiquis ſuperaddens, irreparabiliter decubuerit.*

Cui decubitui novum impoſuit gravamen amor eximius, & tenaciſſimus quo Amicos ſuos proſequebatur, vel tunc præcipuè cùm in maximas, vel in omnium pejorem calamitatem inciderent, ſcilicet mortem. Acciderat uſque ab initio anni 1726. *Amici, & Compatris ſui inter omnes maximi, nempe M.* Antonii Fregulci *clariſſimi legum interpretis, & cauſarum advocati mors; ex qua maximam animi jacturam paſſus, præ dolore penè defecit, diuque ſtupore plenus, & ſocors fuit. Ad reſipiſcentiam ſuperſtites Amici, & familiares, Amicum verbis & rationibus perduxère; ſed nova ſuperaddita mœroris occaſione ex annunciato ſibi interitu Clariſſimi* Ant. Valliſnerii *in Patavino Lyceo primarii Lectoris, quem ſummè diligebat, iterum repentè, animo defecit, ſibique eſſe quoque proximum interitum edixit, nec inaniter, nam rem probavit eventus. Obiit* Valliſnerius *menſe Januarii* 1730. *& eodem menſe de* Lanzono *quoque conclamatum eſt. In momento allati nuncii, morbus in pejus ruit: tuſſi correptus, ſputa ſanguine mixta excernere, & noctes inſomnes ducere, anhelitu difficiliori graveſcere, & moleſta febricula cruciari cœpit: cavit tamen, à Laribus domeſticis rumor de hoc ſui periculo erumperet, ne contriſtarentur amici, ac ad eum properantes, animi ſui conſtantiam deflecterent. Hoc pacto Deo ſe commendans, animamque ſuam divinæ bonitati, ac B. Mariæ Virgini, quam ſibi ab ineunte ætate, patronam adoptaverat, committens, diſrupta vomica in pectore, ſanguine ſuffocatus interiit nocte prima menſis Februarii* MDCCXXX. *ſexageſimo ſexto ætatis ſuæ anno jam pleno.*

Quæ

Quæ mortis celeritas omnes, quibus fuit in honore atque æstimatione, maximo dolore affecit. Ferrariæ solemni funere, sibi per supremas tabulas præscripto, toto comitante Philosophorum, & Medicorum Collegio sepultus fuit in Templo S. Mariæ de Rosa Fratrum Congr. Heremit. B. P. de Pisis, ubi Fratres germanos duos, Cucullo Monastico professos habuerat, quorum alter superstes, & vehementi dolore confectus, ob fratris tam eximii jacturam, octavo die à fratris decubitu, illum sequutus est.

Opera LANZONI *typis evulgata hic habebis, atque item multa quæ paraverat publici juris facienda in unum collecta. Ad ejus sepulchrum hoc per Amicos designatum fuit Epitaphium.*

D. O. M.

JOSEPHO LANZONO
FERRARIENSI PHILOSOPHO
ET MEDICO CELEBERRIMO
EARUMDEMQUE FACULTATUM IN PATRIO GYMNASIO INTERPRETI,
ET PROFESSORI PRIMARIO:
VIRO PLANE INGENUO, VITÆ AC MORUM SUAVITATE,
ET CANDORE NULLI SECUNDO:
SUMMIS HONORIBUS IN PATRIA CUMULATO:
QUEM UNIVERSA ITALIA, QUEM GERMANIA IN
LEOPOLDINO-CAROLINO-CÆSAREA ACADEMIA
SOCIUM ERUDITISSIMUM OB EXIMIAS
ANIMI DOTES,
ET HUMANARUM LITTERARUM, OPTIMARUMQUE ARTIUM STUDIA TOT SCRIPTIS
ILLUSTRATA CONQUERUNTUR:
CLARA MONARI UXOR, ET ALOYSIUS FILIUS
HOC AMORIS, ET VERÆ FIDEI TESTIMONIUM
CUM LACHRYMIS PP.
VIXIT ANN. LXVI. M. III. D. V. OBIIT KAL. FEBRUARII
MDCCXXX.

INDEX

INDEX OPERUM

In primo Volumine contentorum.

INDEX OPERUM

Secundi Voluminis.

INDEX OPERUM

Tertium Volumen componentium.

JOSE-

JOSEPHI
LANZONI,

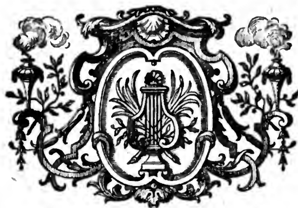
PHILOSOPHIÆ AC MEDECINÆ DOCTORIS FERRARIENSIS,

Nec non S. R. I. Academiæ Leopoldino-Carolinæ Naturæ Curiosorum Socii &c.

TRACTATUS ABSOLUTISSIMUS DE
VENENIS.

OPUS

HACTENUS INEDITUM.

LAUSANNÆ,

Sumptibus MARCI-MICHAELIS BOUSQUET ET SOCIOR.

MDCCXXXVIII.

INDEX CAPITUM

TRACTATUS ABSOLUTISSIMUS

DE VENENIS.

JOSEPHI

JOSEPHI LANZONI,

PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS FERRARIENSIS,

TRACTATUS DE VENENIS.

CAPUT PRIMUM.

Medicum decet tractare de Venenis.

UÆSTIONEM agant nonnulli, an ſcilicet Medico liceat de Venenis ſcribere? Quocircà in præſenti capite aliquid circà hoc diſſerere, non incongruum putavi, ut nihil intactum, etiam extrinſecum, & accidentale circà Venenorum tractatum relinquam, præſertim in gratiam eorum, qui in libris legendis, ſemper quærunt id, quod non facit ad rem. Fulcimenta igitur illorum, qui Medico negant de Venenis diſſerere, præcipua

ſunt. I. Nullum Medicum debere id, quod proximo nocet, omnibus, & ſingulis indifferenter aperire, ne fortè aliquis ſceleſtus ad malè patrandum eo utatur. II. Scire, docere, & ſcribere diverſa ſunt, multa enim fas eſt ſcire, nefas ſcribere; aliqua docere amicum ſapientem, & probum convenit, quæ ſcribere omninò eſſet nefarium; imò nemo tàm certus de alio eſſe poteſt, quàm de ſe ipſo: multos enim docuiſſe, ac revelaſſe, nullos tacuiſſe pœnituit: ſed hujuſmodi ſunt Venena, ergo non publicanda. III. Medicum non debere cognoſcere Venena exotica, niſi ſolo nomine, & viribus: nam, ſi diſtinctè cognoverit, poterit ex animi perturbatione illa propinare, aut excogitare aliquid ſubtilius in eis ad alicujus interitum, utpotè quia natura humana ſemper ad mala proclivis, & potiùs ad nocendum, quàm ad juvandum parata. Undè *Galenus Lib. de Med. purg.* ſcribit, non licere Medicamina ulla, quæ interficiant, docere, & narrat illum ſontem ductum ad ſupplicium vinctis oculis; imò *lib. de cauſ. procatarct.* ait, quod Noverca accepit à Medico Venenum, & dedit ſervo, qui propinavit privigno: at mortuo eo, & detecto ſcelere, omnes debere pœnas, Noverca nempè, Medicus, & ſervus ipſe, quarè ex *Galeni* autoritate à Medico tractatio Venenorum eſt ableganda. Iſtis autem difficultatibus reſpondent Saniores Medici; Medico licere, imò, Medicum debere, non tantùm Venena cognoſcere, ſed etiam docere; quia, niſi cognoſceret, non poſſet ea devitare, imò ipſis Venenoſis non poſſet uti ad compoſitiones præcipuas, ſalutares, & in re pharmaceutica inſignes, ut ſunt Vipera ad Theriacam, Opium ad Philonium, Scorpius ad noſtrum egregium Oleum contra-peſtem nuncupatum, & alia hujuſmodi; Hinc *Galenus* ipſe ab adverſariis allegatus in *lib. de Antidotis* approbat in Medico Venenorum cognitionem, & in VI. *Epidemiorum* paſſim nominat plura Venena, mentionem faciendo Hydrargyri, Spumæ Argenti, Aconiti, Leporis Marini. &c. Imò *Galenus* ipſe teſtatur, monente *Mercuriali*, ſe librum compoſuiſſe *de Medicamentis à proprietate Operantibus*, ubi edocuit multa Venena. Ulterius, Medicus debet tradere ſcientiam illorum, quæ lædunt, ut homines abſtineant

ab

ab eis quæ nocent; ſed talia ſunt Venena: ergo Medicus ea ſcire debet: at ſi debet ſcire, oportet ut doceatur; igitur Venena docenda ſunt, eorumque doſes, & ſymptomata, una cum antidotis propriis revelanda, quòd ſi non doceantur, nulla erit ratio recta medendi. Ad id verò, quod aſſerunt, non evulganda eſſe venena, ne quis pernicioſus, atque malignus, vitæ proximi inimicus, ad alterius necem illis utatur; Reſpondetur, eadem ratione, occultanda, & prohibenda eſſe omnia Armorum genera, funes, ſaxa, ligna, cæteraque inſtrumenta, quibus homo deperditus ad hominis interitum uti poteſt. Doceantur ergo Venena, ut homines ſanentur, ſi pro Medicinis utantur, ut monet Cl. *Friccius in tract. de Venen. Virt.*; ut præſerventur, ſi edocti, ab eis arceantur; atque ut ſuccurrantur, dum vel caſus, vel malitia eos venenaverit; & ſi aliquis, quod Deus avertat, in humanam perniciem Venenis utatur, dignas à Lege impoſitas luat pœnas: ſic in Perſide teſte *Alexandro ab Alexandro Gen. Dier. lib.* 3. veneficos plecti ait, ut in amplo lapide caput impingerent, rursùſque alio ſuperinducto, illud effringerent; Sic Venenantes, ut proditores habent *Baldus*, *Zacchias*, & *Farinacius*. Hinc *Ranchinus*, & *Caballus*, eos non gaudere immunitate Eccleſiaſtica dixere. Inſuper, propter Veneni ſuſpicionem conceditur Thori ſeparatio inter conjuges, & adeò abhorrent Leges ad hoc delicto, ut in juſtitiæ executione Veneno uti nolint: reus enim ad Venenum aſſumendum condemnari non poteſt; neque, ut *Farinacio* placet, Bannitus poteſt Veneno interimi, licet contrarium teneat *Caballus*: undè *Ranchinus* dixit, neque flagitioſis hominibus, neque hoſtibus, neque ad ultimum ſupplicium damnatis licere Venenum propinare: & ut magis Juriſconſulti oſtendant hujus delicti atrocitatem, in illo puniendo non diſtinguunt Nobilem ab Ignobili, ſed utrumque pœna Furcarum mulctari jubent, quæ ignobilibus ſolis irrogari ſolet. Medico igitur licitum eſt tractare de Venenis, ut ea evitet non tantùm, ſed etiam ut innui ſuprà, ut ille aliqua Medicamenta ex iis componat cum aliis cardiacis permixta ſaluti humanæ valdè proficua; ut probant *Zacutus*, & *Cardanus*; nam Viperæ caro ingreditur Theriacam, Cantharides

Medicamenta peculiaria ad Hydropem, Napellus ad Lepram, & exteriùs ad pleraque utilia ſunt Ærugo, Mercurius, & alia Metallica.

CAPUT II.

De Etymologia, Nomine, & Definitione Veneni.

VENENUM, græcè *Deleterium* vocatur, id eſt pernicioſum, & *Phtharticon*, id eſt corruptivum, & *Phthoropion* id eſt tabificum, & *Cacurgon*, id eſt Maleficum. Dicitur autem Venenum, eo quòd citò per venas eat, infuſa enim ejus peſtilantia per venas, vegetatione aucta diſcurrit, & vitam extinguit, ut *Iſidori* verbis utar; ſic *Lucanus Lib. 9.*

Noxia ſerpentum eſt admixto ſanguine peſtis.

Ab aliis verò, referente *Ponzetto*, reputatur nomen compoſitum *ex vè*, & *neco*, qui ſæpè necat cum *vè*, id eſt dolore prænunciante mortem; vel cum *Sir. Doyno* Venenum dicitur, quaſi venas nectens, ob ipſius namque principium formæ hominis corruptivum nectit venas, & arterias, ut non deferant ad membra Spiritus, & Sanguinem congruentes; aut juxtà *Galenum* venena dicuntur, quia vocem inferunt mortis; idcircò ab aliis Venenum Medicina mortifera dicitur, quaſi mortem ferens. Hoc tamen aliqui nomine Pharmaci vocant, ſivè ſalubre, ſivè noxium, nam & Medicamenta etiam, venena eſſe ſcripſit ROB. STEPHANUS *in Theſ. ling. lat.*, cum CALVIN. *Lex. Jurid.*, & WEDEL. *Amœn. mat. Med.*; Sic CAIUS *de Verb. ſignifi.*, "qui Venenum „ dicit, adjicere debet, utrum malum, an bonum; nam & Me- „ dicamenta venena ſunt, quia eo nomine omne continetur, „ quod adhibitum, ejus naturam, cui adhibitum eſt, mutat; quin „ id, quod nos Venenum apellamus, Græci *Pharmacon* dicunt, „ & apud illos quoque tàm Medicamenta, quàm quæ nocent, „ hoc nomine continentur; undè adjectione alterius nominis diſ-

tinctio

„ tinctio fit: hinc *Ulpianus* ait, *mala Medicamenta Venena veniunt* &c. appellant autem Jurisconsulti non Venenum simpliciter, sed Venenum malum, ut supra cum *Caio* dixi, in quam sententiam *Virgilius* cecinit.

Ille malum virus serpentibus addidit atris.

Propriè ergò, & in communi loquendi modo, cùm Venenum nominamus, pro malo accipi volumus cum *Zacchia*, *Alciato*, *Farinacio*, *Caballo*, & aliis, & sic simpliciter prolatum prò malo accipimus; propriè namque Venena dicuntur, quæ semper talia sunt, ut ex Medicis fatentur *Baccius*, & *Zachias*. Quanquam verò *Alciatus*, & *Farinacius* voluerint, Venenum simpliciter prolatum pro malo accipi, ut suprà innui, tamen apud multos veneni nomen, & pro utili Medicamine, & pro veneficio accipitur; de hac acceptione constat apud *Homerum in Odyss.* . . . .

Postquàm mala venena dedit.

Et paulò post.

. . . . *Commiscuit autem pani*
Venena nocentia, ut omninò oblivìscerentur patriæ terræ.

Et apud *Virgilium L. VII. Æneid.* his Carminibus.

Picus equûm domitor, quem capta cupidine conjux
Aurea percussum virga, versumque venenis,
Fecit avem Circe, Sparsitque coloribus alas.

De alia verò acceptione constat apud *Plautum in Pseud. Act. III. Scen. II.*

. . . . *Medea Peliam concoxit senem.*
Quem medicamento, & suis Venenis dicitur
Fecisse rursùs ex sene adolescentulum.
Idem te ego faciam

Et *Lucan. Lib. 8. de Bell. Civil.*

. . . . *& infuso facies solidata Veneno est.*

A Veneno porrò, cùm pro malo accipitur, deducitur nomen Venenarii. Sunt verò Venenarii propriè qui Venenis, malisque Pharmacis in hominum perniciem utuntur. Venefici autem, qui Incantationibus occidunt, aut Venena venalia habent.

At hodiè plerumque in bonam partem accipitur Pharmaci nomen, & veneni vocabulum semper in malam partem suscipitur. Quid verò Venenum sit, & quibus hoc nomen tribui debeat, non ita planum esse scribit *Sennertus*, ob varias de hoc Authorum sententias; nam sæpè hæc vox Veneni transfertur ad omnia ea, quæ nocere possunt, ita *in Sacris*, Aspidum Venenum in Calumniatorum linguis esse dicitur. Animadvertit autem optimè *Sylvius Deleboë*, omnia alimenta a mediocritate recedentia pro Medicamento, aut Veneno habenda esse, nam dicit, ipse, alimentum judicamus quidquid aptum est in corpore nostro ita mutari, ut aliqua sui parte in ipsius habeat restaurationem; uti Medicamentum quidquid aptum est corpus nostrum ità mutare, ut meliùs indè se habeat; Venenum verò quidquid ita mutat corpus nostrum, ut ejusdem intendat destructionem. Atque hâc distinctione positâ, non difficile erit explicare, quomodò Vinum esse queat homini, nunc alimentum, nunc Medicamentum, nunc Venenum. Vinum siquidem Venenum vocavit *Isidorus Orig. lib. 20. cap. 3.* & *D. Hieronym. in libro*, quem *de Virginitate conservanda* exaravit; Adolescentulas dixit, ita, Vinum debere fugere, ut Venenum, ne pro ætatis calore ferventi bibant, & pereant. Hinc est, quod apud veteres Romanos Fœminæ non utebantur Vino, nisi certis diebus Sacrorum causâ; tali enim liquore impleto ventriculo, & hinc indè in omnes corporis partes disperso ejusdem acido Spiritu, multos morbos oriri docuit *Frider. Fornerus de Temulent. lib. 1. Cap. 9.* sic optimè cecinit. *Georg. Pictorius.*

Vina nocent Cerebro, faciunt quoque pectora cæca.
Ingenium frangunt nitidum, mentesque viriles,
Insanos faciunt homines, sine lege, modoque.

Quod confirmat *S. Blasius hom. contr. Ebriet.* his verbis.

Vinum

„ Vinum quaſi Tyrannus quidam arcem petit, & à ſummo „ vertice ingentes tumultus animo præbet, nulli rei, nec Principi quidem parcens, ſed ipſam primùm rationem in ſervitutem adducit. Et *Cornel. à Lapid. Comm. in Salomon. Proverb.* ait. „ Fel Capiti venenoſum Vinum eſſe, ſapit enim in ore, ardet in „ ventre, fumat in capite, contundit ſenſus, vigorem confundit, imaginationem deſtruit, tollit mentem, viſum obnubilat, nervos laxat, manus mobilitat, pectus inflammat.

Sed talia ſymptomata effectus Veneni ſunt, ideò benè cum *Dionyſ. lib. IV. Proverbior.*, & aliis multis Doctoribus. Vinum tamquàm Venenum eſt ſalutandum. A Poëtis etiam accipitur Veneni nomen pro amore, ſic *Virgilius Æneid. lib.* 1.

Occultum inſpires ignem, fallaſque veneno.

in quem Poëtæ locum, ſic ait *Lambert. Hortenſius*, metaphoricè amorem dicit *Virgilius*, quem & Venenum vocat, quo animus inficitur, perindè ut corpus aconito, & *Aſcenſius* ſuper eodem carmine intelligit pro veneno amoris incendium, quod Venenum per venas ut venenum diffluit, undè eſt in IV. *Æneid.*

Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.

Imò deteriora mala ab amore, quàm à Veneno progigni ait *Joh. Bapt. Sitonus in Miſcellan.*; hoc enim corpus lædit, at ille ex *Ovidio* animam oſtendit auratis, plumbatiſve ſagittis, ejuſque omnes facultates, & operationes pervertit, & prohibet; imò nec corpori quoque parcit amor. Domina enim corporis Anima eſt, & ipſa malè ab amore affecta membrorum omnium, tùm principalium, tùm ſubſervientium, naturales diſpoſitiones agitat, & commutat. Veneni nomen inſuper pro morbo, vel affectu videtur uſurpare *Z. Serenus Sammonicus*, ut advertit in ſuis notis *Keuchenius* ſuper hoc carmine.

Noxia, ſi penitùs cholerum ſævire venena
Perſpicies. . . . .

Hugo

Hugo Cardinal. de S. Caro super Psalm. 57. & præsertim super illa verba, & *veneficii incantantis sapienter*; primò idem est quod virus, secundò idem est quod tinctura juxtà illud.

. . . . *Assyrio saturata veneno.*

Christus ergo, ait ille, dicitur Veneficus, id est Tinctor, qui vestes suas tinxit proprio sanguine; undè Esaias ait: *Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra?* Prædicatores etiam, & Prælati isto modo dicuntur venefici, quia vestes Domini, id est, Populos tingunt Baptismo, undè Baptismus interpretatur Tinctura. Alio autem modo dicitur Christus, & Prælati, & Prædicatores venefici à virus, quia malos intoxicant secundùm illud II. *Corinth.* Aliis sumus odor mortis in mortem: item, Dominus facit quandoque de veneno Theriacam, ut de pecatis perpetratis sit homo cautior, & fortior post lapsum, & in amore Dei ferventior. *Ecclesiast.* 21. Fili, peccasti, ne adjicias iterùm. Cæterùm sumitur aliquandò nomen Veneni metaphoricè, quomodo, unum homini alteri Venenum & pestem dicimus.

Viso Veneni nomine, ad ejusdem definitionem nunc deveniendum, quocircà Doctoribus datas Veneni definitiones varias videamus oportet, ut tandem meliorem secernamus. *Avicenna* igitur primò definit Venenum per id, quod corrumpit complexionem Spiritûs, per contrarietatem substantiæ speciei suæ ad substantiam, & speciem Spiritûs. *Galenus* Venenum dicit id, quod adversissimum est Corpori, & à tota substantia illud corrumpit, ac naturam superat, & vincit. *Mercurialis* ait, esse mixtum non naturale cordi inimicum, & naturæ humanæ corruptivum. *Capivaccius* definit Venenum per qualitatem corruptivam confertim cordis hominis. *Cardanus*, & *Zacchias* Venenum vocant Medicinam, quæ corrumpit temperaturam, non solâ qualitate, sed naturæ occultâ proprietate. *Gordonius* materiam subtilem, aquosam horribilissimæ qualitatis, à tota substantia permutantem humanum Corpus. *Ardoinus* vult, venenum esse id, quod sua qualitate solùm principaliter per ejus proprietatem, seu specificam

cam formam corrumpit complexionem & ſubſtantiam Corporis. *Ferdinandus Cardinalis Ponzettus* illud dicit eſſe Venenum, quod ſuâ qualitate interimit eum, cui eſt contrarium, ex modo ſuæ mixtionis. Venena definivit *Foreſtus* per ea, quæ prorsùs humanæ naturæ ſunt contraria ex tota ſua ſubſtantia. *Ambroſius Pareus* inquit. Venenum eſſe id, quod vel admotum, impulſum ve, vel aſſumptum in humanum Corpus vim habet ipſum interficiendi; hinc cum *Galeno*, & *Avicenna Zacutus*, *Conciliator*, *Cæſalpinus*, *Joubertus*, *Valeriola*, *Nicolus*, *Baccius*, & *alii* multi, definientes Venenum in genere, aiunt eſſe illud, quod humani Corporis temperamentum deſtruit, vincit, atque permutat. *Paracelſus* omne id, quod naturæ noſtræ quodammodò adverſum eſt, Venenum appellavit. Illud, quod alimenti, & Medicamenti naturas prætergreſſum viventis calorem nativum corrumpit Venenum vocavit *Severinus*. Excrementa naturæ vocat Veneha *Petr. Joh. Faber*; *Sennertus* illud eſſe dicit Venenum, quod occulto modo, & per ſe inſigniter, ac vehementer corpus humanum lædit, & hominem in vitæ periculum conjicit. *Mathiolus Dioſcoridis* veſtigia ſequens, id quod intra Corpus noſtrum aſſumptum, omnibus ſuis facultatibus prorsùs oponitur cibo, quo nutrimur, Venenum eſſe ait. *Wedelius* autem exhibet talem Veneni definitionem, eſt id quod ſubſtantiam, & qualitatem Calidi nativi corrumpit, eumque ſubjugat, & deſtruit magis, vel minus, ut compages principiorum vitalium fatiſcat, & machina moveri deſinat. *Caſpar à Reies* aſſerit, Venena eſſe, quæ verè deleteria, & à tota ſubſtantia nobis adverſa ſunt. *Petr. Gaſſendus* Venenum dicit id, quod Corpori humano communicatur transfuſione ſubſtantiæ ob ſubtilitatem, & mobilitatem corpuſculorum, ex quibus conſtat, vigorem ſpirituum hæbetans, & partium diſpoſitionem commutans. *Jacob Lemort* Venena definit Corpora, quæ contrariâ figurâ pororum, & meatuum inſtructa, ſuccum noſtrum fermentativum adeò corrumpunt, ut cæteræ ſanguinis maſſæ, & nervis ſuccus ille occurrens, eos vehementiùs vellicent, & malignè afficiant. *Coſpius* ſubſtantiam vocat cordi inimicam, & corruptivam humani corporis. *Wechlerus*, qualitatem, ſeu vim

quandam cordi, & membris inimicam, ac vitæ corruptivam. *Urſinus* corpus quod violenter deſtruit. *König*, quod ſui generis ſale volatili aëri fermentationem excitat in corpore, & ſubitò noxam inſignem, aut necem infert, cum graviſſimis ſymptomatibus. *Joubertus* Venenum dicit quidquid intrà Corpus aſſumptum ità corporis naturæ repugnat, ut vinci ab ea, & aſſimilari non poſſit, ſed è contrariò corpus immutet. *Capivacius* qualitatem corruptivam cordis hominis. *Locatellus* impurum naturæ excrementum contrarium alimento; ſi enim alimentum conſervat, venenum deſtruit. *Monavius* vim quandam vèneficam in aliquo corpore poſitam. *Rinaldinus* rem præternaturam, quæ viventi corpori admota naturam corrumpit. *Georg. à Turre*, rem non naturalem calori cordis inimicam. *Friccius* Venenum eſſe ait, omne id, quod in parva quantitate magnas obtinet nocendi vires, vel quod ſpiritus, humores, & partes ſolidas corporis noſtri inſigniter lædit, corrumpit, & profligat. Tandemque nos cum *Jacob Pancrat. Brunone*. Venenum definimus per id, quod Corpori noſtro quomodocumque communicatum illius univerſas, aut particulares quaſdam, eaſque principes, ac vitæ ſummè neceſſarias functiones, incomprehenſo modo, atque ferocia indomita adoritur, & lædit ſpiritus, humoreſque, præſertim ſanguinem, & balſamum nervorum corrumpit, coagulat, profligat, pervertit, & deindè partium quoque ſolidarum ſubſtantiæ corruptelam ocyus, tardiuſque inducit, & ita in ſummum vitæ diſcrimen conjicit. Hæc autem circa nomen, & definitiones Veneni dicta ſufficiant.

CAPUT III.

De natura Veneni in genere.

VENENI naturam inveſtigaturi *Platonem in Sophiſt.* & *Ariſtotelem in Rethor.* imitemur, id eſt, reſolvendo, & dividendo,

dendo, genus, & ſpecificam differentiam inveniamus. Cùm ergò Venenum omnes Medici, cum alimento è diametro pugnare aſſerant, & medicamentum & alimentum apud Medicos idem habebunt genus, ni mirùm, ut inter res non naturales ponantur, quemadmodùm eruditè docet *Theodor. Zwingerus*; res enim non naturales dicuntur, quòd nec ſecundùm naturam, nec præter naturam ſimpliciter exiſtant, ſed tales evadere poſſint, alimenta quidem augendo, medicamenta verò corrigendo, Venena deniquè corrumpendo; ut enim alimentum dicitur, quia alere poteſt, & Medicamentum quia mederi; ita etiam Venenum, quia corrumpere ex ſua natura aptum eſt. Hinc natura Veneni eſt ſubruere principia vitalia, quorum nexu indiſſolubili vita propagatur, violenter verò deſtructo ſufflaminatur. Pollet autem Venenum, Sale, Sulphure, & Mercurio, machinæ humanæ peregrinis, ac deſtructoriis; Sicuti enim particulæ alimentorum ſunt benignæ, familiares, & ſubjugabiles, ſimiles ſaltem à poſteriori: Medicamentorum diverſæ, ut alium ſtatum, alterando, vel purgando, inducere queant. Ità Venenorum adverſæ, & internecionem partium ſpirantes.

Omnia verò Venena ſunt vel corroſiva, vel fermentativa, vel vaporoſa, vel mixta. In his quippe effectibus, vel qualitatibus vis Venenorum in genere conſiſtit. Corroſiva ſi fuerint, ventriculo, aliiſque partibus ulcerationem, & eſcharam inducunt, undè parte ad vitam abſolutè neceſſariâ deſtructa, neceſſum eſt machinam ipſam ſubrui, & principia vitalia deſtrui. Fermentativa quæ ſunt, motum præter naturalem, eumque vel abſolutè lethalem, vel ſummè periculoſum inducunt. Vaporoſa ſpiritus obnubilant, fixant, ſuffocant, deſtruunt; adeòque corroſiva ſolidis, fermentativa humidis, vaporoſa ſpirituoſis, mixta univerſis ſunt hoſtica. Quæ verò lædunt, licet de his non participent, venena, impropria, & per accidens tantùm dicuntur, ut ait *Joh. Chriſtian. Urſinus in Diſſertat. de Venenis*, quæ extat *in Tom.* 4. *Biblioth. Medicæ Clariſſ. Dom. Mangeti pag. mihi* 775. *lib.* 18. Vis igitur, ſeu nocendi facultas in Veneno conſiſtit in ſpirituoſa, ut ait *Wendig. lib.* 2. *Cap.* 5. & ignea indole, vivida activitate, & præſentiſſima nocendi promptitu-

dine, ac malignitate: Exaltatur autem natura, & vis veneni ſecundùm *Serapium Cap. 9.* Si particulis Salinis etiam Sulphureæ impuriores admiſceantur; undè non excludendum ſulphur narcoticum, nimirùm, quia ſalia variis figuris donantur, teſte *Willyſio*, & *Boyleo*, aliter, atque aliter ob connubium particularum ſulphurearum efformantur, & à reliquorum principiorum admixtione ſapor nunc dulcis, amarus, acerbus, auſterus, acidus, acris emerget. In primis autem acredo in iis eſt conſpicua, unde aculeata ſunt, ac ſpicula habent, quibus in partes ſenſu præditas exquiſito agunt, eas vellicant, irritant, mordent, erodunt, exulcerant, ſpiritus proſternunt, fugant, diſſipant, humores turbant, incendunt, exagitant; unde vomitus, tormina, alui dejectiones, convulſiones, rabies, extremorum frigus, & alia dira ſymptomata exoriuntur.

Quærit *Zacutus de Medic. Princ. Hiſtor. lib. 5.* cur Deus, qui ſapientiſſimus rerum omnium Parens, Opifexque, poſtremum omnium, quæ ſub aſpectu cadunt, hominem condidit, ut Dominus eſſet eorum, quæ ſuper terram ſunt, & cæteris animalibus dominaretur, creaverit in ejus damnum, et perniciem Venena. Primum probat *Philo de Opif. mundi*, undè *Ovidius.*

Sanctius hic animal, mentiſque capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet
Natus homo eſt . . . .

Hinc apud *Geneſ. 1. Replete terram, & dominamini Piſcibuſ.* Quid aliud eſt hoc, niſi utimini Plantis, Metallis, Lapidibus, & ſub jugo ſervitutis omnes redigite animantes, & eſtote Domini eorum, quæ in agris vivunt, & quæ per aëra volant, & in mari verſantur. Si ergo ſummus Architectus hominem creavit Dominum, cur captivum, & veluti ſervum illum effecit, & tot Venenorum inſidiis obnoxium? Verum enim verò ego tres eſſe utilitates aſſero ob quas Dominus creavit Venena. Prima eſt, ut eſſent adjumento artibus multis, Tinctoriæ, Pictoriæ, Sutoriæ, Argentariorum, quæ omnes Venenis utuntur. Secunda, quoniam Animalia plura Venenis aluntur,

tur, nam Sturni, & Capræ vescuntur Cicuta, sues Hyosciamo, Hirundines Cantharidibus, Coturnices Helleboro. Tertia, quia misericors Deus non solùm utilia, sed quæ inutilia videntur, & à natura humana longè diversa, ea in hominum salutem sapienter procreavit. Helleborus enim currat insaniam, Acomitum Scorpionis morsus; Mercurius & Arsenicum scabiem ferinam, & morbum Gallicum; Imo *Galenus* utitur pastillis Andronis, & Passionis, adversùs sputum sanguinis, qui parantur ex Arsenico, & Chalcantho, quibus, & aliis Causticis, tùm per os oblatis, tùm per sedem infusis sæpè feliciter utimur; Denique fatentur Medici Venenum Veneno depelli, ut docet *Zacutus*; audiamus PLINIUM *lib. 2. cap. 63. Histor.* „*Nat. Quin & Venena*, inquit, *terram nostri misertam instituisse* „*credi potest; ne ita tædio vitæ dira famis mors terræ meritis alie-* „*nissima, lenta nos consumeret tabe, ne lacerum corpus abrupta dis-* „*pergerent, ne laquei torqueret pœna præpostera, incluso spiritu, cui* „*quæreretur exitus; ne in profundo quæsita morte sepultura pabulo* „*fieret, ne ferri cruciatus scinderet corpus; ita est, miserta genuit* „*id, cujus facillimo haustu, illibato corpore, & cum toto sanguine* „*extingueremur, nullo labore, sitientibus similes: qualiter defunctos,* „*non volueris, non fera attingeret, terræque servaretur, qui sibi ipsi* „*periisset.* At PET. JOH. FABER diversam tenet sententiam, *ut enim vita*, ait ipse, *ortum habet ex Deo, qui omnium Vita est, sic mors, & Venenum ortum habuit ex peccato in Creatorem ipsum commisso, quod quidem peccatum maledictionem fecit in natura, & ex hac maledictione orta sunt extrementa in natura, quæ alioquin pura semper mansisset, & nulla extrementa fecisset, & perinde nullis Venenis, & morbis fuisset contaminata* Sic pariter à tempore peccati orta esse noxia, & præsertim Venena tradit *Simon. Majolus Canicul.*, quæ non inutiliter fuisse creata, imò potiùs utiliter constat, quandoquidem multa ab iis bona consequi possumus; unde D. BLASIUS ait, *nihil inutiliter genitum, nam, aut alicui brutorum generi alimentum exhibent, aut etiam nobis ipsis à Medica arte in aliquod malorum solatium inventa sunt*; Nam ex Viperæ Carnibus Theriaca homini salutaris fit. Undè *Eusebius de Præpar. Evang.* ait serpentes, & Venenata Animalia multos

tos ad morbos remedia conferre; & ficut bona, inquit LACTANTIUS *de ira Dei*, innumerabilia data funt homini, quibus frui poffet, fic etiam mala, quæ caveret; nam fi malum nullum fit, periculumque, nihil denique, quod lædere hominem poffit, tolletur omnis fapientiæ materia, nec erit homini neceffaria; Cæterùm Venena non fecit Deus tanquàm exterminii Medicamentum, fed potiùs, ut noftro ftudio mutarentur in grandia fuis amoris pignora in ufuram Mortalium, contrà morborum fævitiem; in illis nempe latitat fubfidium, quod benigniora, & familiariora fimplicia recufant aliàs; ad majores, & heroïcos medentium ufus venena tàm horrida fervantur. Afarum enim crudum, quanta cum anxietate vomitum ciet; at quàm facilè ebullitione id recedit, mutaturque virus in deoppilans, diureticum, tardarum febrium remedium, quod occultatum in eo acoma vis ignis prodit. Sic Aron, quod in aceto ebullit, mitefcit, magnorumque cafuum medela fit. Arfenicum medicamen egregium ad Cancrum, item febrifugum de quo videatur. *Regn. Miner. König.* Ex Napello contrà Apoplexiam remedium parat *Hannemannus.* Mirum etiam eundem Napellum, ut & Mandragoram, venenata cùm fint, falutaria effe antifpafmodica fpecifica remedia, referente *Hoffmanno Mat. Med. lib.* 1.

Aliam quæftionem agitat *Ferd. Ponzetus de Venen. cap.* 8. *lib.* 1. an fcilicet homo nutriri poffit Veneno? Nonnulli negant, imò *Averroës*, ea quæ de hac re vulgò referuntur penè deridet, utiturque hac ratione; fi homo nutriretur Veneno tota fubftantia, fibi contrario; fequeretur, hominem non ampliùs effe hominem, nam quidquid nutritur, fuo fimili nutritur; quod fi homo nutriretur Veneno, neceffum effet, ut fit fimilis Veneno; at fi Venenum humanæ naturæ contrarium effet, fequeretur hominem cùm veneni naturam induerit, non amplius effe hominem; verùm hominem in aliquod vitium, naturæ fuæ contrarium degenerare poffe abfonum. Contrarium tamen teftari experientiam ait *Sennertus.* Hinc *Ambrofius Pareus lib.* 20. *cap.* 4. inquit, Venenum inficere corpora Animalium taliter, quod fanguis animantium fcammonium, Helleborum,

leborum, Tithymalum depascentium haustus purget mirum in modum; Itaque Medici lactantem puerulum purgaturi, cathartica Nutricibus exhibent, quo sic earum lac purgandi vires nactum, pueris in Medicamentum cedat. Turdorum Juniperi baccas depascentium carnes, Juniperum redolent. Volatilia, quæ Absinthio, aut Allio nutriuntur, amarorem, aut Allii virosum odorem, saporemque esitata proferunt. Aselli cum Alliis capti, sic Allium redolent, ut odorem illum, aut saporem, nulla salitura, nulla elixatione deponant. Cuniculorum Pulegio & Junipero nutritorum carnes, Pulegium, & Juniperum sapiunt; contra, brassica & sanguine bubulo altorum, ingratum illum saporem, & odorem proferunt. Jubent Medici Capras, Vaccas, & asinas, quarum lac Hecticis exhibere volunt, his, & illis herbis, quas ad hujus, aut illius morbi expurgationem valere autumant, multò ante, & quotidiè enutriri, non enim dubitare *Galenus* fatetur, quin successu temporis animalium carnes immutentur à cibis, quibus vescuntur. Itaque videtur Venena non posse mutari in substantiam Corporis humani, atque nutrire, sed potiùs in suam venenatam naturam convertere hominem, qui Venena assumpserit. Ad difficultates dirimendas *Mercurialis* dicit, hominem posse nutriri dupliciter, vel verè, & propriè, vel non verè, & impropriè. Nutriri propriè est, cum nutrimentum mutatur in substantiam nutriti; Non verè autem nutriri dicitur, quandò aliquid sumitur, quod, tametsi in substantiam minimè convertatur, non lædit tamen; sic dicitur Struthiocamelus nutriri ferro, non quia ferrum permutatur in sui substantiam, sed quia devorat ferrum, nec ab eo læditur. Si itaque nutritio impropriè accipiatur dici potest Venena nutrire, quandoquidem multa sunt, quæ intùs accepta, minimè lædunt. *Sennertus* autem aliam circà hanc quæstionem exhibet animadversionem, ait enim diversam Venenorum esse naturam, quædam nempè ut Arsenicum, nihil in se alimentosum continent, sed omnis eorum substantia aliena est à nostra natura, & talia nullo modo nutrire queunt; Deindè sunt alia, quæ quidem venenata sunt, partes tamen aliquas, quæ alere possunt, obtinent; Tales sunt

Plantæ,

Plantæ, & Animalia, quorum ſuccus, vel pars aliqua tantùm venenata eſt, & tale Venenum nutrire poſſe non eſt impoſſibile. Hinc *Braſavolus* noſter *Comm. in aphor. 2 lib.* ait, Venena frigida nutrire poſſe, calida verò non. Certum tamen eſt conſuetudinem eſſe veluti quandam adſcititiam naturam; fit enim, ut pleraque medicamenta continuatione, atque aſſuetudine, naturam ſuam, vimque amittant; ideoque ampliùs non ſunt medicamina, cùm enim à natura acceptantur, debellantur, & conficiuntur, atque vertuntur in nutrimentum; ità etiam dicendum de Venenis, conſuetudine non poteſt eorum vis cicurari, adeò ut aſſumentem lædere nequeant, quemadmodùm Hiſtoriæ paſſim teſtantur, & Opii uſum aſſiduum apud Turcas quis non novit? Mithridates maximus Rex ſuæ ætatis quotidiè bibere Venenum excogitavit, ut conſuetudine impenetrabilis à Venenorum malitia fieret, clandeſtinaſque epularum inſidias vitaret, eoque pacto tutum Corpus adversùs Venenorum pericula reddidit, ſic enim de eo *Martialis lib. V.*

Profecit poto Mithridates ſæpè Veneno,
Toxica ne poſſent, ſæva nocere ſibi.

Hujus etiam *Galenus* noſter meminit. *Ariſtoteles* referente *Langio in Epiſt. Medic.*, hortatus eſt Alexandrum Regem, ut à coitu Puellæ omni Veneris decore venuſtæ, ſed Napello nutritæ, caveret, quam Rex Indorum, ut illius contagione inficeretur Alexandro dono miſerat; Nec enim falsò iſta ex ſcintillantibus, & ſerpentium more nictabundis Puellæ oculis Ariſtoteles prævidit; nec omninò defuit eventus, nam quicumque cum puella ab Alexandro repudiata, concubuerant, ejus contagione infecti periere. De Tharſia Pharmacopola mentionem facit *Salmuth in notis ad Pancirol. rer. deperditar.* qui integros Hellebori manipulos citrà noxam devoravit, & concoxit, cujus frequentes potiones ob pharmaci aſſuetudinem Eudemum illum Chium, nec vomitu, nec alvi dejectione purgare poterant, ut eſt apud *Theophraſtum lib. 9. Hiſt. Plantar. D. Auguſtinus lib. 2. de morib. Manich.* meminit de muliere, quæ vel

vel lævi, vel ſine ullo valetudinis incommodo venenum hauriebat. *Albertus Magnus de Animalib. lib.* 7. Hiſtoriam recitat Colonienſis puellæ trium annorum, quæ comedebat innoxiè araneas in angulis domorum repertas. Et de Thracia muliere refert *Caſp. Schottus in Phyſic. lib.* 3. quæ ex manipulis Veratri gratiſſimum habebat obſonium, Porus Indorum Rex, quotidiano ſerpentum, & Venenorum eſu adeò venenoſus evaſit, ut cæteros homines, vel halitu, vel tactu, vel ſcreatu interficeret, ità ſcribente *Frommanno de Faſcinat. lib.* 2. *cap.* 3. Hiſpanos quoque aliquos, teſte *Petr. Martyr. lib.* 10. fuiſſe perhibetur in Pedagua Inſula novi Orbis, urgente victûs penuria, qui Buffones coctos comederunt. Patere igitur videtur ex adductis exemplis, Venena non ſolùm qualitatis exceſſu, ſed & verè talia, tàm quæ ex Plantis, quàm quæ ex Animalibus venenatis exiti alia habentur non ſolùm aliquandò non nocere, ſed in corporis alimoniam poſſe cedere, quemadmodùm nobiſcum ſentit quoque *Caſpar a Reies Camp. Elyſ. Jucun. quæſtion. n.* 63.

CAPUT IV.

De Venenorum differentiis.

NONNULLI Medicinæ Magiſtri, triplicem in Venenorum materiam differentiam aſſignant. Primam dicunt eſſe illorum, quæ naturâ venena ſunt, ut Napellus, Cicuta, & ſimilia, ad differentiam eorum, quæ ſuâ naturâ talia non ſunt, ſed fiunt cùm corrumpuntur à natura, ut Carnes, & Piſces putrefacti, vel parantur ab Arte, ut Aqua Stygia, Mercurius ſublimatus &c. Secunda differentia deſſumitur ab origine Venenorum, alia enim à Metallis, & Mineralibus, alia à Plantis, aliaque ab Animalibus proveniunt. Tertia vulgatiſſima illa eſt Venenorum differentia, quæ dividit Venena in agentia qualitatibus primis, & manifeſtis, in operantia à tota

ſubſtantia ut dicunt, & ab occultis qualitatibus, & in illa, quæ agunt occultis, & manifeſtis qualitatibus ſimul. Varia autem Venenorum genera ad duas tantum Claſſes revocat Clariſſ. D. *Lucas Tozzi* amicus meus ſemper recolendus, *Comm. in Aphor. Hippocr. lib.* 1. *Aphor.* 24. aut enim, ait ipſe, partibus ſolidis corporis ſunt infenſa, illaſque vel ulcerant, vel mortificant, aut liquidis, hoc eſt, humoribus adverſantur, & potiſſimùm ſanguini vitæ fomiti. Prioris generis multa ſunt, prout diverſæ ſunt partes, quæ ſpeciatim ab eis lædi ſolent, & quidem in hominibus, ſtupeſcit cerebrum ab Opio, coarctantur Fauces; & Guttur à ſolano, læduntur Pulmones à Marino Lepore. Colocynthis nocua eſt Inteſtinis, & veratrum nervis. Cantharides ſpeciatim cruciant Veſicam, & mictum cruentum provocant; atque id genus alia plurima ſunt, quæ aliquibus partibus iiſque ſolidis potiſſimùm adverſantur. Ad hanc quoque Claſſem ſunt referenda Arſenicum, ſublimatum, Sandaracha, Ærugo, & alia quæcunque cauſtica, quibus fauces, & Ventriculum contingit ulcerari, ac inflammari, & quod pejus eſt Grangrænam incurrere. Poſterioris autem generis ſunt, quæ ſanguinem contagione labefactant, illumque vel diſſolvunt, & in halitus extenuant, vel coagulant, & in grumos vertunt, ſed utraque motui ineptum, & vitæ inutilem reddunt. Ejuſmodi planè ſunt morſus ab Animalibus venenatis inflicti, Vipera, Scorpio, Phalangio, Cane rabido, plerique infuſi liquores per venas, aut arterias id ipſum efficiunt, ut de aqua Stygia, & de Oleo Tartari, de Spiritu Vitrioli, cæteriſque periculum fecêre viri Celeberrimi, ut Clariſſ. D. *Georgius Baglivus* in Romano Lyceo Lector, & amicus meus dum viveret, humaniſſimus, aliique de re medica optimè meriti. *Panarolus* verò triplex eſſe ait Venenum, ſcilicet, quod nocet Spiritibus, humoribus, & partibus ſolidis, juxtà cujus differentias diligens, cautuſque debet eſſe Medicus; nec credat Theriaca, Mithridatio, aut aqua Theriacali morbos omnes venenatos poſſe ſuperari; Inter Venena tamen, peſſima ſunt, quæ ſpiritibus adverſantur, tùm quia nobiliora Corporis occupant, tùm etiam quia difficulter cognoſcuntur; cùm enim non ſint viſibi-

visibilia, sed ut plurimùm aërea, per olfactum, vel respirationem Corpus ingrediuntur, non per cibum, aut potum. Hinc oritur, quòd sæpiùs nulla suspicio Veneni adesse poterit, eoque magis, quoniam, dum Venenum nondum radices fixit, aliqua accidentia cum aliis morbis communia apparent, quæ Medicum decipiunt. Distinguit insuper Venenum *Clar. Friccius* in naturale, & præter naturale, in qua Veneni distinctione, non ad naturam Hominis, & animalis respicit; ita enim omne Venenum est præternaturale, sed causam, & originem cujuscumque Veneni: Nam aliud est Venenum morbosum, & ex putredine, & corruptione humorum pronatum, quale est Venenum Pestilentiale, Febrium malignarum, Dysenteriæ, variolarum, Luis Venereæ &c. Aliud quod à rebus naturalibus sanis, incorruptis, in se perfectis, sivè sint mineralia, sivè sint vegetabilia, sivè Animalia, ut Arsenicum, Opium, Cicuta, Napellus, Cantharides &c. Differunt etiam hæc Venena non tantùm origine, sed etiam agendi modo, nam Venena præternaturalia in modum fermenti, humores in corpore nostro corrumpunt, ac vitiant. At Venena naturalia præcipuè in partes solidas, & nervosas, vim suam convertunt, atque eas corrodendo, irritando, vel sulphur narcoticum iis insinuando, sopores, deliria, tormina, convulsionem, vomitum, singultum progignunt. Duas summas esse differentias omnium Venenorum ait *Joubertus*; quippè, vel qualitate manifesta naturæ hominum inimica sunt; aut à tota substantia eidem adversantur. Duplex esse Venenorum genus ait *Craanen*, quorum primum corrosivum vocatur, alterum coagulans dicitur, super quam Craanenii divisionem scribit GREBNERUS verba sequentia. *Venena, quæ nostram corrumpunt substantiam, alia quidem intrà sumuntur, alia extra veniunt, sicut morsus est, & puncturæ, & ex primis, quædam incidendo, & corrodendo nostram substantiam interficiunt, quædam verò resolvendo spiritus Corporis nostri, quædam Spiritus congelando.* Venena insuper, vel sunt in se talia, vel talia per accidens fiunt, & hæc Venenorum divisio desumpta est a *Frommanno de Fascinat. lib. 3. par. 5. cap. 1.* In se talia sunt, ait ipse, quæ malignitatis characterem in ipsis generationis principiis accepêre, & desumuntur

è Regno minerali ut Arſenicum &c. vel vegetabili, ut Aconitum &c. vel Animali, ut Bufones &c. per accidens talia evadunt, quæ non a primordio generationis, ſed poſteà ab alio extrinſecus accedente venenatam naturam acquirunt; Ita apud Cavernas Serpentum, & Bufonum herbas cordiales, ut Bugloſſum, Borraginem, Meliſſam, Violam, qualitatem induere venenatam teſtatur *Sylveſt. Rattray de Sympath. & Antipath.* aut cùm res ſalubres horrendis imprecationibus à Lamia adhibitis, vim venenatam, aut lethiferam, Deo permittente, à Diabolo accipiunt. Præter allatas Venenorum differentias alias addit *Zacchias Quæſt. Med. Legal. lib. 2. de Venen.* nempè eſſe Venena quædam, quæ illitu, vel tactu, quædam olfactu, quædam ſimplici viſu, & auditu; de quibus tamen Venenis heſitare nonnulli videntur; minùs autem dubitatur de Veneno, quod tactu inficiat; *Odoard. Barboſa* ait, in Delii Regno arborem eſſe *Bananas* nomine, quæ radices tàm venenatas habet, ut tangentes, ſtatim perimant: Fructus verò pro antidoto ſunt; imò legitur aliquandò Venetiis peſtem fuiſſe concitatam, ex eo quod venefici quidam illitis oſtiorum annulis, ac peſſulis veneno lethaliſſimo, omnes penè ex contactu dictorum annullorum Veneno peſtilenti ſint infecti. Mirabilius etiam eſt, quod refert *Cardanus de Venen.* Turcas veneficia adeò præſentanea habere, ut eodem die ſolo contactu interimant. Prò Venenis ſolo olfactu interimentibus facit id, quod refert *Pareus lib. de Venen. cap. 7.* de Clemente ſeptimo Pontifice, qui extinctus eſt præeuntis facis toxico, per fumum in Corpus admiſſo. Alia exempla habentur in quibuſdam animalibus, quæ ſolo olfactu inficiunt, ut de Bufone teſtantur multi, quod vaporibus, ab eo expirantibus obvios homines ſtupefaciat; Quocircà legitur apud *Ovidium metamorph. lib. 3.*

Occupat hos morſu, longis amplexibus illos,
Hos necat afflatu, Funeſta hos tabe peremit.

Si ergò Venena, per olfactum ſuam exerere vim poſſunt, etiam per viſum lædere poterunt, ut etiam viſa terrorem incutiant

cutiant, Syncopem excitent, & alia ſymptomata. De ſe adhuc adoleſcente narrat *Zacchias*, qui ex viſù Tarantularum, ſtatim pallidus evadens vomitu multa rejecerit, atque nauſeabundus diem illam tranſegerit; Hiſtorias periculi ex viſione animalium Lector curioſus habere poterit in *Miſcell. Acad. Curioſ.* Pariter Animalia inveniuntur, quæ ſola voce, & exſpiratu inficere poſſunt; ex quo multi Antiqui Medici dixêre, Hominem poſſe per omnes ſenſus venenari, ut *Lucretius* demonſtravit canendo *lib. 6.*

Multa meant inimica per aures, multa per ipſas
Inſinuant nares infeſta, atque aſpera odore
Nec ſunt multa parùm tactu vitanda, nec autem
Aſpectu fugienda, ſaporeque triſtia, quæ ſint.

Componi quoque Venena penetrantia in Corpus humanum; ait *Cæſalpinus*, etiam illitis ſellis, equorum ſtapedibus, vulgò *Staffe*; non ergò mirum, quod traditur Herculem interiiſſe indutum linea veſte quæ ſanguine imbuta fuerat ejus, qui vulnus acceperat ex venenata Sagitta Hydræ Lerneæ. Servari enim venenum potuit in veſte, exſiccato ſanguine, quod à corporis calore excitatum vehementes cruciatus induxit. *Plinius* teſtatur in Triballis & Illiriis fuiſſe, qui interimebant illos, quos diutiùs intuebantur, præcipuè iratis oculis. Divîdit præterea Venena *Zacutus Luſitanus* in præſentanea, & temporanea; illa ſunt, quæ citiſſimè interficiunt, & velociſſimè; hæc ad tempus, id eſt, poſt aliquot dies, menſes, vel annos. Nos verò poſtquàm viderimus aliorum diviſiones, plures eſſe Venenorum differentias aſſerimus, quæ omnes ad majorem Tractatûs noſtri dilucidationem ſingillatim percurremus. Primò igitur, Venena alia ſunt Corpori humano peregrina, ſeu illata: alia in eodem corpore humano producta; prima dicuntur propriè Venena, ſecunda maligna, peſtilentialia, ac Veneno analoga; undè differunt potiſſimùm quoad modum inficiendi; ſic alia inſpiratu lædunt, ut Peſtis ſeminaria, & morborum malignorum, quatenùs effluvia, ait *Urſi-*

nus in Biblioth. Med. Clariss. Mangeti Amici mei eruditissimi, Tom. IV. vel exalationes ex infectis corporibus Spirantes communicantur; Alia haustu, ut quæ ore assumuntur, alia solo contactu, ut illa, quæ foris nos contingunt, alia denique ex ictu, & morsu, cujus generis sunt Animalia, quæ vel dentibus nos mordent; vel aculeo pungunt. Dicimus ulteriùs alia esse Venena externa, alia interna, quod ex dictis satis patet. Externa iterùm, vel vi illata, ut morsus animalium, vel inadvertenter, ut pestis per poros irrepens; Interna verò, vel ore hausta in Pulmones, vel deglutita in ventriculum, vel generata in massa sanguinea, etiam citrà ullam extraneam, saltem immediatam communicationem, seu contagium; Alia esse magis cita, & activa, quæ præsentaneâ vi exiguo temporis spatio necant; alia lenta, temporaria, remissioris efficaciæ, quæ post multos demùm dies interimunt; priora tenuia erodentia &c. posteriora crassa, quæ minùs vasa subeunt. Alia esse Homini, alia Brutis inimica, multa siquidem Homini sunt Venena, quæ tamen aliis animantibus in alimentum cedunt, ob diversum nexum principiorum vitalium, sanguinis, & seri, aliorumque fluidorum. Sic Cicutâ Sturni vesci scribuntur; Hyosciamo, & Mandragora sues, Cantharidibus Hirundines, Serpentibus Cervi &c. Contrà verò Aloë medicamentum est hominibus utilissimum; non minùs, ac amygdala amara, Lupis, Vulpibus, ac Canibus verò Venenum; ut *Moebius Fund. Med.* docet. Alia Venena esse universalia, alia particularia, quæ distinctio, tùm in specie humana, tùm generalis quoque de aliis valet. Universalia omnibus, atque singulis animalibus Venena sunt, ut Arsenicum Mercurius sublimatus &c. Specialia Venena in specie humana, alia sunt nervis, & Spiritibus inimica, ut solanum furiosum; alia Pulmoni, ut lepus marinus; alia ventriculo, ut corrosiva alia Vesicæ, ut Cantharides, ardore, & mictu cruento infames. Alia partes spirituosas, alia humidas, alia solidas magis afficere, imprimis verò cùm humidæ mediæ sint inter reliquas, & quasi vinculum quoddam, præcipuè etiam easdem pati certum est. Alia tandem esse vegetabilia, ut Aconitum, Napellus, Cicuta &c. Alia Animalia sive toto, sive parti-

partibus ſaltem, ut Scorpius, Vipera &c. Alia mineralia, ut Arſenicum, ſublimatus Mercurius &c. Nondùm innotuit Venenum inquit citatus *Urſinus*, quo in Gallia hactenus tot cædes patratæ ſunt in pulueris forma exhibitum, licet ſint aliqui, qui carnes Infantum, ex utero materno exciſorum (horrendum dictu) cum aſpidibus, aliiſque confermentatas nominent. Ex iſtis differentiis Venenorum, inſurgit Quæſtio, an ſcilicet, quod extrà adhibitum Venenum eſt, etiam intus ſumptum Venenum pariter ſit, & è contrà? Undè *Celſus* ait, eſſe Venena quædam, quibus præcipuè Venatores utuntur, quæ non guſtu, ſed in vulnere nocent; idem docet GALENUS 3. *de temper.* dum ait, *quemadmodum, quæ intùs aſſumpta perimunt, foris adminiſtrata non nocent.* Idem aſſerit PLINIUS *lib. 29. cap.* 4. Scribendo; *Sed, & Venenum Aſpidum, ſi ſanguinem attingit, aut recens vulnus, ſtatim interimit; inveteratum ulcus tardiùs; de cætero potum quantalibet copia non nocet.* Et hoc in ſuis experimentis circà Viperas clariſſimè oſtendit Illuſtriſſ. *Redi.* Hinc *Sennertus*, & *Fabius Columna* inquiunt, quædam eſſe Venena, quæ, niſi ſanguinem attingant, non nocent; quædam verò intrò quomodolibet accepta in doſi quoque parva, non vacent periculo, ut Helleborum album, Aconitum, Napellus &c. Serpentum verò Venenum, niſi ſanguinem attingat non nocere, jam ſatis eſſe exploratum, etiam intrò ſumptum, niſi ulcere ſint inteſtina affecta. Verùm poſteriorem ſententiæ hujus partem impugnat *Cardanus de Venenis lib.* 1. quod enim quæ aſſumuntur, non ſemper admota perimunt, præter experimentum, etiam rationem ſuadere ſcribit, quoniam minorem vim habeant; Quod verò Venenorum, quæ exteriùs admota perimunt, ullum interiùs aſſumptum non occidat, ſe nondum noviſſe ait; & neque nunc inventum eſſe, neque in poſterùm uſque in æternum inveniri poſſe, quæ interiùs aſſumpta non perimant, vulneri verò admota perimant tanquàm Venena. Scillam equidem, Cæpas, Allium, & ſimilia, vulnera efficere ſæviora, horum tamen nihil Venenum eſſe, & omninò ratio *Cardano* favere videtur; an verò contrarium experientia teſtetur, obſervare periculoſum.

CA-

CAPUT V.

De signis Diagnosticis Veneni in genere.

TRiplex signorum Diagnosticorum in Venenis ordo assignatur à *Cardano* : primò nempè signa illa exponit quæ rem Venenatam esse patefaciunt; Secundò, quæ Venenum, dùm sumitur ; indicant ; Tertio , quæ Venenum jam sumptum detegunt. Videamus igitur in præsenti Capite singillatim omnia hæc signa, omniaque alia ab aliis Doctoribus , quoque tradita, ut nihil sicco pede transeamus in hac Venenorum materia.

Primi ordinis ergo signa sumi docet cum *Sennerto* citatus Auctor, à sapore, odore, colore , tactu &c. & effectu ; Saporem quòd attinet , dicit omnia Venena ferè esse acria , & amara , & saporis abominabilis; hoc tamen de omnibus verum non est ; Saporis enim expertia Venena aliqua esse, docet pulvis, quo interfectus est Alexander Sextus, ut tradit *Jovius* ; Inter simplicia de Colchico Ephemero scribit *Dioscorides*, quod saporis suavitate , & dulcedine imperitos alliciat ; & de Aconito *Aëtius* refert , quod sit gustu dulce , & adstringens. Secundò pravi esse odoris Venena ait *Cardanus* ; attamen de omnibus hoc est falsum , nam Arsenicum nullum habet odorem gravem & tamen Venenum est; ita nec color quidquam certi docet , cùm certum sit, inter res eodem colore præditas, alias esse Venenatas, alias non. Itaque vix aliud signum certius datur , quam ipse effectus , nimirùm experientia docuit , serpentes , Scorpios , Araneas , Aconitum , Cicutam , & hujusmodi alia , Venenata esse , si quis tamen aliquâ re Gallinas, Canesque interire videat, & id de Venenum homini deleterium esse posse non levis suspicio est. Eodem modo , nec Venenum , dum sumitur certis patet notis ; equidem si talia adsint signa , & homo in ore aliquam insignem mutationem , & saporem abominabilem percipiat, & in faucibus ardorem sentiat, id

id omninò suspectum est; ac proindè, si quis insigniter malè habere incipiat, dicatque se in Cœna, vel Prandio præcedente abominabilem saporem, faucium ardorem, vel aliam in ore insignem mutationem percepisse, id non leve in Cibo, vel potu propinati Veneni indicium est; si tamen hæc signa absint, non licet inde concludere, hominem Venenum non hausisse: fieri enim potest, ut nullo modo se se sapore Venenum prodat.

His habitis de signis Veneni, seu hausti, seu extrà in Corpus immissi dicemus; Et quidem Veneni præsentanei hoc commune signum est, ait *Sennertus*, quod statim maximam in corpore mutationem efficit & hominem in vitæ periculum conjicit; Etsi enim, & ex Veneno intùs genito, varia, & gravia symptomata excitari, imo homo mori possit, tamen multa signa sunt, quibus discerni potest, an Venenum intùs genitum, an verò extrà assumptum sit; Primò enim intùs genita Venena, antequam extremum periculum inferant, se se signis quibusdam priùs produnt, cùm pravas humoribus dispositiones imprimant; quas planè latere impossibile est; si verò extrà Venena sint admissa, nullo tali signo præcedente, homo aliàs sanus in periculum mortis statim conjicitur; non tamen ex eo quod symptomata tardè, vel longè ab assumpto cibo, aut potu se se produnt, concludere licet, Venenum extrà fuisse assumptum. Si tamen id accidat, Veneni sumpti certum indicium est; etenim Venena variant, & alia citiùs, alia tardiùs se se produnt, sicut id è Veneno Canis rabidi manifestum est & Venena temporanea esse anteà dictum est; Modus autem invadendi diversus est in Veneno intùs genito, & extrà assumpto; nam in Veneno intùs genito, paulatim symptomata superveniunt, neque omnia simul, sed unum post aliud; In Veneno autem extrà assumpto, multa simul apparent, & natura à Veneno stimulata, turbulentas vomitiones instituit, & omnia sursùm, deorsùmque inordinato motu feruntur natura omnibus viribus nitente, ut subitò hostem improvisum vincat, & à se repellat; Ulteriùs Venena assumpta, non solùm multitudine symptomatum se produnt;

ſed plerùmque talia ſymptomata habent, quæ ab intus genito Veneno provenire non poſſunt; & non leve Veneni extrà aſſumpti indicium eſt, ait *Galenus de loc. affect. 6.* ſi is, cui talia ſymptomata accidunt, corpore ſano, & bonis humoribus ſcatente præditus, cibiſque bonis fuerit enutritus; non enim credibile eſt, hominem talis corporis conſtitutione donatum, tam ſubitò, in tam ſævum morbum, tantis comitatum ſymptomatibus incidere poſſe; Prætereà Venenum intùs genitum plerumque cum febre ſe prodit; & morbus periodos certas, & quaſdam remiſſiones habet; At Venena extrà aſſumpta ſemper & hominem affligunt, nec ullam quietem concedunt; donec, vel à natura vincantur, vel ipſam naturam vincant, & hominem interimant; Pariter agnoſcitur Venenum alicui exhibitum eſſe, ſi id, quod vomitu rejicitur, cibo mixtum Cani devorandum exhibeatur, ſi enim indè vel lædatur, vel moriatur, certum id Veneni eſt indicium; Inſuper Veneno ſumpto Ructus accidi, fœtidi, & ſaporis mali accidunt, Vomitus, & alvi profluvia, vires labuntur, pulſus depravatur, ac deficit; accedit Cordis palpitatio, Lipothymia, Syncope, ac tandem Mors; Accidunt prætereà Vertigo, Tremor, Convulſio, mordicatio Ventriculi, ſudores frigidi, lingua intumeſcit, extrema refrigerantur, venter interdum intumeſcit quoque, maculæ paſſim in corpore erumpunt; & quidem iſta ſymptomata omnia ſunt atrociora, quam ea, quæ à Veneno intùs genito accidere ſolent: Verùm non eadem ſemper ſymptomata in omnibus, qui Venenum ſumpſère, accidunt; ex varietate enim Venenorum, varia pariter emergunt ſigna, ut in ſpecialibus cujuſque Veneni capitibus oſtendemus; Venena verò, quæ vel morſu, vel contactu, vel aculeo Animalium inferuntur, his ſignis imprimis ſe produnt; quod ſcilicet dolor partem ſtatim afficit, pars ipſa inflammatur, & tandem mortificatur. *Fortunatus Fidelis de relat. Medicor.* loquendo de ſignis communibus Venenorum ante obitum hæc habet; Veneno hauſto obſervant Practici, ſiquidem cum cibo aſſumptum ſit, ſtatim toto corpore onus præſentiri, & evomunt quæ horribilem ſaporem præbent, inſolitas oſcitationes patiuntur, modò liveſcunt,

vescunt, modò pallescunt, quæ mutatio magis conspicua est in labiis, in Unguibus, idem arguunt magnæ jactationes, nulla quies, oculi sanguinei, pulsus turbatus; ac frigus partium extremarum, cum repentina coloris in vultu mutatione; sciendum etiam est non ore tantùm assumpta Venena enecare homines posse, sed etiam in enemate supponi solent, sæpè sub specie remedii vulneribus, ulceribusque admoventur; tela Veneno illinuntur, atque incendiario etiam pulveri commiscentur, horum autem signum est, quod semper pars affecta, dolore, inflammatione &c. infestatur. Notandum tamen, solemnem esse intumescentiam Corporis post Venena aliqua assumpta, & præsertim caustica, quæ spasmodica constrictione, & corrosione tragædias suas ludunt; Constrictis enim poris humores subjecti in fermentationem addacti vapores emittunt, quibus cùm liber transitus denegetur, non mirum, si attolunt, & extendunt circumjacentes partes.

Quæstionem movent aliqui, an scilicet posset cognosci humanum Cadaver Veneno necatum? Negant equidem id multi; & experientiâ id probare conantur, atque ejus rei exemplum ex *Tacito* afferunt, qui *lib.* 3. *Annal.* ait; *Vulgatum erat missam à Cn. Sentio famosam Veneficiis Martinam subita morte Brundisii exstinctam, Venenumque nodo crinium ejus occultatum, nec ulla in corpore signa sumpti exitii reperta.* Idem de Cleopatra, & Antonio dicunt, in quorum Corporibus, quamvis Veneno exstinctis, nullum penitùs indicium Veneni extitit. Verùm enim verò plerumque etiam in mortuis Venena se se satis produnt; Hinc GALENUS *6. de Loc. affect.* inquit, *cùm homo suâpte naturâ humoribus probis abundans, ac sanorum more educatus, de repentè moritur, ut lethali Veneno assumpto fieri solet, deindè corpus, aut livens, aut nigricans, aut varium, aut diffluens, aut putredinem molestam olet, hunc Venenum sumpsisse aiunt.* Et omninò fieri solet, ait *Sennertus*, ut *ii*, qui Veneno sunt mortui, paulò post mortem toto corpore colorem, primò citrinum, aut subviridem, & post unam, vel duas horas lividum, aut nigrum acquirant, quod ab humorum vitio accidit, cujus rei exemplum habet *Galenus* 5. *de loc. affect.* de quodam servorum

D 2 Imperia-

Imperialium, qui cùm à Vipera morsus esset, ei totius corporis color ità mutatus est, ut porri colorem referret; Ego pariter anno 1701. Rusticam observavi ex esu fungorum Venenatam, cui corporis color de repente citrinus evasit ad instar ictericorum.

Nonnulli alia signa addunt, nempè, quod ungues post obitum nigri appareant; ast hoc in aliis Cadaveribus naturali morte denatis passim ego notavi; Ulteriùs Capilli defluunt, ita ut interdùm absque ulla violentia integri manipuli possint evelli; *Plinius* Cadavera Veneno mortuorum, neque à feris, neque ab avibus degustari scribit *lib.* 2. quod etiam signum competit corporibus peste infectis, undè *Lucretius* cecinit *lib.* 6.

Multaque humi cum inhumata jacerent Corpora suprà
Corporibus, tamen alitum genus, atque ferarum,
Aut procul absiliebat, ut acrem exciret odorem,
Aut ubi gustarat, languebat morte propinqua.

Alii inter signa hausti Veneni hoc habent, nimirùm, quod Cor Veneno interemptorum igne consumi nequeat; Quocircà SUETONIUS *in Caligula*; ubi de Obitu Germanici scribit, ait, *Antiochiæ obiit non sine Veneni suspicione, nam præter livores, qui in toto corpore erant, & spumas quæ per os fluebant, cremati cor inter ossa incorruptum repertum est, cujus ea natura esse existimatur, ut tinctum Veneno igne confici nequeat*; Et PLINIUS de Corde ipso scribit; *Negatur cremari posse in iis qui cardiaco morbo interiere; negatur & Veneno interemptis, Certè extat Orațis Vitelii, quâ reum Pisonem ejus Sceleris arguit, hoc usus argumento: palamque testatus, non potuisse ob Venenum cor Germaniâ Cæsaris cremari*; & AVICENNA *de Vir. Cord.* scribit, Cor à Venenis impensè congelari, & exsiccari. Sunt tamen aliqui, qui in Sectione Cadaverum certa indicia Veneni ponant; ideóque si aliquandò ambigua res est, Thoracem, imum Ventrem aperiunt, ductusque omnes, ac viscera perscrutantur; nam si erosiones, putredines, pessimi succi collectiones, maligni tumores, & alia hujusmodi apparuerint, de Veneno certiores se

factos

factos esse existimant. Ego verò cum *Fortun. Fidel. de Relat. Med. lib.* 4. nequaquam ignoro cæteris etiam quos interni affectus, aliis verò quæ Venena, sustulerunt, viscera multis modis inquinata, fœtidaque sæpè numero apparere, ut jam in hujusmodi Corporum inspectione nequaquam perpetua esse possit Veneni conjectura. Attamen quemadmodùm, si quispiam salubriter agens, repentè concidat, atque insolitam putredinem exteriùs præ se ferat, hunc Venenum sumpsisse verisimile est, non dissimilis ratio in internis partibus esse mihi videtur; nam si quis integra usus valetudine, repentinò intereat, postea autem dissecto corpore certa aliqua vitia in visceribus dispicias, quæ non vulgarem arguant malignitatem, non equidem errabis, si quidpiam de Veneno asseras, Notandum denique Clariss. D. *Casp. à Reies in Camp. Elys. Jucund. Quæst. N.* 64. pro conclusione defendere, Veneni externi ab interno dignotionem, difficillimam, aut fermè impossibilem esse, quia signa omnia, quæ Venena assumpta sequuntur, etiam pendere possunt ex Venenoso humore intrà Corpus genito, atque ideò nullo modo Medico licere certam proferre sententiam, cùm certa demonstratione omninò careat: aliundè verò, quàm à medicina jus dicendum, & tanti facinoris cognitio inquirenda; non enim, ut prodesse potest, assumpti Veneni suspicio ad vitam defendendam, adhibitis auxiliis, quæ Venenis adversantur, ita ad Capitis pœnam infligendam eadem sufficere putanda est; *Victoriis* enim ait, plures vidisse homines emortuos, virides in facie, nigros & tumentes, qui tamen à Veneno assumpto non obierant. Plura de signis generalibus diagnosticis Venenorum cupienti dabunt *Mercurialis*, *Zacchias*, *Cospius*, *Pareus*, *& Ant. Le Grand in Curios* &c.

CAPUT VI.

De Prognosi Venenorum in Genere, ac de Præcautione.

VISIS Veneni signis diagnosticis, nunc ad prognostica pergamus, ut sic inceptam sequamur telam, & nihil

intactum, quod ſpectet ad Venenorum Tractatum relinquamus. Morbi ergò omnes à materia Venenoſa illati periculoſi ſunt, & niſi idonea remedia ſtatim adhibeantur, homini mortem afferunt, & omninò longè pauciores ex iis, qui Venenum ſumpsêre, ſervantur, quàm qui pereunt. Quò major copia Veneni ſumpta eſt, eò hominem faciliùs interimit. Si verò prorsùs exiguâ quantitate ſumptum ſit, interficere non poſſe, ait *Sennertus.* Mediocriter verò ſi ſumatur, hominem quidem non ſtatim, ſed ſenſim, & lentè perimit. Si prava ſymptomata minuantur, ſalus ſperanda. Lethalis morbi ſignum eſt; ſi Venenum neque per Vomitum; neque per alvum ejiciatur; ſi verò in locum aliquem corporis ignobilem propellatur, ſpes eſt ſalutis; ſi ex uſu remediorum æger meliùs ſe habet, bonum, non tamen extrà omne periculum ſe conſtitutum putet, ſæpè enim à Veneno maligna diatheſis corpori imprimitur, quæ pertinaciter hæret, & poſt longum tempus ſe prodit. Venena, quæ præſentanea ſunt, & temporanea evadunt, partemque aliquam erodunt, vel vitiant, V. G. Pulmonem &c. tardiùs occidunt, pro morbi, quem inducunt ratione. Venena temporanea, quæ nullam partem primariò lædunt, ſed latentia ſe ſe exerunt, vix poſſunt expugnari, ſed patientem interficiunt, ità quæ diù in corpore ſubſtiterunt, & longo inquinavere tempore; undè etſi Venenum Canis rabidi diù ſatis latere in corpore humano poſſit, tamen ubi ſe exerit, & hydrophobia accedit, non ampliùs homo vivere poteſt; ſed de ejus vita actum eſt; Arte parata Venena magis difficulter curantur quàm quæ talia à natura producta ſunt; De hac re plura cupienti dabunt *Georg. à Turre lib.* 1. *de Hiſt. Plantar. Cap.* 31. *Sennert. Ardoynis*, *Mercurialis &c.* Modum aperit Clariſſ. MATTHIOLUS *Comm. in 6. Dioſcoridem* quo homines ſuſpicioſi Venena præcavere poſſint, ait enim *pleroſque eſſe, qui putant, non parvam eſſe Principibus cautionem, mandare adminiſtris, ut edulia, quæ proponuntur edenda, priùs deguſtent, quæ tamen res in ſuſpicione Veneni tribus de cauſis nihil, aut parùm æſtimanda videtur, ſiquidem ſi Pincerna, ſive qui cibos ſuis Dominis apponunt, veneficium committere decreverint, ſe ipſos facile priùs præparare poſſunt valentiſſimis antidotis, Veneno illi acco-*

modatis, *quod exhibere in animo est*; *undè sibi ipsis præcavebunt*, *Dominum autem interficient*. Ex quo satis liquet nihil prodesse ad præcavendum, quod Pocillator inservatæ fidei signum Domino præbibat, & eduliorum dissector præcomedat. Adde deindè, quod quamvis ille, qui edulia ministrat, mensæque apponit, à Coquo veneficium faciente deceptus, cibos Venenatos prægustando assumat, eorum tamen adeò modicam quantitatem prægustat, ut nullam, aut parvam, eo temporis momento possit molestiam percipere. Ultima accedit ratio, quod ferè omnina Venena, quæ ut interimant cibariis admiscentur, eâ arte, eoque ingenio, parata sint, ab impiis Veneficis, ut non nisi temporis intervallo suum triste perficiant opus; His igitur de causis, illud liberè proferre non dubitaverim cum citato *Matthiolo*, quod nullam meliorem, ac tutiorem præcautionem sibi comparare possunt Principes, quàm curare, ut vitam Christianam, & integram ducant, justitiamque regant, ita ut Populi eos pariter venerentur, & timeant: Curent deindè, ut habeant ministros, quorum manibus edulia administrantur, non ignobiles, nec obscuro loco natos, sed præclara è Stirpe genitos, fideles, nec avaros neque invidos, & qui diù anteà moribus sint probati, in quos престереà debent, frequenter non parva conferre beneficia, ita enim semper gratos, & fideles ministros habebunt: quin, & Medicos sibi adjungant, qui Medicæ materiæ peritissimi habeantur, ut antidota, quæ contrà Venena parantur, ut sunt Theriaca, Mithridatium, Oleum nostrum Contra-pestem dictum, vulgò *del Castagna*, alia hujusmodi componere possint. Nam si talia remedia legitimè parata fuerint haud dubiè poterit unus quisque facilè Venena præcavere. Ulteriùs Vasa Auro, & Argento conflata, munda, nitidaque serventur, & hominum fidelibus manibus committantur, quandoquidem; in ejusdem preciosis Vasculis Venena faciliùs abduntur, quàm in vitreis, aut fictilibus: Vasa prætereà quibus Ciborum condimenta reponuntur, clausa, & cooperta serventur, ut ne aranei, neque Scorpii, nec aliud virulentum reptile, vel Insectum ingredi possit, imò caveatur, ne cibi coquantur in vasibus Ære confla-

conflatis, dummodò ſtanno non ſint ea tamen circumlinita; Diligenter quoque cuſtodiantur Cubilia, & Veſtes, Equorum Sellæ, habenæ, & alia hujuſmodi, ex quorum Venenatorum, tactu, Veneno poſſunt Homines affici. Hinc notandum, varia eſſe, quæ peculiari naturæ dote præſens Venenum ſignis manifeſtant; Ita ferunt linguam ſerpentis, præſente Napello, aut Vipera, exſudare; Lapidem Praſſium ad Veneni præſentiam ſplendorem amittere: Lapidem Bufonis commendant alii, Oculos ſerpentis in Inſula Melita: Cornu Monocerotis, pocula è fraxino parata, lapidem Bezoar, Smaragdum, Saphirum, Adamantem, Hyacinthum, Corallium, Achatem, Succinum &c. de quibus videatur *Jacob.* WOLFIUS *in* ſuo *Scrutinio Amuletorum pag.* 401. Inſuper circà cuſtodiam à Venenis, audiri meretur CARDANUS *lib.* 3. *de Venen. cap.* 1. qui ſic ait. Oportet, ſunt ipſius verba, eum, qui ſe vult cuſtodire à Venenis, Fidiſſimos habere famulos, ut etiam ego ſuprà innui, *Veſtes ſpargere* Ruta, & Scordio, *devitare Convivia omnia, abſtinere a ferculis valdè mixtis, etiam a vehementer odoratis, dulcibus, atque acribus, in hujuſmodi enim rebus ſolent abſcondi Venena.* Vitare debet fungos, Anguillas, & Ranas, herbaſque omnes ſub quibus animalia Venenata latitant, ut Salvia, Helleborus, Hedera, Fœniculum &c.

CAPUT VII.

De Curatione Venenorum in Genere.

PRæcipua indicatio affectionum ortarum à Venenis aſſumptis eſt, ut quanto citiùs poſſit, Venenum expellatur è Corpore, &, ſi poſſibile eſt per eandem viam, per quam habuit ingreſſum, habeat & regreſſum; Deindè, ut idoneis alexipharmacis expugnetur. Verùm, cùm alia ore aſſumantur, alia extrà corpori adveniant, & immittantur, & quidem vario modo,

modo, de singulis ejusmodi modis in specie dicendum. Primò itaque Vomitus est excitandus, inde Cordialia, Alexipharmaca sunt exhibenda; Hinc notandum, Cordialia ab Alexipharmacis differre per hoc, quod Cordialia cor roborent, ac Spiritus, ut Veneno faciliùs æger resistere possit; Alexipharmaca verò Venenum propriè expugnant; Cordialia ergo possunt esse v. g. radices Tormentillæ, Dictamni albi; Folia Borraginis, Acetosæ, Melissæ, Flores Violarum, Rosarum, Tunicæ, Borraginis; Semina Citri; Cortices ejusdem Citri, & Succus, Crocus, Cinnamomum, Cornu Cervi, Margaritæ, Moschus, Corallia, Terra Sigillata, Bolus Armenus; Syrupus de Succo Citri; Acetosæ, Aurantiorum; species Diamargarit.; Confectio Alchermes, Electuarium de Hyacintho, & similia; Alexipharmaca verò possunt esse Theriaca, Mithridatium &c.

Advertendum tamen cum *Avicenna*, nè qui Venenum seù ore hausit, seu extrà in corpus recepit, dormiat; quia referente *Sennerto*, in somno Venenum ad Cor, & interiora viscera facilè penetrat; Quod si Venenum à Ventriculo in Intestina descenderit, clysteribus emollientibus utendum, & levia purgantia usurpanda; Abdomen inungendum Oleo Caravitæ Matthioli, cujus descriptio apud *Sennertum Pract. lib. 6. part. 5. Cap. 8.* & Oleo nostro Contra-pestem vulgò *del Castagna*. Possunt etiam inungi Pulsus, Pedes, Tempora, & regio Cordis. Sunt qui suadent, ut Equi, vel Muli, aut asini recens aperti adhibeantur, & in calentem ejus ventrem corpora Venenata immittantur, ut calore eorum Venenum ad partes exteriores evocetur, quo remedio sunt usi, ut narrant Historiæ, *Alexander* VI. *& Cæsar Borgia*, sed primus mortuus est, alter convaluit; Venenum enim in Vino potavere; Si verò Venenum supersit, & resistat, sudoriferis utendum, & alexipharmacis insistendum. Lac in cibo, ac potu exhibeatur, omniaque Oleosa, præsertim in curatione corrosivorum Venenorum, adhibeantur, ut Oleum, Butyrum &c. Si autem Venenum, per vulnus, aut per morsum extrà in Corpus immittatur, tunc curandum, ne ad interiora pertingat, aut si quid Veneni in arterias se se jam insinuavit, & extrahi non potuit id alexi-

pharmacis expugnetur. Ad extrahendum Venenum, medicamentis, & Chirurgia uti licet; medicamenta sunt, Pyrethrum, Aristolochia; Cyclaminus, Piper, Bryonia, Fel Tauri, Calx viva, Stercus Caprinum, Galbanum, Opoponax, Euphorbium, Sulphur, Fermentum, & similia; Possunt tamen, & quæ mitem habent calorem, utilia esse, ut Pulli, vel Hædi vivi, per medium dissecti, & calentes adhuc impositi; Prodest ulteriùs Oleum Scorpionum, Arenearum, & ipsa Animalia, quæ Venenum intulere, imposita, & similia; Dequo GALENUS *de Theriaca. ad Pison. Demorsis à Crocodilo, Crocodilinum adipem summè contulisse novimus obtritis membris impositum; Muris Aranei morsus, ab eodem Mure Araneo contuso, & imposito, sine dolore sanatur* &c. Sic Draco Marinus, momente *Sennerto*, dissectus, impositusque ictui proprio medelam affert, & Pastinaca, teste *Plinio*, contrà Suum ictum valet, & de Scorpione res jam est nota, de quo *D. Serenus* cecinit.

Et quum vulnus atrox incussit Scorpius ardens,
Continuò capitur, tunc digna cæde retusus
Vulneribusque aptus fertur revocare Venenum.

Sic pariter Araneum mortuum, ictui aranei imponi jubet *Cardanus*, ut & Vesparum ictibus vespas contritas. Ulteriùs, ne Venenum liberé serpere possit prohibetur, si vasa, quæ in locum affectum tendunt, loco Superiore vinculo rectè constringantur; Interdùm etiam partem læsam præscindere præstat, quàm de vita periclitari: Si nimirùm talis pars sit ut, sine periculo vitæ, abscindi possit}, ut digitus manûs, vel pedis, id, quod Pastor ille penès *Galenum 3. de loc. affect. Cap* 7. fecit qui à Vipera in digitum morsus illum abscindit. Denique si virus penetraverit in Corpus, illud Alexipharmacis expugnandum erit, eodem modo, quo in Venenis assumptis, ut suprà dictum est. Advertendum tamen est, quod si morsum, vel ictum animalis Venenosi sequatur ulcus, id non statim consolidandum, sed diù apertum servandum. Mirificè Venenum averti ab intrinsecis partibus, ait *Matthiolus*, si patiens

tiens in balneo aquæ calidæ ex medicamentis acommodatis confecto imponatur. Reliqua verò ſpectantia ad curationem Venenorum, videantur in ſpeciali de Venenis Doctrina, quam tradam in ſingulis capitibus ſingulorum Venenorum.

Cæterùm, quia ſpectat etiam ad Venenorum curationem ſcire flagitioſorum in poſterùm fallacias, & doloſas merces, ne quis deceptus à Circumforaneorum malitia, falsò à Veneno aſſumpto, propriæ cum detrimento ſalutis, curaretur, operæ pretium duxi, in hoc ſequendo *Matthiolum*, eorum fraudes prodere, ac omnibus patefacere, nam cùm iſti Circulatores ſuggeſtum aſcendunt coram Populo in plateis, quem dolo capere intendunt, oſtenſuri, quod Venenum, æquè, ac panem innoxiè ſumant, multis cavillationibus, atque inſidiis utuntur, inter quas has duas habent fraudes, quàm modò omnibus aperiam. Primus itaque dolus, quo nituntur iſti Impoſtores eſt quod, cùm ſciant Venena non poſſe, niſi parum, nocere ubi Ventriculus fuerit cibis pinguibus valdè repletus, prius quàm ſuggeſtum aſcendant, ad Saturitatem uſque præſertim Æſtate lactucas crudas devorant, ſale, aceto, & Oleo conditas, verùm olei tantùm imponunt, ut ferè in eo innatent lactucæ, & quia hyeme maximè urgente bruma, tenellæ lactucæ difficilè paſſim inveniri poſſunt, ideò earum vicem his præbent interanea Boum præpinguium, quorum tantam comedunt copiam, quoad Ventriculus, veluti tympanus, extendatur; Id autem eo conſilio faciunt, ut hæc quidem jurium pinguedine, eorumque ſubſtantiæ craſſitudine, illæ verò frigiditate ſua, oleique multitudine, quàm illis adjiciunt, præterquam quod Veneni penetrationem inhibent, erodentes particulas Arcenici, ac Riſigalli obtundunt, & hebetant. Cùm igitur Venenum ſumpſerint, quod illis, ob præaſſumpti alimenti vim, nullam aut parvam noxam adfert, nempè quod Ventriculus ſit pinguedine imbutus, mox ſuum adulteratum Antidotum, quod omninò legitimam Theriacam mentitur, aſſumunt; quo fit, ut facilè poſteà Populo adſtanti perſuadeant, illud eſſe Antidotum omnium præſtantiſſimum adverſus Venena, & hoc leves vulgi animi perſuaſi, majori

multitudine, ac ſtulto impetu feruntur, ut adulteratam Theriacam emant. Itaque cùm temporis momento Capſulam ſuam hac impoſtura exhauſerint, ſtatim è ſuggeſto deſcendunt circumforanei, ſe ſe in hoſpitium recipiunt, ubi cùm primùm fuerint, Arſenicum paulò antè ſumptum, unà cum lactucis, aut bubulis interaneis, artè evomunt, neque aliud illa die aſſumunt, quam lac, quod tantùm ſæpiùs alternatim potant, vomuntque & revomunt; tantùm poteſt in improbis hominibus Auri cupiditas, ut ſpontè, conſultoquè in manifeſta vitæ diſcrimina ferantur. Fraus altera, quam iſti Facinoroſi perpetrant, ità ſe habet; Ii una, aut duabus horis antequàm ſuggeſtum aſcendant in foro Pharmacopolium petunt, illudque in foro, in quo ſermonem Populo habere volunt, propinquius eligunt, atque ubi juſſerint Pharmacopolæ ſibi Arſenici capſulam adferri, ejus duo, aut tria fruſtula ſeligunt, proùt ſibi magis expediri videtur, quæ poſtea Charta involvi, & in eadem Capſula reponi mandant; Quofacto Pharmacopolam rogant, ut cùm in ſuggeſtum aſcenderint, Arſenicum illud repoſitum dare velint puero, quem ad eum miſerint: Porrò in forum abeunt, verba facturi, ubi eorum ſpuriam Theriacam ad Cœlum uſque miris laudibus efferunt admentientes: Ad hæc, ut rem magis veriſimilem reddant, puerum è Circumſtantibus quempiam mittunt ad Pharmacopolium, qui Venenum antè ab eis ſelectum deferat. Intereà ingentem Capſulam in ſuggeſto ſtantes aperiunt, quàm habent vaſculis pravæ illius Theriacæ plenis refertam, cujus operculo intùs adhærent, cera ſuppoſita varia cujuſdam miſcelæ fruſta, ex ſaccharo, quod canditum vocant, amylo, aliiſque innoxiis medicamentis miro quodam artificio confecta, qui prorsùs, & facie, ac magnitudine referunt illa veri Arſenici fruſta, quæ priùs ii in Pharmacopolio ſelegerant: Levant autem iſti hominum proditores operculum à Capſula, quo fraudem meliùs ocultent in ſuggeſto ſtantes, ſiquidem, ſummo cum artificio, internam opericuli partem, cui adhærent illius miſcelæ fruſtra Arſenicum mentientia, versùs ſe trahunt, ne quis ſuam fraudem deprehendere poſſit; deindè ſtatim

ſtatim in manu Socii, aut pueri, quos doli miniſtros habent capſulæ operculum collocant, quod eorum alter apertâ manu eleganter ſuſtinet, parte Pſeudo-Arſenicum continente Cœlum versùs reſpiciente, idque, ne quis dolum intueri poſſit; Interea redit nuncius Arſenicum legitimum à Pharmacopolio deferens; atque iſtud accipiens artis captioſæ miniſter, ſtatim illud Populo oſtendit longâ, ac mendaci oratione, quâ abſolutâ ad experimentum tranſit, perpetuò doloſe procedens, quandoquidem ſimulans, ſibi opus eſſe expeditis manibus, manica, ac murice, vel ſerico proditore, quo plerumque veſtiuntur, ad cubitum uſque convolvit, eâ tantùm ratione, ut Arſenicum verum, dum hæc agit, ſuper operculo prædicto Pſeudo-Arſenicum continente reponat, abdatque; quod ob periculi altitudinem nullo pacto infernè a circumſtantibus videri poteſt; Obvolutis itaque manicis, brachiiſque denudatis, ac tenui linteolo humeris impoſito, jubet aquæ, vel Vini poculum adferri, & relicto in operculo Arſenico vero, factitium innoxium fraudulenta manu capit, quod cultro minutim incidit, & Vino, vel aquæ commiſcet, ac deniquè tutiſſimè bibit, atque ità fraudem, coloribus exornatam iſtis, ſpectantibus perſuadet, ut nullus dubitet, quin ille mortiferum Venenum hauſerit, quod ex medica Officina delatum fuerat; De fraudibus autem Circulatorum uſquè adhuc dicta ſufficiant, ad curioſorum eruditionem; & ad facilè credentium errorem auferendum.

CAPUT VIII.

De variis Claſſibus Venenorum, ac primò de Minerali, & in ſpecie de Calce Viva.

IN tres partes ordinariò Venenorum agmina diſtribuuntur à Medicinæ Doctoribus, in ordinem ſcilicet Mineralem, Animalem, ac Vegetabilem; Nos verò in quinque partes Ve-

nena cujuſcumque generis dividimus, videlicet in Mineralem, Metallicam, Animalem, Vegetabilem, & Mixtam. Ac primò omnia, & ſingula Venena è Minerali Regno deſumpta examinabimus. Secundò Metalla ut potè noxia videbimus. Tertiò Animalium Venena luſtrabimus. Quartò Toxica, quæ in vegetabilibus reperiuntur, exponemus. Et quintò demùm nonnulla Venena mixta, id eſt compoſitiones varias, ex variis ingredientibus paratas annuemus, ut nihil, quod ad noſtram rem faciat relinquamus.

Nunc igitur primò Venenoſa Mineralia, & ſemi mineralia ſcrutemur, & in præſenti capite de Calce ſermonem faciamus. Saxum Calcarium albicans fruſtum eſt illud, quod dat materiam Calci ope ſuæ uſtionis, & definitur materia, ut plurimùm candida, quæ paratur ex lapide calcario vi ignis in furno, vel clibano cremato, cæmentariis Opificibus notiſſima. In hac luxuriat acidum urinoſum, quia momente *Ettmullero* in lapide eſt ſulphur copioſum, quod ſaturavit principium alcalinum; Sal non poteſt elici, quia pinguedo ſulphurea adhuc adeſt, & ſic Sal non poteſt coagulari. Alkali Calcis vivæ imbibit acidum, undè eis calx viva raró in uſu fit, ſæpè tamen additur ſalibus alcalibus cauſticis prò ſcopo exurendi cutem, ut aperiantur abſceſſus. Calx verò ob alkali fixum fortiſſimum teſte *Emanuel Kônig. Regn. miner.* acida quæque mox enervat, deſtruit, & abſorbet, ceu patet ex affuſione aquæ, cui Oleum Vitrioli admiſcetur quæ calci ſuperfuſa, mox aciditate illa privatur; licet verò Calx varia utilia munera in rem medicam gerat, noxia evadit tamen Calx viva, utpotè ignea, mordax, adurens, cumque progreſſu temporis cruſtam gignens; Habet enim Calx viva, quod & *Scaliger ad Cardanum exercit.* 5. fatetur, & ipſa experientia probat, in ſe ignem, qui violentiorem inimicum, aquam puta fugiens, adeò ſe ſe exerit, ut tangentis manus adurat, & res vicinas accendere poſſit; quæ igneæ particulæ, ut cum *Sennerto* loquar, cùm & Corpus noſtrum intùs adurere poſſint, uſtione illa varia ſymptomata excitant; optimè igitur Clar. *Ardoynis* ait, Calcem aduſtivam eſſe, mordicativam, atque cauteris

terisantem, & non esse propriè Venenum, sed esse medicinam mortiferam; symptomata consequentia assumptionem Calcis sunt siccitas Oris & linguæ, dolor Stomachi, difficultas Urinæ, Symcope, & suffocatio, id quod probat historia ab *Amato Lusitano* descripta de puello, qui cùm esset assuetus cretam edere, in calcem vivam incidit, eamque copiosè devoravit, unde intensissimè febricitabat, sitiebat, & multum bibebat, sed ejus sitis nunquàm extinguebatur, & sexta die obiit; Ut autem Medicus curationem instituat; primò danda est opera, ut Calx viva vomitu rejiciatur, ejusque acrimonia, lenientibus, & lubricantibus obtundatur, partesque contrà ejus erosionem muniantur, particulas nempè ferientes obtundendo; itaque exhibendum Decoctum Violarum, Altheæ, Malvæ &c. Butyrum, & Lac laudatur, ut & terra Lemnia, Fel Capreoli, Oleum Lini, amygdalarum dulcium; Oryza cum lacte cocta, hordeum; Clysteres præstereà emollientes commendabiliter possunt adhiberi. Ptisanam, & urinam Asini cum aqua calida valere asserit cum *Gulielmo de Placentia*, *Ardoynis de Venen. lib. 2. Cap. 12. pag. mihi 122.* Cùm Calx autem recens è fornacibus educta igneam, uti suprà innui, vim rejectet, ac urat, ideò miratur cum *Paulo Zacchia* Clariss. D. *Bernard. Ramazzinus* Medicus Celeberrimus, ac omni Virtutum genere instructus, quomodò in quibusdam Civitatibus permittantur fornaces, in quibus Calx excoquitur, ob evaporationem, quam emittunt pectori infestam; Laus tamen Deo sit, in hac nostra Urbe tales fornaces vel extra Civitatem sunt, vel si in Urbe, apud ejus mœnia in remotis locis insurgunt. Varia periculosissima symptomata orta ab inhabitatione Conclavis nuperrimè exstructi, & Concamerati, ac Calce noviter illiti observavit Clariss. Dn. D. *Eberhard. Goickelius Misc. Curios. Dec. 3. ann. 9. & 10.* Tres pulchras Virgines Sorores, se novisse, refert *Caspar. à Reies Camp. Elys. quæst. 50.* ex æsu Calcis intrà triennium sublatas, quarum ultimam, nec primæ nec secundæ Mors ab illius esu deterruit, sed ortis immedicabilibus affectionibus, & ocultis obstructionibus Hepatis, Ventriculi, & aliarum partium internarum cum aliis

ex

ex matricis complexu morbis, omnes interemptæ sunt, nec mediis ullis restitui potuerunt saluti. Hæc de Calcis Veneno sufficiant.

CAPUT IX.

De Vitriolo.

VITRIOLUM est Sal Minerale metallis proximum præcipuè Cupro, cujus nomen derivare à vitro monet *Hoffmannus*, vel quòd vitro colore respondeat, vel quòd vitri instar clari grata pelluciditate superbiat; Latinè Atramentum appellatur, quod eo sutores coria nigredine inficiant. Plura circà Historiam Chalcanthi videantur apud *Mindererum* in *disquis. de Vitriolo*, quia tamen crudum Vitriolum sumptum, nauseam, & vomitum excitat primò; indè si copiosiùs assumatur, ac non statim vomitu rejiciatur, Ventriculum arrodit, intestina excruciat, dysenterias parit, sitimque magnam producit; ideò inter Venena refertur. Cùm enim Vitriolum scateat particulis tùm cupreis, tùm ferreis, & acido spiritu sulphuris, teste *Ettmullero*, hinc fit, ut à particulis vulnerantibus cupreis actuatis à Sulphure proprio, erosiones Ventriculi & Intestinorum oriantur, quibus sauciatis partibus, febres, cum doloribus, & siti magna insurgunt. Si igitur Vitriolo sumpto prædicta sequantur mala, statim opera danda est, ut quàm primùm, si fieri possit, vomitu rejiciatur, quod fit Decoto anethi, vel aqua tepida, & Oleo anethi, & similibus. Sedato vomitu, Butyrum largiùs sumatur, aut Lac recens tepidum cum Saccharo, vel exhibeatur Decoctum hordei cum Syrupo Violarum: Si autem erosio, & cruciatus in Intestinis percipiantur, Clysteres lenientes injiciantur; *Sennertus* commendat Terram Lemniàm, vel sigillatam cum mucilagine Seminis-Cydoniorum, ex aqua hordei, vel Corallium rubrum cum vino generoso.

CA-

CAPUT X.

De Gypso.

GYPSUM ex lapide albo, molli, alabaſtri inſtar ſemicocto, vel leviter ſaltem uſto factum, calci affines habet partes nimirùm particulas perfectè coctas, & alias crudiores, ſabulum æmulantes, undè fit, ut cum gypſo coagulatio promptior emergat, quatenùs partes volatiliores, quæ in crudiore parte reſtant, ſimiles nonnihil ſunt illis, quæ ignis actione, coctione ſcilicet, deperditæ ſunt, promptiùſque ſic perfectè coctis partibus communicantur, quam verò ſe habet cum ſabulo, quod non habet ejuſdem ſpeciei particulas, quales ſaxum calcarium in coctione deperdidit. Gypſum autem inter Venena recenſeri nemo non novit, epotum enim ſtrangulando mortem inferre ait *Ramazzinus* Primarius Medicinæ Profeſſor Patavinus Celeberrimus, & Amicus meus ſemper recolendus. Sic L. Proculeius Auguſti familiaris, cum ſtomachi dolorem perferre non poſſet Gypſo epoto, mortem ſibi conſcivit teſte *Plinio. Sabellicus* refert, quod Conrado III. Imperante, Iconium obſidente, Emanuel, qui tunc Byſantii imperabat, facinus impium, & deteſtabile commentus eſt; Gypſum contuſum, & in ſpeciem farinæ redactum triticeis commentibus immiſcuit, quos ex Byſantio mittebat in Caſtra, eoque cibatu, tanta vis militum brevi conſumpta eſt, ut negotio infecto obſidionem ſolvere coactus ſit Rex alioqui invictus, qui ſuorum clade conſternatus, relictâ Aſiâ in Domum per Trachiam abiit.

De morte adoleſcentis à Gypſo ſumpto, obſervatio mea Legi poteſt in *Tom.* 4. *Biblioth. Medic.* Clariſſ. *Mangeti* Domini mei ſemper colendi *pag.* 863. ut & etiam in hac Operum noſtrorum editione.

Gypſum intrà Corpus ſumptum excitat Tuſſim vehementem,

 aridi

ariditatem Linguæ, & faucium, Stomachi dolorem, Singultum, delirium, Anxietatem, & syncopem, tandemque strangulando jugulat.

Ut autem curatio instituatur, statim opera danda, ut Gypsum vomitu rejiciatur; ideòque exhibenda aqua tepida cum Butyro, vel Oleo liliorum alborum, & quia Gypsum tenacissimas habet particulas, ideo suadente *Sennerto* fortiora vomitoria usurpanda sunt, atque etiam ad Helleborismum veniendum, *Avicenna, & Rhases* quoque purgationem a Scammonio excitatam commendant; Conveniunt etiam Vinum dulce, Succus Malvæ, Lac Caprinum, Juscula pinguia, Decoctum Dactylorum, Cinis Sarmentorum Vitis, Origanum cum aceto propinatum, Stercus Muris, Dictamnus cum Oxymelite, Theriaca, & Mithiridatium cum vino generoso exhibitum. Curiosam Historiam de Gypso refert noster *Brasavolus, lib. 4. aphor.* 79. ait enim, verum Gypsum se vidisse exemptum à juncturis cujusdam Ægroti ad unciam ferè unam, & aqua subactum, parietique cum Lapide illinitum, lapidem tenacissimè sustinuisse, ipsumque mox in duritiem lapideam concrevisse.

CAPUT XI.

De Magnete.

MAGNES est lapis fossilis, ponderosus, ferrugineus, qui in ferri fodinis plerumque invenitur, componiturque, ex terrestri copiosa, & sulphureo-martiali pauca materia, & iste lapis certa pororum sui corporis configuratione, transitum materiæ subtili magis, minùs copiosè permittit, atque ab ejus impetu partim ad polos mundi constanti naturæ ordine dirigitur, partim ferrum ad se allicit, vel à se propellit, partim tandem hanc adhærendi virtutem cum ferro ipso communicat, quod fit ob particulas suas ferri porositatibus

tibus communicatas; An autem hic lapis inter Venena ſit referendus Authores diſcrepant, nonnulli non omnem, ſed aliquam ſaltem ejus ſpeciem Venenoſam eſſe putant; Alii non lotum Venenoſum, lotum verò utilem eſſe aiunt. Hinc *Garcias ab Horto*, Magnetem pauca ſumptum quantitate adoleſcentiam conſervare dicit; quod tamen fabuloſum eſſe putat *Sennertus*; Quidam verò Magnetem ſimpliciter, & nulla vel ſpeciei; vel loturæ mentione facta inter Venena referunt, eumque deleteriæ facultatis eſſe, atque intrà Corpus aſſumptum, mentem, & rationem turbare, & inſaniam, melancholiam excitare, ut & lunaticum morbum, ſeù Epilepſiam inducere tradunt: Si diutiùs ergò Magnetis particulæ aſſumptæ in humano hæreant Corpore, eas ſicuti cætera mineralia, moleſtiam Creaturas fore puto, quod accidit ob moleculas ſulphureo martiales, quæ ſe ſe inſinuando & in fluidas, & in ſolidas partes, earum texturam ſcindunt, & lacerant, non ſine nauſea, dolore, febri, alvi fluxu cruento &c. Quod ſi contingat, quomodo omnibus ſymptomatibus occurrendum ſit, ex his, quæ hactenùs dicta ſunt in aliis capitibus ſuperioribus patet, nimirùm, ſi in ventriculo adhuc hæreat Magnes vomitu rejiciendus; ſi verò ad inteſtina deſcenderit clyſteribus lenientibus abluendus, aut ſi illi non ſufficiant, purgantibus evacuandus. Deindè antidota exhibenda v. g. Smaragdus, Cornu Cervi, Corallium, Theriaca, Allium.

CAPUT XII.

De Adamante.

ADAMAS Gemmarum omnium Princeps, id eſt nobiliſſima ſimul & pretioſiſſima, ab indomita inſuperabilive duritie nomen habet, eò quod duritiei ſit inenarrabilis, omneſque reſpuat ictus; contemptor item victorque ſit ignis,

etiamsi multos dies in eo perseveret, uti Veteres, & præcipuè PLINIUS asseruerunt: *Invicta illis* (adamantis) *vis*, inquit ille *Hist. Nat. Lib. XXXVII. Cap.* 4. *duarum violentissimæ*
„ *naturæ ferri ignisque contemptrix.* Et *Adamanti tanta naturali-*
„ *ter duritia & soliditas inest, ut nulli violentiæ cedat, nec ferro*
„ *nec incude possit infringi: quin imò ejus ictus ita respuit, ut fer-*
„ *rum utrinque desultet, incudesque etiam ipsæ vulneribus acceptis*
„ *dissiliant*: Quamvis ejusmodi duritiem multum mitigent Moderni, qui nullum hoc sæculo verum Adamantem repertum esse referunt, qui in pulverem malleo redigi non possit, ignisque ardoribus tandem liquari: Clarissimus BOYLE *in Tractatu de Orig. & Virtut. Gemmar. Sect. I.* notavit non adeò durum esse Adamantem quin in frusta dividi possit: observavit quippe in Adamantibus magnis & impolitis ope microscopii determinatam lamellarum, ex quibus coaluerunt, tendentiam bractearumque commissuras. Acies quidam illarum bractearum non erant ita exactè dispositæ in planum, quin quædam satis viderentur eminentes instar exiguorum jugorum, sed latæ in vertice supra lineam horizontalem reliquarum. Has quoque bracteas parallelas cum suis commissuris in grandiore Adamante satis clarè nudis oculis poterat discernere. Periti etiam Gemmarii, & Sculptores Politoresve Gemmarum experientiâ edocti asserunt impossibile penitus esse (non quidem frangere, sed) findere Adamantes planè per transversum grani in modum crucis, sed non admodum difficulter illud perfici uno ictu ope instrumenti chalybe durati, cùm jam repectum fuerit, ex qua parte lapidis, & quam partem versùs instrumentum fissorium sit impellendum, secundum lineas scilicet coalitionis bractearum. Vide etiam eundem BOYLE *in Experiment. & Obs. Phys.* Constat etiam experimentis Florentiæ factis annis 1694. & 1695. ope speculi ustorii, sumptus Regium in modum suppeditante Magno Etruriæ Duce, constat, inquam, Adamantes ignis vi etiam subjici: ex iis enim patet eos in omnibus suis partibus speculo ustorio expositos, non liquefieri, sed exhalare, in minutissima fragmenta dissilire & dispergi, sicque ad nihilum omninò redigi: antequam verò hoc

hoc fiat pelluciditatem nativam amittunt, coloremque mutant in album, ſimilem, ſi microſcopium adhibeas, colori Matris perlarum; ſi nudis videatur oculis, ſimilem colori Lixivii Cinerum: Qui plura de his cupit videat *Volumen octavum Diarii Litteratorum Venetiis impreſſi Art IX. pag.* 221. ubi verè curioſa, raraque ſimul experimenta de hac gemma aliiſque videbit.

Quoniam verò Adamas ex ſucco defæcatiſſimo concreſcit, ejus partes in percolatione ità dividuntur, ut receptos radios undique reverberent aut refringant; ſunt nimirùm ſingulæ ejus particulæ veluti tot ſpecula, quæ lucem retorquent, & viſum, eo modo quo percutiuntur, referunt; Hujus ortum deducunt multi cum Clariſſ. Dom. *Kônig* Patrono ac Amico meo Colendiſſimo *in* ſuo *Regno Minerali* ex Spiritu Salis puriſſimo, ignis ſubterranei vi per intimas montium exaltato, & in rupem poroſam delato, paranympho ſpiritu coagulatorio concurrente; quia verò arctiſſima eſt particularum adamantinarum invicem connexio, porique & interſtitia inter illas ſummè anguſta, fit ut Adamas Magnetem liget, viribuſque privet, effluviis magneticis in motu ſuo & penetratione ab ejus textura firma ſic inhibitis.

Hinc Antiqui anxiè quæſiêre, an Adamas ſit Venenum? Nonnulli pro affirmativa ſtabant parte, & ratione & experientia freti ſe defendere non dubitarunt; ex his ſunt *Ardoynis*; PHILIPPUS CAMERARIUS qui refert *Cent.* 1. *Hor. Succiſ. c.* 7. *ex Joh. Ant. Monavii hiſt. Turcica L. II. Cap.* 22. Bajazetem Patrem Selemi Turcarum Imperatoris Veneno ex Adamante contrito Medico quodam Judæo eſſe interfectum: in eandem eunt ſententiam *Fernelius*, pluresque è Paracelſi diſcipulis; cùm enim illi omnes deſperatos morbos curandi peritiam tribuant, Adamantis pulvere, ut incurabili Veneno ab adverſariis necatum narrant, uti habet *Sennertus Lib. III. Part. II. Sect. II. Cap. VII. Quæſt.* 2. Multi contra Venenum non eſſe Adamantem volunt, ut ſunt *Plinius*, *Boëtius*, *Garcias ab Horto* L. I. Hiſt. Arom. c. 47., *Hieronymus Cardanus* Contradict. Medic. L. II. tr. 5. contrad. 9. (etſi ſibimet ipſi non

 conſtet,

constet, eundemque L. III. de Venenis. C. 23. inter Venena referat) *Zacutus*, *Wormius*, *Tilingius*, *Ettmullerus*, aliique: Hinc Adamantem per se, & sua naturà nihil maligni, vel Veneni in se condere, nemo forsitan Recentiorum, quibus tanta lux veritatis ubique Sole meridiano splendidior apparet, contradicet; quamvis *Sennertus* manifestam quidem virtutem, ac qualitatem, Venenum inducendi ipsi abdicat, sed quandam occultam, ac absconditam, quæ demùm se se in ipsius resolutione prodat; si autem Adamantis natales, naturam &c. propius consideremus, certè cum nihil aliud esse patebit, quàm liquorem limpidissimum, tenuissimum, ac purissimum, qui in Cavernis Montium, vel aliis locis appropriatis collectus, in crystalliformem massam durissimam aquæ instar Diaphanam concrescat; Hanc veritatem probat Clariss. Dom. D. *Joh. Henric. Hottingerus* Acad. Curios. *in Dissert. de Crystallis*, & *in Miscell. Curios. Dec. 3. Ann. X. observ.* 97. Undè quæso, ait citatus Doctor; Adamantes cristallini tantam Venenositatem, ac deleteriam vim acquisiverunt, certè hi liquores purissimi, nihil secum tam absurdi, ac impuri vehunt; undè isti pretiosi lapides eodem modo, nitore, pondere substantia &c. egeruntur, ac anteà erant deglutiti; sed non inficias eundum, Adamantem crassiusculè pulverisatum, acuminatum, ac plurimis spiculis rigidioribus armatum, ac intrò sumptum, plicis Ventriculi, ac Intestinorum se se insinuare, ac ab accedente continuo motu Intestinorum peristaltico, lancinationes, tormina &c. dolores, irritando, ac vellicando producere posse: Hinc quædam sinistra symptomata sunt expectanda; idem etiam à vitris assumptis, Crystallis grosso modo contusis evenire potest, quanquam nihil venefici in se gerant; optimè autem contritus, & pulverisatus, acidum absorbendo Adamas contrarium edet effectum, & diarrhæas, dysenterias &c. sistet, ac inhibebit. Attamen, ne quid prætermissum videatur in præsentiarum, ea, quæ ab Authoribus de symptomatibus, & curatione eorum, qui Adamantis particulas sumpsêre, tradita sunt, videamus.

Symptomata ergò consequentia assumptionem Adamantis in

in pulverem redacti sunt, ex *Ardoyno* dolor Stomachi, & Intestinorum, ex solutione continui à particulis ejusdem scindentibus factâ, cui posteà syncope accedit, & Mors tandem; Curatio primò instituitur Vomitu excitato, ut ejus particulæ à corpore ejiciantur, & per portam quâ datâ ingressum habuere, habeant & exitum, si Fortuna volet; Si verò Vomitus non prosit, ac ad Intestina descenderit hostis, tunc Clysteribus lubricantibus utendum; posteà exhibeatur per os sanguis Hirci, cum jusculo Carnis pingui, Balsamum verum, Vinum Optimum, Decoctio radicum Altheæ, Seminum Lini aliaque hujus generis. Plura apud *Ardoynum de Venen. lib. 2. Cap. 23.*

CAPUT XIII.

De Antimonio.

ANTIMONIUM quod Stibium dicitur, est Minerale ad naturam metallicam accedens, constans ex sulphure, mercurio crudo, cum portione terrestri, & pauco sale, ex quo originem Mineralium petit *Junkenius*, cujus historiam videat Lector curiosus apud *Schroderum*, *Hoffmannum*, *König*, *Ettmullerum*, *Mangetum*, aliosque tùm Antiquos, tùm Recentes Scriptores. Crudum in substantia rarissimi est usûs, nisi aliquando in Decoctis antivenereis; sed a Doctoribus ponitur in numero Venenorum nam statim intra Corpus assumptum, tam suprà, quàm infrà purgando hominem fatigat; particulis enim mercurialibus actuatis à Sulphure, & Sale, ope caloris nativi, fibras Ventriculi, & Intestinorum irritat, ex quo vomitus, dolores, & Alvi fluxus oriuntur cum magna lassitudine, & virium imbecillitate; quapropter *Sennertus*, ut his occurrat symptomatibus, primò Decocto hordei cum Syrupo Rosarum simplicis infusionis utitur ad Ventriculum à particulis Antimonii abstergendum; posteà ad eum roborandum Vinum pro-

propinat, ut & Cortices Citri, & Aurantiorum conditas, & Cydonia; tanquam antidota exhibet Theriacam, Bolum Armenum, quem laudat *Joubertus de Peste Cap.* 19. Extrà verò ſuadet applicandum Emplaſtrum de Cruſta Panis, vel alia hujuſmodi corroborantia remedia.

CAPUT XIV.

De Vitro.

VITRUM definitur materies dura, pellucida ex Sale Alkali, & arenis, ſive materia ſabuloſa, vi fortiſſimi ignis, liquatis parata, quod Artificum dicitur vitrificatio, de qua optimè more ſuo ſolito ſcripſit *Willis de ferment cap.* 12. & hæc Chymica operatio dicitur ultima corporum mutatio cujus natura eſt capax, & à qua non datur regreſſus, ac à ſale fuſo, & materiæ terreſtri ſecundùm minimas particulas unito dependet; cùm enim ab igne vehementiſſimo, utraque hæc materia funditur, ac per minima dividitur, utriuſque corpuſcula in fluore poſita tàm ſtricto connubio invicem junguntur, ut poſteà non divellantur; Pellucidum autem eſt, ac fragilè Vitrum ob paucitatem ſulphuris, quod de eſſentia eſſe Vitrorum docuit *Wedelius* apud *Mangetum Bibl. Pharmac. lib.* 20.

Hoc ponunt aliqui inter Venena, utpotè quia intùs aſſumptum, (cùm tamen in tenuiſſimum pulverem redactum non ſit, tunc enim nocivum non eſt, cuſpidibus ſuis incidentibus Oeſophagum Ventriculum, ac Inteſtina lædit, & vulnerat non ſine mortis periculo; Dixi ab aliquibus tantùm, vitrùm inter Venena poni, nam Vitrivororum hiſtoriæ Venenum illud non eſſe produnt; De Vitrivoro curioſa refert *Columbus de his, quæ raro in Anatome contingunt*, qui guſtu carebat, nullamque in edendo voluptatem, nihil injucundum perſentiebat; inſipida, amara, dulcia, pinguia, ſalſa, acria, non diſtinguebat:

Vitrum

Vitrum, ſaxa, lapides, ligna, Carbones, viva animalia, piſces è vivario extractos adhuc ſalientes vorabat; in hujus Cadavere ſecto, quarta nervorum conjugatio, quæ guſtûs gratiâ in aliis hominibus à natura producta eſt, neque ad palatum, neque ad linguam reptabat, ſed ad occipitium reflectebatur. De alio meminit *Pet. Borellus Centur.* 1. *Obſ.* 52. qui Vitrum, etſi ſatis ſpiſſum, avidiſſimè vorabat in Conviviis, Vinum ſuperbibendo, ſanguis autem ab illius ore fluebat, dùm hæc peragebat; Quod idem etiam ego obſervavi in quodam Circulatore Vitrivoro anno 1699. qui non ſolùm Vitrum, ſed quoque ignem impunè edebat. Alias ſimiles curioſas hiſtorias de Vitrivoris dabunt cupienti lectori, *Boyle de Gemm. Virtut. Hildanus Centur.6. obſerv.* 35. & *Miſcell. Acad. Curioſ. Ann.* 1. Aſt redeamus in viam: Symptomata ergò, quæ excitant vitri fruſtula aſſumpta ſunt, dolores vehementes Stomachi, Oeſophagi, & Inteſtinorum, orti ex ſolutione continui, à vitri particulis ſauciantibus excitata, quibus ſyncopes accedunt, undè mors ſuccedit; Indicationes curativæ ſunt primò, quàm citiſſimè, ſi fieri poteſt, vitri particulas è corpore educere, interna vulnuſcula ſanare, ac partes læſas conſolidare, & corroborare; primò ergo Vomitus eſt excitandus Oleo Olivarum, Butyro, & jure Gallinarum, ac ſimilibus; inde exhibere oportet pinguia, & oleoſa ad inviſcandas, & contundendas vitri lacerantes particulas, & præſertim lac vaccinum, & pecorinum, & Butyrum recens, cum aqua decoctionis ſeminum lini, Oryzæ, hordei, aut ſimilium, quæ inteſtinorum ulceribus conferunt. Succus Malvæ cum melle juvat potus, & valent Clyſteres cum fœnu-græco, aqua hordei, oleo violato, Ovi albumine &c.

CAPUT XV.

De Lapide Lazuli.

LAPIDEM Lazuli inter Venena non tantùm *Ardoynis*, *Guainerius*, *Eustachius Rudius*, *Sennertus*, aliique numerant; ſed, & Græci vim cruſtam gignentem, detergentem, & exulcerantem tribuunt, quos ſecutus *Meſues*, ait habere vim adurendi, ulcerandi, & putrefaciendi; Hinc *Fuchſius* uſum lapidis armeni, qui lapidi Lazuli cognatus, in purgando, concedit; Lapidem Lazuli verò non ità facilè admittit, neque ullum ex Veteribus Græcis Autoribus Lapidem Lazuli atræ bilis purgandæ gratia exhibuiſſe opinatur, utpotè qui ſinè maxima noxa aſſumi nequeat; Aſt non ſimpliciter inter Venena poteſt numerari ſed ex purgantium ſaltem fortiorum, quæ omni malitia non carent, numero eſt, teſte *Sennerto*; & ab Arabibus, & Recentioribus in curatione morborum ab atrabile, ut dicunt, ortorum non infeliciter uſurpatur, ut ex Doctoribus allegandis patet; imò *Meſues* ei etiam tribuit vim confortandi, exhilarandi, & juventutem conſervandi; quarè eum proculdubio Arabes in confectionem Alchermes accepêre; De quibus Lapidis Lazuli in medicina facultatibus videantur *Meſues*, *Avicenna*, *Alexander Trallianus*, *Guainerius*, *Braſavolus* noſter, *Scaliger*, & alii plures; Hic autem lapis eſt opacus, Saphiri colore, aut Florum Cyani aureis punctulis, aut flammulis exornatus, Lapide armenio durior, ex quo conficitur color, quem ultra marinum dicunt; Scatet particulis ſalinis, ſulphureis, cupreis, non ſine exigua auri portione; quòd ſi non præparatus, vel in nimia quantitate ſumatur, Ventriculi ſubverſionem, Vomitum, dolorem ventris parit, & hoc ratione particularum ſalis volatilis naturam ſulphuris, ac cupri habentis, quæ particulæ à calore nativo actuatæ, ac in motum actæ ſe ſe inſinuando in poroſitates fibrarum ventriculi, ſuis cuſpidibus eas irrintat,

&

& fic Vomitum, Naufeam, & dolores excitant; Curatio igitur, ut reliquorum Venenorum erodentium confiftit in eo, ut primò vomitu rejiciatur, & Clyfteribus lenientibus, & abftergentibus per alvum educatur; deindè, ut exhibeantur ea, quæ vim corrodendi temperant, in primis, lac tepidum, afininum præcipuè, quod iis, qui haufèrunt hunc lapidem, feptem continuis diebus propinandum vult *Conciliator*. Bezoar verò effe pro hoc Veneno optimum, ait *Sennertus*.

CAPUT XVI.

De Sale Ammoniaco.

DUPLEX cum fit Sal Ammoniacum, nativum fcilicet & artificiale, hinc de primo tantùm, tanquam Veneno, fermo fit: ab *Ardoyno* enim, & aliis Scriptoribus Medicis inter Venena numeratur: De fecundo verò tanquam remedio legantur *Ettmullerus*, *Schrôderus*, *Hoffmannus*, *König*, *Mangetus*, *Lemery*, *Le Mort*, (*Boerhaave* in Elementis Chemiæ, *Muys* in differtatione de Salis Ammoniaci ad febres intermittentes ufu.)

De Sale Ammoniaco nativo fic DIOSCORIDES *Lib. V. c.* 126. *Inter falis genera efficaciffimum foffile. Et in hoc ipfo genere communiter quidem laudatur calculis vacans, candidum & pellucidum, denfum & æquali compage: peculiariter verò natione Ammoniacum, quod quidem & findi facilè poteft, & rectis eft fciffuris.* PLINIUS verò *Hift. Nat. Lib. XXXI. c. VII.* rem fufiùs expofuit: *Invenit*, inquit, & *juxta Pelufium Ptolemæus Rex cùm caftra faceret. Quo exemplo poftea inter Ægyptum & Arabiam etiam fqualentibus locis cœptus eft inveniri, detractis arenis: qualiter & per Africæ fitientia ufque ad Hammonis oraculum, (unde Jupiter Hammonius ob templum, quod Hercules ipfi conftruxit, ob monftratum fontem in maxima fiti.) Is quidem crefcens cum Luna noctibus. Nam Cyreniaci tractus nobilitantur Hammoniaco & ipfo, quia fub harenis inveniatur, appellato. Similis eft colore alumini, quod fchifton vocant,*

cant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinæ utilis. Probatur quam maximè perspicuus rectis scissuris. Insigne dè eo proditur, quod levissimus intra specus suos in lucem universam prolatus, vix credibili pondere ingravescat. Causa evidens, cuniculorum spiritu madido sic adjuvante molientes ut adjuvant aquæ. Adulteratur siculo, quem Cocanirum appellavimus, nec non & Cyprio; more simili.

Jam verò non aliud dari Sal Ammoniacum nisi artificiale, dum illud ad nos vehi desiit communis est opinio, verùm & hodie ejusmodi Sal Ammoniacum nativum adhuc haberi persuadent Carollus Fracassatus *in Disserttaione de lingua ad Borellum*, & Kônig *in Regno minerali*: Referunt enim isti Autores, in agro Neapolitano a Philosopho quodam illuciter faciente, nativum hoc Sal ad aulam Serenissimi Magni Ducis Hetruriæ fuisse prolatum, ibique coram *Fracassato* præsente ad experientiæ criterium fuisse revocatum, & planè omnibus, quæ exigebantur, satisfecisse; nam immissum in aqua, cui Spiritus Chalchanti admixtus erat, edito fumo tristi cunctos afflavit odore, & tam frigidam aquam reddidit ut manus læderet; atque hoc Sal Ammoniacum nativum idem mihi videtur esse cum illo, cujus mentionem facit *Olaus Wormius Musæi Sect. I. Cap.* 7. quodque simile alumini schisto, & velut in crustas compactum in faucibus hiatuum ubi ignes subterranei flammas evomunt; idque in Regno Neapolitano prope Puteolos, in loco ob sulphureos quos eructat fumos *solfatara* dicto, ipse *Johannes Mauricius Hoffmannus* collegit, ut refert in *Act. Laborat. Chymic. Altof. Sect. II. Proc.* 118. *p.* 199. de ejusdem salis ibidem existentia & testatur *Antonius Bulison Guida de Forastieri curiosi di vedere le cose piu notabili de Pozzoli p.* 24. (Non minus & in metallifodinis montis Tauri in Persia Orientali Sal, quod Ammoniacum vocant, inveniri, indicavit Delisle, [vide *Mémoires de l'Académie Roiale des Sciences* pro anno 1720 pag. 189. editionis Parisiensis vel pag. 245. editionis Amstelodamensis] formari quidem illud sed ex salinis vaporibus per montium fissuras exhalantibus, qui lateribus & integumento domicilii cujusdam ad colligendum hoc sal extructi

tructi adhæreant, viderique magnam habere similitudinem cum isto sale, quod in monte Vesuvio colligitur eodem modo atque eodem quoque loco ex quo vapores subterranei prodeant. Italos hoc sal nomine Ammoniaco insignire, *Geoffroy* verò asserit [in *Mémoires de l'Académie Roïale des Sciences* modo citatis,] idem sal flores potius esse salis marini igne marino sublimatos.)

Salis Ammoniaci Nativi naturam calidam & siccam esse docet *Ardoynis*; nos verò ex particulis Salino - Sulphureis, & aluminosis constare arbitramur; ex quibus, si assumatur, varia prava symptomata nascentur, ut calor in Gutture, & Lingua, morsus in Stomacho, sitis vehemens, & dolores; Particulæ enim Salinæ suis spiculis penetrando fibras ventriculi, morsus in eodem pariunt, ac dolores; calorque in lingua, & Gutture, non tantùm à sulphure actuato à naturali calore dependet, quantùm ab iisdem salinis partibus, quæ se se insinuando in porositates Linguæ, & Gutturis, papillas primæ, & glandulas alterius feriunt, quo fit, ut spiritus vitales cum sanguine in majori copia ad partem affectam concurrant, unde calor ferè inflammatorius succedit.

Præservatio ab Ammoniaci Salis assumptione perficitur diligentem adhibendo cautelam, ne de ipso ad suspectæ personæ manus aliquid pervenire possit; Cura autem ejus consimilis est curæ Arsenici, sublimati, & Calcis, & sulphuris; & ideò pro hac Curatione petenda sunt prædicta capita hujusce Tractatus.

CAPUT XVII.

De Borace.

EXTRA dubium est, Boracem factitium esse, & nitri veluti speciem, undè, & nomine suo proximè accedit ad Arabicum *Baurac*, hoc est *nitrum*; Ex qua verò materia præparetur,

retur, & quomodo incertum adhuc habetur; Venetiis confici ex cremato quodam lapide candido, & fissili, quem *Boracem Crudum* vocant, docet *Caspar Hoffmannus* in *paralipom. Officin. Cap.* 55. & in hoc consentit *Frideric. Hoffmannus in Clavi ad Schroderum lib.* 2. *c.* 79. quod ex minera quadam conficiatur sed modum nobis esse adhuc ignotum fatetur; *Paracelsus* verò *in Appendic. Chirurg. Oper. manuali* 1. *Chym.* Boracem optimum fieri vult ex Aluminis, Salis Ammoniaci, & Tartari calcinati æquis portionibus in aqua bullientibus, & in Alcali coctis. *Schroderus* autem prolixiorem formulam tradit, addendo dictis mineralibus nitrum, Sal commune, Gummi Arabicum, & Mastichem, & aquæ loco substituit urinam; quam compositionem ceù inutilem rejicit *Frider. Hoffmannus loco cit. Rulandus* nominat Boracem *Attinkar naturale.* Quoad vires verò, commendatur Borax Venetus, qui inter Venena salutatur ab *Ardoyno*, & ab aliis Medicinæ Doctoribus, utpotè, quod assumptus Borax pariat eadem ferè symptomata consequentia assumptionem argenti vivi extincti, seu sublimati, & etiam Arsenici; quod tamen ego difficiliter credo, Boracis enim pulvis tuto exhibetur à Medicis; Attamen, quid de hoc tanquam Veneno ferant Authores referendum puto, ne quid circà Venenorum materiam sicco pede transeamus; Ex hoc igitur assumpto, vel malitiosè propinato, vel accidentaliter ingurgitato, causantur torsiones Intestinorum, teste *Ardoyno*, cum Tussi sicca, ulceratione Ventriculi, & alia hujusmodi mala, ex ejusdem enim particulis salinis penetrantibus porositates Ventriculi, & Intestinorum fit solutio continui; undè inflammationes, & ulcuscula producuntur, quæ tandem ad necem ducunt Ægrotum. Istius curatio instituitur, ut præcedens.

CAPUT XVIII.

De Sulphure.

SULPHURE, sic vocatur, ut ait *Isidorus*, quia igne accenditur, undè illud corpus esse inflammabile docet *Ettmullerus*, quæ

quæ inflammabilitas probatur ab oleo, ſeu pinguedine in ſulphure contenta: compoſitumque eſt ex duplici ſubſtantia, pingui ſcilicet & bituminoſa, & volatili acida; acidum enim volatile manifeſtum eſt ex ſpiritu per deſtillationem inde obtinendo; Probantur hæc ulterius ex ſulphure artificiali, quod ita paratur; ℞. olei deſtillati. Therebenthinæ, miſce cum oleo deſtillato Vitrioli: Hæc duo invicem deſtilla per Retortam, & acquiritur ſulphur vivum perfectum, cujus natales ſunt ex pinguedine Olei Terebinthinæ, & acido Vitrioli; Duplex autem eſt ſulphur, nativum ſcilicet, & factitium, & copioſum naturale invenitur penès mineras Cupri, & ferri. Licet autem ſulphur inter remedia non infimum obtineat locum, attamen inter Venena numeratur, & præſertim ab *Ardoyno lib.* 1. qui Galenico more ſuo Sulphuris naturam, ſubtilem, calidam, & ſiccam in quarto gradu eſſe contendit; Quod ſi à corpore humano ſumatur, oriuntur fortis calor, dolor Inteſtinorum, & Stomachi, atque ſolutio ventris; Iſtaque ſymptomata fiunt ex eo, quod in corpore humano particulæ acidæ volatiles, à calore nativo actuatæ, acuminibus ſuis perforantibus fibras partium internarum, excitant dolores, nec non inflammationes, ulcera, atque irritando Inteſtinorum fibrillas alvum ſollicitant.

Præſervatio verò ab ipſius aſſumptione perficitur, ut ait *Ardoynus*, diligentem habendo Cautelam ne ad ſuſpectæ perſonæ manus ſulphur pervenire queat. Curatio primò inſtituitur Vomitûs ſollicitatione, inde potu ex Syrupo acetoſo ſimplici, ſucco Granatorum, & ptiſana hordei; Lac Aſininum commendatur à *Plinio*; Oleum Amygdalarum Dulcium, emulſiones ex Seminibus Cucurbitæ, pulverem Cryſtalli præparat. Ovi albumen &c. præſcribit *Ardoynis de Venen. lib.* 2. *cap.* 15.

CA-

CAPUT XIX.

De Tutia & Spodio.

TUTIA dicitur *Pompholyx*, & eſt medicamentum metallicum, quod in coctura Æris ſurſum fertur, & in cameris, parietibuſque fornacum, bullarum modo tumens, colligitur: idcircò definitur, & rectè à *Schrodero*, quod ſit favilla tenuiſſima volatilis, quæ dum Æs in fornace perficitur, ſupernæ earum parti adhæreſcit, ſi verò ob ſuam gravitatem in pavimentum decidat Æris favilla ſpodium fit. Quoniam verò hæc originem habent à Cupro, ideò ejuſdem particulas ſulphureas, & mercuriales Venenatæ naturæ ſecum ducendo, ſi intùs ſumatur, prava producit ſymptomata, ut ſunt Vomitus, Ventris, & Stomachi immanes cruciatus, cruenti alvi fluxus, & alia hujuſmodi, mala, quæ oriuntur à particulis irritantibus, & exulcerantibus in actum deductis ope naturalis caloris, quæ ſubſtantiam tunicarum Ventriculi, & inteſtinorum lacerant; Quo circà optimè docebat *Ettmulerus*, cupreas particulas, quales ſunt Spodii, & Tutiæ eſſe violentas, & Stomacho hoſtiles, crudaſque non uſurpandas; Tutiæ enim uſus eſt externus en Chirugià pro ulcerum chronicorum cicatrizatione. Siquis ergo vel malitioſe propinatam, vel caſu aſſumpſerit Tutiæ vel ſpodii pulverem ſtatim ac fieri poſſit vomitum excitabit, indè Lac propinandum, ut & ſuccus Menthæ, Terra ſigillata in Viho & Corallus rubeus datus in potu ad pondus ʒ ij. Uſurpanda ſunt utiliter Clyſteria facta ex lacte aſinino, & Oleo Amigdalarum dulcium & linimenta Stomacho, ac ventri olei Roſacei Calidi.

CA-

CAPUT XX.

De Minio.

EX Plumbo ope calcinationis fit Minium, in quo duo considerat *Ettmullerus*, primò, quod Minium, augeatur pondere, secundò, quod Minio ut ut rubicundo, facilè rubedo demi possit; Ad secundum dicit citatus Author, misceri Minium cum sale Ammoniaco, & aliquoties sublimari cum eo, & sic tandem in forma Calcis griseæ in fundo vasis subsistere; ad primum verò acidum quoddam in flamma calcinante causam majoris ponderis accusat Hoffmannus, ita ut v. g. sumantur Libræ Centum Plumbi, & exurantur in Minium, quod confectum dabit pondus Centum, & decem librarum, & hoc corpus, quod plumbum auxit in flamma, esse acidi saporis probavit citatus *Hoffmannus Comm. in Schroderum.*

Minium autem assumptum Ventriculum & Intestina lædit, & hinc ructum, singultum, nauseam, vomitum, alvi fluxionem, & alia similia prava excitat symptomata, utpotè, quia particulæ Salinæ, Sulphureæ, & mercuriales Plumbum, & per consequens Minium componentes, cuspidibus suis penetrantibus, actuatis maximè vi caloris naturalis, non tantùm irritant fibras, verùm etiam continuum solvendo, ulcuscula inducunt in membranis, tum Intestinorum, tum Ventriculi, ex quo prædicta oriuntur symptomata; Ideòque statim, Vomitorium ex seminibus napi, vel Atriplicis cum butyro recenti, oleo communi, anethino, vel alioexhibendum, deinde injiciatur Clyster ex Decocto Radicum Altheæ, Malvæ, cum Oleo liliorum alborum, vel anethi; Antidoti loco exhiberi potest Theriaca, & Mithridatium.

CAPUT XXI.

De Alumine.

ALUMINIS genera quinque numerat *Schroderus*, rupeum nempè, plumeum, Scissile, Saccharinum, & Catinum; Nos verò in præsentiarum de primò tantùm Rupeo dicto loquimur, eo quia ex rupibus, seu saxis eruitur, ac conficitur, & monente *Hoffmanno* nihil aliud est, quam terræ salsugo Saturninæ naturæ constans ex acido spiritu, & sale terrestri, ob quod ad vitriolum nativum accedit, & propterea Venenorum Classem adauget; Symptomata verò consequentia assumptionem Aluminis sunt, teste *Ardoyno*, Tussis sicca, & aliquando Phthisis vera cum Pulmonis ulcere, & aliquando Phthisis non vera, scilicet extenuatio nimia, sive consumptio totius Corporis, quæ Marasmus dicitur; Cùm enim se se insinuent particulæ aluminis Salinæ acido spiritu saturatæ in cruoris massam, ejus naturalem crasim alterant & vitiant particulas nutrientes, quæ balsamicæ sunt naturæ; adeòque configuratione sua apta ad replendas partium porositates, quæ repletio pororum, est partium restauratio, atque nutritio; Sicque mutatâ istarum molecularum nutrientium figurâ, & per consequens introductâ acidâ sanguinis dyscrasiâ, ad nutriendum ineptâ, tussis sicca ferè continua oritur, & tandem Phthisis. Ad Curationem hujus Veneni, cùm debeant adhiberi ea, quæ præscribuntur ad Curam Arsenici, & Calcis vivæ; ideò Lector remittendus ad propria Calcis, & Arsenici Capita.

CA-

CAPUT XXII.

De Cerussa.

CERUSA vel Cerussa est veluti Plumbi ærugo facta per Calcinationem vaporosam, & paratur suspendendo lamellas Saturni suprà acetum, ut vapores ab aceto elevati circumeant, & sic paulatim adhærescit Cerusa; quæ cùm filia sit Plumbi, propterea eadem symptomata, quæ plumbum assumptum excitat, producit; sumpta enim Cerusa, mox ope particularum Salino-Sulphurearum, ac mercurialium summè penetrantium, ac scindentium, aculeisque suis lacerentium Palatum, Lingua, & Gingivæ afficiuntur, sequiturque singultus, vomendi desiderium, linguæ ariditas, Faucium asperitas, sanguinis per alvum egestio, tenesmus, Urinæ modo nigræ, modò cruentæ excernuntur, & tandem extrema frigescunt, ægrique pereunt.

Primò itaque Vomitus est provocandus, ut & fit in aliis corrosivis Venenis; indè Clysteres parari debent ex Decocto Brassicæ, Caulium rubrorum, Parietariæ, Oleo Communi &c. posteà exhibere oportet, ex suasione *Sennerti*, lac calidum, Decoctum Caricarum, radicum Malvæ, Althææ, mucilaginem Seminum Psyllii, Lini, Fœnu græci, aquam quæ est in foliis Ulmi, commendatur quoque lixivium è cinere Sarmentorum Vitis paratum cum aqua mulsa; Succus absynthii monente, *Rhasi*, Decoctum Seminum Apii, Fœniculi, Anisi &c. Lac, Vinum, Theriaca, & similia sunt in usu. Hinc contrà Cerusæ Venenum laudat *Friccius*, Vinum malvaticum, Oleum Terebenthinæ, Oleum Cinnamomi, Oleum Ceræ; Venæ Sectionem autem nocentissimam esse scribit; & *Sennertus* ait, à somno, quantùm fieri potest, ægrum esse prohibendum.

CAPUT XXIII.

De Cinnabari.

DUPLEX est Cinnabaris, nativa scilicet, & factitia, Prima est Terra mineralis lapidescens, constans ex sulphure, & Mercurio exquisitè secum mixtis in materia terrestri instar lapidis compactis, & hospitantibus, interdum purior, interdum impurior reperta; Quæstio est an Cinnabaris cruda adhiberi possit? Aliqui defendunt posse, sed fortassis encomium est hyberbolicum; Ex novissimis de Cinnabari nativa dissertationem ad normam Illustriss. nostræ Acad. Curiosor; scripsit erudito quidem calamo Excellentiss. D. *Gabr. Clauderus*, cujus mentio quoque fit in Actis Eruditor. Lipsiæ Anno 1684. Cinnabaris nativa quoque vocatur *Electrum minerale immaturum*, quod *Helmontio metallus primus*, sivè *masculus* est, usumque illius suspectum reddidit ob sulphur nigrum arsenicale *Thom. Bartholinus Act. Med. Hafn. An.* 1671. *Vol.* 1. *Obs.* 41. *p.* 77.

Factitia autem Cinnabaris nihil aliud est, quàm novum compositum ex Sulphure, ac Mercurio; hæc duo, nempè Mercurii pars una, & Sulphuris partes duæ, trita probè, & Subacta ignis beneficio ascendunt ad altum, & constituunt novum concretum rubicundi coloris; Symptomata Cinnabarim sumptam consequentia sunt similia symptomatibus consequentibus Argentum vivum mortificatum, vel sublimatum; ope particularum sulphurearum, & Mercurialium; à calore nativo exaltatarum, suis aculeis irritantium, ac penetrantium fibras partium internarum, accidunt dolores, Gutturis corrosiones, & Ventriculi, & Intestinorum, Vomitus, & difficultas spirandi, cum alvi fluxu cruento; undè *Joh. Fernelius* ait, Pictorem gravissima symptomata passum fuisse à Cinnabari, dum ille scilicet non solùm pernicillum digitis extergeret, sed etiam imprudens, & incautus ore exugeret; hinc factum; ut Cinnabaris in Corpus recepta, & Visceribus, nervisque

visque communicata ea infecerit, & pravorum symptomatum à *Fernelio*, ac à *Sennerto* longè ennaratorum causa extiterit; Similiter apud *Schenckium* legitur de Juvene, qui cùm ulcus in pene ex impuro concubitu contractum haberet, nullisque aliis medicamentis curari posset, suffumigio ex Cinnabari tandem curatus est; Ex eo autem tempore de gravissimis semper doloribus capitis, & fluxu sanguinis è naribus conquestus est; Dolor nonnumquam per biduum, vel triduum remittebat, aliquando singulis diebus ter, quaterque recurrebat; Dolore sæviente se se conjiciebat in lectum, & vocatis duobus, aut tribus famulis, jubebat caput manibus comprehendi, & quanta vi possent constringi, & comprimi, seque nulla re, majorem doloris levationem sentire affirmabat; Post quadrantem, aut dimidiam horæ partem, nonnunquam quiescebat dolor, benè edebat, bibebat, dormiebat, & absente dolore optimè valebat, ut testatur *Sennertus*; tandemque doloris magnitudine victus subito inter manus famulorum caput pro more suo comprimentium exstinctus est.

Curatio illorum, qui Cinnabarim tùm nativam, tùm artificialem sumpserunt, eadem sit, cum ea, quæ iis, qui Argentum vivum sumpsère debetur. Si materia adhuc hæret in ventriculo, vomitu statim rejicienda, deinde Clysteres ex hydromelite, vel Oleo injiciendi, sorbeantur etiam jura pinguia, bibatur Lac, Butyrum, & alia, quæ possunt contundere, & inviscare particulas lancinantes è Cinnabari prodeuntes; Plura de hujùs curatione videnda in *Ardoynis*, *Ponzeto*, & *Sennerto*.

CAPUT XXIV.

De Lithargyrio.

LITHARGYRIUM Plumbum est, ut verbis utar Clariss. *Mangeti* Amici mei honoratissimi, atque doctissimi *in Bi-*

blioth. Pharmac. Scoriis Cupri impraegnatum, & quasi in Spumae metallicae formam per calcinationem redactum ; Paraturque haec materia dum Cuprum purificatur, postquàm è fodinis suis in Polonia, Suecia, & Dania exemptum est. Duae Lithargyrii dantur species, quarum alia coloris est flavi subrubentis, quae Lithargyrium Auri vocatur ; Alia coloris est aliquatenùs argentei, & propterea Lithargyrium Argenti dicitur ; Varietas autem istius coloris non agnoscit aliam causam, quàm magis, vel minus intensus gradus calcinationis ; Conficitur etiam lithargyrium dum Aurum, ac argentum, per Cupellam, seu cineritium depurantur, sed parca quantitate ; hoc autem à priori non differt ; Cùm autem ex Plumbo conficiatur, hinc est, quod sulphureas, ac mercuriales particulas teneat, quae si intrà humanum corpus assumantur, varia prava producunt symptomata, nempè dolores Ventriculi, ac Intestinorum, urinae suppressionem, atque, si fides est habenda *Aëtio*, & *Avicennae*, Intestinorum ulcera, Fluxus alvi, & Recti Intestini egressum ; nonnunquam alvus supprimitur, in superioribus apparet inflatio, lingua gravatur, sermo impeditur, spumescit os, respiratio intercipitur, totum corpus livido tingitur colore, tandemque invalescente malo, suffocatio sequitur ; quae omnia symptomata, non nisi à spiculis particularum sulphureo mercurialium oriuntur, quae stimulando cuspidibus suis partes, easque inflammando, ac lacerando, praedicta causant mala. Quoad curationem verò, primò danda est opera, ut lithargyrium sumptum vomitu rejiciatur, deinde curandum est, ne partes internae erodantur ; Ideò Clysteres alvum lenientes, & lubricantes sunt injiciendi, *Rhases*, & *Avicenna* purgantia, etiam & *Scammonium* adhibent ; Exhibenda deinde Butyrum recens, Lac, & jurà pinguia è Carne bubula &c. Commendant multi Myrrham, Absynthium, Hyssopum, Hypericum, Stercus Columbi, Spicam Celticam, semen Ormini Sylvestris, aquam destillatam è baccis Juniperi, & Oleum Angelicae ; *Sennertus* Theriacam cum Vino generoso sumptam laudat, & *Petrus Aponensis* Bezoar Lithargyrii Semen Cataputiae majoris esse scribit, tritum, & potum ad pondus ʒ. ij.

C A-

CAPUT XXV.

De Lapide Armeno.

CUM Lapis Armenus sit penè similis Lapidi Lazuli, & non non differant isti Lapides inter se, teste *Schrodero*, nisi sola maturitate; Lapis enim Lazuli invenitur in aurifodinis, Armenus autem in Argenteis; hinc est, quod ambo inter Venena reponantur; Dicitur verò Armenus quia olim ex Armenia solùm ad nos translatus sit, hodiè tamen, & in Germania producitur; Ast cùm hic reperiatur in argenteis fodinis, ideò de Luna participat; Lazuli autem Lapis, ut vidimus de sole; Lapis Armenus, si credendum *Poterio*, duplici constat sulphure, sale item duplici, volatili, & fixo; In sale ergò volatili stant partes Veneficæ, istæ enim magis actuatæ, ac in motum actæ à nativo calore, cuspidibus suis penetrantibus & incidentibus, irritando fibras Ventriculi, vomitum primò excitant, indè ulcerando, dolores, ac alvi fluxus cruentos pariunt, quæ propriè sunt symptomata consequentia assumptionem Lapidis Armeni; Optimè ergo *Avicennus lib. 2. tract. 2. cap. 57.* de hoc lapide ait, *huic inesse abstersionem cum acuitate.* Notandum hìc verò *Ardoynum* velle Lapidem Armenum esse similem Corallo, & esse Venenum propriè dictum, cujus proprietas adeò Venenosa sit, ut exhibitus in quantitate granorum decem interficiat; Verùm nos de tali Armeno lapide, Corallo simili, verba non facimus, quia apud Recentes Authores talis Lapidis mentio non fit. Curatio assumptionis Armeni Lapidis consistit in educendo, quantò citiùs possit, è corpore particulas suas corrodentes, partes internas pristino statui restituendo, easque corroborando, quæ Indicationes in omnibus ferè corrosivis Venenis habentur. Satisfiet igitur his, primò excitando Vomitum cum Oleo de Nucibus, & cum decoctione Seminis Napi, & Butyro, ut monet Ardoynis; post Vomitum, consu-

confugiendum eſt ad Theriacam, Vinum generoſum, ſpecies Diamargarit. Philonium Romanum, Bezoar, & Radicem Capparidis conferre in hoc valdè aſſerunt aliqui.

CAPUT XXVI.

De Cadmia, Aurichalco, ac de Scobina Campanarum.

CADMIA, ſeù Cobaltum minerale terreum eſt colore ferè nigrum Antimonio haud ab ſimile, æris, vel argenti particeps, & pollet vi cauſtica, & tam corroſiva, ut foſſorum manus, & pedes exulceret, adeòque inter Venena meritò recenſetur, quippè intùs aſſumpta quæque Animalia perimit, exulcerando videlicet Ventriculum, & Inteſtina, ex quo dolores, Vomitus, alvi fluxus cruenti, & denique mors ſuccedit: Undè *Agricola lib.* 2. *de re metall.* ait, aquam Cadmia infectam, interiores corporis partes erodere, ſi tamen Cadmia argentum in ſe continebit, non adeò nocere. Curatio autem Cadmiæ aſſumptæ eſſe poterit eadem, ac illa, quæ habetur in capite de Ære.

Nunc pergamus ergò ad Aurichalcum, & Scobinam Campanarum; Aurichalcum enim, & Cadmia pro uno, eodemque ſubjecto ſumere videtur in ſua *Biblioth. Pharmaceutica* Doctiſſim. *Mangetus*, nam quando in hoc Libro quæritur Aurichalcum, ipſe Actor Lectorem remittit ad Cadmiam, tanquam unum, & idem; Reverà tamen differt hoc ab ea: Aurichalcum enim vocatur Æs illud factitium flavum colorem Auri præ ſe ferens, & paratur ex Cupro teſte *Brunone in Lexic. Medic.* mixtura Lapidis Calaminaris fuſo, quamvis colorem auro ſimilem intenſiùs acquirat, adjectâ Marcaſitâ argenteâ, & parvâ quantitate Tutiæ cum Cupro fuſis, Cùm igitur Aurichalcum in magna parte ex cupro conſtet, eandem in ſe retinet virulentiam, & cibis, potionibuſque acidis in eo coctis communicat, & quocunque modò ſumptum, ut æs nocet, eademque ſymptomata inducit,

inducit, ac eandem curationem poſtulat; Et cùm Campanæ etiam ex ære, & aliis metallis conſtent, Scobina earum Veneni modo nocere poteſt, de qua re *Horſtius Comm. ad Lemnium de occult. nat. mirac.* ità ſcribit, Nobilis Matrona in ſummo vitæ diſcrimine conſtituta erat, ut quæ imprudens, deliræ Anus conſilium ſequuta, Scobinam, vel raſuram Campanæ in Vino Rubro aſſumpſit; ex quo vomitu divexabatur, & alvus vehementer ſubducebatur, undè Corpus intumuit; Subſecuti immanes Capitis, & Ventriculi dolores, vertigines, & punctiones, tandem in phrenitidem incidit, quæ cum nonnihil mentem recepiſſet, ſemper ſenſit roſiones in Ventriculo, & lancinationes, quaſi acubus transfixus eſſet; Ego adhibitis catapotiis, & hypagogis, Scobinam expurgavi, & dilucidè in chartam aſſumptam aliis viſendam exhibui.

Hinc omninò, ſi quid tale ſumptum ſit, eadem curatio, quæ de ære proponetur, convenit.

CAPUT XXVII.

De Arſenico, Auripigmento, Sandaracha, & Realgare.

ARSENICUM à multis *Arrenicum* dicitur, perperam verò, & corruptè ab aliis *Archenicum* notante *Libavio*; *Defenſ. Syntagm. A.* 2. *Not.* 53. eſt Succus mineralis, pinguis inflammabilis, inſignis corroſivus, deleteria conditione præditus; ideòque inter Venena meritò referendus. Aliqui Auripigmentum, & Arſenicum eſſe unum, & idem contendunt, certum verò eſt Arſenicum duplex eſſe, alterum nativum, alterum factitium. Nativum, quod ſpontè oritur è metallis, & hoc iterùm duplex eſt. Auripigmentum, ſeu Arſenicum Aureum Citrinum, & Sandaracha, ſeù Arſenicum Rubrum; hæc ambo ejuſdem ſunt generis, & facultatis, nam in eiſdem mineris, vel fodinis naſcuntur, & reperiuntur, atque iiſdem

qualitatibus Venenatis prædita sunt. Factitium itidem duplex est, aliud album, & cryſtallinum, quod fit ex auripigmento, seu Arsenico citrino, & Sandaracha, seu Arsenico rubro, per sublimationem, & hoc ut plurimum absolutè vocatur Arsenicum; Aliud Realgar, & Risigallum dictum, quod fit ex Auripigmento, & Sulphure, vel Solis, vel addita calce viva, aut sale simul mixtis, & combustis, seù calcinatis; Rectè ergò tria genera Arsenici esse ait *Schroderus*; album videlicet Arsenicum, in specie dictum, citrinum, seu flavum, quod dicitur Risigallum, & tertium Rubeum, quod Sandaracha nuncupatur; Certissimum autem est, Arsenicum Cryſtallinum, ut suprà dixi, factitium esse, & per sublimationem ex auripigmenti scobe, & sale anaticè mixtis confici; hinc non in fodinis, sed fornacibus reperitur, & scatet caustico acri, & corrosivo Sale, motui nostro inimico, propter quod inter Venena caustica, & Septica, validissima, meritò numeratur, dum non solùm particulæ ejus acres à Sale magis aculeantur, sed etiam in se Salia rigida angulis acutissimis, penetrantissimis donata, possidet. Intrà Corpus assumptæ verò omnes illæ Arsenici species, eadem ferè inferunt symptomata, eaque gravissima, ut sunt Ventris, & Intestinorum cruciatus vehemens, Vomitus, sitis magna, linguæ, & Faucium ariditas, spirandi difficultas, Tussis, singultus, sequitur aliquandò urinæ suppressio cum dyssenteria, spasmo, & paralysi, quibus tandem mors omnium terribilium terribilior accedit. Notandum verò cum *Sennerto*, Sandaracham mitiorem esse, quam auripigmentum, hoc mitius esse, quàm Arsenicum Cryſtallinum quod omnium perniciossimum est; Mitiùs quidem Arsenico albo, sed pejus Auripigmento esse Realgar; neque solùm ore sumptum, sed etiam extrà adhibitum Arsenicum, & Realgar nocent; Sic de Pictore narrat *Sennertus*, qui cùm Capsulam Realgare plenam diù conclusam, aperuisset in Lipothymiam incidit, & tota facie tumidus evasit, ac alexipharmacis curatus est. Et *Amatus Lusitanus* refert, Juvenem quendam Florentinum, qui cum Scabie, universum ejus Corpus occupante, fœdaretur, ungento, cui Arsenicum commixtum erat, præter Medicorum con-

silium

fillum se illivisset, manè mortuum inventum fuisse; & alium quendam ob inunctionem similem in insaniam devenisse. Mors autem ex incauto Arsenici usu videri potest apud *Histor. Medic. Hagendornii* 80.; apud *Salmuth. Cent.* 2. *obs.* 96. *Sennertum* in *Pract. lib.* 6. *part.* 6. *cap.* 9. *Henr. Regium in lib.* 3. *prax. med.*, *Grebnerum in Medec. vet. restit. cap.* 13. *Joh. Schenckium in obs. med. lib.* 7. *Henr. ab Heers in Observ.* 16. *Mangetum in Biblioth. Medic. tom.* 4. & alios plures tam antiquos, quam recentes Authores.

Nisi ergo statim præsentaneâ operâ succurratur; cùm assumptum sit à Corpore humano Arsenicum, de vita æger periclitatur; ex particulis enim illius Salis caustici, & Corrosivi in motum actis à calore nativo solvitur continuum in partibus internis, undè erosiones, ulcera pessima fiunt, ex quibus mors diris stipata malis succedit. Quidam tamen, non mox moriuntur, sed longiore tempore vitam trahunt, at miserrimam; Sic *Amatus Lusitanus Cent.* 2. *curat* 65. narrat, puellum, post Arsenicum sumptum, paulatim tabidum intrà annum obiisse, & *Forestus observ. med. lib.* 30. refert se novisse varios, qui spatio multorum annorum supervixerunt, post assumptionem Arsenici, sed in magna miseria, & cruribus resolutis, ut vix incedere possent. Cùm ergò Arsenicum, Auripigmentum, Sandaracha, & Realgar in activitate non differant, nisi secundùm majorem, vel minorem vim juxta salium corrosivorum acutiorem, vel minùs acutam cuspidem, à qua, vel promptiùs, vel tardiùs ulcus in parte interna insequitur; Idcircò eadem instituenda Curatio tàm in Arsenici, quàm Realgaris, Auripigmenti, Sandarachæ assumptione, & ratio Curationis in hoc consistit, ut primò statim vomitus provocetur, in cujus provocatione, semper adhibenda sunt pinguia, & oleosa, ob retundendas, & inviscandas salium particulas septicas, & sic vim Veneni hebetare; Hoc autem faciendum cum aqua calida, Butyro, Decocto Seminis Napi, Atriplicis, Oleo Lini, vel quocunque alio liquore pingui copiosè sumpto; Deindè si cruciatus Intestina affligant, Clysteres injiciendi erunt ex Decocto florum Malvæ, Althææ, Verbasci,

I 2 Semi-

Seminis Lini &c. confecti, quibus addenda sunt Oleum Violarum, & Pulpa Cassiæ; Quin possunt etiam parari ex lacte Asinino aliisque. Posteà adhibeantur ea; ut *Sennertus* rectè suadet, quæ visciditate, & lubricitate sua viscera à vi Veneni erodente muniant, ubi plurimùm confert lac bubulum epotum in copia, quo octo filios unius rustici, Psaltriam, & Meretricem quandam Veronensem, unà cum Patre, & Matre arsenico Venenatos sanasse scribit *Joh. Bapt. Montamus Consil.* 367. Butyrum ulteriùs commendatur, ut & Oleum Amygdalarum dulcium, Oryza cum lacte cocta, Succi Althææ & Malvæ, Decoctum Seminis Lini, Syrupus Violaceus, aqua copiosè sumpta teste *Mercuriali lib.* 2. *de Venenis*, exemplo Canum, & Murium, & Vulpium, de quibus *Plutarchus* ait, quod ubi degustaverint amygdalas amaras, intereant, nisi aquam bibant. *Forestus* autem Aquæ frigidæ potum improbat, quod hæc Venena non reprimat, sed ipsum potiùs retineat; tepida autem usque ad vomitum bibita utilis putatur à *Sennerto*; Theriacam laudat *Forestus*, Crystallum fossilem, Margaritas, Oleum è nucleis Pini, Lapidem Bezoar Oriental. teste *Claud. Richardo*; Serapinum laudat *Ponzettus*; & *Sennertus*; Emulsiones Seminum quatuor frigidorum majorum *Forestus*; Antequam autem Caput præsens de Arsenico claudamus, addenda sunt sequentia scripta in quadam Epistola Illustriss. D. Antonii Vallisnerii in Archi Lycæo, Patavino, Lectoris Famatissimi sup die 6. Octobris Anni 1707. ad Perillustrem D. *Joseph. Bacioccum* Pharmacopolam nostrum honoratissimum, & Amicum meum integerrimum, quæ talia sunt, ex Italica tantùm in Latinam linguam versa. Turcæ exhibent Arsenicum flavum, id est auripigmentum in quocunque morbo contumaci, ut Chronicæ febres, morbus Gallicus &c. & sua operatio non est sensibilis, & dosis est granum unum, sed sublimati non dant nisi tertiam partem grani; Præparant tamen priùs sublimatum miscendo tantùm Mercurii crudi, quantum potest imbibere, quod ordinariò est æqualis pars, & posteà miscent simul, donec amittatur cursus, & splendor ejus, id verò sine igne conficiunt, & absque ulla sublimatione, ut fit Mercurius dulcis & ità exhibent

hibent optimo eventu; Præparant autem Auripigmentum alio modo, redactum enim in ſubtiliſſimum pulverem, ponunt in vaſe vitreo ſuperponendo tantùm ſpiritus Vini, & Terebenthinæ ut pulveri ſupernatet, & fit digeſtio in Balneo Mariæ per horas viginti quatuor lento igne, & dum fit digeſtio, os vaſis optimè ſit clauſum, & poſt viginti quatuor horas aperiatur Vas & lenta ſiccitate evaporet fluidum. Gallicos Medicos in Caſtris, ait etiam citatus D. *Valliſnerius*, curare febres chronicas exigua quantitate Arſenici in aqua cocti ſine ulla præparatione, ut dicunt, ſed hoc videtur potiùs eſſe, aqua illa celebris Venenata vulgo dicta, *aqua del Peteſino*, ſi cocta eſſet in doſe majore, & in vaſe æneo; Aliqui dixêre, Arſenicum ab illis præparari ſpiritu Vini; *Ettmullerus* ſanè *in Schroder. dilucid. cap.* 27. ait, veteres Medicos pro curando Aſthmate Arſenicum commendaviſſe.

CAPUT XXVIII.

De Marcaſita.

MARCASITA eſt materia metallica immatura producta à portione aliqua ad generationem metalli inepta, undè illam metalli excrementum dicit *Renaldinus*, varium pro varietate metallorum, ut v. g. Marcaſita Aurea, quæ ex auro, Argentea ex Luna, Ferrea, quæ ex Marte &. ſic de cæteris Metallis. Verùm magis propriè três tantùm Marcaſitas agnoſcit Præclariſſ. D. *Maugetus* Amicus meus ſingularis, in *Bibliotb. Pharmaceut. lib.* 12. quarum prima Aurea ſecunda Argentea, tertia verò Marcaſita Cuprea dicitur. Hinc *Ettmullerus* in radice ſua Marcaſitam vult eſſe minerale venereo - argenteum, nondum perfectè maturatum; & Arſenicali ſubſtantiâ impraegnatum, quâ ratione validum Venenum exiſtit, à Vitriolo, & Sulphure ſuam habens originem; Ideòque Venenum exiſtit

corrosivum, Arsenici naturam redolens. Symptomata, ab ejus assumptione derivantia sunt, monente *Renaldino*, viscerum corrosiones, tormina, Colicique dolores; vel dolor Iliacus, & hæc mala proveniunt mediantibus particulis Salinis, corrodentibus, arsenicalibus, quæ se se insinuando in substantiam fibrarum tùm Stomachi, tum Intestinorum, illas aculeis suis irritant, feriunt, & lacerant, ex quo tormina, aliaque prava oriuntur symptomata; Ad Curationem quod attinet, omnia ea convenire puto, quæ præscribuntur in Curatione Arsenici, Auripigmenti & similium.

CAPUT XXIX.

De Argento Vivo, tùm crudo, tùm Sublimato, tùm Præcipitato.

IN Venenorum Classe reponitur Mercurius crudus, à Doctoribus, & Sublimatus, & Præcipitatus, ideò in capite præsenti de tribus hisce Mercuriis sermonem facere oportet, & primò de Argento vivo crudo; quod an sit Venenum, dubitant multi, quia nullam cum Venenis habet affinitatem, ut innoxiè etiam, teste experientiâ, per os assumi possit; In hoc tamen Medicus debet esse cautus, & circumspectus, ne adulteratum porrigat, ne hypochondriacis, spleneticis, & aliis Ventriculi fermento nimis acido præditis, & sanguinem salibus acidis sylvestribus, ac corrosivis abundantem, habentibus à quibus Mercurius naturam præcipitati induere potest, propinet; Mercurium enim resolutum, sive præcipitatum, sivè sublimatum, Venenum esse dira symptomata, & Venenis reliquis communia, quæ statim atque in corpus assumptus est, inducit, evincunt. Si ergò in notabili quantitate Mercurius Corpori immittatur, haud dubiè interitum animanti afferre

ait.

ait. *P. Honor. Fabri*, non ſuo pondere, ut plerique exiſtimant, nam potiùs pondere ſuo egeſtionem ſollicitaret, ſed quia purus ille humor ſanguini admixtus, ignis particulas dividit, ac proindè calorem nativum exſtinguit: Obſervabis tamen eos, qui ſæpè tractant Mercurium, vel ejus halitum excipiunt, paralyſi obnoxios eſſe, imò foſſoribus ipſis, qui Mercurium ex fodina educunt; dentes tremunt, laxat enim gingivas, vel potiùs cùm omnibus plantis noxius ſit, nempè facilè permeat uſque ad imam radicem, plexumque organi labefactat; quid mirum, ſi dentibus, carnibus, unguibus, & pilis noceat; Sunt enim Plantæ referente citato *Patre Fabri in ſua Phyſic. tract. 7. lib. 2.* Labes etiam diras, quas referunt Aurifices, obſervavit Clariſſ. *Ramazinus*, omni Virtutum genere inſtructus, Amicuſque meus ſingularis, *in* aureo ſuo *de Morbo, Artificum Tractatu*; iſti enim potiſſimùm in deaurandis argenteis, & æneis operibus ſunt occupati; cùm enim non niſi per amalgationem id peragi poſſit, dùm poſtea Mercurium igne propellunt, non tam cauti eſſe poſſunt, licet faciem avertant, quin viroſos halitus per os excipiant, quare hujuſmodi artifices vertiginoſi, Aſthmatici, Paralytici, citiſſimè evadunt, habituſque cadaveroſos contrahunt, & perpauci ex iſtis Artificibus in tali opificio conſeneſcunt, ac ſi non tàm citò occumbant, ad tam calamitoſum ſtatum deveniunt, ut eis mors ſit in votis; Venenum igitur Mercurius eſt, cujus particulæ ſunt læves, & exiles cum multa ſoliditate, & Sphæricæ, aut ovales, aliquatenus cylindricæ, & ità ſuadere illius fluiditatem, gravitatem, volatilitatemque docet *Franc. Bayle Phyſic. tom. 2.* Soliditas enim eſt cauſa gravitatis, lævitas cum figura oblonga fluiditatis, parvitas volatilitatis, ad quam etiam confert ſpecialis conſtitutio pororum minùs congruentium cum poris aëris, aut particularum ipſius; Quamvis Mercurii particulæ nequeant inter ſe cohærere, & conjungi in molem duram, poſſunt tamen medio interjecto glutinari, & in corpus durum firmari, ſi, verbi gratiâ, particulæ ſulphuris miſceantur, Mercurii particulæ non ſolum adhærent Auro, ſed etiam in illius poros penetrant, quia ſcilicet aër, cum quo minùs congruunt, quàm cum Auro,

Auro, illas trudit in Auri poros, ut trudit aquæ particulas in poros ligni, terræ &c. ex conformatione autem pororum Auri efficitur, ut Mercurii particulæ in eos propulsæ exerant vim cunei, & Auri particulas disjungant, undè post multiplicem Mercurii affusionem, metallum illud faciliter confringitur, dissolviturque in pulverem. Etsi ergò Argentum vivum, uti suprà dicebam, haustum sæpè innoxium fuerit, atque ægrè Parturientibus, sicut & infantibus, ad Vermes necandos utiliter exhibitum fuerit à peritis Medicis, quandoque etiam casu, & incuria magna quantitate haustum legatur, tamen tùm solùm id accidit, cùm iterùm statim per alvum pondere, volubilitate sua elabitur; si verò in aliqua cavitate partium diutiùs hæreat, vel si medicamento, quod vim habeat illud in corpore retinendi, admisceatur, aut alia de causa retineatur, gravia mala, imò mortem inferre potest, ut ipse testatur *Sennertus*; Eadem præstat fumus ex Argento Vivo ore haustus, nec innoxium est, si extrà inunctum per poros in Corpus penetret.

Perniciosius est Præcipitatum, maximè perniciosum sublimatum; Etenim Argentum Vivum, non exstinctum, non præparatum, si in Corpore hæreat, Stomachum, & Intestina lædit, non quidem pondere suo, ut credit *Discorides*, sed erodentibus suis particulis, dolores Intestinorum, & Ventriculi cruciatus movet, quibus accedunt Corporis intumescentia, paralysis, Syncopes, Apoplexia, & Mors, quæ est ultima linea rerum; Symptomata verò, quæ ex Argenti vivi fumo concitantur, sunt nervorum contractio, membrorum tremor, debilitas articulorum, & alia quæ, ut suprà dixi, accidere solent Aurifabris. Particulæ enim Mercurii volatiles, & pungentes se se insinuant in partes nervosas, & prædicta excitant mala, ut ex observationibus *Sennerti*, *Ponzeti*, *Fernelii*, *Foresti*, *Ramazzini*, & aliorum constat.

Mercurius sublimatus nihil aliud est, quam hydrargyrus ab acidis penetratus, & ab igne in vasis partem elevatus, cujus parandi modus videatur apud *Lemery*, aliosque Chemicos, ideòque Venenum est potentissimum, & inter corrosi-

va

va Venena non infimum tenet locum ; Pariterque Mercurius præcipitatus, qui referente *Ettmullero* fit, quando per digestionem in pulverem rubicundum mutatur, & licet a *Schrodero*, & ab aliis Authoribus exhibeatur ad febres tollendas, sudorem movendum, lumbricos necandos, atque luem Veneream exstirpandam, attamen existimo ejus internum usum semper esse periculosum, edoctus ab *Helmontio* scribente, *Vix boni Viri remedium potest esse Mercurius, quandiù adhuc ressuscitari potest*, ut in casu nostro, nam præcipitatum argentum vivum faciliter ad statum crudi Mercurii redit; ope igitur particularum erodentium summè mobilium, ac penetrantium hydrargyri, tam in Ventriculo si sublimentur ab acido, & calore nativo, quàm arte calcinatæ, & sublimatæ, antequam sumantur, producunt ulcerationes Oris, linguæ, Palati, Stomachi, & Intestinorum cum doloribus, torsionibus, inflammatione, Vomitu, siti, aliisque hujuscemodi malis; illæ enim particulæ suis mucronibus, fibras internarum partium adoriuntur, undè tristis sensatio, cum dolore, Vomitu &c. substantiam verò partium inflammando, & lacerando, ulcera, atque cruentas alvi egestiones suscitant, intolerabili cum incommodo ægri, undè fiunt syncopes, & tandem mors supervenit; ideòque optimè ait *P. Fabri*, Mercurium, & præsertim sublimatum insigni sua acrimonia, ac mordacitate Ventriculum, & Intestina ulcerare; non verò urere ut plerique volunt, licet deindè livida appareant, quia livor est à sanguine, qui sistitur ob vitiatam partis dispositionem, sic enim livescunt ulcera, præsertim in membrana; Quæres cur accendat tantam sitim? Respondeo cum citato *Fabri*, quia suis particulis Striatis fauces occupat, vetatque ne humor affluat obstructis scilicet poris, sic Sal, Piper, & quædam acria sitim conciliant; Præcipitatus autem Mercurius, minore mordacitate pollet; Refert verò *Andreas Baccius*, propinato cuidam juveni à Muliercula sublimati pollinè, prægressis eadem die crebris à ventre fluctuationibus, ac Vomitibus, mox cum præcordiis extenuante ventriculo, eum post triduum interiisse; similemque Casum refert *Franc. Valleriola lib. 1. obs. 7.* Scabiosum unc-

tione Mercuriali usum mortuum, cor exhibentem, coagulato cruore turgidum, refert *Bonetus sepulchreti Anatomic. lib.* 4. Hinc præclarissimus *Harderus* Mercurii vim clandestinam expertos esse multos ait, non sine magno damno; & Excellentiss. *Schmid* Practicus Argentinensis, sublimato in venam jugularem Canis infuso, subitam sanguinis coagulationem cum necis periculo supervenisse notavit; Et *Conciliator in lib. de Venen.* narrat, Pharmacopolam æstate, cum sitiret noctu, hausisse urceolum hydrargyri; cum manè mortuus esset inventus, dissecto Corpore apparuit, quod erat, sanguinem in corde coagulatum, tùm ipsum cor, Ideòque frigidum videtur, sunt ejusdem verba, imò addit ipse *Conciliator*, inventum esse in Ventriculo ferè libram unam Argenti vivi; De hâc re legatur *Cardanus de Venenis*, *Palmarius de Hydrargyro*, & *Mangeti Bibliot. Med. tom.* 4. *lib.* 18. Hinc Helvetius 26. annorum ex militia rediens, planè extenuatus ac defessus Lausannam venit, ac quia de dolore juncturarum, & Lassitudine conquerebatur, Chirurgi hospitio est usus; qui referente *Fabricio Hildano Cent.* 3. *Obs.* 92. nulla neque morbi, neque virium ratione habita, statim juncturas omnes, corpore non purgato, unguento ex hydrargyro inunxit, quasi Lue Venerea graviter infectus fuisset; undè viribus omninò prostratis in gravissimam lienteriam incidens, paulò post obiit. Cadavere aperto, Pulmones lividos, & humoribus pituitosis instar spongiæ madefactæ repletos; Cor verò, flaccidum, & exangue, se invenisse fatetur citatus *Hildanus*.

Curationem quod attinet, & quidem primò argenti vivi crudi assumpti; in principio danda opera, ut id, quàm primùm è corpore expellatur, quod vomitu excitato faciendum, verùm cùm argentum vivum pondere suo deorsum vergat; ideò per alvum expellere illud oportet, quod Clysteribus commodè fiet, quòd si non sufficiat purgans aliquod medicamentum est exhibendum; Conveniunt prætereà Lac, aurum, vel in folio, vel in pulvere, succus Pimpinellæ, quo quendam curatum esse à Mercurii Veneno scribit *Schenckius lib.* 7. Myrrha sumpta cum vino, Pulvis Rutæ, Theriaca, Salvia, Castoreum,

toreum, Apii Decoctum, Origanum, Semen Hormini, Absynthium, Hyssopum, Semen Urticæ, Columbarum Sylvestrium Stercus, folia Rorismarini, Stœchas Arabica, Zedoaria, Salvia, atque teste *Conciliatore*, *Guainerio*, & *Sennerto* antidoti loco, Costum cum vino sumptum argenti vivi, quasi Bezoar esse, compertum est: Si verò Argentum vivum sublimatum, vel Præcipitatum sumptum fuerit, opem ferent ea remedia, quæ in Arsenici cura laudantur, vomitu tamen priùs & quàm citissimè procurato; pulvis Crystalli subtilissimus sumptus ad pondus drachmæ unius cum Oleo Amygdalarum dulcium, est antidotum sublimati; Alii commendant Oleum Tartari, Sal Absinthii, Aquam mellis, species Diamargarit., & alia plura, quæ videat Lector curiosus simul, atque studiosus apud *Ardoynum*, *Sennertum*, & alios.

CAPUT XXX.

De Ferro, Scoria Ferri, & Ferrugine.

FERRUM, seu Mars, ignobilius illud metallum, quod copioso vitriolico, & terreo sale, ac sulphure constat, materiam præbet Venenis, eorumque phalangem auget; Hoc verò Metallum teste *Ettmullero*, Mercurii tantùm habet, quantùm sufficit, ut conjungatur Sulphur cum Sale; hinc ergò est, ut propter Copiam principii salini, & paucitatem Mercurii, tardè fluat in igne, propter abundantiam verò sulphuris respectivam promptè ignescat, & candescat, propter autem paucitatem Mercurii minimè sit ductile; Levius est argento, sed durius, indéque deducitur illius particulas esse ramosas, & rigidas, istud Metallum, non secùs ac reliqua, fit rigidius percussione, & valida compressione, sed potissimùm obrigescit temperaturâ, ut aiunt, quando scilicet, postquàm est calefactum, incanduitque per aërem frigidum, celeriter tradu-

 citur,

citur, aut in aquam immergitur, ſubitâ nempè refrigeratione, particulæ, quæ vi caloris expandebantur & variis agitabantur modis, ab his excurſibus prohibentur, & aguntur in motus vorticoſos, ut loquar verbis *Franc. Bayle Phyſ. tom.* 2. quibus ſingularum partium rami exteriùs volutatione, aut rotatione reflexi, aut compreſſi colliguntur in denſiorem molem, undè gravitas oritur major, & per conſequens major totius metalli rigiditas. De iſtius viribus medicis ad profligandas varias humani corporis ægritudines pleni ſunt libri; Nos inpræſentiarum tantummodo de ferro, ejus ſcoria, ac ferrugine ſermonem faciemus, tanquam Veneno, id eſt corpus humanum lædente; Aliquandò enim accidit, ut vel nimia quantitate ferrum ſumatur, vel diutiùs in Corpore hæreat, aut ferrugo, vel Scoria ejuſdem ferri aſſumantur, & tunc in ventre dolor vehemens, ſiccitas oris, & corporis totius inflammatio ſequi ſolet, & quandoque vomitus, ac Capitis vehemens dolor; quæ prava ſymptomata oriuntur à particulis Salino - Sulphureis, quæ à nativo calore actuatæ, non tantum fibras Ventriculi, & Inteſtinorum irritant, ſed cruorem ipſum à motu ſuo naturali deflectunt, ac ejuſdem craſim vitiant, atque conſpurcant, ex quibus prædicta oriuntur ſymptomata.

Curatio eodem ferè modo perficitur, ut de ære dicendum in capite ſequenti; Si enim ferrum, & ferrugo adhuc in Ventriculo hæreat, vomitu evacuandum, ſi in Inteſtina deſcenderit clyſteribus lenientibus abſtergendum, vel etiam lenientia, & Purgantia exhibenda, ut Manna & ſimilia. Poſteà exhibendum Lac, Butyrum, & ſimilia, Bezoar ejus Magnetem cum Succo Mercurialis, in Vino nonnulli eſſe ſcribunt; plura de hoc apud *Ardoynum.*

CA-

CAPUT XXXI.

De Ære, ejusque squamma, flore, Ære usto, & viride Æris.

ÆS, sivè Cuprum est metallum ex ignobilibus, durius Plumbo, mollius Ferro juxtà *Theophrastum*, *Schroderum*, *Ettmulerum*, & alios, ex Sulphure, Sale, ac mercurio, primò purpureo, altero rubro, tertio citrino, licet de Sale in Cupro altum habeat silentium *Hoffmannus in Clav. ad Schroder.*, enimverò non video quid obstet, quo minus Salinas quoque concurrere portiones quis credat? præsertim si vera est hypothesis *Willisii de Fermentat.* quod, Sal, rebus & corporibus naturalibus compactionem, soliditatem, pondus, & durationem largiatur; Difficilè liquatur Cuprum, undè deducit. Clar. *Boyle*, illius particulas esse cum quâdam rigiditate ramosas, ex his enim sequitur laxior metalli contextus, minorque gravitas, & nihilominùs difficilis partium à se invicem secessus; partilarum Cupri jam constitutionem demonstrat Ærugo, in quam Cuprum halitibus, aut vaporibus acidis solvitur; habet enim insignem vim pungendi, & rodendi, quæ sine aculeis iisque rigidis nequit consistere; Potest quidem augeri ea rigiditas particularum acidarum occasione, ut quando Cuprum ab igne cadens sulphuris inspersione calcinatur, hoc enim modo præparatum facilè frangitur, partim quia absumptum est aliquid, quod partibus interjiciebatur, earumque nexum firmabat, sed maximè quia conjunctione acidi sulphuris partes Cupri obrigescunt, eo enim acido, & Cupro formari vitriola inflexilia, ait citatus, *Boyle*. Hoc ergo metallum venenata qualitate non caret, quæ & esculenta, & potulenta præsertim quæ acidis, aut vino condiuntur, si in vasis cupreis coquantur, aut diutiùs serventur, imbuuntur, quæ postea intrà Corpus assumpta Ventriculum turbant, nauseam, vomitus, ariditatem linguæ, erosio-

erosiones Ventriculi, doloremque, & fluxus ventris excitant; ipsius æris assumptionem præter dicta symptomata, aliquando, & ulcera Intestinorum, anhelitûs difficultas, & suffocatio sequi solent; E Cupro verò conficiuntur Æs ustum, flos Æris, squamma Æris, & Ærugo, sive viride Æris, quæ omnia eadem ferè symptomata, ac Cuprum excitant, & præsertim viride Æris; *Sennertus* ait, perniciosissimum Venenum esse, & gravissima inferre symptomata ferè similia iis, quæ sequuntur assumptionem Arsenici, scribitque *Rhases*, viridis Æris aureum unum uno die interficere.

Symptomata verò enarrata à Cupro, vel ejus flore, squamma, viride Æris, Ære usto, emanant ope particularum ejus Salino-mercurialium actuatarum à Sulphure, & calore naturali, quæ à corpore humano assumptæ, primò se se insinuando in porositates partium internarum, puta Oesophagi, Ventriculi Intestinorum &c. earum partium fibras pungunt, ac torquent, ex quo dolores fortes, vomitus, alvi fluxus &c indè substantiam partium ipsarum vulnerando, ulcera producunt insanabilia; secundò subtiliores, ac volatiliores ejusdem Æris particulæ, penetrando in humores ipsorum rectam vitiant crasim, ac motum, ita ut vitali balsamo coinquinato, ac cruore nimis liquato, & fuso, mortem accelerant; Exempla Necatorum ab Ære passim leguntur, apud Medicinæ magistros solùm hìc nos aliquas de Æris malitia historias narrabimus, ut meritò Cuprum inter Venena reponatur. De Hortulano narrat *Joh. Rhodius*, qui cicera vase æneo cum Oleo, & Sale cocta, avidè voravit, & vomitu, alvique dejectionibus miserè conquestus, die sequenti Joh. Veslingii operam implorat; viribus omninò prostratis, cordialia imperantur, & epicerastica tenuiori fortunæ competentia, sed miser die tertio expiravit; Memini ego in *Miscellan. Acad. Curios. decur.* 3. *Ann.* 7. & 8. mulierem, post assumptionem Oryzæ coctæ in vase æneo, & suos filios pariter, nocte vomitum, dolores, ac alvi dejectiones passos fuisse; Simileque accidisse tribus Rever. Monialibus anno 1658. post assumptio-

nem

nem pastæ triticeæ coctæ, cum Butyro, & caseo conditæ, ac recoctæ in vase Æneo.

Sivè quis autem esculenta, & potulenta Cupro infecta, sive squammam Æris, sive Æruginem ipsam assumpserit, communis, ut hactenùs de aliis Venenis sæpè dictum est, curandi ratio consistit, ut quidquid assumptum fuerit, evomatur, & vomitus aqua tepida, cum Oleo Olivarum, aut Butyro, ac similibus provocetur; alvus verò Clysteribus ex Decocto Malvæ, Althææ, Violarum, Hordei, Fœnugræci, Psyllii, addito melle, Oleo communi, vel Chamæmeli eluatur; Posteà sumatur Lac asininum, Butyrum recens, juscula Carnium pinguia, Syrupus Violarum cum aqua frigida; Exhibeatur ulteriùs bolus Armenus, Terra sigillata, Lemnia, Melitensis cum vino; utilis est succus Apii, Menthæ, corallum rubrum, Pulvis Zedoariæ, oleum Anisi, & Theriaca Andromachi ad ʒ. ij. Notandum denique antidota Veneni Æris omnia ea esse, quæ ejus particulas, aculeatas, pungentes, viscciditate, & mucilaginositate obtundunt, & oblinunt.

CAPUT XXXII.

De Plumbo.

PLUMBUM metallum est vilissimum constans ex sulphure indigesto, sale aluminoso, ac Mercurio crudo; undè præ reliquis metallis admodum ponderosum est, ac fluidum; Notandum tamen, cum *Frid. Hofmanno*, Mercurium ex quo hoc metallum, esse Mercurium metallicum, qui diversus est à Mercurio vulgi, qui ex Antimonio, & Plumbo non difficulter extrahi potest, & faciliùs ex ejus mineris; Nihil ergò mirum, si haustum horrenda symptomata, spasmodica tormina, cum alvi obstructione, ac paralysi excitat, teste *Hoffmanno in not. ad Poterii oper.*; Hinc fumum Saturni ore improvi-

provide hauſtum vomitum, & ſedes excitaſſe refert *Boyle hiſt. fluidit. & firmit.* & hæc noxa deducenda eſt à terra Mercuriali, qua conſtat copioſà; etenim hæc, & gravitate ſua, & textura craſſiori adhæreſcit intimè tunicarum nervearum poris, & partim obſtruendo, partim rodendo nocet, & animales ſpiritus in motu ſuo turbat; quare Medicamenta ex Saturno parata parùm tuta eſſe judicat citatus *Hoffmannus*; Sic à Sacchari Saturni immodico uſu paralyſim ortam fuiſſe fatetur *Rhodius*, & de eodem Sale notatu digna memorat *Borellus Centur.* 4. *obſerv.* 32. & præſertim de Amico ſuo, qui Saturni Salem hauſit in nimia quantitate; undè tanquàm Paralyticus, & penè mortuus factus eſt; Tandem revocatus uſu Theriacæ cum Vino, cautior in poſterum factus. *Fernelius* ſcribit de Empyrico, qui Plumbi pulverem adversùs Arthritidem commendavit, quo ad ſeſquilibram aſſumpto, æger primùm dyſenteria crudeli, deindè ventris graviſſimis eroſionibus, ac torſionibus, cum contumaciſſima adſtrictione, virium, & appetitus dejectione, vigiliis, internoque incendio correptus fuit. Saturnus enim (ſunt verba *Billichii*) licet aceto tectus, dulciter delineat palatum, non tamen ſine noxa ingeritur, nequam eſt, & mercuriale virus ori, ac faucibus afflat; Ex his igitur clarum apparet, Medicamina ex Plumbo parata ſatis tuta non eſſe; undè obſervavit non ſemel à magiſterii, vel etiam Sacchari Saturni uſu, Clariſſ. *Hoffmannus*, ad cohibendum ſeminis fluxum, obortam fuiſſe colicam convulſivam, cum alvi obſtructione, ictero &c. Imò quantùm nocere poſſit Plumbum, clariſſimè monſtrat hiſtoria quàm refert D. *Alhard. Hermann. Cummenus* apud *Biblioth. Med. Mangeti tom.* 4. ex *Miſcell. Curioſ. Dec.* 1. *Ann.* III. *Obſ.* 131. quæ talis eſt; Faber Stannarius Luchovii, multum in miſcenda cum Plumbo Marcaſita laborabat, hinc vehementiſſimos in dolores inteſtinales incidit, cum Tuſſi, anguſtia Præcordiorum, reſpirandi difficultate, alvi obſtructione, & membrorum totius corporis tremore, ac artuum debilitate; *Plura de hac re lege in Biblioth. Med. Mangeti tom.* 4. *lib.* 18. *pag.* 837... *Miſc. Curioſ. l. c. Bonet. in Med. Septentr. T.* 12. *p.* 373. Plerique

cen-

censent, curationem Venenositatis Plumbi esse eandem, quæ Cerusa, aut Lithargyrio sumpto solet adhiberi; Verum, de Vomitu monet *Sennertus*, eum non ita esse necessarium, si Plumbi rasura saltem assumpta sit, cùm enim Plumbum nihil noceat, nisi in corpore resolvatur; ideò vix credibile in Ventriculo posse resolvi; Si autem Plumbum ustum sit exhibitum, vomitus tunc utilis videtur. Laudatur præterea Lac asinæ, Decoctum Malvæ, Oleum Amygdalarum dulcium, Mala Cydonia, Vinum optimum, Aqua Mellis, Theriaca, & Terebinthinata pro Curatione Venenositatis Saturninæ, commendat Clariss. *Melchior. Friccius de Vir. Venen. Cap.* 14. & nonnunquam potionem Vini malvatici juvare ait, ut & omnia, quæ spasmodicam constrictionem Intestinorum emendant, eaque relaxant, qualia sunt pinguia, & Anserina pinguedo, si modò talia sumere nausea Ventriculi permittat; commodiùs verò similia remedia in anum per Clysteres infundi possunt.

CAPUT XXXIII.

De Venenis ab Animalibus in genere.

POSTQUAM duas primas Venenorum Classes; id est Venena Metallorum, & Mineralium consideraverimus; nunc ad tertiam partem, id est ad Animalium Venena accedere oportet; Ex copioso enim Animalium regno, copiosa habetur Venenorum congeries; In hoc igitur capite, de Venenis ab Animalibus in genere, verba faciamus, ut faciliùs post a species Venenorum Animalium cognoscamus. Primò igitur advertendum multa Animalia esse, quæ morsu Venenum homini inferunt, ut Vipera, Serpentes omnes, Canes, Mus, Scolopendra, & alia Animalia Rabida; Alia lædere ictu, vel aculeo; ut Scorpius, Araneus, Phalangia, Vespæ, Pastinaca Marina &c. alia Saliva, & sputo, ut Ptyas, alia u-

rina, quo modo glyres ulcera maligna inducere ait *Sennertus*; alia etiam per medium quoddam materiale Venenum communicant, quo modo Torpedo per tridentem piſcatoris manum ſtupefacit, & Miles apud *Avicennam*, per haſtam, qua Serpentem vulneravit, ut & Vinitor apud Matthiolum interfectus eſt; Porrò nocua ſunt Animalia quædam, ſi eorum Venenum in potu, aut Cibo, vel à malitioſo quodam propinatum, vel fortuitò, & incuriâ fuerit ſumptum; Ità *Nicol. Florentinus* refert in Cœnobio quodam ſumpto liquore aliquo, in quo Araneus fuerat extinctus, omnes Monachos interemptos eſſe; & meminit *Sennertus*, Civem quendam Wittebergenſem varios habuiſſe Commenſales, qui poſtquàm piſces coctos comediſſent, ægrotare cœperunt, & aliqui eorum mortui ſunt; & repertum fuit, Piſces fuiſſe coctos in aqua, in qua Glis ſuffocatus erat; quod an poſſit accidere fides ſit penès *Sennertum*; Sunt autem Animalia Venenata, vel ex ſe, ut Serpentes, Scorpii, Buffones &c. vel talia evadunt ex eorum victu venenato, qualis fuit Puella illa Napello enutrita, de qua paſſim Authores; Etenim varia ſunt Animalia, quæ Cibis nobis Venenoſis paſcuntur, ut Sturnus Cicuta, Coturnices Veratro, anates Bufones devorant, quæ tamen animalia homini in cibum veniunt; Cæterùm Animalia Venenata longè deteriora, & Venenoſiora evadunt, & Venenum ipſorum intenditur, ſi Venenatis victitent, ut docet *Plinius Lib.* 10. undè *Amatus Luſitanus* narrat, Famulum tabefactum fuiſſe ad mortem, quia guſtavit carnem Gallinæ Arſenico enectæ; An verò Animalia, quæ toxicatis telis occiduntur tutò comedi poſſint; dubitant multi; Hinc *Galenus de Theriaca* ait, Pacos, & Dalmatas telorum cuſpides Helenio fricare, & Cervos hoc modo occidere, ipſorumque Carnes comedentibus, nullam læſionem inferre; Hîc tamen cum *Sennerto* notandum quale Venenum ſit, quo tela inunguntur; ſi enim Venenum ſit, quod etiam homini noxium eſt, non eſt tutum manducare Carnes Animalis necati tali infecto telo; *Cardanus* autem monet, partem Animalis vulneratam reſecandam eſſe, antequàm Venenum in totum penetret Corpus; ſi verò Venenum, quo telum

telum tinctum fuit Animali quidem illi ſit Venenum non autem homini, tutò ejuſmodi caro comedi poteſt.

Signa verò Diagnoſtica quod attinet, plerùmque ex Ægri relatione innoteſcunt; ſi autem ignoretur, an morſus relictus venenatus fuerit, id ex eo pateſit, quod poſt morſum vel ictum, læſa pars ſtatim valdè intumeſcit, inflammatur, dolore gravi corripitur, emoritur; & alia accedunt ſymptomata, quæ Venenis ſumptis ſolent ſupervenire; quòd ſi morſus, vel ictus beſtiæ Venenatæ arteriam, venamve læſerit, tunc periculoſiſſimum eſt, facilè enim ad cor penetrat, nec periculo caret, ſi nervoſa pars ſit læſa; per nervos enim Venenum cerebro faciliter communicatur; unde gravia excitantur ſymptomata; minimè verò periculoſum eſt, ſi vas nullum ſit læſum; Alexipharmaca autem, quæ cujuſque Animalis Venenoſi ictui, ac morſui propria ſunt, poſtea in ſpeciali capite talis animalis proponetur impoſterùm; ſit igitur.

CAPUT XXXIV.

De Serpentibus in Genere.

SERPENTES primi ſunt in numero Venenoſorum Animalium, & ſic dicuntur dupliciter; Primò generaliter pro omnibus Serpentibus, ita ut etiam Vipera ſub eo comprehendatur; Deindè in ſpecie, ut Viperis opponitur, quo modo ſerpentes dicuntur animalia illa repentia ovipara; Viperæ verò, quæ viva Animalia pariunt; Angues à multis dicuntur, notante *Voſſio orig. Idololatr.* à verbis ango, ſtringo, premo, quoniam corpore Serpentes ſunt ſtricto, preſſoque, ſive anguſto, quod tamen nomen *Servius in Comm. in Virgil.* ſerpentibus aquaticis ſolummodo attribuit, qui nant, non ſerpunt. Colubra verò conſtat ab eo dictum, teſte *Iſidoro*, quod colat umbras;

vel quod in lubricos tractus, flexibus sinuosis labatur, nam lubricum dicitur, quidquid labitur, dum tenetur, ut Piscis, & Serpens; potiùs repens dicendus, ut notat *Aldrovandus lib. 1. de Serp.* pluribus de talibus Etymologiis curiosus Lector videat *Festum*, *Theophrastum*, *Gazam*, *Isidorum*, *Bochartum*, *Aldrovandum*, & *Kônig.*

De serpente autem illo primævo, qui tanta damna in nos serpere fecit judicant aliqui, eum in creatione quadrupedem fuisse, pertinereque ad pœnam, quod hodiè super ventrem suum eat, & pulverem comedat; qua de re legatur *Kônig. in Regn. animali*, *Bochartus de Animal. Sacr. Script.* & videantur insuper interpretes Sacræ Scripturæ, tam Antiqui, quam Recentiores.

Quinque autem potissimum modis serpentes homini Venenum inferunt; Primò enim morsu lethale vulnus infligunt; Secundo sputo, & Saliva nocent; Tertio effluviis suis hominem Veneno afficiunt, sine immediato tactu; Sic *Matthiolus narrat* de Vinitore, qui cùm horrendi Serpentis Capiti hastam longam infixisset, ac Serpentem se fortiter contorquentem teneret, magno tremore correptus, & licet Theriacâ, aliisque remediis esset auxiliatus duobus attamen annis postea, universi Corporis stupore, in lecto semper decumbens ægrotavit, & eo præsertim brachio, quo perniciosum Animal hasta necaverat; Similesque Casus narrant pariter *Amatus Lusitanus*, *Julius Cæsar Scaliger*, & *Sennertus*; Quartò, Serpentes solo etiam contactu nocere possunt, cujus rei historiam refert *Gesnerus histor. Anim. lib.* 4 ait enim, quod in agro Tigurino Serpens quidam baculi crassitudine in rusticum insilire conatus sit, quod cùm ille videret, &, Sacco quem ferrebat relicto, fugeret; Serpens prosilivit spatio circiter sexdecim pedum, non tamen attigit Rusticum; deindè cùm Sacci accipiendi gratia rediret, Serpens denuò in eum prosiliens, branchium ejus sinistrum totum spiris implicavit; idque adeò arctè constrinxit, ut vestigia spirarum imprimeret, non tamen momordit; nam Rusticus statim alterâ manu capite comprehensum abstraxit, reecitque, Brachium verò paulatim putridâ quædam saniæ contabes-

tabescens carne nudatum est. Quintò demùm nocent etiam sanguine, si dum conscinduntur, eo crura, vel manus conspergantur; Præter hæc interdùm incautis Serpentes in vepretis, vel circà muros, & collapsa ædificia latitantes hiante ore somnum capientibus per os in Corpus penetrare ait *Sennertus*, & sæva excitare symptomata, ut historiæ Medicorum testantur.

Morsum serpentis sequitur in parte affecta, tumor, dolor, in facie livor, biduo pars offensa dealbatur, totumque Corpus pallido colore fœdatur, pili defluunt, ac moritur æger; idemque accidit in halitu venenato animalium, & eorum saliva, vel sanguine; Serpentem verò per os in hominem ingressum arguunt acerbi cruciatus ventriculi, ex vini, vel Lactis potu mitescentes, nec non Lipothymiæ crebrò accedentes. Pro Curatione adhibent Practici, primò ligaturam tam suprà, quàm infrà Morsum, indè scarificationem partis affectæ, cucurbitula apposita, ut cum sanguine virus extrahatur; indè spiritum Vini, Theriacam, & Mithridatium superimponunt, vel scillam aceto coctam; nonnulli capita serpentum ipsorum trita, sal cum melle, hyssopum, Origanum, Rutam, Cæpas, sulphur, & alia imponunt. Propinant ulterius alexipharmaca, ut Theriacam, Decoctum Fragariæ, Semen Agni casti, Radices Gentianæ, Castoreum, Crocum &c. Plura de talibus remediis scire cupienti consulendi sunt *Ardoynis*, *Sennertus*, & alii Medicinæ Magistri.

CAPUT XXXV.

De Aspide.

ASPIS, cujus tres species *Galenus* agnoscit, pro uno, & eodem habetur à *Brunone in Lexic. Med. Castel.* ac fit serpens, cujus prima species dicitur *Chersæa*, altera *Chelidonia*,

tertia *Ptyas*, quæ perniciosissima est; siquidem perindè ac si tunc ratione prædita foret æstimata intervalli distantia, collum eousque extendit, & celeriter homini inspuit Venenum. Hac specie aspidis ferunt Cleopatram Reginam sibi mortem conscivisse, cum Imperator Augustus eam vivam captam vellet Romæ in Triumphum ducere; De tali tanquàm Venenatissimo Angue tractat primò *Nicander* antiquissimus Venenorum scriptor, Aspis verò, ut ex scriptis *Isidori* colligere possumus, nomen proprium ab aspergendo sortita est; propterea quod Venenum quodammodò morsu aspergat, quamvis juxta *Arnaldum*, & alios ab asperitate cutis cognominetur, ut fatetur *Ardoynis lib. 6. Cap.* 4. Alii nixi autoritate Avicennæ ab aspiciendo nomen Aspidis derivare volunt; aiunt enim Aspides acutissimo lumine inspicere; Alii verò hoc nomen ab Aspide nimirum à Clypeo derivant, quoniam hoc Animal instinctu quodam naturali, statim ac aliquem senserit strepitum, somno excusso, se se in orbem contrahit, atque ex mediis spiris terribile caput attollens, Aspidem, nempè rotundi formam Clypei exhibet; *Aldrovandus* tamen à voce græca derivat, à Sibilo nempè acuto; De istius differentiis plura vide in citatò *Aldrovando lib. 1. de Serpent. cap.* 4.

Aspis verò tam exiguum infligit vulnus, ut id omnem ferè oculorum aciem effugiat, & vix æquet puncturam acûs, ut verbis loquar *Sennerti*; Per illud autem tantæ malitiæ Venenum infundit, ut intrà paucas horas totum Corpus pervadit, & citissimè è medio tollit; Post morsum Aspidis supervenit gravitas Capitis, caligo Oculorum, hebetudo sensuum, somnolentia, Pallor, Refrigeratio, convulsio, tandemque Mors, tanquam finis malorum, Istaque mala provenire arbitror à particulis acidis summæ activitatis ipsum Venenum aspidis componentibus, quæ in massam sanguinis introductæ eum citissimè coagulare valent, unde gravitas, somnolentia, caligo, hebetudo sensuum, pallor, & refrigeratio, convulsio tandem ab iisdem acidis particulis habetur, illæ enim, cuspidibus suis pungendo fibras & nervos, convulsivos excitant motus; Obiter hîc autem notandum est, quod vis Venenum

nenum agens in humorum massam, non tangendo solidas partes, vel coagulare, vel solvere, ac fundere cruorem, certam mortem inferendo; Sic pariter malignæ, & pestilentiales Febres à fermento, seu Veneno, vel acido, vel Salino fundente dependent; illæ enim omnes, vel à coagulatione, vel à dissolutione cruoris fiunt.

Ad Curationem quod attinet, animadvertere debet Medicus, primò faciendas esse ligaturas, & scarificationes in læsa parte, ut suprà dictum est in capite superiori; indè alexipharmaca exhibenda, ut Mithridatium, Theriaca, Folia Caryophillatæ, Rutæ, Pulvis Smaragdi, Semen Citri, Allium tritum, Semen apii cum mero, Corallum, Carpobalsamum, Pulvis Gentianæ, & similia. Plura verò de his dabunt *Ardoynis*, *Ponzetus*, *Sennertus*, *Aldrovandus*, *Pareus*, *Dioscorides*, *Grevinus*, *Aëtius*, & *alii*.

CAPUT XXXVI.

De Ceraste.

CERASTES nomen est Serpentis, ita dicti ab eminentiis aliàs binis, alias quaternis, & juxtà *Solinum*, *Plinium*, & Arabes, quadrigeminis, quæ quidem in ipsius capite cornicula præ se ferunt; Est autem longitudinis cubitalis, & ad summum duorum cubitorum; Corpusque ejus coloris est arenosi juxtà caudam desquammati, squammæ duræ, ac siccæ sunt, quæ strident super terram cum strepitu, si fides habenda est *Ardoyno*, & dentes ejus sunt æquales, non recurvi, ac ut plurimùm istæ Feræ habitant in locis arenosis Africæ, ut monent *Diodorus Siculus*, & *Joh. Boemus*. Locus à Ceraste morsus in tumorem capiti clavi non absimilem attollitur, è vulnere sanies exit, modò pallida, modò nigra, pustulæ oriuntur lividæ, nonnunquàm totum Corpus livescit, intumescunt

cunt labia, caligant oculi, mens alienatur, convulſio accedit, ac Mors; Ex acido enim, ſed non tàm potenti liquore, ac Aſpidis, Venenum Ceraſtis efficiente, contaminato cruore, prædicta oriuntur ſymptomata, fixato enim ſanguine, caligant Oculi, tument labia, liveſcit totum Corpus, ac acidis particulis irritato nerveo genere, convulſiones habentur; Maxima curationis, teſte *Sennerto*, ſpes eſt in membri læſi amputatione ſubita, ſi locus tamen membri, & ejus conditio id permittat, & patiatur; quòd ſi fieri nequeat, omnis ſaltem caro, circà affectum locum, ſine pietate abſcindatur, à celeri Chirurgi manu, vel ſaltem profundè ſcarificetur, cucurbitulaque appoſita unà cum ſanguine virus eliciatur; locus poſteà affectus, Spiritu Vini, in quo Theriaca ſit diſſoluta, abluatur, & foveatur; Laudant nonnulli Emplaſtrum è Menthaſtro, Hyſſopo, melle, & Sale; Alii Ranas, & Alaudam avem contuſas vulneri imponunt; Pix ex arbore picea ſtillans ad mentem *Dioſcoridis* Ceraſtum ictibus cum ſale illinitur, Cedria cum Sale impoſita commendatur, ut & Caprinum Stercus cum aceto coctum & alia, quæ videat Curioſus Lector apud *Aldrovandi Hiſtoriam Serpentum lib.* 1. *Cap.* 4. & apud *Ardoynum de Venen. lib.* 6. *Cap.* 5. Mira de Pſyllis Lybiæ incolis in Curatione demorſorum à Ceraſte plures referunt Autores, & præcipuè *Sennertus*, quod ſcilicet, vel ſolâ ſalivâ ſuâ illitâ, vel aquâ, qua os colluerunt, exhibitâ, vel proprio corpore nudo accubitu cum ægrotis, eos curare potuerint, ut hac de Re *Ælianus Lib.* 1. *de Animal.* & alii ſcribunt; *Plutarchus in vita Catonis* ait, quod Cato, cùm exercitum Julii Cæſaris fugiens, per Lybiæ deſerta iter faceret, ſeque in ſummo periculo ob ſerpentes, qui ſingulis ferè horis milites interficiebant, conſtitutum videret, meliùs certè ſibi non potuerit conſulere, quàm ut auxilium à Pſyllis peteret, qui vulneratorum ictus exugerent, & incantamentis quibuſdam ità ſerpentes faſcinarent, ut nullum indè morſum poſſent inferre; Sic etiam *Lucanus* hujus rei mentionem faciendo cecinit *Pharſal. Lib.* 9.

. . . . - - *Gens unica terras*

Incolit,

Incolit, à sævo serpentum innoxia morsu
Marmaridæ Psylli: Par lingua potentibus herbis;
Ipse cruor tutus, nullumque admittere virus
Vel cantu cessante potest; natura locorum
Jussit, ut immunes misti serpentibus essent.
Profuit in mediis sedem posuisse Venenis.

Maximè verò mirum est, quod de iisdem *Ælianus* scribit; Virum, cui sua Uxor venerit in suspicionem adulterii; quique ex ea suspectos liberos adulterino natos sanguine suspicetur, experimenti causâ in dolium Cerastis plenum, infantem conjicere, sicque ingenuitatem pueruli experiri; Cerastas protinùs insultare, acerbosque fieri, innatum malum puero minitantes; eos verò, ut puer attigit, remollescere, undè Lybicus ille se legitimum Patrem agnoscit, sed ipse Ælianus dubitat, an hæc vera sint; & licet varii Authores de vi Psyllorum contrà serpentes mentionem faciant, tamen, an ea, quæ præstiterunt naturalem causam, an verò magicam habuerint, dubium est; Plura de hac re curiosa quidem, sed non credibilia, legi possunt apud *Gellium*, *Herodotum*, *Plinium*, *Galenum*, *Solinum*, *Ælianum*, *Aldrovandum*. *Sennertum*, *Casp. à Reies*, & alios.

CAPUT XXXVII.

De Hæmorrhoo.

HÆMORRHOUS vel *Hæmorrhois* Serpentis est species ita dictus ab *hæmate* quod sanguis est; *roos*, quod est, fluxus, quandoquidem saucii ab hac Fera, sanguinem per os, nares, & tandem per omnes poros Corporis effundentes pereunt; unde *Lucan. Pharsal. lib. 9.*

At non stare suum miseris passura cruorem
Squammiferos ingens Hæmorrhois explicat orbes.

Sic *Reusnerus Lucanum* imitatus canit. *Par. Poët.*

Squammiferos ingens hæmorrhois explicat Orbes
Læserit hæc toto corpore] sanguis abit.

Et *Lucanus* paulò post *eodem in libro.*

Impressit dentes Hæmorrhois aspera Tullo
Magnanimo Juveni, miratorique Catonis.
Utque solet pariter totis se effundere signis
Corycii pressura croci; sic omnia membra
Emisêre simul rutilum pro sanguine virus.
Sanguis erant lachrymæ: quæcunque foramina novis.
Humor ab iis largus manat cruor; ora redundant,
Et patulæ nares; sudor rubet; omnia plenis
Membra fluunt venis: totus est pro vulnere corpus.

Sic *Georg. Pictorius* Lucanum secutus cecinit de Tullo.

Impressit dentes Hæmorrhois aspera Tullo
Magnanimo, fluxu sanguinis, & periit.

Pathognomonicum ergò signum Veneni istius anguis, est sanguinis profluvium, non solùm per inflictum vulnus, sed per Nares, Aures, Oculorum angulos, atque etiam Corporis porositates; unde deliquium, & Mors inevitabilis accidit; Cùm enim tale Venenum, stabulans in vaginis dentium hæmorrhoi, scateat septicis salinis particulis lixiviosis; hinc est, quòd per morsum in cruorem introductæ illum fundunt, & eliquant; ità ut subtilior factus, & propria figura orbatus, & per oscula Vasorum, & per Corporis poros sanguis exeat in certam hominis perniciem.

Licet verò ferè nulla appareat spes salutis, tamen tentanda est Curatio; Primò abscindendo membrum læsum, si absque vitæ dispendio id fieri possit, aut si id facere haud liceat, cucurbitulæ Scarificatæ adhibendæ, vel Cauterio actuali pars aduren-

adurenda; *Aëtius* imponit Cataplasma ex foliis vitis coctis cum melle, & foliis Portulacæ, cum Polenta vel è Porro, Urtica, Ruta coctis, addita farina hordei, & Ovi albumine; simul exhiberi possunt Medicamina sanguineum fluxum inhibentia; ut sunt Tormentilla, Bursa Pastoris, Plantago, Bolus armena, Terra sigillata, lapis hæmatites quibus semper addatur aliquid Theriacæ; Conferre etiam albumen Ovi cum Vino, ait *Ardoynus*, ut & Uvam passam monente *Plinio*; *Paulus Ægineta*, Caput ipsius Hæmorrhoi crematum in Vino potandum præbet; allium cum vino, Semen Raphani, Radicem Lilii Cælestis, Cinnamomum, Trifolium, Menthastrum, Costum, Cassiam, Mustum, Flores, & Moram Rubi, Portulacam Sylvestrem, & alia commendat *Aldrovandus lib.* 1. *de Serp. Cap.* 5.

CAPUT XXXVIII.

De Sepedone.

AD unum, idemque genus sepem, & sepedonem reduci, & nisi ratione coloris distingui, ait *Aldrovandus*, *Nicandri* Scholiasten secutus, quoniam ambo isti serpentes partem morsu læsam insigni putredine vitient, ità ut posteà varii Authores sepedonem à sepe minimè discrepare opinantur, Dicitur autem Sepedon à putredine, quam infert subitam, undè Latini hunc Serpentem ex *Scaligero*, non injuria, *Putriam* indigitarunt; Hujus descriptionem videat curiosus Lector apud *Ambros. Pareum*, & citatum *Aldrovandum lib.* 1. *de Serpent. Cap.* 6.

Hunc Venenatissimum esse anguem, omnes consentiunt Authores, atque ipsa experientia edocuit, tantæ malitiæ Venenum immittere, ut intrà tertium diem hominem occidat; Sepedonis morsum dolor vehemens sequitur in parte affecta, sanguis è vulnere primò quidem purus, paulò post verò saniosus exit, pili defluunt, corpus colore albo tingitur, & caro partis læsæ putrescit.

M 2 Mor-

Morſus ſepis effectus ſic deſcribit *Lucanus Pharſal. lib.* 9.

Miſerique in crure Sabelli
Seps ſtetit exiguus , quem flexo dente tenacem
Avulſitque manu , piloque affixit arenis.
Parva modo ſerpens , ſed qua non ulla cruentæ
Tantum mortis habet : nam plagæ proxima circum
Fugit rapta cutis , pallentiaque oſſa retexit.
Jamque ſinu laxo nudum eſt ſine corpore vulnus :
Membra notant ſanie , ſuræ fluxêre , ſine ullo
Tegmine Poples erat , femorum quoque muſculus omnis
Liquitur , & nigra diſtillant inguina tabe.
Diſſiluit ſtringens uterum membrana , fluuntque
Viſcera , nec quantum toto de corpore debet ,
Effluit in terras , ſævum ſed membra venenum
Decoquit ; in minimum mors contrahit omnia virus :
Vincula nervorum , & laterum textum , cavumque
Pectus , & abſtruſum fibris vitalibus omne ,
Quicquid homo eſt , aperit peſtis : natura profana
Morte patet : manant humeri , forteſque lacerti.
Colla , caputque fluunt : calido non ocius Auſtro
Nix reſoluta cadit , nec ſolem cera ſequetur.
Parva loquor . corpus ſanie ſtillaſſe peruſtum :
Hoc & flamma poteſt : ſed quis rogus abſtulit oſſa ,
Hæc quoque diſcedunt , putreſque ſecuta medullas ,
Nulla manere ſinunt rapidi veſtigia fati.
Cyniphias inter peſtes tibi palma nocendi eſt :
Eripiunt omnes animam , tu ſola cadaver.

Ex quibus ſymptomatibus colligitur , particulas Veneni iſtius anguis eſſe acido ſepticas , ac corrumpentes , laceranteſque ſpiculis ſuis cruoris moleculas balſamicas , ita ut citò in ſaniem tranſiens per vulnus ſanioſus exſtillet non ſine fœtore , ut monet *Sennertus Pract. lib. 6. part. 8. Cap. 6.* undè *Pareus* cauſticum , & putrefacientem humorem Venenoſum ſepedonis , eſſe dixit : Ut verò Curatio inſtituatur , primò pars demor-

demorsa arctissimè liganda, & plaga profundè scarificanda, cum applicatione cucurbitulæ; posteà utendum est Emplastro è baccis Lauri, radice Aristolochiæ rotundæ, cæpis, allio, sinapi, nasturtio, pice, galbano, opoponace &c. Spongiam aceto calido imbutam morsui applicat *Ætius*, nec non Butyro cum melle mixto læsam partem illinit, & paleas unà cum terra eis adhærente exustas imponit; Acetum mulsum cum *Dioscoride*, *Aldrovandus* approbat, ut & Oxymel; omniaque illa antidota, quibus Venenum Viperarum superatur.

CAPUT XXXIX.

De Dipsade.

DIPSAS nomen suum ducit à Dipsa, id est siti, quoniam ab hujus serpentis læsione Ægri vehementer sitiunt; undè *Isidorus* Dipsadem Situlam cognominavit, & *Avicenna* Viperam facientem sitim. Non immeritò ergo Dipsas nuncupata fuit serpens urens, nam percussorum viscera adeò exsiccantur, ut continua aquæ potio ab illis desideretur; *Solinus in Polyhistor.* hunc serpentem inter speciem Aspidis connumeravit; Ast *Discorides*, & alii scriptores Dipsadem ab Aspide distinguêre, siquidem hæc Animalia adeò inter se diversa esse ait *Aldrovandus*, ut alterum aquatile, alterum Terrestre esse feratur, unde *Lucanus Pharf. lib. 9.*

- - - Strabant in margine siccæ
Aspides, in mediis sitiebant Dipsades undis.

Accidentia consequentia morsum Dipsadis, sunt inflammatio, & intolerabilis, atque inextinguibilis sitis, adeò ut licet ægri copiosissimum ingurgitent potum, nullum tamen inde sentiant levamen, sed more hydropicorum.

Quo plus sunt potæ, plus sitiantur aquæ.

Quia tamen inflammatur etiam Vesica, id eò ut largus ille potus per urinæ vias exire nequeat, ideò in totum distenditur corpus, unde tumet adeò, ut nonnunquam circa inguina disrumpatur, ægerque sitibundus etiam moriatur.

Dipsadis morsum, qui sequantur effectus, & symptomata sic eleganter describit *Lucanus Pharsal. lib. 9.*

Signiferum Juvenem Tyrrheni Sanguinis Aulum
Torta caput retrò Dipsas calcata momordit.
Vix dolor, aut sensus dentisque fuit, ipsaque lethi
Frons caret invidia; nec quicquam plaga minatur.
Ecce subit virus tacitum, carpitque medullas.
Ignis edax, calidaque incendit viscera tabe.
Ebibit humorem circum vitalia fusum
Pestis, & in sicco linguam torrere palato
Cœpit, defessos iret qui sudor in artus
Non fuit, atque oculos lachrymarum vena refugit.
Non decus imperii, non mœsti jura Catonis
Ardentem tenuêre virum, quin spargere signa
Auderet: totisque furens exquireret agris
Quas poscebat aquas, sitiens in corde venenum.
Ille vel in Tanaim missus, Rhodanumque Padumque
Arderet, Nilumque bibens per rura vagantem:
Accessit morti Libyæ; fatique minorem
Famam Dipsas habet terris adjuta perustis.
Scrutatur venas penitus squallentis arenæ:
Nunc redit ad Syrtes & fluctus accipit ore.
Æquoreusque placet, sed non & sufficit humor.
Nec sentit fatique genus, mortemque veneni:
Sed putat esse sitim: ferroque aperire tumentes
Sustinuit venas, atque os implere cruore.

Quæ mala oriri cogito, eo quia particulæ septicæ, & Salinæ

Salinæ hujus potentiſſimi Veneni, ſanguinem fundendo, ac diſſolvendo, porroſitateſque partium internarum ſuo continuo tranſitu irritando, & per conſequens inflammationem, ac dolorem pariendo, & ſitim inexplicabilem, & tumorem Corporis totius efficiunt, non ſine vitæ diſcrimine; Dipſadis autem morſui, eadem, quæ reliquorum Serpentum, ac Viperarum ictui, conveniunt medicamenta tùm externa, tùm interna; Sic Theriaca cum vino eſt aſſumenda, cancros fluviatiles tritos, & bibitos cum lacte Caprino laudat *Ardoynis*; Vomitum proponit *Avicenna*, & Clyſmata; Laurum *Plinius* extollit, Portulacæ folia ex aceto contrita *Paulus Ægineta* commendat & *Celſus* potionem aſphodeli arefacti cum modico Rutæ admittit; & quia potus per urinæ vias non educitur, diuretica eſſe exhibenda monet *Sennertus*.

CAPUT XL.

De Natrice

NATRIX ſerpens eſt, & ſecundum loci, quem diverſis temporibus inhabitat, diverſitatem, diverſa enim ſortitur Nomina; amphibium enim cùm ſit hyeme, ac vere in paludibus, & ſtagnis degit, & tunc *Hydrus* dicitur; Autumno autem, & Æſtate tellurem ſiccam habitat, & *Cherſidros* appellatur, ſub quo nomine à *Nicandro*, & *Aëtio* conſideratur; Hinc *Ælianus*, & *Solinus*, marinos quoque ſerpentes Hydros nuncupaverunt, quemadmodum Poetæ nomine Hydri omnes angues accepêre, ſic *Ovidius* de Meduſæ capillis cecinit

Gorgoneos crines turpes mutavit in Hydros.

Plura de nomine Hydri, ſive Natricis vide apud *Aldrovandum Hiſt. Serp. & Dracon. lib. 1. Cap. 17.*

E

E vulnere à natrice inflicto, primò ſanguis exit purus, paulò poſt tamen ſanies multa, putrida, fœdique coloris, ac odoris, circa locum affectum apparet intumeſcentia livida, Vomitus ſupervenit bilioſus caligant Oculi, & dolor vehemens inſurgit, tandemque viribus proſtratis mors accedit, & hic notandum, *Ælianum* ex *Apollodor* referre Cherſydri Venenum, ità eſſe pernicioſum, ut qui mortuum tantùm attigerit, ſtatim intereat, quod tamen ego difficiliter credo; Fides ergò ſit penès *Apollodorum*, & citatum *Aëtium*; Canit autem *Nicander in Theriaca* de Natrice loquendo carmina ſequentia

Peſſima, quas fecit plagas hæc ſigna ſequuntur,
Arida tota cutis circumputret, horribilemque
Elevat aſpectum, magni, ignitique dolores
Tandem hominem interimunt, mox plurima puſtula ſurgit
Ac aliæ ex alia bullæ ſe parte refundunt,
Et miſerum diris turbant affectibus ægrum.

Talia autem ſymptomata prava originem habent à ſubſtantia Venenoſa Natricis; cùm enim hæc ſcateat particulis acidis; hinc eſt, quòd coagulando ſanguinem intumeſcentiam, puſtulas, inflammationes, aliaque dira mala efficiat, quæ tandem ægrum ad ſepulchrum deportant, niſi ſtatim ope medica ſuccurratur; ad quam perragendam primò, quæ in aliis venenatis vulneribus ſerpentum, ad Veneni evacuationem & extractionem adhiberi ſolent auxilia, hîc locum habent. Proptereà Origanum tritum, & aqua ſubactum, ac lixivium cum oleo permixtum commendat *Dioſcorides*; Emplaſtrum ex Origano, Radice Ariſtolochiæ, farina hordei cum melle proponit *Sennertus*; Calcem vivam cum oleo permiſceri, ac imponi jubent *Cornarius*, & *Aëtius*; Succum Marrubii *Ægineta* laudat, & Naſturtium Sylveſtre, aut aſphodeli fructum vel florem; & fœniculi ſemen; Ulteriùs utile eſt exhibitionem parare, Theriacæ, Vini mulſi, pulveris nucis cupreſſi, baccarum Myrthæ &c. Aquam vitæ proponit *Pareus*. Aſt de Hydris

dris nostris vulgaribus talia non sunt dicenda, cùm rarò aliquem lædant, & si aliquam saucient partem, nullum aliud symptomata, præter simplicem sanguinis fluxum, aut levem inflammationem, patientem affligit, ut monet etiam *Aldrovandus*, quemadmodùm nostri Ranarum Venatores multoties retulêre. Ex Hydri morsu mortuam Euridicen narrat *Virgilius Georg. Lib.* 4.

CAPUT XLI.

De Amphisbæna, & Scytale.

QUONIAM Amphisbœna; & Scytales sunt serpentes, adeò inter se similes, ut vix discerni possint, idcircò tàm unum, quàm aliud Venenum, tùm primæ, tùm alterius in præsenti Capite lustrabimus, quemadmodùm facit etiam *Sennertus*; in hoc enim differunt solum, quod Amphisbœna in utramque partem, unde & nomen accepit, anteriorem nimirùm, & posteriorem, hæc, id est Scytales, saltem in anteriorem movetur, atque ista illam aliquantulùm crassitie superat; Nonnulli Autores Scytalem Cæciliam dixerunt, de qua re *Aldrovandus lib.* 1. *hist. Serp. cap.* 9. Amphisbœna verò, & Scytalæ, non abeunt in caudam tenuem ex crasso suo capite, sed adeò æqualis sunt crassitiei, ut intuentes nesciant discernere in qua potiùs parte animalis Caput, & Cauda sita sit; discrepant verò per hoc, quod Amphisbœna in utramque partem progreditur Scytale verò in unam tantùm; undè crededre nonnulli Authores, ut *Plinius Galenus*, & alii amphisbœnam duo capita à natura sortitam esse; undè *Lucanus Phars. lib.* 9. Canit.

Est gravis ingeminum surgens caput Amphisbæna.

Et *Baptista Mantuanus* idem confirmare videtur, dum Canit.

Amphibœna biceps, *& formidabilis ictu*
Aspis - - - - - - - -

Ast *Albertus Magnus*, *Matthiolus*, & alii negant Amphisbœnam duplicis esse Capitis; de hac autem inter Authores curiosa quæstione legendus est *Aldrovandus*; Nos verò ad Venenum istorum serpentum redeamus; Ambo enim simili modo nocent, & exiguum, ac vix notabile vulnus morsu infligunt; De Amphisbœna, teste *Sennerto* post *Galenum* fertur, quod si mulier utero gerens eam transgrediatur; malè pariat, aut abortum faciat. Morsum Amphisbœnæ, & Scytales sequitur inflammatio, dolor, ac rubedo, nonnunquam etiam apostema in parte affecta excitatur; Cœterùm symptomata, quæ istorum Serpentum morsum, sequuntur, similia esse iis, quæ in morsu Viperæ contingunt, ait *Aldrovandus Hist. Serp. lib. 1. Cap. 10.* cum autem acido-acris sit venenatus humor extillans à vaginis dentium Scytalæ, & Amphisbœnæ; hinc est, quod sanguini communicatus, cum coagulare vim habet; undè rubedo, inflammatioque oritur; ab acredine autem dolor, siquidem à particulis acribus vellicantur, & punguntur fibrillæ nerveæ partis maximè affectæ.

Curatio verò instituitur ab Authoribus eodem penè modo, quo peragitur curatio Veneni Viperæ, quam videbimus suo proprio Capite; Prætereà nonnulli volunt Semen Papaveris, & Castoreum optima esse; *Plinius* Coriandrum exhibendum suadet; Imò vitis in Veneno Amphisbænæ magni est usus; Unde *Cælius Rhodiginus Lect. antiq. lib. 26.* narrat, quoddam dignum scitu, & à Græcis observatum scilicet, Amphisbænam non temerè alio interimi, quam vite; quandoquidem à *Dyonisio* id præmonstratum esse creditur, qui à Junone in furorem versus, cùm esset consopitus, & ab Amphisbæna excitatus, illi palmitem incussit, & peremit.

CA-

CAPUT XLII.

De Cenchri.

PENURIA nominum coacti Latini ad indicandum hunc serpentem voce græca sunt usi, quæ significat milium, quoniam hic serpens, quibusdam notis ad instar Milii sit exornatus, vel quòd tempore tantùm Milii apareat, ut ait Etymologus referente *Aldrovando*, aut quia teste *Aëtio* florente Milio, hic serpens sit magis perniciosus, vel quia plantæ Milii colorem referat; *Avicenna* enim, & *Olaus Magnus* scripsêre, hunc Serpentem à citrino Milii colore denominari; undè à nonnullis Doctoribus Latinis miliaris dicitur anguis; Alii vocant hunc Leonem, alii Jaculum, propterea quod alicui allaturus damnum instar jaculi vibrati feratur; notandum verò cum *Aldrovando*, hunc Serpentem à Jaculo angue valde discrepare; De variis autem Cenchri nominibus legantur *P. Bellonius*, *Avicenna*, *Albertus Magnus*, *Gesnerus*, *Niclaus Leonicenus*, & alii, de hoc Serpente valdè longo canit *Nicander*.

Prolixum invenies inamabile Cenchrida monstrum,
Quem variis pictum squammis dixêre Leonem
Non stata crassities, eadem spira videtur.

Notandum hîc *Discoridem* ex *Erasistrato* referre, Serpentis hujus Venenum, Jecori, Intestino Jejuno, & Colo potissimùm infensum esse; Accidentia porrò ictum Cenchris concomitantia similia sunt iis symptomatibus, quæ à morsibus Viperinis prodire solent; Verùm inter alia signa, unum animadversione dignum esse videtur, quod *Nicander in Theriacis* recensuit; & est collectio aquæ in inferiori ventre, ut in hydrope fieri solet; Ecce Carmina citati Authoris.

N 2 Quam

Quam facit hæc plagam nulla medicabilis arte
Tabes insequitur, quæ diro membra Veneno
Exedit, ac turgens cruciatum suscitat hydrops
Donec is effracta propè sumen parte residat.

Ulteriùs è vulnere sanies cruenta diffluit, quam vulnus putridum sequitur pars læsa tumet, capitis adest gravitas, in somnum propensio, ac animi deliquium; Particulæ siquidem hujus Veneni cùm sint septicæ, atque sanguineam massam liquantes, atque fundentes, hinc est primò, ut irritatâ parte demorsâ, intumescentia, & dolor succedit; indè penetratis illis particulis in vasa, suis rescecanntibus cuspidibus, fibras cruoris incidunt, sicque sanguinem fundunt, ex quo extravasatio materiæ subtilioris habetur, undè corpus ad instar hydropis intumescit, non sine mortis periculo. Hinc præmissâ per ambitum vulneris profunda scarificatione, cucurbitularum appositione, partiumque superiorum arcta ligatura, & intereà Emplastrorum, ac Cataplasmatum attractoriorum applicatione, exhiberi possunt Satureia, Ruta Sylvestris, Radix Gentianæ, Aristolochiæ, Asphodeli, Mentha, Serpillum, Centaurium minus, Cassia lignea, Cardamomum, Castoreum, Succus Artemisiæ cum aqua mulsa; Ulteriùs ex *Dioscoride*, demorsis à Cenchro auxiliatur lactuca contusa cum Semine lini illita; ex *Paulo Ægineta* Nasturtium, & ex *Æliano* membra Ciconiæ morsibus hujus serpentis opitulantur.

CAPUT XLIII.

De Dryino.

DRYINUS dicitur à Latinis *Querculus*, eo quod ad Quercuum radices degat; & adeò fœtidus est, ut etiamsi quis eum non videat, fætore loci cognoscatur; Est duorum cubi-

cubitorum longitudinis, ac asperrimis squammis munitus, teste *Matthiolo in Discoridem lib. 6. Cap. 49.* De hoc Serpente cecinit *Nicander.*

Ille cavas habitat Quercus, alibi quoque fagos.

Ideòque nihilmirum, si Querculus, ut supra dixi, nuncupatur à *Scaligero*, & *Grevino*; plura circa hujus anguis nomen videantur apud *Aldrovandum Hist. Serp. lib. 1. Cap. 44.* Colorem tergi subatrum, & caput æquale Hydro esse ait *Edoardus Wottonus lib. 6. cap. 113.* quem ibi perbellè describit; solummodò hîc notari liceat, *Bellonium* asserere, hunc serpentem in tantam olim molem excrevisse, ut inventum, & in Sacco impositum Rusticus per duo milliaria ferre non potuerit, quin aliquam caperet quietem; Deinde mortuo Dryino, idem *Bellonius* hujus anguis spolium fœno replevit, quod crassitudinem humani cruris adæquabat; Tantæ Venenositatis autem est Dryinus, ut non tantùm morsu homines interficiat, aut hominis eum calcantis pedem lædat, sed etiam Medici ægroto medicamina applicantis manus excoriet, teste *Sennerto*, post *Æginetam* & *Galenum ad Pisonem*, Imò si quis eum interimat, illum pravè admodum olere, eoque suo fœtore, omnium aliorum odorum, quamvis præstantium sensum auferre fertur: E vulnere verò, morsu Dryini inflicto, sanguis effluit, nigricans & putridus sequitur partis læsæ tumor, scissura, & mortificatio, dolor vehemens, cutis fit sicca, dura, & aspera, nigræ pustulæ circa vulnus oriuntur, accedit caligo oculorum, delirium, sitis intolerabilis, singultus, vomitus biliosus; aut sanguinolentus, cardialgia, ventris tormina, urinæ, alvique suppressio, vocis, & respirationis interceptio, odorque ex ægri corpore exiens fœtidissimus, & molestissimus; undè *Nicander.*

Quod si cui prehensum Dryinus talumque pedemque.
Læserit, à toto se spargens corpore fertur
Tristis odor, surguntque nigri, qua plaga tumores

Mæstaque tristitia, & lachrymabilis opprimit angor
Comprehensam morsi quadam caligine mentem,
Et periens nimio flaccessit forma dolore;
Usque adeò pascens absumit membra Venenum
Quin etiam obfuscans obducit lumina nubes &c.

Addunt *Aëtius*, & *Paulus Ægineta*, demorsos ab hoc angue, ritu Caprarum, vel Ovium balare, sic *Reusnerus* canit

- - - - - quem dente momordit
Lethifero, Capræ balat, Ovisque modo.

Cùm ergò introductæ sint in cruoris massam, mediante vulnere, particulæ acido-acres, Venenum Dryini constituentes, statim illum vitiant sanguinem, qui in affecta parte reperitur; undè fixatus fit tumor, & mortificatis, cum pustulis; transeuntes autem in circulantem humorem illum pariter sensim ad coagulationem disponit; unde Caligo oculorum, cutis dura, sitis, & urinæ suppressio, quatenùs, fixato sanguine, serum nequit secerni; acido-acres autem Veneni particulæ circulando, & penetrando cum cruore singulas corporis partes nerveas fibras aggrediuntur, & figurâ suâ acutâ vellicant, ac pungunt; unde singultus, Vomitus, & ventris tormina habentur; Odor verò fœtidissimus dependet à sulphure vitioso, ac maligno istius Veneni, quod magis actuare videtur in malum Dryini Venenum, atque lethiferam hujus Serpentis pestem. Quod autem spectat ad hujus medelam; commendant Doctores Origanum, Trifolium, & Marrubium, vel eorum Succum; Radicem Aristolochiæ *Sennertus* laudat; nec non Glandes cujuscunque Quercus concisas, & assumptas cum Vino generoso; *Grevinus* Origanum in mortario contusum, & morsui impositum proponit; Aristolochiam cum Vino potam commendat *Dioscorides*, tandemque glandes Quercûs contusas, & cum melle mixtas extrà plagam imponere utile putatur, & dolorem lenire aiunt etiam Ilicis radices tusas, & applicitas.

CA-

CAPUT XLIV.

De Basilisco, & Harmene.

AVicenna, & *Albertus* nominantes Basiliscum, & Harmenem, duas hujus feræ species constituerunt, cùm tamen in descriptione nullum discrimen, sed tantùm in magnitudine collocent; Quapropter hæc nomina unius, & ejusdem Draconis Symonima esse arbitratur *Aldrovandus*; *Armene* enim, vel *Harmene*, sive *Karmene* nomina sunt apud *Sylvaticum*, quibus Basiliscus denotatur, cujus Animalis locum postremum facit in ordine Venenorum, *Dioscorides* quia cùm in capite Coronam gestet, tanquam Rex Anguium salutari debet, unde *Regulus* à multis dicitur; De nomine autem Basilisci trànslato ad homines legi meretur *Suidas*, & Eruditiss. *Aldrovandus Histor. serp. & Dracon. lib.* 2. *cap.* 2. Nihil dicendum puto de fabula circa ortum hujus feræ ex Ovo Galli; nam Basiliscus ex Ovo Basilisci nasci credo; quidquid enim oritur, à simili ortum ducit, & juxtà propriam speciem; De tali verò fabula pleni sunt libri veterum Medicorum; Certum tamen est, & quod ad nos facit, Basiliscum esse Animal adeò exitiosum, ut intuitu, sibilo, halitu, & tactu etiam homines lædere valeat; quapropter *Plinius* naturam hujus Draconis, cum malignitate Catoblebæ penitùs convenire, asseveravit; hinc Viri non vulgariter eruditi, Catoblebam à Basilisco haud quaquam discrepare docuerunt; Illustris autem *Matthiolus*, cui opinioni, libenter subscribo, ait fabulosum prorsùs esse, quod visu, tactu, sibilo &c. hoc Animal Venenum emittat, sed solùm ritu aliorum serpentum morsu Venenare credibile sit, fretus autoritate *Erasistrati*, qui non Veneni oculorum sed morsûs tantùm venenati in Basilisco, meminerit. Non est tamen negandum à spiritibus manantibus ab oculo animalis Venenati, malam impressionem in oculo hominis posse

posse fieri, quia ex malo aspectu spiritus afficiuntur; Præterquam quod meminit *Aldrovandus in Hist. Quadrup. digitat*; quandam Rubetæ speciem tanta redundare malignitate, ut eam intuentis facies insigni pallore suffundatur; his addit, citatus *Aldrovandus*, quod mulieres mensibus laborantes, spiritus habent inquinatos, & propterea, ex mente *Aristotelis*, in speculum intuentes illud vitiant; Pariter Infantes à quibusdam vetulis pertractati, faciliter in tabem incidunt, non solùm ob fœtentem oris halitum, qui in delicatos infantium Pulmones penetrat, sed etiam ob inquinatos oculorum spiritus, qui in tenellis puerorum Carnibus facillimè imprimuntur; undè *Ficinus* ait, Pueros ab annosa muliere, aut menstruata contrectatos infici posse; & *Aldrovandus* in ophthalmia asserit hoc accidere, quod lippientes in aliquos sæpè intuentes, eundem morbum communicent, quarè *Ovidius* sic canebat

Cùm spectant oculi Lippum, læduntur, & ipsi,
Multaque corporibus transitione nocent.

Magna est enim vis oculorum, & spirituum excellentia, quæ alteri communicata, illico per totum corpus disseminatur; hinc *Marsilus Ficinus Comm. in Plat. Sympos.* verba faciendo de fascinatione amatoria, scripsit; sanguinem Juvenum, clarum, subtilemque esse consequenter radios ejusdem naturæ producere, qui subtilissimi ab oculis egredientes, & hominis luminibus communicati, humoribus permixti, amorem accendunt, & id clarè expressit *Ovidius*, canens

Perque tuos oculos, qui rapuère meos.

Ast è diverticulo in viam; Basiliscus verò parva serpens est, teste *Wottono de differ. animal. lib. 6.* trium palmorum longitudine, colore flavo, fulvoque, capite acuminato, & candida in eo macula, ut quodam Diademate insignis, viribus reliquos Serpentes longè superat, nec flexu multiplici, ut cæteræ corpus impellit, sed cùm movetur, media corporis parte serpit,

serpit, media celsus, & erectus incedit; Hujus serpentis morsum maxima sequitur Corporis totius inflammatio, pars affecta flavo colore tingitur, pili defluunt, & brevi mors advenit. Cùm igitur tam subita mortis vis se exerat in Ægrum; hinc est fatendum particulas istius Veneni summè acidas, & volatiles esse; adeò ut statim totam cruoris massam coagulare valeat, unde mors evenit inevitabilis; ideoque *Aetius* supervacaneum existimat remedia adversùs ipsum præscribere, cum vix ullis remediis tàm repentinæ morti possit occurri; *Erasistratus* tamen, cui subscribit quoque *Dioscorides lib.* 6. Drachmam unam Castorei cum Vino; vel papaveris liquorem exhibendum censet, & ità pariter judicavit *Avicenna.* Cùm autem priùs scripserit *Plinius*, Basiliscum mustela impugnari, ejus Cinerem adversùs Venenum hujus feræ extollit; Quod idem *Carolus Clusius* confirmat; *Galenus* Centauream laudat; De herba quadam Basilisca optima contrà Venenum Basiliscorum meminit cum *Oribasio Ardoinis de Venenis Lib. 6. Cap.* 2. Denique *Rudius* in expugnando Basilisci Veneno, proponit Medicamina, quæ aliâs ictibus aspidum utilia prædicavit.

CAPUT XLV.

De Vipera.

VIPERA *mas Echis*, fœmina *Echidna* vocatur; ab *Aristotele* Vivipara dicitur, *Marassus* à Marsis; Tyrus à *Leoniceno*, Serpens Theriacalis à *Joh. Bapt. Spunthono* appellatur; Vipera verò communiter dicitur hic Serpens, eo quod vi pariat, nam cùm Venter ejus, sunt præcisa verba *Isidori*, ad partum intumuerit, catuli non expectantes naturæ maturam solutionem corrosam matrem lacerant, & vi erumpunt; De hac autem re fides penès Autorem, Ego quidem aliter credo; Puto enim cùm *Aldrovando*, Viperam sic dici, quasi viviparam; hæc enim sola in toto Serpentum genere Ova intrà alvum

concipit, deindè fœtum vivum enititur; idcircò *Nicander in Theriac.* canit

Sola etenim vivo gravidatur Vipera fœtu.
Mortua cùm reliquum passim genus ova reponat.

Non ergò ex ſanguine Typhæi, Gorgoniſve guttis ſtillantibus ex *Apollonio Rhodyo*, vel ex ſpinali medulla hominis putrefacta, ſed ex coitu cum mare oritur, abſque quod ſenſus delibatio capitis plectendi pœnam incurrere valeat, ut quidam credidere, dicebant enim, quod Maſculus ore inſerto Viperæ ſemen expuat, illa autem ex voluptate libinis in rabiem verſa, caput maris, ore receptum præcidit: ſicque fieret ut parens uterque periret, maſculus dum coit, fœmina dùm parturit: & hujus fabulæ meminerunt *Iſidorus*, *Herodotus*, *Albertus*, *Reuſnerus*, *Nicander*, & alii; Eſt autem Vipera animal coloris ſubflavi, pluribus maculis ornatus, rotundis longitudine cubitali. Caput gerit latiuſculum, oculos ſubrufos, dentes autem gingivis conduntur, ſed qui Canini vocantur dentes fœminis quaterni, maſculis verò bini; Hoc tamen Animal hyeme ſub Saxis habitat, non in terræ cavernis, ut cæteri ſerpentes; Definitur porò Vipera ab *Baldo. Angelo Abbatio*, Venenatus Serpens intùs concipiens, pariens, & excludens, longus ad ſummum trium cubitorum menſura, velut in Aſia eſſe teſtatur *Nicander*, qui torvo aſpectu ſaltuatim irrepit in animantem, & teſtatur idem *Abbatius*, dentes, tàm marem, quàm fœminam quatuor habere, ſed fœminas firmiores, ſtabilioreſque quippè qui pro tempore quatuor inſint, duos verò deciduos habere mares, perennes alios; *Redi* verò duos tantùm in utroque; Hujus Animalis Anatomes videatur penes *Baldum Angelum Abbatium*, *Charras*, & *Mangetum in Biblioth. Pharmac.* Ad Venenum verò, quod attinet, notandum eſt; Nonnullos Authores antiquos credidiſſe in humore felleo Viperæ Venenum conſiſtere, alios in cauda, in ſanguine multos; undè *Horatius* cecinit

Quid

Quid hoc Veneni ſævit in Præcordiis
Num Viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit.

Præter hos, alii putant cum *Charras*, quod imaginatio Viperæ; poſtquàm irritata, fuerit ab idea vindictæ, quam ſibi formavit, motum concitet ſpiritibus, qui non poteſt exprimi, & eos pellit cum violentia per nervos, & fibras versùs cavitatem dentium, tanquam in infundibulum, qui deindè per vulnus ſanguini importantur ad producendos Veneni effectus, Quidam autem dixêre non habere Viperas aliud Venenum, quàm ſuos dentes, quos tali figura fabricatos eſſe aſſerebant, ut acumine cuſpidis, aut aciei dentium, ſauciarent fibras tenellas & ſubtiliſſimos nervos, ex quo acerbi dolores, & lethales convulſiones derivarent; Ego verò cum Clariſſ. *Redi*, aliiſque Neotericis puto, Venenum Viperæ eſſe liquorem ſervatum in veſiculis propè dentes, ità ut, quandò Vipera evaginat dentes, & morſum minatur, neceſſariò effundat ſuper vulnus humorem iſtum, ex quo prava oriuntur ſymptomata, quæ inferiùs referam. Iſte autem liquor, licet ſit venenatus ſi vulneri inſtilletur, tamen ore aſſumptus haud nocet, ut experimenta *D. Redi* clariſſimè evincunt; Non itaque erit temerarium aſſerere, quod deluſus ſit *Albertus Magnus*, cum *Mercuriali*, *Zacuto*, *Capivaccio*; & aliis, quando dixêre, Vinum, in quo Vipera ſit ſuffocata, eſſe peſſimum, ac lethale Venenum, quin imò tale Vinum remedium eſt Lepræ &c. Notandum autem, talem liquorem Viperæ venenatum, ſeparatum à vagina Viperæ, licet ore aſſumptus, non ſit nocuus, inſtillatum ſubtiliſſimâ licet punctûrâ tantùm in humanas carnes, ejuſdem eſſe potentiæ, ac ſi per dentes ipſius anguis intruderetur; E vulnere autem, morſu Viperæ inflicto, ſanguis primò exit purus, quem brevi ſequitur ſanies cruenta, ſpumoſa, & ærugini ſimilis; Non ſolùm pars demorſa, ſed nonnunquam totum Corpus in tumorem attollitur; Calor adeſt magnus, cum puſtulis in parte læſa, accedunt ſin-

gultus, Vomitus, Febres, Urinæ difficultas, tremor, Lipothymia, ſudores; & *Cœlius Rhodiginus* narrat, aulicum quendam, cum demorſus eſſet à Vipera, ſtatim in colorem porraceum incidiſſe. Plura de iſtis ſignis, ac ſymptomatibus legantur ab *Aldrovandum lib.* 1. *hiſt. Serp. cap.* 2. & *Nicandrum Ardoynum*, *Sennertum*, & alios; Cujus verò naturæ ſit Viperæ virus, tanquam arcanum ſub ſilentio antiqui involvêre Doctores; Ego tamen Viperæ Venenum conſiſtere puto in Sale volatili acri cauſtico, cujus particulæ licet exiliſſimæ, potentiſſimæ tamen, cuſpidibus ſuis, maſſam cruoris citiſſimè penetrant, fibras ſcindunt, ac cruorem fundunt; unde ſudores frigidi, tremores, ſyncopes, febres, aliaque modo enarrata inſurgunt mala. Quòd ſi quis à Vipera morſus ſanguinem per nares emittat, Mors in propinquo eſt, quatenùs ſcilicet ſanguis ad ultimam fuſionem perventus à vaſis effluit, & ſpontè ſtillat, ac manat; E contrà verò ſi propinatis remediis non nihil quietis inveniat æger, tunc illum convaliturum judicat *Aldrovandus*; Tempore æſtivo, & in regionibus calidioribus Viperæ magis ſunt nocuæ, & earum virus majoris eſt potentiæ; tunc enim ejus particulæ magis ſunt actuatæ à calore, ideòque celeriùs penetrant, ac feriunt, & lacerant; *Sennertus* credit, Venenum Viperæ maris eſſe potentius, quàm fœminæ; Ego verò utrumque eandem vim habere puto. In hujus Veneni curatione *Pareus* vult, medicamenta ea omnia optima eſſe, quæ ad Canes rabidos commendantur; Verùm ſi lubet ad particularia præſidia deſcendere, in primis juxtà Chirurgiæ præcepta pars læſa ſuprà vulnus arctè eſt conſtringenda, non tamen adeò vehementer, ut torpeat, ac gangrænetur, & ſphacelo vitietur; indè è parte ſcarificata, appoſitâ cucurbitulâ, Venenum eſt trahendum vel etiam opportunum erit præſidium ſugere vulnus hominis labiis; nihil enim mali poterit ſugenti ex hoc accidere; quia, ut ſuprà dixi; Viperæ Venenum ore ſumptum haud nocere poteſt, quod teſtatus eſt etiam *Celſus* ſcribendo; *Venenum Serpentis non guſtu, ſed in vulnere nocere*; idemque clarè ſuis experimentis, & obſervationibus patefecit diligentiſſ. D. *Franc. Redi obſ. de Viper.* Extrà vulnus appli-

applicat *Sennertus* scillam cum aceto coctam, atque contusam, & stercus Capræ cum aceto, pice, cera, & sulphure mixtum; *Galenus* sequens Emplastrum laudat.

℞. Sagapeni, Piperis, Liquoris Cyrenaici, opoponacis, ana. part. I. Galbani, Sulphuris vivi, ana, part. ij. Arida pulverizentur, liquores in aceto solvantur, & aridis injiciantur, & F. S. A. Emplastrum.

Utile est etiam Emplastrum paratum ex allio, ficubus, & Theriaca. Internè verò exhibeatur Costum, cum Decocto Absinthii, Coagulum Leporinum, Allium, Porrum, Cæpa, Vinum, Tormentilla, Radix Asphodeli, Gentiana, Bryonia, Ruta, caro ipsius Viperæ; Anseres etiam, & anates vi peculiari viperino adversari Veneno scribit *Aldrovandus*; Cerebrum Galli cum Vino propinat *Erasistratus*, & *Avicenna* fel ejusdem Galli; Genitale Cervi maris *Dioscorides*, Ventrem salitum Mustelæ, Cancros fluviatiles, Ranas coctas, Urinam patientis ipsius, Butyrum, Bistortam, Succum Citri, & ejus Semen, Succum Brassicæ, Fraxinellam, Dictamnum album, Juniperi baccas, Nasturcium, Succum radicis Rubiæ, Raphanum, Zedoariam, Acetum, Agaricum, aliaque simplicia varia, à variis Medicinæ Magistris adhibita non improbo, sed valdè commendo; sicuti varia quoque Medicamenta composita, ut possunt esse Mithridatium, Andromachi Theriaca, Oleum nostrum contrà pestem vulgò dictum del *Castagna*; aliaque pura, de quibus consulantur scriptores, & præsertim *Aldrovandus Hist. Serp. & Drac. lib. 1. cap. 2. Ardoynis de Venen. lib. 6. cap. 1. Sennert. Pract. lib. 6. part. 8. Cap. 13. Pareus lib. 20. cap. 16.* aliique tùm antiqui, tum recentes, & speciatim *Miscellan. Academiæ Curiosor.* variis in locis; solummodò verba facere hîc volo, de morsu Viperæ in D. Paulo, & per consequens de præstantia Terræ Melitensis adversus Viperarum Venenum, & alia etiam Venena; Notandum ergo Sanctum Paulum post periculum Maris ad Melitam Insulam pervenisse, ubi cùm accensa esset pyra; ut se calefaceret propter imbrem, & frigus, ut *D. Lucas in Act. Apostol. Cap. 28.* testatur, & cùm Paulus congregasset multitudinem Sarmentorum, dum imponuntur su-

per ignem ab eo, Vipera ex virgultis exceſſit calore forſan exaſperata, Paulum agreſſa momordit manum ejus, de qua re ſic canit *Arator 2. lib. hiſtor. Apoſtolic.*

. . . . . : cui Vipera fixit
Demonis arma ferens, ſurgentibus obvia flammis,
Antiqua feritate manum, gelidique Veneni
Vulnus in igne dedit. . . . . . .

Hinc *Prudentius* quoque hanc Pauli hiſtoriam referens egregiè, & ſuo more ſolito cecinit, teſte *Bochaito de Animal. Sacr. Script. lib. 3. cap. 2. part. 2.* hæc Carmina.

Paulus dum fragiles cogere ſurculos,
Et denſare foci congeriem ſtudet,
Incautam cumulis inſeruit manum,
Torpebat glacie pigra ubi Vipera
Sarmentis laqueos corporis implicans,
Quæ poſtquam intepuit fomite fumeo
Laxavitque ferox colla rigentia,
Jam flecti facilis retulit ad manum
Vibrato capite ſpicula dentium
Hærentem digiti vulnere mordicus
Pendentemque gerens Paulus inhorruit.

Ille autem excutiens beſtiam in ignem nihil mali paſſus eſt; licet Barbari illi exiſtimarent, manum in tumorem convertendam, ipſumque ſubitò caſurum, & mori; Diù autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes ſe, dicebant, eum eſſe Deum. Hæc de Vipera D. Pauli, Barbaris admirantibus, adeò exactè, & diſtinctè Deus à Luca deſcribi voluit, ut virtus, Pauli gratia, Inſulæ illi conceſſa, magis magiſque innoteſceret, nec naturali ejus loci proprietati adſcriberetur, quod ex eo tempore fuiſſe loco illi divinitùs impertitum teſtatur *Baronius Annal. tom. 1. anno Chriſti. 58.* nimirum ut Serpentes omnes Veneno carerent, & quantumlibet

libet aliquem momorderint, nihil prorsùs inferant detrimenti; si enim olim à natura, sicut aliis locis id datum fuisset, cur loci incolæ, tam certi erant de interitu Pauli; sed & terra ibi ejusdem meritò contrà Venena parat Antidotum; Terra enim Melitensis, vulgò *Grazia di S. Paolo*, de qua egregiè locutus est *in suo opusculo aureo de Terra Nucerina Clarissimus D. Aloysius à Fabra* Medicus noster Ferrariensis sapientissimus, Lector Publicus, & Amicus meus suavissimus; valet potissimùm contrà omnia Venena, & præcipuè adversùs Viperæ morsum. Hæc autem de Vipera satis sint, plura dabunt cupienti *Redi*, *Marcus Aurelianus Severinus*, *Schroderus*, *Baldus Angelus Abbatius*, *Woigtius*, *Johannes Baptista Spunthonus*, *Ardoynis*, *Sennertus*, *Matthiolus*, aliique plures tàm antiqui, quàm Recentes Autores.

CAPUT XLVI.

De Scorpione.

LATINUM *Nepæ* nomen prò Scorpione jam propè obsoletum fuit olim in usu, undè *Plautus* ait *in Cassia Act.2:*

Recessim cedam ad parietem, imitabor Nepam.

Et *Cicero de Finib. lib. 5. Cornibus uti videas Boves, Nepas aculeis*; ità cum *Nonio* legendum censet *Bochartus*, non cum aliis *Vespas*; *Q. Serenus Samonicus* etiam inter ea remedia, quæ oculorum dolorem mitigant, sic habet.

Viventisve Nepæ lumen gestatur amicum.

Scorpius autem animalculum est Corpore in Ovi formam obrotundo, pedibus octo, undè *Octopes* etiam vocatur, teste *Aldrovando*, & caudâ oblongâ, vertebris multis, tanquàm articulis

articulis coagmentata, & ad ultimam vertebram præfixus est aculeus perforatus, undè virus exit, brachia duo habet, quæ à multis forcipes nuncupantur. *Ælianus* novem Scorpionum genera numeravit, album, ruffum, fumosum, nigrum, viride, ventricosum, flammeum, alatum, & alium, qui septem habet internodia; Verùm istæ colorum differentiæ nascuntur à diversitate regionum, virides enim Scorpios apud Valentinos oriri dicunt &c. Nos inpræsentiarum triplex esse Scorpionum genus asserimus Terrestre nimirùm, Marinum, & alatum; de quibus diligenter egit Ulysses *Aldrovandus de Insect. lib. 5. cap.* 11. dubium verò est hodiè inter Doctores nùm scilicet Scorpius sit Venenatus? *Plinius lib.* 11. ait, *visuntur tamen in Italia, sed innocui*; Et innocuos esse Scorpiones in suis experimentis clarissimè demonstrat *D. Redi*, solummodò concedendo Venenatos esse Africanos, quemadmodum expertus fuit; similiter *Vidus Vidius*, plures se Pisis a Scorpionibus ictos observasse testatur, qui nullam ferè percepêre in Corpore agitationem; ut etiam mihi hîc Ferrariæ narravit nuper diligentissimus D. *Joseph. Bacciocus* Pharmacopola egregius, & Botanicus præstantissimus, ipse enim amicus meus candidè se vidisse affirmavit, Rusticum in gutturis parte exteriori à Scorpio punctum, & nullo remedio Sanatum, & nullam passum molestiam. Cùm autem *Sennertus*, & alii Scriptores, Venenatos esse putent; ideò distinguendum judico in regionibus humidis, similibusque temporibus innocuos Scorpiones esse, in siccis verò, ac calidis, similibusque ætatibus, annique tempestatibus illos veneno suo lædere quidem posse statuo, ut observationes Medicorum passim testantur; sic *Rembertus Dodoneus*, famulum se habuisse testatur, qui à Scorpione ictus, tàm subito, ac tàm frigido sudore toto corpore erat perfusus, ut nive se velut opprimi quæreretur; *Matthiolus* plures tradit se vidisse in Hetruria ictos à Scorpione, qui graves molestias sunt passi; & meminit Illustrissimus D. *Lucas Schrockius* Academiæ Curiosorum Præses dignissimus, ac Dominus meus semper recolendus *in Schol.* ad obs. D. *Wolckameri* 224. *ann.* 6. *Dec.* 2. *Miscell. curios. pag.* mihi 470. D. Joh. Theod. Schenckium retulisse, elegan-

elegantem ſe Tragædiam vidiſſe Scorpionis ſe ipſum interficientis, cum igne circulari Carbonum facto, poſitus in medio; is effugere tentans, & ob ignem ſæpiùs retrogredi coactus, tandem furibundus caudam ſuam capiti adpoſuiſſet, ſeque ipſum puncturâ ſuâ interemiſſet.

Symptomata autem, quæ ictum Scorpii ſequuntur ſunt Dolor, & inflammatio partis læſæ, tumor, & circa illam puſtulæ, ſudor frigidus, ſpuma oris, ſingultus, Vomitus, & interdùm, notante *Marc. Donato Hiſt. Med. mirab.* maculæ nigræ per univerſum Corpus; quæ mala oriri arbitror ab acido-ſalinis volatilibus particulis, quæ liquorem Scorpii venenatum conſtituunt. Siquidem iſtæ ſummè mobiles, & penetrantes humores, nerveas partes mordendo, dolores, & ſanguinem fixando frigidos ſudores, puſtulas, & tandem mortem producunt; ut etiam *ego in Miſcellan. Acad. Curioſ. Dec. 3. An. 1.* referendo unam obſervationem Clariſſ. *D. Franc. Evangeliſti* Amici mei doctiſſimi, demonſtravi, *obſ. 20. pag. 39.* Ad remedia verò quod attinet, primò notandum occurrit, Scorpium vivum contritum vulneri imponi à multis ſalutem ſperando, quod, & innuit quoque *Petrus Gaſſendus in Philoſophia Epicuri*; cauſam autem aſſignat ille, quod alliſi animalis ſubſtantia rationem quandam Spongiæ habeat, dum diſtractæ contuſione partes, ſe nervulorum ope retrahunt, & Venenum adhuc cohærens ſecum reducentes, id ſimul, quod fuerat effuſum, abducunt; videtur nempè id fieri eadem ratione, quâ lixivium ex Sapone educere videtur oleum ex panno, quoniam ut particulæ olei, quæ in panno ſunt, conſociantur facilè particulis olei, quæ in ſapone, iſtæque illas unà abducunt, dum abducuntur ipſæ à ſale, cui idividuè cohærent, & ſal cum aqua exprimitur, cui eſt per minima commixtum; ita Veneni particulæ, quæ in plaga ſunt, facilè conſociantur iis, quæ in alliſo animali: iſtæ verò dùm verſùs Corpus animalis retrahuntur, illas ſimul retrahunt, & ex ipſa plaga educunt, ac veluti exugunt. Ulteriùs membrum ſuprà puncturam arctè ligandum, & cucurbitulæ parti affectæ imponendæ, ne Venenum intùs penetret; Aëtius Cochleam hortulanam præcipuè

cum teſta tritam, & vulneri impoſitam confeſtim dolorem ſedare ait; commendantur etiam Lumbrici, Calamintha aquatica, Allium, Ruta Sylveſtris, herba Scorpioides, ſi quodlibet horum ſeorſim, vel plura ex his trita, & mixta imponantur. Lac ficulneum in vulnus inſtillatum percuſſis præſenti auxilio eſſe ſcribit *Dioſcorides*, vel teſte *Sennerto*, è radice Bryoniæ cocta, ruta trita, Semine urticæ, & pauco ſulphure cum Oleo veteri fiat cataplaſma plagæ imponendum; Antequàm autem topica reiterentur, id quod ſæpiùs fieri debet, abluatur locus affectus, aqua in qua ſulphur, Ruta Sylveſtris, Lauri folia, & alia ſuprà enumerata ſint cocta; dum autem hæc ità vulneri applicantur, ſtatim ſimul Alexipharmaca ſunt exhibenda, & præcipuè, quæ Veneno huic adverſantur, ut ſunt, Salvia, Scordium, Abſinthium, Agrimonia, Serpillum, Ocymum, Ariſtolochia, Gentiana, Baccæ Lauri, Semina fœniculi, & Raphani, quæ vel in decoctione, vel in ſubſtantia exhibenda ſunt; *Plinius* Abrotanum, in vino potum laudat; *Macer* quoque ſemper vivum adversùs ſcorpiones celebrat his Carminibus.

Taliter, & cunctis obſtat potata Venenis;
Affirmant iſtam, quæ ſecum geſſerit herbam
Hunc non affectat Læthali Scorpius ictu.

Apud *Aldrovandum* commendatur Aſſa fœtida, cum Semine Calthæ, Cæpa, Croco, Cumino, Cyano, Pulegio, Origano, Malva, Opio, Hordeo, Lactuca, Galbano, & aliis ſimplicibus medicamentis; quæ videri poſſunt penès citatum *Aldrovandum de Inſect. lib. 5.* E compoſitis etiam utilia ſunt Andromachi Theriaca, Mithridatium, Diateſſaron; Oleum Scorpionum Matthioli, Oleum noſtrum contra-peſtem dictum; & *Aetius* antidotum ſequens valdè commendat ad Scorpii ictum.

℞. Caſtorei, Succi Cyrenaici Piperis ana ℥. ß. Coſti, Spicæ, Nardi, Croci, Succi Centaurii ana ʒ. ij. mellis deſpumati q. S. M. & detur Nucis Ponticæ magnitudine.

Senner-

Sennertus verò ſequens Electuarium proponit.

℞. Aſſæ fœtidæ, Radicis Gentian. ana. ℥. ß. Ariſtolochiæ longæ, & rotundæ ana ʒ. ij. Seminis Rutæ ʒ. j. Caſtorei ʒ ß. & cum melle deſpumato fiat Electuarium, cujus doſis ſit ʒ. j. vel ʒ. ij. cum vino, vel decocto Anethi.

Utile etiam eſt menthaſtrum, Rutam, Ariſtolochiam, Gentianam, baccas lauri æqualibus partibus in vino coquere, & Decoctum ægrotanti exhibere; Lacertam inſuper diſſectam, & appoſitam Plagæ, Scorpii dolorem ſedare ait cum *Aldrovando Dioſcorides*; Cancri fluviatiles etiam commendantur, ut Cerebrum Gallinæ, Mumia, Sputum, & Urina humana; *Mizaldus Cent. 6. memorab.* ex *Joviano Pontano* refert, hominem à Scorpione graviter percuſſum, ſtatim liberatum fuiſſe exhibito thure contrito, in quo cælatum fuerat Scorpii ſiggnum, de quo ſimiliter alia extat hiſtoria apud *Joh. Heurnium Method. ad Praxim. lib. 3.* de hoc autem remedio fides ſit penès Authores.

CAPUT XLVII.

De Dracone Terreſtri, & Marino.

De Draconis nomine egregiè, ac eruditè more ſuo ſolito egit *Samuel Bochartus in Hyerozoico lib. 3. part. 2. cap. 14.* non tantùm Arabicè, ſed Græcè, Hebraicè, & Latinè nomenclaturam iſtius Animalis tradendo, quem conſulere poteſt curioſus Lector; Nos inpræſentiarum ſolummodò aliquid de Dracone; tàm Terreſtri, quàm Marino trademus, ne quid intactum, quod ſpectet ad Venenorum hiſtoriam relinquamus; Draco ergò primò eſt Piſcis Marinus, qui & Araneus à quibuſdam vocatur; Secundò verò eſt ſerpens variæ formæ,

& magnitudinis monſtruoſæ, colore fulvo præditus, teſte *Lucano lib. 9. Pharſal.*

Serpitis aurato nitidi fulgore Dracones.

Quem Poëtam imitatus poſteà *Georg. Pictorius* cecinit.

Serpunt aurato nitide fulgore dracones
Africa quos ardens parturit exitio.

Undé *Philoſtratus de Vita Apollon*; ſquammam fulvi coloris, & oculos igne ſcintillantes Draconibus attribuit; acerrimi enim eſſe viſûs, inquit *Voſſius de Idololatria lib.* 4. ex quo nomen à Græcis adeptus fuit Draco ipſe, nempè à *Derco*, id eſt, *video*; unde à Poëtis fingitur Cuſtos Theſaurorum; Hebraicè verò dicitur *Thannin* quia immanis, & monſtruoſus, teſte *P. Nicol. dù Mortier in* ſuis *Etymolog. lit. D.* Veris autem Draconibus ora parva eſſe ſcripſit *Edoard. Wottonus de differentiis animal. lib. 6. Cap.* 118. & ad morſus non dehiſcentia, ſed arctæ fiſtulæ, per quas, & trahunt ſpiritus, & linguas exerunt. Proindé neque Draconis morſus dolorem ullum, inquit citatus Autor, vehementem excitat, etiam ſi prò viribus maximè nitatur morſum infligere; ſed qualem mus mordendo efficiet, quippè non in dentibus vim, ſed in caudis Dracones habent, & verbere potiùs, quàm rictu nocent; undè *Sennertus* ait; Autores celeberrimos fuiſſe, qui Terreſtres Dracones parùm, vel nihil Veneni in ſe continere; ſcripsêre, imò è Corpore eorum quædam remedia adversùs quoſdam morbos petiverint; Hinc eſt, ut in ſummo honore apud Ethnicos Draco haberetur, & Æſculapio conſecrarent, veluti Medicinæ inventori, ac Numini; Verùm enimverò, quia è Serpentum numero ſunt Dracones, proculdubio omni Veneno non carent, præcipuè in regionibus calidioribus; undè *Lucanus loc.* cit.

- - - - - *Dracones*
Peſtiferos ardens facit Africa. - - - -

Ex

Ex *Æliano* Dracones in sexu ob cristam discriminantur, quâ Draco mas, non autem fœmina decoratur; de Cavernis Carpathcorum Draconum à se visis, ossibusque; ac Dentibus Draconum repertis, curiosam historiam refert D. *Joh. Patersonius Hain in Miscell. Acad. Curios. Decur.* 1. *Ann.* 3. *Observ.* 194. Multi aligeros esse Dracones dixerunt; unde S. *Augustinus in Genesim* ad litteram, ait *in aërem sustolli*; *& in Psalm.* 148. *de speluncis procedunt, & feruntur in aëra*; hinc *Scaliger* scripsit hæc veba, *genera quædam Draconum alas habent*;

Valer. Flaccus lib. 7. cecinit

. . . . *ut aligeri Circen rapuêre Dracones.*

Licet ergò *Plinius*, *Isidorus*, *Aëtius*, aliique, Draconem Venenum habere negent, tamen cum *Heliodoro* asserendum, Venenum habere lethiferum: ecce sua verba è Græco in Latinum translata à BOCHARTO *in Hierozoico. Illi autem parvas quidem sagittas, sed Veneno Draconum infectas, conjicientes, citam, & acerbam mortem inferebant; Et Leo Africanus Lib.* 9. *At Lantici Dracones sunt virulenti admodùm & si casu quenquam, vel contingant vel mordeant, carnem emolliunt & debilitant, neque est qui mortem possit evadere. Vincentius Bellovacensis* morsum Draconis parvum quidem, sed pessimum esse adstruit, quoniam venenatos animantes,& herbas comedit, caudam quoque, si quem ligaverit, occidere. Undè *Gesnerus* scripsit propè Oppidum Nideburgum, vivos Dracones in fonte quodam se lavisse, & animalia hominesque deinceps illam bibentes aquam, alvo tumefacta mox concidisse & interiisse, quarè ille fons tanquam pestifer, & exitiosus terra, & Lapidibus repletus est; Hinc, *Venenum Draconum vinum eorum* legitur in *Deuteronomio* translato ex Hebræo *Sancti Pagini Cap.* 22. *vers.* 33.; Concludendum igitur cum *Aldrovando*, Draconem, etiamsi suâ naturâ Venenosum non dicant aliqui, tamen ob naturam loci Venenosum evadere, quemadmodùm multi serpentes. De Marino autem Dracone omnes ferè Authores consentiunt, ipsum Venenosum

esse cujus marini Draconis duo genera fecit *Salvianus*, magnitudine, corporis forma, colorisque diversitate invicem differentia; horumque Animalium imagines describit, atque delineat, qua de re egregiè egit *Aldrovand. Lib. 2. de Piscibus cap.* 50. Marini autem Draconis ictum, non verò morsum, ut *Albertus* ait, venenatum esse, *Oppianus*, *Dioscorides*, *Ælianus*, *Rondeletius*, *Matthiolus*, *Aldrovandus*, & alii plures, docent; undè se vidisse refert *Rondeletius* partem à Marino Dracone punctam in tumorem erigi, & cum doloribus vehementissimis inflammari, quæ si negligatur facilè gangræna corripitur; unde colligitur, Venenum hujus Animalis non solum pendere à figurâ spinæ, quâ ferit, ex quo dolor vehemens, sed ab humore quodam acido-sylvestri, cujus particulæ coagulare valent cruorem, & primò in parte læsa, undè tumor, & gangræna postmodum oriuntur, non sine mortis metu. *Plinius* ergò ait, Draconem Marinum impositum ictui remedium suum esse, ut & Cerebrum ejus potum; *Aëtius* pariter locum percussum fricari jubet cum plumbo, ipsumque Draconem dissectum plagæ imponi. Præterea commendatur serpillum, & lenticula in cataplasmate imposita, vel sulphur cum aceto; *Avicenna* Allium proponit; *Dioscorides* Ocymum; *Serapio* Plumbum ustum; *Rondeletius* folia Lentisci; Thlaspium Genuensem *Aldrovandus*; sin autem gangræna partem occupaverit læsam, locus affectus tunc scarificandus, & Spiritu Vini, aceto, & Emplastris appropriatis cum Theriaca utendum est; Draconis autem Terrestris Venenum infigi non sine dolore voluit *Avicenna*, imò notat mares in vulnerando, fœminis esse deteriores; symptomata hujus morsus examinans *Nicander in Theriac.* sic canit

Nec tamen ille graves, ut cætera turba, dolores
Si velit, infixo cum fortè momorderit ore
Suscitat; exiguus non noxia vulnera punctus,
(Qui, ceù rodentis noctu quæque obvia muris)
Infligit, modicum tenuis dat plagæ cruorem.

Car-

Carnem verò demorſam aliquem nanciſci fœtorem, dolorem, ſtuporem, & tandem interitum, cum *Aldrovando* aſſerunt multi Medicinæ antiqui Scriptores, & hoc Ego evenire cogito, ob partes virulentas humoris Draconis, quæ, cùm acidæ ſint, fixando cruorem, eumque corrumpendo fœtorem gignunt, indè impedito motu, ob ſtagnationem factam in parte, ſtupor, & interitus oriuntur; *Avicenna* igitur embrocham ex aceto tepido ſuprà locum affectum faciendam eſſe probat; indè Emplaſtrum ex foliis Lauri, Oleum de Pyrethro, & Oleum coſtinum celebrat, per os verò ſuccum foliorum Lauri cum aceto & Andromachi Theriacam præſcribit; vel etiam Myrrhæ, Piperis & Rutæ partes æquales, cujus doſis ſit, aureus unus in vino. *Plinius* graminis ſemen proponit, deindè piſcem Mulum intrinſecè, & extrinſecè in tali Veneno non parum utilitatis eſſe allaturum promittit; *Aëtius* à Draconibus percuſſis remedia aliorum animalium ictibus conferentia prodeſſe tradit; ideòque, quæ hactenus de reliquorum Venenatorum Animalium morſibus curandis dicta ſunt huc etiam poſſunt referri

---

CAPUT XLVIII.

De Crocodilo.

MULTI ſcriptores Crocodilum ad Lacertorum genus retulêre; hinc *Palladius* hanc Beſtiam quaſi generis vocabulo Lacertum appellavit, cujus etymologiam *Iſidorus* à calore ſuo deducit, dum Crocodilum à croceo, quo refertus eſt colore nominat; Animal amphibium eſt partim in terra, partim in aqua vitam ducens, quadrupes oviparum, cujus Ovum non majus quàm anſeris, & fœtus indè excluſus proportione eſt; creſcit deindè & magnitudine excedit duodeviginti cubita teſte *Plinio* & *Wottono de diff. animal. Lib. 6.* Sunt qui

qui eum tandiù, augeri quamdiù vivat confirment; vivit autem dici, & vitam, ut dixi, habet terræ, amnique communem visus in aqua hebes, extrà verò acerrimus; Unum hoc animal superiori mobili maxillâ imprimit morsum, inferiorem enim habet immobilem cujus dentes exerti, magnique pro corporis ratione, lingua inferiori annectitur maxillæ, quæ vix sentiri potest parva adeò, ut non linguam, sed locum tantummodò linguæ habere putaveris, crura habet à latere adjuncta, & in summa humo expansa, pedes parvos, cutis ejus in tergo corticea contrà ictus omnes invicta, in ventre verò mollis, tenuisque est; Dies in terra agit, noctes in aqua; quatuorque hyemis menses inedia semper transmittere dicitur in specu; cujus animalis vita extenditur ad annos sexaginta. Terribilis hæc Bellua fugientes insequitur, insequentes fugit; Plura de hujus animalis descriptione volens legat citatum *Wottonum lib. 6. Cap. 105.* Nonnulla curiosa circà Crocodilum refert *D. Stubbes apud Oldemburg. Act. Philosoph. Angl. ann. 1668. mens. Junii*; & præsertim circà lapidem, qui reperitur in ventriculo Crocodilorum, qui non est nisi congeries plurium lapidum deglutitorum ab hoc Animali, quod cum os habeat valdè amplum, & dentes fortissimos, hinc est, quod vulnus quoque morsu infligit sat magnum, per quod exitiale Venenum in Corpus infundit, hujus autem morsum acerbissimus insequitur dolor, sanguisque ob tàm manifestam continui solutionem primò quidem purus excernitur, quem paulò post sanies virulenta, acris, & fœtida sequitur; In parte demorsa tumor, & inflammatio, nec non pustulæ adustæ, & nigricantes excitantur, & vomitus, febris ardens, sudor frigidus, Lipothymia, aliaque prava insurgunt symptomata; & tandem mors brevi temporis spatio supervenit. Cùm enim hoc pessimum Venenum constet ex particulis acido-acribus penetrantissimis, hinc est, ut introductæ in massam Cruoris, partim dissolvendo, partim lacerando, partimque coagulando, symptomata prædicta producunt; aciditate enim suâ fluidos humores promptiores ad fixationem coagulant; serositates fundunt acredine sua incidenti: acuminibus enim istarum partium vellicantur fibræ, & continuum solvitur,

vitur; unde dolores fortes fiunt; Notandum verò cum *Solino*, Crocodilum ob dent um ſeriem, quæ pectinatim ſtringit, horribilem inferre morſum, unde *Diodorus Siculus* aſperitatem horum dentium contemplans, pronunciavit; partem dentibus Crocodili laceratam, nunquam ſanari; Aſt *Arnaldus Villanovanus* remedia morſui Canis rabidi convenientia commendat; Alii humanum Stercus ſuperimponunt vulneri ſalutem ſperantes, aliter nitrum cum Melle lævigatur, & imponitur, donec ulcus repurgatum fuerit, poſtea cum Melle, Butyro, Medulla Cervina & Adipe Anſerino adhibetur; *Aetius* lenticulam coctam cum melle contuſam laudat; deindè Ervi farinam cum melle ſubactam, aut Iridis radicem cum melle pariter mixtam ſuper ulcus ad inſtar Emplaſtri collocat. *Ægineta* demorſos a Crocodilo ejuſdem Animali adipe liberari ait; Nonnulli muriam imponunt ſequuti *Dioſ o idem*, qui Sal tritum commendat; Feles Sylveſtres ob contrariam quandam affectionem demorſos à Crocodilo ſanare ſcribit *Ulyſſ. Aldrovandus de Quadrup. digitat. Ovip. lib. 1. cap. 15.* Notare autem oportet cum *Sennerto*, virus parti affectæ communicatum omnibus modis, de quibus hactenùs ſæpè eſt dictum, eſſe extrahendum, indè vulnus ſpiritu Vini in quo diſſoluta ſit Theriaca, abluendum; internè verò exhibenda ſunt alexipharmaca jam ſatis nota cuicunque Medico Practico.

CAPUT XLIX.

De Lacerta.

ETSI Lacerta adeò Venenoſa non ſit, quia tamen à *Sennerto* ponitur in numero animalium Venenoſorum, ideò & hujus Venenum breviter examinabimus, ne aliquo præſens Tractatus deficiat; Cùm enim Lacerta dentes habeat admodùm ſubtiles, parvos, nigros, iique poſt morſum plerumque in vulnere remaneant; hinc eſt, quod vulnuſcula morſu ejus in-

inflicta curatu ſunt difficilia, ſimul etiam omni Veneno eas non carere ait *Sennertus*; ſymptomata enim quæ inducunt, id etiam docent; nam demorſi à Lacertis, vehementem dolorem ſentiunt in loco affecto, e vulnere primùm ſanguis excernitur, paulò poſt verò ſanies graveolens, & caro circà puncturam palleſcit, tumet, & putreſcit; Ex quo apparet primò dentes Lacertæ, etſi exiguos, remanentes in vulnere, ſolventes continuum, dolorem excitare; indè particulas acidas humoris venenoſi Lacertæ introductas in vulnus ſanguinem fixare; undè tumor; inde fixatum cruorem putreſcere, ex quo ſanies graveolens effluit. Ut indicationibus igitur ſatisfiat, primò, dentes in vulnere relicti ſunt, extrahendi, locum affectum oleo, & aqua calida fricando; poſtea ſugendo, vel cucurbitulas ei applicando, poſtea vulnus, eo quo Viperæ morſum modo, tractare convenit; Juvare etiam tradunt, ſpongiam calido aceto imbutam imponere, partemque læſam, ſale, Butyro, & melle mixtis ſimul inungere; Commendatur igitur Emplaſtrum confectum ex Allio, & foliis malvæ coctis, & contuſis, furfuribuſque cribratis, & Oleo Roſaceo; Cataplaſma pariter parant alii ex Triticei panis medulla cum decocto Rutæ, Calaminthæ, Allii, & Gentianæ, & ſecundùm artem confectum apponunt parti vulneratæ; interim ſanè non inutile erit alexipharmaca propoſita in anterioribus Capitibus exhibere.

CAPUT L.

De Stellione.

ASCALABOTES dicitur Stellio, & eſt genus Lacertæ, vocatum, à *Ferrante Imperato* Lacerta Chalcidica antiquorum, quod Animal eo quia maculas parvas in dorſo inſtar Stellarum habet ideò Stellio nuncupatur; hinc *Reuſnerus* cecinit.

. . . . *à Stellis Stellio nomen habet.*

Poetæ hoc nomen à Puello, qui Stelles vocabatur educunt, de qua fabula legatur *Ovidii* Metamorph. *lib.* 5. hoc verò Animal non solùm intrà Corpus, sed & morsu homini, & aliis etiam Animalibus nocet; morsusque ejus perniciosissimus est, & naturali astutiâ Stelliones præditos esse ait *Sennertus*, ut nobis damnum inferant teste *Plinio*, quoniam nullum Animal fraudolentius invidere homini tradunt, & pestiferos Stelliones in Græcia, & innocuos in Sicilia reperiri scribit *Wottonus lib. 6. de different. Animal. Cap.* 110. in Italiæ tamen quibusdam locis eorum morsus exitiales sunt, ut testantur Authores; Si ergò Stellionis caro sumatur, aut liquor in quem incidit bibatur, eadem in œsophago, Stomacho, & Intestinis symptomata qualia assumptis Cantharidibus in Vesica excitari solent; Nam in ventriculo, & potissimùm ejus orificio superiore dolor vehemens deprehenditur, ardor Stomachi ægrotum afligit, vomitus excitatur, lingua inflammatur, caput dolet, & facies, *Plinio* teste, lentigine obducitur; Demorsi autem à Stellione, dolorem in parte affecta sentiunt contiuum, punctura livescit, & alia oriuntur mala, quæ accidunt demorsis ab aliis serpentibus, ut notat *Sennertus lib. 6. Prax.* Ex quibus patet, particulas istius Veneni acres esse, & volatiles, quatenùs scilicet suis Salinis acuminibus irritando fibras Ventriculi, Vomitum excitant, & pungendo, dolorem, ac inflammationem pariunt; Si ergò vel Stellio sumptus, vel potus in quo Stellio fuerit suffocatus haustus sit, statim vomitus aqua tepida, & Oleo Violarum provocandus est, posteà clyster injiciendus confectus ex Decocto Maluæ, & Althææ, aliisque lenientibus; pariter patienti exhibenda sunt juscula pinguia, Butyrum recens, Cremor Ptisanæ, lac, emulsiones amygdalarum dulcium & similia. *Aetius* autem demorsos à Stellione juvari ait, si Cæpæ, & Allia cataplasmatis modò vulneri imponantur, eademque comedant, & Vinum meracum post eorum assumptionem bibant; Sin verò Venenum Stellionis haustum,

& ore sumptum, sive morsu communicatum fuerit, alexipharmaca adhibenda sunt, sed ea; quæ contrà serpentum morsus proposita sunt in Capitibus antecedentibus.

CAPUT LI.

De Salamandra.

SALAMANDRA sic vocatur teste *Isidoro Orig. Lib.* 12.*Cap.* 5. quòd contrà incendia valeat, quæ etymologia propemodum jocosa reputatur a *Gesnero* & *Aldrovando*, qui Salamandram dicit, quasi Selimandram, quia inter spatia inania caularum, & speluncarum stabuletur, cujus Animalis inter omnia venenata vis maxima est, si enim, ait *Isidorus*, arbori irrepserit, omnia Poma inficit Veneno; & secundùm *Matthiolum* hoc insitum habet à natura, ut cum aspectu horribili præditum sit, intuentibus nauseam pariat; igni autem resistere dicunt multi, undè *Q. Serenus Sammonicus* cecinit

Seù Salamandra potens, nullisque obnoxiâ flammis.

Verùm à Majoribus nostris falsa, & fabulosa afficta, & addicta esse Salamandris ait *J. P. Wurffbainus in Miscellan. Curios. Dec.* 2. *ann.* 2. Quidam enim Salamandras non modò omninò impunè ignis fervorem sustinere; sed in eo, tanquàm in elemento proprio, vivere, & alimenti loco nutriri somniarunt; Alii rectiùs quidem ad tempus Salamandras in igne vivere; eumque lympha sua extinguere quidem, sed noviter adjectis prunis, sufflaminataque flamma concremari credidere; * Aliique tandem rectissimè statuerunt, Salamandras ignem planè fugere, eique impositas statim interire, & in cineres omni-

* *Vide Tr. Phil. N.* 21. 1667. *Janv. p.* 377. *id. Abridgd. T.* 2. *c.* 6. *p.* 816. *a* 50.

omninò redigi, id quod etiam experimentum *D. Matthiæ Tilingii in observ. 60. Miscell. Curios. Dec. 2. an. 2.* satis comprobat. At verò erroneam hanc inter Authores, sub solius fictæ autoritatis specie circumlatam inque posteros religiosè propagatam opinionem exindè potissimùm enatam fuisse arbitratur citatus D. *Wurffbain*, quòd primæ assertionis asseclis Salamandra non re ipsa, sed famâ tantùm & nomine cognita fuerit; hinc eam adeò monstrosam, tàm pictam, quam descriptam effinxêre, mox capite ovillo, mox serpentino præditam, nunc cute lanuginea, nunc squammosa, nunc aspera, modò unctuosa investitam; Rectè ergò sentiunt illi, qui asserunt Salamandram neque in igne, tanquam suo proprio elemento, vivere, neque vitam ad tempus in eo protrahere, neque singulari quadam proprietate flammas extinguere, sed in eis reliquorum animalium more interire, & comburi, non sine rationis, & experientiæ fundamento. Plura de hac re videantur in *Salamandrologia* citati *Wurffbaini* Eruditissimi Academici Curiosi. Salamandræ igitur Veneno infectis, nisi cita mors perveniat, membrum demorsum, calore nativo extincto nigrescit, putrescit, fœtidissimam saniem excernit capilli defluunt, partes internæ Corporis inflammantur, sermo impeditur deficiunt sensus, corpus tumet, tremore concutitur, & tandem mors supervenit; Ex quo colligitur Salamandræ virus constare ex particulis septicis, Salino-lixiviosis nimirùm, quæ non tantùm eliquant humores, verùm Carnem circà vulnus putrefaciunt, ac consumunt, undè fœdissima sanies exit, pili defluunt, & inflammantur, ait *Sennertus*, internæ partes, quatenùs Salinæ particulæ Veneni acuminibus suis lacerando solutionem continui pariunt, undè inflammatio; & cùm ista acumina etiam nerveas partes adoriantur, hinc est, ut tremores, & convulsiones appareant. Ad Curationem verò quod attinet, locus demorsus quam primùm scarificandus est, venenumque vel cucurbitulis, vel aliis modis eliciendum, aut vulneri cataplasma ex Allio, Cæpa, Ruta, Sale, ac melle confectum, imponendum, vel Stercus Caprinum cum aceto; si verò humor Salamandræ venenatus intùs sit assumptus, statim vomi-

tus, Oleo, & aqua calida, aliisque medicinis vomitoriis, est provocandus, ut extra tale virus propellatur; In utroque verò casu sunt necessaria Alexipharmaca, & in specie *Dioscorides* laudat Resinam Pini, aut Galbanum ex melle linctum; utile etiam est Mithridatium, Chamæpytis, Grana pini, folia Cupressi, Semen - Urticæ; Nucleos Pini, commendant alii, ut & Cinnamomum, Lac Vaccinum, Vinum vetus &c. & *Sennertus* sequens Electuarium proponit.

℞. Baccarum Juniperi, Assæ fætidæ, Piperis nigri, ana. ʒ. ij. Castorei, foliorum Rutæ, Radicis Pyrethri ana ʒ. j. cum melle despumato fiat Electuarium a ʒ. j. ad ʒ ij. cum haustu vini veteris exhibendum.

Therebinthinam insuper, & Styracem præscribit *in* suo *libro de Venenis Cap.* 20. *Ambrosius Pareus*; Carnem Testudinum Marinarum *Ardoynis*, & Rutam *Plinius.*

CAPUT LII.

De Hirudine.

LICET Hirudines, quæ ab hauriendo dictæ sunt, juxtà *Charletonum* in usum medicum veniant, & aliquando earum appositio venæ Sectionis vices supplere videatur, attamen si in aquis impuris vixerint, vel si avellantur, & dentes suos in carne defixos relinquant, non solùm ulcera pessima; sed & mortem etiam inferre possunt, ut testatur *Sennertus*; undè Messalinum è Consularibus Patriciis, cum ad genua (alii *genis* legunt) admisisset hirudines, inde interemptum fuisse refert Plinius; *Hist. Natur. Lib. XXXII. Cap. X.* Sic ergò laudantur ab Anglis, & culpantur à Belgis; Et *Walæus in Method. Medendi* eorum usum necessarium non esse ait; si enim sanguinem libido est evacuare, commodè id per venæ Sectionem peragitur; præter-

præterquam quod tria incommoda ab earum uſu provenire aſſerit, nempè quod ulcuſcula relinquant ſæpè maligna, id quod inprimis diebus canicularibus, dum ſyrius ardet, facere ſoleant, indè quod pro vena nervum ſæpè vicinum lædant; tertiò quod non ſufficientem copiam exſugant; Nonnunquàm etiam hirudines cum aquis impuris bibentibus, per os ingrediuntur, vel ſtatim faucibus adhærent, vel ad Ventriculum uſque deſcendunt, & excitant ſuctionem in illo valdè moleſtam, ſic de Hirudinibus Puellam necantibus hiſtoriam narrat *D. Samuel Ledelius in Miſc. Curioſ. Decur.* 2. *ann.* 2. *Obſ.* 142. quod etiam aliâ hiſtoriâ confirmat *Timæus Caſ. Med. Lib.* 7. *caſ.* 9. & de morſu hirudinis noxio ſermonem habet *D. Gothofr. Schulzius Miſcell. Curioſ. Decur.* 2. *anno* 4. *Obſerv.* 24. de hirudinibus deglutitis legatur *Ulyſſes Aldrovandus de Inſect. lib.* 7 *cap.* 11.

Externè Hirudines malæ conditionis, vel non rectè applicatæ non ſolùm, ut ſuprà dictum eſt ulcera, ſed gangrænam quandoque excitant; & hujuſmodi hiſtorias duas narrat *Schenckius Lib.* 7. primam ex *Geſnero* deſumptam, alteram ex *Laurent. Scholzio*, cujus gangrænæ curatio pari modo procedit, ac curatio gangrænarum ex morſu Animalium venenoſorum ortarum quam & in meo præſenti Tractatu, & penès alios Medicinæ Scriptores Lector habebit; Si autem faucibus adhæreat ſanguiſuga, oculis cùm pateat manuum ope tollitur, ſanguis adſtringenti liquore cohibetur, ac facilè curatur; Quòd ſi verò per os ingeſta ad Ventriculum uſque pervenerit, tunc interrogare ægrum oportet; nam, inquit *Galenus*, cùm viderem hominem integra valetudine præditum, & ſanguinem evomentem, interrogavi, quâ victûs ratione antea fuiſſet uſus; ille verò inter alia, quæ narravit, hoc quoque addidit; quod cùm nocte quadam ſitiret, miſſo puero, qui aquam afferret, ex immundo fonte bibiſſet; quibus auditis ſciſciatus ſum (ſequitur citatus Galenus) apparuiſſent nè aliquandò ſanguiſugæ in ipſo fonte; qui cùm id quoque fateretur, epoto ſubindè idoneo pharmaco, hirudinem vomitione rejecit; ſed cùm *Aëtius* cæteris pleriſque Scriptoribus de ſignis epotarum ſanguiſugarum tradiderit meliùs, ejus verba primò placuit mihi ſubnectere,

indè

indè curationem indicare ; hirudines ergò , inquit citatus *Aëtius* , cum aqua devoratæ faucibus adhærent , aut uxtà quempiam Stomachi locum , aut ipsi ori ventris : & primùm quidem sensim exugunt sanguinem : expletæ autem , his quæ deglutimus viam obstruunt : super expletæ verò , etiam sanguinem quem exuxerunt foras profundunt , ut imaginationem inducant tanquam sanguis ex internis locis rejectetur. Cæterùm qui affectis contingit exsuctionis sensus , is signum est hirudinem esse deglutitam , quod idem *Aldrovandus* fatetur *de Insect.* quomodò autem hirudines appositæ remedii loco , sint evellendæ sine damno , docet *Sennertus Institut. lib.* 5. quod si vulnus , ut suprà dixi , ab hirudine inflictum non benè cadat , imponantur folia Lauri , vel Centaurium contusum cum vino mixtum, vel fiat cataplasma ex Allio , Ruta , Galbano , Majorana , Castoreo , & Oleo veteri ; utilis etiam est Agrimonia contrita , illiniri quoque potest vulnus sanguine Testudinis Marinæ ; sin autem ventriculo hirudo sit infixa , æger muriam tepidam , vel acetum bibat , quibus aliquid Aloës admiscendum , indéque provocato Vomitu excludatur ; nivem , & aquam frigidam in hoc casu commendant aliqui , ut ex *Nicandro Jac. Grevinus* cecinit

Tum fusum patera confestim potet acetum
Sive nivalis aquæ gelido se se irriget haustu ,
Sæpè , *&* *hyperboreo concretam flamine crustam*
Porrige. . . . .

Oxycratum per se tantùm non inutiliter dari ait *Aldrovandus* ; Rejecta per vomitum Hirudine , commendatur Absinthium , ut vulneri pravo & interno occurratur ; ut & Nasturtium , Salvia , Gentiana , Cæpa , Myrrha , & Pimpinella ; si autem sanguis rejiciatur , adstringentibus utendum est , ut verbi gratia , Conserva Rosarum Antiquarum , Bolo Armena , Terra Sigillata , Syrupo Cydoniorum , Myrtillorum , Aqua Plantaginis , Portulacæ , & Bursæ Pastoris , similibusque.

CAPUT LIII.

De Scolopendra.

SCOLOPENDRA eruca hirsuta est, quatuor pedibus prædita adeò exiguis, ut iis propemodum carere videatur, teste *Aldrovando lib. 5. de Insect. Cap. 15.* Porcus lutosus dicitur à *Charletono in Onomastic. Zoic.* quod Animal pari facilitate in partem anteriorem, & posteriorem progreditur, & sic quoque ex parte utraque morsu suo est noxia; ad cujus morsum, seu ictum, locus undique livescit, putrescit, & vini rubri fœcibus similis videtur; hinc demorsi à Scolopendra pruritum sentiunt in toto corpore, ut quem urticæ puncturæ excitant, undè Oppianus cecinit.

. . . . Si quis modò cominùs illum
Attigerit, fervet fœda prurigine Corpus,
Qualem urtica facit cognomine dicta doloris.

Hanc autem non ore mordere, sed tactu totius Corporis ait *Wottonus de different. Animal. lib. 9. Cap. 212.* Hujus itaque Animalis virus consistit in sale volatili acri, cujus particulæ insinuatæ in partem nostri Corporis suis spiculis continuum solvendo & lacerando, dolorem inflammationem, ac tandem putredinem excitant, dispersæ autem mediante humorum circulo per universum Corpus, pruritum universalem pariunt, ac tandem compagem cruoris dissolvendo, mortem inducunt; Ut autem succurratur ei, qui ictus Scolopendræ passus fuerit, primò plaga acidâ muriâ, vel oleo calido est fovenda ex suasione *Sennerti*; Prodest indè ex *Aëtii* consilio Cedria cum melle & Allium cum foliis ficûs, & vino; Commendatur ab *Aldrovando* Ruta Sylvestris, cum floribus asphodeli, foliis menthastri, Mentha, Serpillo, Pulegio, Urina Pueri, Cancri Ma-

rini Cinere, farina hordei &c. Præferunt Antiquorum nonnulli denique cinerem aceto ſubactum, & vulneri illitum.

CAPUT LIV.

De Bufone.

EST Bufo animalculum greſſile quadrupes è ſuo Ovo ortum, aſpectu deterrimum, & Venenoſum. Dicitur autem Bufo, teſte *Charletono*, fortè quod in appropinquantes maximo impetu ſpiritum efflat, vel quia viſo hoſte, ſpiritu ſuo intùs cohibito, ſe ſe inflat; *Rubeta* à multis dicitur, quia inter rubos frequenter verſatur, *Veneni burſa* à *Kirchero*; *Geophagus* ab aliis nuncupatur, quia terra victitare creditur; magnitudine ranam ſuperat, corpore eſt craſſo, dorſo lato, ventre turgido, & inflato, undè ob gravitatem ſaltare vix poteſt; Cute duriſſima, & tuberculis quibuſdam veluti exaſperata, colore lurido, & nigricante, ac in ventre maculoſo; naturæ quodam inſtinctu horrorem aſpicientibus incutit; ipſoque vultu, & inceſſu, & locis, in quibus ſtabulatur, opacis, concavis, ſquallidis, & putridis, malignum, & noxium ſe eſſe fatetur; Hinc puto naturam nobis venenatorum Animalium metum ingeneraſſe, ut ea fugiamus; quis enim ad Serpentis aſpectum, non totus cohorreſcit, & ſe ſubducit? Dentes Bufo non habet, & tamen, aliquando faciem & alias hominis partes pertinaciter ſtringit, obſedit & ſugit, ut indè mortem eſſe conſequutam refert Clariſſ. *D. Chriſt. Franc. Paulinus in ſuo Bufone Sect. 1. cap. 3. §. 6.* & *Georg. Stengel. de Monſtris Cap. 7. §. 5.* Vocem, ſeù ſonum aliquandò edit, ſed obſcurum, & in Gallia Bufones cornutos eſſe ait citatus *Paulinus*: Baculo verberatus, inflato corpore, virus ſeù liquorem primò è clunibus exprimit, indè ſudat, cujus Sudoris Lactei guttæ admodùm gravis, & putidi ſunt odoris, & docuit D. *Simon. Paulli*, hunc

hunc liquorem virulentum, instar urinæ fluidum, peculiari capsula, seù vasculo esse contentum, vesicæ analogum, cui sententiæ inhæret citatus D. *Christ. Franc. Paullinus.* Gaudet Bufo stabulare cum Salvia; undè ex istius incauto esu varios fuisse mortuos referunt Autores; sic non longè à Tolosa, teste Pareo *Lib.* 20. *Cap.* 24. bini Mercatores illotis Salviæ foliis in vinum conjectis, illicò atque id bibissent mortui sunt; Et sponsus cum Amasia juxtà Salviæ fruticem hilariter ludens, dentesque, & gingivas foliis ejus confricans subitò extinguitur; Sponsa autem de veneficio suspecta innocentiam suam declaratura ex ipsamet Salvia folia decerpit ostendens, amasium hoc modò, quo tunc ipsa, detersisse dentes, & gingivas, eodemque fato periit, ut ex *Mizaldo in Cent.* 1. *Memorabil.* habetur; Caveamus ergò necesse est, ne illotam, & inexpiatam Salviam temerè olfaciamus, in sinu gestemus, ac manducemus, ut fusiùs advertit Clariss. *D. Paullinus in* sua *Salvia Sect. ultim. Kircherus de Pest.* narrat luctuosam catastrophem Monasterii cujusdam in Germania, qua Monachi intrà unius diei naturalis spatium ad unum extincti sunt omnes, incuria Coqui, qui Carnes coxerat in lebete immundo, in quem Bufo pinguedini inhians, noctu irrepserat, suoque Veneno infecerat, Similemque historiam recitat *Munster in Cosmograph.*; Juvenis Bufonem incautè occidens, ad tantum totius Corporis devenit Stuporem, ut biduò sterteret sinè pulsu, teste *Paullini. de Bufone Sect.* 1. *Cap.* 3. & Excellentiss. *D. Hannemannus* Collega plurimùm honorandus *in Miscell. Cur. an.* 1. *Dec.* 2. historiam habet de Puero, Bufonem Lapide petente eundemque semper eadem manu reassumente, qui Veneno Bufonis adeò tandem infectus est, ut utraque manus intumuerit & totum Corpus tumidum, Asthmate præcordiali subsequente; Notandum verò cum Clariss. D. *Schröckio in Miscell. Curios. Decur.* 1. *ann* 9. & 10. in America Bufones veneno carere, non ità tamen in Thuringia; refert enim Eruditiss. D. *Paullini in Apend. Misc. Curios. ann.* 5. *Dec.* 2. historiam de quodam Thuringio, qui in Sylva excurrens, offendit in agro inusitatæ magnitudinis Bufonem, quem lapide petens, eundem à corpore bestiolæ

 resilien-

resilientem, & jam, ut fassus est, Veneno ejus madidum, eadem reasumpsit manu jactu repetito; succedit inflammatio dextræ valdè dolorifica, efflorescentibus in ea pustulis vesicisque viridibus lutei planè ichoris plenis; mox tota manus, cum dimidio brachio in immensum intumescens horrendos peperit cruciatus, adeo ut difficulter curatus sit; Ex quibus apparet, quanta sit vis Veneni Bufonis, undè *Cardanus* affirmat, si Sal quo Bufo extinctus est, in aqua dissolvatur, & in ea indusium lavetur, hominem hoc indutum gravissimâ & incurabili scabie corripi. Hinc *Eustachius Rudius*, Bufonis morsum, & pulverem tanquam Venenum teterrimum detestatur, & licet morsus hujus Bestiæ dentibus carentis sit illegitimus teste *Aldrovando*, attamen particula gingivis compressa madescit Saliva, quæ per cutis spiracula ingrediens venenat, & præcipuè si Bufo ad iram priùs inflammatus fuerit; Quapropter venefici hoc Animal suspendunt, & virga percutiunt; indeque spumam dimanantem, pestiferum virus esse testantur, undè *Juvenal. Sat.* 1.

Occurrit Matrona potens, quæ molle Calenum
Porrectura viro, miscet sitiente rubetam.

idemque Satyr. 3.

Funus promittere Patris,
Nec volo, nec possum; ranarum, viscera nunquam
Inspexi

Jecoris enim Bufonum fibra altera perniciosa esse fertur, altera veneno resistere.

Hujus Veneni signa sunt, referente *Dioscoride*, Tumor, Pallor, spirandi difficultas, singultus, & invita effusio genituræ, *Avicenna* prædictis signis addit gutturis inflammationem, singultum cum vomitu, vertiginem, dysenteriam, & animi deliquium; Et de hujus Veneni malitia loquens *Aldrovendus de Quadruped. digitat, ovip. Lib.* 1. *cap.* 2. ait, hoc esse Venenum, ex quo pauci evadunt, & qui fortè curantur, juxtà *Avicennam* ut plurimùm fiunt edentuli; Istius autem Veneni energia consistit

consistit in Sale volatili actuosissimo; particulæ enim istius facillimè moventur, ac penetrant, undè pertimescendæ sunt etiam exhalationes, ut historiæ prædictæ testantur, introductæ itaque vel in Chylosam, vel in sanguineam Massam salinæ illius Veneni particulæ spiculis primò suis partes internas pungunt, ac inflammationem excitant, & irritando fibras ventriculi singultum, ac Vomitum concitant, & spiritus animales fugando, vertigines pariunt, ac tandem cruorem fundendo, mortem inducunt; Quarè autem Bufo combustus non lædat, ratio in promptu est, siquidem per exsiccationem, & vstionem, omnes, vel saltem majori ex parte particulæ illæ salinæ volatiles virulentæ evanescunt, & sic absque vitæ discrimine in cibum venire possunt Bufones; De hac re plura legantur eruditè scripta ab Illustriss. Domino *Luc. Schrockio* Patrono meo Colendissimo *in Miscell. Curios. Decur.* 1. *ann.* 9. *&* 40. *Observ.* 165. *pag. mihi* 364. ubi de Bufone per alvum excreto curiosam observationem habet; Quod autem attinet ad curationem, notandum est, Cancros fluviatiles tritos, & potos adversùs Rubetæ Venenum laudare *Plinium*; Cinerem Bufonis commendat *Albertus*; Salivam hominis *Mizaldus*, Vomitum, ac Vini potionem laudat *Dioscorides*, Terram sigillatam, extollunt alii; multi Melitensem, quam vulgus *gratiam S. Pauli* appellat, hanc enim cum Saliva subactam ex *Paracelso* Rubetæ veneno utiliter imponi ait *Aldrovandus*; Insuper commendatur Smaragdus, lapis in Capite Bufonis repertus, Theriaca, Mithridatium, Quinta Essentia Theriacalis Matthioli, Oleum Scorpionis Mathioli, ac nostrum contra pestem dictum. Nec prætereundum, *Conciliatorem* jubere ægrum in mulum recenter exenteratum ingredi, ibique morari donec Cadaver frigidum fiat, totiesque exenteratum mulum, vel equum, vel Bovem, si Mulus desit, intrare, donec effuso copioso sudore ægrotus liberetur; *Aëtius* verò mulis, aliisque animalibus postpositis patientem in clibanum, vel alium calidissimum locum ingredi præcipit, ut evocato sudore, nocumentum cesset. Antequàm verò præsens de Bufone Caput claudam, nonnulla curiosa circà Venenum Rubetæ virulentæ, ex variis auctoribus collecta

 tradam,

tradam, ne aliquid, quod ad noſtram faciat materiam, prætermittere videar. Bufonum igitur olfactum, tanquàm nocentiſſimum cavendum eſſe ait *Caſp. à Reies Campus Elyſ. Juc. Quæſt. num. 96.* cùm vaporibus ab illo expirantibus homines ſtupefaciat, intoxicet, enecet, ut *Ardoynis*, & *Ponzetus* aſſerunt; execrabilem quippè eſſe illorum halitum, ac ſummè venenoſum docent etiam *Porta*, *Libavius*, *Zacchias* & *Philip. Salmuth.*, qui ſcribit de Bufone, qui hoſpitium peſtilenti adeò halitu infecerat, ut quamplurimi ibi pernoctantes, ſequentem ſolem non viderint, quouſque tandem conſpectâ, atque interemptâ truculentiſſimâ beſtiâ, hoſpitium ab infectione liberum evaſit; quarè audiendus non eſt *Pigræus Chirurg. lib.* 7. qui negat dari poſſe Venenum, quod ad diſtans olfactu, aut odore offendat, cùm tamen hoc ſæpius viſum fuerit, ut Medicorum hiſtoriæ paſſim demonſtrant. Tale autem eſt Bufonis Venenum, tantæque malitiæ, ut Muſtelam à longe etiam ad ſe trahat, ac occidat. Bufo enim, teſte *Petr. Gaſſendo in Phyſiol. Epicur.*, emittit quaſi hamulos, cordulaſque, quibus muſtelam corripit, & in os ſuum pertrahit, tametſi invitam, reſtitantem, & quiritantem.

Ranarum rubetarum jecoris alteram fibram à formicis non attingi propter Venenum, inquit *Wottonus de Animal. different. lib. 6. Cap.* 108. hinc *Timæus*, & *Neocles* Medici, Rubetas dicunt bina jecora habere, & alterum quidem occidere, alterum alteri adverſantem ſalutem afferre; de hac autem re fides ſit penes citatos Autores; Maxima foveri anthipathia inter Bufones, & Araneos ait *Schroderus lib.* 5. *Pharmac.* adeò ut, ſi Bufo ſubter Araneam ponatur cum impetu illum interemptum hæc deſcendat; Notat autem *Frider. Hoffmannus*, (& jam olim *Eraſmus in Colloquiis*) ab araneis ictos Bufones Plantagine admorſa ſibi mederi; ſicuti lacerta à Vipera ſaucia ſubindè novas acquirit vires Galegæ herbæ eſu. Veneno etiam Rubetæ antidotus eſt Aranea impoſita de qua re audias fabulam Britannicam ex *Eraſmo in Colloquiis*: Scis, inquit ille, illic conclavium ſolum conſterni ſcirpis virentibus. Monachus quidam faſciculos aliquot ſcirporum in cubiculum congeſſerat, ſparſurus cùm eſſet commo-

commodum. Is quum à prandio ſupinus dormiret, Bufo ingens erepſit & os dormientis obſedit, infixis ſuperno atque inferno labro quatuor pedibus. Detrahere certa mors erat, non amoveri quiddam erat morte crudelius. Quidam ſuaſerunt, ut Monachus ad feneſtram deferretur ſupinus, in qua ingens araneus habebat telam. Factum eſt. Mox araneus hoſte conſpecto filo ſe librat, & Bufoni ſpiculum infigit, ac filo ſe recipit in telam. Intumuit Bufo, ſed non eſt avulſus. Repetitur ab araneo magis iutumuit, ſed vixit. Tertio ictus, abduxit pedes ac mortuus decidit. Hanc gratiam araneus, retulit hoſpiti ſuo. Sunt qui putant, lapidem Bufonis præſente poculo venenato colorem mutare, ac ſudare; verùm de hoc fides penès exprimentum ſervatur. De hoc autem Bufonis lapide, licet *Braſavolus* ſcribat, ſe in capite hujus Animalis Lapidem inveniſſe, credo potiùs fuiſſe frontis os in lapideam duritiem concretam, cùm Animal terrâ ſæpè alatur; quo circa *Geſnerus* ſibi perſuadere nunquam potuit, ſolidiſſimum lapidem in Bufone generari poſſe, quia ſumma durities à ſummis cauſis efficientibus dimanare debet. *Porta* quoque fatetur, ſe dilaniaſſe multas Rubetas, nec unquàm lapidem ullum inveniſſe, propterea illum, qui pro lapide Bufonis paſſim oſtenditur, mineralem eſſe exiſtimat; *Aldrovandus* verò lapidem, quem ſub hoc nomine venire volunt oſſeæ potiùs ſubſtantiæ ad mentem *Braſavoli* & *Geſneri* eſſe opinatur. Alii verò dixere talem lapillum naſci ex illa ſpuma viſcoſa, quàm Bufones hyberno tempore in cavo congregati in caput magni Bufonis afflant; Hinc *Chriſtophorus Salveldenſis* hunc lapidem in quadam ſpecie Rubetæ, apud Gallos, & Hiſpanos tantummodò oriri dicit; quæ Rubeta cornuta eſt, maculis croceis, & nigris liventibus inſignita, nomine *Borax*; Lapillus verò ejuſdem nominis, magnitudine mediocris fabæ, annulis includi poteſt. De hac re plura apud *Mizaldum*, & *Aldrovandum*.

CAPUT LV.

De Mure Araneo.

DICITUR hoc Animal Mus, ob magnam muris similitudinem, & Araneus, quia edita petit instar Aranei, quocircà *Spuntonus* ait sic dici Murem propter figuram, & ob agilitatem Araneum, cum super tensum filum vel gladii aciem impunè ambulare possit. *Gesnerus* verò putat Araneum vocari, ob veneficam potestatem, quam habet. Mus ergò Araneus, Mustela multò minor est, cinerei coloris, dentes habens tenues, brevem ac gracilem caudam, rostrum verò longum, & acutum, os illi oblongum, & dentes in utraque maxilla duplici ordine sunt digesti, indeque fit, ut à mure Araneo morsi facillimè dignoscantur, nam quadruplici ordine morsûs impressio cernitur; & notat *Wottonus de different. Animal. Lib.* 5. hoc Animal plerumque testes impetere, non hominis modò, sed etiam aliorum animalium. Venter hujus albicat, pedes posteriores planè in postrema corporis parte hærent. Totum hoc animal graviter olet, & vel odore Venenum suum prodit; & habet oculos nigros, & minimos, paulò majores, quàm talparum, ità ut ab aliquibus cœcum esse sit judicatum Cœco Intestino caret; aliaque plura de hujus Animalis descriptione legantur apud *Gesnerum*; Solummodò notandum cum *Willughbeo*, murem Araneum à mure domestico differre per multa, id est, quia minor, quia rostro porrectiore sit porci instar, quod quinque digitos in pedibus habeat, oculos minores, auriculas breviores, ungues albos, longiores, & dentes incisores à molaribus non differentes; & notat Sapientiss. D. *Mangetus in Biblioth. Pharmac. lib.* 12. post *Gesnerum*. Murem Araneum feles quidem capere, & occidere, sed non edere tanquam Venenosum, sic fortè à natura edocti. Morsum ergò infert

infert periculosum, & mediante illo introducendo liquorem Salivalem exitialem corpori humano Venenum communicat; & non solùm venenosa istius animalis qualitas in eo vivo invenitur, sed etiam in ejus mortui partibus venenum esse dicendum est; Siquidem sanguinem Muris Aranei defæcatum & siccatum, atque in pulverem nefariè propinatum Pthisim inducere volunt aliqui. Vulnus autem, quod Mus araneus infligit, ob dictam dentium multitudinem sat manifestum est, & ab eo sanguis primò purus effluit, paulò post verò saniosus, & putridus, dolor adest vehemens, inflammatio, & ulcus; Circà plagam emergunt pustulæ plenæ pure virulento, quo excreto, caro subjacens livida, qualis in Cancro conspicitur; sudores frigidi superveniunt cum torminibus Intestinorum, & difficultate Urinæ; ex quibus liquet, hujus Veneni particulas acido-acres esse, irritando enim suis acuminibus fibras affectæ partis, dolores & inflammationem pariunt, & vitiando sanguinem in parte læsa saniem efficiunt, indè penetrando in massam cruoris, eum coagulando, difficultatem Urinæ, & ad fibras Intestinorum proreptantes eorum dolores excitant; ad quæ symptomata tollenda, ut curatio instituatur, primò danda opera, ut Venenum Corpori communicatum foras eliciatur illis modis, qui suprà fuêre propositi; indè imponatur vulneri Emplastrum è Galbano in aceto dissoluto; vel ex Allio, foliis Ficûs, & Cumino contusis, ac cum oleo mixtis; ulcera verò è pustulis ruptis oborta, acida muria eluere *Aëtius* jubet, arenam, seu terram ex rotarum transitu, seù orbita sumptam, & vulneri impositam, optimam esse scribit cum *Æliano Sennertus*, undè *Q. Serenus Samonicus* cecinit

Sin autem Muris nocuit violentia cæci;
Quæ sola signavit volvendis orbita plaustris,
Illine; mira datur vili de pulvere cura.

De hoc remedio etiam lege *Plinium*, *Ælianum Philan*, & *Robert. Keuchenium in notis ad Samonicum pag. mihi 267.* nec non *Aldrovandus de Quadruped. Digitat. lib. 2. Cap. 33.* Decoctum in-

insuper cùm vino Absynthii, Abrotani, & Serpilli laudatur à *Sennerto*; Multi coagulum Leporis cum aceto vulneri imponendum exhibent; Cineres ungulæ arietinæ; Allium, Sisymbrium, Cyclamen, Brassicam, Salviam, Erucam, Semen Apii & alia, ab aliis laudantur, ut videre est penès *Aldrovandum loc. cit.*

CAPUT LVI.

De Araneo.

ARANEUS, notissimum est Animal, ab aëris nutrimento cognominatum, quod exiguo corpore, longa fila deducit, & telæ semper intentum, nunquam desinit laborare perpetuum sustinens in suo labore suspendium, ut verbis utar *Isidor. Origin. lib.* 12. *Cap.* 5. crusculis, ut plurimùm incedit Octonis, quibus omnibus inter nodia terna; cum coire volunt, fœmina deductam Araneam trahit, mas eandem mutuò trahit, quod ubi sæpiùs fecerint coeunt, & aversis clunibus copulantur, qui modus iis propter alvum orbiculatam convenit; Generatim dividuntur Aranei in noxios, seù Phalangia, & innoxios, qui subdividuntur in domesticos, & subdiales, & utrique rursùm in retiarios, telarios, & varios; De Araneæ nutrimento aëreo ità scribit D. *Christ. Frider. Garmannus Miscell. Curios. Decur.* I. *Ann.* I. *Obs.* 120. Inclusi vitrô Araneas, ait ille clausôque exactè foramine, omnem ferè aëris usuram, iisdem abstuli; Decreverunt de die in diem, adeò ut grandiores quamvis anteà, vix pisum æquarent minimum; ad incitas cùm easdem putarem redactas, acu foramina quædam operculo induxi, & illicò tanquàm famelicæ foraminibus istis se applicabant, & post unum, & alterum diem notabilem sumebant incrementum, ut etiam modò locus fuisset commodus à textura non abstinuissent; signum evidens araneum ex aëre materiam nutritionis haurire; de hoc animali sic canit Poeta apud *Wottonum.*

Estque

Estque caput minimum toto quoque corpore parvo est.
In latere exiles digiti pro cruribus hærent,
Cætera venter habet, de quo tamen illa remittit,
Stamina . . . .

Dicitur ab *Hannemanno* bursa magnetica Veneni aërei ictu enim per exiguum vulnusculum, Venenum in corpus infundit, vel in esculenta, & potulenta illapsus, & ingestus homini nocet; undè *Mercurialis* è *Nicolao Florentino* refert, in Monasterio quodam Heremitanorum multos Monachos fuisse peremptos potu Vini, in quo fuerat extinctus; Araneus pestifer vel etiam combustus suo fumo nocet; ità legitur apud *Sennertum*, quendam Lombardum Florentiæ in hospitio Coronæ, quandam Araneam nigerrimam, & magnam combussisse flamma Candelæ, & cùm fumum illius naribus excepisset, statim incepisse debilitari, & incidisse in Lipothymiam, & tota nocte passum esse pulsum cordis, & pulsum ejus ità minutum esse, ut vix perciperetur; Curatum verò fuisse Theriaca, Diamoscho, & Pulvere Zedoariæ mixtis. Si autem Araneus intrà Corpus sumptus sit, sive Venenum suum ictu corporis immiserit, accidunt stupor in parte læsa, horror, Ventris tumor, flatus Intestinales, pallor in facie, involuntaria lachrymatio, tremor partium extremarum, convulsio, sudor frigidus &c. Cùm enim particulæ hujus Veneni sint Salino-nitrosæ, hinc est, quod istæ tùm extrà, tùm intrà corpori communicatæ pungendo fibras dolorem, stuporem, tremorem, spasmum, involuntarias lachrymas, & sudores efficiunt, & fundendo humores pallorem, ac tandem mortem accelerant; Quòd si Araneus intrà Corpus sumptus fuerit, curatio à vomitu auspicanda erit, qui emeticis remediis est excitandus; post vomitum offerenda Alexipharmaca, quibus sumptis ægrum ad sudorem se debere in cubile componi ait *Sennertus*; utilis est in hoc casu Theriaca, cum aqua Cardui Benedicti, Scordii, aut Vino generoso; Item Bolus Armena qua cum aceto exhibita *Fracastorius*, quendam, ab Aranei ve-

neno penè ſtrangulatum, ſanavit; *Dioſcorides* commendat ſemen Abrotani; Ariſtolochiam, Aniſum, Cicer Sylveſtre, & Cuminum Æthiopicum, cujuslibet ſeorſim ſumpti ʒ. ij. cum vino; Utilis eſt & reſina ſicca Abietis, cujus uſu Mulierem araneo venenatam, ab omni malo, liberatam fuiſſe, refert *Geſnerus*, Commendantur etiam *Serpillum*, Baccæ Lauri, Calamintha, Gentiana, Meliſſa, Aſſa fœtida, Myrrha, Allium, Caſtoreum, Trifolium, Ruta, Centaurea, Sanguis Teſtudinum, Cerebrum Gallinæ. Si verò morſu Araneus nocuerit, locus demorſus ſæpè aqua ſalſa eſt abluendus, aut ſpongia aceto calido, vel Malvæ decocto, plena fovendus; optimum eſt lac manans è foliis ficus inſtillare; Cataplaſma quoque ictui imponendum poteſt parari ex Lauri foliis, Ruta, Porro, Farina hordei, cum aceto coctis; prodeſt etiam Allium; & Cæpas contuſas, Stercus item Caprinum cum vino, ut & ficus pingues imponere; Addit *Sennertus* ægrum in balneo ſæpiùs ſudare bonum eſſe, & allium frequenter comedere, vinumque liberaliter bibere. Plura de hujus Veneni curatione vide apud *Aldrovandum Sennertum*, *Adroynum*, *Matthiolum*, & alios Autores.

CAPUT LVII.

De Tarantula.

HOc Animal Tarantula nuncupatur, non quia Tarenti hoc Animal virulentius ſit, quàm in reliquis Apuliæ regionibus, ſed forſan, teſte Clariſſ. D. *Baglivo* Amico meo plurimùm colendo, quia Græcorum, & Romanorum temporibus civitas illa cæteris erat, aut frequentior, aut nobilior, & ideò exiſtentibus ibidem majori numero ægrotis hoc veneno laborantibus, nomen exindè Animalculum deſumpſiſſe credo; eſt autem Tarantula de genere Araneorum octo pedes habens, & in ſingulis pedibus terna ſunt internodia; Corpus ejus in duas

duas partes dividitur principaliores, Thoracem ſcilicet, & ventrem, quæ quamvis ab invicem ſejuncta videantur, tenui tamen ligamentô, ſeù nodulô Thorax Ventri unitur; Caput à Thorace, & Humeris nullo diſtinguitur ſegmento. In Capite occurit os, à quo prodeunt duo tela ſimilia forcipi, quorum apex acutiſſimus eſt & hac de cauſa facillimè cutim penetrant, ſuntque quaſi duo veneni emiſſaria; Hos forcipes egregiè delineatos habebit Lector *in Micrographia* viri Celeberrimi *P. Philippi Bonanni* S. S. octo oculos habet, & in ano nonnullas prominentias, quæ ſunt veluti emiſſaria filorum ad retes texendas; Piloſum eſt Animal Tarantula coloris varii; fuſam verò deſcriptionem, & anatomen partium internarum, ut & ejus delineationem dabit curioſis Illuſtriſſ. & Sapientiſſ. D. *Georg. Baglivus* omni virtutum genere inſtructus, & noſtrûm amiciſſimus *in* ſua *Diſſertatione de Tarantula*; Nos, de ejus Veneno, prout ad noſtrum ſpectat inſtitutum, gradum faciamus; & in primis audiendus eſt *Thom. Willis Patholog. Cerebr. Cap.* 7. qui ait; Animalculum hoc in æſtate valdè frequens incolas incautos ſæpè mordere, atque ictû venenato afficere; undè ſtatim dolor in parte læſa, cum pruritu, dolore, tumore, convulſione, ac tremore accidit; Succedit etiam, teſte *Ardoyno*, Vomitus, Melancholia, Urinæ difficultas, & aliquandò mors feſtina; Diligentiſſimus verò *Baglivus* ſequentia ſigna proponit; Dormientes ait ille, & incautos ut plurimùm, mordent Tarantulæ; Demorſi, ſi vigilant, ſentiunt ictum, veluti a formica, aut ape inflictum; demorſa pars quandòque dolore, quandoque ſtupore inſigni prehenditur, circulo livido, nigro, aut ſubflavo, ſtatim coloratur, paulò poſt in dolorem, & tumorem cedit, qui poſt inſtitutam muſicam, & uſum remediorum ſpontè cum aliis recedit ſymptomatibus, Paucis elapſis horis à morſu, patientes ingenti cordis angore, grandi mœſtitia, & ſpirandi difficultate primò corripiuntur, mœſta voce conqueruntur, oculis turbatis inſpiciunt, & ſi Adſtantes incedant veſtibus eo colore diffuſis, qui Tarantatis ingratus eſt, neceſſe eſt, ut ab eorum aſpectu recedant, nam ad intuitum moleſti coloris, angore cordis corripiuntur. Ægri tandem

S 3 deſinunt

desinunt in Melancholiam sui generis, donec vel saltatione, vel Musicâ, vel ætatis mutatione virulenti caracteres, è sanguine, & fluido nervorum penitùs eliminentur, quæ felicitas de raró contingit; nam Semel demorsi, in posterùm non sanantur ampliùs, ut certò constat, & innumera confirmant symptomata depravatæ phantasiæ naturam redolentia, multi enim Tarantati, sepnlchra & solitaria loca desiderant, in feretris mortuorum se extendunt tanquàm mortui; In puteum aliquandò se projiciunt; Virgines & Mulieres, cætero quin honestæ solutis verecundiæ habenis, vehementer suspirant, ululant, indecorè moventur, partes obscœnas patefaciunt, motum pensilem amant &c. Nonnulli volutantur in limo tanquam sues; alii verberibus cædi optant, alii cursû delectantur, generalitèr verò loquendo symptomata Tarantatorum primo Veneni insultu similia sunt iis, quæ in febri maligna ex coagulatione observari solent, qualia sunt angor cordis, spirandi difficultas, omnimoda ferè pulsus oppressio, & animalium, atquè vitalium actionum jactura, Hoc autem Venenum consistere puto in particulis acidis volatilibus, quæ præcipuam suam sedem in liquido nervorum sivè in spiritibus animalibus figunt, non exclusa etiam ipsius sanguinis virulentâ & acidâ indispositione; hinc est, quod *Willis* putat, ab Animalculi hujus morsu miasmata quædam venenata Corpori humano infigi, quæ tamen sanguini, & Spiritui vitali minùs infesta, quamprimùm ex ipso in liquorem nervosum transierint, per totam ejus massam fermenti instar statim se explicant, atque spiritus Animales ubivis in ea scatentes inficiunt; ità quidam, ut ipsi ab invicem distracti; & huc illuc inordinatè agitati, affectiones spasmodicas inducant, quas partium continentium modò contractura, modò languor, & resolutio, comitantur; Cur autem, quæ à Tarantulæ morsu convulsiones dolorificæ suscitantur, statim à Musica sedatæ in saltationem commutari solent, non ità planè constat; Quod nonnulli asserunt, Animalculum hoc siquidem teste *Aristotele* Musica delectari; atque ea propter Venenum ejus homini inditum humores fermentando, partim Musicæ amorem inducere, hæc conjectura animo veritatis avido minus

minùs satisfacit, utpotè, quæ, ait *Willis*, in Araneo naturam philomusicam, eandemque postea cum homine per metastasim communicatam supponit; quæ quidem utraque & gratis dicta sunt, & minùs arrident, quin potiùs dicendum videtur, Venenum à morsu Tarantulæ liquori nervoso inflictum, mitius esse, quàm, ut spiritus animales penitùs extinguere valeat, aut distractos prorsùs dissipare & in explosiones immaniores cogere, sed eos tantùm in fugam conjicere, fugatosque hinc in spasmos leviores, ac ferè tantùm dolorificos incitare; At verò Musicam blanda mulcedine sua spiritus ità dissipatos facilè una congregare; ac mutuò associare; Quapropter cum iidem spiritus, ob miasmata virulenta ipsis adhærentia, usque in motus involuntarios, & convulsivos apti fuerint, melodia eos simul allectos in tales spasmos disponit, ac dirigit, ut seriè ac ordine quodam nervorum: corpora subeuntes certis velut in cancellis, ac orbitis ferantur, donec tandem Veneni particulis penitùs evaporatis, atque spirituum furore, ut phrasi utar citati *Willisii*, ac impetu delassato œstrum illud omninò excusserint; enim verò Musica homines sanos & sobrios etiam invitos, aut aliud cogitantes in actiones modulaminis auditi æmulas facilè rapit, ut primò statim Tubicinis inflatu adstantes manus, & pedes agitare incipiant, & vix à saltando se contineant; ne quis ergò miretur, sequitur ipse *Willisius*, in hominibus à Tarantula demorsis, ubi spiritus Animales, velut stimulis agitati hùc illùc sponte exilire, & divagari coguntur, si citharæ impulsu in saltationes, & motus compositos excitentur, adeò ut in hisce affectibus Musicæ spiritus debacchantes, velut incantans, eorum motus convulsivos quodammodò regens, atque commutans antidoti loco habeatur, in quantum scilicet Animales spiritus ad hunc modum diu, ac multùm exerciti, copulam elasticam à Veneno, aut alias contractam penitùs excutiunt, ipsique plurimum defatigati demùm ab œstro, seù incitatione sua conquiescunt; Hinc *Cardanus de subtilit.* ait remedium palàm esse ex Musica, quòd ad saltandum incitatur, nam saltando veternus discutitur, ac cum eo simùl Venenum quod naturâ frigidissimum est; non igitur musica, ait,

ait ipſe, ſed labore Tarantulæ Venenum diſcutitur; Notandum verò cum *Jul. Cæſare Scaligero de ſubtilit. ad Cardan. Exerc.* 185. Læſos à Tarantula omnes ſimiliter non affici, non omnes enim oblivione, vel ſomno premuntur; Alii autem Vigiliâ perpetuâ corripiuntur, alii flent, alii rident, quidam currunt, nonnulli ſedent, ſunt qui ſudant, qui vomunt, qui inſaniunt, quarè non defuêre Philoſophi, qui putarunt Tarantularum tot eſſe ſpecies, quot hæc agnoſcerentur accidentia. Aſt aliter videtur citato *Scaligero*, quemadmodùm ebrietas non unius eſt modi, ſed ſua cuique pro natura, nam quis flet, quis ridet, blaterat alius, alter dormit &c. Ità ex hujus Animalis morſû evenire ille putat; Hoc autem Venenum ſingulis annis, & potiſſimùm circa illud tempus, quo patienti illatum fuit, infallibiliter recrudeſcere inquit Clariſſ. *D. Baglivus* Amicus meus ſingularis, & eruditiſſimus, quod ſi parroxyſmus inopinato ægrum invadit, tunc ille, veluti fulmine tactus, humi concidit ſemimortuus, manus, facies, aliæque extremitates denigrantur, ſuffocatione, & ſpirandi difficultate corripitur, & ità jacet donec veniant Citharedi, quorum conſueto modulamine audito, ſenſim in vitam reſtituitur, ad choream diſponitur, atque artus primò, mox verò univerſum Corpus movet; Si debito tempore æger non ſaltaverit, toto illo anno graviſſimis eum urgeri ſymptomatibus ait Clariſſ. *D. Baglivus* ſupra citatus, ictcritiô ſcilicet cutis colore, cordis anxietate, inappetentia, & febricula, imò ſi Tarantati vervecina carne, cucumere, aut citrullo utantur, ſtatim dolore Ventriculi moleſtiſſimo aggrediuntur; At ſi ſingulis annis conſueto tempore ſaltaverit, ſudaverit, & muſices ſono Veneni ſeminia foras eliminaverit, toto illo anno optima fruitur valetudine, nec ullis ſubjacet ſymptomatibus modò recenſitis. Curioſam refert hiſtoriam *Epiphanius Ferdinandus* de ſene Octuagenario majore adeò debili, qui non niſi ligno innixus ambulare poteſt, & poſtquàm demorſus fuerit à Tarantula, audita Muſica, velut Cappreolus ſtatim ſaltare incepit; Malum autem hoc periculo non vacat, & niſi medicamentis curetur idoneis poteſt eſſe lethale: At licet Tarantulæ morſus periculoſus ſit, non eſt tamen

tamen morbus acutus, ut ictus Aspidum, Viperæ, sed tardi motus esse hoc Venenum asserit *Sennertus Prax. lib. 1. part. 2. Cap. 13.* Rarò talis affectio lethalis est, ut ex centum Tarantatis, si convenientia remedia adhibeantur vix duo emoriantur; pro ratione tamen loci; qui pungitur, malum nunc mitius, nunc periculosius est; Periculosum quoque est, si Tarantula jejuna hominem jejunum mordeat, notante citato *Sennerto.* Cùm autem ad Musicam Tarantati velut ad sacram anchoram confugiant, non secùs faciant, ac Saul, qui Citharam dum David pulsabat, meliùs habebat, recedebat enim ab eo spiritus, de quo in 2. *Lib. Regum.* Cùm verò ad duo communiter genera reducant Autores Venenorum effectus, ad coagulantes scilicet, & dissolventes massam sanguineam; Ex symptomatibus suprà dictis colligo, Venenum Tarantulæ acidum esse, atque disponere humores ad coagulum; idque indicant, oppressio pulsus, spirandi difficultas, rigor, horrorque universalis, sopor gravis aliaque. Indicationes ergò curativæ sunt dissolvendi humores per medicamenta Theriacalia, alexipharmaca, Bezoardica, & reliqua parùm diversa ab iis, quibus utimur in demorsis à Vipera. Primò igitur locus affectus scarificandus est lanceola, & quoniam magnus stupor affectam partem interdùm occupat, patientes dolorem scarificationis non sentiunt; Facta scarificatione; Cucurbitulam applicant ad extractionem multi Medici, exindè Theriacâ, & Allio contuso fovent, ad debilitandum, ut verbis utar *D. Baglivi*, Venenum; qui Doctor demorsum locum candenti ferro statim aduri jubet, ignis namque cùm sit de genere stimulorum, isque stimulus vehementissimus, excitat in fibris loci affecti, & successivè in toto systemate fibrarum corporis humani oscillationem quandam, sivè motum vividum continuatum, & vehementem, quâ ratione humores, qui sunt ad contactum solidorum ità oscillantium, solvuntur, & attenuantur, & à Veneno coagulante vix unquam figi poterunt, præsertim in affecto loco, ubi stimulus ignis est potentior, & humorum ad coagulationem major inclinatio; Quoniam verò felices hos ignis effectus citatus *Baglivus*, non est expertus, ideò supersedet à ma-

jori illorum præconio, Idcirco Medici postquàm demorsum à Tarantula locum, & Scarificaverint, & alexipharmacis inunxerint, ad interna demum remedia se convertunt; inter hæc locum habent potissimùm sequentia, Aquam Reginæ-Hungariæ, Cancer fluviatilis tritus, & bibitus cum lacte Asinino, Decoctio baccarum Lauri, Radix Croci; Agaricum, & aliâ, quæ videri possunt apud *Ardoynum de Venen. lib. 8. cap. 5. pag. mihi 483. Epiphanius Ferdinandus* sequens Electuarium, quod antiphalangium vocat, tanquàm summoperè utile proponit, quod sequens est.

℞. Baccar. Myrt. Tamarisc. ana ℥. j. Semin. Pastinac. Nigell. Agn. Cast. Dauci, Anisi, Cumini, & Origani ana ʒ. j. Terræ sigillat. Bol. Armen. Orient. ana. ʒ. ij. cum Syr. totius Citri q. s. f. Electuarium S. A. de quo sumat quotidiè manè ʒ. ij. superbibendo brodium alteratum herbis, & Radicibus alexiteriis.

Cæterùm frustranea propemodum sunt, tùm hæc, tùm alia remedia, quæ proponi possent, nisi præsto sit, & adhibeatur Musica, ut constans, & infallibilis evincit experientia; siquidem Musica, ut etiam innui suprà præcipuum est Tarantatorum antidotum, quâ quidem auditâ, quamvis ad instar Apoplecticorum jaceant Patientes, sensim movere incipiunt manus, pedes, & exindè reliqua membra, donec tandem in pedes erigantur, erecti verò suspirant, & saltationes longo tempore absolvunt; Modum autem saltandi Apuliæ familiarem optimè describit Eruditiss. D. *Georg. Baglivus Dissert. de Tarant. cap. 9.* additque plures historias variorum Ægrorum tali Veneno affectorum exquisito stylo depictas more suo naturali: quas consulere poterit curiosus Lector.

CAPUT LVIII.

De Cantharidibus.

CANTHARIDES, quas in plures species distinguit *Schroderus in Pharm. lib. 5.* à multis Muscæ Hispanicæ nuncupantur,

pantur, & sunt Animalia insecta, volatilia, aureum, & splendentem colorem habentia, quorum descriptionem exhibet curiosis eleganter *Aldrovandus de Insect. lib. 4. Cap. 4.* Horum Animalium genesim ex vermiculis, erucis similibus, haberi voluerunt multi, qui vermes originem traxerint ex humore foliis arborum nonnullarum, verbi gratiâ, Fraxini, Populi adhærente, sed perperam, nam Cantharides, ut & reliqua Animalia, ex proprio Ovo, id est, Semine oriuntur; Ex apertis enim Cantharidibus innumera ovula oblonga, pellucida, subalbicantia observavit D. *Theodor. Caroli Miscell. Curios. Dec. 2. Ann. 5. Obs. 38.* quæ duriùs paulò tractata cum tantillo fragore desiliêre. Venenata esse, tùm ex fœtore imprimis, tùm ex morbis excitatis, hæc animalia jam certum est; undè Veneno Cantharidum plures obiisse legimus. Caius Carbo accusante Lucio Crasso Cantharides sumpsisse dicitur, & hoc genus necis *Ovidius* inimico suo imprecatur *in Ibim* his Carminibus

Utque nepos dicti nostro modo carmine Regis,
Cantharidum succos, dante parente, bibas.

Hinc Cossinum Equitem Romanum, narrante *Plinio lib. 29. cap. 4.* amicitia Neronis Principis notum, cùm is lichene correptus esset, vocatus ex Ægypto Medicus ob hanc valetudinem ejus à Cæsare, cùm Cantharidum & Pareus *lib. 5.* scribit. Scortum quendam Juvenem lauta Cœna excepisse, additis etiam condimentis pulvere Cantharidum conspersis, qui cùm postera die sanguinem, ano, & virga rigida redderet, & cùm frustranea Medicamina exhibita essent, vehementia Veneni victus interiit. *Samuel Ledelius in Miscell. Curios. Decur. 1. Ann. IX. & X. Obs.* 148. de Pseudomedico quodam notat, qui ad ʒ. ij. Cantharides cum Scinco Marino, & Satyrionis radice, nobili cuidam pro medicamento aphrosidiaco, & Venereo exhibuit; ast pro Veneris stimulis irritavit spicula mortis, præter enim insatiabile coëundi desiderium, accessit Scroti tumor, & deficiente semine, sanguis exibat, ægro undecimâ die mortuo: Cæterum Cantharides etiam foris applicatus,

plicatas, mictum cruentum, & ftranguriam excitare fcribunt Autores multi.

Quibus datæ funt Cantharides figna eveniunt graviffima, ab ore enim, ufque ad veficam cuncta erodi fentiuntur, picem, aut fimile quidam cedriæ refipiunt, inflammantur præcordia, urinam ægrè reddunt, & fubindè cum lotio cruorem emittunt; Febris ardens excitatur cum naufea Dyfenteria, Lipothymia, Vertigine, aliifque pravis fymptomatibus; Prout verò Cantharidum vis cauftica in dubium revocari nequit, ità non immeritò dubitatur, utrum ea in fale aliquo alcalico lateat, an verò acido debeatur, quale acidum mordicans in Formicis, Apibus, Vefpis reperitur, de qua re elegantèr differit *Joh. Bohnius Differt. Chym. Phyf.* 1. §. 16. Certum tamen eft particulis acuminatis fcatere Cantharides, quarum acuminibus continuum folvunt, ac inflammationem caufant, quòd verò iftæ particulæ acido fulphure faturentur, evincit odor picis, & cedriæ, quem perfentiunt ab hoc Veneno affecti, unè *Nicander in Alexipharm.* cecinit

Nec tu frugi fecam, piceum, quæ redolit odorem;
Cantharidem pota.

Irritatis itaque fibris à cufpidibus iftius Veneni, torquentur Inteftina, unde tormina, ac dyfenteria: vellicantur pariter Ventriculi tunicæ, undè vomitiones, ac dolores: feriuntur, ac lacerantur partes Veficæ urinariæ à fepticis Cantharidum particulis, undè primò mictus cruentus, indè inflammatio, pofteà fphacelus, indè mors fuccedit, tanquam finis omnium malorum hujus Mundi. Cur verò Cantharides magis infenfæ Veficæ, quàm cæteris fint partibus quærit Clariff. *Ramazzinus* Dominus meus, & Amicus perpetuò colendus *in fuo* egregio *opere de Morb. Artificum Capit.* 14. & id fieri ait, eò quòd falia volatilia Cantharidum ferò fanguinis Sociata, ficque ad veficam cum urina delata, eandem Veficam denudatam, nulloque mucore oblinitam, pungunt, & excoriant, quod in cæteris partibus, non tàm promptè efficiunt, dùm non

non vehuntur in solo sero, sed unà cum sanguine, & pituita à quorum liquorum mixtura illarum particularum vis retunditur. Licet autem nos cum citatis Doctoribus Cantharidem Venenatam esse asseramus, nonnulli tamen sunt Practici, autoritate *Hippocratis* freti, (qui hydropicis propinasse legitur in *IV. de Ratione. victus in Morbis acutis*,) qui prò remedio in variis affectibus exhibent; Sic *Galenus* ad Urinam provocandam Cantharide utitur, in exigua tamen quantitate, ità ut centesimam Drachmæ partem in medicamentum urinam provocans imponat; Et quamvis aliqui asserant, Cantharides secum habere antidotum in alis, & pedibus, de hoc fides sit penes ipsos, nam ego & alas, & ventrem pro venenatis agnosco; ita ut de Vincentio Crema Chirurgo nostro refert *Ant. Musa Brasavola Comm. in Hippocratem de victûs ratione in acutis*, qui Rhabarbari pulverem deglutivit, quam quidam in mortariolo contuserat, in quo priùs Cantharides in pulverem redegerat, hic vir egregius ab ore ad anum excoriatus est, & per plures menses sanguinem minxit, vesica enim, ut suprà innui, à Cantharidibus ulceratur, si etiam extrinsecè applicentur, ut contigisse quondam Bonaventuræ Pistophilo refert supra citatus *Brasavola*, qui hujusmodi medicamentum exhibere nunquam ausum fuisse fatetur; De gravissimo effectu Cantharidum exteriùs adhibitarum pariter historiam notat *Gul. Fabritius Hildanus Cent. 6. Obs. Chir.* Sunt, & improba Scorta, quæ fœtum tenellum iis perimunt, & exturbant, teste Clariss. *Mangeto in Biblioth. Pharmac. Med. Lib. 3.*

Hujus Veneni Curatio consistit in educendo, quantò citiùs fieri possit, è corpore per Vomitum Veneno, ne ejus partes septicæ feriant fibras partium internarum, vel in hebetando, atque inviscando cuspides particularum Cantharidis, sicque suam actionem impediendo, quod sequentibus remediis fieri potest, nempe primò danda opera, ut Vomitus excitetur Oleo Violarum, & aqua tepida, vel similibus Vomitoriis; post Vomitum Clysteres injiciantur ex lacte, decocto Hordei, Oryzæ, Parietariæ, Malvæ & similium: Internè verò propinandum lac, Decoctum Althææ, Juscula pinguia, Butyrum

recens, aliaque pinguia, & oleosa; à *Sennerto* commendatur emulsio quatuor Seminum frigidorum majorum, cum aqua lactucæ parata, & mucilago Seminum Psyllii, cum Terra Lemnia; Mustum Cantharidum naturæ adversari ait *Ardoynis*, ut & Sapa, id est, Vinum coctum & *Petr. Aponensis* decem grana alkekengi optima esse pro curando Cantharidum Veneno edocet.

CAPUT LIX.

De Bupreste.

BUPRESTIS (oleris etiam species, ut *Galenus* docuit, & *Theophrastus* innuit) definitur Animal Venenatum ex Cantharidum specie, quod in herbis latitans sæpè à brutis devoratur, & ipsum nomen indicio est; Bovum certè Venenum esse, quos dissilire degustata fatetur *Aldrovandus lib. 4. de Insect. Cap. 6.* Hoc Animal est rarum in Italia, & est simile Scarabæo longipedi si *Plinio* credamus. Diligentiorem Buprestis descriptionem exhibet Curiosis citatus *Aldrovandus*; sive ab homine, sive à Bruto inter pascendum fuerit hæc Bestiola deglutita, sequitur, teste *Sennerto*, totius Corporis instar tympani inflatio, stomachi, Ventrisque dolor magnus; urina supprimitur, & in ore ægroti adest nitri sapor; ex quibus symptomatibus liquet; particulas hujus Veneni esse corrosivas, & inflammantes; spicula enim earum vellicant fibras primò partium internarum, indè inflammatione excitatâ necem inducunt; quia verò Buprestes magnam cum Cantharidibus habent cognationem, eandem quoque cum eis curationem postulant. In specie autem ad Buprestis Venenum fugandum, monente *Dioscoride lib. 6.* conferunt ficus aridæ comestæ, vel Decoctum illarum cum mero, Dactyli, lac bubulum, Caprinum, pyra omnia, si autem virus in totum Corpus jàm se diffuderit, sudor in balneo est provocandus juxta *Sennertum.*

CA-

CAPUT LX.

De Pini Erucis.

PINI Erucæ tripliciter homini nocent, videlicet morſu, attritu ad partes nudas, & denique intùs aſſumptæ; In parte, quam Erucæ momorderunt, aut alio modo attigerunt, excitatur pruritus magnus, rubor, dolor, ac tumor; Aſſumptæ verò, in lingua, Palato, & Ventriculo inflammationem, Vomitum & in toto Corpore vehementiſſimum excitant æſtum, ex quibus ſymptomatibus evincitur, iſta inſecta, Veneno acido-acri abundare, cujus moleculæ acres vellicando, & externas, & internas humani Corporis partes, dolores, inflammationes, atque pruritum excitant: Ad Curationem quòd attinet; Primò parti Erucæ morſu, aut attritu læſæ, remedio ſunt Cepæ aceto tritæ, item cum melle, & Sale. Erucæ autem intrà Corpus aſſumptæ, quam primùm vomitu ſunt rejiciendæ, & ſi ad Inteſtina deſcenderint Clyſteribus eſt utendum; Hinc ut Veneni iſtius acrimonia retundatur, propinandum Lac Caprinum, vel Emulſio quatuor Seminum frigidorum majorum, Amygdalarum dulcium, Seminis Papaveris albi cum aqua Hordei parata, Optima quoque eſt comeſtio Oryzæ cum lacte cocta; Pro Antidoto commendat *Sennertus* Terram Lemniam, Corallum rubrum præparatum, cum mucilagine Seminis Cydoniorum exhibitum.

CAPUT LXI.

De Muſcis, Apibus, & Veſpis.

NON omnes Muſcæ Venenatæ ſunt, ſed grandiores interdum virulentiâ non carere ſcribit *Sennertus Pract. Lib. 6. part. 8. Cap. 29.* præſertim ſi anteà ſteterint ſuper Cadavera Anima-

Animalium Venenatorum ſicuti *Plinius* Veſparum ictus, periculoſiores eſſe, ſi illæ anteà victitarint ſerpentibus, aſſeruit *Lib.* 11. *Cap.* 53. Aculeus Apis ſanè nocet, ut & Veſparum; ità ut iſtorum Animalium ictum conſequatur in parte affecta dolor, rubor, tumor &c. De quo ictu, ejuſque efficacia; ſic olim cecinit ſuaviſſimus, & incomparabilis noſter Homerus *Ludovicus Arioſtus in Satyr.*

Ma non ſe dire oltraggio, o t'apparecchia
Cento udirne per uno, e che ti punghi
Più, che punger non ſuol Veſpa, ne Pecchia.

Homines, & alios Animantes ictibus apum interiiſſe, ait Erudit. *Aldrovandus de Inſect. Lib.* 1. & *Franciſcus de Roſiers* refert, quendam in Gallia, dum ligna cæderet, tàm acriter à Veſpis punctum eſſe, ut biennio inſaniverit. In aliis regionibus Veſpæ ſunt Venenoſiores, quam in noſtris, ut quas in Niceſia Inſula reperiri notat *Ortelius*, quarum punctio uſque adeò eſt nocua, ut mortem afferat. Horum Animalculorum Veneni partes eſſe Salino-acidas puto; Ex acuto dolore enim ſpicula ſalium concipio, ex tumore, ac inflammatione verò, acidum cruorem ſtagnans agnoſco. Si aculeus in vulnere ſit relictus, ille antè omnia eſt extrahendus, quod ſi fieri nequeat, locus demorſus primò terrâ mundâ fricetur, & Emplaſtrum ex Cinere, Oleo, & fermento imponatur, vel iſtis nihil proficientibus, fortiter ſugi ſuadet *Sennertus*. Plaga inſuper abluatur aquâ ſalsâ; & uti debet Cataplaſmate è farina hordei, Malva, Plantagine, & aceto parato, vel ſtercore bubulo cum aceto mixto; Naſturtium Aquaticum, Lenticulam paluſtrem, Salivam humanam, Sulphur vivum, Rutam, atque ipſa Animalcula, quæ vulnus intulêre trita, & impoſita commendant nonnulli Practicæ Medicinæ Magiſtri; Theriacam laudat *Aldrovandus*, ut & Bufonis Lapidem, ſuccum Rutæ Bolum Armenam, Calamintham, Camphoram, Aſparagum cum melle illitum, & alia de quibus apud ipſum *Lib.* 1. *de Inſect. Cap.* 6.

Quod ſi aliqua in toto Corpore ſentiatur mutatio, ſtatim exhi-

exhibere oportet Coriandrum cum Saccharo, quod *Ardoynis lib. 8. de Venenis*, ait Bezoar esse puncturæ Vespæ, & Apis; At si calor aliquis morbosus in toto supervenerit Corpore, curatio tunc, ut in febribus malignis instituatur, monente *Sennerto Pract. lib. 6. part. 8. cap. 29.* nam tunc particulæ salino-acidæ in massam sanguinis sunt penetratæ, ejusdemque cruoris compagem in pravam fermentationem primò concitant, mox sanguinis moleculas coagulant, ex qua coagulatione maligna febris insurgit; Ego enim, omnes febres malignas, nec non omnia Venena, vel à coagulatione, vel à dissolutione humorum dependere semper cogitavi.

CAPUT LXII.

De Veneno Canis Rabidi.

DARI Canes Rabidos ipsa rerum magistra experientia demonstrat, & de hydrophobia pleni sunt libri, & licet alia Animalia quoque in rabiem agantur, ut Lupi, (integrum enim libellum scripsit *Bauhinus* de hoc Animali Rabido) Sues Boves, Asini, Vulpes, Muli, Ursi & alia Bruta, ut & feles quemadmodùm me observasse notavi apud *Tom. 4. Biblioth. Med. Clariss. Mangeti lib. 15. pag. 428.*; attamen, ut magis commune, Venenum Canis rabidi in præsentiarum tantùm considerabimus, istius enim Curatio morsus aliorum curat Animalium rabidorum. Canis ergò rabidus toto Corporis habitu, & temperamento immutatur, gracilis, ac siccus evadit, siticulosus est, & tamen non bibit, plerumque anhelat oculis rubentibus, ac inflammatis, horrendo, & torvo aspectu, cauda, & auribus demissis, ore aperto, ac spumante lingua exerta ac bilis colore infecta, contractis naribus, caput in alterutrum latus inclinat, tristis, ac solitari s oberrat, in obvios sine latratu irruit, eosque mordet, modoque tandem huc, atque illuc intempestivè, ac inordinatè vagatur; An Veteres notitiam habuerint de hydrophobia quærunt ali-

qui, & ſunt qui negant; Ego verò Antiquos cognitionem de Cane rabido habuiſſe colligo ex eorum monumentis, *Hippocrates* enim, & *Aſclepiades*, referentibus *Aureliano*, & *Plutarcho* hanc affectionem agnovêre; Prætereà juxtà citatum *Aurelianum* Comicus Menander inducens ſenem iraſcentem iſtius paſſionis imaginem vinolentis adſcripſit dicens, non poſſe bibere eos, qui Vinum uſque ad vexationem potant. *Plinius* quoque ex *Epicharmo* Braſſicam Sylveſtrem laudat contrà morſum Canis Rabidi, atqui Epicharmus Hippocrate Senior fuit, utpotè Pythagoræ Auditor, ejuſque meminêre *Cicero*, & *Horatius* cum *Diogene Laërtio*; undè liquet tale Venenum cognitum fuiſſe Antiquis.

Variis modis hoc Venenum Homini communicatur, primò, & communiter morſu, aliquandò autem aliis modis, ut tangendo Canis rabidi Salivam; Ità legimus apud *Joh. Matth. de Gradibus*, quendam infectum fuiſſe ex ſola impoſitione manus in os Canis Rabidi, licet eum Canis ipſe non momorderit; *Matthiolus* ſe duos vidiſſe notavit, qui ſputo Canis Rabidi perfuſi, nullo accepto vulnere, rabiem contraxere; *Schenckius Obſ. lib.* 7. refert, Puellum apud Nobilem fortè fortuna inveniſſe gladium, quo ante non nullos annos, Canis Rabidus confoſſus fuerat, eumque ut ſibi donaretur, petiiſſe, quo impetrato, cùm enſem ferrugine obductum extergere vellet, improvidus digito inflixit vulnuſculum leve, ex quo tamen rabie percitus periit *Cælius Aurelianus*, quendam Hydrophobiâ affectum vidiſſe ſcribit, ex ſolo odore Rabidi Canis. Aſt non tantùm extrà Corpori communicatum, ſed etiam ore admiſſum hoc Venenum nocet; Hinc *Cardanus* ait, quendam oſculaſſe Canem Rabidum, & hinc rabiem contraxiſſe, ac mortuum eſſe; *Fernelius*, ait Venatores quoſdam Lupum trucidatum in varia obſoniorum genera apparaſſe, & coxiſſe, & omnes, rabie correptos poſt eſum, alios periiſſe, alios ſanatos fuiſſe; In veſtibus per plures annos fomes hujus peſtis latitare poteſt; ſic *Sennertus* de fœmina narrat, quæ cùm Veſtem Sarciendam ſumpſiſſet, atque ore ſtamina componeret, & lingua ſuturas lamberet, tertiâ die in rabiem venit.

Vene-

Venenum hoc nunc tardiùs, nunc citiùs se exerit, proùt dispositio, ac vires Corporis, & humorum patientis tolerant, in hoc enim affectu, ut & in aliis, agentis ad patiens varia aptitudo, vis, & energia varios itidem effectus producere norunt, ità ut sæpè, si adsit partium robur validè Veneno resistens, nec humores in vitio sint, per plures menses, imò annos virus Latitet; Verumtamen sensim semper, & quasi clanculum se se insinuans cum totius substantiæ dissidio, ocultaque pernicie, & malignitate, humores vitiando, spiritus inficiendo, temperiemque nativam immutando, in humanum Corpus agit, donec tandem Victor salutis humanæ factus, suæ perniciei profert indicia, quæ præsertim in facultatum principum læsione apparent; Nam dùm Rabies Canina altas egit radices, correptus iracundus evadit, nec stare, nec quiescere ullo modo potest, quin potiùs hùc & illùc jactatur, manibus ora dilacerat, nonnullos quandoque petit, & cùm ad hunc furoris gradum pervenerit, in Notos, atque Ignotos juxtà fertur, ac debacchatur, oculos habet torvos, & horribiles, &, ut ait *Galenus de Theriac. ad Pison.* inarescit ejus Corpus, interdumque convellitur, febri acri intùs exæstuat, imò animo delirante symptomata gravia patitur, quippè aquam timet, ac propter calorem adurentem, quamvis, humidi, refrigeriique teneatur desiderio à potu tamen abstinet, quia mente alienatus, id quod posset auxiliari non considerat & sic aquam fugiens, miserrimo mortis genere interire cogitur, ut ait Clariss. D. *Joh. de Muralto in Miscellan. Curios. Decur.* 2. *Ann.* 7. *Obs.* 118. Hoc Venenum in multis post plures annos se se prodit, ut suprà dixi, ut *Fracastorius* post quinquennium observavit. *Albertus Magnus Lib.* 3. *hist. Animal.* scribit, se vidisse hominem morsum à Cane Rabido in brachio, & anno septimo post incepisse inflari cicatricis locum, & mortuum esse intrà duos dies; Post tertium annum Virum à Cane rabido morsum in rabiem agi se vidisse testatur *Amatus Lusitanus Cent.* 7. imò ad quadragesimum usque annum hujus Veneni seminarium latuisse notavit *Horstius*; Post tres menses effectum rabidi morsus vidit *Guil. Fabricius Hildanus*, & historiam curiosam sequen-

 tem

tem retulit in *Centur.* 1. *Obſer.* 86. quæ talis eſt. In via mulieri obviam venit Canis Rabioſus, qui, Veſtem ejus dentibus arripiens, hùc, & illùc trahebat, donec tandem veſte lacerata, cute tamen mulieris illæſa, & intacta Canis aufugit; Illa verò neſcia, Canem rabioſum fuiſſe, laceratam Veſtem filo, prout Sarcinatrices factitare ſolent, dentibus abſciſſo, reſarcire cepit; unde nullum quidem per tres menſes ſenſit incommodum; Poſteà verò ſenſim melancholica facta, imaginationibus, viſionibus horribilibus, & pavoribus agitari cepit, & paulò poſt, aquam, & Vinum odiſſe, & quod pejus eſt, inſtar Canum latrare, domeſticos non agnoſcere, dentibus arripere, atque modò hunç, modò illum mordere tentans, donec tandem in ea miſeria Animam efflavit.

Eſſentia iſtius Veneni talis eſt in ſævitia, ac malignitate, ut hominis judicio comprehendi non poſſe ait citatus *Hildanus*; illam in proprietate occulta conſiſtere volunt *Sennertus*, & alii plures; in calido, & ſicco *Ardoynis*; In maligna, venenata, & inexplicabili qualitate *Martinus Liſter*; In clandeſtina quâdam proprietate cordis ſubſtantiam appetente, & ad Cerebrum tendente, ubi rationem peſſundat, docet *Anton. Menjotius*; adeò ut *Joh. Fortis tom.* 2. *Conſ. Cent.* 4, aſſerat hoc Venenum occulta vi agere, & nobis ignota. Clariſſ. autem *Chriſt. Franc. Paullini* Acad. Curioſ. Eruditiſſimus, occultas qualitates deſerens, tanquam ignorantiæ aſylum, ad clariorem explicationem eſſentiæ Veneni Canis Rabidi accedit, aſſerendo *in* ſua *Cynograph. Curioſ.*, veram, & genuinam eſſentiam hujus Veneni in putredine animata conſiſtere, hoc eſt in vermiculis; Ex capite enim Canis Rabidi aperto, plurimos ſe obſervaſſe vermiculos ait, quod Vermes rabidos appellat. Nos verò in ſale volatili acerrimo, ac urente, eſſentiam Veneni hujus conſiſtere putamus; ſiquidem iſtius particulæ ſummè mobiles, cuſpidibus ſuis penetrantes nervoſarum partium fibrillas, dolores, ac convulſiones excitant; fugando ſpiritus Animales, deliria; ſanguinis fermentationem augendo, febrem; ac demùm ipſam ſanguinis maſſam ſepticè ſpiculis ſuis inciſivis liquando, ac diſſolvendo, mortem inevitabilem cauſant. Quarè autem

à

à Rabiosis Canibus demorsi, magnam cum aqua, ac fluidis omnibus antipathiam habeant, non tàm facilè explicatur; Putabant aliqui, patientes tales aquam fugere, eo quia delirantes, Canum imaginem in aqua; velut in speculo vident, cujus adspectu terrentur. At si, ut suprà dixi, essentia istius Veneni in urente igneo, sale volatili, ad naturam ignis accedente consistit, ideò aquas fugit, tanquam à contrario; Aqua enim & ignis adversæ sunt naturæ, nec possunt manere simul, & sic metum aquæ, ob contrarietatem particularum Veneni, cum particulis aquæ accidere cogito; Cùm enim Canis incipit ad rabiem concitari, optimum remedium esse, Canem ipsum confestim in aquas projicere, juxtà præceptum, *Contraria Contrariis curantur*; Ideò asserendum puto Canis Rabiosi virus omninò contrarium esse Aquæ, utpotè accedens naturæ Ignis, ratione particularum ejus summè volatilium, ac urentium, & quemadmodùm in panificio fermenti nonnullæ particulæ inficiunt contagio suo acido, totam massam farinæ fermentandæ, & in suam naturam illam transmutant: Sic pariter etiam Saliva Canis Rabidi Sale volatili acerrimo copiosè prægnans in minima quoque quantitate, mutando humores, alterando spiritus, partes, & per consequens actiones hominis, inducit hydrophobiam, nam ante morsum spiritus hominis erant pacati, adveniente verò fermento hydrophobico, in Saliva Canis gliscente, destruuntur hominis fermenta, & in illorum vicem subintrat Canis fermentum prædictum, pro cujus natura, commorsus assumit Canis mores, gesticulationes, latrando &c,

Quæritur autem quare Venenum hoc nunc citiùs, nunc tardiùs actuetur, ut suprà innui; Sed istud ego provenire cogito, respectu virium patientis, & potentiæ Veneni, cùm enim in aliqua parte solida corporis hæreat, carceres suos adeò velociter frangere, in sanguinem prorumpere, ibique novas fermentationes instituere nequit, secùs verò si massæ sanguineæ statim immergatur, ut, verbi gratia, Venenum Variolarum aliquandò in infantia, pueritia, adolescentia; nonnunquam in senio, aut virili ætate prorumpit; quia seminale

ejus principium in materia lenta, & tenaci quasi sopitum diù latet, tandémque solutum suas edit actiones; sanè docente, *Paullino loco citato* consistit causa diversitatis operationum in diversa Venenorum natura, in varia hominum, & climatum, sùb quibus vivunt, constitutione, membrique læsi nobilitate, ac præstantia, victusque ratione; cùm enim alia Venena plus salis fixi, alia plus volatilis contineant, alia ex Venereis, alia ex Mercurialibus magis, vel minùs constent principiis, hinc etiam diversæ videntur operationes; illa enim, quæ ex sale fixo, adjunctaque materia terrestri, & aquea sunt composita, minùsque Veneris, vel Mercurii admixtum habent, tantis non pollent Viribus, quantis illa, quæ ex sale volatili, vel ex Venere, aut Mercurio magis sunt conflata. Ingeniosè Veneni Canis rabidi naturam effectus ejusque proprietatis exponit D. *Joh. Petr. D'Apples apud. Bonet. Medicin. Septentr. tom.* 1. *lib.* 1. *Sect.* 20. ejusque systema tale est. Supponit igitur primò in Ventriculo duo esse fermenta, unum quod Cibos, resque solidiores, alterum potum, liquidaque omnia dissolvit; hoc posito, ait ipse, per universum Corpus Veneni Canis Rabidi perniciosa Lues, & præsertim in Ventriculum diffunditur, eò cùm pervenerit Venenum, fermentum, quo liquida præparantur, pessundat, sua acrimonia Ventriculum vellicat, & continua præternaturali effervescentia, sitim, & anxietatem parit; hinc partes Veneni fermentativæ, liquida nimis exagitant, & justo volatiliora reddunt, undè infensa redduntur spiritibus Animalibus, qui sensum illum ad Cerebrum deferunt, undè fit, ut primò liquida, tanquam sibi noxia detrectent, non secùs, ac illi, quibus Ventriculus humoribus pravis scatet; qui solitum, ac necessarium ciborum usum negligunt.

Suprà dixi; Doctiss. *D. Paullinum* Acad. Curios. essentiam istius Veneni ponere in Vermibus, quo circà recordor me legisse apud *Thom. Burnetum in Thesaur. Med. Pract. Lib.* 3. observationem de fœmina quadam honesta in forum eunte, cui Canis Rabidus obviam venit, illiusque pedes furenter petit, ipsa periculum hoc, ut evitet, se se inclinat, & genua paululùm

lulùm flectit, undè Canis Vestem, & quidem hujus potissimùm fimbriam mordicùs arripit; Mulier de rabie suspicatur, & domum reversa sub tecto vestem laceram suspendit ligno; Postquàm verò eam quarto die repetit, ac resarcire cogitat; res mira, Vermes capite catulis prorsùs similes, iis in fimbriæ locis, quibus Canis dentes inflixerat, enatos reperit, eosque, ceù miraculum, vicinis convocatis conspiciendos præbet.

Sic in Urinis demorsorum à Canibus Rabidis effigies Canum percipi ait *Petr. Borellus Obs.* 28. *Centur.* 1. & hoc accidit, ait ipse, ob seminis æstuantis quandam portionem per Canis spumam morsu communicatam, quæ etiam Cerebrum inficiens; eos in Canum naturas mutat, latrant enim, & mordent, ut Canes; quin & etiàm accedente Phantasiæ vitio, talis Canina verminatio urinæ communicatur referente *Paullino*; De Corpusculis autem Catuliformibus in lotio conspectis plura Curiosis dabunt, *Avicenna*, *Borellus*, *Ardoynis*, *Schenkius*, *à Reyes*; *Sennertus*, *Salmuthus*, & alii tàm Antiqui, quàm Recentes observationum medicarum collectores. In Equis, Bobus, & Ovibus rabie affectis vermes in capite deprehensos notat *Thom. Bartholinus*, & post eum *Bonetus in Sepulchret. Anatom. Tom. primo pag. mihi* 211., nec est igitur, quod cum *Seneca Lib.* 2. *Quæst. natur.* putes, *Nullum Animal venenatum verminare, nisi fulmine priùs sit tactum*; siquidem plura sunt Animalia, quæ Veneno pereunt, quorum Cadavera verminantia observantur.

In Cura istius Veneni duo tempora sunt observanda, primùm morsûs; & vulneris, secundùm rabiei supervenientis; In priori Venenum illicò post morsum est extrahendum, in quem finem vulnus est ampliandum, ut cùm sanguine saliva exeat; hinc alii scarificationem instituunt, & Cucurbitulas imponunt, ut virus extrahant; alii hepar Animalis imponunt, referente *Ettmullero in Prax.* Multi Columbas vivas laceratas applicant, vel Theriacam cum Succo Rutæ; Quidam, ligaturas laudant, & Cauteria tùm potentialia, tùm actualia; si panis vulneri applicitus, & ejusdem saniæ tinctus Cani offeratur, is Rabiosus evadit, monente *Marc. Marci in Philos. vet. restit. part.* 4. *Sect.* 3. De Pilis mordentis Canis, Rabidi morsui

illato

illato imponendis feliciter legantur *Balduinus Ronseus* , *Porta* , *Wolfius*, & alii. Nonnulli commendant admotam Clavem S. Bellini. Notandum autem non debere negligi talia vulnuscula, mortem enim sanè portendunt ; undè *Baldus* eximius ille Jurisconsultus à Caniculo suo in labiis morsus , neglecto morsu , post quatuor menses rabidus periit.

Quoad alterum tempus verò , rabiei scilicèt , id unicè agendum , ut particulæ salino-volatiles Veneni edomentur , ac à corpore expellantur ; quocircà varia à variis Doctoribus laudantur. remedia ; Oculi Cancrorum specifici sunt , undè Bezoar Rabidorum dicuntur ab *Ettmullero* ; Demersio in aquam frigidam optima est ; ut & Theriaca , Mithridatium , hinc Oleum nostrum Contrà pestem ; Cornu Cervi ustum, Rutam , Cepam acrem , Syrupum Citri , Abrotanum , Hypericum , Tincturam Bezoarticam , Terram Sigillatam , Stibium Diaphoreticum , Corium Hyænæ , ac Ursi , & Lupi , Radicem Cynosbati , & alia commendant Doctores varii ; Porrò Alyssum gestatum , manibus detentum aut saltem visum , Canis Rabidi morsum sanare scribit *Wolfius* ; Pulvis Viperinus , & Sal Theriacale , exhibetur à *Joh. Petr. D'Apples* referente *Boneto in Medic. Septentr. tom.* 1. Orvietanum exhibendum suadet *Wedelius in Amœnit. Med.* ; *Cornelius Celsus* unicum Rabiosis remedium esse putat Balneum , dulcisque aquæ potum. Inter reliqua præsidia acidus Rumex primatum tenet , referente *Zacuto*, cujus semen epotum , aut Decoctum etiam à Scorpione commorsis opitulari affirmat *Dioscorides* ; At cùm Rumicis quatuor sint species , illam intelligere oportet , quæ cum hortensis sit cæteris altior est , Latioribus foliis constans, & radice crocea, qua , loco Rhabarbari aliqui utuntur , quæ valentissimè purgat , de cujus viribus adversùs plures venenosas ægritudines eleganter scripsit *Ruellius lib.* 2. *de Natur. Stirp.* Apud *Julium Palmarium* Pimpinella commendatur , quâ , Henrici Secundi Galliarum Regis Venator , Joh. Fernelio præceptori suo amantissimo narravit , hydrophobiam tolli ; Alyssum mirificè prodest in curatione Veneni Canis rabidi , ut & Scordium , Artemisia , Cinis Cancrorum , Gentiana , & alia , quæ apud *Senner-*

Sennertum Practicum nostrum insignem leguntur ; *Macer in Lib. de simplicip. Cap. de Urtica* sic Canit.

Cum sale de foliis ejus factum cataplasma
Ulceribus prodest, & sordida vulnera purgat,
Et contrà morsus valet hoc cataplasma Caninos.

Ad morsum Canis Rabidi folia Cucumeris longi, & folia Citrulli cum vino, nec non urinam hominis mixtam cum Nitro, & sparsam super locum demorsum summè commendat *Ardoynis lib. 7. de Venenis Cap. 2. pag. mihi 380.*

De usu Hellebori, lactis, ac Peponis in curatione istius Veneni meminit *Joh. Fortis Tom. 2. Consult. 94. Cent. 4.* An verò in Hydrophobia vena sit secanda, & quando quærunt nonnulli; aliqui enim in morsu Canis Rabidi venæ sectionem minimè convenire existimant, quippè quæ Venenum per totum Corpus trahat in venas. *Avicenna* tamen *lib. 4. fen. 6. tract. 4. cap. 9.* ait post quartum diem sanguinem mittendum esse, & non semel, sed bis, præsertim ubi à vulnere in initio non fuerit extractus, in eo maximè, qui sanguine abundat; Alii tamen Medici post *Avicennam* in demorso à Cane rabido, ut præcaveatur rabies, ità à sanguinis missione abhorrent, ut omninò vitandam esse affirment, utque exinanitis venis, altiùs penetrare virus permittat; sed ii videntur existimare rabiosi morsus Venenum non esse per totum Corpus sparsum, nisi cum advenit metus aquæ, quod tamen falsum esse docent gravissimi Autores, *Avicenna*, *Celsus*, & *Dioscorides* quoque, dùm post primos dies scalprum, & ustionem in loco demorso perindè, ac inutilia rejicit; Sudores autem ante Cibos, ac post etiam imperat, hinc palàm ostendit Venenum per Corpus esse diffusum, quod confirmare videtur, dum Dropaces, & Sinapismos, alternatim per Corpus totum adjicit; Imò *Avicenna* inquit, non solùm fieri posse, ut post quartum diem Venenum sparsum sit, sed etiam minori temporis spatio; ideò hac in re adeò necessaria distinguendum esse ait *Rubeus* referente *Boneto in Mercur. Comp. Lib. 8.* quia si in primis diebus si-

mus, cum adhuc in vulnere Venenum, aut indè non procùl contineatur, tunc ſanguinis miſſio nulla ratione adhibenda eſt, militantque rationes iſtorum, traheret enim à circumferentia ad Centrum, à venis Capillaribus citiùs ad majores; Si verò jam ſparſum eſt, tunc mittendus eſt ſanguis, ut monet *Celſus*, neque verò è loco viciniore ipſi morſui, quia tunc minimè convenit, uti docet *Avicenna*, Dioſcoridem imitatus; Nulla enim tunc iſtius rei eſt occaſio, aut utilitas, ſed incaſſum Corpora doloribus ſternerentur, ſed è brachio, ut è majoribus venis virus jam diffuſum detrahatur; Undè benè aiebat *Santacruz de Magnorum Auxiliorum Impedimento lib.* 3. ſanguinis miſſionem in principio nullo modo convenire, proùt convenit Veneno jam in humores propagato. In morſu Animalium non convenit Venæ ſectio, niſi Venenum per univerſum fuerit ſparſum, aut plenitudo adſit, teſte *Jacobo Pons*; ſin autem acuta febris accedit, non intrà dies 40. educendum legitur apud *Bonetum loco citato* ſed inferiorum partium ſcarificatione, etiam venarum apertione in partibus à morſu remotiſſimis. Eadem doctrina valet in purgatione de qua re videas *Sennertum*. Quia verò ſuprà diximus in Hydrophobia cauteria valere, ideò exacto morbi principio poſt duos vel quatuor dies non inurendum eſſe Cauterium aiebat olim *Heurnius*, quia altiùs ſe Venenum inſinuavit. Hinc monet Chirurgos *Hildanus*, ut diligenter proſpiciant, ne nimis leviter, & ſuperficialitèr inurant hujuſmodi morſus, ſed ut potiùs in exceſſu, quàm in defectu peccent, cùm enim morbus ſit extremus, extremum quoque petit remedium; Unicum remedium in tali Veneno eſſe, non opinantèr in piſcinam ægrum conjicere ait *Celſus*, quod auxilium tanti in hoc morbo fieri à ſuis ſcribit *Tulpius Lib.* 1. *Cap.* 20. ut eo ſolo contenti, vix aliud expetant, nec ſanè injuria ſanat quippè mare quoſcumque, neque vidiſſe dixit quempiam, cui tempeſtivè in mare projecto, quidquam ſiniſtri evenerit; ſed hoc remedio, tardè, vel timidè adhibito, multi pœnas incuriæ dederunt.

Sin autem demorſus ab Animali Rabido, antequam Venenum invaleſcat, & Cerebrum invadat, neceſſaria adhibeat reme-

remedia, servari potest; Si verò hydrophobia accesserit, vix quisquam servatur, & evadit; *Avicenna* ait, quod si aliquis à Cane rabido morsus, aquam timens, in speculum intuens semetipsum agnoscat, huic spes non tollitur sanandi; Contrarium tamen se vidisse fatetur *Eustachius Rudius*; si singultus accedat, inquit *Sennertus*, mors in propinquo est; adeò ut, vel eadem, vel postera die moriantur ægri.

Curiosàm refert historiam *Borellus Centur.* 3. *Obs.* 68. de quodam viro, qui cùm à Canis rabidi morsu petitus fuisset, ejus Veneno non solum Rabidus est factus, & Canis Venenum in eum non modò inseruit, sed etiam odoratum, & sagacitatem suam Venenaticam illi communicavit, adeò ut accedentes Amicosè longinquo, licet eos non videret, olfactu venire perciperet; Quidam id Diabolo tribuebant, ut solent ignari omnia quæ non intelligunt, ad causas ocultas, ad magicam artem, ad Dei Omnipotentiam referre; At hæc tantùm ex sagacitate sua proveniebant; Canis enim Domini sui odorem è longinquò percipit, odoremque perdicum, Leporum, aliorumque Animalium distinguunt, idque variis signis venatoribus indicant, si autem eorum odoratum haberemus non dubium est, quod odoratu, instar eorum, res detegeremus, & rerum emissiones, effluvia, spiritusque per aërem transpiratione ab individuis effusos, naso distinguere valeremus; sed de Veneno Canis Rabidi usque adhuc dicta sufficiant.

CAPUT LXIII.

De Cerebro, & sanguine Felis.

CERBRUM Felis inter Venena connumeratur à *Matthiolo*, *Ponzeto*, & *Sennerto*; sumptum enim pro Cibo vertiginem excitat, stupiditatem, & aliquandò Amentiam; De sanguine pariter scribit *Martin. Weindrichius de Monstr.* quod Puella quædam Uratislaviensis cùm publicè spectaret latronem Capite truncari, spectaculo tristi territa in Epilepsiam inciderit;

rit; Cùm verò multa adhibita fuerint remedia incassum, quis ex vulgò suasit, sanguinem felis utilem esse, suscipit infelix, sed infelici successu; paulò post enim felis naturam induit, voce, gestu, saltu, vestigiis, cùm mures in silentio venaretur; Anhelitu etiam feles noxias esse, & spiritus, humoresque inficere volunt *Avenzoar*, *Pareus*, *Matthiolus*, & *alii plures*.

In Appendice Ann. 6. Dec. 2. Miscell. Curios. D. Christ. Franc. Paullini refert, quendam nomine Ludolfum post alicujus partiunculæ cerebri Felis assumptionem, cepisse multa insolita contrà morem agere, & planè ineptire, cum tanta memoriæ amissione ut nec templum, nec panem, nec Scamnum ampliùs suo nomine vocare sciret. Causam istius Veneni in sulphure, & Sale volatili fœtido ponit Illustriss. Dom. Lucas *Schröckius* Patronus meus semper colendus *in Schol. ad Observ. 50. Miscellan. Curios. Ann. 2. Decur. 2.*; Particulæ enim Salino-Sulphureæ, suis cuspidibus spiritus animales fugant, undè delirium, & Oleo suo glutinoso inviscando òrganorum memoriæ porositates internas impediunt functiones, quo minùs memoria exerceatur.

Pro curatione; primò si sciatur felis cerebrum adhùc in Ventriculo hærere, statim Vomitus est concitandus; si verò à Ventriculo ad aliàs transiverit partes, solventem potionem exhibere laudant nonnulli; *Sennertus* Antidoti loco agnoscit Moschum; Terram Sigillatam commendat *Petrus Aponensis*, & Confectionem Diamoschi omni die summo manè assumendam *Ardoynis lib. 4. de Venenis Cap. 21.*

CAPUT LXIV.

De Sanguine Menstruo &c.

SI *Plinio Histor. Natural. Lib. VII. Cap. 15.* credendum est Mulierum Sanguis Menstruus est Venenatus, ab eo enim acescunt superventu musta, sterilescunt tactæ fruges, moriuntur insita, exuruntur hortorum germina, & fructus Arborum,

rum, quibus insedêre, decidunt: Speculorum fulgor, aspectu ipso hebetatur, acies ferri præstingitur, eborisque nitor alvei apum emoriuntur: æs etiam ac ferrum rubigo protinùs corripit odorque dirus aëra; & in rabiem aguntur gustato, Canes, atque insanabili veneno morsus inficitur, &c. Verùm *Plinii* pace; quantitate tantùm peccare posse, non qualitate catamenia puto. Si enim menstrualis sanguis venenosam induerat naturam, intrà venas, & arterias innoxiè contineri non posset, imprimis ergò Mulieres enecaret; nam si extrà Corpus; suadente *Plinio*, tot prava induceret symptomata, cur non idem intrà Corpus præstaret? Similiter dicendum videtur de Taurino sanguine; ac de lacte coagulato, quæ omnia ex se, & propriè Venena non sunt, sed tantùm nocere possunt, quatenùs ex acido Ventriculi fermento concreta, ac coagulata concoctioni resistunt, & nocent, pravamque in ventriculo induunt naturam, quod si accidat, dissoluta reddantur, indè èvomantur oportet; & hæc est ratio, propterquam Medicus, quando crudum lac propinat, tanquam remedium, illud semper cum pulvere Sacchari fini permiscet; hujus enim salis dulcis ope, lac in Ventriculo à coagulatione defendit, sicut autem acidum sanguinem fixat, ita sal eum dissolvit; Certum tamen est, prava symptomata ex lacte coagulato acidere posse, ut plures referunt Autores, & Ego notavi *in Ann.* 8. *Decur.* 2. *Miscell. Curios. Obs.* 202. de quodam Adolescente, cui regio Stomachi intumuit, cùm forti cruciatu post maximam quantitatem lactis vaccini assumptam; Dubium verò movetur, an vomitoria, ad illud è Ventriculo ejiciendum conveniant. Negat Matthiolus, quia, si quis id sic excludere conetur, in gutture faciliter hærere, & ægrum suffocare possit; Verùm *Sennertus* vomitoria suadet, sed præmissis lac coagulatum dissolventibus, quemadmodùm ego feci propinando Allium Adolescenti supradicto, quo Lac coagulatum dissolvi; cùm enim allium multo sale volatili alcalico præditum sit, ut ipsa acredo ejus, oculos, naresque feriens edocet, hujus salis virtute lactis coagulatio emendatur,

quemadmodùm docet Illuſtriſſ. D. *Luc. Schröckius* Acad. Curioſ. Præſes digniſſimus *in Scholio Obſerv. meæ nuper* citatæ *pag.* 505. *Sennertus* laudat Mumiam, Sperma Ceti. *Ardoynis* Vinum purum cum pipere commendat, idemque *Petrus Aponenſis*, & *Avicenna.*

CAPUT LXV.

De Torpedine.

TORPEDO ſic dicitur à torpore, quem in vicina ſibi Corpora inducit, ut docent *Albertus Magnus*, *Geſnerus*, *Salvianus*, *Ariſtoteles*, *Jonſtonus*, *Ælianus*, & alii. An verò hæc virtus in univerſo Torpedinis corpore, aut in una ſola parte reſideat, quæſierunt Doctores; Solertiſſimus autem *Steph. Lorenzinus* reſidere ait hanc Veneni ſpeciem in muſculis falcatis, in dorſo, & pectore ſibi correſpondentibus; idque clariſſimè oſtendit in ſuis obſervationibus de Torpedine, cujus Anatomiam exactiſſimè delineavit, atque poſt eum fecit *Oliger. Jacobæus in Act. Phil. Bartholini. tom.* 5. Hoc Animal tanquam Venenoſum, ne in foro piſcario vendatur. Præfecti ſanitatis autoritate cautum eſſe ait *Charletonus in ſuo Onomaſt.* Genuæ tamen, Liburni Maſſiliæ, & alibi à tenuioris fortunæ plebe eſui expetitur: credidere veteres Medici, etiam à longe Torpedinem ſuum emittere virus, ita ut haſtam, & funem retis pertranſeat, & manum Piſcatoris invadat, ut legitur penès *Sennertum*, *Euſtachium Rudium*, & alios; Ego verò, niſi immediatè tangatur, Torpedinem lædere haud poſſe cogito, edoctus ab experimentis *D. Lorenzini*, *Redi*, & *Jacobæi.* Si immediatè autem tangantur, tunc cruciatur manus adeò vehementer, ut dolor uſque ad cubitum pertingat. Dolor verò à Torpedine productus, provenit à Corpuſculis ex ipſa exeuntibus, & in manum tangentis intrantibus, quæ Corpuſcula non ſpontè exeunt, ſed impelluntur, & vibrantur à contrac-

contractione fibrarum componentium musculos falcatos istius piscis, de quibus anteà mentionem feci. Cùm enim particulæ istius Veneni penetrant manus porositates, viarum istarum figuræ mutantur, sicque vim faciendo, molestam quandam sensationem inducunt, quam primò stupefactionem, indè dolorem esse dico. Plura cupienti de Torpedine, præter citat. *Lorenzinum*, dabunt *Miscellan. Curios. Annus ultimus primæ Decuriæ pag.* 401.

Ad Curationem hujus Veneni quod attinet, dico, si membrum stupidum, ac dolens fricetur pannis asperis, & foveatur Vino, in quo Salvia, Ruta, & Hypericum bullierint, curabitur. Illiniri etiam potest pars affecta, Oleo Rutaceo; & Costino; *Sennertus* internè propinat sequentem Pulverem.

℞. Semin. Urticæ, Nasturtii, Dauci ana. ʒ. j ß., & Semin. Piperis nigri, Castorei ana. ℥. j. M. f. Pulvis, cujus ʒ. j. cum Vino generoso assumatur.

Alexander Aphrodisæus, Carnem Triglæ, quam Mulum vocant, Torpedinis Veneni remedium esse refert; Alii commendant Theriacam Andromachi, Vinum Absinthii, Gentianam, Folia Lauri, & Allium; *Ardoynis* denique, Salivam hominis Piscis hujus Venenum id est, Torporem sedare scribit *in lib. 6. de Venen. Cap.* 34.

CAPUT LXVI.

De Murœna.

SEMPER tanquam fabulam cogitavi id, quod de Murœnis docuit *Simon Majolus in Dieb. Canicular. Colloq.* 9. nempè in Murœnis nullum esse Masculum; Omnia enim Animalium genera, ex maribus, & fœminis constare puto. Hic piscis perlongus est, & serpentis potiùs, quàm Piscis speciem refert: Pinnas nullas habet, sed flexuoso impulsu corporis ad natatum ita mari utitur, ut terra Serpentes ad gressum. Lampetræ similitudinem habet, latior tamen, dentes habet longos,

gos, acutos, & introflexos, coloris est fusci, subalbis maculis distinctus, duorum longitudine Cubitorum. Murœnæ autem diligentiorem descriptionem curioso dabit Lectori *Edoardus Wottonus Lib.* 8. *de different. Animal.* Veteribus erat iste Piscis in deliciis, ut ex *Plinio*, *Athæneo*, *Rondeletio*, & ex *mea Epistola Italica de Vitro*, *Venetiis*, *impressa in Musæo Minervæ*. Murœnæ morsus Venenosus est; eademque parit symptomata, quæ Viperæ morsus infert; Imò, ait *Rondeletius* partem à Muræna demorsam, nisi tota abscindatur, à morsu Liberari non posse, ob uncinatos dentes, maximéque in os recurvos; undè Piscatores Murænæ maleficam vim reformidantes, vivam non nisi forcipe arripiunt, & vulnera ipsius non minùs periculosa sunt, quàm ea Viperæ. Murænæ morsum sequitur dolor, & tumor partis affectæ, atque symptomata; quæ Viperæ morsum sequi solent, accedunt; ex quo colligitur, Venenum hujus Piscis similis esse naturæ illius, Viperini superiùs descripti Cap. 45. Constat enim ex sale volatili, acri, caustico, cujus Corpuscula licet exilissima, potentissima tamen, cuspidibus suis massam sanguinis citissimè penetrant, fibras scindunt, ac Cruorem fundunt, undè prava oriuntur symptomata, quibus occurritur, adhibendo ipsissima remedia, quæ adversùs Venenum Viperæ valent; Præterquam quod *Plinius* Murænæ morsum, capitis ipsius cinere sanari posse scribit, Familiaritas autem Murœnæ cum Vipera tanta est, suadente *Ambr. Pareo*, ut illa relicto natali aquæ elemento in terras insiliat, Viperamque in sua usque latibula perquirat; de qua re videatur *Schottus in Physica Lib.* 10.

CAPUT LXVII.

De Marino Lepore, & Barbo.

PULCHERRIMAM descriptionem tradit de Marino Lepore *Rondeletus de Piscib. Lib.* 12. *Cap.* 11. quam videat Curiosus Lector. Nobis tantummodò in præsentiarum liceat, & sufficiat

ſufficiat aſſerere, iſtum Piſcem eſſe ex mollium genere, & Venenatum, ut ex *Nicandro*, *Galeno*, *Dioſcoride*, *Ægineta*, *Plinio*, *Aëtio*, & *Matthiolo* aliiſque Authoribus didicimus; Imò Plinius cibo datum non ſolùm, Leporem Marinum Venenoſum eſſe tradit, ſed etiam viſum; quâ de re fatetur *Sennertus*, hunc Piſcem captum, cùm attentè nonnulli conſpicerent, nauſeam omnibus ſenſibilem moviſſe. Tetrum, ac piſculentum odorem ſpirat Lepus Marinus, nec alibi degit, quàm in limo, & ſordibus, ex quo teſtimonium perhibet de ſua prava, ac venenata qualitate. Qui verò hunc Leporis Venenum intrà Corpus ſumpsêre, ut *Dioſcorides*, & *Aëtius* teſtantur, Piſcium virus olere videntur, & ſaporem in ore ſimilem putrefactis Piſcibus: Poſteà ſupervenit Ventris dolor cum icteritia primò flava, mox plumbea. Facies intumeſcit, atque pudendum pariter tumefactum urinæ cohibet exitum; Vomitus bilioſus cruore permixtus adeſt, ac denique Mors accidere poteſt, quorum ſymptomarum cauſa refertur à vi Veneni hujus Marini Leporis, quod Venenum conſtare videtur ex acido ſulphure, cujus particulæ fœtidæ nauſeam ex ſe pariunt, & ob aciditatem ſuam coagulantem, introductæ in cruoris maſſam circulantem, tumorem in internis, & externis corporis partibus generant; unde dolores, & urinæ ſuppreſſio habentur; tandemque toto coagulato cruore, ſanguinis motus impeditur, undè Mors evenit; ſunt nonnulli, qui aſſerunt hoc Venenum ſolummodò Pulmones exulcerare, ob peculiarem qualitatem, & ut aiunt proprietatem occultam; Ego verò cum *Aëtio*, qui omnia ferè ſua ex *Galeno* tranſtulit, ac ab eo mutuavit, puto, non tantùm Pulmones, ſed omnes alias Corporis humani partes hujus Veneni perniciem lædere quemadmodùm *Dioſcorides*, *Rondeletius*, & alii Doctores exiſtimant.

Quam primùm, ſi fuerit aſſumptus Lepus Marinus, vomitu eſt rejiciendus, vel ſi ad Inteſtina deſcenderit, purgante Medicamento eſt utendum, priuſquàm in maſſam cruoris pernicies Veneni permeet. Cedri reſinam cum Vino aſſumptam pro remedio laudat *Sennertus*; *Athenæus* verò hujus Veneni

bezoarticum Triglum esse ait. Lac asinæ commendat Rondeletius. Alii commendant Mala Punica, Decoctum Malvæ, Sanguinem Anserinum, vel Gallinaceum, Cancros fluviatiles: Cæterùm si æger Pisces coctos assumere incipiat, tunc spes salutis insurgit.

Nunc de Pisce Barbo, ejusque Ovis venenatis, aliquid dicere convenit, antequàm præsens caput ad umbilicum deducatur. *Hieronimus Cardanus*, Barbum vilem piscem esse tradit, & apud nos parvi æstimatur, imò me suadente à Magistratu à foro Piscario pluries tanquam nocuus Barbus projectus est. De hoc Adagium legitur apud *Aldrovandum lib. 5. de Piscibus Cap. 16.* quod neque frigidus, neque Calidus, neque elixus neque astatus sit bonus. Hujus Piscis Ova Venenata esse dicuntur, adeò ut si largiùs comedantur, eos qui hauserunt in magnum vitæ periculum adducant, ut notavit *Charletonus* ex *Rondeletio*; undè *Schroderus* ait, Ruricolas aliquos hæc Ova Piscis Barbi assumere ad ciendum Vomitum, & alvum sollicitandam, quod sat violenter perficiunt. *Platina* docuit vim illam emeticam, & solutivam præsertim habere Maio. Atque *Anton. Gadius* apud *Aldrovandum* scribit, cùm experiundi gratia duos duntaxat de Ovis istis bolos comedisset, nihil indè aliquot horis postèà noxæ percepisse. Demùm sub horam Cænæ plurimam in ore Ventriculi sensisse inflammationem, quam ut dissolveret, anisum sumpsit, sed frustrà. Post horam faciem apparuisse tanquàm in syncope, ita ut de salute valdè timendum haberet. Tum supervenisse passionem Cholericam cum magno vitæ periculo. *Rondelitius*, & *Salvianus* hæc aiunt Ova maleficia esse, cùm salicum, qui ad fluviorum ripas sunt, floribus in aquam decidentibus vescuntur; quod tamen an verum sit; dubito, potiùs enim putandum sua natura propria hæc Barbi Piscis Ova venenata esse, quia verò tale Venenum, Vomitum, & Alvum movet, dicendum erit, particulas talia componentes Ova, esse acres, & similes naturæ illarum Scammonii non præparati, ac Gutti Gummæ: Spiculis enim propriis istæ particulæ ingestæ, & fibras Ventriculi, & Intestinorum lancinando, ac feriendo, nauseam, Vomitum, dolores, ac dysenterias, nec non Cardialgias ex-

citant, quæ mala nisi celeriter à valida ægri natura, & à Medica arte tollantur, de vita est dubitandum, quemadmodùm Medicorum historiæ testantur. Ergò, quanto citiùs fieri possit, remedia erunt adhibenda, ut sunt Theriaca, Mithridatium, Philonium Romanum, omniaque demùm alia remedia, quæ præscripta sunt pro curatione veneficæ virtutis, & Scammonii, & Seminum Ricini, similiumque.

CAPUT LXVIII.

De Pastinaca Marina, Scorpione Marino, Dracone Marino, & Pelle Piscis Canis.

PASTINACÆ nomen æquivocum est, & vel Plantam significat, vel Animal aquatile Venenosum, de quo præcisè aliquid in præsenti capite dicendum. Pastinaca igitur sic dicitur ab eo, quod cauda istius Piscis, colore, ac rotunditate radici Pastinacæ sit similis; Cæterùm Raiam æmulatur, de cujus Piscis descriptione legatur *Aldrovandus Lib. 3. de Piscib. cap. 46.* Habet aculeum; seu radicem in cauda tam mortiferum, ut brevi tempore animalia ictu perdere valeat; imò aiunt *Ælianus*, *Plinius & Nicander in Theriacis.* Arborem virentem emarcescere, cui radius iste sit priùs infixus; & Autor antiquissimus *Dictys Cretensis* in fine sui Operis narrat, Telegonum Ulyssis filium, Patrem vulneravisse radio Pastinacæ Marinæ ipsi a Circedato; ex quo vulnere triduo post, mortuus est; undè *Oppianus* cecinit.

Nil tàm pestiferum, sævo nil vulnere majus.

Verùm Venenum hoc licet a multis Autoribus vehemens, & validissimus dicatur, attamen ex *Rondeletio* colligitur tantæ potentiæ non esse, ut statim interimat; Feliciter enim Rusticum ab hujus Piscis ictu Sanatum vidisse fatetur; signa, & symptomata istius Veneni sunt soluta unitas, & dolor in parte

 læsa;

læſa ; Carnem in læſa parte nigreſcere ait *Sennertus*, & ſi digito compreſſa ſit, ſaniem atram exire ; ſi nervi ſint læſi, convulſio oritur &c. Cæterùm quia talia ſymptomata etiam vulnera comitantur parùm Veneni judicare conjicio ; Attamen nonnulla addam remedia à Doctoribus decerpta ad hoc vulnus curandum ; licet ego ſolo ſpiritu vini ſanandum poſſe ſperem ; hepar Paſtinacæ, vel radii cinis cum aceto, ſi vulneri imponantur, ſunt multæ virtutis, referente *Sennerto* ; poſt *Rondeletium* : *Aetius* furfures aceto coctos, & pro cataplaſmate impoſitos prodeſſe ait. Coagulum Leporis, vel Hædi, vel Agni ad ℥. j. cum vino commendat *Plinius* ; Scordium laudat *Matthiolus*, & Mithridatis Antidotum ; Sulphur vivum urina veteri irrigatum, Marrubium, Lauri foliæ, Salviam, Stercus Columbinum, aliaque hujuſmodi præſcribit *Aldrovandus lib. 3. de Piſcib. cap. 46.*

Scorpium Marinum unum, & idem Animal eſſe ait *Ardoynis lib. 6. de Venen. Cap. 38.* cum Scorpæna, licet docuerit Athenæus diverſos eſſe Piſces, attamen horum Piſcium ſpinarum vulnera pro venenatis enunciant Doctores ; ſiquidem Scorpium multas ſpinas in capite, & dorſo venenatas, unamque tantùm in dorſo Scorpænam geſtare autumat *Sennertus*. Hinc non ſpinam tantum ex ſua natura Venenatam agnoſcit *Ardoynis*, ſed propter humidum quoddam circa dictam ſpinam exiſtentem in Salivæ formam, quam feriendo introducit in vulnus eodem penè pacto, quo Scorpio terreſtris feriendo ſuum transfert in vulnera virus ; De iſtius Animalis hiſtoria legatur Eruditiſſ. *Aldrovandus lib. 2. de Piſcib. cap. 24.* Nos in præſentiarum ſolummodò pauca de Veneno ſcribamus. Ex horum Piſcium namque punctura graves inſurgunt dolores, & ulcera depaſcentia ; atque ſi *Avicennæ* credamus ; ventris inflatio ad formam hydropis ; Accedunt convulſio, ac motûs partis læſæ ablatio ; quæ prava ſymptomata oſtendunt, naturam hujus Veneni, mediante punctum introducti, acidam eſſe, particulis enim ſuis irritando fibras, dolores ; continuum ſolvendo, ulcera ; ac humores coagulando, tumores excitat ;

ciat; & si acidæ hujus Veneni particulæ nervosas partes tetigerint, tnnc convulsiones excitabuntur, quatenùs acidum nervis inimicum; cuspidibus enim suis feriendo nervorum fibrillas, spiritus animales in præternaturalem motum concitant, unde spasmodicæ motiones oriuntur.

Prò curatione autem adhibenda primò sunt omnia ea, quæ in aliorum venenatorum Animalium morsibus, & ictibus sunt à Doctoribus præscripta; nimirùm Venenum è vulnere, quanto citiùs fieri possit, est evocandum, indè Alexipharmacha sunt exhibenda. Simplex Plumbum tritum, & superunctum ictus Scorpii Marini, & Draconis mitigare ait *Ardoynis Lib. 6. de Venen. Cap. 38.* Mentham laudant multi, Serpillum alii *Rondeletius* refert historiam de Puello ab hoc Pisce vulnerato, dum eum in sinum condere vellet, & eum curavisse ait mullo dissecto, & imposito, cum ejusdem Scorpionis hepate, adhibito ad vulneris ambitum Lentisco contuso; Sulphur commendant *Galenus*, & *Sennertus*; *Dioscorides* Absinthium, & Salviam; Urinam Pueri, *Hali Abbas*, *Ægineta*, & *Aldrovandus*.

Duo genera Draconis Marini describit, & exhibet *Salvianus* de cujus nomine, ac differentiis videatur *Aldrovandus de Piscib. lib. 2. cap. 50.* istius ictum Venenatum esse *Oppianus* docet ejus enim puncturam sequuntur dolor tumor, inflammatio, Febris, tandemque gangræna, partis affectæ; ex quibus symptomatibus facilè colligitur, Venenum hoc pollere acidis particulis, quæ continuum solvendo, primò dolorem excitant; indè cruorem fixando, intumescentiam, & inflammationem; & cùm particulæ illæ spiritibus vitalibus infensæ in massam cruoris ingressæ fuerint, fermentationem sanguinis præternaturalem, hoc est, febrem concitant. Ad Curationem quod attinet, primò pars affecta in aqua calida est immergenda, suadente *Sennerto*, indè Cucurbitulæ scarificatæ apponendæ ad virus extrahendum; Ipse Marinus Draco impositus ictus suos sanat, monente *Plinio*. Lenticulam coctam prò cataplasmate imponit *Aldrovandus*; Allium commendat *Avicenna*, & *Serapio*

ſecundùm *Dioſcoridem*; ſcribit *Rondeletius*. Patriæ ſuæ Piſcatores in tali veneno ad Lentiſci folia, velut ad Sacram Anchoram, confugere, eiſque partem affectam affricare.

Fel denique Canis Piſcis tam Venenatum, ac lethiferum eſſe inquit *Ardoynis*, ut unius tantummodò grani pondere aſſumptum, intrà ſeptem dies mortem afferat, niſi debitè, & citò Medicus opem ferat; Aſſumptum enim hoc fel in ſequitur fœtor oris graviſſimus, flavus color Corporis, & Seminis involuntaria effuſio, ſi *Sennerto* fides habenda; ex quibus ſignis, ac ſymptomatibus colligi poteſt, particulas hujus fellis ſalino-ſulphureas, volatiles ſummæ efficaciæ eſſe, atque penetrantiſſimas; ex oris enim fœtore ſulphur pravum dignoſcitur, quæ autem particulæ in ſanguineam maſſam penetratæ, circulando per univerſum Corpus illud proprio tingunt ſulphure; atque ad partes ſpermaticas delatæ ſalinis ſuis cuſpidibus, eas feriendo, ac ſtimulando, involuntariam ſeminis excretionem inducunt, Ad hujus Veneni Curationem facit radix Gentianæ; Butyrum vaccinum, Cinnamomum, & coagulum Leporis pro remedio feliciter uſurpantur. Corpus inungi poteſt oleis odoriferis, & Aromaticis; ægerque debet victu tenuiſſimo uti quemadmodum ſuadent *Ardoynis*, *Sennertus*, & *Matthiolus Avicennam* ſecuti: Vomitus cum *aqua*, *oleo roſaceo & butyro excitari debet juxtà Ferdinandum Ponzettum.*

CAPUT LXIX.

De Venenis Plantarum, & primò de Opio.

TENUI ſtylo, & pro viribus breviter conſideratis Venenis deſumptis ab Animalibus, proximum eſt, ut de Plantis agamus, quatenùs à vegetabili regno copioſa Venena colliguntur; De Opio itaque primò ſit ſermo tanquam veneno conſiderato.

Nonnulli putant Opium, & Meconium eſſe unum, & idem, ſed perperam; Meconium enim ab Opio differt, nam Opium

Opium eſt ſuccus elicitus ex capitibus Papaveris; Meconium verò eſt ſimilis ſuccus quidem, ſed ex integra planta expreſſus. Multi lac, & Lachrymam Papaveris Opium dicunt, quatenùs ſtillat ex capitibus Papaveris Albi leviter inciſis. Scatet Opium, notante *Ettmullero*, ex partibus Oleoſis, ſive ſulphureis cum Sale volatili combinatis, undè rectè inter calefacientia, non verò inter frigida, ut tradunt multi, numeratur; illis ergò particulis ſale volatili imbutis correctum, ac ritè præparatum & debita doſi, ac tempore propinatum Opium, quemcunque inordinatum ſpirituum motum coërcet; & præternaturales humorum agitationes compeſcit, ſicque dolores ſiſtit, ac placidè ſomnum inducit; hinc & deliria, ex motu inordinato ſpirituum orta, ſedare pluries in praxi medica exercenda notavi; Quocircà maximum eſſe remedium nemo negat; imò *Silvius* dixiſſe fertur, notante *Ettmullero*, ſe nolle Praxim medicam exercere, ſi careret Opio; licet verò innumera ſuggerat bona ad ægrorum beneficium; non eſt tamen per hoc, quod Opium nunc deſcribam, ut plerique Autores, ſed ut Venenum, nam meritò in ſerie Venenorum ordinis vegetabilium refertur & reverà non rectè præparatum Opium, atque non benè correctum, vel intempeſtivo tempore exhibitum, ac incongruè propinatum, aut in excedenti Doſe, nimiaque quantitate ſumptum, lethalia producit ſymptomata. Notandum tamen Opium ob admirandas operationes hactenùs non leves inter Medicos altercandi obtulit occaſiones, dum alii, ut ſuprà innui, frigidum ſtatuerunt cum *Dioſcoride*, & *Scribonio Largo*. Alii calidum cum *Matthiolo*, *Libavio*, *Sala*, & *Doringio*; Alii nec à calida, nec à frigida qualitate vires ſuas habere, ſed ſpecifica totius ſubſtantiæ proprietate operari contendunt. Admiratione verò dignum eſſe, ait *Philipp. Jacob. Schas in Ann. 2. Miſcell. Curioſ. Obſ. 69.* quod apud Europæos, ſi Opium aſſumatur, ſpiritus ſopiat, ſigat, & ſoporem; ſomnumque, imò ſi doſis aliquatenùs augeatur, mortem inferat. Apud Orientales verò Populos ſpiritus excitet, & ad Venerem ſtimulet; ideoque ad Martis, Venerisque Caſtra commeatum præbeat familiariſſimum. Ex Opio,

Opio, inquit *Joan. Jac. Saar.* Novennali Indiæ Orientalis peregrinatione celebris *in ſuo Itiner. Indiæ Orient.*, parant Indi in *Bantam* Electuarium, vocantque *Affion*, coloris Cinerei, dulco-amari Saporis, cujus uſu feroces fiunt: Chinenſes verò in Batavia eo utuntur ad Venerem excitandam, cujus uſu adeò Veneris æſtro irritantur, ut per totam noctem Veneri litent, ſæpè aufugientibus, nec ulteriorem vim ſuſtinentibus ſcortis; Apud Perſas, & Indos crebrò opium adhiberi oculatus eſt Teſtis *Olearius in itiner. Perſic.* & cùm Nobiliſſimus Mandeslou apud Cham in Urbe Amadabat convivio intereſſet, variæ oblatæ fuêre præparationes Opii in aurea ciſtula, de qua convivæ ſumpſerunt ad Venerem excitandam. Mulieres Perſæ Opio utuntur, præſertim illæ, quæ cum Maritis non conveniunt, ut moriantur, inquit quidem *Olearius*, ſed quid ſi alia ſubeſſet cauſa, nimirùm ſi fortè ad Venerem ineptiores hujus remedii ope excitatæ in Maritorum amplexus fervidiore raptu irruentes Maritorum amorem ſibimet arctiùs præ reliquis concilient, atque devinciant. Notiſſimum eſt Turcas; ut præliorum pericula eo magis eludant Opium frequenter devorare, ut teſtatur *Petr. Bellonius*, & eadem de cauſa pariter contingere, quod ante paucos annos obſervatum fuit poſt pugnam in Hungaria commiſſam, ubi Chriſtiani Milites Turcas occiſos ſpoliantes, pleroſque Priapiſmo fœdatos invenerunt; de hac re plura apud *Garmannum de Miracul. Mortuor. Lib.* 1. *Tit.* 11. *pag.* 102. Verùm, ut ad Opium tanquam Venenum redeamus ſciendum Hannoviæ Dyſenterico injectum eſſe à quodam Empyrico Enema, teſte Clariſſ. *Dolæo Miſcell. Curioſ. Decur.* 2. *Ann.* 6. in quo ʒ. j. Opii Thebaici fuerat diſſoluta, cui ægro ſtatim Apoplexia, & Mors ſubſequuta eſt De alio ſcribit *Schelhammerus Miſcell. Curioſ. Decur.* 2. *ann.* 5. qui ex errore Pilularum Opiatarum quarum compoſitio erat hæc: ex maſſa Pilularum de ſtyrace ʒ. iij. & Opii ʒ. ß. ſingulæ verò Pilulæ ponderabant gr. 1. ß. poſt novem aſſumptas Pilulas, ſomnus confeſtim gravis, & turbulentus, mox motus linguæ impeditus; cum magna oris ſiccitate inſurrexit, ut vix verba proferre poſſet; Supervenit vertigo, & delirium, exhibito enim aceto,

aceto, nihil acredinis habere dicebat; tamen ope præsidiorum & dato tempore sanus evasit. Inter Venena ergò, & meritó, Opium refertur, quod non solùm *Sennertus*, sed alii quoque Medicinæ Scriptores fecerunt, ut *Dioscorides*, *Galenus*, & *Plinius Lib. XX. Cap.* 18. qui Licinii Cecinnæ Viri Prætorii Patrem in Hispania Bilbili eo interemptum scribit, & apud *Galenum de Theriaca ad Pisonem legitur*, actionem Opii tàm vehementem esse, ut si absque aliis medicinis propinetur, interficiat; nam Opium intrà Corpus assumptum sine eo, quod à corpore immutetur, illud immutat, & corrumpit; De Opii venenata potentia plura cupienti dabit *Tilingius de Laudano Opiato pag.* 82.

At quia suprà dixi, constare Opium ex sulphure, & sale volatili, nunc quærendum, an ejusdem vis narcotica, & venenata sulphuri primariò, an verò sali volatili sit ad scribenda; argui posset pro sale volatili, primò activitas, agit enim in minima quantitate, & virtutem suam, quàm ocissimè in Corpus vibrat. Secundò quia figitur acidis, quæ ipsa in genere soporosis affectibus prosunt. Tertiò, quia in distillatione non minùs, quàm sulphur apparet, & oculotenus se sistit: Verùm enimverò plurima sunt, ex quibus sal volatile copiosum educi potest, & quorum vires ab illo sale volatili dependere creduntur, quæ tamen longè diversos ab Opio effectus in corpora nostra edunt. Nunquam talis effectus à sale volatili antiscorbuticorum, quæ id eminenter possident, observatus est; nemo id à volatilibus Cephalicis unquam evenire notavit; quin contrarium potiùs visum est; observavimus in quam plurimis scorbuticis volatilia ejusmodi varia symptomata potiùs excitâsse, nisi in quibus fixi humores volatilia indicarunt, & quod palmarium est observavit *Clariss. Mangetus in Bibliotheca Pharmaceut. Lib.* 14. in soporiferis affectibus longè præsentiùs se gerere urinosa volatilia, quàm ulla alia medicamenta. Veriùs ergò, & rectiùs narcoticum illud omne in sulphure principaliter quæritur, quod Opiatum sulphur in corpore humano resolutum, spiritus vaporosos, & sulphureos cum sanguine, & Cerebro communicat, qui Cerebri concep-

tacula oppilantes, ut loquitur *Kircherus de Peste*, Cerebri ventriculos opplentes juxtà *Quercetanum*, seù poros potiùs secundùm *Cartesium*, soporem inducunt. Nunc autem ad Opium tanquam Venenum redeamus, & primò symptomata, quæ ab Opio sumpto producuntur, videamus. Sumpto autem Opio, sequitur sopor gravis cum vertigine, & pruritus totius Corporis ità vehemens; ut hominem quandoque à sopore excitet; è toto Corpore gravis odor, Opium referens, exhalat; Labia intumescunt, singultus accidit, respiratio fit parva, Oculi obscurantur, convulsiones succedunt, tandemque Mors. Elevantur enim ab Opio particulæ sulphureæ, & salino-volatiles, illæ narcosim producunt, & spiritus animales torpidos faciunt, ac ligant; Secundæ autem Corporis humani pruritum, singultum, vertiginem, & convulsiones pariunt; Tanta autem hujus Veneni vis est, ut statim, & intra paucas horas hominem, nisi idoneis remediis occurratur, jugulet.

Curatio primò consistit in Vomitu procurando, at si ad Intestina jam penetraverit Venenum, Clysteres etiam acres injiciantur; Posteà Opii antidota exhibeantur; Assæ, & Castoreum laudantur à *Sennerto*; Utilia sunt Ruta, Origanum, Acetum, Mel, Theriaca cum Vino generoso nigro; De Artemisia sic *Macer Lib. de simplicib. Cecinit*

Hæc Opium nimiùm, si quemquam læserit, haustum;
Subvenit eximiè, si vino juncta bibatur.

Ad Comedendum exhibet *Ardoynis lib. 3. de Ven.* nuces, & Allium cum Butyro, & Hordeo, & pro potu Vinum purum in quo sit positum Cinnamomum; Plura apud citatum *Ardoynum*.

C A-

CAPUT LXX.

De Fungis.

NOn ſine ratione Fungos voluptuarium Venenum nominavit *Seneca*, ex horum enim comeſtione plures mortuos obſervaverunt Practici; ſic Antiſtitem quendam cum duobus ex familia ex eſu fungorum interiiſſe narrat *Cardanus lib. 2. de Sanitate tuenda*; extat apud *Dempſterum Comm. ad Roſinum lib. V. Antiquitatum* inſcriptio, quæ fungorum Venenum affert, & talis eſt. *P. Actilio. Ruffo, &. Actiliæ. Beroni. ce. Vx. vixer. ann.* 24. *ſed. Publi. menſ. X. ante. natus. eſt., & eadem. hora. Fungorum eſu. ambo. mortui. ſunt. ille. acu., iſta. Lanificio. vitam. agebant., nec. ex. eorum. Bonis. plus. inventum. eſt. quam. quod. ſufficeret. ad. emendanm. Pyram., & picem., quibus. Corpora. cremarentur. &. Præfica. conducta. &. urna. empta. atque. Indulgentia. Pontificum. locus. datus eſt.* Undè fungus à funere derivatur juxtà non nullos, quia Veneno ſuo veſcentes ad funus deducit; Sic *Athanaſius Kircherus* ait, fungum ſemper malignum eſſe, & ſemper exitialium qualitatum apparatu inſtructum: Abſint ergò perniciosa iſta gulæ blandimenta; An uſque adeò, exclamat *Raius in Hiſtor. Plantar.* vitæ tædet, ut eam tam vili offà permutemus, mortemque ſemper in procinctu ſtantem ultrò ſollicitemus. Ridendi ergo ſunt *Tranquillus*, qui Deorum cibum fungos dicit, & *Porphyrius* qui, non cibum, ſed filios Deorum fungos, & tubera vocat; Nam certum eſt, fungos aliquos lædere, & pro Veneno haberi, & præcipuè, qui in locis putridis, fœtidis fimoſis, & Venenoſis oriuntur, & maximè circà illas regiones, ubi varia animalium venenoſorum habitacula ſunt, ubi ſæpè, ex rerum vicinarum putredine, ex ſerpentum, Bufonum, & aliorum Animalium venenatorum afflatu, vel contactu, Venenum aliquod contrahere poſſunt. Valdè neceſſarium eſt ſcitu quinam fungi ſunt optimi, hi creſcunt una nocte, in fimo equino, mediocriter

crassi castaneæ instar, carnosi, in parte superiore albi, in inferiore rubicundi, compacti, medullosi, fragiles, odoris & saporis grati; Perniciosi verò sunt illi, qui in terra nimis diu manentes, sunt coloris nigricantis, cærulei aut rubri: ut & arboribus innati. Sic Mulierem ex esu Fungorum in gravem incidisse morbum, narrat *Forestus*, & ab eo insanam permansisse; *Joh. Kenodæus* quinque adolescentes litteris operam dantes, Lutetiæ ex esu fungorum mortuos notavit. Plura exempla eorum, qui ab esu fungorum ad Charontis Cymbam delati sunt inveniet curiosus Lector in *Observat. Medic. Jo. Schenckii Lib.* 7. Fungi igitur Venenati per se, seù nimia copia ingesti, suffocationem, & strangulationem inducunt, ventriculum inflant, singultum excitant, intestina exulcerant, dolores pariunt, Corpori pallidum inducunt colorem, urinam remorantur, prætereà horrorem, ac sudorem frigidum, pulsum parvum, syncopem, interdum, & Epilepsiam excitant, nonnunquam somnum profundum inducunt, cujus rei exemplum habet *Vidus Vidius* in quodam Antistite, qui ex nimio fungorum esu somno oppressus, & adeò redditus est attonitus, ut neque excitaretur à candente ferro ad verticem admoto. De Fungorum pravis symptomatibus legantur *Forestus*, *Botallus*, *Epiphanius*, *Ferdinandus*, & *Sennertus*; Causa istorum symptomatum, sunt particulæ salino-sulphureæ volatiles, quæ ingestæ salinis suis cuspidibus irritando & feriendo fibras tùm Intestinorum, tùm Ventriculi, dolores, ac singultum, exulcerationes, & convulsiones excitant; Sulphure verò suo narcotico ad Cerebrum delato somnum profundum, pariunt Fungi manducati; Si verò cum tali sulphure sociatæ sint Salinæ particulæ, tunc Epilepticos insultus causant cum horrore, & sudore frigido.

Curationem, quod attinet, primò vomitu statim fungi rejiciendi sunt, vel si jàm ad Intestina descenderint clystere utendum, posteà specifica conveniunt; qualia sunt Pulvis stercoris Gallinæ, vel Cinis Sarmentorum vitis, addito nitro, & aqua mulsa referente *Sennerto*; Sinapi non inutilis est cibus contrà Venena fungorum notante *Ardoyno*; Oleum commen-

dat

dat *Oribasius*; *Galenus* Nitrum; Absinthium, *Macer.* & Porrum, Lilium, Urinam humanam, Stercus hominis, Pyra Sylvestria, Rutam, Mel, Myrthum, Origanum, Allium, Hyssopum, Nasturtium, alii Medicinæ Magistri laudant: Vinum alii extollunt vel acetum cum pauco sale: qui ex fungorum virulentorum esu male habet, suadente *Tabernæmontano Herbar. p.* 4. & experientia *Michaelis Not. in Schrœd. Pharm. p.* 607. utatur succo absinthii cum aceto, & sanabitur.

CAPUT LXXI.

De Napello, Aconito, & Doronico.

IN hoc capite de Napello, & Aconito, utpotè duobus potentissimis Venenis tractabimus, maximè quia, tàm Aconitum, quàm Napellum pro una, & eadem Planta sumunt aliqui, sed perperam; differt enim Napellus ab Aconito, licet *Chabræus* afferat Napellum *Avicennæ*, & Arabum esse speciem Aconiti, & hoc apud omnes fermè in confesso esse; Aconitum ergo multiplex est, cujus undecim species agnoscit *Chabræus*, omnes venenatas: Duo tantùm verò juxtà *Dioscoridem* sunt istius Plantæ genera, primum *Pardalianches* dicitur, alterum *Leucoctonon*, cujus genera rursùs tria esse contendit, quamvis alias Aconiti species depingat, atque describat *Matthiolus*; De Aconito salutifero meminit *Schroderus in Pharmac. Lib.* 4. quod etiam nomine herbæ Paris insignitur. Oritur ut plurimùm Aconitum in nudis, & arduis Montium summitatibus, folia habet Cucumeris foliis similia, sed majora, ad summum quatuor, subhirsuta; Caulem edit palmarem pariter hirsutum, Florem Doronici emulum, & Chrysanthemi similem, sed minorem. Radix ejus est splendens, Alabastri modo, dum recens est, crassitudinis digiti unius, ex lata origine in acutum desinens, incurva, geniculata, & tota facie Scorpii caudam æmulans, & hæc est descriptio principalis Aconiti *Pardalianches* dicti;

Cæteras aliarum Aconiti ſpecierum deſcriptiones Botanicis lubens relinquo, Aconitum enim ego ſolum tanquam Venenum conſidero ; ſcripſit de hac Planta diligenter PLINIUS *lib.* 27. *Cap.* 1. Sic inquiens ; "*ſed antiquorum curam diligentiamque quis* „ *poſſit ſatis venerari , cùm conſtet omnium Venenorum ociſſimum* „ *eſſe Aconitum : & tactis quoque genitalibus fœminei ſexus Ani-* „ *nimalium , eodem die inferre mortem ? Hoc fuit Venenum , quo* „ *interemptas dormientes à Calphurnio Beſtia uxores M. Cæcilius accu-* „ *ſator objecit; Hinc illa atrox peroratio , ejus in digito mortuas. Fabulæ* „ *narravere , à ſpumis Cerberi , canis , extrahente ab Inferis Hercule , ideò-* „ *que apud Heracleam Ponticam ubi monſtratur is ad Inferos aditus ,* „ *gigni. Hoc quoque tamen in uſus humanæ ſalutis vertêre , ſcorpionum* „ *ictibus adverſari experiendo datum in vino calido. Ea eſt natura ,* „ *ut hominem occidat , niſi invenerit quod in homine perimat. Cùm* „ *eo ſolo colluctatur , velut pari intùs invento. Sola hæc pugna eſt ,* „ *cùm Venenum in viſceribus reperit , mirùmque , exitialia per ſe* „ *ambo cùm ſint , duo Venena in homine commoriuntur , ut homo* „ *ſuperſit ; Imò verò etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt , de-* „ *monſtrando quomodo venenata quoque ipſa ſanarentur. Torpeſcunt* „ *Scorpiones Aconiti tactu ſtupentque pallentes ; & vinci ſe confitentur.*

Nunc id , quod de Aconito ſcripſit Clariſſ. noſtrumque Amiciſſimus *Mangetus* addamus , ut clariùs Aconiti brevem hiſtoriam in hoc capitulo tradamus ; Primò igitur Aconitum, ſic dicitur , quia ut ſuprà memini creſcit in nudis cautibus , quam Etymologiam probavit *Ovidius* , cum cecinit

Quæ quia naſcuntur durâ vivacia caute
Agreſtes Aconita vocant.

Alii nomen quidem à cautibus deducunt, ſed diverſam ejus rationem aſſignant, quoniam ſcilicet huic Plantæ eadem vis in morte eſſet quæ cotibus ad ferri aciem deterendam ſtatimque admota velocitas ſentiretur. Aconitum vulgò dividitur in Aconitum magnum purpureo flore , & Aconitum folio Platani , flore palleſcente luteo; & datur etiam in hoc ipſo genere aliud flore purpureo ; hîc autem

tem notandum, Aconitum magnum purpureo flore, vulgò esse Napellum; idcircò in hoc capite de Napello etiam sermonem habere decrevi, licet hasce plantas separaverit *Sennertus.* Dixi suprà, in jugis montium ortum, vires valdè noxias habere, quia delatum in hortos parùm operari suis venenis Napellum ait *Mart. Bernard. à Bernitz. in Ephemer. Germ. ann.* 2., & *Petr. Joh. Faber. in Panchymici lib.* 1. Non ita tamen tutum erit experiri Napelli, seu Aconiti magni in hortis culti vires. Botanici aiunt, referente *Abbate Rousseau* in suo Tractatu gallico, cui titulus est *Remedia Secretiora* &c. quod si manu tractetur Napellus, id est Aconiti prædicta Planta, per aliquod temporis intervallum, mors indè pervenire potest. Aconitum autem platani folio, Napelli excedit malitiam, notante *Joh. Bauhino*; quodcumque enim Animal, vulneratum telo, vel alio instrumento ejus succo illito intrà horam moritur; negant tamen multi mortiferum esse hunc succum, si bibatur, aut devoretur, ut apparet etiam in Viperæ Veneno, tametsi absque noxa id non fiat. Hîc autem notandum est, aliquos Doctores Aconitum, Napellum, & Doronicum confundere, & accipere unum pro alio, undè credidêre Aconitum Venenatum non esse, quia Doronicum ingreditur aliquas compositiones insignium remediorum in Pharmacia; alii è contrà, & Aconitum, & Doronicum pariter venenosas esse Plantas autumant; undè legitur apud *Casp. Hoffmannum de Medicament. officinal. Lib.* 2 *cap.* 4. quendam olim sumpsisse mixturam, in qua Doronici radix fuit mixta, & hic per octo quidem horas bene se habuit, verùm illis elapsis ventrem, & Stomachum inflari sensit. & circà os Ventriculi imbecillitatem quandam, & Corpus totum infirmius, ità ferè, ut aliàs semel, ac iterùm ex nimio frigidæ potu perceperat, quæ symptomata cum biduo durarent, & non viderentur spontè cessura; ingressus tamen hic æger aquæ calidæ solium, & curatus fuit. Simile exemplum narrat *Gesnerus.* De quæstione autem Doronici, & Aconiti legatur *Sim. Pauli Quadripart. Botanici. class.* 2. Licet verò concedatur Doronicum Canibus, Felibus, & Lupis

Lupis deleterium, ac funeftum effe, tamen indè concludi nequit homini etiam deleterium, ac funeftum effe, differt natura à natura, alimentum ab alimento, ut docet *Frider. Hoffmannus Clav. ad Pharm. Schroder. Lib.* 4. Aloe enim interficiuntur Vulpes, & homini medela eft; Mures herbæ Helenii decocto necantnr, & homini remedio eft. Nux Vomica Feles, canes &c. necat, & tamen ingreditur Electuarium de Ovo Maximiliani Primi Imperatoris. Certum tamen eft hujus Doronici radicem in nimia dofi exhibitam etiam nocuiffe. Ut autem omnes fufpiciones tollantur pro Doronico in compofitionibus Pharmaceuticis Galangam cum corticum Citri parte nonnulli fubftituunt, eo quod, ut dixi, Autorum quorumdam diverfa opinio Veneni fufpicione id apud plerofque infame reddiderit; id enim ab aliquibus inter Aconita repofitum, ac Toxicis adnumeratum, & prò deleterio paffim habitum, & proclamatum à medicamentorum compofitionibus aliquantisper exulare coactum fuit, verumtamen Doctiffimorum, & in remediis verfatiffimorum Virorum gravia teftimonia, quinimò, & ufus ipfe Doronici vulgaris innocentiam detexit, quo argumento Pharmacopœa Auguftana, quæ priùs pro eo Zedoariam fubftituebat, nunc Doronicum in medicum ufum reaffumpfit. Nobis autem hoc in loco, nec de Arabum Doronico nec de Aconito *Pardalianches* fermo eft; fed de vulgari tantùm Doronico, de quo plura apud *Biblioth. Pharmac. Med. Mangeti*, & apud *Hermannum in Mater. Medic.*

Nos verò ad Aconitum redeamus, & undè difceffimus, gradum faciamus. Succus ergò Aconiti, præfertim radicis, Venenum eft validiffimum, non folùm affumptus, verùm etiam telis, & fagittis illitus læthalia infligit vulnera tefte *Sennerto.* Imò *Pareus* ait, folo odoratu mures interficere. Affumptum itaque Aconiti Venenum, ftatim in lingua inter fumendum quodammodo dulcefcit, paulò poft fonticus fapor oritur; Caput perturbat, cum gravitate; infequitur vertigo, convulfio Mufculorum Temporum, delirium, tremor, lachrymæ involuntariæ, fpirandi difficultas, Ventriculi morfus, &

& totius Corporis tumor ſequuntur ac niſi quam citiſſimè ſuccurrarur, Mors inevitabilis accidit; ex quibus ſymptomatibus colligitur, tale Venenum conſiſtere in particulis acido ſalinis, ſulphureo-volatilibus quæ ope caloris nativi exaltatæ, & ut ità dicam; in actum deductæ ſpiritus animales primò agitando, Vertiginem, Delirium, tremorem, & convulſionem pariunt; indè ſpiculis ſuis ferientibus Ventriculi tunicas, dolores fortes; atque aciditate ſua fixando humores, atque fermentatione præternaturali in illis introducta; totius Corporis intumeſcentiam excitant,

Uti in omnibus aliis Venenis, ita & in hoc potiſſimùm Medicus in primis agere debet, ut Venenum, ſi ore ſit aſſumptum, vomitu ſtatim ejiciatur, & ſi jam ad inferiora Inteſtina deſcenderit medicina purganti, vel clyſtere evacuetur; Poſteà exhibenda ſunt Ruta, Abrotanum, Origanum, Marrubium; Chamæpitys, Ariſtolochia longa, Leporis coagulum, Caſtoreum, Theriaca, Mithridatium, & Opobalſamum. Extrà Corpus utendum Oleo Scorpion., & noſtro Contra-peſtem. Prò potu exhibendum Vinum Abſinthites, vel Vinum in quo Aurum candens, aut ferrum extinctum ſit, ſuadente *Sennerto*. Lac Capræ Napelli antidotum eſſe ait *Grundelius in Miſcellan. Curioſ. Decur. 3. Ann. X.*

CAPUT LXXII.

De Toxico, & Pharico.

D*Ioſcorides Lib. 6.* meminit de Pharico, & Toxico, Venenis ſcilicet, quibus Antiqui Barbari ſagittas illinebant, ut hoſtes vulnerati perirent Veneno. Iiſdem quoque venatores ad feras capiendas uſos fuiſſe ait *Sennertus*. Pharicon quibuſdam ab Inſula Pharo: aliis ab Arcadicis Pharis: aliis à Phæris Theſſaliæ: aliis à Phæride Lacedæmoniæ: interpreti Nicandri ab inventore Pharico, Cretenſi, venefico. Toxicum verò undè dicatur *Plinius Lib. XVI. Cap.* 10. his verbis oſtendit,

dit, *Similis his etiamnunc aspectu est, ne quid prætereatur, taxus minùs virens gracilisque, & tristis, ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu. Lethale quippè baccis, in Hispania præcipuè Venenum est.*

Hanc *Sextius* smilacem a Græcis vocari dixit, & esse in Arcadia tam præsentis veneni, ut qui obdormiant sub ea, cibumve capiant, moriantur. Sunt qui & taxita hinc appellata dicant, venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tingantur.

Unde Plautus in Mero. cecinit

. . . *Ibo ad Medicum, atque me ibi Toxico morti dabo.*

Quæ autem præcisè fuerint hæc Venena non satis est explicatum, & plerique statuunt adhuc non satis cognitum esse, quæ antiquis hæc Venena fuerint. Equidem *Guilandinus de Papyro* acriter hac de re in *Matthiolum* invehitur, & ipsum ignorantiæ arguit, quod non animadverterit; quod ipse *Dioscorides* Pharicum inter Plantas simpliciaque venena refert; verum etsi certum sit, quod & Toxicum, & Pharicum, Venenum è Plantis sit, quo tela Antiqui inungebant, hoc tamen incertum, nec à Dioscoride expressum, è quo Plantæ specie hoc Venenum petitum fuerit. Sunt enim tales Plantæ plures, Napellus, Aconitum Pardalianches, Helleborus Albus, & similes, & quædam etiam Indis hodie in usu, nobis nondum notæ. Dubium etiam est, ait *Sennertus*, an simplex, vel compositum fuerit. & quod tale fuerit, nempè compositum, aut quodammodo præparatum patet ex *Hesychio*, & *Scribonio Largo*. *Forestus* autem Pharicum Plantam esse docet, ac toto gustu nardum repræsentare, idemque sentit *Bruno in Lexic. Med.* Hinc pariter Toxicum, Plantam fuisse credidêre nonnulli; Sic *Manardus* noster ait, id Antiquis fuisse Toxicum, quod Arabes Napellum vocant, quæ quidem sententia, teste *Matthiolo*, non omninò iis videtur refellenda, qui plura de Toxico non investigaverunt, quandoquidem (ut *Avicenna* Author est) non defuêre, qui sagittas Napello inficerent, constatque Napellum hauri-

haurientibus Linguæ, & Labiorum inflammationem excitare.

Ex *Dioscoride* collegit *Zacutus*, Toxicum esse omne Venenum, quo jacula tinguntur ut *Aëtio* placet, & *Virgilio*, qui eleganti metaphora, ac duplici translatione, quàm notavit *Quintilianus Lib.* 8. *Cap.* 16.

: . . . . *quo non felicior alter*
Ungere tela manu, Ferrumque armare veneno.

Et *Lucanus Lib.* 8.

: . . . *Sed multo saturantur tela veneno.*

Atque *Ovidius Lib.* 4. *Trist. Eleg.* 1. sic cecinit

Hostis habens arcus, imbutaque tela veneno.

Neque putandum est à Taxo animali somniculoso deducendum esse hoc vocabulum Toxicum; licet Taxi morsum Venenosum esse scribat *Olaus Magnus Lib.* 6. quia reverà morsus hujus Animalis non ità est Venenatus; Toxicum autem ità est exitiale, ut vel contactu citissimè interficiat teste *Zacuto.* Alii ex Taxo Arbore cum *Plinio* Toxicum dicunt, illius enim plantæ succum esse exitiale volunt, de quo intelligendus est Poeta *Lucretius Lib.* 6.

Est etiàm magnis Heliconis montibus arbos
Floris odore homines tetro consueta necare.

De hac re plura apud *Cælium Rhodoginum*, *Langium*, & *alios.*

Retuli usque adeo ea, quæ de Pharico, & Toxico sentiunt Doctores, verùm de re non satis cognita plura non addo, nisi hoc, quod ex *Athenæo Lib.* 3. affertur, & ab aliis etiam confirmatur, ut ad alia Venena, ità in primis contrà Toxica optimum esse remedium Malum Cydonium, ita ut ad quoque sua præsentia, & fragrantia Venenum hoc ignavum, & langui-

dum reddat; quod cùm accidat & veneno parari solito ab Hispanis, ex albo veratro, tingendis in venatu sagittis, *Guilandinus* Hispanicum id Venenum Pharicum esse suspicatur. Referunt nonnulli Milites Hispanos contra Afros pugnaturos, mala Cydonia secum ferre, ut à venenatis telis fortè læsi, ea tanquam antidotum salubre comedendum in promptù habeant; fides autem de hoc penès *Sennertum*.

CAPUT LXXIII.

De Cicuta

HIc primò mihi liceat referre meam de Cicuta brevem Dissertationem impressam in *Tom. 3. Sepulchreti Anatomici Theophili Boneti Lib. 4. Sect. X. pag. mihi* 491. quæ talis est. Cicutam Venenum esse naturæ humanæ infensissimum, & Antiqui, & Recentes referunt Scriptores. Sic de Cicutæ malignitate plena sunt Historicorum volumina; Hinc ope Cicutæ occisi fuêre Demostenes, & Seneca, teste *Sim. Paulli Class.* 3. *Quadrip. Botan.* & Socrates, cujus mortis historiam *Plato in Phæd.* exposuit, quàm non sine Lachrymis legebat *Jul. Cæsar Scaliger*; nec non veneno Cicutæ præter alios multos, necatus est *Franciscus Trapolinus* Præceptor Pomponatii, ut monet *J. C. Scaliger de subtil. ad Cardan. exercit.* 152. Undè Athenienses maleficos homines Cicuta necare soliti erant, ut passim testantur historiæ; & *Plinius Lib.* 25. *Histor. Nat.* hanc invisam Atheniensium pœnam fuisse ait Cicuta variè à variis appellatur; undè à multis Ægynos, aliis Ethusa, Apolegusa, Dolia, Amacrosis, Aphro, Cæten, Abioton, Timoron dicitur, aliaque plura etiam habet nomina, ut videre est apud *Tragum Lib.* 1. *Histor. Stirpium.*

Nascitur ipsa herba sponte incultis, atque umbrosis locis, caulis quandoque tricubitalis est, Fœniculum imitatur, geniculatus, ac nodosus, è cujus sinubus surculi prodeunt, florem album facit, semen aniso respondet, infesto tamen odore, &

& Myrrhidi admodùm similis est Cicuta, & ab ea tantùm differt viroso, ac maligno suo odore. Floret autem Julio, & Semen habet Augusto. Duplex est, nimirùm Cicuta major, atque Cicutaria vulgaris; prima apud nos Ferrarienses haud nascitur, altera passim adinvenitur, eamque manducatam Asinos inebriare putat Vulgus noster; De hujus Plantæ descriptione, & differentiis plura tradunt *Bauhinus*, *Dioscorides*, *Mathiolus*, *Tragus*, *Hoffmannus*, *Fuchsius*, *Ruellius*, *Chabræus*, aliique Botanici. Frigidæ hanc herbam esse temperiei narrant multi; *Cardanus* autem eam calidâ esse imbutam temperaturâ ait *l.* 1. *de Venen.* 5. Primi ex ejus frigiditate Venenatam qualitatem deducunt; qui tamen refelluntur à *Sennerto*, nam aqua, & nix eâ longè frigidiora sunt, & tamen non sunt Venena; Ex eo verò, quod sit amara, deducit citatus *Cardanus loc. citat.* Cicutam esse calidam; *Sennertus Pract. Lib. 6. part. 7. cap. 6.* ait, totam illam actionem, quâ, ut Venenum agit, esse ab ejus occulta proprietate. Ego verò cum *Sim. Paulli, in Quadripart. Botan. Wossio de Idololatr. lib.* 3. & *Frider. Hoffmanno, Clav. in Schrôder.* assero, Cicutam meritò inter Venena referri à tota substantia agentia: De Cicutæ frigiditate tractarunt *Matthiolus in Dioscorid, Fuchsius in Histor. Plantar. Casp. Hoffmannus de Medicam. Officinal* aliique plures; De Cicutæ caliditate *Cardanus lib. de Venen.* & *Hermolaus Barbarus in Corollar. Cap.* 694. Cicutam aquaticam frigidam esse, Terrestrem verò calidam ait; Quidquid verò sit de ejus primis qualitatibus, de quibus penès Authores, certum est, eam esse Venenum, & Corpori humano inimicum, & qui ab hac herba venenati moriuntur, incipiunt algere ab extremitatibus Corporis, quemadmodum accidit *Socrati* monente *Platone*, & hìc notandum, quod quandò hæc Planta cum Vino est pota, irremediabilis putatur. Potentissimam eam esse Cicutam ait *Plinius* cum *Matthiolo*, quæ oritur in Partha, Laconia, Creta, Asia, Megara, & Athenis in Græcia; in Italia verò non apparet tam venenata, innocens tamen non est; hausta cicuta oculorum caliginem inducit, cum Vertigine, furore, ac amentia, difficultate respirationis, stran-

ſtrangulatione, ſingultu, corporis tumore, frigiditate; atque virium exſolutione, tandemque morte, tanquam *ultima Linea rerum*. Ob ſalvandum illum, qui fuiſſet venenatus à Cicuta, præmiſſo priùs vomitorio, ut in omnibus fit Venenis, vel etiam purgante, aut clyſtere, ſtatim alexipharmaca adhibenda ſunt, verbi gratia Dictamnus, Ruta, Gentiana, Semen Urticæ, Abſinthium, & Mithridatium, vel Theriaca ad ʒ. j.; Vinum generoſum valdè commendo, debile enim tanquam vehiculum Veneni agnoſcit *Sennertus*, unde Athenienſes, dum aliquos Cicutæ Veneno volebant occidere, pauxillum Vini debilis ei admiſcebant, ut ſua tenuitate, Venenum ad Cor citò deduceret. Totum Corpus venenati calefaciendum eſt, ægrotuſque ad motum cogendus; idcircò *Scaliger exercit.* 152. *ad Cardan.* ait Athenienſes monuiſſe Critonem, ne Socratem permitteret attentiùs diſputare, propterea quod ex ea mentis agitatione caloris aliquid contrahi poterat, qui calor veneno Cicutæ obſtaret: Sicuti verò homini Venenum eſt Cicuta, ità Cicutæ Vinum, de quo egregius ille eruditionis Theſaurarius *Cælius Rhodiginus Lect. Antiq. Lib.* 28. *Cap.* 25. hinc valdè miratur *Joh. Bruierinus de re cibar.* Lib. 8. *Plinium* alioquin gravem virum tradidiſſe *Lib. XXV. Cap. XIII.* caules Cicutæ, plerumque edi in patinis; cùm certò conſtet noxiam eſſe Cicutam; quam maximè differre à Toxico ſcribit citat. *Cælius Rhodiginus*; hanc ſervabant Athenienſes ad publicam pœnam, quod, & *Juvenalis* notavit.

Nil præter gelidas auſa conferre Cicutas.

Quam pœnam ſubivit olim Socrates, ut ſuprà monui, cujus mortis hiſtoriam fusè deſcribit *Eilard Lubinus Comm. in a. Perſ.- Satyr.* 4. *pag. mihi* 757. quidem digna eſt, ut legatur. Certò igitur conſtat, Cicutam Venenatam Plantam eſſe Notandum tamen cum *Luciano in Ermotimo*, Cicutam non in omni quantitate occidere, refert enim *Galenus* hiſtoriam de quadam Athenienſi, quæ à minima Cicutæ portione auſpicata nullo detrimen-

trimento ad magnam progressa est copiam, similesque observationes notarunt *Fontanus in Resp. Med.*, *Sextus Empiricus*, *Marcell. Donatus*, *Mercurialis*, & alii; Imò Anum quandam triginta Drachmas Cicutæ innoxiè devorasse scripsit *Casp. à Reies Camp. Elys. quæst.* 63. qui Autor concludit Cicutam quandoque nutrire posse. Externus autem Cicutæ usus non rejiciendus est à Praxi Medica; ex hac enim, uti & ab aliis Venenis, morbi aliqui edomari queunt, sic doctissimus *Ettmullerus in Schroder. dilucid.* emplastrum de Cicuta commendat prò splenis obstructione, imò & in strumis cum gummi Ammoniaco in aceto soluto adhibetur. Ad mammas induratas à Lacte coagulato feliciter emplastrizatur Cicuta, quod bis Ego expertus fui; Hanc herbam *Dioscorides* tritam, & testibus circumlitam applicari jubet ad Venerem exstinguendam; hinc est posteà, quod succo Cicutæ aliquo modo nobis adhuc incognito præparato sacerdotes Athenis libidinem exstinguebant, ut legitur apud *D. Hieronym. contrà Jovian.* Alexander ab Alexandro 4. *Genial. dier*, , & *Casp. à Reies loc. citat.* Ad omnes inflammationes & tumores externè Cicutam prodesse docet *Tragus Hist. Stirpium*; Succum Cicutæ, & ejus aquam destillatam juvare in Erysipelate docent multi. Ex hac fieri ad refrigerandum malagma ait *in Histor. Plantar. Leonard. Fuchsius* (post *Plinium*) multi usûs, ad cohibendas epiphoras æstivas, oculorumque dolores sedandos; undè optimè postea *Plinius* ait, eam misceri collyriis, & omnes rhumatismos cohibere; Podagram refrigerare Cicutam cum Lithargyrio aut axungia in primo ejus impetu tradit *Plinius Lib XXVI. Cap. X.* imò membris luxatis apponit. *Lib. XXVI. Cap. VII.* In narium hæmorrhagia Cicutæ Semen tritum ex aqua, naribusque inditum efficaciæ multæ esse ait *citat. Plinius*, *Lib. XXVI. Cap. XIII.* qui etiam ulcera curare vult Cicutam cum Siligine mixtam mero; Ego tandem expertus scribo, Cicutam nostram contusam; & appositam tumoribus valdè prodesse.

Si Asini Cicutam depascantur somno profundo corripiuntur, ut sæpè à Rusticis tanquam mortui excoriati fuerint; ut monent *Ant. Mizaldus*, & *Matthiolus Comm. in Dioscorid.*

Satur-

Sturnos impunè vesci Cicutis quæ tamen homini sunt Venena asserit cum multis Auctoribus Clar. Dom. *Scaliger Comm. in Theophrast. Lib. IV. de Plantis*; ità pariter me legisse memini, Gallinas vesci Scorpiis, Anates domesticas Bufonibus, feles lacertis absque ulla noxa: Hîc autem pro epilogo notandum, Cicutam Venenum esse acribus particulis præditum; linguam enim acrimonia quadam pungit, & vellicat, homini tam infensum, ut qui sumpserint brevi moriantur. Plura de Cicutæ Veneno cupienti dabit insignis ac nunquam satis laudatus Dom. *Theoph. Bonetus in* suo *Mercur. Compital. Lib.* 18. *Joh. Jacob. Wepferus* Illustris Academiæ nostræ Curiosorum Socius semper æstimandus atque colendus.

Et hæc sunt, quæ de Cicuta dicta inveniuntur in Tom. 3. *Sepulchret. Anatomic. Theoph. Boneti* pag. 492. modò caput nostrum de Cicuta sequamur. Hujus ergò Plantæ differentias legere poterit Curiosus Lector apud *Chabræum*, aliosque Botanicos; Notandum tantummodò in præsentiarum Cicutam in aliis regionibus magis, in aliis minus exitialem existere; sicut in Italia nostra minùs lethalem esse, si ei maturè præsidiis occurratur. Symptomata verò, quæ ab assumpta Cicuta oriuntur, sunt vertigines, mentis turbatio; adeò ut pro fanaticis ægros haberi ait *Ambros. Pareus*; insuper singultus, oculorum caligines, frigus extremarum partium, convulsiones, strangulatio, Corporis intumescentia, difficultas spirandi, color Labiorum Citrinus, & Corporis Plumbeus, pulsus durus, & gravitas motus partium Corporis ægri. Isti autem effectus producuntur à particulis sulphureis, & Salino-volatilibus, ex quibus primis gravitas, ac tumor Corporis, colores Citrini, ac Plumbei insurgunt, quatenùs circulando per humores eos fixant, & tingunt; ex secundarum verò aculeis, motus inordinatus spirituum; unde vertigo, mentis turbatio, & oculorum caligines oriuntur, unà cum singultu, convulsione &c. De istis symptomatibus plura vide apud *Wepferum de Cicut.* Curatio autem tali modo instituitur, nimirùm præmisso vomitorio, vel etiam purgante medicamine, aut clystere, statim alexipharmaca sunt propinanda, ut sunt Ruta, Dictamnus, tenera

tenera folia Lauri, Daucus, Gentiana; Amomum, Semen Urticæ, Absinthium, Castoreum cum Vino generoso; Theriaca, Mithridatium, & Terra sigillata. *Petrus Aponensis* putat Antidotum Cicutæ esse Potionem ex Theriacæ ʒ. ij. cum Decocto Dictamni, aut Gentianæ in vino. Oportet autem, ut monet *Ardoynis*, alvum acerrimo deducere medicamine, ut extrà supra ventrem imponere farinam hordeaceam coctam in vino calido; *Macer. in* suo *Lib. de simpl. Cap. de Cicuta*, sic cecinit

Frigida lethiferæ vis dicitur esse Cicutæ,
Unde necat gelidi potantes more veneni.
Qui perit hac herba, cutis ejus fit maculosa
Inde genus mortis valet hæc per signa probari
Hac sumpta, si quis morti sit proximus, herba
Forte merum tepidum bibat, evadetque periculum.

Dioscorides lac bubulum, aut Asininum commendat cum pipere, Castoreo, Ruta; Mentha, Semine Urticæ, Styrace &c. & historiam narrat *Roeslerus in Miscell. Curios. ann. 3. Dec. 1.* de Comitissa ab Hanau, quæ cùm virginibus, & famulis inter Pastinacas elixas, etiam Cicutam, quæ illas forma, & sapore refert, comederat, & omnes indè vertigine correptæ sunt, ceu inebriatæ, secutum delirium, singultus, & alia gravia symptomata; Mirum autem, quod nulla ex istis comedentibus mortua sit, puto verò illam non copiosam pastinacis admixtam fuisse, & illas parum saltem de ea degustasse. De incommodis verò ab esu Cicutæ videatur *Amat. Lusitanus Centur. 5. Curat. 98.*

Rusticus, quidam, referente *Matthiolo* Magnifici Joh. à Turre Vinitor, non longè à Goritiæ arce, suas colebat Vineas, ligone fortè fortuna enectis Cicutæ radicibus, secumque domum delatis, Pastinacæ radicis loco decoxit, comeditque in Cœna cum Uxore, mox statim ambo ivere cubitum; media autem nocte à somno expergefacti, omni penitùs amissa ratione, huc, & illuc per domum in tenebris vagabantur, amentia ducti, unde Caput in parietes percusserunt; attamen à *citato.*

tato. Mathiolo curati ſunt, quemadmodùm videre eſt *in* ſuo *ſexto Libro Comm. in Dioſcorid. Cap.* 11. Antequàm verò Caput hoc ad umbilicum jàm perductum claudam, Curioſorum in gratiam non incongruum erit narrare obſervationem *Georg. Sebaſtian. Jungii* publici juris factam *in Miſcellan. Curioſ. ann.* 4- *&* 5. *Decur.* 1. de ſucco Cicutæ innoxiè hauſto, quæ talis eſt. Erat vir quidam apprimè litteratus, qui ad exſtinguendam calidioris hepatis, ut vulgò vocant, ſeù potiùs ſanguinis fervorem, ac indè enatam faciei rubedinem exſtirpandam, per octiduum omni mane ſucci Cicutæ uncias tres circiter cum Saccharo delibavit, nullo alio ſymptomate, niſi virium debilitate; Mirandum ſané, imò obſtupeſcendum eſt, nulla alia ex repetita hujus Cicutæ Succi ſumptione emerſiſſe incommoda.

CAPUT LXXIV.

De Ephemero.

EPHEMERON dicitur quoque Colchicum, eo quia ut plurimùm in Colcho naſcatur; magnitudine ſua, & foliis latis liliaceis, vaſculis ſeminalibus majoribus, à Croco, cui aliàs perſimile eſt, diſtinguitur; Non convenit inter Botanicos, ait *Raius*, an Colchici radix ſit Hermodactylus officinarum, aliis id affirmantibus, aliis negantibus. Doctiores & peritiores diverſam faciunt, inter quos *Bauhinus* Hermodactylum non eſſe Colchici radicem probat: quia Hermodactylus exſiccatus permanet albus, neutiquàm rugoſus, modicè durus, & pulverem dat candidum, quæ omnia Colchici radix ſiccata non habet: Addit *Joh. Bauhinus*, Colchici radicem eſſe venenoſam; Hermodactylus verò innoxiè guſtari poteſt. Cæterùm Arthitide laborantibus Colchici radicem utilem eſſe, Arabes ſcripſerunt, & aliqua ex parte expertus eſt citatus *Raius*, ſed tum, cùm forinſecùs imponitur. Notandum autem cum *Chabræo*, varias eſſe ſpecies Colchici, ideòque aliqui venenatum eſſe Colchicum dixerunt, alii non; quia unam pro alia ſpecie ſumpsêre. Colchicas

chicas enim Plantas novemdecim enumerat citatus *Chabræus de Stirp.* Universaliter ergò loquendo dividitur dupliciter Colchicum, in Venenatum, de quo nos in præsenti Capite, & per consequens deteriùs, quod Radices habet longas, & est Ephemeron *Dioscoridis*, *Pauli*, *Galeni*, & *Aëtii*; & in non Venenatum, quod esse meliùs, ac perfectiùs ait *Mesues*, & quod Officinis propriè Hermodactylus est, & sic apparet, *Tragum* esse hallucinatum, quando hoc pro illo Colchico assumpsit; justè enim fateri possum sæpè me usum in praxi esse Hermodactyli pulvere, & semper felici successu; talemque Ephemeri differentiam ante me approbavit etiam *Sennertus*.

Talis igitur Planta est omnibus suis partibus inimica humanæ naturæ. Sumpta enim, statim Labia, & Ventriculum erodit, & exulcerat, nam cùm scateat particulis acribus Salinovolatilibus summè penetrantibus, hinc est, quod aculeis suis incidentibus, & perforantibus, erosiones, & ulcera producat, & tandem strangulationem excitet, perindè, ac si quis fungos comedisset; Ubi pariter ad Intestina descendit ea corrodit, & ulcerat earumdem particularum ministerio, adeò ut brevi temporis spatio, sanguis, & cum eo ramenta intestinorum per alvum exeant, neque solum alvi fluxum, sed etiam vomitum loturæ carnis similem concitat; & dispersis ipsis particulis acribus mediante sanguine per ambitum Corporis, insignem pruritum in toto Corpore ægri patiuntur. A vomitu Curatio inchoatur, & clysteribus cum ad Intestina virus descenderit; post hæc autem juvantur Ægroti potu lactis bubuli, vel etiam asinini; pinguedine enim hujus retunduntur spicula particularum salinarum acrium Ephemeri. Tanquam alexipharmaca commendant Doctores Serpillum, Origanum, Tormentillam, Plantaginem, Bursam Pastorum, Glandes Quercus, ac Fagi, Radices Polygoni, Rubi folia, Semen Myrthi, quod in vino, vel lacte coqui possunt. Bonum est quoque exhibere Emulsiones ex quatuor seminibus frigidis majoribus factæ in aqua Plantaginis, & Bursæ Pastoris; utile etiam erit Oleum nostrum Contra Pestem.

CAPUT LXXV.

De Hyoſciamo.

HYOSCIAMUS modò herba Apollinaris dicitur, modò herba Canicularis, Dens Caballinus, Altercum, ſymphoniaca, modoque Faba Suilla, quia notante *Bauhino*, ejus paſtu reſolvuntur Apri, ut *Ælianus* etiam prodidit, cum præſenti necis periculo, niſi copioſà aquâ ſtatim ſe foris, & intus polluerint; ſed unde Alterci nomine Hyoſciamus ſalutetur nonnulli quærunt; Altercum alterum habet *Dalechampii* editio Francofurtana 1603. forsàn Typographi errore; verbum Arabicum eſſe ait *Plinius Lib. XXV. Cap. IV. ubi*, & Altercagenon vocari ipſe retulit; Altercum nomen eſſe Arabicum ait *Vopiſcus Fortunatus Plempius*; Verùm Latinum eſſe aſſerunt alii, quia qui comederint; caput grave, venaſqne diſtentas, habeant, menteque abalienantur cum quadam altercatione verborum. Alii autem Altercum, quaſi Altericum dictum exiſtimant, quia mentem alterare videtur. Variæ autem ſunt hujus herbæ ſpecies apud Botanicos, quas penès eos videre poterit Curioſus Lector, omneſque noxias eſſe docet *Sennertus*; nonuulli tamen album Hyoſciamum minùs noxium, imò variis pollere virtutibus contrà aliquos morbos teſtantur Neotérici, unde Aquam, oleum, aliaque Pharmaca ex eo componunt; Sic Semina Hyoſciami albi contra hæmorrhagias valere tradit *Boyle de util. Philoſ. Exper.* Odore fœtido facilè ſe prodit Hyoſciamus niger, nuſquàm non obviùs, Acanthi vulgaris foliis lanuginoſis, pinguibus, per margines altiùs inciſis, de cujus prolixa deſcriptione videatur *Mangetus in Biblioth. Pharmac. tom. 1. Lib. 8.* Quamvis autem, ut ſuprà dixi, prò variis remediis adhibeatur Hyoſciamus, & licet ingrediatur laudanum Opiatum Quercetani, atque Clariſſ. *Clauderus Miſcell. Curioſ. Decur. 2. ann. 6.* cum magni faciat in curatione Dyſenteriæ

ſenteriæ epidemicæ, tamen internus ejus uſus ob peſſima, quæ infert ſymptomata, à venenata ejus vi narcotica dependentia, ſemper ſuſpectus eſt, & hîc notandum citatum *Clauderum* in Hyoſciami uſu priùs eum coquere, & in coctione innatantem ſpumam craſſam fœtidam cochleari cautè ſeparare, cùm extrà dubium, maligna, ac venenata ſulphurea Sylveſtreitas præprimis in ea reſideat. Succus ergò Hyoſciami talis eſt venenoſitatis, ut etiam in clyſteribus adhibitus ope ſulphurum narcotico-malignorum, quibus ſcatet, ſopores graves, & periculoſos inducere poteſt, ut patet ex experimento de quo Dom. *La Serre Miſcellan. Curioſ. Decur.* 2. *ann.* 6. de Monſpelienſi Chirurgo, qui cùm integram Libram Succi Hyoſciami per anum ægro Dyſenterico infundiſſet, hîc omninò Catalepticus evaſit, ut vix remediis appropriatis intrà viginti quatuor horas ab affectione funeſta liberari potuerit, imò per ſex ad minimum ſeptimanas quaſi temulentus perſtiterit. Hyoſciami meminit *Scribon. Largus* inquiens Altercum qui biberit capitis gravitate & Venarum diſtenſione laborat, menteque abalienatur, & qui Semen hujus Plantæ comederit, ait *Matthiolus* adeò deſipiens fit, ut Parentes, & vicini credant, eum à Cacodæmone vexatum. A quodam ſulphure igitur narcotico, & particulis ſalino-volatilibus, quibus Hioſciamus ſcatet, pendent omnia ſymptomata prava, quæ ab illius aſſumptione excitantur, ſpiritus enim animalis à ſulphureis, acidiſque particulis ligatur, undè ſomnolentia, tremor &c. Cùm ipſi ſulphuri conjungantur ſalino-volatiles particulæ, hinc Epilepſiæ, Deliria, Pruritus Corporis, & ſimilia oriuntur ſymptomata. Sanctè, & juſtè fatetur, Clariſſ omnique laude digniſſimus D. *Chriſt. Frider. Garmannus in Miſcell Curioſ. Decur.* 3. *ann.* 8. quod ſi Semen in circulum Ruſticorum Choreas agentium projiciatur, ſtupore mentis Ruſticos tentari, & irâ effervefcente in altercationes prolabi, pugniſque, & verberibus invicem certare. Experimentum ſequens retulit *Athanas Kircherus in Mund. ſubter.* nempè, Fiat Canalis longus in formam tubæ, quem ità diſpones, ut latiùs orificium per murum extrà conclave

Bb 3 alicu-

alicubi firmetur, reliquo Canali intrà cubiculum porrecto; Si dicto Canali herbas deleteria qualitate præditas, uti Hyoſciamum, Mandragoram, Solanum, Scammonium indideris, tunc venti vehiculo totum cubiculum nocivis vaporibus implebitur, & aliis ibi morantibus ſomnum; aliis acutiſſimas Cephalæas aliis Cardialgias, ſimiliaque ſymptomata ex noxiis & perniciofis particulis illarum herbarum accidere videbitur, & comperietur, ità citat *Kircherus*. De Hyoſciami pernicie Hiſtoriam curioſam narrat Præſtantiſſ. *GruneVvaldus Miſcell. Curioſ. Ann. X. Decur.* 3. ait enim anno 1669. Dreſdæ in Pharmacopolio Mulleriano Tyroni cuidam Seminis Hyoſciami pulveriſatio demandabatur; quod propter oleoſitatem, hinc in mortario factam conglobationem, pro faciliori per cribrum trajectione exſiccare putabat; undè maſſam hanc conglobatam capſulæ chartaceæ incluſam ſuper capella arenaria calida poſuerat; horæ autem dimidio non adhuc elapſo, charta per nimium arenæ calorem nigredine primum infecta, tandem ſcintillis igneis conceptis comburi incepit, & ſemen Hyoſciami inferiori parte jam accenſum, fumo exhalante, laboratorium implet ſuis effluviis, & tragicis altercationibus Juvenum in officina degentium, nec non ridiculis geſticulationibus occaſionem præbuit. Plura de iſtis Curioſitatibus legantur apud *Miſcellan. Curios*, & præſertim *in ann.* 7. *&* 8. 9., *&* 10. *Decur.* 3. Qui ergò de Hyoſciami radice, foliis, ſemine, & ſucco aliquid aſſumpſerunt, ii ebriorum more delirant, modò rixantur modò gemitus edunt, vertigine corripiuntur; more Aſinorum rudunt, modo Equorum hinniunt, toto tremunt corpore, & nonnunquam in Epilepſiam ruunt, animo deficiunt, & ſuffocari videntur. Cùm autem tria, monente *Sennerto*, ſint Hyoſciami genera, nigrum nempè, album, & rubrum; ideò album minùs eſt noxium, rubrum verò noxium aliquantiſper, & Nigrum reliquis deteriùs putatur.

Quod attinet autem ad hujus Veneni curationem, primò vomitorio eſt utendum, quemadmodùm in cæteris Venenis, indè clyſtere præmiſſo, hujus Veneni Bezoartica exhibere oportet,

tet, qualia ſunt Piſtachia, Caſtoreum, Ruta, Abſinthium, Baccæ Lauri, Urticæ Semen, Allium, Theriaca, Mithridatium, & ſimilia. Cum cibo verò ſumat æger Raphanum, Sinapi, Allium, Cepas, Naſturtium, Butyrum recens, Piper, Piſtachia, Amygdalas dulces, Nucleos Perſicorum. Pro potu autem ſumatur Vinum Abſinthites; & ſudor quibuſcumque modis utiliter provocari poterit.

CAPUT LXXVI.

De Solano furioſo.

SOLANUM, vel Solatium dicitur, quaſi Sulanum, quod ſuibus conferat adversùs febres ardentes Autore *Trago*. Ejus genericæ notæ ſunt, flores monopetali, quinquefidi, aut Stellæ inſtar, expanſi, apicibus in umbilico oblongis, erectis, & coitu ſuo umbonem quendam componentibus, ſemina parva, compreſſa; eſt autem duplex, vel fructu minore, ut ſolanum vulgare lignoſum, vel fructu majore, quod genus pomiferum dicitur, ut Pomum amoris, vel Mala inſana. Varias autem ſpecies ſolani legendæ ſunt apud Botanicos, & maximè apud *Bauhinum*, qui vigenti ſolani differentias enumerat; omnes verò ſolani ſpecies, teſte *Sennerto*, ſomnum inducunt, & cerebro adverſantur; etſi enim vulgare illud hortenſe in uſus medicos veniat, tamen *Tragus* ait, duos Puellos, cùm plures ejus baccas commederint, mortuos eſſe. Magis adhuc noxium eſt illud, quod *Belladona* dicitur, de quo *Sennertus* refert, quod vir quidam, qui plures ejus baccas devoraverat, altero die in furorem inciderit, & *Fuchſius Hiſtor. Stirp.* de duobus Pueris ſcribit, ex eſu hujus Plantæ acinorum mortuis. Hinc *Wilrius*, *Petrus Pena*, *ac Lobelius* narrant, ex eorum eſu quoſdam ſomno profundo ſopitos interiiſſe. Omnium pernicioſiſſimum eſt ſolanum, quod furioſum dicitur, ideò quod aſſumptum furorem inducat. Plura de hac Planta legantur apud *Biblioth. Pharmaceut.* Clariſſimi *D. Mangeti Lib.* 18.

Optimè

Optimè autem, ait *Ettmullerus*, ſolanorum omnium uſum internum nullum eſſe, Venenoſam enim ſapiunt naturam; Sumptum igitur, ſolanum, vel radix furioſi ſolani ad pondus ʒ. j. turbat imaginationem, & ſi in majore doſi exhibeatur, mentis alienationem, & poſtremò necem infert, nam cùm ſcateat ſulphureis, narcoticiſque particulis, ac ſalino-volatilibus, hinc eſt, quod à ſulphure ligatis ſpiritibus animalibùs ſopores oriantur, & à ſalinis fugatis inſania ſuccedat, donec tandem intercepto omninò influxu luminis animalis, machinam humanam cadere, ac diſſolvi oportet.

Fit autem Curatio primò vomitu inſtituto, ut rejiciatur, ſi fieri poſſit, Venenum, ideóque aqua mulſa copioſè eſt exhibenda, vel lac vaccinum, poſteà veniendum eſt ad uſum Boli Armenæ, Terræ ſigillatæ, Rutæ, Theriacæ, & reliquorum remediorum, quæ opio ſumpto utilia putantur.

Naribus externè admovet *Sennertus* Caſtoreum, & Rutam cum aceto; Ego Aquam Reginæ Hungariæ, & Balſamum Apoplecticum adhiberem; ſpirituoſiora enim ſunt. Acetum internè exhibitum laudat *Friccius*, ſuccum Citri *Geſnerus*. Horum autem Auctorum primus ait Theriacam noxiam eſſe, acrimonia enim ejus ſolani vis augetur, ac ob fortem vim Opii, quod Theriacam ingreditur Veneni vis magis actuari videtur.

CAPUT LXXVII.

De Mandragora.

MANDRAGORA ſic dicitur, quòd ſolis fervidioribus radiis impatiens, ad *Mandras*, Pecorum antra, aliaſque umbroſas ſpeluncas proveniat, cujus Plantæ venenatæ Hiſtoriam egregiè more ſolito dat *Raius*. Circæam herbam Mandragoram appellant multi à Circe Venefica a illa, & procurandi amoris artifice; quod radix credatur ad amatoria facere. Naturalem verò Mandragoræ radicem deſcribit *Franciſc. Imperatus*

ratus in Discurs. natur. in Musæo Celeberrimi Parentis sui asservatam, quæ radix brachia bina cum omnibus membris certa proportione distinctis, & circumdatis plurimis parvis, & longis radicibus exhibuit effigiem humanam.

Ast redeamus ad Plantam Mandragoræ, quæ floret Junio, & Julio, ac Augusto quoque fructum suum perficit, quæ Planta dat occasionem quæstionis apud Medicos, an scilicet ad Venerem, ac imprægnationem promovendam valeat, quod dubium oritur ex eo, quod legitur in *Cap. XXX. Genesis* de Rachele, & Lia; quam quæstionem more solito eruditè tractat, *Casp. Reies Camp. Elys. quæst.* 43. Frustra verò sumpsisse Rachelem Mandragoram, ait *Cornel. à Lapide*, nam mansit adhuc tribus annis sterilis, post quos, non Mandragoræ, sed Dei virtute fœcundata est, peperitque Joseph; Licet autem ex *Aëtii* mente Mandragoræ radix non facilè alicui per insidias exhiberi possit, cùm gravem, & nauseabundum spiret odorem, & gustui amara sit; attamen quia malitia hominum est maxima, & semper crescit, ideò admixtione suavè olentium gustum, & olfactum fallere poterit, & sic Mandragoræ Venenum porrigere. Ideòque advertendum succum Mandragoræ sumptum, soporem gravem inducere, & hoc mediante sulphure narcotico, quo abundat hæc Planta, sulphureæ enim particulæ elevatæ ligant spiritus animales, undè lethargus fit, cum tristitia, segnitie, ac languiditate. Pruritus aliquandò oritur cum totius Corporis ardore, ac oris siccitate, non tantùm ob sulphureas moleculas humorum Massam inflammantes, atque accendentes, sed etiam ob salino - volatiles particulas, quæ hinc indè penetrando irritant, ac pungunt fibrillas partium humani Corporis ex quo pruritus, & dolores fiunt; Licet autem Mandragora molesta symptomata excitet, tardiùs verò interimit, si tamen ejus particulæ salino - sulphureæ impunè serpere sinantur, ac necessaria remedia maturè non adhibeantur, homo convulsione peribit. Mandragora igitur, ut alia Venena quamprimùm, vel per alvum, vel per vomitum est rejicienda; posteà exhibenda sunt Pulegium, Origanum, Absinthium, Scordium, Ruta, Castoreum, & Raphanus,

nus, quem esse Bezoar Mandragoræ ait *Sennertus*. Acetum agnoscit *Friccius* pro antidoto Veneni Mandragoræ, ut & alia acida, verbi gratia, Syrupum Ribium, Berberis, Acetositatis Citri, Granatorum acidorum, Spiritum Vitrioli, Salis Nitri Plura apud *Ardoynum*, & *Sennertum*.

CAPUT LXXVIII.

De Apio, seu herba Sardonia.

RANUNCULUS quidam est, qui nomine *Apii risus*, *herbæ scelerata*, atque *Sardoniæ* venit. Sardonia dicitur, quia in Sardonia copiosè provenit; Apium verò, quod Agresti Apio sit similis, additur risus, quia iis, qui illam sumpsêre os contorquetur, ut ridere videantur undè risus Sardonius de risu morboso asseritur; hæc Planta sub Ranunculi Illyrici nomine describitur à *Chabræo*, & hujus meminit JUL. SOLINUS *in Polyhist.* his verbis, *Herba Sardonia provenit in defluviis montanis, & ea si edulio fuerit vescentibus nervos contrahit, rictu ora diducit, ut qui mortem appetunt velut ridentium facie intereant.* Bulbosus autem dicitur iste Ranunculus à Clariss. Dom. *Mangeto*; & *Hoffmannus*, mendicos hac Planta cutem exulcerare ait, ut miserabiles ulcerati videantur, & ità faciliùs ad misericordiam moveant animos Lucri causâ. Hâc vescentibus mentem adimit, teste *Dioscoride*, & quadam nervorum distensione labia contrahit, ut risûs species oriatur; herba enim ista nervis est inimica, eosque contrahere docuit *Sennertus*, & de homine in calamitatibus ridente proverbium invaluit *Risus Sardonius*. Symptomata ergò, & signa diagnostica, quæ ab hujus herbæ assumptione oriuntur, sunt primò ardor in gutture, Ventriculo, & Intestinis, posteà Corporis totius inflammatio, mentis alienatio, & risus, quæ accidunt ope particularum salis cujusdam volatilis, quo scatet talis Planta, acres enim ejusdem cuspides, fibras irritando, & pungendo, convulsionem excitant, ex qua risus præter-

præternaturalis, indè fuga, & inordinatus ſpirituum animalium motus, unde inſania; & ob concurſum cruoris, & vitalium ſpirituum in majori copia ad partes læſas ab illis particulis inflammatio, ardor, ac rubor. Hujus autem veneni Curatio ſic inſtituitur. Apium riſus citò vel per vomitum, vel per alvum rejiciendum, & propterea ſuadente *Sennerto* hydromel, Lac, Butyrum, & juſcula pnguia copiosè exhibenda ſunt. Utilis quoque videtur emulſio Amygdalarum dulcium, quatuor Seminum frigidorum majorum excorticatorum, & Seminis Papaveris albi cum aqua Hordei, Lactucæ, & Plantaginis parata. Antidoti autem loco adhiberi poterunt ſuccus Melliſſæ cum aceto datus, Bolus Armena cum ſero Lactis, vel Caſtoreum cum vino. Curam eſſe refert *Ardoynus* provocare ſomnum cum potu Vini inebriantis, quod remedii genus ſumpſiſſe videtur a *Petro de Abano tract. de Venen. cap. de Apio* &c. *Matthiolus* laudat hyſſopum, Salviam, Betonicam, Rutam, Origanum, Amaracum, Pulegium, Satureiam, Nardum, Aſarum, & id genus alia. Cervix inungatur Oleo Coſtino, Caſtorei, Vulpino; Hyperici, Lumbricorum terreſtrium, & ſimilibus, quæ in ſpaſmis adhiberi ſolent; æger autem comedat nucleos Pini, Amygdalas, & cætera hujuſmodi.

CAPUT LXXIX.

De Coriandro.

QUÆSTIO eſt inter Medicos an ſcilicet Coriandrum ſit Venenoſum. *Dioſcorides* enim epotum raucitatem facere, atque inſaniam, qualis ex vinolentia proficiſcitur ſcribit. Plerique etiam Arabes Coriandro narcoticam qualitatem, ſtuporem inducentem, atque ſenſûs turbationem excitantem tribuunt. His adſtipulatur *Matthiolus*, qui proindè aſſerit Semen in Ciborum, aut Medicamentorum uſum nunquam admitti debere, niſi priùs aceto fuerit triduo maceratum, cui ſubſcri-

bit *Tragus*, monendo Seplasiarios, ne Semen cuiquam, nisi priùs dicto modo præparatum, vel cum Saccharo vendant, nisi Venenum loco remedii exhiberi velint. Hinc NICANDER *in Alexipharmacis* de Coriandro cecinit

Quod si noxia quis biberit Coriandra, repente
Ablato exagitur sensu, stridenteque voce
Edit acuta velut furiosa jubila Dacchi
Seù Stygiæ injecto quasi percitus anguæ Megæræ.

Ex his enim Carmininibus Nicander Coriandri Venenum describit. His autem Doctoribus adversantur *Amatus Lusitanus*, *Lobelius*, & *Alpinus*, qui ait herbæ etiam virentis usum in cibo esse apud omnes Ægyptios familiarissimum. Attamen hoc medicamento ob malignam vim, quæ ei à multis procul dubio non absque experientia tribuitur, præsertim non præparato, non temerè utendum censet *Bauhinus*. Malignitatem enim arguit fœtor Plantæ digitis comminutæ, & licet Hispani, Authore *Amato Lusitano*, frequenter ea utantur, & prò cordiali habeant; attamen experientia docuit, multos propter hunc usum esse fatuos, ob quorum curationem tam frequentia Hispanorum sint Hospitalia; ità, inquit *Casp. Hoffmannus*, in Ægypto esse potest, licet *Alpinus* non observarit. Reverà autem Semen Coriandri Optimi est odoris, & saporis, gratum Stomacho, ita ut inter medicamina ipse *Amatus* illud connumeret; undè in *Miscellan. Curios. Decur.* 2. *An. X.* Ego quoque prò remedio contra Quartanam febrem commendavi; Sic monente *Plinio*, tria Coriandri grana Tertianas excludunt, si ante accessionem devorentur. Iisdem quoque repellendis efficax esse Coriandrum, ut verbis utar Illustriss. D. Præsidis nostri *Luc. Schröckii*, ante solis ortum ignoranti cervicali viride subjectum, quod ÆMILIUS MACER *de virt. herbar.* sic expressit.

A multis scriptum legitur febris antè tremorem
Si tria grana voret Coriandri Seminis æger

Evadet

Evadet febrem, cui dat Lux tertia nomen
Præſtat idem Lectum Coriandrum mane, priuſquam
Sol ſurgat, Cervicali ſi ſubditur ægri.

Sed trium iſtorum granorum uſus, quod tanta præſtare valeat nemo facilè ſibi perſuaderi patietur, & potiùs, ut & cætera ſuperſtitionem aliquam redolet. Magis ſuperſtitioſa ſunt, quæ de ejuſdem Coriandri vi antifebrili *Luc. Apuleius* protulit; *Joh. Bapt. Sitonus in Jatroſ. Miſcell.* Coriandro vim alexipharmacam conceſſit, & ut litem dirimeret *Amatus Luſitanus* dixit, Venenoſum non eſſe quidem Coriandrum domeſticum, cui ſubſcribunt *Bruyerinus*, & Autor Libri, cui titulus, *Rimedi per le Malattie tradotto dal Franceſe, impreſſi. Patavii Anno* 1709. *Lib.* 4. *pag.* 270. ſed tantum venenoſum eſſe Sylveſtre, de quo intelligendi ſunt antiqui ſcriptores. Aſt contra *Amati* ſententiam ſurrexit acriter, ac magna mordacitate, atque irriſione *Matthiolus in Apolog.* qui ſtatuit, Coriandrum eſſe Venenum, ſi ſumatur in magna quantitate, ſi autem moderatè ſumatur Medicamentum eſſe aromaticum, & noſtræ amicum naturæ. Cæterùm Sylveſtre Coriandrum etiam *Bauhinus* conceſſit; cùm ergo immodicè aſſumptum Veneni naturam redoleat; ideò Coriandrum tanquam Venenum in præſentiarum enumerabimus. Coriandrum ſiquidem herba eſt gaudens cubitali caule, foliis variis initio latioribus, rotundis, lævibus, colore virente, in progreſſu, (liceat mihi verbis uti *Cæſalpini* in hac deſcriptione, utpotè diſtinctiſſima) eadem ſenſim tenuiùs dividuntur, ut tandem fœniculo proxima reddantur, odore ingrato, ut mirari liceat in Hiſpania expeti in cibis tùm cruda, tùm cocta, quæ in Italia vehementer fœtent; Eo cibo ſomnum conciliant, ſed capitis gravitas, & vertigines excitantur; Umbellas in cacuminibus fert candidas, & ſemina rotunda cum quibuſdam apicibus in ſummo, quibus ſiccatis odor ineſt ſuavis. Talis igitur Planta in primis viridis, & ſuccus ejus aſſumptus furioſum inducit delirium, ut ægrotantes ebriorum nonnullorum more dicta turpia, & obſcæna loquantur. Vocem reddit aſpe-

 ram,

ram, & raucam, vertiginem, & ſomnolentiam excitat, denique, monente *Sennerto*, Corpus fœtidum odorem inſtar viridis Coriandri ſpirat Hæc autem ſymptomata oriuntur à ſulphureis, & ſalino-volatilibus particulis, quibus ſcatet Coriandrum; ex his enim elevatis Spiritus animales in motum inordinatum agitantur, unde delirium, & vertigo; ſomnolentia verò ab acido ſulphuris habetur, quod ligat ipſos ſpiritus, atque odorem fœtidum creat, à ſulphure enim odores haberi puto.

Ut curetur Æger, ante omnia Vomitus provocandus eſt aqua tepida, vel Decocto Aneti cum oleo Irino, vel Liliorum alborum; Juſcula pinguia, cum pipere, & Vino Abſinthiaco offerrantur. Prò antidoto uſurpantur feliciter Radix Vincetoxici, Theriaca, ſpecies Diambræ, Diamoſchi, Terra ſigillata, Terra Nucerina. *Tragus* ait Muriam potam optimam eſſe contrà Venenum Coriandri, cui Medicus poterit adjungere putamina Ovorum contrita; Ova ſorbilia, cum pipere pro cibo uſurpari poſſe, ait *Sennertus*. Prò potu Vinum ſit generoſum, vel Abſinthites.

CAPUT LXXX.

De Ixia, & Chamæleone.

IXIAM, à Chamæleone nonnulli diſtinguunt; Verùm *Plinius*, *Matthiolus*, *Cæſalpinus*, & alii non diſtinguunt, aſſerentes, radicem utriuſque Chamæleonis albi ſcilicet, & Nigri Ixiam dici, ac Venenoſam eſſe; *Amatus Luſitanus* verò ad radices utriuſque Chamæleonis conſpici ait lentum humorem viſcidum, quem viſcum dicit, & hac de cauſa Chamæleonis radix Ixia à nonnullis appellatur; eſt enim; inquit *citatus* Autor, ſuccus ille ad radicem Chamæleonis naſcens Veneni grave genus de quo *Dioſcorides Lib. 6.* ſermonem habuit. Appellatur hæc Planta Chamælèon ob foliorum varietatem, mutat enim cum terra colores

colores, nam reperiuntur, vel viridia, vel subalbida, vel cærulea, aut rubra juxtà locorum differentias, scolymo similis est Chamæleon, teste *Cæsalpino*, minoribus tamen foliis, ac tenuioribus, iisque rubentibus, caulem fert crassitudine digiti, dodrantalem, subrubrum, in quo umbella, & flores spinosi, tenues, Hyacintho æmuli, & varii; radix crassa, nigra, densa, & interdum corrosa, quæ dissecta flavescit, commanducata mordet, cujus maleficas qualitates describit *Bellonius Obs. lib.* 1. ubi refert, se in Leno cum sociis, & Turcis, radicem Chamæleonis nigri eruisse, & frustulatim secuisse, de filo trajecisse, ut faciliùs siccaretur, cùm verò in summo æstu manibus non ablutis sudorem faciei abstercissent, omnes in iis locis, quos attigerant, tantam sensisse pruriginem, ardorem, & inflammationem, qualem nec Urticæ urentissimæ centesima parte excitare possent.

Æetius, & *Dioscorides* referunt saporem, & odorem hujus radicis esse similem Ocymo, & hoc ob sulphureas particulas, quibus scatet, quæ associatæ particulis salinis volatilibus, modò linguam inflammant juxtà *Dioscoridem*, modò insaniam excitant, cum torminibus ventris, pruitu, & Lipothymia, monente *Sennerto*, nunc Intestinorum rugitus parit cum Vomitu spumoso, tremore, & convulsione juxà mentem *Matthioli*. Sales enim volatiles cuspidibus suis incidentibus septicis, atque perforantibus, lædentes nervos, convulsiones fugantes spiritus animales, insaniam; vitales Lipothymiam; fibras Ventriculi, & Intestinorum pungentes, vomitus, & dolores excitare valent. Curatio verò perficitur, primò more consueto vomitum excitando, inde injecto Clystere ad alvum tentandam; datur & Thlaspius, & Succus Betæ, & triticea ptisana, cremor, & Lac, & nitrum cum aceto, docente *Matthiolo*. Castoreum, Rutam, Terebinthinam, & nuces juglandes commendat *Dioscorides*; atque si fides habenda magno *Sennerto*, ægroto propinandum Decoctum Absinthii, vel Origani ex vino, aceto, vel hydromelite paratum. Semen Rutæ commendatur, & Nardus Indica, Castoreum, Theriaca, Mithridatium, omniaque remedia, quæ à Practicis proponuntur in Curatione Lipothymiæ.

CA-

CAPUT LXXXI.

De Taxo.

ARBOREM Taxum esse; ait *Sennertus*, non solùm foliis, succo, baccisque, Hominibus, & Brutis lethalem; ità ut quoque *vasa etiam viatoria*, ut PLINIUS *Lib. XVI. Cap.* 10. scribit, *ex ea Vinis in Gallia facta mortifera fuisse compertum sit; Hanc Sestius smilacem a Græcis vocari dixit; & esse in Arcadia tam præsentis veneni, ut qui obdormiant sub ea, cibumve capiant, moriantur.*

Sunt qui & taxita hinc appellata dicant, venena, quæ nunc toxita dicimus, quibus sagittæ tingantur de ea arbore sic etiam *Victorius c.* 22. 18.

Est etiam magnis Heliconis montibus arbos
Floris odore hominem tetro consueta necare.

Petrus Pena in Adversar. tamen ait in Anglia innocuam prorsùs esse, & Pueros ejus baccas absque noxa comedere, ut *Lobelius* etiam confirmat. *Matthiolus* autem affirmat in Tridentinis Montibus Venenosam Arborem esse, & si Animalia ruminantia devoraverint ejus baccas, interire. Pastores etiam, & Lignatores cùm has edissent in febres ardentes, & alvi profluvia incidisse, non sine vitæ discrimine. Taxum etiam Apibus noxiam esse nos docuit VIRGILIUS canendo.

Sic tua Cyrneas fugiunt examina Taxos.

Plura de hujus Arboris descriptione videri possunt apud *Raium de Plant.* & *Mangetum in Biblioth. Pharmac.* Taxi Veneno infecti frigus in toto Corpore percipiunt, strangulationis metum incurrunt, & alvi profluvium dysentericum patiuntur, tandemque moriuntur, ex quibus symptomatibus colligitur,

gitur, tale Vinenum salinis è particulis esse conflatum; ad nervosas enim partes delatæ rigorem excitant; & ad viscera interiora concentratæ, ibique sanguinis, & spiritus facta evocatione frigus Corporis oritur; Dysenteria verò fit ob erosionem à cuspidibus salium erodentium factam in Intestinorum regione. Ad cujus Veneni evacuationem primò necessarius videtur Vomitus, & Alvi dejectio, quapropter, & emetica, & Clysmata sunt usurpanda: Dein copiosè exhibendum Vinum generosum. Theriacam, Radicem Iridis, & Gentianæ, Baccas Juniperi præscribit *Sennertus Prax. lib. 6. part. 7. Cap. 14.* Terram sigillatam, Bezoar, Radicem Tormentillæ, Succum Granatorum, & similia commendant alii.

CAPUT LXXXII.

De Euphorbio.

EUPHORBIUM Gummi Officinis est, Planta quam *Juba* Mauritaniæ Rex in Monte Atlante invenit; & herbam arborescentem, undè efflavit, nomine sui Medici *Euphorbii* dicti & *Antonii Musæ*, fratris Euphorbiam appellavit, si *Plinio Lib. XXV. Cap. VII.* fides habenda. *Dioscorides* Euphorbium Lybicam Arborem esse ait ferulæ specie, *Plinius* foliis acantinis spectari scribit. *Galenus* spinosam Arborem dixit, & quam proponit *Dodonæus* potiùs herba, quàm Arbor esse videtur. Frutex est igitur, referenre *Raio*, duorum hominum altitudine, nascens in arenosis, radice crassa recta in terram descendente, fibras hinc indè emittente, intùs lignosa, cortice exteriùs fulco intùs candido, & lacteo tecta. Tota Planta lactiflua est, lacte acri, & linguam adurente. Semel in anno floret, & præsertim Januario, aut Februario, semper virescit, cujus integram descriptionem apud *citatum Raium* videre poterit curiosus Lector, & *in Bibliotheca Pharmaceutica Clariss. D. Mangeti* Amici mei humanissimi, atque Doctissimi. Euphorbium verò, de quo nos in præsenti Capite loquimur tanquam Venenum,

est succus concretus Plantæ antedictæ arborescentis, acerrimæ, & causticæ facultatis, de quo meminit *Keuchenius in notis ad Serenum Sammonicum pag.* 284. Putat verò *Casp. Hoffmannu*, Euphorbium nostrum esse Tithymali succum.

Ex sauciata ergò Lybica ferula ejusdem nominis succum concretum acerrimum Euphorbium esse putamus; hujus enim Arbor acerrimo succo prægnans est, cujus eximium fervorem expavescentes incolæ, teste *Frider. Hoffmanno Clav. ad Schroderum*, villas pelles arbori circum ligant, & eminùs contrà ramos ejus vulnerant; ex plaga copiosus succus in pelles defluit, qui posteà concretus colligitur. Assumptum homini damnum inferre docuit *Balthat. Timæus Lib.* 7. *de Morb. Venen.*, & *Alexand. Benedictus Pract. Lib. X.* scripsit de quodam, cui Empyricus Euphorbium exhibuit, dysenteria correpto, & eodem die mortuo. Euphorbium igitur assumptum fauces Ventriculum, & Intestina adurit, & erodit cum dolore intenso; Vomitum movet, singultum excitat, cum dysenteria, animi deliquio, ac demùm morte; nam cùm iste succus acribus volatilibus particulis abundet referente *Joh. Schrödero*, ideò intra Corpus assumptæ, ac ad motum concitatæ, ope caloris nativi, ac fermentorum naturalium nostri microcosmi, statim porositates faucium penetrando corrodunt, & pungendo, ac vellicando, atque sauciando Ventriculum, & intestina, vomitum, singultum, & Dysenteriam pessimam mortis nunciam producunt.

Ut reliquorum Venenorum verò intrà Corpus assumptorum, ita Euphorbii etiam cura à vomitûs excitatione, ac clystere est inchoanda suadente *Ardoyno*; Vomitoria parat in hoc casu *Sennertus* ex aqua calida simplici, vel Decocto Violarum, aut Malvæ cum Oleo Violarum, Rosaceo, aut Amygdalarum dulcium; Clyster parari poterit è lenientibus, vel ex lacte, vel ex hordei decocto; Lac pariter pro potu exhibendum, & emulsio quatuor Seminum frigidorum majorum cum aqua Portulacæ facta. Proprium Euphorbii Antidotum est Semen Citri ex vino, teste *Sennerto*. Utilia etiam sunt Terra sigillata, Cristallus Montanus præparatus, Smaragdus, Theriaca, Butyrum, Coagulum Hædi, & Terra Nucerina, ac Melitensis.

Cibus

Cibus poterit esse cremor ptisanæ, Lac, Oryza, Poma, & & Pyra acida, Cydonia, Ribes, & Berberis.

CAPUT LXXXIII.

De Nuce Metella.

NUcem Metel Arabum nonnulli cum Nuce Vomica confundunt, ac pro uno, & eodem sumunt; Nos verò dicimus differre, sed esse fructum similem Nuci Vomicæ. Plerique, notante *Sennerto* hanc esse fructum Stramonii, seu Solani spinosi contendunt; Certum tamen est, istam Nucem Venenum esse, & si *Cardano* fides habenda, medium tenere inter Opium, & Cicutam, ac aurei unius pondere sumptum una die interficere. Nux ergo Metella intra Corpus assumpta inducit somnum profundum; temulentiam, anhelitum, Labiorum intumescentiam pallorem, tandemque sudorem frigidum, quem paulò post omnium rerum maximè terribilis mors insequitur. Ista verò symptomata oriuntur à sulphure, & sale volatili, quibus scatet Nux Metella, sulphuris enim oleosæ particulæ ligando spiritus, ac humores, somnolentiam, anhelitum, intumescentiam, & pallorem excitant; Salino - volatiles autem moleculæ acutis suis stimulantibus cuspidibus irritantibus Animales spiritus ipsosque in fugam mox cientibus, vertiginem, ac temulentiam pariunt, ac tandem sudorem prodromum vicinæ mortis. Ut in aliis Venenisità pariter in isto Vomitus primò est excitandus, & hoc Decocto è corticibus radicis Juglandium cum vino parato, hinc alvus subducatnr clystere è Centaurio minori, Ruta, Scordio Castoreo, & Hydromelite composito. Posteà exhibeantur Absinthii Decoctum, cum Origano, Ruta, radice Gentianæ, Helenio &c. Commendantur etiam Baccæ Lauri, Pyretrum, Cinnamomum, Theriaca, Oleum nostrum contra Pestem, vulgò dictum *del Castagna*, & species Diagalangæ. Arte autem à somno excitandus est æger, errhinis scilicet, ligaturis dolo-

rosis, frictionibus, atque cucurbitulis evulsis, & si æger moveri posset, exercitium violentum, donec sudet, laudat *Sennertus*. In hoc Veneno vomere ope nitri *Avicenna*, & *Ardoynis* commendare videntur. Conferre etiam ponere extrema in aqua calida, & inungere Corpus Oleo de Costo, & Been aiunt Doctores. *Georgius* denique à *Turre* Decoctum Absinthii, Origani, & Rutæ Sylvestris in curatione hujus Veneni præscribit.

CAPUT LXXXIV.

De Nerio, sive Oleandro.

NERIUM à nonnullis *Oleander*, & *Rosa Laurea*; ab aliis *Rhododendron* dicitur, & *Rhododaphne*. Est planta arborea caudice recto, rectisque, ac firmis ramis brachiata, in quibus multa folia acuta, longa, ut plurimum terna simul orientia, interdùm bina, ubi rami dividuntur, transversum ferè digitum invicem dissita, rigida, dura, crassa, superiore parte atrovirentia, ut Lauri folia, interna magis aspersas hinc inde maculas habent. Supremi rami in surculos aliquos divaricantur, quibus insident flores multi simul juncti, odori, pulcherrimè rubentes, quali ferè colore Rosæ incarnatæ conspiciuntur, aut albi. Plura de istius Plantæ descriptione cupienti videatur *Raius*; nobis enim non est ignota, nam ob florum suorum elegantiam, & perpetuæ frondis honorem in hortis nostris Ferrariensibus studiosè colitur Oleander. *Dioscorides Lib.* 4. Nerii flores, & folia, Mulis, Asinis, Canibus, aliisque Quadrupedibus, Venenum esse. Hominibus verò cum vino exhibita contra Serpentum morsus præsidio ait *Sennertus*, Alii tamen ipsa experientia rerum humanarum magistra edocti, Nerium, vel in cibo, vel in potu assumptum, tùm bruta, tum homines lædere volunt; idcircò in Venenorum catalogo ponunt. Assumptum enim magnam inducit circa præcordia angustiam,

guſtiam, ventrem inflat; rugitum Inteſtinorum excitat, alvum movet, corpus inflammat, cnm ſyncope, quibus tandem ſuccedit mors; ex ejuſdem enim ſalino-volatilibus particulis in corpore noſtro exaltatis habetur irritatio fibrarum Ventriculi, & Inteſtinorum, ex qua rugitus, & alvi fluxs oriuntur; nam cuſpides iſtorum ſalium feriunt illarum ſubſtantiam, ut & corporis totius poroſitates, unde univerſalis oritur inflammatio, quatenùs vero ea ſalia introducuntnr in ſanguinem, illius texturam ſolvunt, atque compagem liquant; unde ſyncopes, & Mors ſuccedit. Ut autem æger à Nerii aſſumptione curetur; primò danda opera, ut rejiciatur, quantocitiùs poſſit, mediante vomitu Oleander ingurgitatus; poſtea ægrotus ſæpè bibat Decoctum Ficuum, Dactylorum, foliorum Malvæ, radicum Althææ, Seminis Lini, aut Fœnugræci, vel aſſumat Electuarium Diacaſtorei, aut Roob Baccarum Juniperi. Multi Semen Rutæ, & Agni Caſti cum aceto propinant, & proprietate quadam Nerio adverſari dicunt. *Sennertus* pro victu præſcribit Ptiſanæ Cremorem, Butyrum recens, Lac Juſcula pinguia, & Ego omnia, quæ retundere, & inviſcare valent cuſpides Salium corroſivas commendo, ut omnia pinguia, & mucilaginoſa.

CAPUT LXXXV.

De Juglande Arbore.

HUJUS Arboris, tanquàm notiſſimæ Plantæ, deſcriptio relinquitur: cuilibet enim, & præſertim hîc in noſtra Italia nota eſt, vel etiam Pueris, atque mulierculis, cupienti autem iſtius diffuſam deſcriptionem dabunt Botanici, & præſer- Clariſſ. *D. Mangetus* Amicus meus ſemper recolendus *in Biblioth. Pharmac. tom. 2. Lib. 9.* Inter Venena locum habere videtur, quatenus ſi quis ſub umbra hujus Arboris ſomnum capiat; læſionem ſentit, refertque *Grævinus de Venenis* ſibi, cùm aliquandò media æſtate ſub Juglande obdormiviſſet, univerſum

versum Corpus refrigeratum fuisse cum maximo dolore capitis, qui per quinque dies duravit, & *Marcell. Donatus Histor. Med. mirab.* narrat, mulierem quandam, cùm in meridie sub umbra Nucis Arboris dormivisset, in somnis à Dæmone opprimi sibi visam esse. Verùm quia tale Venenum parùm homini nocet, sufficiet, suadente *Sennerto*, lotio capitis cum lixivio, in quo Betonica, Hyssopus, Majorana, Lavendula, Salvia, vel Stœchas cocta fuerint; Internè verò species Diambræ, Aromatic. rosat. & Aquæ Cephalicæ usurpari poterunt.

CAPUT LXXXVI.

De Esula.

TITHYMALORUM omne genus Pharmacopei indifferenter Esulam appellant, verùm Esulam esse speciem Tithymali concedo, non autem per hoc dicendum Tithymalos omnes Esulas esse, de quorum differentiis legendi sunt *Matthiolus*, *Chabræus*, *Raius*, & alii Botanici. Esulæ non reperitur Etymon probabile, nam quod *Joh. Bodæus* adfert non placet; hæc est herba Linariæ conformis, nisi quod ista lacteo succo caret, quo ea gravida est juxtà illud Carmen.

Esula lactescit, sine lacte Linaria crescit.

Licet autem Esula non ex eorum Venenorum genere sit, quod simpliciter tale est, & nullum in Medicina habeat usum, sed quandoque præparata purgantis loco exhibeatur, unde Rusticorum purgatio nuncupatur à SIM. PAULI *Class. 3. Quadripart. Botanic.* Tamen nisi præparata, vel nimia quantitate sumpta, gravia symptomata excitat, idcircò *Hoffmannus* hoc Pharmacum, magis Rusticis quàm Nobilibus, & aliis subtilis texturæ hominibus inservire ait ob summam ejus vehementiam, unde rarissimi usûs esse Esulam monet *Schrôderus*; acris est enim, & erodens adeò, ut impudentium mendicorum

rum fraudi inserviat, qui ejus succo cutem sibimet exulcerant scabiei speciei, imò se vidisse Chrysopœum narrat *Sim. Pauli loco citato* qui ex cineribus, & favilla aureos sibi montes olim pollicebatur, & in inclyta quadam Republica Civem quendam extracto Esulæ impunè occidit. Venenum ergò Esulæ assumptum statim nauseam, singultum, & vomitum copiosum, cordisque anxietatem excitat, corpus totum inflammat, sitim infert magnam Ventris dolorem, & alvi fluxum parit, quem convulsio, & Mors consequitur; cùm enim abundet hæc Planta particulis salino-volatilibus; hinc est, quod istæ acuminibus suis penetrantibus, atque pungentibus, se se insinuando in œsophagum, & Ventriculum, vomitum, singultum, ac nauseam excitant, cùmque ad Intestina similiter descendant alvi fluxum, dolores, ac inflammationem pariunt; tandemque ad fluidorum massam, & ad nervos penetrantes convulsionem, febrem tandemque mortem inferunt. Ut verò curatio rectè instituatur, notandum cum *Sennerto*, primò Vomitum non statim sistendum, sed potiùs promovendum esse, ut materia venenosa evacuetur, quod fieri poterit aqua tepida, & oleo communi, inde clystere utendum est ex decocto herbarum emollentium confecto. Antidoti loco possunt exhiberi Terra sigillata, Bolus Armena; Corallia Rubra, Cornu Cervi, Theriaca, Butyrum recens, Emulsiones quatuor Seminum frigidorum majorum factæ in aqua hordei.

CAPUT LXXXVII.

De Nuce Vomica.

NUx Vomica fructus est Arboris in india Orientali nascentis, & indè à Batavis per Mare ad nos advectus; juxtà *Raium* est orbiculata, nummo aureo, quem scutatum vocant æqualis, subindè minor, compressa, calamum scriptorium vix crassa, tenera, & tactu molli, superficie villum holo-

holosericum imitata, coloris ex cæsio cinerei, & vario lucis objecto renidente, umbilico utrinque medium occupante, sed altera facie expressiore. Villus derasus comminuto Adiantho similis, quodammodo teste *Cordo*. Fissa in geminas abit crustas duritie ferè cornea, coloreque ex fulvo candicante, sapore insigniter amaro. Ipsa autem Nucis substantia contusu est contumax, & adeò solida, ut vix reddatur in pulverem, & non nisi magno labore, ac patientia. Nonnulli radicem esse nucem hanc putarunt, sed perperam; alii fungum, sed erroneè, nam verè fructus est; licet autem sint aliqui, qui Nuces Vomicas Canes, & aves quidem interficere, hominibus verò nullam noxam inferre putant, eas tamen intrà Corpus sumptas hominibus quoque lethales esse experientia docet; ideòque nos cum *Sennerto*, & aliis Medicinæ Magistris inter Venena Nucem Vomicam numeramus, quia verò, ait citatus *Sennertus*, nonnulla adhuc dubia de ea occurrunt, & nonnulli etiam eandem alexipharmacis admiscent, quædam adhuc addenda videntur; & in primis experientia teste, Canibus, felibus Venenum est Nux Vomica; An autem homini, dubitatur à multis; nam ingreditur Electuarium de Ovo; & *Renodæus in Antidotario* alexiteriam virtutem ei tribuit. *Gesnerus* vim narcoticam in Nuce Vomica cognoscit. *Tabernæmontanus* scribit; hominem ferè ebrium facere; & proindè usurpari ad sedandos dolores, unde quadraret Carmen *Lucretii*.

Quodque aliis Cibus est, aliis fuit acre Venenum.

Plura de hac quæstione apud *Sennertum lib. 6.*

Nux itaque Vomica narcotica est, virulenta, & vel Opio deterior in pulverem redacta, verba sunt Clariss. *Mangeti in Bibliothec. Pharmaceutic.* & cum cibo exhibita Canes interimit. Exempla habentur apud *Gesnerum*, *Bauhinum*, & alios quibus addemus, ea quæ communicavit *D. E. Hulsius* excerpta ex *Anton. de Heide Centur. observ.* 50. duas, inquit ille, Nuces Vomicas in frusta incisas pani butyrato mixtas Cani apposui, qui ea avidè devoravit; & elapsâ hora totus tremebat, de loco

loco in locum discurrens, erectus stare haud potis erat, nisi fulcro innitens, & convulsionibus afficiebatur, post tertiam horam mortuus autem corruit; Cùm verò aperto Canis corpore solidæ partes inoffensæ apparuerint; ideò constaat hanc Nucis Vomicæ virulentiam fluida potissimùm inficere, spiritus, & præsertim fluidum, cerebrum nervosque irrigans. Assumpta enim Nux Vomica, statim nauseam, ac Vomitum suscitat, cum siti, alvi fluxu, spirandi difficultate, somnolentia, convulsione, virium prostratione, tandemque, nisi succurratur, Mors sequitur. Talia verò symptomata ope sulphuris narcotici, & salis volatilis acerrimi Nux Vomica excitat; oleosæ enim illius pravi, ac malitiosi sulphuris ramosæ particulæ ligando spiritus, somnum, ac respirandi difficultatem pariunt. Salinæ verò acutissimè penetrando fibras Ventriculi, & Intestinorum nauseam, & dolores faciunt; feriendo nervos, & eorum Laticem vitiando, convulsionem; atque irritando omnes reliquas corporis partes, sudores exprimunt. Curatio hujus Veneni, ut in aliis incipit à rejectione subita Veneni à Ventriculo, antequàm separatæ, & in actum deductæ particulæ illius, huc, & illuc delatæ, pravos antedictos producant effectus. Clystere posteà est alvus tentanda; indè pro alexipharmacis utendum Zedoaria, corticibus Citri, Cydoniis, & Succo Mali Citrii; *Georgius à Turre* commendat Conservam ex aciditate ejusdem Citri, baccas Myrthi, & exteriùs pro inunctione totius corporis Oleum Castorei; & Balneum; Potumque copiosum aquæ Communis alii laudant.

CAPUT LXXXVIII.

De Helleboro

De Helleboro tanquàm Veneno Autores dissentiunt, & nonnulli eum è numero Medicamentorum planè relegandum putant; Alii magnis laudibus illum extollunt. *Mesue* tamen Helleborum rejicit, quia præfocationem inducit: *Aver-*

roës propter nimiam purgationem, & violentum alvi fluxum, inter Venena eum refert: & *Galenus VI. Epid.* scribit, in Doride, Bœotia, ac Thessalia plurimos ex esu Coturnicum musculorum distensionibus fuisse correptos, non alia de causa, nisi, quia priùs Coturnices Helleborum comederint. Hispani ex Helleboro albo parant Venenum, de quo *Matthiolus*, ac *Lonmullerus* verba faciunt. Hæc Herba Veratrum à Latinis dicitur, eo quod vertat mentem, & distinguitur in Helleborum Album, & Nigrum; quorum primus ob violentiam purgationis, quàm per superiora, & inferiora exercet; usum purgandi internum, & hunc quidem rarum, soli Helleboro nigro relinquit, monente *Schrodero*; hujus radicem pulverisatam naribus inditam sternutationem movere aiunt; unde Angli, teste *Raio*; sternutamentariam herbam Veratrum dicunt. Hujus herbæ vis consistit in sale volatili acri, hinc violentam suprà, & infrà excretionem, ingentesque Ventriculi, & Intestinorum cruciatus, ac tormina, & singultum excitat; acres enim particulæ salis ejus se se insinuando in substantiam Ventriculi, & Intestinorum cruciatus, ac tormina, & singultum creant, quatenus eas partes pungunt, & lacerant, unde dicta insurgunt symptomata; insuper delatæ ad Cerebrum, & nervos citatæ particulæ, convulsionem, ac mentis turbationem inducunt; hæc à fuga spirituum animalium, alia à puncturis nervorum. Etsi verò Helleborus Vomitum excitet, tamen is non sistendus, sed potiùs promovendus est; & proptereà Vomitorium è Raphani radice, & Seminibus Anethi, in hydromelite coctis exhibet *Sennertus*, & si Clystere opus fuerit, is parari poterit ex decoctione Plantaginis, Rutæ, Althææ, cui poterit pariter addi Oleum Anethi, & Vitellus Ovi. Indè tanquam antidotum exhibendum erit Vinum absinthiacum, cum Theriaca, & Mithridatio, ac Diascordio Fracastorii: vim Veneni Hellebori deturbare ait *Materne* Decoctum hordei, cum Oleo Amygdalarum dulcium, & lac bubulum contrà hoc Venenum commendat *Friccius*.

C A-

CAPUT LXXXIX.

De Grano Nubiæ.

A nonnullis Autoribus Scriptum eſt, Granum Nubiæ dictum, Venenum eſſe potentiſſimum, atque omnium Venenorum peſſimum, de quo MERCURIALIS *Lib. 1. de Venen. Cap. 6.* hæc habet verba *In Nubia reperitur quoddam Veneni genus, cujus ſi granum unum propinetur decem hominibus, omnes jugulat ſpatio quartæ partis horæ, ſi autem detur uni homini, illum ſtatim interimit*, & de eodem grano Venenato, cujus naturam fateor me neſcire, quia mihi omninò incognitum. Sic ſcribit JUL. CÆSAR SCALIGER *Exercit. 153. ad Cardan. de ſubtilit. pag. mihi 514. In Nubia, quæ eſt Æthiopia ſub Ægypto granum eſt, quod devoratum expellit Animantes è vita, decima pars intrà horæ quadrantem interfecit, ejus nomen non poſuêre.* Prò hujus Veneni Curatione *Sennertus* laudat Mithridatium, Theriacam, Bolum Armenam, Terram ſigillatam, & Lapidem Bezoar. Verùm quia neſcitur, quid ſit, pariter ejus natura, & particulæ componentes ignorantur.

CAPUT XC.

De Erica Baccifera, Herba Hæmatogoga, Datura, & Flore Africano.

ERICAM Bacciferam *Matthioli* ſic vocata eſt, à *Bauhino*, & *Sennerto*, quia ab illo Autore primò deſcripta fuit, ac delineata, quam dono acceperat à *Fallopio*; Hæc Planta in Montibus oritur, qui Bohemiam à Sileſia dividunt, & à quorum Fontibus altis fluvius originem ducit; Humi procumbens, & latas occupans areas folio penè vulgaris Ericæ, quæ baccas edit purpureas, & nigricantes in ipſa purpura; Juniperinis non nimores, ſed meliore pulpa, lenta, & coloris ſubvireſcentis, ut in Pruno. Rami ſunt lignoſi, ex atro rufeſcentes,

& flexiles, eosque baccis ornatos menſe Auguſto, notavit *Matthiolus*, quas baccas Simiarum aliqui vocant, & ità dici putat *Joh. Thalius in ſua deſcript. Hercyniæ*, quia earum eſus parit deliras geſticulationes, ut is, qui eas comedit, ſimiarum inſtar geſtu ridiculo ſe prodat. Signum evidens, tale Venenum conſtare particulis ſummè volatilibus, quæ fugando ſpiritus Animales mentem alterant, ità ut ille furor, & inſania oriatur. Curatur autem, ut alia Venena, & præſertim ut Opium.

Inter herbas Venenoſas etiam Planta Hæmatogoga dicta à *Sennerto* adnumeranda eſt, de qua GALENUS *Lib. de Purg. Medic. facult. cap. 6.* hæc habet. *In Thracibus Bithyniam incolentibus invenit homo quidam herbam, quam ſi quis aſſumpſiſſet, ſanguinem primò, tùm vitam emittebat*; De qua plura *Galenus*, & *Sennertus*. Colligitur ergò hanc herbam conſtare è particulis ſepticis, atque erodentibus; aſſumptæ enim, & ſanguinem liquant, & fundunt, atque erodendo etiam vaſa per diæreſim, cruoris effuſio inſequitur, cum quo funditur ipſa vita. Et hæc à Galeno ſuperiùs dicta ſufficiant pro hoc mihi incognito veneno.

Stramonium, ſive Stramonia à Multis Datura dicitur, herba eſt notiſſima, & vulgaris admodum apud nos Ferrarienſes, quæ inter Venena reponitur ob ſuam vim narcoticam, quam prodit ſolo olfactu; Caput enim gravat, & *Hoffmannus in notis ad Poter. Pharmac.*, ait ſe vidiſſe à pulvere Seminis Daturæ in largiori doſe exhibito, furorem inductum, & mentis alienationem cum ridiculis geſtibus, & actionibus. *Garcias ab Horto* & *Sennertus* aiunt, injici à furibus florem Daturæ, aut ejus Semen in cibo eorum, quos deprædari volunt; Mente enim quoddammodò alienantur, & ita ad libitum deprædantur; durat verò hæc mentis alienatio viginti quatuor horarum ſpatio; & de Datura refert *Chriſtophor. à Coſta*, eos, qui Pulverem hujus ſeminis ſumpſère, mente alienari; & poſtquàm ad ſe redierint, immemores eſſe eorum, quæ inſani dixerint, aut fecerint. Si quis igitur Semen Stramonii aſſumpſerit vel malitioſè, vel caſu eadem ferè experietur ſymptomata, quæ excitantur ab Opio, & quæ retulimus in capite Opii; cùm enim

enim in hisce seminibus reperiantur particulæ multæ salis cujusdam volatilis acris, ac sulphuris narcotici, hinc est, quod confusio spiritibus animalibus priùs à Salinis particulis ligatis, somnolentia, & interceptio motus fluidorum oriuntur, undè tandem mors, si in dosi nimia assumptum sit Daturæ Semen veneficum. Quia verò symptomata eadem sunt cum symptomatibus Opii, ideò Curatio hujus Veneni convenire videtur cum Curatione Opii, quam superiùs videre poterit studiosus Lector. Hîc mihi solummodò notare liceat, me anno 1702. Mortuum vidisse infeliciter Puellum annorum ætatis sex Filium unius Hortulani, qui nesciens naturam Plantarum, fructus Stramonii fregit, & Semina ejusdem comedit inciis Parentibus, ex quo brevi quatuor dierum spatio, primò totus frigefactus, tandem lethargicus. Obiit.

Flos denique Americanus accedat tanquam alterum Venenum. Hic flos Americanus Tagetes Indicus dicitur, cujus folia sunt Tanaceto similia, & cujus tres differentias agnoscit *Chabræus*, & ab aliquibus Italis *Garofalo Indiano* vocatur; Venenosa est Planta juxtà *Dodonæum*, *Sennertum*, *Chabræum*, & alios; Siquidem ejus odor ingratus Cicutæ similis caput aggravat; deindè experimentis nonnullis constat, istum florem, Venenosæ, & deleteriæ facultatis haud prorsùs esse expertem; ait enim citatus DODONÆUS *Lib. 3. Histor. Stirpium, in Puero, qui flores mandere inceperat, Labia, & Os inflata esse; feli etiam flores recenti caseo permixtos olim dedimus, quæ mox inflata mortua est, & mures, qui semen arroserunt, mortui feruntur reperti.* Hujus ergò floris assumpti symptomata sunt potissimùm inflatio partium, tùm internarum tùm externarum cum inflammatione, dolore, ac Lethargo, quæ mala proveniunt, partim à narcotico sulphure, partim à sale volatili, quibus maximè constat hæc Planta; sulphureæ siquidem particulæ ligando, & figendo spiritus, narcosim; atque humores fixando inflationem, cum partium tumescentia producunt. Salinæ verò pungendo fibras nerveas, dolores creant, idcircò, quanto citiùs fieri possit, ad Vomitum est confugiendum, tanquam ad Sacram sa-

lutis Anchoram, inde ad Mithridatium, Theriacam, Oleum nostrum contrà-pestem, Oleum de Scorpionibus *Matthioli*, Terram sigillatam, aliaque omnia remedia, quæ pro curatione Veneni Cicutæ à Doctoribus commendantur, quorum magna pars à me super enumerata est in Capite de Cicuta.

CAPUT XCI.

De Lolio.

LOLIUM planta est notissima; spica trigosa; compressa; granis cum glumis utrimque ad scapum in eodem plano sitis à reliquis graminum generibus distinguitur. Radicibus est fibrosis, tenuissimis capillamentis cirratis, stipulas habet cubitum unum, duos, tresve altas, triticeis pares, aut paulò minores, quatuor, vel quinque nodis distinctas, ad quorum singulos, ut in reliquis culmiferis, singula folia triticeis angustiora, & viridiora, nitentia, glabra, pinguia, striata, culmum ad proximum ferè geniculum obvolventia, grana tritici ceis minora sunt. Plura de Lolii descriptione cupiens legat *Biblioth. Pharmaceut. Mangeti Medici Eruditiss. Lib.* 11.

De hujus Plantæ Origine discrepant scriptores. *Matthiolus* enim, *Caspar Hoffmannus*, & alii oriri Lolium putant ex hordeo, & Tritico corruptis, ipsumque Lolium in triticum demum mutari volunt. Ast hoc tanquam anilem fabulam nos cum aliis Autoribus rejicimus, credendo, ex proprio semine, ut faciunt cæteræ Plantæ originem Lolium suam ducere, & licet *Plinius* eum Tritici vitium appellet, hoc intelligendum, quia Triticum vitiat, id est cùm penè eandem cum Tritico servet magnitudinem, dum ex paleis excutitur, cum eo confunditur, ità ut cribro difficilimè ab ipso Tritico secerni queat, & cùm nullum usum in cibis habeat, ideò rectè infelix à Poetarum maximo vocatur, & reverà Lolium Venenosa est Planta, hujus enim Semen, ait *Sennertus*, vim malignam obtinet, &

& panis in quo Lolium fuerit Stuporem quendam & veluti temulentiam esitantibus parit, cum somno profundo, de quo *Galenus 6. de simplic. Medicamentor. facultatibus* refert, quod ob Lolium Tritico permixtum multis caput dolere cepit, & comedentibus ulcera innata sunt. Hinc *Wierus de Præstig. Dæmon.* narrat, ex Lolio cum Tritici farina comesto, amentiam, vertiginem, longumque somnum inductum fuisse. Aliquos pariter fuisse Tiguri, refert *Joh. Jacob. Wagnerus Miscellan. Curios. Dec. 2. Ann. 3. obs. 186.* qui pro jentaculo pultem avenaceam comedentes, quam *Plinius* Germanorum cibum esse ait, variis symptomatibus mox afflicti fuêre, omnes enim ex iis, cardialgia, vertigine, & Capitis dolore correpti, quidam insuper temulenti, & somnolenti redditi, convulsiones etiam passi sunt, imprimis Ancilla, quæ in majori quantitate ejusdem pultis comederat; Quæsita causa inventum est, Farinam Seminis Lolii pulti fuisse commixtam. Facultates porrò Lolii passim notas docent Epitheta; Lolium enim temulentum dicitur, caput tentans, Frumentum fatuum; *Aira* Græcis, quod nocuæ auræ ad cerebrum rapiantur, & inebrient: In Lolio namque vim inebriandi dependere à sulphure narcotico spiritibus animalibus infesto ait Illustr. & nunquam satis laudatus D. Præses noster *Lucas Schröckius in Schol. ad Obs. 186. Decur. 2. ann. 3.* Prò hujus Veneni autem remedio commendatur Acetum, & post hoc omnia ea quæ sulphureas ejus particulas cicurare, ac motum inordinatum Spirituum Animalium compescere queunt. De Secali temulento pariter, & venenato curiosam Historiam narrat Clariss. *Baulzmannus in Miscellaneis Curios. Decur. 3. Ann. 7. Obs. 29.* & tale quoque Venenum dependet à sulphure fumoso spiritus offuscante, ac ligante, & acrimoniam in sanguinem inducente, cujus ope, dum sanguis tenax nimium effervescit, tubuli musculorum suprà modum extenduntur, undè Corporis intumescentia apparet, uti etiam accidit in multis aliis Venenis.

CA-

CAPUT XCII.

De Mangas, Ahovai, Hiucæ Succo, & Melle Venenato.

DE Veneno herbæ Mangas Sylvestris dictæ, & herbæ Lactariæ Malvaticæ ità scripsit *Christophor. à Costa Lib.* 1. *Aromat.* quæ verba sufficient de hoc Veneno mihi incognito, ait ergò ille; *Sylvestre reperitur Mangas Bravas nuncupatum, adeò præsentis Veneni, ut indigenæ illo se mutuò perimant; nam si quis paululum ederit illicò moritur, ut hactenus nullum sit repertum antidotum ad ejus. vim compescendam.*

De Arbore Ahovai sic habet *Chabræus.* Est arbor in Brasilia dicta Ahovai tam fœtens, & ità Allia redolens, ut cùm scinditur, aut igni admovetur odor tolerari non possit. Foliis est Pomi nostratis fructu ad tribulum Aquaticum accedente, cum summè venenato nucleo, & verè deleterio, eo autem exempto putaminibus siccis tintinabulorum loco utuntur. *Carolus Clusius in annotat. ad Lib.* 2. *Garc. ab Horto de Arom.* scribit Ahovai genus esse veneni potentissimum, quod alter alteri mutuis odiis, & dissidiis præsertim verò viri levissima occasione uxoribus infensi, aut contrà Uxores viris indignatæ dare solent. Quia verò à me ignoratur natura hujus Veneni; ideò symptomata ab eo producta, & remedia ad illud vincendum exarare nequeo.

Similiter dicendum est de Hiuca tanquam potentissimo Toxico, de quo *Cardanus Lib.* 12. *de subtil.* refert talia verba. Herba Hiuca similis est Cannabi, radix tamen ipsa carotis simillima, sed major, intùs tamen candida, exterius aspera, & coloris vinosi fermè. Illud in hujus specie quadam mirum admodum, quod humanam conditionem referat, nam Panis ipse salutaris homini, & anno servatur, qui fit ex radice expresso jam succo, succus autem ipse haustus illicò necat, nec ullo fermè auxilio sanari potest, ita ut dicerem, mortem ipsam cum salute conjunctam esse. Quamobrem dum Panem conficiunt,

ciunt, diligenter omnem exprimunt ſuccum, quem è genere ſucci Cicutæ, ſed validiorem eſſe ait *citatus Cardanus.*

De hac autem Planta loquendo *Jul. Cæſar. Scaliger de Subtil. Exerc.* 153. addit, ipſam habere radicem ad humanæ Coxæ craſſitudinem, quam redigunt in pollinem, tum aquam imponunt, ut expreſſione fiat ſuccus, qui lethalis eſt. Cur verò ſuccus Venenoſus ſit, farina autem ſalubris, rationem reddit *Scaliger* eo modo, quo Porri Succus eſt pernicioſus. Porrum ipſum autem editur ſine noxa, & ratio pendet, ait ipſe, à duplici cauſa. Una eſt partium tenuitas, undè eſt facilitas penetrationis, altera libera qualitas, & facultas ad nocendum in ſucco ipſo, poſteà quàm ſoluta eſt ſocietas, quam inierat cum terreſtri parte à primordiis ipſius Plantæ orta, quæ pars adverſa qualitate ferociam ejus ità cohibebat, quemadmodùm craſſitiè ſua tardabat celeritatem. Et hæc ſunt, quæ de Veneno Ahovai, & Hiucæ ad meam venêre notitiam, quæ, eruditionis medicæ gratia addere hîc volui, ne quid videar reliquiſſe ad Venenorum ſpectans materiam.

Mel demùm venenatum dari tradunt Doctores, undè *Galenus* hanc refert Hiſtoriam *Lib. X. de ſimplic. Medicam. facult.* quidam, ſunt ejus verba, Medicis duobus ad Unguentariam officinam conſpectis, attulit ad eos Mel venditurus, ſcilicet, illi ubi guſtaſſent, de pretio diſceptant, at hic tanquam parùm offerrent properè ſe ſe ſubducit; Verùm Medicorum neuter ſervatus eſt. Similiter PLINIUS *Lib.* 21. *Cap.* 13, De Melle Venenato ſic ſentit, *Heracleæ in Ponto Mella quibuſdam annis pernicioſiſſima exiſtunt: ab iiſdem Apibus facta. Nec dixere Autores è quibus floribus ea fierent; Nos trademus, quæ comperimus. Herba eſt ab exitio, & Jumentorum quidem, ſed præcipuè Caprarum appellata. Ægolethron. Hujus flores concipiunt noxium virus aquoſo verè marceſcentes. Ita fit, ut non omnibus annis ſentiatur hoc malum*, hucuſque *Plinius.* Nunc autem quid ſcripſerit DIOSCORIDES videamus, hic igitur Autor loquendo de Melle venenato ſic ait. *Heraclidæ in Ponto quibuſdam anni temporibus propria quorumdam florum dote, Mel conflatur, quod qui edêre mente alienantur, ac ſudore diffluunt.* Veneni cauſam in Aconito agnoſcit

cit *Sennertus*, & in Rhododendro *Matthiolus*, quatenùs ſcilicet Apes ex iſtis. Plantis venenatis virus ebibunt, atque indè Mella deponunt; nihil ergò mirum, ſi tale Mel nocivum exiſtat, participat enim naturam illarum Plantarum, à quarum particulis, ſumptis, excitantur ipſa ſymptomata, quæ oriuntur à prædictarum Plantarum aſſumptione. Iſtius autem venenati, Mellis ſigna referente PLINIO, ſunt, *quod omninò non denſatur quod coloris magis rutilus eſt, odor alienus, ſternutamenta protinùs movens, quod ponderoſius innoxio. Qui edêre abjiciunt ſe humi, refrigerationem quærentes, nam, & ſudore diffluunt.* Epilepſiam ex Melle notavit Eruditiſſ. D. *Paullinus in Miſcellan. Curioſ.* Ex illius eſu Choleram lethalem *Binningerus Cent.* 4. *Obſ.* 15. Atque Ebrietatem à Mellis aſſumptione notavi Ego in *Miſcellan. Curioſ. Decur.* 3. *ann.* 2. *Obſerv.* 31. Diutiùs enim in Stomacho retentum Mel, fermentationem ſubire (maximè cùm naturæ noxiæ eſt) atque ità volatiles ſuos inebriantes ſpiritus dimittere, ac Cerebro communicare poſſe mihi veriſimile videtur, præcipuè cùm præ aliis pluribus ſuccis longè promptiùs fermentationi ſit expoſitum, monente Illuſtriſſ. D. Luca *Schrôckio in Miſcellan. Curioſ. ann. citato. mox pag. mihi* 40. Accedit quod copioſè ingeſtus hic medicamentoſus ſuccus Ventriculi tonum debilitare poteſt, & ſpiritus etiam in cerebro inordinatè commovere ſicque delirium ebrietati ſimile excitare; Ventriculi enim torpor, juxtà *Hippocratem in VI. Epidem.* Omnium fit confuſio. Ad curationem quod attinet. *Avicenna* comeſtionem Piſcis ſaliti proponit, & bibere Aquam Mellis, & vomere cum eo. Ruta commendatur à *Plinio* & *Ardovno*, ut & Piſcis Aurata in cibo, Theriaca cum aceto calido, Mala Cydonia, & Teſtudo Decocta, priùs abſciſſis pedibus, capite, & cauda. Puto autem Autores, à Teſtudine abſcindere caudam, caput, & pedes, quia Oſſea ſunt, non quia noxia ſint.

C A-

CAPUT XCIII.

De Cornu Spicæ.

SPICÆ Cornu, prout ex Autorum Scriptis colligi poteſt, nihil aliud eſt, quàm fructus, ſeù additamentum quoddam naſcens in quadam ſpecie ſpicæ horribilis odoris, cujus naturam calidam eſſe, ait *Ardoynis Lib.* 3. *de Venen. Cap.* 2. Cùm autem ſcateat fructus hic particulis ſalino - volatilibus acerrimis, quæ cuſpidibus ſuis perforando partes internas corporis, eas exulcerat, unde ſanguinis effuſio, etiam ex virga apparet; hinc eſt, quod ſymptomata, quæ oriuntur ab aſſumptione hujus Cornu ſpicæ ſunt nigredo linguæ, ſanguinis fluxus, apoſtemata in pectore, alienatio mentis, tandemque Mors. Curatur verò tale Venenum primò ſumendo aureum unum Camphoræ cum uncia una aquæ Roſarum, inde Aquam hordei, Oleum Commune, Succum Granatorum, mucilaginem Seminum Pſyllii, Oleum Amygdalarum dulcium, Lac recens, Ptiſanam, atque *Petrus Aponenſis* commendat Theriacam ad pondus duarum drachmarum, cum decoctione Vini, in quo Dictamnus ſit ebullitus.

CAPUT XCIV.

De Cynogloſſa.

CYNOGLOSSUM à multis Cynogloſſa dicitur, & ſic nuncupatur à foliorum forma caninas linguas imitante; Hæc notiſſima eſt Planta, ideòque ejus deſcriptio ſuperflua. Naſcitur paſſim in locis incultis, & ruderatis, præſertim pinguioribus, & floret menſe Junio, quia verò nonnulli Medici eam præditam eſſe narcoſi virulenta autumant, ideò nonnulla de ejùs Veneno in præſenti capite dicendum. Venenoſitas ergò

istius herbæ consistit in quadam vi narcotica, unde si nimis liberaliter, & incongruè exhibeatur in hominis sanitatem, & vitam peccare posse non abnuerim, cùm enim ejus particulæ sulphure narcotico, inebriativo, & volatili prææditæ sensibus omnibus lethalem inferant torporem, spiritusque animales in cerebro planè suffocant, & extinguunt. Symptomata autem hujus Veneni sunt eadem, cum accidentibus consequentibus assumptionem Opii. Si denique vis narcotica Cynoglossæ lædat ejus vis per acida est impugnanda, & adhibenda insuper omnia præsidia, quæ in Capite Opii exposuimus.

CAPUT XCV.

De Nigella.

NIGELLAM Sylvestrem Venenatam non esse legitur apud *Matthiolum*, *Chabræum*, aliosque, imò commendari ad aliquos fugandos morbos. *Ardoynis* autem *Albucasim* sequendo, hanc Plantam inter nocivas ponit quatenùs scilicet., si in nimia quantitate sumatur, Mortem inferat; Fides tamen penès ipsum; si hoc verò accideret, esset ope sulphurearum, & Salino - volatilium particularum summæ activitatis, quæ ex solo odore acutissimo ipsorum Nigellæ Sylvestris Seminum apparent, quippè istæ intrà Corpus assumptæ acutis suis stimulis vellicando Ventriculum, ac Intestina, Vomitum, & Alvi fluxum producerent, non sine ægrotantis molestia; ad quæ mala Sananda, duce *Galeno*, administrari potest Decoctum Virgæ Pastoris, vel Plantaginis, & Calamenthæ Montanæ; Insuper adhiberi possunt, Vinum cum hyssopo, brodium Cancrorum fluviatilium, & Pix liquida cum Vino generoso. Istius autem herbæ descriptionem legat curiosus Lector apud *Chabræum*, *Matthiolum*, *Raium*, *Bauhinum*, aliosque Botanicos, tàm antiquos, quàm recentes.

CA-

CAPUT XCVI.

De Visco.

VIscus est Planta parasitica, seu frutex Arboris, aut fruticibus aliis innascens, baccifera, monopyrenos, si *Raio* credendum, brevis est Planta, ramusculis in Crucis modum prodeuntibus, foliis binis in ramusculorum summitatibus utrinque emergentibus, oblongis linguarum instar, crassis, solidisque, colore submellino, cujus historiam diffusè more suo, nec non diligenter Botanicorum maximus *Matthiolus* recenset. Dixi suprà diversas Arbores innasci Viscum, undè *Plinius* ait, illum, cùm propriam sedem non habeat, in alieno vivere, & quidem folio perenni, quamvis Arboris à qua alimoniam sumit folia sint decidua, cui sententiæ favet *Virgilius*, dum canit

Quale solet sylvis brumali frigore Viscum
Fronde virere nova, quod non sua seminat arbos.
Et croceo fœtu teretes circumdare ramos.

Controversum tamen videt *Georg. à Turre Lib. 2. Histor. Plantar. Cap. 216.* An Viscum istud sua propria virtute, & peculiari suo genitali semine in alienam Arborem intrudi, & vivere possit, à qua alimentum ad vitæ usum sufficiens suscipere valeat; An potiùs producatur ab arbore; cui adhærescit. Plures enim existimant potiùs, inter quos Ego quoque, ex proprio semine nasci Viscum, quod ut multi aiunt in baccis geri visci arbusculum, quo epasto vel Turdi, vel similia animalia egerentes simul cum excrementis in aliqua conspicua arboris parte defigant; hinc facetè *Plautus* cecinit

Turdus sibi mortem cacat.

Ac proindè ex ſemine proprio intrà excrementa alvina regeſto, & recondito innaſci, idem autumat *Athenæus*, idem *Plinius*, & *Cæſalpinus*; Ità *Raius in Apendice Hiſtoriæ Plantarum*, poſtquam Viſci Semen populi Albæ perterebrato cortice inſertum germinaſſe, & Plantulam edidiſſe obſervaverit nobili hoc experimento, longis, & diuturnis ſuper hac re controverſiis, & diſputationibus finem impoſitum eſſe putavit; Nonnulli enim anteà credebant, non ex proprio ſemine, ſed ex Arboris ſucco, vel ex putri Viſcum oriri, quales erant *Ardoynis*, *Scaliger*, & alii plures. Reverà igitur, teſte Clariſſ. D. *Spleiſſio in Append. Miſcellan. Curioſ. Ann.* 4. *Decur.* 3. per Aves viſcivoras in Arboribus propagatur Viſcus emiſſis per alvum baccarum Seminibus, quæ deinde ſemen immittunt inque arborum truncis hærendo, & ſemet mirabili modo adglutinando tandem in Viſcum exſurgunt; Verùm enim verò neceſſarium non eſſe, ut modus alius non ſuperſit, quo manu hominis Viſcum produci queat, verùm Viſci ſemina per ſe eſſe prolifica; atque extrà Ventriculum avium; imò nunquam ab iis deglutita germina protrudere aptum eſſe. Hæc adeò certa ſunt, ut nullis *Scaliger* ſubtilitatibus eludere queat, cùm ad oculum omnia demonſtrari poſſint, ſimulque modus ſupereſt, quo non ſolùm in Malis, Pyris, Quercu, Tilia, Corylo &c. ſed in quacunque Arbore, frutice, & ſuffrutice, & univerſim in omni Planta, quæ annua hyemis inclementia non deſtruitur, Viſcum produci poſſit. Optarem idcirò mihi præſto eſſe Aloëm quorum folia, aut non decidua, vel ſaltem aliquot annis in Planta hærent, non dubito enim artificiosè, me Viſcum in illis producturum; Licet autem Viſcus pro aliquibus fugandis morbis commendetur, attamen *Ardoynis* illum inter Venena connumerat, quatenùs in ipſo ſit ſuperflua quædam humiditas indigeſta, propter quam in operatione ſua pigritare videtur; ſicut Gummi Rutæ agreſtis, & Thapſiæ, verùm præfatum gummi eſt vigoroſius, & ſi de eo multùm ſumatur interficere uſque ad quatuor dies, ait citatus *Ardoynis*, fides tamen penès ipſum. Nos hìc de Viſco tanquam Veneno verba faciemus, ne quid deſiderari in hoc opere videatur.

Acci-

Accidentia ergo consequentia ipsius assumptionem juxtà *Ardoynum* sunt, Capitis vertigo, rugitus in ventre, ac ejus punctura absque fluxu, quæ omnia ab ipsius visci caliditate oriri autumat, Verum si talia fierent ab hujus esu, provenirent à particulis Salino-volatilibus ejusdem visci, quæ ad cerebrum penetrando, fugantes animales spiritus vertiginem excitarent, atque Intestinorum fibras spiculis suis lædendo, puncturas, & ventris rugitus efficerent. Vinum cum absinthio, pro Curatione hujus Veneni adhibet *Dioscorides*, Lac *Albucasis*, Syrupum Acetosum, & Decoctionem Erucæ *Avicenna.* Rutam *Plinius*, Theriacam cum Aceto *Gulielmus de Placentia*, atque *Ardoynis* tandem laudat pro fuganda Visci venenositate Serpillum Sylvestrem, lac Asininum, Caseum Caprinum recentem, Hædi Coagulum, & Castoreum.

CAPUT XCVII.

De Ruta Sylvestri.

SYLVESTRIS Ruta, cujus descriptio ad amussim tradit *Matthiolus Lib. 6. super Dioscoridem*, Venenosa Planta est, de qua loquens PLINIUS *Lib.* 20. *Natur Histor. cap.* 13. ait, *Sylvestris Ruta horrida est ad effectum, & ad omnia acrior; cujus Succus copiosior datus Veneni noxam obtinet, in Macedonia maximè juxtà flumen Aliacmonem: Mirumque, cicutæ succo extinguitur: adeò etiam venenorum venena sunt, quando cicutæ succus prodest manibus colligentium, rutam: Nisi* enim, ut ait COLUMELLA *capit. ultim. L.* 11. *velata & tecta manu ruta tractetur, prurigo & tumor incessit, perniciosaque ulcera nascuntur:* & juxtà DIOSCORIDEM, *dum colligitur ad muros, præsertim montana, cutem inflat cum rubore pruritu & inflammatione vehementi.* Assumpta ergo talis perniciosa Planta in humano Corpore, vehementem oculorum inflammationem, cum intumescentia primò excitat; indè ardorem magnum in ventre, cum torminibus, quorum symptomatum causa est vis mordicans depen-

dependens ab acutissimis stimulis particularum Salino-volatilium, quibus scatet Sylvestris Ruta, quæ Stimulantia acumina continuum solvendo, in oculis dolores, & inflammationes pariunt, atque in ventre tormina, & summum ardorem Quoad Curationem; *Ardoynis* primò, juxtà solitum, Vomitum cum Aqua calida, & Oleo Communi commendat; indè Clysteria lenia, potum ex cineribus Sarmentorum vitis cum aqua, & aceto, tandemque Unguentum de Calce; Nos verò lac, & hordeum optima esse in hujus Veneni assumptione cogitamus.

CAPUT XCVIII.

De Scylla, præcipuè Agresti, & de Cortice Oryzæ.

SCYLLA, seù, ut dicunt aliqui Squilla, Cepa est Marina notissima pro usibus Medicis; In sabuletis marinis sole retorridis oritur, cujusmodi sunt in Hispania, & propè arida Lusitaniæ loca maritima, de qua Cæpa videatur *Raius*, *Hoffmannus*, *Mangetus*, & alii.

Istam Cepam in Venenorum numero ponit, ac meritò *Ardoynis*, ejus enim effectum venenosum notarunt Multi, inter quos Clariss. *D. Joh. Daniel Geyerus Miscellan. Curios. Decur.* 2. *Obser.* 138. *ann.* 8. qui ait, Scyllam in se continere insignem malignitatem; ideòque communiter pani includi, Furnoque calefacto imponi, ac ita ad benigniorem usum parari; Accidit verò, ait citatus Doctor, ut Panis micas, quibus Scylla erat inclusa meleagridi edendas projicerem, & horulæ spatio vix præterlapso incepit titubare, alas pandere, convelli tumultuarie, nec granulum hordei assumere, usque dum planè visum amittebat, nodis duris in pedibus erumpentibus. Si verò in quantitate assumatur ab hominibus Scylla, excitabitur Stomachi dolor, cum Vomitu, & Intestinorum ulceratione, non sine mortis metu. Causa autem immediata istorum symptomatum habetur à particulis pungitivis, mordicantibus, & acutis salium ipsius Cepæ, à quarum spiculis irritantur

tantur fibræ Ventriculi, undè Vomitus, & dolor, ac solvitur unitas Intestinorum, unde ulcera fiunt. Curationem instituunt Medici ope Lithargyrii commendati à *Rhasi*; Lactis cum frustis ferri igniti cocti, pulverisque Mille folii usum laudant alii. *Plinius* nuces commendat, nonnulli Oleum Amygdalarum Dulcium, Mucilaginem Seminum Cydoniorum, ac Emulsionem quatuor Seminum frigidorum Majorum, quatenùs sua oleositate retundere valent acumina salium istius Veneni. Ego denique reliqua omnia Medicamina, quæ conveniunt Curationi ulcerum Intestinorum legitimè laudo.

Antequam verò præsens Caput claudamus aliquid dicendum de Cortice Oryzæ, & quia calidus est, & siccus, & inflammatorius ab *Ardoyno* inter Venena connumeratur; meliùs autem diceretur, si, quia constans ex particulis Salino-sulphureis activis, & penetrantibus, ideòque solvere continuum valentibus, nocere valeat hic Cortex, si vel casu, vel malitiosè assumatur, tunc enim dolores in faucibus; Ventriculo, & Intestinis oriuntur cum alvi fluxu cruento, ac somnolentia, quæ symptomata accidunt ratione puncturarum in Ventriculo, & Intestinis factarum, à figuris incidentibus salium; & à sulphure oritur narcosis spiritus nempè animales ligante. Vomitus in principio convenit pro istius Veneni Curatione excitatus ope oxymellis, & aquæ calidæ; Clysmata emollientia optima sunt, sicut Potio Vini cum Absinthio, Spicanardo, Cinnamono, & Castoreo; Decoctum Cydoniorum, tandemque omnia, & singula præsidia convenientia in Veneni Cantharidum Curatione.

CAPUT XCIX.

De Mezeræo.

MEZERÆON frutex est, teste *Raio*, ad trium cubitorum interdum altitudinem excrescens, radice in aliquot partes divisa minimi digiti crassitudine, vel etiam crassiores, lon-

ga, altèque se demittente, alba; è qua assurgunt virgulæ, lentæ, teretes, tenues, cortice duplici tectæ, cujùs prolixam, & diligentem Descriptionem videat Lector apud *Raium*, & *Mangetum.* Nobis tantummodò sufficiat, Mezeræi vim esse igneam, acerrimam, exulcerantem, & mordentem, commanducatam enim hanc Plantam, fauces, & æsophagum adurere aiunt, suadente *Lobelio*: Febres excitare, vires exsolvere, & validissimè purgare per Alvum serositates. Cùm enim particulis salino - volatilibus, & summoperè acribus abundet hæc Planta, mirum non est, si in Corpus humanum introductæ, spiculis suis, solidas partes agrediantur, & exulcerent; ac fibras Intestinorum vellicando, alvi fluxum excitent; inque humores penetrando eorum augeant motum, atque vitalem facultatem turbent vires exsolvendo. Curatur hæc Venenositas autem primò vomitibus, inde dulcificantibus, ac retundentibus remediis, utpotè quæ frangant cuspides illorum salium corrosivorum, & sunt omnia pinguia, & Oleosa, ut Lac, Butyrum, Oculi Cancrorum, Pulveres Margaritarum secundùm artem præparatarum, cæteraque hujusmodi, hordeacea omnia remedia; Clysteres ex Lacte parati, Mithridatium, Terram sigillatam, Theriacam magnam, & Coagulum Hædi commendat *Ardoynis*; Aliaque demùm adhiberi utiliter possunt à Medico practico, quæ in Capite Arsenici indicavimus, ad quem locum Lectorem remittimus.

CAPUT C.

De Semine Urticæ, & Herba Chimanides, atque Croco.

SEMEN Urticæ ab Ardoyno inter Venena connumeratur, aitque sumptum, illa excitare symptomata, quæ ab assumptione Scyllæ eveniunt, utpotè quod hoc semen pollet mordicantibus, ac exulcerantibus particulis à sale caustico provenientibus. Ego verò Urticæ Semen Venenum esse haud assero, imò remedia pro aliquibus edomandis affectibus subministra-

ministrare puto. Sic ad Tussim rebellem, & contumacem expugnandam semen Urticæ in Decocto, aut lincta laudat *Simon Paulli Quadrip. Botanic. Class.* 3. ut & pro Antidoto Cicutæ illud agnoscit. Lithonthrypticam facultatem huic semini tribuit *Ettmullerus*, imo Urticæ Semen, menses ciere, atque Venerem stimulare docet Clariss. *Dom. Mangetus in Biblioth. Pharmaceutica Tom.* 2. *Lib.* 20. unde ait ipse, à Meretricibus Amasiis suis propinari solet; cùm ergò Venenum mortiferum non sit illud, sicco pede transimus.

Similiter de Croco dicamus, quem in Classe Venenorum ponit citatus *Ardoynis* utpotè quod in nimia quantitate assumptus, mortifera parit symptomata, ut læsio Cerebri, ac nervorum, & hoc ope particularum salis volatilis activissimi, qui translatus ad nervos eos lædit, tandemque mortem inducit. Istius ergo Curatio primò Vomitu instituitur ope oxymellis, & aquæ Calidæ, inde bibendo succum Pomorum, vel Granatorum, aut Julapium cum trochiscis ex spodio, ità suggerente nuper citato *Ardoyno*.

Quænam tandem sit herba Chimanides mihi non satis liquet, unde ejus Descriptionem non dabo, solummodò de illa mentionem faciam medicæ eruditionis gratia, quia ab *Ardoyno* introducta fuit in numerum Venenorum; ait enim hic Autor, *Chimanides*, alias *Chimanidos* herba est sanguinis eductiva, cum qua *Galenus in suo libro de Pharmacis* asserit, hominem quendam multos interemisse, ipsam per os exhibendo, cujus virtutem ipse tortus à Præside falsus est à se ipso didicisse, propterea quia cùm aliquando Porcellum ad quoddam suburbium deferret, reposuit ipsum penès ipsam herbam applicato ventre, & cùm posteà vomuerit, vidit liquores sanguineos ex toto corpore diffluentes, unde conjecturatus est herbam illam Venenosam esse qua de re exhibens illam hominibus, plures interemit; propter quod jussu Præsidis ductus fuit moriturus ad supplicii locum ligatis oculis, ne in intermedio alicui illam ostenderet; unde *Galenus* ibidem asserit rationabile fore herbam prædictam, & alia consimilia Medicamina taceri ab omnibus

nibus habentibus intellectum. Sic igitur tacendum de quibusdam Venenosis, atque mortiferis Medicinis arte paratis, miscendo videlicet varia simplicia Venenosa, atque mineralia, vel animalium etiam partes, ex qua miscella oriatur aliquod mixtum virulentæ naturæ, quemadmodùm à spiritu maligno perciti faciunt in hominum perniciem Venefici, quod perdat Deus. Solummodò nos mentionem facimus, ut Venenorum sciantur Remedia curativa à Doctorum monumentis desumpta, ad Proximi nostri utilitatem. At redeamus in viam. Et quia talis Planta sanguinis effusionem excitat, ideò dicendum, ipsam scatere moleculis salinis acerrimis, quæ irritando vasa, eorum osculorum aperitionem promoveant, atque Venas easdem lacerando sanguinis effusionem inducant cum Patientis nece. Ad quod Venenum tollendum primò Vomitus commendatur, inde Clysteres, lenitivi Potio Lactis, Grana Pini, & recentia mala Persica laudantur, tandemque non inutile putatur Hepatis regionem emplastrizare aromaticis Medicinis, ut Spica, Mastiche, Croco, Absinthio, & similibus.

CAPUT CI.

De Cucumere Asinino, & Staphisagria.

CUCUMER Asininus, aliquandò sumitur à scriptoribus pro Planta, aliquandò verò prò fructu ejus Plantæ; hic solo fructu à sativo Cucumere distat, quem multo minorem habet, glandibusque longiusculis similem. Folia, & sarmenta sativo sunt similia; Radix est alba, & magna, & totus Frutex amarus, referente *Fuchsiò Histor. Plant. Capit.* 268. Nascitur in sabulosis locis, floret Augusto, & Autumno producit fructum, qui seminibus, ac succo plenus est, qui decerpto pediculo confestim solet exilire. Ex hoc fructu paratur Elaterium, cujus conficiendi modum vide apud citatum *Fuchsium.* Assumpto autem Cucumere Asinino sequitur nausea, Vomi-

Vomitus, & ventris solutio cum dolore, ac si in magna quantitate assumeretur, Mors accideret, teste *Ardoyno*; dicta verò symptomata arguunt, hanc Plantam, & fructum constare è multò sale volatili acri, cujus particulæ exaltatæ, ac ad motum concitatæ, mediante calore naturali, pungendo fibras tùm Ventriculi, tùm Intestinorum; Vomitum, alvi fluxum, ac dolorem pariunt; & si illæ particulæ fuerint in magna copia exulcerationem excitabunt Ventriculi & Intestinorum, a qua Mors inevitabilis accedet. Quæ autem specialiter pro hujus Veneni curatione commendantur à Doctoribus, sunt sequentia, videlicet, Lac recens, & Butyrum, ista enim oleositate sua retundunt acumina salium, & sic læsionem impediunt. Theriaca magna laudatur à *Petro de Abbano*, & *Ardoyno Lib. 3. de Venenis*, cum decocto Baccarum Lauri, & Melle; Imò nonnulli volunt Antidotum hujusce Veneni esse succum Menthæ ad unciam unam epotum.

Nunc de Staphisagria aliquid dicendum. Herba hæc pedicularis dicitur à *Dioscoride*, & habet folia labruscæ divisa, cauliculos rectos, molles, & nigros, fert florem glasti, & virides folliculos similes Ciceri, quæ in Istria, Dalmatia, Apulia, & Calabria frequens provenit, teste *Matthiolo*. Hanc herbam producere grana similia Uvæ Passæ, grana Ciceris nigri videlicet, ait *Ardoynis*, & propterea dicitur Uva Passa montana. Signa verò, quæ superveniunt post assumptionem Staphisagriæ sunt ulcerationes in renibus, & Vesica, undè mingitur cum ardore, & dolore, ex quo colligitur, hanc Plantam abundare particulis salinis volatilibus, quæ partes internas, & præsertim Renum substantiam, atque vesicæ lancinando atque erodendo, dolorem, & ardorem, cum difficultate Urinæ inducunt. Curatio ipsius est, quod Æger bibat Aquam Decoctionis liquiritiæ cum modico Gummi tragacanthæ, & bibat aquam Decoctionis Sebesten cum Semine Fœniculi, & Apii, & insuper sumat Ptisanam de hordeo in aqua in qua coctæ sint amygdalæ Dulces, & Sebesten; ità suadente *Ardoyno*.

CAPUT CII.

De Anacardio.

ANACARDUS est fructus Arboris exoticæ, & Mel ejus liquor est quidem Melli similis, qui continetur in porositatibus Corticis ejus, qui quidem Cortex frangibilis est, & valdè porosus. Colore autem hic fructus, ac figura Cor repræsentat, unde nomen videtur sumpsisse, teste *Donzello.* Hujus Plantæ fructum Veteribus Græcis fuisse incognitum asserit *Frideric. Hoffmannus Clav. in Schroder Lib.* 4. Nascitur verò in Montibus Siciliæ, & in Indiarum Provinciis Cambaia, Decan, Calicut, Cananor &c. *Caspar Hoffmannus* damnat Anacardos, & confectionem Anacardinam, à multis commendatam ad memoriam felicem conciliandam; & ait ipse, referente *Raio*; hanc non dici Confectionem sapientum, sed potiùs Stultorum Electuarium; imò refert, quosdam ab ejus usu maniacos factos esse, & opus habuisse catenis. Plura apud *Raium*, & *Mangetum.* Nocuum ergò esse Anacardum colligitur, & vim causticam habere, & exulcerare, inflammare, & humores velut adurere, undè meritò *Avicenna*, *Serapion*, *Ardoynis*, & *Matthiolus* in numero Venenorum Anacardum posuere; quem qui sumpserit incensionem vehementem in gutture, & Ventriculo patitur, cum inflammatione internarum corporis partium; cui succedit mentis alienatio, tandemque, nisi maturè succurratur interitus. Istorum malorum causæ sunt particulæ causticæ; & erodentes Salinæ acres, quæ ingressæ porositates partium internarum humani Corporis, eas cuspidibus suis vellicando, priùs inflammant, indè erodendo dolorem inducunt, atque delatæ ad Cerebrum, quatenùs infensæ spiritibus Animalibus, ac latici nervoso, turbando, & agitando spiritus eosdem, mentem alienant, & convulsiones gignunt, ac denique septico more humores omnes fundendo, mortem inducere valent, *Rhasis* Vomitum, &

& purgationem per inferiora commendat, indè aſſumptionem Lactis, Butyri, & juſculi valdè unctuoſi, & meritò; hæc enim valent, retundere acumina Salium corroſivorum, ut veluti enervata, ac ut ità dicam, cicurata, partes internas lædere nequeant, & ſic qua data porta foras detrudantur. Comeſtionem Nucum optimam eſſe, ait *Ardoynis*; Oleum amygdalarum dulcium, Grana Pini, Caſtoreum, Theriacam, Semina Cucurbitæ, Mucilaginem Seminum Cydoniorum, Hordeum, & ſimilia commendant multi. Etſi fuerit mens alienata, ſomnus provocari debet, juxtà illud HIPPOCRATIS, *Sect. II. Aphor. 2. Ubi ſomnus delirium ſedat bonum &c.* Theriacam laudant alii cujus beneficium in eo eſt, *teſte* MAIGNAN. *in Philoſ. cap. 14. quod ſpiritibus reſtituit, & conſervat motum convenientem, ipſoſque tuetur, ac vindicat priſtinæ libertati, atque habilitati ad Opera Vitæ.*

CAPUT CIII.

De Cyclamine.

HÆc Planta à nullis ferè ponitur in Catalogo Venenorum, verùm quia à *Dioſcoride* habetur, quod ſi Prægnans radicem tranſgrediatur, Abortum faciat, unde valdè ſtimulantibus particulis abundare colligitur, quæ in humanum Corpus introductæ, vel in nimia quantitate aſſumptæ, alvi nimias fluxiones, ac dolores excitare valent. Idcircò in numerum Medicinarum nocentium potiùs, quàm propriè Venenorum ponendam judicarem. Vulgus hanc herbam Panem Porcinum dicit à forma Radicum, compreſſa, panibus ſimili, quod gratum ſuis pabulum ſit. Emeticam virtutem habere ſcribit ſapientiſſimus *Joh. Jacobus Mangetus in Lib. 3.* ſuæ egregiæ *Biblioth. Pharmaceut.* quatenùs conſtans hæc Planta partibus acribus, ingeſta irritando fibras Ventriculi, Vomitum excitare valet; Sicque poſteà facilè concipitur, quomodò, & fœtum compellat,

pellat, & alvi fluxum moveat, particulis enim ſuis vellicando. membranas, omneſque nervoſas partes, irritationem univerſalem inducit, ex qua fœtus oritur etiam immaturi excluſio. Curatio autem habebitur ope medicaminum pinguium, & Oleoſorum, quæ inviſcare, & retundere ejus irritantes particulas valeant, ut in capitibus antecedentibus dictum.

CAPUT CIV.

De Murckione.

MURCKION, alias Mirkion, teſte *Ardoyno*, eſt Planta quædam, quam ipſe *Avicenna* aſſerit ſe ignorare, attamen naturam ejus juxtà opinionem ipſius Arabum Principis ſimilem eſſe naturæ Napelli aliqui dicunt, cujus in corpore humano operationes ſunt; ſingultus, mordicatio in ventre inferiori, ſyncopes, color Citrinus in facie, anhelitus, corporis fœtor, ſudor frigidus, & Mors tandem tanquàm omnium malorum finis; ex quibus ſymptomatibus colligitur, iſtam Plantam incognitam nobis, conſtare ex multo ſale volatili acri, cujus particulæ in actum deductæ pungendo fibras Ventriculi, ſingultum primò concitant, indè deſcendentes in Inteſtina fibras eorundem aggrediendo, morſus Ventris excitant. Ingreſſæ autem in humorum maſſam, ſanguinem vitiando fœdum colorem corporis, ſudorem frigidum cum febre pernicioſa, ac tandem mortem inducunt. Ad Curationem verò quod attinet, Clariſſ. *Santes de Ardoynis Piſaurienſis Medicus ſua tempeſtate, præſtantiſſimus in ſuo Opere de Venenis Lib. 3. Capite pariter tertio*, ait, Præſervationem, & Curationem. Similem omninò eſſe præſervationi, & Curationi Veneni Napelli, ad cujus Capitulum Lectorem meum ⸸ remitto.

⸸ *Vide Pag.* 181.

CAPUT CV.

De Pomo Mortis, Persea, Braxera, Cohobba, Assera.

DE Pomo Mortis, Persea, aliisque Venenis exoticis mentionem facit *Julius Cæsar Scaliger in suo Libro de Subtilit. ad Cardan.* quo circa, & nos in præsenti Capite quid de istis collegimus à Scriptoribus exarabimus. *Cardanus* itaque *de Subtilit. Lib.* 8. esse Poma mortis in Provincia Peru Occidentalis Indiæ inventa, quæ quasi Sorba sunt odorata, eorumque Arbor fruticosa, Pyri foliis, densis, crebris, ac viridioribus. Hos fructus commanducatos mortem inducere ad modum Fungorum nonnulli volunt; verùm quia nescimus, qualia symptomata afferant, ideò particulas componentes hos fructus ignoramus.

De Persea, & ejus differentia à Persico fructu in Italia nostra notissimo, scripsit *Manardus noster Lib.* 8. *Epist. Medicin.* atque fusè tractavi ego in epistola mea quadam, italico Sermone exarata, & Venetiis Typis impressa *in Musæo Minervæ, Tom.* 2. *pag.* 254. De Persea autem fructu tanquàm Veneno dicturus colligo, ex *Galeno de Medic. facult.* illum apud Persas adeò noxium esse, ut edentes interimat, in Ægyptum verò translatum in esculentum mitescere, & Pyrorum, Malorumque modo, cum quibus, & magnitudine convenit, esitari, idemque confirmat *Petr. Andr. Matthiolus Comm. in Dioscorid. Lib.* 1. *cap.* 146. ubi tabulam egregiè hujus fructus delineatam exhibet; hujusce fructus Arbor est Pyro similis perpetuò virens, ramis ex viridi pallescentibus, inque latum diffusis, folia sunt velut Lauri, subtùs cinerei coloris, supernè verò virentia, firma, & masticata cum adstrictione, linguam mordicare, ait *Casp. Bauhinus in not. ad Matthiol. pag.* 237. Flos ejus racematim est compactus, pallidus ex sex foliis compositus, cui succedit fructus Pruno similis, niger, jucundo sapore, nucleum cordis effigie continens, gustu Castaneæ, aut Amygdalæ. Vere autem

 floret,

floret, Autumno fert fructum; Plura apud *Carol. Clusium.*

In Regno Deli, quod Tartaris Catainis affine est, Arbor nascitur, quæ Braxera dicitur; Radix cujus manducata, statim occidit, cujus mali remedium fructum ejus Plantæ esse docet *Julius Cæsar Scaliger de Subtilitate ad Cardan. Exerc.* 153. Pariter Adal legi olim solem dictum Persarum lingua, ejusdem nominis in Africa radicem esse, ait citatus *Scaliger*, cujus aqua stillatitia epota intrà unius horæ spatium mortem affert; naturali enim perniciei aliquid auxit Ars, nam per Alembicum educta pars ejus volatilis, atque efficacior citiùs suum parit effectum.

Inter Lymphaticas Plantas ponitur à nonnullis Cohobba Indica nempè Planta similis Stramonio, quam solo odore inebriare, atque Fanaticos reddere ait *Cardanus de subtilit. Lib.* 8. si autem edatur in furorem vertit comedentes.

De Turcarum Asserac sic scribit *Scaliger loco citato.* Prælium inituros milites Turcarum, ex eo vorare aliquantum, quo alacres, ac periculorum evadunt contemptores, & sic ad Belli munia sunt promptiores, si autem copiosè assumatur, interimit. Apud alios autem Autores invenitur non Asserac, sed Maslach; an verò sint hæc Strychnici Maniaci nomina, *Scaligero* etiam incompertum est. De Radice Baara flammei coloris scribit *Cardanus*, quæ nisi Muliebri sanguine lotiove perfundatur, mortem iis, qui eam tractant afferat, quin & exitialem esse avellentibus ait, quare à Cane avelli solitam esse, qui, & ipse ea avulsa, periret, & de hac Venenosa Radice meminit quoque *Joseph Hebræus.*

CAPUT CVI.

De Taxo, & Agarico malo.

Refert *Cæsar Lib. 6. de Bell. Gall.* Cativulcum Eburorum Regem Taxi succo epoto, se interfecisse unde inter arbores venenosas reponendum colligitur, quamvis *Lobelius* ejus baccas innoxiè in Anglia Pueros manducare affirmet, &

& *Camerarius* pro Planta innoxia Taxum agnoſcat. Verùm quia de hujus arboris Veneno ſuprà in Cap. 81. dixi; nunc ejus tantùm dabo deſcriptionem; indè malum Agaricum exponam Taxus ergò in Montuoſis, Saxoſis, atque præruptis locis oritur, & eſt perpetuæ frondis arbor, procero ſtipite Abieti ſimilis: Folia Abietis foliis ortu, & numero ſimilia, dimidium culmum lata, folia ſupernè atro virore ſplendentia, infernè nitore deſtituta, nervo ſecundum longitudinem decurrente, fert baccas ex calice ità emergentes, ut ſimile quid habere videantur cum glande; Poſtquam verò fuerint maturæ, quod eſt menſe Novembri nihil planè ſimile habent cum glande, ſed figura quodammodo referunt florem vitis Ideæ; plura apud *Raium*; ſolummodò notandum Hortulanos, qui hanc arborem detondere ſolent, in gravem Capitis dolorem incidere, & hoc ab odore noxio, & venenato, quem Arbor cæſa ſpirat.

De Agarico Malo tanquam Veneno verba facit *Ardoynis*, ſeparando Maſculum Agaricum, à fœmina; primus durus, & niger ſalutatur; alter albus, & frangibilis, levis, & poroſus, & hic eſt bonus, & inter Medicamina magni juvamenti reponitur, quem *Democritus* medicinam familiæ vocavit. Si verò nigri, & mali Agarici particulæ aſſumantur, accidunt nauſea, Vomitus, fluxus Ventris, & ſyncopes; Quæ mala oriri videntur, eo quia particulæ reſinoſæ illius acres valdè, ac ſtimulantes, in quibus vis ejus conſiſtit, monente *Ettmullero in Schrod. dilucid.* penetrando ſtomachi partes nauſeam, & vomitum excitant; & ad Inteſtina delatæ eorundem fibras pungendo, & irritando alvi fluxum, cum dolore pariunt, ex quo cruciatu, & frequenti alvi moleſtia, ſyncopes fiunt; quemadmodùm accidunt in magnis Dyſenteriis; Pro Curatione Butyrum laudatur, & meritò, oleoſæ enim hujus medicamenti partes inviſcare valent acres illas particulas; Sic pariter valet Lac Caprinum, & Aſininum. Externè verò optima erunt linimenta confecta ex Oleo violaceo, & Amygdalarum dulcium, & ex aliis Oleis præſcriptis in Curatione ſpaſmi.

CAPUT CVII.

De Colocynthide.

COLOCYNTHIS Cucurbita quædam Sylvestris est, Græcè & Latinè sic dicta, Arabicè verò *Handal*, unde & nomen Trochiscorum *Alhandal*, qui ex ea conflantur. Per terram repit Cucurbitæ more, foliis amplis, lanugineis, sarmentis humi serpentibus, flores habet luteos, Poma pugno æqualia; quæ notiora officinis sunt, quam herba; quæ medicamentum est virosissimum, teste *Raio Hist. Plant.* Abrasis enim Intestinis Dysenterias producit; ipsius porrò violentiam, vel hoc indicat, quod solo tactu, & odore abundè, & cum magna perturbatione Alvum dejicit, quod experiuntur, qui eam tractant, non tantùm enim validissimè concutit totius Corporis habitum, sed exagitat vi sua malefica omnia viscera, quantumvis diligenter præparetur, ac corrigatur. Naturam igitur Sapit Veneni, quatenùs incongruè, & inordinatè manducata, Vomitum primò ciet, indè alvum movet acerrimè, cum tenesmo, & Dysenteria, ac Urinæ sanguinolentæ excretione, ex quibus potest Mors accidere, nisi citò succurratur, ac æger viribus constet. Causa verò illorum malorum putatur multitudo particularum salino-acrium erosivarum, quibus abundare videtur Colocynthis, istæ enim ingestæ, ac intrà Corpus humanum assumptæ, primò Ventriculi interiorem tunicam aggressæ acuminibus suis penetrantibus, malam sensationem, id est dolorem, & Vomitum pariunt; ad Intestina verò cum descenderint, eorum tunicas sensibilissimas feriendo, ac lacerando, dysenteriam concitant, sicque ad Renes, & Vesicam delatæ pariter Urinam, unà cum sanguine cient. Curatio perficitur, suadente *Ardoyno in Lib. 3.* primò per medicinas refrænantes solutivorum potentiam; Theriacam indè, vel Mithridatum exhibendo, & Clysteribus utendo ex succo Plantaginis, & Aqua Decoctionis Hordei

Hordei confectis. Insuper à *Rhasi* laudatur succus malorum Cydoniorum ; *Rabbi Moyses in Lib. de Venen.* ; Vomitum primò concitat ; inde Decoctionem siccarum Ficuum porrigit , & aquam cum Mucilagine Psyllii , seù Succum Porrorum cum Lacte , Pane , & Butyro. Demùm *Petrus Aponensis* Colocynthidis curam , & Bezaar simul , & semel esse ait Smaragdum in pulverem redactum , & in potu appropriato exhibitum ad mensuram Drachmarum duarum.

CAPUT CVIII.

De Scammonio.

HOc nomen Scammonium notat tùm Plantam , tùm Succum. Planta est Lactescens , volvulosa , lævis smilacis modo , cui foliis , flore , valdè est similis , radice autem differt , in Smilace enim tenuis est , in Scammonio verò crassa , & prælonga , intùs candida , odore gravis , ac multo succo prædita , & propriè ex hujus Plantæ Radice Scammonium colligitur. Magnæ esse acrimoniæ , infensæ malignitatis , & mordacitatis excessivæ ait *Jo. Schroderus* , adeòque erodere Intestina , & viscera conturbare ; & hinc est , quod Medici nisi ritè , & rectè præparatum , atque correctum , vel cum sulphure , vel cum Succo Cydoniorum , sive aliis modis , ac formulis , ut videre est apud Pharmacopæos Scammonium non exhibent , quia nisi correctum , atque , ut ita dicam , cicuratum exhiberent Venenum pro Medicina , & mortem pro salute propinarent. Assumptum enim Scammonium , Vomitum , singultum , dolores , alvique fluxum excitat. Notandum tamen , aliquos recentiores putare Scammonium nihil aliud esse , quàm Succum Esulæ ; quia verò scatet hoc medicamen stimulantibus , acerbis , ac volatilibus particulis ; hinc est , quod assumptæ cuspidibus suis lancinando Ventriculum , Vomitum , & cum dolore , singultum ; & tunicas Intestino-

rum lædendo, alvi fluxum pessimum pariunt; ex quibus pravis symptomatibus mors potest evenire. *Galenus* laudat pro Curatione Theriacam Andromachi, tanquam generale Bezoar omnium solutivorum. *Rhasis*, teste *Ardoyno*, balneum Aquæ frigidæ nivosæ commendat. Alii oleum Amygdalarum Dulcium, Butyrum recens, Lac statim mulsum, Aquam Hordei, Cydonia, herbam, quæ vocatur Ribes, & hordeum ipsum coctum, tandemque omnia præscribunt, quæ oleosis, & pinguibus partibus scatent, hæc enim inviscare valent, & retundere acumina salium Scammonii, sicque Venenum corrigere.

CAPUT CIX.

De Tithymalis, & Ricino.

SICUT Scammonium non ritè, & rectè correctum in numero Venenorum à multis, & meritò ponitur; ità pariter Ricinum, & Tithymalos malos ponendos esse in eadem Venenorum Classe crediderim, cùm pessimos effectus valeant producere, æquè, ac faciunt Colocyntis, Scammonium, Taxum, Cumeris Asininus & hujusmodi similia. Ita fecisse compertum est *Santem Ardoynum* Pisauriensem Medicum sua tempestate Clarissimum *in tertio Lib. de Venen. cap. 5.* in quo libro de Venenis; ac mortiferis Medicinis loquitur sumptis ex vegetabilibus, & Plantis; & ità pariter fecit *Ferdin. Cardinalis Ponzetus de Venen. Lib. 2. cap. 29. pag. 549.* Omnia Tithymalorum genera igitur adurendi vim obtinent, ait *Tragus*, imprimis verò lacteus eorum succus, quarè rarissimè citrà noxam sumi potest; hancque ob causam ab ejus usu doctos ac prudentes Medicos abstinere, ait *Raius*; De Tithymalorum autem differentiis legantur Botanici. Qui assumpterunt hasce noxias herbas, Vomitu primò afficiuntur, indè singultu, fluxu Ventris, & aliquandò sanguinis effusione; ex quibus signis colligere

colligere licet, iſtas Plantas ſcatere particulis acribus ſalinis, quæ in Ventriculum, & Inteſtina delapſæ, fibras eorum vellicando, atque pungendo, Vomitum, ſingultum, ac alvi fluxionem, & interdum cruentam excitant. Ad quorum ſymptomatum Curationem faciunt omnia remedia, quæ vim dulcificandi, ac retundendi cuſpides illarum particularum habent, ut ſunt Butyrum, Oleum amygdalarum Dulcium, Lac, Emulſio quatuor ſeminum frigidorum majorum, Hordeacea omnia; Theriacam laudat *Ardoynus*. Alii aquam decoctionis malorum Cydoniorum, Mithridatium, Terram ſigillatam, Mumiam, ac Cryſtallum Montanam præparatam Riccinus autem, ſive Cataputia major, cùm ſit de genere Tithymalorum, eadem parit ſymptomata, quæ pari modo curantur. Hic autem ſolummodò notandum, hoc anno 1711. in Conventu S. Margaritæ hujus Civitatis menſe Octobris, Virginem quanquandam annorum viginti quatuor, ut Corpus ſolveret, aſſumpſiſſe grana tria, ſeu Semina Ricini adhuc virentia, & poſt duas horas, Vomitum immanem paſſam fuiſſe, cum ſingultu, anxietate, frigido Sudore, cardialgia, ac ſyncope, ità ut de ſalute adſtantes deſperarent. Statim me tanquàm Medicum Ordinarium illarum Virginum vocant, qui accerſitus, & conſcius factus de Morbi cauſa; ſtatim Theriacam exhibui, inde lac propinavi, externè autem Cordiale Epithema appoſui, & Clyſterem emollientem injiciendum præſcripſi, quibus remediis, Deo adjuvante, convaluit. Similiter de Milite recordor, qui exhibita à Circulatore Ricini Semina ſumpſit, & miſerè vomitu horrendo, & dyſenterico fluxu affectus, per viginti dies malè ſe habuit, attamen curatus convaluit, ſæpè verò de ſtomachi dolore conquæritur, & ſi largior fuerit cœna, in noctis medio evomit, ac alvi fluxum patitur, ità ut mihi candidè fatetur, ſe ab aſſumptione illorum ſeminum fuiſſe taliter debilitatum, ut quaſi naturam, ut ipſe dicit, mutaverit; Ab iſtis ergò tanquam Venenoſis herbis abſtinere oportet, ne Venenum, pro purganti medicamento apponamus.

CA-

CAPUT CX.

De Cornu Cynosbati.

DE hujus arboris ſpinoſæ globo, ſpongiæ ſimili; velut veneno, *Petr. Aponenſis*, & *Ardoynus* ſcripsêre, in quo globo aliqui interdum vermes ſe inveniſſe teſtantur. Si autem hujus Cynosbosti Cornu, ſive globi pulverem aſſumat aliquis, ſtatim difficultate reſpirandi tentabitur, & deglutiendi, ex quo mors accedet. Cùm enim Stipticæ, atque ſummè adſtringentis ſit naturæ iſte globus, particulis ſuis acido-auſteris ligat fibras muſculorum gutturis internorum, atque Oeſophagum ita conſtringit, ut deglutitionem omninò impediat. Pro iſtius curatione lambitivum præſcribunt Medici ex oleo recenti Amygdalarum Dulcium, vel ex lacte Vaccino, aut aliis lenientibus, & emollientibus remediis quatenus ſcilicet, particulæ oleoſæ emollientes pinguedine ſua inviſcando auſteras particulas Venenati, hujus Globi, earundem peſſimam virtutem hebetant, atque omninò tollunt. Hinc hujus Veneni Bezaar eſſe mora ſcribit *Ardoynis lib. 3. cap. 52.* Ego verò Vomitum maximè laudo, & præſertim in principio, ejectis enim particulis peccantibus, ſtatim Salus eſt reſtituta.

CAPUT CXI.

De Ficu Pharaonis, & Dragontea.

IN ſuo de ſimplicibus Libro *Serapio* de Ficu Pharaonis meminit, quæ eſt fructus arboris cujuſdam magnæ, habentis folia ſimilia in magnitudine foliis Ficus, naſcens in partibus Orientalibus, & præcipuè in Sardinia, teſte *Ardoyno*, qui naturam ejus valdè calidam, & inflammabilem eſſe dixit. Qui verò de hoc Venenato fructu comedere, Febre primò continua

nua laborant, & totius ventris tumore, velut hydropico; Ex quibus subsequentibus signis, conjiciendum puto, particulas istius Venenosi fructus, esse acidas, coagulantes, quæ in massam sanguinis introductæ, ejusdem crasim turbare, ac vitiare valent, unde in præternaturalem fermentationem cruor actus, febres oriuntur, quæ malignam notam habent, velut illæ malignæ, ac contagiosæ febres à materia sanginem fixante ortæ, de quibus passim Autores Medicinæ sermonem habent, & præsertim de recenti Illustriss. *D. Bernardinus Ramazzinus in Patavino Lyceo Lector Sapientissimus, ac Amicus meus perpetuò colendus in sua erudita Dissertatione de contagiosa Epidemia, quæ in Veneta Ditione Boves aggressa est anno* 1711. Ex tali igitur sanguinis nimia effervescentia, & coagulatione, oritur vasorum dilatatio, & per consequens Corporis intumescentia, quæ est signum subsequens hujus Veneni Ficûs Pharaonis. Ad Curationem quod attinet particularem talis Veneni, *Petrus Aponensis in suo Tractatu de Venenis cap. de Ficubus Pharaonis*, laudat aquam hordei ebibitam, aut serum Caprinum, & ejus Bezoar esse grana, sive semina Cucumeris mundata, & trita data in potu, ait Clar. *Ardoynis Lib.* 3. *de Venen. cap.* 51. *pag. mihi* 184.

Inter Plantas Veneficas, atque nocentes ponunt nonnulli Dragonteam, siue serpentariam, aut ut ali dicunt Viperinam, licet alii ex Botanicis, innocuam esse Plantam Dragonteam autument; attamen nos in præsentiarum aliquid de ipsa tanquam venenosa, ac nocua ex Autoribus collecta trademus, ne fortè serpentariam in Venenorum classe caruisse videatur. De majori Dracunculo, ac minori, verba facit *Amatus Lusitanus in* 2. *Lib. Dioscorid.* & varias esse serpentariæ species ait *Plinius Lib.* 24. & post eum *Matthiolus super Dioscorid.* Semen tamen cujuslibet est venenosæ virtutis teste *Ardoyno* & fortioris efficaciæ, quam sint hujusce plantæ folia, & radices. Semen igitur in potu, aut cibis sumptum, guttur asperitate afficit, pungit linguam, gingivas, & dentes vexat, & universo corpori ingentem calorem inducit suadente *Matthiolo.* Insuper teste *Ardoyno*, nauseam movet, singultum, syncopem, & aliquando sanguinis vomitum,

quorum ſymptomatum cauſas referrem in particulis ſeminis harum plantarum, quatenùs iſtæ, cùm ſint ſalinæ ſpiculis ſuis acutis, ac perforantibus gutturis poroſitates ingreſſæ, ac linguæ & gingivarum, harum partium ardorem, & dolorem pariunt; ad univerſum verò corpus delatæ fibras muſculorum irritando, ingentem calorem ſuſcitant, ventriculi tunicas internas pungendo, nauſeam, & ſingultum, atque etiam vaſcula minima ejuſdem Ventriculi lacerando, ſanguinis vomitum excitant. Ad quæ advertenda mala primò *P. Andr. Matthiolus Lib. 6. in Dioſcor. cap.* 7. laudat Butyrum hauſtum, & hordeaceam farinam in pultem conformatam, ac Oleum Amygdalinum; iſtis enim remediis, cuſpides ſalium nocentium inviſcantur, atque ineptæ redduntur particulæ horum ſeminum ad feriendum, in quo præcipuè vis hujus Veneni conſiſtit. Secundò juvare poſſunt Lac Vaccinum, ac Emulſiones quatuor ſeminum frigidorum majorum, quas crebrò uſurpandas putarem, ut ſic non tantùm ſalium particulæ cicurentur, verùm à frequenti potu veluti dilutæ è corpore humano, vel per lotium, vel per ſeceſſum eliminentur, ſicque priſtinæ ſanitati æger poſſet, Deo adjuvante, reduci.

CAPUT CXII.

De Venenoſa Japonenſium Planta.

DOctiſſ. D. *Andreas Cleyerus in Decur. 2. Ann. X. obſ.* 38. de Arundinacea quadam Planta Japonenſium refert, quæ Ran dicitur, & Radicem habet mollem, albam, & ſucci ſummè venenoſi plenam; ideòque à Japonenſibus, & Sinenſibus magni æſtimatur, nam ſi parùm hujus radicis quis comedat, ſtatim mente orbatur, & brevi poſt è vita diſcedit, ſi autem poſt ejus uſum, confeſtim patienti aquam in qua Saccharum album eſt ſolutum præbeatur, tunc nihil incommodi indè patitur ſed vis toxica infringitur. Flores autem hujus Venenoſæ Plantæ dulcem ſpirare odorem ait *citatus Autor*, & eſſe lucei

cei coloris, cum lineolis rubris, Semen verò oblongum, & acutum. Putarem ego causam formalem hujus exotici Veneni consistere in acido spiritibus animalibus infenso, cujus particulæ primò eos turbent, agitent, ac ad motiones inordinatas impellant, undè insania, & delirium, indè tandem spiritus prædictos, sic enervatos figat, unde mors contingat. Pariter *Joh. Schefferus in sua Laponia* narrat, reperiri apud Lapones herbam quandam, Calceolum Laponicum vocatam, aut Brassicam Rangiferorum, quæ flores habet cæruleos, cum serie triplici seminis in calice, folia habet ampliora, quàm nostra vulgaris Brassica, caulem crassum digiti crassitie, & radicem prorsus amaram. Insuper citatus Autor, addit hanc herbam festinatione summa capere sua incrementa, latè se diffundere, ac surgere in altum, ad trium Cubitorum altitudinem, & quandoque majorem. Hæc creditur inutilis, & noxia, quoniam ab ejus esu omnia Animalia abstinent; unde *Samuel Rheen*, ait *Animal nullum herbam hanc gustat, sed fugit eam, tanquam Venenum.*

CAPUT CXIII.

De Venenatis Herbis, ut Fœniculo, Salvia, Cichoreo.

ACCIDIT aliquandò, & præsertim æstivo tempore, dùm sol fervidissimos super terram radios emittit, & præsertim Syrio latrante Cane, ut aliquæ Plantæ licet sua natura innocentes, Venenosæ experiantur, quatenùs Animalia venefica, ut Bufones, Canes Rabidi, aliaque pravæ naturæ herbas suo Veneno inficiunt. Ità in Prussia Electorali refert *Illustriss. D. Christ. Franc. Paullinus Academ. Curios. eruditiss. in sua Salvia Curios. Sect.* 4. Pastorem quendam duos liberos habuisse, masculum unum, aliumque fœminam, qui in Aurora surgentes accepto à Matre jentaculo, quod Panis erat butyraceus, solo indusio tecti in hortum ædibus proximum lusuri currunt, ibi-

que propè ſalviam conſidentes ſubitò folia quadam rore adhuc conſperſa decerpunt, & cum jentaculo ſimul devorant. A meridie præcedente enormi vomitu, crebriores ſuperveniunt Lipothymiæ cum magno totius corporis æſtu, altero verò die uterque moritur non ſine ſuſpicione ſuſcepti Veneni. Sic pluries Ego obſervavi peſſima orta eſſe ſymptomata ab eſu fœniculorum, fortè infectorum Venenis animantium malæ naturæ, ut anno 1709. in quadam Famula, quæ poſt manducatum fœniculum in vomitum ingentem incidit, cum ſudore frigido, Cardialgia, Syncope, ac ventris intumeſcentia, cum Coloris mutatione ad citrinum vertente, velut icterico, quæ ope Theriacæ Andromachi, & noſtri Olei contra Peſtem, Deo adjuvante, ſanata fuit copioſo ſequuto vomitu, & alvi fluxu. Anno præſenti 1712. die 14. Februarii, vocatus fui ad viſitandam Uxorem Caſearii cujuſdam noſtri Ferrarienſis quæ diris vexabatur ſymptomatibus, ut cardialgia, Vomitu, dolore ventris intolerabili, & alvi fluxu peſſimo, cum magna ſiti, & virium proſtratione. Interrogavi de cauſa Adſtantes, & reſponſum eſt, ægram in Cœna comediſſe tantùm Anguillam, ex quo cibo orta prædicta mala credendum, & reverà non ſemel obſervavi in Cœna comeſtas anguillas nocuiſſe, ut in Clariſſimo Patre meo dum viveret; accidit, qui quadam veſperè manducata Anguillæ portione, noctu vomitu horrendo, dolore ſtomachi, ac vertigine correptus fuit. Sic pariter de Cichoreo Venenato dicendum; non ſemel enim, maximè æſtivo tempore, dùm ſol fervidiores emittit radios, obſervavi ex comeſtione acetarii venenatos effectus productos fuiſſe, cùm enim tunc temporis Animalia venenata, puta Bufones &c. herbas viru ſuo inficere queant; Hinc eſt, pro acetario, manducatas tales herbas infectas prava ſymptomata ſuſcitare, ut notavi præſertim anno 1704. Menſe Auguſti, in quadam Adoleſcentula, quæ poſt comeſum Acetarium confectum ex Cichoreo, in Cœna, ſub medio noctis, dolores fortes in Stomachi regione, ſingultus, Vomitus, ſudores frigidi, ac Inteſtinorum maxima tormina ſurrexere, cum Ventris inflatione, quibus

ſucceſſit

ſucceſſit alvi fluxus, & demùm icteritia, quæ ad plures dies perduravit; ope tamen Remediorum curata eſt. Curioſam hiſtoriam de virtute Emetica Borraginis in quodam Adoleſcenti, mihi nuper narravit Sacerdos quidam fide dignus natione Hiſpanus: qui Puellus, cùm aliquandò folia Borraginis manducaviſſet, & ſtatim vomitu tentatus fuiſſet, ab hoc ſymptomate edoctus, quotieſcumque purgare Ventriculum volebat, tria, aut quatuor folia Borraginis aſſumebat, & velut aſſumpto emetico pharmaco, ſtatim ter, aut quater evomebat. Hoc autem venenoſum non erat Symptomata, ſed proprietas, & Antipathia adoleſcentis cum Borragine, quarum adverſionum naturalium Hiſtorias paſſim legi apud Medicinæ Magiſtros. Et ego *in Miſcellan. Curioſ. Decur.* 3. *Ann.* 7. *Obſer.* 113. de variis hujuſmodi Antipathiis mentionem feci. Attamen multa per accidens evadere Venena ait D. *Frommannus de Faſcinat. Lib.* 3. *part.* 5. *cap.* 1. quæ non à primordio generationis, ſed poſteà ab alio extrinſecùs accedente venenatam acquirunt naturam: Ità apud Cavernas ſerpentum, & Bufonum herbas Cordiales, ut Bugloſſum, Borraginem, Meliſſam, Violam, qualitatem induere venenatam teſtatur *Sylveſt. Rattray. de Sympath. & Antipath.* aut cùm res ſalubres horrendis imprecationibus à Lamia adhibitis, vim venenatam, aut lethiferam, Deo permittente, à Diabolo accipiunt; ſic ipſe homo adverſùs hominem contrà naturæ legem inſidiator exiſtit, quod Brutis omnibus in ſui ſpecie animantibus denegavit. ut rectè olim exclamavit *Seneca*, & poſt eum Concivis ſuus *Torreblanca*; undè *Horatius* cecinit

Neque fuit Lupi mors, neque fuit Leonibus unquam
niſi in diſpar feris.

Et tamen, Proh Dolor! verba ſunt *Caſpar à Reies*, quot hominum myriades oblatis Venenis ſingulis annis pereunt; occiduntur, infatuantur, plures enim occidit gula, quàm Gladius.

CAPUT CXIV.

De Gummi Gutta, seù Gutta de Jemou.

DE generatione hujus Gummi variæ sunt opiniones ; alii enim dicunt esse naturalem ; alii verò factitium, quidam ad Esulam referunt ; *Bontius* ad Esulæ affinem Plantam Indicam ; alii ad flores Ricini Indici, colorem verò à Curcuma provenire alii à Tithymalo, & Scammonio derivare hoc Gummi contendunt. Nos cum *Ettmullero*, esse succum concretum, Veteribus incognitum dicimus, potiùs quam Gummi, cujus autem Plantæ, sit succus nondum certo constat ; licet citatus *Ettmullerus* succum esse ex Ricino Indico collectum scribat, è radice enim, ait, Ricini vulneratæ destillare, & Croco Indico tingi. De hoc Gummi plura apud *Mangetum in Bibliotheca Pharmaceutico. Medica Lib.* 8. *Rosemberg. in Rhodolog. Schroder. in Pharmac.* aliosque Recentes Scriptores.

Nos tantùm verò de ejus Veneno dicamus. Assumptum siquidem tale Gummi, Vomitum, & secessum movet, cum magna violentia, & gravissimis symptomatibus, ut observavit *Clariss. D. Christ. Franc. Paullinus Eruditiss. Academicus Curiosus in Miscellan. Academiæ Naturæ Curiosorum Decur.* 1. *ann.* 8. *pag.* 139. de quodam Barbitonsore temerario, qui honesto cuidam Civi integram Drachmam Gummi Guttæ non correcti, sed crudi pro una dosi assumendam porrexit ; unde sequutæ sunt purgationes magnæ, Lipothymiæ horrendæ, & sexcenta alia mala cruentis lachrymis deflenda ; Ipse quidem ægrotus à faucibus orci ægrè tandem retractus inter Lachrymas tamen ; & suspiria vitam miserè traxit, donec brevi post excederet. Sic monstra nascuntur in Arte saluberrima, sic experimenta per mortes fiunt, & Mundus tamen vult decipi ? Deus meliora !

Ex symptomatibus igitur, quæ insequuntur assumptionem istius virulenti succi vocati *Gutta de Jemou*, colligi potest, particulas

ticulas ejus esse acerrimas, ac summè ferientes fibras nerveas Ventriculi, & Intestinorum, ex qua fibrarum læsione, dolores, Vomitus, ac diri alvi fluxus habentur; & nisi maturè succurratur, de ægri vita actum est. Indicationes ergo curativæ erunt, infringere, & retundere acumina istarum particularum, in quibus vis Veneni hujus consistit, & indè inviscata, atque confusa per alvum extrà Corpus detrudere, ac demùm fibras corroborare: quod fiet incrassantibus, & impinguantibus remediis, quæ sua oleositate retundere, ac edomamare valeant spicula illarum nocentium particularum. Hoc poterit verò haberi ope Butyri, Olei Amygdalarum Dulcium recenter expressi, Lactis Vaccini, Emulsionum, Jurium pinguium, & Aquæ hordei in quantitate assumptæ ad diluendas illas particulas. Clysmata quoque injicienda erunt confecta ex Lacte. Opiata etiam sunt exhibenda; ut Theriaca, & Philonium, ad sedandos dolores; omniaque alia remedia erunt præscribenda, quæ notata sunt in Capitibus Scamnonii, Tithymali, similiumque.

CAPUT CXV.

De Staphisagria.

HÆc Planta dicitur à nonnullis herba Pedicularis, & cum aconitis convenit; hirsutum habet caulem, cubito altiorem in multos ramos diductum; Radicem longam, lignosam &c. cujus Plantæ descriptionom dabit cupientibus *Raius*. Nascitur autem in opacis locis, & præsertim teste *Matthiolo*, in Istria, Dalmatia, Apulia, & Calabria frequentissimo proventu. Causticam habet facultatem; ideòque meritò inter Venena hanc Plantam posuit *Ardoynis*, purgat enim vehementer, & cum metu strangulationis; ideòque apud Medicos desiit ejus internus usus. Pulvis illius capiti inspersus enecat pediculos. Semen exhibitum ad pondus granorum duodecim sursum, & deorsum purgare aiunt, & ptyalismum excitare, unde *Franciscus de*

le

le Boë Sylvius cap. de Purgantib. & Saliv. egregiè prodesse in Lue Venerea scripsit. Certum tamen est, ab istis Seminibus inflammari fauces, ardoremque summum in iis accendi; undè *Matthiolus* vim urendi habere Staphisagriam edocuit *Comm. in Lib.* 4. *Dioscor. cap.* 40. cùm enim scateant ista prava Semina particulis acribus, ac incidentibus, hinc est, quod ingesta spiculis suis pungunt fibras partium internarum gutturis, & œsophagi, unde dolor, & inflammatio oriuntur. Addit insuper *Ardoynis in Lib.* 13. *de Venen. cap.* 24. post assumptionem istius Veneni, ulcerationes fieri in vesica, & renibus, undè urina excernitur cum ardore, & dolore; accidentia enim, ait ipse, consequentia sunt similia accidentibus productis ab assumptis cantharidibus, de quibus suprà scriptum est; acumina enim particularum Seminum Staphisagriæ eodem pari modo, quo, ut suprà innui, pungunt gutturis internas partes, ità delatæ, mediante sanguinis circulo, ad renes, & vesicam continui solutionem in istis partibus excitant; unde dolores, stranguria, & ulcera lethalia oriuntur; ad quæ avertenda mala commendant Doctores Potum Decoctionis Liquiritiæ in aqua Communi factæ quæ cum modico Gummi Tragacanthæ, aut Decoctionis Sebesten cum Semine Fœniculi, & Apii. Ptisanam de Hordeo, Amygdalas Dulces, Emulsiones, Butyrum, Lac, aliaque Pinguia, & Oleosa, quæ inviscare cuspides ferientium particularum, & Salium corrosivorum potentiam enervare possint; meritò laudant. Plura apud *Sant. Ardoynum Lib.* 3. *cap.* 24.

CAPUT CXVI.

De Radice Vingafanæ.

VINGAFANA alias Duxumira dicta describitur à *Doctiss. Dom.* ANDREA CLEYERO *in Miscellan. Curios. Decur.* 2. *ann.* 6. *Obs.* 52. his verbis; *Herba est ex radice rotunda, fusca, bulbosa; mense Julio, vel Augusto caulem emittit absque foliis planum, longum, in cujus summitate emergunt flores quini* MOLY *instar ad invicem*

vicem ex uno tanquam principio, & loco enati, in sex foliolis florum, quod bulbis proprium est, divisi, tot staminibus cum suo Stylo eminentibus. Flores sunt rubri Coloris cinnabarini elegantes, supra crassa pericarpia lutei coloris sedentes, sub quibus ad caulem alia pericarpii folia conspiciuntur. Postquam flores deciderunt, folia demum ex terra erumpunt, & perdurant viridia usque ad Hyemem, ubi sub nive tandem putrescunt, & pereunt; Ideòque Radices, seu bulbi diù in terram jacent, antequam flores erumpant. Radices sunt Venenatæ, undè à Japanis non in cibis assumuntur, cujus Plantæ Iconem exhibet suprà laudatus Autor citato loco. Verùm quia, & Veneni talis naturam, & effectus non describit; ideò partes ejus componentes ignorantur; & consequenter Remedia præter generalia Venenorum, præscribi nequeunt; maximè quia exotica est hæc Planta, nobisque Italis omninò incognita.

CAPUT CXVII.

De Arboribus quibusdam Venenatis.

DE Veneno Cannæ, seu Arundinis putridæ meminit *Schenckius Lib.* 7. *Observ.* narrando de quodam Rustico, qui Cannas putridas evoluit, totusque tumuit, cæterum ut Veneno affectus, curatus fuit. Expirant enim ex sè Cannæ putridæ vaporem quendam prorsùs Venenum sapientem, sicut ex vapore exhalante à fœno putrefacto vertiginem magnam subortam esse in Villico annorum 40. notavi Ego dum Ruri essem anno salutis nostræ 1702. mense Maio ad finem.

De mortifera vi Buxi scribit *Lemnius Lib. de similitud.* in viro, qui Cineres Buxi deustas assumpsit, & morte sopitus est. Buxeæ frondes enim noxiæ, ac perniciosæ (sunt ejus verba) corpori humano existunt, qnod odor gravis etiam, & virosus indicat, & sapor abominabilis, ac amarulentus, quem palatum respuit, atque aversatur.

Usum compertum esse, inquit *Christoph. à Costa de Aromat.*

Tamarindorum arboris umbram ſub ea dormientibus, non minùs noxiam eſſe, quam Arboris Juglandis de cujus pernicie multa ſcripsêre *Grevinus*, *Marcellus Donatus*, & *Schenckius*.

De Juniperi gravi, ac noxia umbra ſic cecinit Muſarum Numen *Virgilius in Eglog*. 10.

. . . . Solet eſſe gravis cantantibus umbra;
Juniperi gravis umbra; nocent, & frugibus umbræ.

Et *Lucretius Lib. 6.*

Arboribus primùm certis gravis umbra tributa eſt;
Uſque adeo Capitis faciant, & ſæpè dolores
Si quis eas ſubter jacuit proſtratus in herbis.

Refert *Henric. Salmuth. in notis ad Guid. Pancirolum Rer. memorab. Lib. 2.* una cum *Jacobo Mollero in ſuo Tractatu de Cornutis Cap. 5.* naſci in India herbam maritos cornutos efficientem, cui nomen eſt *Dutroa*, ex cujus floribus bulbi quædam ſpecies oritur, papaveris bulbo haud abſimilis, in quo nuclei, quales Melones habent continentur, iſti ſi Oryzæ, Vino, aquæ, aut alterius generis cibo, potionique admixti bibantur, cerebrum invadunt, ac ſtultitiam quandam riſu continuo, abſque alio ſenſu, aut ulla rerum notitia excitant, conciliato etiamnum ſomno, qui in viginti quatuor horarum ſpatio duraret, niſi pedes aqua frigida abluerentur. Plura apud citat. *Mollerum pag. 33.*

In Peru multas eſſe Inſulas, ait *Thevetus in Coſmogr. tom. 1.* quæ unius imperio parent, in quarum majori Guaiacum Arbor copiosè provenit, item alia fructum ferens pilæ magnitudine viſu ſpecioſum, ſed Venenatum. Hujus ſucco ſagittas Barbari imbuunt, iis adversùs hoſtes in præliis uſuri.

Eſt etiam alia, ex qua ſcarificata ſuccus emanat mortifer, radices tamen ſunt eſculentæ, ex quibus faciunt farinam qua veſcuntur.

De Arbore etiam *Baxama* dicto fertur, cujus fructus deguſtatus

gustatus mox suffocat, id quod ipsius etiam umbra præstat, si quis vel quadrantem horæ sub ea moretur. Plura de tali Venenosa Planta Curiosis dabit *Joh. Schenckius Observ. Medic. Lib.7.*

Habere, & Gallos, scribit *Joh. Langius Epist. Med.* herbam *Limeum* dictam, qua sagittas tingunt, quod Venenum cervarium vocant, unde *Aristoteles* refert Celtas Gallos habere pharmacum tam præsentis Veneni, ut quamprimùm Animal eo læsus conciderit, confestim accurrant Venatores antequam virus dispergatur, carnemque sauciatam telo virulento excidant ad spithami circa vulnus latitudinem; hujusque Alexipharmacum esse creditur folium Quercûs, licet *Aulus Gellius* asserat Gallos in venatibus Helleboro sagittas tingere, quod iis ictæ, & exanimatæ Feræ teneriores ad epulas fiant, sed propter Hellebori contagium vulnera à sagittis facta circumcidere latiùs dicuntur, idemque *Plinius* confirmat; non desunt autem, qui conjectura haud dubia asserant, hanc Hellebori speciem esse *Hellenium Ægyptiacum.*

D. *Gonzalez de Oviedo* apud *Joh. Bapt. Ramusium* refert in Indiis Occidentalibus, esse Arborem *Xagua* nominatam facientem fructus ad Pyri nostri minoris *Moscatelli* vulgò dicti, similitudinem, qui valent succo suo sagittas Veneno inficere, & isti fructus solent nasci apud Mare; quocircà, qui Veneno tali afficiuntur, non alio utuntur præsidio, quam abluendo vulnus aqua marina; & notat citatus Autor talis perniciei esse Plantam illam, ut si quis sub ejus umbra dormierit, faciei tumore corripiatur; Et ligna ejusdem, si comburantur, tam fœdum efficere odorem, ut dolorem Capitis magnum generet, unde nulli eum tolerare valent.

D. *Alvarus Nunnez in tom. 3. Itiner. Ramusi* de alia arbore venenosa retulit, similitudinem habere cum Pomariis, cujus fructum sagittas venenare, vel si fructus non adsint, ramusculum ejus arboris discindi, ex quo liquor lacteus extillat, quo lacte infectæ sagittæ venenatæ evadunt; & talis malitiei, ac pestilentis naturæ illam Plantam esse volunt, ut folia ejusdem in aqua infusa valeant Veneno inficere totam aquam, cujus si Animalia biberint, confestim moriuntur.

De alia penè ſimili arbore in Regno *Macaſſar* legitur in *Decur. 2. ann. 3. Miſcellan. Curioſ. Obſerv.* 45. è qua emanat liquor obſcurè rubri coloris, qui obrigeſcit, & in lapideam quandam duritiem vertit, ſervato eodem colore: qui liquor cum ſit venenoſus valet inficere tela, & ſagittas; nec non ſi manu teneatur, omnes artus rigidi redduntur, & contrahuntur; propterea Collectores adhibent, longas arundines, quibus præfigunt ex ferro cuſpides acutiſſimos, iiſque ſumma vi corticem Arboris vulnerant; & ſic liquorem in arundines emanare permittunt, in quibus is collectus indureſcit; idem enarrat *Joh. Jacob. Saar Norimbergenſis in Hodepotico militari.*

Nardas Anton. Recchus Lib. 5. Rerum Medicarum Novæ Hiſpaniæ de Chilli de Pipere ſiliquoſo Mexicano narrat, illum manducatum in nimia quantitate producere nephriticos, phreneticos, & pleuriticos effectus, Peripneumonias, alioſque internos, ac lethales tumores, aliaque prava ſymptomata, dum ſeu condimenti vice, ſeu nutrimenti, ut ſæpe Indi ſolent immodicè, aut frequenter utuntur.

Quin idem Autor docet herbam, quæ dicitur *Huemberequa* excitare pruritum, & exanthemata, deſuper meientibus, colligentibuſque; ex quo ſymptomate colligitur validiſſimo ſale volatili acerrimo conſtare, cujus particulæ ab illa evolando, cutis poros colligentium ingrediuntur, ſicque pruritum pariunt.

De Aro herba apud nos vulgari mihi nuper enarravit honeſta quædam Mulier; ſe vidiſſe Puellum annorum novem, qui poſt manducatum Arum, vomitibus, & alvi fluxu cruento tentatus eſt, cum ſudoribus frigidis, ac convulſionibus, ità ut per tres dies ſine cibo, & potu vixerit in manu mortis; à qua ereptus eſt Divina favente gratia, ope Theriacæ Andromachi, & noſtri Olei *Contra peſtem* nuncupati.

Venenatæ tandem Plantæ ſuccus ſi ponatur apud radicem alicujus ſalubris Plantæ, ut ſuccus Aconiti, Hyoſciami &c. ad radicem Braſſicæ, Borraginis &c. redduntur venenoſæ; ſic Arbores per emphitiſmum producere poſſe fructus vomitivos,

purgan-

gantes, deleterios &c. docuit *Sylvest. Ratray de sympath. & antipath.* si talia medicamina perforato loco, ubi fit Emphitismus imponantur artificiosè, undè ubi etiam supra dixi venenata animalia, ut sunt serpentes, Bufones, reddunt Plantas cavernis suis acrescentes venenatas, quod verificatur in Salvia infecta, ab halitu, ut dicunt, vel ut Ego puto, à muco venenato Bufonis.

CAPUT CXVIII.

De Venenis mixtis, & arte factis.

HUcusque simplicia, atque vulgaria Venena, quorum mentio fit ab Autoribus, tanquàm in Compendium pro viribus exhibuimus; Posceret modò præscripta methodus, ut mixta Venena, id est composita ex variis perniciosis ingredientibus à malitia humana inventa enumeraremus, & sigillatim de istis sermonem faceremus. Verùm cùm propè innumera ea sint, ac multissimæ compositiones ab hominibus deperditis, ac malitiosis repertæ ad homines nefario more perdendos; & cùm quotidiè componi possint miscendo prava cum pravis, ut tertium exurgat, Venena mixta, puta Pulveres, Aquæ, Olea, suffumigia &c. ideò de istis tantummodò aliquid inpræsentiarum tumultuariò dicendum, maximè eo quia istorum Venenorum mixtorum aperire formulas incongruum puto, ne fortè impius aliquis ad Proximi necem procurandam uteretur. Sunt autem ista vel interna, vel externa; id est, vel propinata, vel apposita tantum, & tactu, exaltatione, fœtore, aspectu &c. necantia, ut Venena in Epistolis, in Stapedibus, in Flore, in subuculis, in Strophiolo, in Ense, in Cultello, in Tabaco &c.

Turcas Venenum mixtum quoddam habere scribit *Cardanus*, quod solo contactu homines eodem die interimat; sic de Gambaiæ Rege ex Indicis historiis refert *Scaliger*, qui filium

Veneno educavit, & venenoſum adeò reddidit, ut Muſcæ ſolo ſuctu turgidæ interirent, & Regem alium Indiæ adeò venenoſum fuiſſe, ut ſi in alterius nudam cutem expueret, ſputo illum enecaret; Ità etiàm veſtes Veneno infici poſſe teſtantur *Ardoynis*, *Guainerius*, *Ponzetus*, *Cardanus*, *Zacchias* & *à Reies*, quod celebri Herculis hiſtoria ex *Ovidio* probat, cujus etiam in Hercule Ætheo meminit *Seneca*; nam cùm pallam à Dejanira ſibi miſſam ſanguine Neſſi Centauri imbutam indueret, veneno infectus eſt, ob cujus ſævitiem in Monte Ætha combuſſit. Veſtes ergò venenari poſſe ſæpiùs experientia docuit, quod maximè fieri cogito ope liquoris alicujus venenati arte parati ex miſcela rerum venenoſarum, ut verbi gratiâ Vino Arſenicali quodam fermento ſaturato, aut aliquo nobis infenſo menſtruo conſpurcato, quo imbutæ veſtes, per poroſitates cutis particulæ Venenatæ introducuntur, & ſanguinem vitiant cum hominis pernicie. Sic ferunt Hiſpaniæ Annales, inſolentiſſimum Mauritaniæ Regem, Petrum Hiſpaniæ, quem hoſtem habebat, ficta amicitia interficere tentaſſe, cui inter alia eximii Ornamenti Xenia pulcherrimas, ſed veneno delibutas ocreas miſit, potenti adeò, ut ſi quis illas indueret facilè periret. Hujuſmodi exempla plura referunt *Nicolus Serm.* 4. *Matthiolus*, *Sennertus*, *Grevinus*, *Reies*, & alii multi tam Antiqui, quam Recentes Scriptores.

Ex hiſtoriis excerptis à Cteſia Scriptore Antiquiſſimo colligitur, quomodò ſtatim fuerit Veneno necata, quod hunc in modum paratum erat, cavebat enim ſibi Statira diligenter ab hoc malo, quod ei tamen contigit: Una pars cultelli veneno ſuperillinitur, cujus reliqua pars intacta remanſit; hoc ſecatur avicula parva Ovi habens magnitudinem, quæ in duas dividitur partes. Alter dimidiam partem quæ veneno carebat accepit, & comedit, at partem veneno tinctam Statiræ porrexit, quæ cùm eum, qui porrexerat, edere dimidiam partem aviculæ vidiſſet, nec quicquam fraudis animadvertere potuiſſet, ipſa quoque mortiferum comedit Venenum.

De quodam per podicem venenato mentionem fecit *Caſp. à Reies*

à Reies in Camp. Elyſ. Quæſt. 61. dum ſcilicet adhiberet papyrum veneno infectum, ut poſt ſeceſſum ſe mundaret. Quin, & ſtapedibus venenatis mortem aliquando nonnullis illatam fuiſſe ſcripſit *Grevinus Cap.* 1. & *Joubertus Paradox.* 10. *Dec.* 2. item ſellæ, & habenæ Equorum inficiuntur, ut ii, qui Equo inſident per poros manuum, atque femorum Veneni particulas patiantur; Nec non Veſtes, cubilia, & interula venenata fiunt; ejuſdemque generis eſſe videntur, quæ viſu, vel olfactu interficiunt, quæque, ſolum guſtata, etſi non devorentur, hominem ſtatim in perniciem agunt nulla temporis mora, quæ quidem omnia ſecum deferunt præſentaneum interitum, ex quo nullum ſubindè fiat reliquum infelicibus moribundis ſuccurrendi tempus. Sic mihi narratum eſt de Circulatore, qui impunè tractare, ac ſumere Venena jactabat, cui appoſitum fuit Vas clauſum, quo aperto, ac ad os, & nares appoſito, illicò, velut fulmine tactus, mortuus cecidit miſer; Dixere nonnulli in Vaſe poſitas eſſe Viperas, & Buſones vivos. Fides tamen penès ipſos. De Glande Sclopetaria venenata meminit *Clariſſ. D. Mich. Bernardus Valentinus* Academicus Curioſus Eruditiſſ. *in Miſcellan. Curioſ. Decur.* 2. *ann.* 8. *obſ.* 77. *pag. mihi* 191. dixit enim in Muſæo D. *Sebaſt. Schefferi*, ſe vidiſſe Glandem ex vitro Antimonii paratam, quam anno 1673. in Sclopeto Galli militis reperiit Officialis quidam Cæſareus, quæ intoxicatam potiùs nequitiam ſapit, quàm ſtratagema militare. Alii dicunt glandes, ſeu globulos Sclopetorum venenatam naturam induere, vel ſi ex ære parentur, vel parata, & calefacta ſucco Scyllæ imbuantur; Sicque pariter Enſes, Cultros, Pugiones, ſagittas candentes immerſas in ſuccum prædictum, venenatam acquirere qualitatem volunt nonnulli.

Morem fuiſſe Scythis perveterem ſcribit *Magnus Eruditionis Theſaurarius Cælius Rhodiginus Antiq. Lect. Lib.* 23. *Cap.* 1. Sagittarum aciem tingere Viperina ſanie, & humano ſanguine, irremediabili ſcelere, nàm mortem illicò afferebat, etiam levi tactu. Adnotat inſuper citatus Autor, qua ratione barbara illa immànitas, genus tale Veneni conficeret; nam ſuppetit

ejus

ejus rei memoria ex Græcis monumentis, præcipueque *Aristotelis in admirabilium relatione*, si tamen *Aristotelis* officinam resipit ea lucubratio. Observabant ergò Scythæ Viperas ubi jam peperissent, sic enim captas diebus aliquot liquescere sinebant, mox ubi computruisse viderentur satis, in ollam sanguinem hominis unius totum infundebant, adobruebantque in sterquilinio, vase diligenter obturato, ubi verò, & hic contabuerat, eximebant, sumentesque quod supernatasset, jam aquosum, saniei Viperinæ promiscentes, ita lethale conficiebant Venenum, & Scythæ quidem sagittis plurimùm utebantur tali pernicioso delibutis succo, ad necem hostibus inferendam.

De Veneno ex Vino in quo Aurichalci tenuissimæ lamellæ fuere infusæ, historiam narrat *D. David Spleissius Miscellan. Curios. Dec. 3. ann. 1. Observ. 57.* in Pictore Sangallensi; additque, quod si unum, aut alterum ex illis spiculis assumpsisset, tabes, ac tandem mors inevitabilis accessisset.

Obiter hìc notandum tanquam per transennam referente *D. Carolo Philippo Lombardo in Miscell. Curios. Decur. 3. ann. 3. Obs. 79.* Animalia Venenata in Hibernia, nec generari, nec diù in illa subsistere posse; & rationem affert citatus Autor in quibusdam effluviis, & particulis inprimis sulphureis, acribus, ac facilè inflammabilibus emanantibus è Terræ visceribus, quæ sanguinis reliquorumque humorum circulationem ac fermentationem præternaturaliter adaugent, eorum compagem ità relaxant, ac pervertunt, quo minùs particulæ eos constituentes in unum, eundemque ordinem conspirare possint, unde Venenosæ, ac quæ earum naturam supplent, utpotè quæ ad motum sunt concitatiores, eo quod sulphureæ sint naturæ, magis in massa sanguinea, & structura corporis exaltantur, & prædominantur, undè sanguinis, ac reliquorum humorum circulatio, & fermentatio non solùm præternaturam augetur, sed, & vasa itidem excessivè distenduntur, ità ut tumor, vasorum ruptura, suffocationis periculum, ipsaque mors tandem subsequatur. Res erit clarior, ac firmiori stabit sententia talo, si in mentem revocem anatomiam terræ ejus loci, quæ pinguis valdè, ac sulphurea est, ità ut etiam effodiatur,

diatur, exſiccetur, ac defectui lignorum conbuſtibilium ſubſtituatur, eodem modo, ac Belgæ, qui ex terra ejuſmodi pingui, ac ſulphurea ipſorum ignem parant. Sed è diverticulo redeamus in viam, & venena arte parata levi tantum calamo pertingamus.

De illitionibus quibuſdam venenatis meminit *Cæſalpinus in Art. Med. Lib. 3. Cap. 46.* à ſceleſtiſſimis hominibus factis, ut ſuis temporibus contigiſſe dicit Venetiis Peſte communicata ſolùm illitis oſtiorum annullis, quibus contactis Venenum hauriebatur. Particulas venenatas poſſe elevari à Cadaveribus putreſcentibus, à Paludibus, à fumo Carbonum in Conclavi, & a ſubterraneis cavis quibuſdam, ut in ſpelunca quadam, quæ inter Neapolim, & Puteolos ſuffocantes emittit halitus, apparet notante citato Cæſalpino; Plura de iſtis ſubterraneis evaporationibus nocivis, egregiè more ſolito ſermonem habuit Clariſſ. *D. Leonardus à Capua in ſuis Lectionibus*; quem conſulat curioſus Lector plura ſi cupiat de iſtis antris Venenatis, & exhalationibus nocuis non tantùm volatilibus, ſed ipſis etiam hominibus.

Regnante Philippo Gallorum Rege, quidam Leproſi inventi ſunt, qui ſanie è corpore ſuo manante clam puteos inficiebant, ut ad univerſum Populum lepra tranſiret; quorum ſcelus, referente *Fulgoſio Lib. 9.* cùm aliorum valetudine infeſtum eſſet, omnes vivi in domibus ſuis combuſti fuêre. Unguentum alios confeciſſe narrat *Wierus de Præſtig. Dæmon.* quo illitis portarum vectibus, veneno afficerent; qui vectes tractarent. De Canonico Lavallemi meminit *Bodinus Lib. 4. Dæmonol. cap. 3.* qui ad Decanum Occidendum venenatam Potionem in Calicem poſuit, qui Miſſam faciendo medicatum potum hauſit, atque in terram proſtratus eſt, deindè verò evomuit; Reus autem voluntariè, & ſine quæſtione agnovit factum, & condemnatus ad Curiam Pariſienſem appellavit; Placuit Curiæ hominem reum igni dare.

Ferunt aliqui, referente *Laurent. Beyerlinck in Theatro vitæ humanæ* contagium hoc mirum in modum propagatum fuiſſe, quod Veſpilones tumulandis peſtiferorum Cadaveribus deputati,

aut excrementa, & ejectiones eorum dispergerent, vel etiam decedentium halitum panno exciperent, quem mox explicarent coram aliis, qui ea ratione inficiebantur.

Fioravantus referente *Weckero* describit formulam alioquin ridiculam Olei cujusdam foetore suo homines necantis; cujus fides sit penes eum; Ego enim talem potestatem habere non credo. Formula sequens est.

℞. Therebentinæ ℔. ij., Sulphuris vivi ℔. j., Assæ foetidæ ℥. viij. Serapini ℥. vj. Stercoris humani ℥. xviij. Sanguinis humani ℥. x. Misce & pone in Retortam optimè obstructam, destillenturque igne vehementiore, quousque omnes spiritus exierint.

Pariterque haud credo quod aiunt humani cruoris fæces, detracta aqua, & arefactas cum Styrace commixtas, & in aliquo cubiculo suffumigata lethalem afferre odorem, sic verò tutum fieri aiunt, si cepam habebis candidam, quàm excava, ut excipiendis pulveribus sit apta, intùs conjiciantur aloës partes duæ, tres verò agarici pulverisati, claudito, & filo ligato, ne dehiscat, indè Ollæ inditur, & acetum infunditur acre cum mellis dimidio, aquæ sextuplum è ruffi Juvenis Stercore, & tantundem Rorismarini, Ollam operculo, & luto Stipato clibano per diei quadrantem calidis effervescat ignibus. Hæc somniatur *Joh. Bapt. Porta.* Alii Rubetam cum aspide virulento accipiunt, plumbeo condunt organo, quo extrahi possit aqua; modum extrahendi, & utendi sub silentio involvere fas est, ne quis ad Proximi perniciem uteretur.

Oleum Tabaci arte paratum Venenum pessimum esse, ait expertus Clariss. *Franciscus Redi* maximum illud Italiæ ornamentum *in suis observationibus circà res naturales diversis, & in suis Epistolis editis Venetiis pag.* 219.

De Venenatis Chirothecis historiam curiosam habet *Sigebertus in Chronic.* quibus scilicet Uxor Crescentii Consulis Imperatorem necavit.

De Vino quodam venenato historiam enarrat *Wierus de Præstigiis Dæmonum Lib. 3. Cap. 36. pag.* 334. quæ talis est. In Nobili familia de Petrinis Bononiæ duo erant Fratres, quorum

rum alter maritus cum Prole numerosa; in eisdem ædibus commorabatur Mater Vidua; Alter verò junior, spe consequendæ hæreditatis universæ, totam Familiam è medio tollere statuit conjecto in Vini Dolium Arsenico, ex cujus usu, cùm gravibus torquerentur symptomatibus, convocabantur Medici Mattheus Curtius, Joh. Bertus, & alii, qui in Veneni suspicionem venerunt, quia iisdem cruciatibus etiam vicinos exagitari, qui fortè Domum ingressi, vinum illud hauserant, intellexerint; Eorum itaque consilio vas infringitur, Vinoque effuso, invenitur Arsenicum; hinc curationem aggressi, omnes saluti restituere; præter Matrem vetulam, & Puellum debilem, & infirmum. Fuga sibi reus consuluit, & ità Veneni Autor innotuit. Facinus autem hoc contigit anno 1538. mense Augusto.

Salem venenatum à Bufonis Veneno, modo quodam arcano, & particulari, quem publici juris facere nequeo, confectum, externè sæva inducere ulcera, internè verò necem afferre volunt multi.

Equorum è cauda setas minutissimas incidi asserit *Weckerus lib. 5.* rebusque aliis permixtas esui præberi, quas cum digerere nequeat æger, Ventriculi, & Intestinorum, hærent illæ particulæ plicaturis, & cautè longo occidunt tempore. Aquam Stygiam potentissimum Venenum esse certò compertum est; Itemque aquam fortem, quatenùs penetrantissimis salium spiculis ventris erodere fibras, horrendaque per consequens excitare symptomata valet; ut docent *Sennertus*, *Forestus*, *Philipp. Hoechstetterus*; *Schultzius*, *Hannemannus*, *Pechlinus*, *Tachenius*, *Boyleus*, *Helmontius* & *Mangetus*. De Venenata aqua ex Mercurio sublimato historiam narrat *Caspar. Kôchlichen in Lib.* 18. *Biblioth. Medic. Mangeti Tom.* 4.

Formulam cujusdam Veneni *Aquetta* vulgò dicti, descripsi Ego *in Bibliotheca Medico-Practica. Mangeti Lib.* 18. *pag.* 863. *tomi quarti*; ibique etiam docui ejus remedium esse succum Citri, ac Liomniorum, quo multi, quibus exhibita fuit prædicta Aqua Sanati sunt, & mortem fugerunt. Aquam saporis corro-

ſivam eſſe, atque Veneficam ſapere naturam norunt maximè illi, qui cauſticum ex ea componunt, quo parti animalis viventis admoto loco cauterii utuntur. In quodam Manuſcripto curioſo mihi humaniſſimè tranſmiſſo à *Celeberrimo*, *ac nunquam ſatis laudato Viro D. Antonio Valliſnerio in Patavino Archilycæo famatiſſimo Lectore*, *& Amico meo perpetuò colendo*, leguntur variæ formulæ Venenorum, ut verbi gratia. *Aqua della Martelosa*, Venenum in Epiſtola, in Candela. Aqua dicta *della Palermitana*, Aqua manus lavans, & occidens, odor in Strophiolo, & reliqua hujuſmodi. Cùm verò aliquibus iſtorum Venenorum capita, caudæ, & fel Viperarum ingrediantur, illa tanquam erronea, & vana irridet citatus D. *Valliſnerius*, quia Caput, fel, & Cauda Viperæ venenata non ſunt, quemadmodùm notavit etiam *Illuſtr. Redi in ſuo Libro de Viperis*; imò pro Veneno Buffo ipſe non agnoſcitur à ſupra laudato *Valliſnerio*, quia ille ſe obſervaſſe fatetur Millites Germanos ſub ſcandiano comediſſe innoxiè Bufones; & hìc tranſcribere mihi liceat Epiſtolam Italicam mihi jam miſſam à citato *D. Valliſnerio*, quæ talis eſt.

Illuſtriſſimo Signore LANZONI *Padrone Colendiſſimo.*

„ NON è dovere, che V. S. Illuſtriſſima riceva il tedio
„ delle mie Lettere, ſenza mai tintura alcuna di cu-
„ rioſità. Trè Iſtoriette Curioſe, e vere voglio narrarle,
„ che non ſaranno male nella ſua Storia de Veleni, ſe ſi de-
„ gnerà d'inſerirle. *Prima*: Uno voleva sbrigarſi dalla Mo-
„ glie, che per alcuni anni languiva di febre Etica con Fti-
„ ſi, & era già tabida, e fetente; Era ſazio di penare, e di
„ vederla penare; onde penſò di levarla preſto dal Mondo
„ dandole l' Acqua celebre del Peteſino Mantovano; ma gli
„ riuſci tutto alla roverſcia, poichè incominciò a migliorare,
„ e quanto più ne dava, tanto più ſtava meglio, e venne
„ ſanna, e pingue, ed'ancor vive; L' Acqua ſuddetta era
fatta

,, fatta con Arsenico , Risagallo , e Rospi , bollito il
,, tutto in una pignatta di Rame non stagnata col coperchio
,, simile per ore 40. La dosa degli ingredienti è un' onzia
,, per sorta de suddeti Veleni , e un paio di Rospi in due Li-
,, bre d' Acqua. La dosa poi dell' Aqua da dare a pazienti
,, è un' onzia per volta data trè volte. *Secunda* : Un' al-
,, tro Geloso di una sua Concubina , che teneva in Casa die-
,, de alla medesima nel Cibo polvere di Cantaridi in molta
,, quantità a discrezione , le quali le cagionarono un' ulcere
,, dolorosissimo negl' intestini. Questa gridava tutta la notte
,, per il dolore ; onde per farla tacere , e dormire perpetua-
,, mente le diede due Dramme in una volta di Laudano O-
,, piato. Dormi trè giorni , e trè notti intere , e svegliata do-
,, mandò da cibarsi , ne senti più dolore alcuno , e perfetta-
,, mente guari. *Terza* : Una Giovane delirante , e impazzi-
,, ta per Amore tentò varie maniere d'auvelenersi , ma non gli
,, sorti mai. Chiusa in una camera domandava ogni giorno
,, delli Aghi da cucire , ne gli restituiva , finalmente dopo
,, vari rimedi guari : All'improviso gli nacque un tumore nel
,, Collo , che cresceva ogni giorno acuminato senza marcia ,
,, dal quale finalmente usci un' Agho degli inghiotiti , poco
,, doppo in un' altro sito un' altro , e cosi in vari giorni da
,, vari siti uscirono sette , o otto Aghi da cucire senza danno
,, alcuno imaginabile , poichè subito , ch'era uscito si cicatri-
,, zava la parte , e perfettamente rammarginavasi senza dan-
,, no alcuno. Confessò , che quando era delirante tutti gli in-
,, goiava per uccidersi , ma non gli venne mai fatto. Quest-
,, trè casi veramente curiosi accadero sul'Modenese. In tanto
,, io la riverisco e resto al solito

Padova 27. Decembre 1707.

D. V. S. Illustrissima

Devotissimo Servitore Obligatissim
ANTONIO VALLISNIERI.

Ut Dominum suum perderet olim Famulus quidam ei propinavit Mercurium in pulmento, à quo nihil molestiæ ortum, sed Vermes in magna quantitate per alvum expurgati fuere, ut candidè mihi fassus est Religiosus fide dignissimus. Similemque casum narrat Ausonius in Epigramm. 10. canendo

Toxica zelotypo dedit Uxor macha marito;
Nec satis ad mortem credidit esse datum
Miscuit argenti lethalia pondera vivi;
Cogeret, ut celerem vis geminata necem;
Dividat hæc si quis, faciunt discreta Venenum
Antidotum sumet, qui sociata bibet,
Ergò inter se se dum noxia pocula certant
Cessit lethalis noxia salutiferæ;
Protinùs & vacuos alvi petiere recessus:
Lubrica dejectis, qua via nota cibis;
Quàm pia cura Deûm prodest crudelior Uxor;
Et cùm Fata volunt bina Venena juvant.

E Gallia togata quidam mihi retulit de impia quadam fœmina, quæ parabat fumum tam venenatum, ut qui eum odorabat, statim in crudelem cephaleam incideret, imò Puellos fonticis affectibus tentatos ex hoc fumo fieri autumavit; sic quod halitu Venenum fit, esse omnium præstantissimum, atque efficacissimum docuit *Wierus de Præstigiis Lib.* 4. Enim verò tenuissimum, cùm sit, spiritu attractum ocissimè per Pulmones in Cor viscus vitæ primarium, atque in Cerebrum per nares propagatur, & in universum Corpus prorepit, primumque spiritus, indè humores, postremò ipsam partium substantiam vitiat, atque contaminat; sic efficaciter vapore tantùm mediante operabatur Stygis Aqua illa de qua *Lib.* 8. scribit *Pausanias*, cum *Diodoro Siculo*. Fœtorem enim illius quidquid animantium accedit subita morte extinguere aiunt; anhelitu enim diutiùs compresso, & respirandi facultate, sunt verba *Diodori Siculi*, per vim exaltationis interclusa præfocatur, & continuò turgescens cadaver inflammatur locis maximè circa Pulmo-

Pulmones; Et memoriæ proditum est vi hujus Aquæ Stygis enectum Alexandrum Magnum; mortifera enim illa est, teste *Pausania*, cùm homini, tùm cuivis animantium generi, nam, & Capellæ sæpiùs aquæ illius potu extinctæ sunt; Accedit quoque quod vasa, & pocula omnia, sive vitrea, sive crystallina, sive murrhina, seu è lapide, aut testa sint fictili aquæ illius vi franguntur, quin etiam Ferrum, Æs, Plumbum, Stannum, Argentum, & electrum, ea aqua per infusionem solvuntur; ipsum quoque Aurum, quod neque situ, neque rubigine deteri; res ipsa indicio est, aquæ tamen hujus virus non sustinet. Porrò notandum Stygis aquam ungulam Equi superare non posse, hâc enim solâ ità continetur, ut vasculum non findat. Fides tamen sit penès citatum *Pausanium*. Aquam Communem, in qua bullierit, priùs sublimatum, & Plumbum cum sale, summè venenatam esse volunt multi, ejusdemque perniciei, ac est Mercurius sublimatus ipse, mitioris tamen acutiei, ratione Plumbi, qui non nihil hebetat moleculas acutas sublimati, unde segniùs operatur, & Mors lento pede accedit. Quædam Furia, non fœmina, ope viridis æris, talem Aquam venenatam arte barbara præparabat, qua exhibita, & præsertim in spiritu Vini, necem se dare potanti posse jactabat. Utinam experta non fuerit; quemadmodùm fecere olim Matronæ illæ, apud *Valerium Maximum Lib. 2. Cap. 5.* quæ cum viros suos clandestinis insidiis Veneno peremerunt, & unius ancillæ indicio protractæ pars, capitali judicio damnata, centum septuaginta numerum implevit. Multi quoddam Magisterium è Cantharidibus arte conficiunt arcana, quo partes internas corporis exulcerant, atque inferunt mortem, Sic *Plinius* referente *Joh. Ravisio Textore*, narrat Cossinum Equitem Romanum Neronis amicitia notum Lienis morbo laborantem occisum esse, eo quod vocatus ex Ægypto Medicus, ut ejus morbo mederetur, cum Cantharidum potum præparasset, eique porrexisset ægrum interemit.

Oleum Ricini in modica etiam quantitate assumptum excitavisse in Plebeo quodam vomitum, & alvi fluxum, & dolores

lores validos, obſervavit Clariſſ. *Franc. Redi in Obſervation. de Viper.* ſex verò guttas hujus Olei exhibiti Pullo nullam attulisse noxam. Referunt *Ambroſ. Pareus*, & poſt eum *Clariſſ. D. Bernardinus Ramazzinus Amicus, ac Dominus meus perpetuò venerandus omni eruditionum genere inſtructus, & in Patavino Archilycæo Lector ſapientiſſimus in ſua de Morbis Artific. Diatriba pag. 37.* Clementem Septimum P. M. præeuntis venenatæ facis toxico, per fumum in Corpus admiſſum, interiiſſe; particulæ enim volatiles illius Veneni, per inſpirationem in Cerebrum; & Pulmonem ingreſſæ ſpiritus non ſolùm animales, ſed vitales quoque, & ſanguinem inficere valent, unde Mors derivat. Nonnulli Oleum Euphorbii, & Hellebori aſſerunt, eſſe Venenum, maximè ſi vulneribus inſtilletur. Verùm contrarium eveniſſe ſcribit Illuſtr. *Dom. Redi in Experim. naturalibus*, dum ipſe in diverſis vulneribus expertus fuit, talem inſperſionem oleorum nempè Euphorbii, & Hellebori, nullam attuliſſe noxam; hæc ſunt ejus verba præciſà.

Dall' Euforbio, e dall' Elleboro ho fatto cavare a mia poſta l'Oglio, e avendolo eſperimentato in diverſe maniere di ferite, l'ho ſempre trovato privo di Velenoſità &c.

Ruſticum olim Aquæ vitæ uſu, in qua infuſum fuerat ſublimatum, ſemetipſum necaviſſe deſperatione percitum, mihi retulit Civis noſter Ferrarienſis fide dignus, qui à Domeſticis ejus id acceperat; id autem eveniſſe dicebat ſpatio unius menſis. Sic pariter fœminam plebeiam morte damnatam fuiſſe aiunt, eo quod Maritos ſuos tres, ope viridis æris in beta cocta porrecti, unum poſt alium fraudulenter necavit.

Licet laudanum Opiatum potentiſſimum ſit remedium, attamen, ſi immoderatè ſumatur, Venenum quodammodò dici poteſt; ſic leguntur paſſim hiſtoriæ Mortuorum ex nimia quantitate Laudani Opiati aſſumpti; Licet, quod raró tamen accidit, innoxiè in excedente doſi, aliquando ſumatur; ut accidit nuper in quodam Nobili Viro Melancholico, qui viginti quatuor grana Laudani Nepenthes Quercetani ſumpſit; ut in placido ſopore ſepultus moreretur, quod tamen haud ac-

cidit, nam Urinam copiosè emisit, & sic nullam persensit noxam, & hoc accidit hoc anno 1712.

De quodam Veneno usu formicarum ad sagittas inficiendas facto, meminit *Clariss. ac Eruditiss. D. Lochenerus in sua Myrmecologia Part. 3. membr. 3.* quod eruditum opus ut publici Juris faciat enixè, Illustrem Autorem rogo.

De Veneno confecto ex semine Hyoſciami, & Buffone cum Vino meminerunt aliqui; imò ex solo seminis Hyoſciami suffitu venenosa symptomata suborta notavit *in centur. 3. suar. Observ Histor. 24. D. Hagendornius*, referendo, filiolum Coriarii cujusdam nondum annum ætatis unum transgressum fuisse, qui præter pavorem, vociferationem, doloresque cruribus insistere nequibat cum febri, languore &c. Audivit inter sermones cum Parentibus habitos, vicinam quandam dolorosa crura semine hyociami suffumigasse; Quid fit? Infans hic plus incalescere, difficulter spirare, & circà auroram sequentis diei convulsivis artuum motibus agitari cepit, datis licet antiepi lepticis, cordialibus &c. mortuus tamen fuit.

Exemplum delirii ex Hyoſciamo notavit *Bierlingius*; ex Decocto florum Hyoſciami epilepsiam subortam fuisset refert *Seligerus*, ex salino-sulphureis fœtidis enim atomis convulsivas irritationes oriri posse putavit *Illustriss. D. noster Præses Lucas Schrekius in Scholiis ad Observ. 138. Ann. 1. Decur. 2. Miscellan. Academ. Curiosor. pag. 341.* Incautè comedit Infans semina Aquilegiæ, Raporum & Hyoſciami, & mortem esse sequutam scripsit *Langius de Morbill. Coroll. 3.*

Decoctum cum sale, & Cicuta ex aqua paratum, molestiam afferre posse mihi retulit Venetus quidam; qua de re historiam narrat *Clariss. D. Hagendornius* de quodam Artifice, qui Carnem bubulam elixam cum Petroselini radicibus, ceu putabat, comederat, ex cujus usu tum ipse, tum Conjux paucis à sumpto hoc ferculo horis insanire, ridere, vociferari, aliaque insolita exercere ceperunt, tanta cum violentia, tantoque cum Domesticorum metu, ut vinculis digni judicarentur. Res tùm temporis ad Magistratum defertur, inquiritur causa, ad amussim omnia examinantur, tandem auditur post esum.

esum edulii hujus esse secuta hæc symptomata; Reliquiæ edulii probè examinatæ, radices, & folia Cicutæ, loco Petroselini in conspectum præbent; Interrogata Ancilla, undè desumpserit hujus farinæ Petroselinum, respondit exhorto domestico. Jubetur recens herba afferri & Cicuta ex figura cognoscitur; Similem casum refert *Kircherus de Peste*.

Sal imbutum spuma Buffonis, uti dixi suprà, non tantùm Venenum evadit, sed Saccharum quoque, hoc enim sal dulce vocatur, & ad multos inficiendos Coquus quidam Gallus utebatur tali saccharo spuma Bufonis imbuto, quo edulia condita, edentibus offerebat non sine noxa; quod mihi retulit *Octavius Capellus* Medicus olim noster Ferrariensis Doctissimus, modò Hydrope denatus.

Radix solani Sylvatici si in poculum Vini injiciatur, & de Vino illo alicui propinetur, ab omni cibo alienum assumentem fore, ait *Gesnerus Lib. 1. Epist.* cum *Schenckio Lib. 7. Observ.* quod si cochleare aceti, aut Succi Limonis biberit, statim liberatur, ac edit, & ita contra alia Venena maximam vim habere succum Citri, Limoniorum, atque aceti credendum.

De Pompeio Columna Cardinali, refert *Jovius in ejus Vita*, qui post comestas ficus multa nive refrigeratas in complexu Augustini Niphi Philosophi, integris sensibus expiravit; hoc tamen per accidens fuit, ficus enim licet glacie frigefactæ venenatæ non sunt; potiùs verò dicendum, vel à magno frigore, vel ab alia venenata materia immixta fructibus illis Mortem derivasse.

Quidam immiscuit Tabaci pulveri Cantharidum pulverem, & statim summo Capitis dolore est correptus, una cum mictione cruenta, vix enim tali odorato pulvere symptomata prædicta insurrexere. Ità Cossinus Eques Romanus, teste *Plinio* amicitia Neronis notus cum lichene laboraret, vocato ex Ægypto Medico, Cantharidum potu ab eo interemptus est.

Pravus est etiam, ac venenatus anhelitus felium, si *Schenckio* fides habenda. Quidam enim fuere, qui cùm noctu

in Lectis feles secum habuissent, & infectum ab eis aërem inspirassent, hectica febri, & marasmo tandem consumpti miserè perierunt.

Anno 1537. 24. Novembris, referente *Petro Foresto Observ. Lib.* 30. fuit exhibita in Curia Romana in Carceribus sabellicis mixtura venenosa sequens duobus morte damnatis, quæ habebat sublimati ʒ. j. Arsenici. Cristallini, Risagalli ana ʒ. ß. Nucis Vomicæ ℈. ij. Gallorum Elephantinarum N°. ij.; Radicis Thymeleæ ʒ. j. Cantharidum ʒ. ß. Napelli ʒ. j. Virus quod destillat ex dente Viperæ ℈. j. omnibusque in pulverem redactis tenuissimum cum Saccharo rosaceo facti sunt boli octo, & quatuor uni exhibiti sunt, & alteri socio suo quatuor, & jussi sunt stare apud ignem. Ego autem fateor hanc mixturam valdè venenosam esse, utpotè quæ componitur ex variis, ac præcipuis corrosivis, quæ suis penetrantibus, ac scepticis particulis componentibus lacerando fibras internas viscerum brevi mortem adducunt.

Scientiam Fœminarum in Veneficiis prævalere novit etiam *Plinius*, & post eum *Frommannus de Fascinatione Lib.* 3. Hinc fœminas veneficiis apud Romanos Primùm usas esse, autor est *Titus Livius*; & sanè faciliùs ira percitæ venena ministrant Mulieres; Sic Vetula quædam præparabat venenosam potionem ex Mercurio sublimato, Opio, Calce viva, & Lixivio, ex cujus assumptione de facili mors accedebat, propter ulcerationem in Ventriculo, & faucibus factam.

Admodùm Rever. Pat. Franciscus de Lanis Soc. Jesu *Sacerdos Philosophus, ac Mathematicus Insignis in tom.* 2. *sui Magisterii Naturæ, & Artis*, pro certo docet, in omni Corpore venenoso latere ejusdem veneni antidotum; sic ait Ipse in Nicotiana, Oleum, quod distillatione ultimò egreditur, Venenum esse omnium pene efficacissimum, quemadmodum etiam *Clariss. Redi* testatus fuit, & nihilominus, aqua ex viridi illa planta suavi colore balnei destillata sanandis vulneribus sola est remedium præsentissimum, adeò ut nullum ad hunc usque diem aliud præstantius remedium ad vulnera, se observasse ait citatus *P. La-*

P. Lana; imò addit, Pinguedinem Viperinam, Veneno Viperæ remedium esse infaillibile, & observat, quod si Venenum situm sit in partibus volatilibus, ejusdem remedium invenitur in partibus fixis: si verò Venenum sit in partibus fixis, ejus Antidotum investigandum est in ejusdem Venenosi Corporis partibus volatilibus & sic, cùm Oleum Nicotianæ vulneri instillatum Venenum sit, ejusdem herbæ liquor aqueus vulnera sanat, ut sæpiùs se expertum esse fatetur *citatus Lana Tom. 3. Lib.* 24.

CAPUT CXIX.

De Amuletis contra Venena.

IN præsenti Capite nonnulla enumerabimus Amuleta adversùs Venena, à diversis Autoribus decerpta quorum fides sit apud ipsos; quoniam circà istorum usum multum vanitatis, nec non sæpè superstitionis etiam concurrit; undè à Galeno remedia irrationabilia, & absurda dicebantur; Attamen aliqua ex istis naturalibus viribus pollent propterea non prorsùs rejicienda; Undè saltem eruditionis gratia curioso Lectori sequentem Amuletorum Catalogum porrigere non incongruum putavi. Sit ergo contra ictus venenatos primùm Amuletum Lapis Bufonis juxtà *Mizaldum.* De hoc lapide, & quomodò eliciatur à Bufonibus, & quomodo iste Lapis verus probari debeat, videatur *Joh. Ad. Weberus*, *Paulinus*, *Henr. Kippingius*, *Ant. Le Grand.*, *Venturinus*, *Lemnius*, *Rulandus*, *Sachsius*, *Gaffarellus*, *Baricellus*, *Mus. Calceolar.*, *Schroderus*, *Camerarius*, *Wormius*, & *Joelis*, qui, inquit, lapidem in capite Bufonum repertum Auro inclusum, indigito delatum, omnis Veneni præsentiam ostendit, sudore enim madescit.

Idem alii dicunt de Lingua Serpentis, quæ propriè est dens Lamiæ; Porrò Bufones ipsos exsiccatos, manuque retentos curare læsos à Bufone testantur *Bartholinus*, & *Paulinus*.

Adamantem Orientalem, Achatem, Hyacinthum, Sapphirum, Smaragdum, & lapidem Draconitem, Venenis contrariari multi putant. His autem remediis non nimis esse fidendum ait *Matthiolus*. Exuvias serpentum laudant alii. Porrò serpentum oculos annulis inclusos, atque gestatos, ut Carnes tangant, pro Curatione, & præservatione Venenorum commendat *Wormius in Musæo*. Idem de Glossopetris aiunt alii, à multis Glossopetræ pro dentibus Canis Carchariæ reputantur. De quibus legatur *Wagner. Histor. Helvet. Helvvigius Cons. med. Jo. Reishius*, & *Wolfius in Scrutin. Amulet.*

Cornu Monocerotis in digitis gestatum à Venenis præservare ait *Andr. Baccius de Unicorn.* communiter etiam venditant, quod Unicornu sudet præsente Veneno, sed pro falso declarat *Primerosius Lib. 4. de Vulgi error.* De quodam lapide extracto è capite Serpentum Indorum à Lusitanis *Cobras de Cabelo* nuncupato, referunt aliqui contra venenatos ictus miram vim habere; quam tamen virtutem negat *in suis Experimentis Dominus Redi*, longum habendo sermonem de hoc lapillo. De poculo Indorum Regum ex Unicornu, ad indicandum, & infringendum Venenum meminit *Philostratus*, cum *Paulo Ammanno de mat. med.* De poculis pariter factis ex Fraxino tanquam contra Venena meminere nonnulli, inter quos *Henr. Salmuth. comment. ad Pancirol. Lib. 2.* Quin, & Fraxini succus ad Serpentum morsus mirabili successu à Practicis usurpatur, advertente *Ant. Le Grand. in Curios.* & hoc putant Scriptores provenire ab antipathia Serpentis cum hac Arbore, unde retulit *Plinius hist. nat. Lib. 16. cap. 13.* tantam esse vim hujus Plantæ, ut ne matutinas quidem, occidentesque umbras, quàm sunt longissimæ Serpens arboris ejus attingat, adeò ipsam procul fugiat; imò sequitur ipse *Plinius*, apud quem tamen fides sit; si fronde ea in gyro claudatur ignis, & serpens, in ignem potius, quàm in Fraxinum serpentem fugere; Sed de Fraxino, & aliis quibusdam Plantis serpentibus contrariis, si vario modo adhibeantur, licet multi non ambigant, id tamen in fabulis refert Insignis *Franc. Redi in Obs. de Viperis. Ælianus* pariter narrat Atticas Mulieres Agni

Agni foliis Cubilia ſubſternere, quod ſerpentibus eadem ſint infeſta. Et *Lobelius* aſſerit odore ſolo Balſami Viperas enecari; quod negare tamen videtur *Paulus Ammannus.* Porrò ſpinæ albæ ſemen expellere Serpentes ait *Dioſcorides*, ſed exiguam Fidem huic Amuleto tribuit *Sanctorius de vitand. errorib. Lib.* 8. Betonicam laudat *Plinius*, ſicuti Myrthum Panicam. *Sim. Paulli in Quadrip. Botanic.* veluti herbas optimas adversùs ſerpentes.

In ſua Hiſtoria Æthiopiæ D. *Job. Luldolfus* ait omnia herbarum miracula ſuperare *Aſſazoe* Plantam efficacem contra Aſpidum venena, ut nocentiſſima ſerpentum genera hac herba tacta ſopiantur, & ceu mortua jaceant, quin, & umbra illius Viperis ſtuporem inducit, ut ipſas innoxiè tollere poſſis, & qui radices hujus herbæ manducaverit inter hydros, & Cherſydros ſine metu ambulare poterit, imò annos multos ab eis tutus erit; Viſique fuerunt Abyſſini, his radicibus uſi, angues venenatiſſimos inſtar Anguillarum manu tractare, collo inſtar collaris circundare, eoſque quandò liberet impunè occidere.

Clariſſ. D. Matthæus Blavv *Medicinæ Doctor Sapientiſſ. in Univerſitate Friburgenſi, atque Academ. Curioſus eruditiſſ. in cent.* 1. *obſerv. Acad. Cur.* $n^{o.}$ 4. docet, Petroleum, & internè & externè certum eſſe Antidotum contra Napelli virulentiam. Magnam ſpem adversùs Venena ponunt multi in lapide Bezoar, quem Amuleti inſtar adhibitum vim Venenis adimere ſcribunt *Cardanus*, *Wormius*, *Serapion*, *Bodinus*, & alii.

Lachrymam Cervi corpori alligatam contrà Venena valere ait *Cardanus.* De Cervi dente idem inquit Agricola, imò ejuſdem efficatiæ eſſe Ungulam dextri pedis volunt alii. Si Corio Cervi induatur homo, is à Veneno tutus erit, teſte *Sexto* Philoſopho Platonico, Pariter os de Corde Cervi geſtatum à venenoſorum animalium morſibus immunem reddire conſtat ex *Theatro ſympth. Rattray*, cui opinioni ſubſcribit etiam *Barirellus in hort. Genial.* Sic *Ælianus*, & *Mizaldus* volunt, Serpentes nunquam accedere, ubi adeps Cervi jaceat. Cornu Rhinocerotis Alexipharmaci titulo in Muſæo ſuſpendi *Imperatus* notante

notante *Thoma Bartholino de Unicornu*, & *Jacob. Wolffio in scrutin. Amulet. Medic. cap.* 2. *Sect.* 1.

Laudat *Rhumelius* sequentem mixturam, quæ si prope Cor gestetur omnis generis Venena fugat, ipso tamen suadente. ℞. Antimonii crudi ℥. iiij. Reguli Stellati pulveris. ℥. ij. Arsenici Albi ʒ. j. fiant cum Tinctura Microcosmi, & Mucilagine Tragacanthæ, orbiculi cum sign. Scorpionis. Pariter Cor Upupæ collo appensum virus omne evitare scribit *Alex. Venturinus in med. Animal.*; & *Ego* innui *in mea Zoologia parva part.* 2. *cap.* 27. imò Lupi oculum dextrum collo portatum idem facere scripsi in *citata Zoologia part.* 1. *Cap.* 26. De smaragdi viribus contrà Venena multa refert *Petrus Johannus Faber in Panchim. Cap.* 15. & *Jacob. Wolffius in scrut. Amulet. Medic. pag.* 419. De aliis Gemmis etiam Amuleti loco contrà Venena gestandis videatur *Helvvigius*, & *Henr. Kippingius in Institut. Physic. Lib.* 6. Ramus Mali Granatæ Animalia Venefica fugat, & Corylus serpenti funesta est, ut aiunt *Honor. Fabri de Plantis*, *Weckerus de Secretis*, & *Anton. Mizaldus de Secret. hortor. Lib.* 1. quo in loco etiam docet, quod si Absinthium, Artemisia, & Abrotanum per ambitum horti plantata, vel in angulis commodè sint disposita, serpentes nequaquam illic stabulent.

Filicis folia Serpentem non recipere legitur in *Wolffio loco supra citat.* Apud *Plinium* habetur, quod si locum, in quo versantur Scorpii, surculus, sivè ramulus veri Heliotropii circumscripserit, illi hinc egredi haud poterint; Si autem ipsa herba imponatur, aut respergatur protinùs eos emori tradit; idem occidere volunt alii ex tactu radicis herbæ, quam Scorpio idem dicunt, ut ex *Matthiolo* colligitur. Ridiculam Curationem pro iis, qui Scorpionum ictum passi sunt recensent *Diophanes*, *Apuleius*, & *Zoroaster*, referente *supra citato Wolffio*; quod nimirum læsi à Scorpione retrorsum asino insidere debeant aliquandiù, ut scilicet facies ad caudam sit directa atque hinc dolorem illum in Asinum derivari volunt, eumque non cessare priùs, quam Asinus peditu crebrò succumbat, ac emoriatur; sed vanitatem hanc esse ridiculum nos cum *Mizaldo* credimus. Radis Plantaginis contrà Venena infanti-

fantibus affigitur. Si quis silente Luna Rhamnum erutum secum ferat, Veneni efficaciam non sentire ait *Dioscorides*. Pariter de Anchusa referunt, ipsam adversùs omnis generis virus vim magnam habere. Efficax est Laurus contra Venenum teste *Martin. Lippenio de Stren. cap.* 3. & *Cornelio à Lapide in Cap.* 8. *Ezechiel.* Malum Citrium plurimùm contrà vim Venenorum prodesse scripsi *Ego in mea Citrologia.* Bufones venenatos fugare odorem Bryoniæ, vel Rutæ ait *Clariss. atque eruditiss. D. Christ. Francisc. Paullinus Academiæ Naturæ Curiosorum maximum ornamentum in suo Bufone Curioso pag.* 52. Radicem Pæoniæ frequenti in usu esse Afris, ob ingentem vim immanium serpentum inquit *Sim. Paulli in Quadripart. Botanic. class.* 2. præstat enim viatoribus, & peditibus, eam commendare, ut de collo suspendant, & hac arte se præmuniant adversùs ictus, & morsus virulentorum Animalium. Atque hæc sint satis de Amuletis contra Venena.

APPENDIX I.

QUAMQUAM singulatim Venena à nobis ruditer, atque incomptè sint exposita, attamen Venenorum doctrinam reassumendo breviter, ac velut in Compendium redactam pro coronide ipsam hic affigere non incongruum putavi, ut brevi exarata stylo faciliùs memoriæ demandetur, & in ea tenaciter conservetur. Dux sit in præsenti texenda Appendice *Clariss. ac nunquam satis laudatus D. Lucas Tozzi Neapolitanæ Scholæ maximum Lumen, ac ornamentum*, qui *in Lit.* 1. *Comment. in Aphorism.* breviter quidem, sed nervosè de Venenis disseruit. Varia igitur Venenorum genera ad duas Classes referri possunt; aut enim inimica sunt solidis partibus nostri Corporis, aut humoribus adversantur. Primæ Classis multa sunt, & diversa, sicuti diversa sunt partium genera, ut, verbi gratia, Cerebrum stupescit ab Opio, coarctantur fauces à solano, Pulmones à Lepore marino inficiuntur, vesica à Cantharidibus læditur &c. ut seorsim, ostendi in propriis Capiti-

bus Venenorum secundæ verò Classis sunt ea, quæ humores, ac potissimùm sanguinem vitiare valent, vel illum dissolvendo, ac, ut ità dicam, fundendo, vel coagulando, & in grumos vertendo, unde sistitur circulus, & exindè Mors accedit; & talia Venena sunt, Vipera, Scorpio, Canis Rabidus &c. ex his enim sanguis, vel plus justo fluidior evadit, aut concrescit in grumos, adeòque extincto, vel resoluto spiritu inhabilem reddi motui Cordis, & vitæ tuendæ certè constat; & sic non omnia Venena pari modo inficiunt, & necant; quædam enim, ut malignam suam vim exerant cum sanguine misceri debent verùm si ore sumantur, nullum damnum inferunt, & hoc pacto Viperæ Venenum, & Scorpii non occidunt; at verò inflicta, & sanguini mixta, exitiales pariunt effectus; Undè autem fit, quod à quibusdam Venenis certæ solùm, & peculiares partes afficiantur, reliquæ verò non item? Ut de Cantharidibus, Lepore Marino accidit; sanè aliundè congruentior ratio peti non potest, quam à consentanea, & dissentanea actione, quam excitant cum fermentis, & poris partium quas pervadunt Porrò Cantharides, sunt verba *citati Clarissimi Tozzi*, magnam ineunt fermentationem, cum sero, & urinario sale, cujus causa tantam id contrahit acredinem, ut Vesicam non solùm vellicet, sed etiam corrodat, & mictum sanguinis inducat, qui deindè usu lactis sedatur. Non tamen hinc inficiabor, Venena illa, quæ inflammationes, ulceraque in Ventriculo excitant, si interiora vasa, & cruorem pertingant, illum quoque vitiare, & vel exsolvere, vel coagulare, observatum enim est in Cadaveribus venenatis ab Arsenico, & sublimato non semel Venam Cavam ascendentem, & dextram auriculam Cordis cum adjunctis valvulis, erosas apparuisse, & à circulante Veneno una cum infecto Chylo, & sanguine. A Cicuta verò, Mandragora, Napello, & Hyosciamo adeò infringuntur succi Ventriculi dissolventes, & Intestinorum, ut etiam adjacentes partes hebetent, atque mortificent; indeque pariter Cruorem præterfluentem inficiant, & denique congelent. Apertè igitur modò liquet, quare ab aliquibus Venenis febris, sitis, ardor, & inquietudo; ab aliis autem

autem frigus, sopor, languorque exoriantur, atque etiam magis in uno, quàm in alio viscere, quoniam non æquè ab illis sanguis inficitur, neque æqualem fermenta Corporis nostri depravationem, & perturbationem subeunt. Habitudo quoque, & textura membrorum plurimùm sanè in his valere potest; quamobrem Cerebrum, suaptè natura debiliùs, magis affici, & gravari ab Opio videmus, quo crassescens sanguis oneri partibus esse solet.

Antidotorum porro ratio non adeò inexplicabilis esse videtur, quandoquidem, teste *Sturmio in Physic. Electiv. pag.* 475. quod speciatim attinet ipsa Venenosa Animalia, aut ipsorum partes, quæ proprium Venenum quasi sugunt, ac retrahunt, id haud magis mirandum nobis videtur, quam quod spongia præsertim leviter prius humefacta, & charta bibula, avidius multò, quàm alia Corpora, humores vicinos, aut vapores humidos imbibant. Ut enim humor omnis (sunt verba citati *Sturmii*) in motu quodam est, & in istorum Corporum poros, procul dubio ideò faciliùs illabitur, quia proportionati magis sunt suis partibus, quàm aliorum Corporum pori minus patuli, vel ad cohæsionem minùs apti, & ita venenati halitus motu vehementissimo huc illuc agitati, quia in partibus animalis Venenosi, undè venerant, præsertim contusi priùs & contriti (ut interiora magis denudentur) vulneri applicati vias, & meatus inveniunt, suomet ante motu ordinario paratos, adeòque magis, quam possent esse ullius corporis pori, sibi proportionatos, non possunt non isto suo vehementi impulsu eo promptiùs confluere, ubi minimè impediuntur. Reliqua verò introrsum assumpta, ut pinguia, Oleosa &c. nulla ratione Venenis resistere videntur, quàm, ut partium suarum plexibus illorum partes implicando, aut tarditate istarum, harum impetum, & vehementiam sistendo; vel etiàm nonnulla volatilia venenatas particulas unà secum avehendo, emovendo, evaporando &c. Præservativa tandem, vel eadem ratione juvant, si sint è dictorum genere, vel dispellunt virulentos halitus, ac arcent à corpore animalis, ut accensa sulphurea, aut quælibet

notabiliora, & grandiora lignorum etiam incendia, vel intrà se declarato insuper modò combibunt.

Quare autem in quibusdam locis non reperiantur Animalia Venenosa, ut in Hibernia referente *Clariss. D. Carolo Philippo Lombardo in Miscellan. Curios. Decur. 3. ann. 3.* rationem si quis expectat, ea quærenda est in effluviis, ac particulis sulphureis, acribus, & faciliter inflammabilibus, emanantibus è visceribus terræ, quæ sanguinis, reliquorumque humorum circulationem, ac fermentationem præternaturaliter augent, eorum compagem ità relaxant, atque pervertunt, quo minùs particulæ eos constituentes in unum, eundemque ordinem conspirare possint, unde Venenosæ, ac quæ earum naturam supplent, (utpotè quæ ad motum sunt concitatiores, eo quod sulphureæ sint naturæ) magis in massa sanguinis, & structura Corporis exaltantur, & prædominantur, unde sanguinis, & reliquorum humorum circulatio, & fermentatio non solùm præternaturaliter augetur, sed, & vasa itidem excessivè distenduntur, ità ut tumor, vasorum ruptura, suffocationis periculum, ipsaque Mors tandem subsequatur. Res erit clarior, & firmiori stabit sententia talo, si, ut verbis utar *citati D. Lombardi*, paucis in mentem anatomiam terræ ejus loci revoco, quæ pinguis valdè, ac sulphurea est, ità ut etiam effodiatur, exsiccetur ac defectui lignorum combustibilium substituitur, eodem modo, ac Belgæ, qui ex terra ejusmodi pingui, ac sulphurea ipsorum combustibile parant; Hinc terræ huic incumbentes proprio damno conqueruntur de dolore capitis immani, imò si comburatur hæc terra, fœtorem de se emittit, ipsorumque incolarum assidua est querela, quod frequenti dolore capitis corripiantur ex illius terræ fumo. Antequàm autem præsentem Appendicem claudamus, advertendum esse puto cum *Wedelio*, Venena omnia esse, vel Corrosiva, vel fermentativa, vel vaporosa, vel mixta. Corrosiva autem si fuerint escharam Ventriculo; aliisque internis partibus nostri Corporis inducunt, undè partibus ad vitam absolutè necessariis destructis, necessum est machinam ipsam Corpoream

poream subrui, & principia vitalia omninò destrui, Fermentativa, quæ sunt, motum præter naturam, eumque vel absolutè lethalem, vel summè tamen periculosum inducunt, unde calor febrilis, æstus, deliria insurgunt. Vaporosa spiritus obnubilant, suffocant, & destruunt, adeòque Corrosiva solidis, Fermentativa humidis, Vaporosa spirituosis partibus imprimis sunt hostica, Mixta verò Venena universis. Quæ autem de his non participant, ut verbi gratia Pix assumpta, & plurima alia inter Venena vulgò relata, in numero Venenorum tantùm per accidens talia, & impropriè dicta, referenda sunt.

Notandum porrò cum *Boneto in Mercur. Compit. Lib.* 18. nullum esse Alexipharmacum, quod omnibus æquè Venenis conveniat, adeòque nulli plus est tribuendum, quàm reverà indè experientia testari potest; sunt quidem Polychresta quasi tria, & generalia, Tinctura Bezoartica, Theriaca, Mithridatium, seù Orvietanum, quæ sunt remedia antiquissima, & per tot sæcula probata, adeòque licet inconcinna variorum ingredientium congerie conflata, non temerè rejicienda sunt. Advertit tamen *Helmontius*, Alexipharmaca ante initum somnum maturè propinata esse efficatiora, imò intoxicati à somno sunt arcendi, per somnum enim facilè irrepit Venenum ad Cor, quod etiam docuit post *Avicennam*, *Sennertus*.

Atque hæc sunt, quæ de Venenis dixisse, ac literis consignasse placuit mihi, in arduo, & tam difficili argumento. Itaque Tractatum hunc tenuem de Venenis obsignare, mihi liceat, & summum rerum omnium parentem Deum ter Maximum, ter Optimum, ter Beatum ex intimo Cordis sensu Venerari. Sit ergo.

APPENDIX II.

Excerpta ex Transactionibus Philosophicis Ann. 1731. *Mensium Martis, Aprilis & Maii. Volum.* XXXVII. *Num.* 418. *Art. VII. p.* 84--100.

Epistola conscripta a Domino T. MADDEN M. D. Dublinensi *ad Dominum* Cromvvell Mortimer M. D. *Regiæ Societatis à Secretis, in qua datur Relatio* duarum Mulierum necatarum a solo Veneno AQUÆ STILLATITIÆ FOLIORUM LAURI, *ut et variorum experimentorum in Canibus factorum; ex quibus constat dictam* AQUAM FOLIORUM LAURI *unum esse ex* VENENIS *maximè* LETHIFERIS *hucusque cognitis.*

VIR CLARISSIME.

ANTE aliquot menses hîc aliquid verè insoliti evenit, quod Veneni maximè simul periculosi lethiferique notitiam nobis suppeditavit: hoc hucusque tale esse nunquam cognitum fuit; licet apud nos frequenti in usu fuerit. Tale dico esse simplicem aquam, quæ destillatur ex foliis *Lauro-Cerasi.* Aqua hæc in initio lactei est coloris, verùm Oleo, quod cum ea in quantitate satis magna ascendit, quantùm fieri potest, separato, quod fit aquam trajiciendo per manicam laneam, Aquæ communis pelluciditatem aquirit.

Habet odorem Amygdalarum amararum, sive nucleorum Persicorum, & per multos annos frequenti in usu fuit apud Mulieres nostrates & coquos, gratum ut conciliarent saporem illum quibusdam obsoniis quæ apud nos *Creams* & *Puddings* vocantur. Vini etiam liquorumque spirituosorum Potatores multum ea usi fuerunt & ut plurimum partem unam *aquæ stillatitiæ è foliis Lauri* cum quatuor partibus *Aquæ vitæ* miscent.

Talis

Talis uſus, quamvis frequens, nullius unquam, quantum videri potuit, pravi ſymptomatis cauſa fuit, ad hæc uſque tempora, ad menſem ſcilicet *Septembris* anni 1728, in quo menſe accidit quandam *Martam Boyſe* ancillam Domûs cujuſdam, in qua magna hujuſce aquæ quantitas venalis erat, lagenam ejus aquæ plenam a Domina obtinuiſſe, eamque matri ſuæ *Annæ Boyſe* dono dediſſe, tanquam magni pretii & momenti cardiacum.

Anna Boyſe lagenam hanc dono dedit *Franciſcæ Eaton* ſorori ſuæ: hæc tabernam tenebat in urbe, & ejus ope putabat ſe poſſe ſibi conciliare gratiam eorum qui apud ipſam emere ſolebant. Idcirco paucis elapſis diebus duas circiter illius *Aquæ* uncias obtulit mulieri, quæ vocabatur *Maria Whaley*, & quæ ex ipſa merces aliquas emerat.

Maria Whaley circiter duas tertias partes aquæ illius quæ ipſi oblata fuerat, bibit, abiitque. Quod ſupererat potavit *Franciſca Eaton*. *Maria Whaley* aliam petiit tabernam, aliquid aliud emptura, & intra quadrantem horæ, poſtquam aquam hanc bibiſſet, conqueſta eſt (ut ipſe didici) de violenta ſtomachi perturbatione: in domum deducta eſt, & ab hoc momento temporis loqui amplius non potuit; & intra horæ circiter ſpatium ſine Vomitu, Alvi, fluxu, ullave Convulſione mortua eſt.

Franciſca Eaton Tabernaria ea quæ acciderant ſorori ſuæ *Annæ Boyſe* ſcripſit, quibus auditis hæc ad illam venit, affirmavitque, poſſibile non eſſe tale Cardiacum (ſic enim hanc aquam vocabat) cauſam fuiſſe mortis illius mulieris; & ut illam dicti certiorem faceret, convinceretque, tria circiter illius aquæ cochlearia fudit & bibit; Cum *Franciſca Eaton* adhuc per duo circiter minuta colloquuta eſt; & adeo conſtans fuit in affirmando & perſuadendo illi liquorem hunc noxium non eſſe, ut duo adhuc cochlearia hujus fuderit ſimiliterque biberit. Vix ac ne vix quidem in ſedili ſita eſt, cùm ex hac vita migravit ſine ullo gemitu, ullave Convulſione.

Franciſca Eaton, quæ, ut antea obſervavi, paulo plus quàm unum hujus aquæ cochleare biberat, nullam in Stomacho, vel

vel in alia Corporis parte ſenſit perturbationem : verùm ad omnes peſſimos eventus, morboſve prævacendos ſtatim Emeticum aſſumpſit, & ab hoc tempore benè ſe habuit.

Maria Whaley ſepulta eſt, nec ab aliquo, quantum invenire potui, niſi a Magiſtratu qui in Homicidas inquirit (Anglis the Coroner dicto) viſa & examinata eſt. Veni viſurus *Annam Boyſe* poſt viginti quatuor horas circiter ab ejus obitu; ſed mihi Cadaver ejus aperire non licuit. Sexaginta circiter Annos nata erat : Facies & cutis ejus ſolitum habere colorem mihi viſæ ſunt ; vixque mutata erant. Faciei lineamenta, ut ſic dormientis ſpeciem referret. Abdomen ejus inflatum non erat, nec ullum Veneni indicium externum in ejus corpore viſum eſt.

Mors hæc ſimilem alium eventum mihi in memoriam revocat, quem hic narrabo ; jam quatuor circiter ſunt anni, cum hic eventus accidit in Urbe *Kilkenni.* Nobilis Adoleſcens, filius Domini *Evans* Urbis illius Senatoris, per errorem ſumpſit Lagenam *Aquæ* illius *ex foliis Lauri deſtillatæ* plenam, credens eam eſſe *Ptiſanæ* plenam. Quamnam biberit quantitatem incertum eſt, verùm intra pauca minuta ad plures abiit, gemitus edens ob violentam Stomachi perturbationem. Hoc tunc temporis intento animo conſideratum non fuit, quia ille morbo laborabat, cui, vel præpoſtero Remediorum uſui ad Adſtantibus mors ejus tributa eſt.

Ut verò mihi ipſi ſatisfacerem, penitiùſque in hujus Veneni effectus inquirerem, quædam cum quibuſdam amicis feci experimenta, quorum nunc ſequitur narratio.

I. *Die tertia menſis Octobris anni* 1728. dedimus magno Cubitori Cani tres uncias *Aquæ ſtillatitiæ è foliis Lauri* ore bibendas. Tertio minuto poſtquam hanc potaverit, vehementiſſimis convulſionibus laborare incepit. Hæ convulſiones durarunt per quinque circiter minutas, poſt quæ eum vinculis exſolvi. Incidit tunc in maximam violentiſſimamque reſpirandi difficultatem, quæ circiter per octo minuta duravit, & paulatim minuta eſt : qua finitâ ſe ipſum erigere conatus eſt, ſed incaſſum.

Eum

Eum denuò alligavi, illique dedi adhuc aquæ ſupradictæ ſeſcunciam, qua epota peſſimè ſtatim ſe habuit, & ſine novis ullis convulſionibus, vel iterata reſpirandi difficultate intra duo minuta mortuus eſt.

Ejus Stomachum aperiendo, in eo inveni integram aquæ quam biberat quantitatem; ejus aquæ ſuperficies ſpuma copperta erat, verùm nulla erat in Colore, Conſiſtentia vel Odore mutatio. Interna Ventriculi ſuperficies nullum omninò inflammationis ſignum exhibuit, nec ulla viſibilis adfuit mutatio in ejus Tunica Villoſa.

Venæ Ventriculi, Venæ omnes Meſentericæ, ſimul & Vena Cava ſanguine multum turgebant; è contra Arteriæ inſignem in modum vacuæ erant. In Hepate & Veſica Fellea nullam omninò inveni mutationem. Renes prætermodum ſanguine turgebant, & ſubcærulei videbantur coloris, æquè ferè ſaturis, ac eſt Color Pruni violacei. Cùm inciſuram feciſſem in uno ex his Renibus maximam effluxit ſanguinis ſolito fluidioris quantitas. In Corde nihil præternaturale viſum eſt. In Cerebro nulla planè aderat mutatio.

II. *Die* 24. *Octobris*; Seſcunciam ejuſdem Aquæ Cani minoris magnitudinis dedimus. Ea ſtatim vinculis exſoluta eſt, & intra duo minuta membrorum uſum amiſit. Multoties ſe erigere & incedere tentavit; ſed titubavit, vacillavitque deinque cecidit. Hæc per quinque ſexve minuta circiter, indeſinenter iteravit. Denique violentis affecta eſt convulſionibus, præcipuè in Muſculis Caput & Spinam Dorſi extendentibus. Poſt minuti circiter ſpatium hanc habuit Convulſionum ſpeciem, quam *Opiſthotonos* dicunt; occiput enim ejus ad Caudam fortiter trahebatur.

Dein multum vomuit, & deſierunt Convulſiones ejus. Tunc tranquilla manſit per ſeptem vel octo minuta, niſi quod difficultate ſpirandi, (minore tamen, minuſque violentaquam in priori caſu) laboraret, ſpumamque ex ore dimitteret. Adhuc illi exhibuimus unciam unam hujus *aquæ*, qua epota increvit reſpirandi difficultas, & intra duo minuta de vita migravit.

 Aperi-

Aperiendo *Abdomen*, *Thoracem*, & *Caput*, omnia invenimus eodem modo ſe habentia ac erant in priori, quem ſupra memoravimus, caſu.

III. *Die* 25. *Octobris*; Dedimus uncias duas *Aquæ ſtillatitiæ è foliis Lauri* Cani ejuſdem cum præcedenti magnitudinis; in eo eadem planè ſymptomata viſa ſunt ac in præcedenti caſu. Mortuus hic fuit poſt ſemi horam; Doſem iterare noluimus, quia doſem ab eo epotam vomere non potuit. In apertura Cadaveris omnia eodem in ſtatu invenimus ac in primo caſu.

IV. *Die* 26. *Octobris*, drachmas duas & ſemiſſe *Aquæ ſtillatitiæ è foliis Lauro-Ceraſi*. Cani mediocris magnitudinis, dedimus, ſtatimque eum à vinculis liberavimus. Hic tunc totum percurrit conclave, ut feciſſet Canis robuſtiſſimus, nec ullo modo ab ea Aqua affici videbatur; citò tamen uſum membrorum amiſit. Sæpè ſe erigere, atque incedere tentavit, ſed ſemper cecidit antequam ad diſtantiam ſex pedum ex loco in quo aderat, pervenerit.

Poſt hæc multùm vomuit, ſi conſideres ei per vigintiquatuor horas cibum ſubſtractum fuiſſe; poſt vomitum affectus eſt convulſionibus violentioribus iis, quibus Canes, de quibus ſupra, affecti fuerant, idque præcipuè in muſculis Caput & Spinam Dorſi extendentibus. Hæ Convulſiones per octo, decemve circiter minuta durarunt: quibus finitis, Canis tranquillus fuit, cum profunda, quamvis æquali, reſpiratione, dormienti ſimilis. Poſt decem circiter minuta, exſurrexit, aliquod alimentum aſſumpſit, & ſat benè ambulavit. Illum reliquimus; & poſt tres horas redeuntes, illum perfectè ſanum invenimus.

V. *Die* 28. *Octobris*, Injecimus unciam unam hujus *Aquæ* in Inteſtinum Rectum robuſti Canis patulis auribus & cirris, eumque vinculis exſolvimus. Intra duorum Minutorum ſpatium incepit uſum membrorum amittere, & titubare, ſicut alii fecerant. Violentiores cæteris omnibus paſſus eſt. Convulſiones, & præcipuè in Muſculis Colli & Spinæ dorſi. Muſculi ipſius Oculorum vehementiſſimis affecti fuerunt convulſionibus quod Phœnomenon cæteris in Canibus viſum non fuit.

fuit. Ore ſpumam ejecit, frequenter ululavit, reſpiravitque cæteris omnibus difficilius. Hæ convulſiones duraverunt per viginti minuta; iis deſinentibus quietus tranquilluſque fuit, æque ac ſi dormiret, niſi quod oculi ejus erant aperti. Ejus membra tunc omnino paralytica facta fuerunt.

Eum per aliquod tempus erectum tenuimus, & ad inſiſtendum cruribus impulimus, verùm iis uti & incedere conatus non eſt. In eo ſtatu permanſit per quindecim adhuc circiter minuta, quibus elapſis affectus tunc eſt iterum violenta nervorum diſtenſione, quæ intra quinqua minuta finem ejus vitæ fecit.

Aperiendo Abdomen, invenimus Venas Ventriculi & Inteſtinorum multo ſanguine turgidiſſimas, ut in omnibus præcedentibus caſibus. In Corde, Pulmonibus, & Cerebro nulla viſibilis mutatio apparuit.

VI. *Die* 30. *Octobris*, in anum parvæ canis ſeſcunciam *Aquæ Lauro-Ceraſi* cum tribus unciis aquæ communis calidæ injecimus. Antequam eam exſolvere potuerimus, Convulſionibus affecta fuit, multumque ululavit. Simul ac exſoluta fuerit, cecidit, nec unquam poſtea exſurgere conata eſt. Affecta eſt Convulſionibus, magnaque reſpirandi difficultate per duo circiter minuta. Dein tranquilla manſit, membris extenſis rigidiſque per tria circiter minuta: quo tempore maxilla inferior convulſionibus affecta eſt, & alternis vicibus ad maxillam ſuperiorem trahebatur, & ab ea retrahebatur motu celerrimo.

His factis membra ejus paralyſi afficiebantur & per duo adhuc circiter minuta ægre ſpiritum ore ducebat. Intra ſeptem octove minuta ab injecto clyſtere omninò mortua eſt.

In Abdomine, Thorace & Cerebro omnia, ut ſolent, viſa ſunt.

VII. *Die* 2. *Novembris*, *Aquæ ſtillatiæ Lauro-Ceraſi* ſemiunciam, cum tribus unciis aquæ communis calidæ dilutam in anum parvæ Canis injecimus. Intra quatuor minutorum ſpatium cum difficultate reſpirare incepit. Eam liberam reliqui-

mus, verùm fine vacillatione ftare vel ambulare non potuit. Convulfione affecti fuerunt mufculi caput extendentes; & crura anteriora per tria quatuorve minuta Tetanum paffa fuerunt, verùm fine convulfivo motu fuit. Multùm vomuit, alvoque dejecit. Hæc non ululavit, nec magno affici dolore vifa eft, nec fenfus per omne id tempus amifit. Intra femihoram fanitatem recuperavit.

VIII. Die fequenti Drachmam unam *aquæ deftillatæ è foliis Lauri* in externam Jugularem. Venam ejufdem canis injecimus. Affecta eft convulfionibus æquè violentis ac fuerunt præcedentes, antequam eam a vinculis liberare potuerimus. Hæ per quinque circiter minuta duraverunt, poft quæ paulatim fanitatem recuperavit, & deinceps bene fe habuit.

IX. *Die* 20. *Novembris*; In robuftum canem mediocris magnitudinis, *Aquæ ftillatitiæ è foliis Lauri* uncias quatuor aqua communi, aliove liquido non dilutas injecimus. Hic intra duo minuta ad fummum poft injectionem convulfionibus & refpirandi difficultate affectus fuit. Cecidit in terram fimul ac convulfionibus affici incepit, nec unquam ampliùs fe erigere conatus eft, nec fuerunt hujus Convulfiones ullo modo æquè violentæ, & æquè diuturnæ ac in præcedentibus cafibus. Quatuor circiter fanguinis cochlearia è naribus erupuerunt. Sanguis fuit coloris maximè floridi. Duraverunt ejus convulfiones per quatuor circiter minuta, poft quæ eum invafit totius corporis paralyfis & poft alia tria minuta mortuus eft.

Invenimus Ventriculum, Inteftina, Hepar, &c. in eodem planè, ftatu ac in præcedentibus cafibus fupra memoratis. Incidendo ad pollicis diftantiam ab inferiore parte unius è Lobis Pulmonum, fanguis magna in quantitate effluxit, qui folido floridior, fluidiorque mihi vifus eft.

X. *Die* 14. *Decembris*, Injecimus quinque uncias *Aquæ ftillatitiæ è foliis Lauri* in anum canis ejufdem ferè magnitudinis ac figuræ ac verragi Italici. In initio ab ea nullo modo affici vifus eft, fed poft quinque circiter minuta incepit languere, & ufum membrorum amittere. Nullo modo ululavit, nec vehemen-

vehementer agitatus eſt, ut in aliis accidit; verùm vires paulatim amiſit uſùmque membrorum, donec tandem omninò paralyticus factus eſt. Nullis affectus eſt, convulſionibus, ſi excipias quandam *Spaſmi Cynici* ſpeciem, qua laboravit per quædam minuta ante ejus mortem quæ accidit intra ſemihoram ab injecto Clyſtere.

Aperiendo Abdomen, Venas multo ſanguine turgidas invenimus: eodem etiam in ſtatu erant Venæ Sinuſque Cerebri.

X I. *Die* 19. *Decembris*, dedimus eodem modo tres uncias *Aquæ Lauro-Ceraſi* Cani venatico magnitudinis Canis Melitenſis. Intra ſeptem minuta mortuus eſt ſine ullis convulſionibus, ſi excipias quod *Tetano* affectus fuerit in muſculis Caput extendentibus.

Cùm *Lauro-Ceraſus* ſit e numero Plantarum ſempervirentium, abundetquæ oleo eſſentiali calido, opinio noſtra fuit alias Plantas ſemper virentes poſſe participes eſſe ejuſdem venenoſæ qualitatis.

Idcircò experimentum fecimus cum *aqua* in Alambico deſtillata *ex foliis Taxi*; de ea enim arbore multum loquuti ſunt Antiqui, & ejus umbra ſola iis lethalis eſſe dicta eſt qui ſub ea ſedebant, vel dormiebant.

X I I. Tres *aquæ ex foliis Taxi* uncias injecimus in anum minimi canis venatici; verùm nullo modo indè affectus fuit.

X I I I. Dedimus etiam ore bibendas, uncias duas *aquæ* ſtillatitiæ ex foliis *Lauri fœminæ* juniori cani patulis auribus & cirris, ſine ullo effectu.

X I V. Dein experimentum fecimus cum *aqua* ſtillatitiæ *ex foliis Luxi*, quæ habebat odorem maximè narcoticum. Injecimus in anum parvi canis venatici quinque uncias hujus aquæ, verum ab ea aqua nullo modo affectus eſt, licet canem aſſervaverimus per duodecim horas poſt injectionem.

X V. Cupidi ſciendi num venenoſa qualitas *aquæ* ſtillatitiæ ex foliis *Lauro-Ceraſi* oriretur ex igne qui in deſtillatione adhibetur, illique deberetur, affudimus aquam calidam ſupra aliquot *folia Lauro-Ceraſi* contrita, validamque ex iis fecimus infuſio-

 nem.

nem. Hujus unciam Cani ingurgitare tentavimus, cujus mediam partem in Ventriculum intrasse supponimus, & post quinque minuta unciam alteram eodem modo dedimus. Canis hic visus est aliquo modo laborare Ventriculo, sed hoc diuturnum non fuit, cito enim pristinam vivacitatem, pristinumque recuperavit robur. Quibusdam post hæc minutis alia adhuc uncia illi per os exhibita fuit, cujus quartam partem amissam fuisse, & Ventriculum non subiisse supponimus. Huic cito post vagus fuit oculorum obtutus, magnoque tremore affectus est. Post quinque minuta alia exhibita fuit uncia, qua epota tremor ut antea occupavit artus, sed intra breve temporis spatium ad pristinam sanitatem & vivacitatem redire visus est.

Animo effingentes parvas has quantitates vires suas amittere, per intervalla inter quæ exhibentur, intra decem minuta post præcedentis doseos assumptionem, in ejus fauces simul & semel uncias duas cum semisse ejusdem aquæ ingurgitavimus. Hic statim convulsionibus affectus super dorsum se volvit, idque fecit ter quaterve, sed cito post supra pedes se erexit. Hic vacillavit, huic vagus fuit oculorum obtutus; & tanquam defessus Canis jacuit. Denique clausit oculos, Collum ejus extendebatur, & timebamus ne Convulsionibus afficeretur; sed pro convulsionibus, vomitus accidit quo ejecit maximam Chyli indigesti crudique quantitatem, in qua magna infusionis pars visa est; post vomitum perfectam recuperasse sanitatem visus est.

X V I. Post viginti quinque minuta ab his elapsis ore exhibuimus eidem Cani uncias duas succi expressi ex *foliis Lauro-Cerasi*, & post decem adhuc circiter minuta alia uncia eodem modo illi exhibita fuit. Intra aliquot minuta incepit amittere usum Crurum posteriorum, sed eorum usum citò recuperavit. Post hæc sumendo aliam unciam cito post præcedentes, incidit in magnam respirandi difficultatem, multumque ululavit. Deinde validissimas passus est convulsiones quibus insignem in modum afficiebantur maxilla inferior & crura posteriora.

Intra spatium quinque circiter minutorum his Convulsionibus

nibus successi integra membrorum omnium resolutio. Respirationem habuit maximè difficilem simul & lentissimam. Expirationis nullum erat indicium. Aliquando duos observavimus ad inspirandum conatus citra intermissionem, idque ore semper aperto. Aliquando etiam aderat unius minuti spatium inter duas inspirationes.

Post hæc in omnibus suis Membris tremorem passus est, & intra tres horæ quadrantes ab ultima uncia epota, mortuus est sine ulla agitatione, sed cauda extensa.

Multa sunt alia ejusdem generis experimenta a nostratibus Medicis facta, quæ accuratè cum præcedentibus consentiunt hanc solam excipias circumstantiam, quod in ea sint opinione, Venenum hoc in Ventriculo & Intestinis creasse inflammationem.

Ad hujusce disputationis dilucidationem, nos, qui in alia sumus sententia, una collegimus sequentes rationes, ex quibus apparet factum tale non esse quale eorum fert opinio, & etiam nullam hic adesse ab eo veneno productam inflammationem, licet Venæ Animalis ab eo veneno interemti multo sanguine turgidæ inveniantur.

Nihil novi quod majorem huic materiæ lucem afferre possit, quam analogia quæ observari potest inter Convulsiones ab Epilepsia ortas, & eas quæ sunt effectus *aquæ* stillatitiæ ex foliis *Lauro-Cerasi*. Exempli causa, in Epilepsia Corpus totum Convulsionibus afficitur, præcipuè verò Convulsiones fiunt in Musculis Colli, Linguæ, Maxillæ inferioris & Brachiorum.

Horum Convulsionum hic est effectus. Cor fortius & frequentiùs solito pulsat; ex tali vero pulsatione necessariò sequitur sanguinem majori in copia pelli ex Arteriis in Venas. Verum quia musculi possunt magis comprimere Venas quam Arterias, (quarum Systole iis dat vim hanc pressionem superandi) idcirco sanguis, qui semper pellitur per systolem Cordis in Venas, in iis retineri debet per antedictam Musculorum pressionem & paucissima ejus copia ad Cor redire debet.

Ut rem exemplo illustremus, Abdominis musculi, cùm convulsionibus afficiuntur, Stomachum & Intestina premunt, easque

easque partes agunt ad Venam Cavam Ascendentem, ut & etiam ad Venam Portarum; hac pressione, Sanguis, qui ab extremis inferioribus partibus redit, in his Venis retinetur. Et hæc est causa cur videamus visibiles proximosque hujus pressionis effectus; in eo consistere quod hujus ope Vesicæ Intestinorumque Excrementa vi expellantur extra corpus, & frequentissimè accidat Seminis Profluvium.

Pariter expressione musculorum Colli, Linguæ, Maxillæ inferioris, eorumque actione, in Jugulares venas, earumque ramos, fit ut sanguis in Cor per Venam Cavam descendentem redire nequeat.

His addere liceat, pressionem Diaphragmatis & Costarum in Pulmones: hæ enim partes Venæ Cavæ ascendentis & descendentis Truncos comprimunt eo ipso in loco in quo Cordi inseriuntur.

Indè sequitur horrenda faciei nigredo durante Paroxysmo, ut & prodigiosa Venarum Capitis & inprimis Venæ Temporalis inflatio.

Ex his omnibus necessariò sequitur quod, si Convulsio diuturnior sit, homo mori debeat, cùm sanguinis pars trans Arterias in Venas impellatur, nec ad Cor redeat. Et, si hominis Convulsionibus mortui cadaver aperiatur, nullus dubito, quin inveniantur Vena Cava, Vena Portarum, Venæ, Sinusque Cerebri, simul & omnes minimæ venulæ ex his ortæ maxima sanguinis copia turgidæ; arteriæ vero e contrà ferè vacuæ inveniri debent.

Quod si cesset Convulsio Epileptica, antequam circuitus sanguinis sit omnino interruptus, tunc omnia iterum in pristinum redeunt statum, venæ non ampliùs premuntur, sanguis ut antea solebat circulatur, & intra paucas horas homo antea æger perfectissime se habet.

Attamen omnis hæc violenta Corporis convulsio, prodigiosa hæc Venarum inflatio, & hæc sanguinis circuitûs intermissio; hæc inquam omnia fiunt sine ulla inflammatione, ut patet ex eo quod citissimè æger pristinam recuperet sanitatem: Si enim ex Convulsione orta fuisset inflammatio, febris eam necessa-

necessario comitata fuisset; hæc vero claris, perspicuis & evidentibus signis seu notitiam præbuisset, & diuturnius tempus necessarium fuisset ut sedaretur.

Liceat nunc mihi perdendere Analogiam quæ est inter hæc Phænomena & ea quæ ab *aqua stillatitia ex foliis Lauro-Cerasi* producuntur.

Experimentis constat, Unciam unam, imo & Drachmas duas & semisse *Aquæ stillatitiæ ex foliis Lauro-Cerasi* violentiores efficere convulsiones iis quas producunt Unciæ tres, imo & Unciæ quinque ejusdem aquæ: *vide Exper.* 4. 5. *ad* 11. Si igitur necessariò inflammatio fieret ex aquæ hujus in Ventriculum vel Intestina receptione, sanè quò violentior esset convulsio, eò inflammatio major esse deberet.

E contrà videmus, quò violentior est convulsio, eò probabilius esse animal pristinam recuperaturum sanitatem: *vide Exper.* 4. *ad* 7. Et quum in pristinum redit statum, hoc eodem plane modo fit, ac in sanitatis, pristinique status recuperatione ab Epileptico, Intra quædam minuta animal evadit æquè validum vivaxque ac si nihil omninò accidisset.

Nunc si omninò inflammatio foret sequela necessaria hujus Veneni, cùm Animalia pristinam recuperant sanitatem, adhuc in iis remaneret quædam inflammatio, sive magna, sive parva, quæ violentiora diuturnioraque crearet symptomata. Verùm cùm nihil his simile videatur, cùm sanitatis recuperatio sit tàm subita, & realis, sanè validius, clariusque argumentum dari non potest, nullam hìc adfuisse inflammationem.

Si *Aquæ Stillatitiæ ex foliis Lauro-Cerasi* uncia una, majorve exhibeatur quantitas, Animal mortem vitare nequit intra quædam minuta, & in apertura cadaveris hæ videntur Apparitiones. Truncus Venæ Cavæ tùm Ascendentis tùm Descendentis, omnesque Venulæ, quæ ex Venis Mesentericis oriuntur, multo sanguine turgent Vasa hæc venosa ab Arteriis facilè distinguuntur, non solùm quia eorum tunicæ tenuiores sunt, sed etiam quia colore, quem sanguis oculo videndum præbet, differunt. Jam Concipio omnem inflammationem initium suum habere in arteriis, & in eo causam ejus

 sitam

ſitam eſſe quod liberè non poſſit ſanguis tranſire ex Arteriis in Venas. Sed ſi ſemel hæc via libera fiat, (& in hoc caſu liberam eſſe certiſſimum eſt cùm omnes venas ultra naturalem Tonum ſanguine diſtentas inveniamus), tunc inflammatio ceſſare debet, remota cauſa a qua oriebatur.

Præterea, hoc facto poſito, Venas prætermodum ſanguine turgidas eſſe, neceſſariò concludere eſt, arterias etiam ſanguine turgere non poſſe, ideoque nullam in iis dari poſſe inflammationem, quia, ſi major adſit ſanguinis quantitas in Venis, minor per conſequens, idque pro ratione incrementi in Venis, minor inquam eſſe debet quantitas in Arteriis.

His quæ ſuprà diximus, ſequentem addere poſſumus obſervationem, ſcilicet, quod, ſi quædam ab hoc veneno produceretur inflammatio, præcipuè ſe videndam præberet in interna parte Ventriculi & Inteſtinorum, quia Venenum proximè partes has tangit.

Omnia alia Venena quæ inflammationem creant in Ventriculo & Inteſtinis, agunt primò in Vaſa ſanguinea, & inflammatas corrodunt partes. Inde oriuntur Vomitus, & Hæmorrhagiæ quæ tandem abeunt in Convulſiones.

Facillimè vero quis decipi poteſt Ventriculum Canis aperiendo, & credere in eo dari inflammationem, quia Tunica ejus Villoſa rubra eſt.

Tunica interior Ventriculi Canis, in naturali ſtatu coloris eſt carnei ſubrubri, ideoque citius, validiuſque cæteris omnibus Animalibus Domeſticis digerit. Videmus etiam eum oſſa devorare, eaque perfectiſſime digerere, & quamvis ſint tantum ſemimaſticata, cum ejus Ventriculum ſubeunt, citò tamen reducuntur in conſiſtentiam æque mollem ac eam in quam reduci poſſunt omnia alia Alimentorum genera. Et hæc eſt etiam ratio cur Ventriculi Canum majorem habeant vaſorum ſanguiferorum quantitatem quam ii cæterorum Animalium; vaſorum enim ope, non ſolum Ventriculi vis muſcularis, ſed etiam ejus Calor, qui præcipuum eſt digeſtionis inſtrumentum, multùm augetur.

NB.

NB. Experimenta decimum quintum & decimum sextum mecum communicavit Dominus *Stephens* Medicinæ Doctor & unus è Sociis Collegii nostri Medicorum.

Vale, Vir Clarissime, mihique fave.

Dabam Dublini die 29. Aprilis 1731.

Johannes Rutty *M. D.* Dublinensis *Editorem docuit, quod præter hæc multa alia sint experimenta, tunc temporis etiam facta a Clarissimis & Nobil. Viris, de quibus mentionem facit Vir Clariss.* T. Madden *M. D., & quæ cum his consentiunt; quidam Viri qui iis aderant, multa proposuerunt, cum quibus volebant fieri experimenta ad videndum num darentur illius Veneni antidota: idcirco* Boli, Acetum & Lac *exhibita fuerunt Cani qui sorpserat quandam* Aquæ stillatitiæ ex foliis Lauri *quantitatem:* Bolum *&* Acetum *non multum contulisse visum est, verum Canis qui* Lac *potavit, sine ullo pravo symptomate sanitatem recuperavit, sed ob temporis distantiam Dom.* Rutty *M. D. meminisse nequit qua in proportione Lac illi exhibitum fuerit. In ea tamen est opinione pintam Lactis exhibitam fuisse. Editor multa fecit experimenta in Comitatu* Essex, *tùm* Londini *quæ cum supra enarratis congruunt eaque confirmat, ea verò divulgabit in sequentibus Transactionibus.*

Excerpta ex Transactionibus Philosophicis Anni 1731. *mensium Augusti & Septembris Volum. XXXVII. Num.* 420. *Art. III. pag.* 163 – 173.

Experimenta quædam circa venenosam qualitatem Aquæ simplicis *stillatitiæ ex* Lauro-Ceraso *sive* Lauro communi *facta in Canibus in* Toppingo Hall *in* Essex, *Comitatu, die*

 24.

24. Augusti 1731. *ut & alia facta coram* REGIA SOCIETATE *in ejus Musæo.* *A* Cromvvell Mortimer, *M. D. R. S. a Secretis.*

SUMPSI quartam partem modii Anglici foliorum Lauri, eaque folia in Alambico, posui cum viginti quatuor sextariis Gallicis aquæ (id est libris Medicis triginta & duabus) hanc communi methodo destillavi, ut hoc fit in Aqua *Pulegii*, *Menthæ*, aliis ve simplicibus aquis. Cùm in initio ignis calor major esset quam esse debet, transiit oleosum quid cum Aqua, (1) quod fecit ut ea lactea appareret, quousque sextarius circiter (id est unciæ sexdecim) transierit: Hæc gustu & odore penetrantissimo similis erat prunorum Armeniacorum nucleis, ut & aqua altera (2) quæ primam subsequuta est, & eâ pellucidior erat. Duos primos sextarios hujus seposui: tunc duos alios sextarios (3) destillatione elicui, quæ aqua in odore & sapore nullo modo erat æquè acris ac prima, sed potius similis erat *Aquæ Cerasorum nigrorum.* Reliquum ferè insipidum erat. Folia post destillationem subfusca erant & fragillima, habebantque saporem amarum sine austero, vel acutum saporem Nucleorum Prunorum Armeniacorum, qualem habent dùm recentia sunt.

Eodem die post meridiem sumpsi Catulum natum ex Patre & Matre diversæ speciei, pendentem duas libras cum semisse, & a sexdecim circiter diebus natum; Lac e Matris uberibus suxerat ante meridiem, sed tunc a sex horis cibo omni se abstinuerat. Sumpsi unciam unam aquæ tertiæ, cujus partem aliquam Catulo dedi, idque paulatim ope parvi cochlearis, ut faciliùs eam absorberet. Postquam dimidiam hujus quantitatis partem assumpsit, cum liberum reliqui; ambulavit sat validè, per quinque minuta, nec infirmus visus est, cùm ore spumam emittere incepit, & cito post quandam Lactis coagulati quantitatem vomuit, & tunc fæces alvinas deposuit; post hæc a morbo liber visus est: Dein dedi illi adhuc tria parva cochlearia: intra decem minuta ille incepit vacillare, partesque posteriores post se trahere: Natibus innixus est, querulam edidit vocem,

vocem, variosque ad vomendum conatus fecit, sed nihil unquam vomere potuit; & tunc adhuc circum circa ambulavit, & sedit, & quærulam edidit vocem, & adhuc per spatium quindecim circiter minutorum sanitatem recuperasse visus est: Dein credens aquam secundam eum citius ab his ærumnis liberaturum, cum pessimè se habere videretur, sumpsi sescunciam secundæ destillationis: Dedi illi primo tria parva cochlearia, & humi imposui, & intra duorum minutorum spatium incepit vehementibus affici convulsionibus, linguam exserere, validosque ad vomendum conatus facere, verum sine effectu; cruribus insistere non potuit, sed posterioribus cruribus extensis jacebat: Post quinque minuta tria adhuc cochlearia exhibui, tunc vehementibus laboravit convulsionibus, se multoties & per varia intervalla provolvit, caput ad caudam duxit, dein lateri incubuit, multumque tremuit. Post octo circiter minuta, adhuc duo parva cochlearia illi exhibui, & novas violentasque passus est convulsiones, sed mansit lateri innixus, & eo in situ quatuor crura, unum post aliud, extendebat, ilia citissimè ducendo; intra quindecim adhuc minuta mortuus est, idque post horam circiter a prima dosi assumpta.

Hora elapsa ab ejus morte, illius aperui cadaver, omnesque partes in Abdomine contentas in statu naturali inveni; Flatibus turgidus erat Ventriculus, quo aperto Lacte vacuus visus est, sed plenus spuma & mucò pellucidò, cujus consistentia multò crassior erat eâ quam in statu naturali habet Liquor Gastricus: uterque omnis odoris expers erat, pars interior Ventriculi nullâ omninò inflammatione afficiebatur.

Aperiendo Thoracem, inveni Pulmones paulo magis rubros quam in statu naturali, quædam etiam vasa eorum tunicæ exterioris valdè turgida erant: Pulmonum partem secando sat copiosa ex iis effluxit quantitas sanguinis rubri & pellucidi. Venæ & ambo Cordis Ventriculi turgidi erant, & pleni sanguinis concreti, coloris obscurè fusci, qui meos digitos infecit colore flavo sordido, quasi Gallæ quædam ei admistæ fuissent.

ſent. In illius Cadaveris arteriis ſanguis non erat; Foramen ovale apertum erat.

Caput aperiendo, Dura Mater livida viſa eſt, quaſi contuſa fuiſſet, Venæ ejus, Sinuſque Falciformes turgidi erant, pleni que ſanguinis ejuſdem naturæ cum illo, cujus Cor, vaſaque Cor ambientia plena erant. Corticalis Cerebri ſubſtantia Viſa eſt Coloris lividi ſubcærulei inſoliti.

Die ſequenti circa horam quintam pomeridianam ſumſi magnum Canem villaticum ſeptuaginta & quinque libras pendentem. Illum ita ad palum alligavimus ut cruribus inſiſteret, & quidam in manu caudam ejus fortiter tenuit, quia is erat ferociſſimus & gubernatu difficillimus: Injecimus *per Anum* uncias tres ſecundæ aquæ (id eſt illius quæ per alambicum poſt primam exiit); intra quinque minuta multum tremuit, & vacillavit, & mitis fuit & paſſus eſt ſe tangi, poſt ſe traxit crura poſteriora, ſe ſupra caput volvit, palpitavit & ſalivavit, ſed paulatim ita ſanitatem recuperavit, ut erectum ſe tenuerit, quamvis titubans & ſæpè in crura poſteriora delapſus. Poſt quindecim minuta, adhuc unciam unam injecimus; hic nulla re intercedente vacillavit, & in poſteriora delapſus eſt, cito poſt copioſam reddidit urinam. Tunc eum ad aliud duximus ſtabulum, in quo citò fæces alvinas, ſed durioris conſiſtentiæ, abundanter depoſuit: Fæces has humectaſſe viſa eſt ultimò injecta uncia, quæ, ut mea fert opinio, cum hac ultima alvi dejectione exiit. Idcirco aliam ſtatim injeci unciam, quâ injectâ pejus quam antea, ſe habuit ſe enim in unum latus volvebat, & poſt decem circiter minuta, citò in ſomnum cecidit, cum difficultate reſpirandi; Poſt ſemi horam, eum expergefeci, eum ſalivantem inveni, ſopore affectum, poſterioribus innixum, & vertigine laborantem; Poſt horam circiter cum quarta horæ parte a prima injectione, eum ut antea inveni, ſed eum provocando baculo, illud momordit, & quamvis natura ferox eſſet, tranquilliſſimus tamen erat, cùm eum non percutiebam: Poſt quædam minuta titubavit & cecidit adhuc ſtertens; Circa horam nonam noctis benè ſe habere

bere

bere visus est, nisi quod in somnum proclivis fuerit. Eum reliquimus per totam hanc noctem sine Aqua & Alimentis, sed ob famem aliquam paleæ cui incumbebat partem comedit, ut deinceps invenimus ejus Ventriculum aperiendo. Postridie mane, qui erat dies Veneris, dedimus illi aquam & ossa; potavit avidè & comedit Ossa, Panem & quicquid illi dedimus, imo & sanitatem recuperasse beneque se habere visus est hoc die, & nocte sequenti, nisi quod valdè sitiret, in somnum proclivis aliquantum esset; verùm omninò mitis erat.

Die Saturni hora nona ante meridiem, eum ad palum alligavimus, funemque in ejus ore posuimus, cujus ope ejus nares firmiter carceribus alligabantur, diligentissimè caventes, ne adeò strictus esset funis circa collum ut deglutitionem vel respirationem impedire posset: Tunc illi dedi uncias tres *Aquæ secundæ*, trinis vicibus, ope infundibuli, similis iis quibus adaquantur Equi; eas absorpsit cum magna difficultate, & quasi gargarizavit: Ad hoc præcavendum, in ejus fauces satis profunde infundibulum impuli. Canem tunc è Palo deligavimus, visuri num incedere posset, sed illicò vacillabat, cadebat, se multoties provolvebat, multam Urinam reddebat, & Fæces Alvinas duriores deponebat; nullum vidimus ad vomendum conatum sed multum salivæ ex ore emittebat, palpitabat, & magna in eo respirationis difficultas videbatur, naribus enim sursum aerem attrahebat, nasum elevando, cùm natibus inniteretur: nam tunc cruribus posterioribus insistere non potuit: Hic sæpè caput agitabat, quasi ab aliqua muscâ punctus fuisset: Hic paulatim in pristinam rediit sanitatem, & post viginti circiter minutorum spatium potuit incedere, & satis firmiter cruribus omnibus insistere, quamvis semper crura posteriora debiliora viderentur: idcircò in ea fuimus opinione canem hunc diutius languere posse, vel forsan perfectam recuperare sanitatem, eum igitur denuo alligatum tenuimus, dedimusque adhuc tres uncias aquæ, cujus dimidia ferè pars ab eo fusa est; & ut vera dicam, ex unciis sex illi exhibitis, credo uncias tres vel quatuor tantum intravisse in ejus Ventriculum: horrendum, altumque edidit ululatum, simulque in posteriora delap-

delapſus eſt, antequam eum ex palo deligare potuerimus, viſuri num incedere poſſet, nec ne. Nunquam in poſterum ſe erigere conatus eſt, ſed in unum latus ſe projecit, palpitavit, linguam extra os exeruit, multumque ſalivavit, quatuor crura ter quaterve diſperſit, & omninò mortuus fuit, immobiliſque poſt quinque circiter minuta. Nullam potui obſervare Convulſionem in Muſculis Colli & Dorſi nec Caput & Cauda ejus ad ſe invicem trahebantur, ut in Catulo obſervavi.

Semihora ab ejus morte elapſa cadaver adhuc calidum aperui. Veſicam contractam vacuamque inveni: *Rectum* leviter inflammatum; Inteſtina Craſſa flatibus non diſtenta; ſed contracta & ferè clauſa; Bilis magna quantitas aderat in Duodeno, erat craſſiſſima & ſimilis videbatur melli coagulato; Veſicula fellea erat ferè vacua; verum quæ in eâ ſupererat bilis æque craſſa erat ac altera: interiori Veſiculæ felleæ parti variæ adhærebant excreſcentiæ, figura & magnitudine lenticulis ſimiles, quales guttæ Ceræ flavæ mollis. Jecur prætermodum inflammatum erat, & ferè lividum: Ventriculus propè Pylorum contractus erat, & adhuc per trium digitorum ſpatium ſupra eum aperiendo, in venimus quaſdam oſſis partes in eo, mediocrem paleæ quantitatem, duaſque circiter Fluidi uncias, in quibus idem omnino erat odor ac in Aqua Lauri: ſed mucus non aderat, ut in Catulo: Quidam ex Villis Ventriculi leviter inflammati videbantur, quia vaſa ſanguifera valdè turgida erant: In ejus Oeſophago, qui inflammatus viſus non eſt, magna aderat muci quantitas. Aperiendo Thoracem, Pulmones prætermodum contracti, ſummo rubore perfuſi & inflammati viſi ſunt In hoc Cane evidenter omnino apparuit, Pericardium Diaphragmati, ut in erectis animalibus, adhærere non potuiſſe, cum inter has partes adeſſet diſtantia duorum pollicum, imo & paulo major; hoc verò ſpatium occupabat dextri Pulmonis Appendicula; ea remota, Vena Cava, eo in ſpatio quod inter Diaphragma & Pericardium medium eſt, quodque eſt triùm circiter pollicum, omnino libera eſt, etenim per ullas fibras membranaſve dorſo non adhæret, ſed ab hac Pulmonis appendicula omninò obvoluta eſt.

eſt. Vena Cava, venæque omnes prætermodum turgidæ erant, ſanguiſque in iis exiſtens coagulatus, licet Cadaver adhuc calidum fuiſſet: In Aorta parva vel nulla aderat ſanguinis quantitas; ſolummodo eam premendo, parva pellucidi Fluidi, quod ſerum eſſe credidi, quantitas, ex ea manavit. Sanguis dextræ Auriculæ, dextrique Cordis Ventriculi validiſſimè coagulatus erat; partes has omninò replebat, ejuſque color valdè obſcurus erat: ſed in ſiniſtra Auricula, ſiniſtroque Cordis Ventriculo, parvus tantùm aderat ſanguinis coacti grumus, qui magis ruber & floridus viſus eſt. Quoſdam conſervavi ſanguinis grumos è Venis, vel etiam ex ſiniſtro Ventriculo deſumptos, idque per viginti quatuor horas; verùm nullus eorum liquefactus eſt, vel in ſerum abiit. Caput amputavi, verùm negotiis occupatus, illud aperire non potui, niſi poſt viginti quatuor horas: magna ſanguinis quantitas ex eo effluxit, & illud aperiendo, vaſa tunc ſanguine turgida apparere non potuerunt, ſed Dura Mater livida inventa eſt: Nullus hìc omninò aderat ſanguis in Sinubus falciformibus: Cerebrum in optimo ſtatu inventum eſt; Vaſa Plexus Choroïdei in unoquoque Ventriculo turgida non erant, ſed livida, nec vaſa aperta erant, cùm nullus in Ventriculis inventus ſit liquor, niſi minima Lymphæ quantitas: res etiam eòdem modo ſe habebat in Pericardio, in quo ultra parvum aquæ cochleare inventum non eſt.

In duobus his caſibus, videtur hoc venenum egiſſe ſanguinem coagulando; ſicque coactus ſanguis, Pulmones, Cerebrumve ſubire nequit: &, ut opinor, apertura foraminis Ovalis in Catulo in cauſa fuit cur Catulus diutius magno Cane vixerit; per eam enim aperturam denſiſſimus ſanguis tranſire poterat, & paulò plures circuitus facere quam feciſſet, ſi per Pulmones tranſire debuiſſet; & eandem etiam ob cauſam, in Catulo Cerebrum fuit pars maximè affecta, ut evidenter patuit ex iis quibus affectus eſt convulſionibus: in Cane vero nulla ferè viſa eſt Convulſio, ſed mori viſus eſt ob reſpirandi difficultatem; maximaque ſanguinis quantitas inventa eſt in dextro Cordis ventriculo.

 Cùm

Cùm Londinum redii sumpsi Canem patulis auribus & cirris mediæ magnitudinis, cum quo in domo Celeberrimi nostri Præsidis experimentum feci. Fudi tres circiter uncias Aquæ stillatitiæ Lauri in vetus vas in quo Coffë facere solebant, & dum Canis ab aliquo firmiter tenebatur, in ejus fauces quandam Aquæ Lauri quantitatem ingurgitavi: Hic in initio sat vehementer se agitabat, querulamque edebat vocem: sed cùm dimidia circiter hujus quantitatis pars ab eo absorpta fuisset, se agitare desiit; ne verò tam diuturnam posset protrahere vitam, reliquum illi exhibitum fuit: amissa est tertia circiter totius quantitatis pars: Tunc humi eum deposui, sed nullos unquam fecit conatus ad se erigendum, tantummodo rigida extendens crura, illicò obiit. Dominus *Ranby*, qui experimento aderat, eum statim aperuit; in ejus Ventriculo inventæ sunt duæ circiter unciæ Aquæ Lauri, parumque Muci spumosi; Venæ in universum erant maximè turgidæ, sed sanguis erat semper fluidus; &, ut vera dicam, nullam in ullo viscerum mutationem observare potuimus.

Dedi quatuor uncias *Aquæ stillatitiæ Lauri* Dom. *Porter M. D. Coll. Med. Lond. Licentiat.* Hic vi tres hujus uncias in fauces canis sat magni, sine magna difficultate, ingurgitavit. Animal illud duas hujus circiter uncias illicò per vomitum reddidit, easque pellucidas, nec mutatas, intra quædam minuta prodigiosis mirabilibusque affectus est convulsionibus, citò post immobilis factus est, & certè mortui speciem præ se ferebat. Intra decem minuta iterum vomuit, ejecitque parvam viscidæ, viridis, valdèque spumosæ materiæ quantitatem. Ab hoc momento sanitarem recuperare incepit, & intra semihoram perfectissimè se habuit. Per totam noctem in area mansit, & postridie mane, cum ne minima quidem perturbatio in eo videri posset, extra januam expulsus est.

Relatio

Relatio Experimenti facti in Cane cum Aqua ſtillatitia Lauri, *coram pluribus Sociis* Regiæ Societatis *in ejus Muſæo die Jovis* 28. *Octobris* 1731. *a Domino* Cromwell Mortimer *Regiæ Societatis a Secretis.*

SEMIHORA circiter elapſa ab hora ſexta veſpertina, dedi ſemiunciam circiter *Aquæ ſtillatitiæ Lauri* Cani patulis auribus & cirris mediæ magnitudinis ponderis ſexdecim ferè librarum; hanc omnino invitè abſorpſit, fundens ferè duplum illius quantitatis quam in ejus fauces ingurgitare tentavi. Quidam ex Adſtantibus hunc humi deponi cupiebant, ut ſcirent quemnam produceret effectum quantitas adeo parva. Hic per unum circiter minutum cum ſemiſſe cruribus innitebatur, incepit tunc titubare, & poſt tria adhuc minuta in violentiſſimas cecidit convulſiones, & ejus Collum Caudaque fortiſſimè ad ſe invicem trahebantur: nullo modo vomuit, nec alvum exoneravit, ſed omni momento mortem ejus propinquiſſimam credebamus, quia Convulſiones adeo prætermodum vehementes erant: tunc quidam ex Adſtantibus Lac petit viſurus & experimentum facturus num eſſet Antidotum Veneni adeo noxii & lethiferi. Parum lactis in ejus fauces ingurgitavimus, quod in initio abſorbere non poterat, ſed ſtrepitum adhuc edebat quaſi ferè ab eo ſtrangularetur. Poſt multas periclitationes aliquid abſorbere incepit, id eſt circiter cochleare ſimul, & parum ſublevatus videbatur, convulſionibus deſinentibus, pectus tamen difficillimè movebat; dein tranquillus ſtertenſque manſit quaſi in profundo ſomno, & Lac ſpumæ inſtar per ejus Naſum exiit: Cum eum expergefeci, Oculos aperuit, Lac que facilius abſorpſit quod illi multum ad ſanitatem conferre viſum eſt; ita ut adſtantes in ea opinione fuerint illum ſanitatem perfectam recuperaturum, ideoque abierint. Ego verò adhuc aliquandiu expectavi, quouſque tandem ipſe lac bibere inceperit, cum ipſi offerebatur: Vomuit quandam Lactis quantitatem, quod illi multum levaminis attulit: & tunc

Lac

Lac adhuc bibit, ſed cruribus inſiſtere nequibat. Circa horam ſeptimam illum eo in ſtatu reliqui, credens illum ad priſtinam rediturum ſanitatem, dedique juſſa ut haberet Lanceas duas, aliam lactis plenam, alteram aquæ, quarum unaquæque duos continebat ſextarios, eaſque prope eum poſitas, & ut per totam noctem includeretur. Circa horam undecimam viſus eſt vivens, & circum circa ambulans; ſed poſtridie mane mortuus inventus eſt, poſtquam totum Lac totamque aquam potaſſet, & multum vomuiſſet alvoque dejeciſſet.

Sic invenimus aquam ſimplicem ex Vegetabili deſtillatam, æquè lethiferam ac morſum Viperæ Caudiſonæ, & eam citiùs mortem afferre quam ullum Minerale Venenum; & licet Mortis cauſa proxima eſſe nequeat, cùm parva hujus aquæ quantitas aſſumitur, vel cum aſſumitur mixta cum aliis liquoribus, quandoquidem Mulieres noſtræ peritiores ſoleant Cremoribus addere Folia Lauri, ut iis concilient liquoris *Rattafia* dicti, vel nucleorum Prunorum Armeniacorum ſaporem; & quidam ex iis qui Cardiacas componunt aquas, ſoleant uti Baccis hujus Plantæ in Aqua Vitæ, eaſque Ceraſis nigris ſubſtituere, & miſcere quandam hujus aquæ ſtillatitiæ venenoſæ quantitatem cum Aqua vitæ, ad faciendum liquorem quem *Rattafia* vocant, vel etiam aquam illam diluere cum aqua Communi, quouſque guſtu referat Aquam Ceraſorum nigrorum, & licet unicus ejus aquæ ſic mixtæ hauſtus proxima lethi cauſa eſſe nequeat, attamen familiaris horum liquorum uſus certiſſime poteſt eſſe prætermodum noxius, & ſanitati contrarius, & in debilibus hominibus mortem accelerare debet.

Novi, fuiſſe quendam Nobilem Virum qui cum Conjuge ſolitus erat per multos annos bibere unoquoque die exiguum ſcyphum unum aut alterum Aquæ vitæ in qua Baccæ Lauri infuſæ fuerant: & ambos mortuos fuiſſe paralyticos, vociſque uſum aliquandiu ante obitum amiſiſſe.

FINIS.

JOSEPHI

JOSEPHI
LANZONI,

PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS FERRARIENSIS,

Nec non S. R. I. Academiæ Leopoldino - Carolinæ Naturæ Curiosorum Socii &c.

CITROLOGIA,

SEU

CURIOSA CITRI

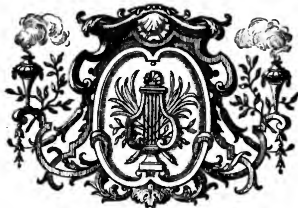
DESCRIPTIO.

Juxta Methodum, & Leges

ILLUSTRISSIMÆ

LEOPOLDINO-IMPERIALIS ACADEMIÆ NATURÆ CURIOSORUM GERMANIÆ Facta,

Selectisque ERUDITIONIBUS, REMEDIIS, *& propriis* OBSERVATIONIBUS *breviter conspersa.*

LAUSANNÆ,

Sumptibus MARCI-MICHAELIS BOUSQUET ET SOCIOR.

MDCCXXXVIII.

Insigni

Naturæ Curiosorum Academiæ Cæsareæ

Ejusdemque Auctoribus & Conservatoribus

Invictissimo

LEOPOLDO MAXIMO IMPERATORI.

Illustrissimo

JO. GEORGIO WOLKAMERO Præsidi,

Adjunctis Præstantissimis,

Sociis Celeberrimis, atque Collegis Doctissimis,

Fautoribus Universis, & singulis;

Citrologiam *hanc suam;*

Exiguum quidem, opus sed Fidissimum

Suæ gratitudinis, observantiæ, cultusque

testimonium, seque præterea totum

Ea, qua par est, Animi Submissione

Dicat, & Consecrat

Semper humilis

JOSEPH LANZONUS.

LECTORI BENEVOLO

S A L U T E M.

Edicinam , Divinam esse scientiam , monuit summus Medicorum Antesignanus Hippocrates ; *dum scripsit ;* Medicus Philosophus Diis æquiparandus ; *hanc enim teste* Diodoro *volunt multi Mercurium primum invenisse apud Ægyptios. Aliique Apollinem dicunt ejusdem primum inventorem fuisse ; unde ad Daphnem Virginem apud* Ovidium libro 1. Metamorphos. *dicit ipse Apollo.*

Inventum medicina meum est , opifexque per orbem.
Dicor &c.

Et Macrobius in primo Saturnal. *hujus rei reddens rationem, sic de Apolline ait.* hinc est , quòd eidem tribuitur medendi potestas , quia temperatus Solis calor morborum omnium fuga est ; *Ad hanc autem Divinam , atque apud Magnates æstimatissimam nec non à Prudentibus dilectam scientiam exornandam , atque colendam plurimæ olim surrexerunt Academiæ , multæ apertæ fuerunt Palæstræ , plurima fuere instituta Collegia honoribus , à summis* Pontifi-

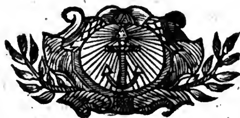
Pontificibus, ac Imperatoribus insignita, innumerique semper ubique locorum inventi sunt eruditi Medicorum cœtus; Sed præ cæteris nunc eminet ad medicum exornandum studium Collegium Leopoldinum novum; hoc est S. R. I. Academia Naturæ Curiosa, quæ multis abhinc Annis incipiens, adhùc parvula in cunabulis ipsis sapientiores Seculi Medicos recepit in sinu, quales fuere Clariss. Jo. Laurentius Bauschius *Inventor Collegii istius semper laudandus, & primus Præses dignissimus,* Christophor. Schillingius Gregor. Horstius, Andreas Wolfius, Leonardus Ursinus, *aliique plurimi nunc quidem corpore extincti, sed memoria gloriosa vivi; Et modò crescens insignes medicinæ viventes Magistros habet, ità ut nesciam, an plus decoris afferat ipsa Academia eisdem? an verò plus honoris ab iisdem ipsa recipiat; Hujus insignissimi corporis Caput est* Illustriss. D. Joh. Georg. Volckamerus Præses dignissimus; *Corpus postea constituunt Celeberrimi* Schroockius, Harderus, Mercklinus, Volckamerus Junior, Paulinus, Peyerus, Francus, Patinus, Schefferus, *aliique multi fulgidi medicinæ splendores, quos futura nominabit Ætas, quibus sed immeritò, elapsis mensibus ego additus fui; Quià verò celeberrimæ hujus Academiæ finis est nunquam otiari, ideò ejus Filii, ad medicam exornandam facultatem continuò insudant, nova cogitata meditantur, nova novis addunt, ac proprias observationes ad publicam utilitatem eruditè communicant; Hinc Tomum Ephemeridum Germanarum Academiæ Curiosæ tenet quovis Anno Medicus Orbis, in quo singulorum Academicorum Observationes leguntur; Hinc nunquam otiosi secundum Academiæ methodum, ac leges, nonnullarum Plantarum, Animalium, ac Mineralium considerationes concinnarunt multi;* Hertodtus *enim Crocologiam, eruditè depinxit,* Wurfbainus *Salamandrologiam, construxit,* Paulinus *Cynographiam, Bufonem, ac Salviam delineavit, Aliique de Castore, Absinthio, Carduo benedicto, Cochlearia, Vite &c. curiosè simul, ac eruditè confecere tractatus, quorum numero nunc mihi liceat addere* Citrologiam, *id est Mali medici descriptionem, pusillum quidem opus, nec dignum oculo tuo,* Lector Amice, *ad discendum tantummodò; non ad docendum confectum.*

Ad invidum verò quòd attinet si fortè in his pagellis aliquid invi-

 dia

dia dignum reperiat, ut in propria viſcera ſævire deſinat, amicè moneo; Momo autem meliorem mentem ex corde precor, ſimulque rogo, ut is in hoc ſcribendi genere meliora ſubſtituat; Nil quicquam enim me movebunt acerba, & ignominioſa Cavillatorum quorumdam Scripta, dum ſcio me in hoc opuſculo conficiendo Auctoritatibus ſummorum Medicinæ Præceptorum munitum fuiſſe, ſicque pariter, nec me tangent cavillationes indignantium nonnullorum medicorum, qui alienos ſemper labores vituperant, ut fortaſsè ità ſuprà Vulgares ſapere videantur; Obſtrepent ergo, & multa à me ficta, ac minimè vera in medium muſſitent allata; quod mihi non deerunt veritatis Vates, ac Proceres, quos in hac mea Citrologia *propriæ opinionis teſtes excito; Tu interim,* Lector benevole, *amica manu hoc opuſculum accipe, eoque in tui commodum, Proximique ſalutem feliciter fruere; atque rogatum te magnoperè velim, ut crebris illis, qui hic occurunt, erroribus typographicis, ne offendaris; tibique promitto, (Deo tamen lubente) alia opera; Academicum quippè Curioſum opportet* nunquam otioſum *mori; hinc Vale, & me ama; Faxit tandem Divina Clementia, ut omnia cedant in Nominis ſui gloriam, Proximi Salutem, & Noſtri emolumentum.*

Nunquam melius torquebis invidos, quàm Virtuti, & Gloriæ Inſerviendo, &c. *Seneca in Epiſtol.*

JOSE.

JOSEPHI LANZONI,

PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS FERRARIENSIS,

CITROLOGIA.

PARS PRIMA.

CAPUT PRIMUM,

De Nomine, ac Descriptione Citri &c.

Ariis fuit olim nominibus citrus appellatus; Malum nonnulli dixere Persicum, alii Medicum, alii Assyrium, alii Hespericum. Autore *Juba*, ut ait *Hermol. Barbarus coroll. in Dioscoridem* qui ab Hercule translatum in Græciam, & aureum malum vocatum fuisse scribit; ita ut *Virgilius* de his intelligere videatur dum canit:

Aurea mala decem. . . . .

Nec defuere, qui nuptiale Pomum intelligi citrum voluerunt, editum à Terra nuntiato Jovis, ac Junonis connubio; Malus autem Citra, Medica vocatur, Persica, & Assyria,

Aſſyria, quia apud Medos, Aſſyrios, & imprimis apud Perſas frequens eſt: Hinc in Italiam translata fuit hæc Arbor, poſtea in Hiſpaniam, ubi nunc tantus eſt Citri uſus, ut nemora, campoſque occupet hæc planta. Hebræi Citrum *Hadar* dicunt cujus fructus *Etrogim*; *Hadar* autem propriè pulchrum, formoſum, & decorum ſignificat, id eſt Fructum Arboris pulchrum, quia autem Citrus ſpecioſiſſimus fructus eſt, ideò pro Citro Arbore *Hadar* interpretantur: Hinc celebratur à Judæis octava Septembris dies cum magnis ſolemniis, vocaturque *Chag Araſà* id eſt feſtum Palmarum, ut ait *Hieron. Tragus in Stirp. Hiſtor.* quo die ſumuntur fructus, quos *Etrogim* id eſt Citra vocant, & ſpatulæ Palmarum ad innuendum, quod Deus deduxerat eos per deſertum ad Delicioſam Terram; circumeunt quoque ſeptimo die ſepties Altare portantes palmas in memoriam depopulatæ *Hiericho*. Ex iſtis ergo facilè liquet Hebræis *Etz Adar* Citream Arborem, fructum verò ejus Chaldæis *Eſrog.*, ſeu *Etrogh.* ſignificare; Hinc *Serapio* Citrum *Atrog.* vocat lingua arabica; voce nimirum nihil quòd ad ſubſtantiales litteras. attinet (nam in punctis tantum, quæ *Hebræis*, *Chaldæis*, *&* *Arabibus* vice vocalium inſerviunt, aliqua apparet, ſed levis mutatio) ab Hebræorum, ſeu Chaldeorum *Ethrog.* differente; unde cum Arabica, & Ghaldaica lingua (quæ Judæorum à reditu ex Babylone vernacula fuit, ut multis novi Teſtamenti Vocibus, ut ſunt *Tabitha kumi*, *Bethabbera*, *Maranata &c.* patet) in hac voce conſentiant, nemo impoſterùm dubitare debet, quin *Etrogh* Chaldæorum Citrum ſit; maximè cum *Serapio* ſub voce *Atrhog* ea dicat, quæ *Dioſcorides*, & *Galenus* de Citro jam ante præſcripſerant.

Arborem hanc optimè deſcripſit *Theophraſtus lib.* 4. *de hiſt.plant.* ſub nomine Mali medicæ, ejuſque figuram eleganter depinxit; Attamen etiam de hoc aliquid in præſenti capite addamus; Eſt ergo Malus Citrea Arbor exotica, per totum Annum virens, fructum tenellum, cum matureſcente ſimùl ferens; habet hæc Arbor caudicem Pomorum neranziorum penè conſimilem folia lauri perpetuò virentia, ramulos faſtigiis ſpinulentis hiſpidos, & aculea-

aculeatos; Cùmque Arbor hæc poma ferre inceperit; tanta ipsi ubertas inest, ut onere proventus semper gravetur, aliis maturescentibus, aliis verò subnacentibus malis; hæc autem fœcunditas arborem hanc comitatur, non in frigidis, sed calidioribus regionibus. Pomi, quod nonnunquam grandius, quandoque magis exiguum apparet effigies caperata rugis, prælonga interdum rotundior; Odor plusquam jucundus, & qui martias violas ferè referat, acidus sapor, amara intùs grana; Hæc poma seplasariis, quàm culinis potius nata videntur; Celebratur autem hæc Arbor *in Georgica l.* 2. his carminibus.

Media fert tristes succos, tardumque saporem
Felicis mali : quo non præsentius ullum
Pocula si quando sævæ infecere novercæ,
Miscueruntque herbas, & non innoxia Verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra Venena;
Ipsa ingens Arbor, faciemque simillima lauro
Et si non altum latè jactaret odorem
Laurus erat : folia haud ullis labentia ventis
Flos apprimè tenax : animas, & olentia Medi
Ora fovent illo, & senibus medicantur anhelis.

Addamus hîc *Alcibiad. Lucarinum*, Citrum onustum fructibus depinxisse, indeque sequenti ornasse propositione

E Peso grave è il frutto.

Alludens Patribus Familiæ; quibus filii, ipsorum ventris fructus, plùs ponderis ferunt, quam voluptatis; unde *Tertullianus lib. de nupt. cap.* 4. ait *Liberorum amarissima voluptas.* A putredine tutam esse, hanc arborem monent multi, & propterea immortalitatem indicare; undè *Plinius lib.* 13. *cap.* 5. scribit *Materiæ ipsi æternitas, itaque, & simulacra Deorum ex eo factitarunt.* De similibus eruditionibus Rhetoricis circa Arborem Citriam vid. *Abbat. Philip. Picinellum in suo mund. Symbolic. lib.* 9. *cap.* 8.

Citri autem variant magnitudine, nam quidam ſunt majores inſtar melopeponum, quorum plures ego obſervavi, dum Rippæ Tridenti eſſem; alii Minores, & vulgares; alii Limonum magnitudine; ſic alii prælongi ſunt, alii rotundiores; hinc variant quoque loco natalis, alia enim dicuntur Poma Medicea, alia Aſſyria; aliqua ex Guinea &c. Quæ autem auri colore relucent poma aurengia Vulgus nominat, quæ ex viridi in luteum langueſcunt, citreola; vel Citrula, nominat, quæ ovata ſpecie turbinantur, ſi luteo colore nitent, citrangula, privatim Citrea vocant, ſi herbaceo colore virent limones dicunt; ſi prægrandia modo Melonum orbiculata facie turgent, Ponceria vulgò, quaſi Cerea, vel potiùs citrea poma dicunt; ſi quis autem plura circà Citri differentias cupit legat curioſum opus *R. P. Jo. Baptiſtæ Ferraris Jeſuitæ* cui titulus eſt *Heſperides, ſive de malorum Aureorum cultura, & uſu*; in quo inveniet magnam Citrorum varietatem, & in ſpecie eruditiones varias reperiet circà Citrum belluatum, qui formam retinet quaſi capitis Belluæ; hinc variam eſſe aciditatem Citrorum monet experientia; atque hanc arte quoque fieri poſſe teſtatur *Nicol. Monardes*, qui cum *Donzello* aſſerit hujus artificii fuiſſe *Palladium* inventorem Virum in culturæ genere celebrem; Advertendum autem ſub ipſo Citrorum genere comprehendi Poma Aurantia, Limonia, Poma *Adami* dicta, apud Tuſcos *Lomei* vocata; Quorum malorum ſpecies, eſſe ſimiles Citris, ſed non tamen ità efficaces ait *Joſeph. Donzelinus in Theatr. Pharmaceut. part.* 2.

Ubique ferè locorum oriuntur Citri, ſed præcipuè, & in maxima copia naſcuntur in Liguriæ regionibus, in Inſulis maris Ægei, Arcipelagi, Siciliæ, in Neapolitana Tellure, & apud Benacum, ubi pulcherrimos obſervavi citros, & præcipuè dulcis ſaporis multos; Florent autem quovis anni tempore; ità ut aliis decidentibus fructibus jam maturis; alia Poma citria matureſcant; hinc carminibus iſtis vulgatis de Citro caput hoc primum claudamus.

Medica mala ſumus, pelli vis ignea noſtra eſt
Humentis brumæ, nec benè cocta caro.

Terreus

Terreus est humor, sectantur semina pellem
Flos calet, & Folium, sic voluere Dii.
Tarda caro est, succus choleram fluxusque moratur
Cor tepet hinc ardens; hinc tua membra nitent
Semina, flos, folium, & Cortex frigentia mulcent
Corpora, & epurant Aëra pestiferum;
Sola tamen volumus, mandi, sic gratus olescens
Nos bona dic Veneri, non mala, nec medica.

Citria Arbos juvatur Austro, & Aquilone læditur, monente *Ruellio.*

CAPUT II.

De Viribus, ac qualitatibus Citri.

GRæcos, atque Arabes in facultatibus Citri recensendis nequaquam convenire ostendit Patriæ meæ honor semper colendus: ac nunquam satis laudatus *Manardes in Epistol. 3. lib. 11. Galenus* autem, quem sequitur *Tragus*, aliique plures, Citria mala frigidæ esse qualitatis testatur; de quo videatur *Matthiolus in Dioscoridis lib. 1.*

Corticem Citri calefactivam vim, & siccantem habere docet *Schroderus.* Pulpam verò refrigerare, & humectare, ac semen calefacere, attenuare, & abstergere ait; Integrum verò pomum Citrium esse Alexipharmacum docent omnes, quos legi Autores; hoc patet ex historia ab *Atheneo* relata, qui scriptor asserit, quendam facinorosum integri Citri esu ab internecione Aspidum fuisse vindicatum; hujusque historiæ veritatem confirmat altera historia narrata à *Frider. Hofmanno clav. in Schroderum*, quæ talis est; Medicinæ studiosus Parisiensis in frequentia quorundam medicorum, de natura, viribus, ac Veneno viperarum disceptantium in ædibus Pharmacopolæ cujusdam, ubi haud exigua Viperarum quantitas ex finitimis locis apportata, discendi, & curiosi ingenii gratia præsens fuerat, de præ-

ſenti materia ultrò citròque cumreliquis verba miſcens arripit manu, quòd anteà ſæpius illæſus fuerit, viperam tabulæ impoſitam, & ipſo inſcio à Pharmacopæo Gallo rude inter forſipem compreſſam, & hinc ira ſuccenſam, hæc, dum ille ſermoni intentus, reflexo capite dente ſuo pollici dextræ vulnuſculum vix acûs magnitudinem æquans infligit, quo animadverſo illam projicit, vulnere tamen ſpreto; Aſt vix quadrantis horulæ ſpatium intercesſerat quin dira ſubſecuta ſymptomata, convulſio, vomitus, tormina, cum extremorum refrigeratione, brachium croceo infectum colore intumeſcebat, facies cadaveroſa, labia livida, ac tumida, oculis deſidentibus, pollex tum minimè intumeſcebat, niſi ſub fine, nec ex vulnere inflicto, ne guttula ſanguinis aut ullius humoris extillavit; Improviſus, & ſubitus hic tragicus caſus, in multas, & diverſas præſentium medicorum conſilia diripuit partes. Hic ad Theriacam, alter ad Orvietanum, tertius ad cauterium potentiale, ſed nimis tardè, confugerunt; Tandem miſer hic Juvenis decumbens; vivaciſſimus licèt, diſtortus doloribus, ſal Viperarum volatile cum aqua theriacali exigebat inani verò quaſi effectu, continuato enim Vomitu hauſtum rejiciebat, nec clyſteres ullum attulerunt levamen, tota namque Naturæ œconomia haud leviter turbata; Fortè autem fortuna accidit; ut Nobilis quidam exterus ex commiſeratione Ægri tactus, decumbenti pomum Citrium exhiberet, quod vix odoratu, non dicam guſtu, acido ſcilicet ſucco delibatum, incredibile dictum eſt, quam ſubitaneam tulerit opem, omnia momento ceſſabant Symptomata, & non aliter fuerat, ac ſi Jupiter, ut dici ſolet, opitulatricem porrexiſſet manum; ex quo patet, Citrum verè alexipharmacam qualitatem habere.

Tàm ſuccum, quàm ſemina Citri, cibi appetentiam invitare ait *Tragus*; Atram quoque bilem Citrum expellere docet *Dioſcorides*; Impoſitos autem Citri cortices veſtiariis arcis ab eroſionis vitio veſtes vindicare putant multi; certum tamen eſt eiſdem bonum communicare odorem; Corticem Citri ob ſuam virtutem cardiacam ſpiritus confortare ait *Donzelinus*. Citri pulpam acidum volatilem ſuccum in ſe continentem, in

morbis malignis usitatissimam esse ait *Ettmullerus*; sic, & in scorbuto præsens esse remedium volunt multi; hinc Belgæ quando in alia absita loca navigant, ubi tantum non semper scorbutum contrahunt præservationis gratia succum citri adhibent; Acidum enim volatile citri corrigit acidum rancidum scorbuti, & sic mala citria convenire in scorbuto asserunt *Gregor. Horstius lib. 1. de tuend. sanit. cap. 6. Mœlenbrockius de Arthritid. Vag. Scorbut. cap. 13. & Balthasar. Brunerus de Scorbuto.*

Usum Citrini succi autem in Febribus commendat maximè *Nigrisolius in Progymnasm. & Riverius in Prax.* Corticem Citri carminativam vim habere tradit *Frid. Hoffmannus* & concoctionem juvare; Semen in emulsionibus conferre verminantibus pueris, & Vomitus Gravidarum compescere legitur in *Mess. med. spagyr. pag.* 390. Ast quia de viribus Citri in Morbis fugandis loqui debemus in altera hujus nostri opusculi parte, ideò præsens claudamus caput oportet.

CAPUT III.

De Præparatis ex Citro.

MULTÆ quidem sunt medicæ Citri præparationes, quas tamen breviter nunc videamus; nam primò condiuntur Poma citria, indè eorum cortices, unà cum floribus; Fit ex Floribus citri conserva, ut & ex aciditate; fiunt ulteriùs Aqua, Spiritus; oleum, & destillatum, & expressum, Syrupus, Morsuli, Balsamus, Electuarium, Acetum citratum, & Essentia liquida, ac sicca, nec non lac Citri, quæ omnia nunc singillatim sunt examinanda.

Poma Citria maxima igitur primò condiuntur nondum satis matura cum cortice, ac carne incisa nucleis exemptis, & citronata dicuntur; eodem etiam modo condiuntur minora integra, vel in taleolas dissecta; Cortices demum condiuntur post mitigationem amaroris cum sacchario; At hîc quoque audiamus quid de Citro condito afferat *Antidotar. Bononiense*;

Poma citria, enim ait, frustatim secta saccharo clarificato condiuntur ; quin, & condiuntur etiam Cortices citri ad eum modum : ii carne purgati lixivio claro merguntur diebus novem, mutato, ad diem quintum, postea merguntur aqua clara, donec amaritudine deposita dulcescant ; tunc aqua fontis plurima in vase mundo coquuntur donec tenerescant, aquosa deinde substantia ab his expressa in vase lapideo merguntur horis 24. Julepo sufficienti ex saccharo albo, & aqua tripla constante, post coquuntur igne lento ad penidiorum consistentiam ; Extracti cortices ex hoc Julepo reponuntur vase vitreo superfuso singulis vicissim Julepo rosato cocto ad mediocrem crassitiem sacchari candefacti ; Citros autem hos conditos cor, & ventriculum firmare, coctionem juvare orisque pravum halitum corrigere ait *citati Antidotarii Auctor. pag.* 112.

Flores citri quoque cundiuntur, flatus discutientes assumpti ; Conserva duplex est ; alia quæ paratur ex floribus, & alia ex aciditate ; quæ paratur ex floribus tali fit modo. Sumitur tertia pars florum ; V. G. ℥. iv. florum, & Sacchari ℔. j. & fit S. A. Conserva ; Conserva pariter quæ ex aciditate conficitur ; fit sumendo V. G. ℥. iv. Acidi, & ℔. j sacchari, & fit S. A. Conserva ; Prima Flatus discutit, corroborat stomachum &c. Altera, est egregia ad Virium imbecillitatem, & febrilem æstum compescendum.

Aqua ex corticibus destillatur, quæ commendatur in Febribus malignis cum lypothimia conjunctis. Aquam pariter bezoarticam præscribit *Frid. Hoffmannus in Thesaur. Pharmaceutico.* cujus descriptio est talis. ♃. Pom. Citr. recent. & succulent. num. vj., succus exprimatur, eique adde cortices prædictos Citri seminibus exclusis, adde succi scordii ℔. j. ß. Acetosæ, rutæcaprar., scabiosæ, card. bened. ana ℔. ß. balsamicor. ingredientium theriac. ana q. s. destilla in B. M. & dosis sit ℥. j.

Spiritus citri valdè cardiaci descriptio egregia est in *Mess. med. Spagir. pag.* 391. quæ talis est ; ♃. Pomor. Citr. q. v. remota parte alba effœta ; conscinde reliqua, sacchari q. s. adde, misce in vasculo benè clauso, stent in digestione per septem dies continuos postmodum destilla per Alembicum, & tandem rectifica

rectifica per arenam; Spiritus prodibit limpidissimus, cujus aliquot guttulæ in convenienti vehiculo oblatæ collapsas restaurant vires; Oleum destillatum itidem cum aqua ex corticibus extillat de quo optimè *Jungken in med. præsent. sæculo accomod.* At oleum habetur suavius ex non fermentatis, quod magis præstat ad commodum externum, quam internum, plusque ad deliciam facit, quam ad medicinam; Potest, & exprimi oleum ex semine, sed id est minus usitatum. Syrupus duplex paratur ex Citro; primo fit Syrupus de Acetositate Citri cujus descriptio est sequens ℞. Succi Citri acidi ℔. xij. In vase vitreato coque igni prunarum lento ad tertiæ partis consumptionem, cola, & permitte, donec clarescat, cujus succi clari accipe ℔. vij. ad justam crassitudinem cum julepi clari expurgati ℔. v. & fiat Syrupus, qui æstum, & fervorem bilis flavæ, & febrium ardentium, & pestilentium extinguit. Secundo fit Syrupus ex corticibus Citri cum moscho, & sine moscho; hoc modo ℞. Corticum Citri recentium ℔. j. Chermes ʒ. ij. Aquæ Font. ℔. x. coquantur ad duarum tertiarum consumptionem, & percolentur, colaturæ addantur saccari clarificati ℔. ij. ß. fiat Syrupus S. A. & aromatizetur cum moschi orientalis gr. iv. si cupias Syrupum cum moscho; si verò sine moscho vis, moschum linque; hic autem Syrupus Cerebrum, cor, stomachum roborat, & oris gratiam commendat. Tertiò demùm fit Syrupus de Citro condito, qui apud Parisienses magno in pretio habetur, in curanda inappetentia; talis autem est ejus descriptio ℞. Corticis Citri saccharo conditi, & in taleolas dissecti ℔. ß. coquantur, in æquis partibus, aquæ cichoriæ, & agrimoniæ, usque ad putrilaginem; Expressioni fortiter factæ adde succi Cydoniorum, & aquæ stillatitiæ absinthii pontici ana ℔. ß. Quibus simul mixtis infunde per quatriduum Schœnant. ℥. iv. in Vase benè clauso, vitreato, suprà cineres calidos; In expressione fortiter facta dissolve sacchari albissimi q. s. Coquantur postea in Syrupum perfectum in quo calente dissolve ambræ cineritiæ ʒ. j servetur postea in vase vitreo benè clauso ad usum.

Morsuli de Citro habentur *in Thesauro Pharmaceutico Frid. Hoffmanni* magnæ virtutis in corde roborando, ac spiritibus robur

robur addendo, quorum descriptio talis est ♃. solut. perlar. oriental. ʒ. ij. dissolve cum sufficienti quantitate succi Citri recentis ad formam pulticulæ; Corticis Citri conditi incisi ʒ. iij. & suprà ignem in patella solve sacchari albi ℥. iv. cum succo Citri f. morsuli ponderantes ʒ. ij.

Balsami autem Citri nomine, quia omnes penè Auctores intelligunt oleum stillatitium citri, de quo paulò antè locuti sumus; ideò Balsamo relicto, ad Electuarium Citri cordiale gradum, facimus, quod describitur in *Mess. Medic. spagyric. lib.* 2. *pag.* 104. quod Spiritus Vitales, balsamumque naturæ corroborat sumptum ad avellanæ magnitudinem pro dosi; sic autem componitur. ♃. Internæ pulpæ Citri ℔ j. Conserv. rosar. ℥. viij. confect. alchermes ℥. iij. flor. citri condit. ℥. iij. Cortic. Citri condit. incis. ℥. j. ß. Margarit. orient. ppt. ʒ. ij. Corall. rubr. ppt. ʒ. vj. ol. dest. Cinnamom. gut. vi. olei destill. Citri ℈. ß., cum Syrup. rubi idæi q. s. f. Mixtura.

De Electuario autem Citri solutivo mentionem facit *Joh. Schroderus in Pharmacop. Med. Chymic.* quem videre potest curiosus Lector. ut & quoque de Aceto Citrato; & quia ingreditur Citrus Acetum bezoarticum famatissimum *D. Diemerbrockij*, ideò istius Aceti descriptionem hic ponere non incongruum puto, quæ talis, est ♃. Angelic., Carlin., Petasid., Helenii, Dictamni, ana ℥. ß. Zedoar. ʒ. ij. herb. card. bened., Scord., ana ʒ. vj. Centaur. minor., Rutæ, ana ℥. ß. flor. Stœchad., ʒ. ij. Semin. Card. bened., Citri ana ʒ. j. baccar. Juniper. ʒ. iij. f. Pulv. grossus cui affunde Aceti fortissimi ℔. v. stent simul in loco radiis solaribus exposito per quatuordecim, vel plures dies postea colentur cum forti expressione; Eidem aceto si velis, eundem pulverem adhùc semel de novo infundere poteris, tuncque erit multò efficacius; Acetum autem hoc optimum est pestis præservativum, ejus autem duo, vel tria cochlearia manè bibere oportet supermasticando frustulum panis.

Audiamus autem modò quid de essentia Citri in forma liquida, ac sicca dicat *Frider. Hoffmannus Clav. in Schroder.* Essentiam enim Citri liquidam tali modò fieri ait ♃. Malorum Citrinorum

trinorum num. 100. dividantur primi cortices à pulpa ipsa, postea remota parte spongiosa alba in partes conscinde minutissimas, ex reliqua pulpa interna acida succum exprime, quam fortissimè, & superaffunde probè cum succo mixtis invicem corticibus, adde sacchari S. Q. & per sesquimensem digere in loco calido; postea per B. M. abstrahe spiritum fortissimum, quem seorsim asserva; Residuum exime, & cum expressione traiice primò per pannum album, deindè verò filtra debitè per chartam bibulam, facta filtratione inde cucurbitæ convenienti, & abstrahe indè ℥. j. cum supradicto spiritu fortissimo conjungendam, quod residui liquoris remanserit, in cucurbita supra dicto spiritui permisce, & in pelicano tandiù circuletur, donec liquor ille pellucidus, & coloris citrini evaserit; tandem effundatur per lentam inclinationem quod clarum est, & usui servetur, fæces verò in fundo residentes rejiciantur.

De Essentia vero Citri sicca facienda sic scribit *citat Hoffmannus* Conficitur hæc ex corticibus Citri recentis mediante sacchari albi aspersione, quod abraditur iterum cum parte inversa cultelli in orbe stanneo, usque dum saccharum consistentiam acquirat siccam. Lac Citri tandem fit à *Sylvio de le Boe* sic ♃. Spirit. Citri ℥. j. roris ℥. j. ß. m. & habebis Citri Lac. &c.

APPENDIX.

DUos Citros prægnantes vidi ego Annis elapsis in quibus sectis observabantur Citri alii minores; suo tamen cortice flavo ornati uti majores; De talibus Citris prægnantibus mentionem faciunt *Clariss. D. Willichius epist. ad Thom. Bartholin. Michael Doringius ad Sennertum*; *Olaus Wormius in Musæo suo*; *G. Harvæus de Animal. Generat.*, *Thom. Bartholinus Centur. 3. Epistol. 41. pag. mihi. 153. Joh. Baptist. Ferrarius lib. 3. Hesperid. cap. 19. Cornel. Stalpartius Vander. Wiel. Observ. centur. 2. pag. mihi 476.* aliique plures.

Notandum pariter, Citriam Arborem in Aſſyria ſolùm Mediaque jam ortam fuiſſe, ſi *Plinio* credimus, qui verboſè de illa diſſerit; unde è Perſide Poma Citrea in Græciam illata, indeque in Italiam; nec ut eſui eſſent, aut menſarum uſui, ſed ut odoris gratia inter pretioſa reconderentur, aut veſtibus interjicerentur: *Plinii* certè ætate nondum mandebantur; nec gignebantur in Italia, refertque *Plutarchus* avorum dumtaxat memoria manducari cœpiſſe; Videtur autem in Italiam Arbor perveniſſe paulo antè *Palladii* tempora, ubi mutato ſolo, ab ea quæ in Aſſyria naſcebantur, eò receſſit, ut cùm tempore Anni in Aſſyria fructum ferret, in Italia tantum certis temporibus poma ederet; Ex Italia poſtmodum in Hiſpaniam, Galliam, aliaſque regiones propagata, atque hæc eſt cujus Poma propriè *Citria* dicimus; Antequam autem hæc Arbor Græciæ innoteſceret, jam pridèm Heſperia Arbor, quam Citrum *Plinius* antiquitùs dictam eſſe ait, Vulgaris erat, Domibus decorandis expetita, & Veſtibus odore Pomi, quod nec ipſum tum eſitabatur, imbuendis; Quæ mala modo Heſperia, modo Aurea, modo Citria appellata ſunt; Ex hoc ergo conſtare patet duplicem eſſe Citriam Arborem apud Auctores una parva, quæ medica vocatur, neque altè extollitur; Alia valdè ingens ac alta, qua uſos fuiſſe veteres, ad Tabulas, Naves &c. conſtruendas dicam in *Cap. de uſu œconom. Citri.*, & de hac Poëta ſic loquitur

Ipſa ingens Arbor, faciemque ſimillima lauro.

Hinc aiunt multi cum *Joh. Jacob. Hoffmanno in Lexic. Univ.* ſub Citri nomine duas diverſas Arbores venire ſcilicet *Thya*, & Citrea, de qua modo dictum; Et quidem *Thya* peculiaris Cyrenaicæ, & Hammoniacæ Libyes arbor, juxtà *Theophraſtum* in Græcia nuſquam viſa fuit, niſi invecta ex Africa; unde Romanis major, quam Græcis ejus notitia, quippe Africæ vicinioribus; quibus tamen non ex Cyrenaica, ſed ex Mauritania afferebantur Menſæ citreæ, ubi, & Citrum naſcebatur; Confines certé Athlanti Mauros arborem citri ferre ipſe *Plinius*

 fatetur;

fatetur; Unde *Atlantica munera*, vocantur Citreæ Mensæ à *Martiali in lib.* 14. *epigram.* 87. dum sic canit.

Accipe felices, Atlantica munera, Sylvas
Aurea qui dederit Dona, minora dabit.

Ast suspicatur *Salmasius*, incognitum illud genus Arborum, & Atlantis Montis peculiare, cujus *Plinius* meminit in lib. 5. ex relatione *Suetonii Paulini* qui primus Romanorum Atlantem trangressus est, tradentis Arbores esse in eo spectabilis proceritatis, & frondes habere cupressi similes, & Citri Arbores videri; certè omnia convenire, præcipuè foliaturam cupressinam, ait *citat. Hoffmannus*, quàm cùm tribuat & Cedro *Vitruvius* prorsus videtur Cedrum, & Citrum confundere, quemadmodum faciunt alii multi.

Tantæ autem, & talis præstantiæ Citria Arbor semper fuit, ut hanc eligere ad sanctam construendam Crucem, non dedignatus sit *Christus Dominus noster*; quod optimè ostendit *P. Valderama in suo Quadragesimali*; dum innixus Authoritatibus *Bedæ*, *ac Bellarmini*, ait, S. Crucem construentia ligna hæc quatuor fuisse scilicet Cedrum, Palmam, Cupressum, ac Oleam; hinc in *Theatro Vitæ humanæ ad liter. C.* legitur *Ligna Crucis, Palma, Cedrus, Cupressus, & Oliva*; hocque confirmat *Gloss. in Clem. p. de summa Trinitate, & in verbo Cruci*; Atque hinc est quod Sancta Ecclesia nostra canit de Cruce loquendo. *Super omnia ligna Cedrorum tu sola excelsior &c.* de qua re plura apud *Origenem, & Jacob. Pintium de Crucif.*

Divus Augustinus, monente *Leonard. Mario comment. in Sacr. script.* agnoscit pro materia Navis Noeticæ ligna cedrina; quin, sacram Testamenti veteris Arcam ex lignis *Setim* hoc est Cedri fuisse constructam, ait *Amon. Corius concord. in Genes. cap.* 7. & *Hoffmannus in lexic. Universal. ad litter.* A.

Salomonem ornasse Altare cedro colligitur, ex *lib.* 3. *Regum cap.* 6.

Nivem super Cedro non durare asserit *Theophrastus*; item neque hyemem sentire, nec amittere folia scribit *Vitruvius*.

Resinam

Resinam sponte è cedro manare, liquidam primò, mox in grumos concrescentem solis fervore aiunt Botanici omnes; hincque jam Deorum statuæ visæ sunt aliquandò sudasse, ut monet *Theophrastus Histor. Plantar. lib. 5.*

Scobe Cedri fugantur Serpentes, quo fine solebant.

> . . . . . . *odoratam stabulis accendere cedrum,*
> *Galbaneoque agitare graves nidore chelydros;*
> *Quin, & odoratæ nocturna in lumina cedri, urebantur.*

Cùm autem Cedrus rectissimo sit caudice, ac meatum venarum habeat simplicem, & in obliquum, facilè vulnus in cacumine ad radicem pervenit; sic palmæ quoque cerebro vulnerato pereunt, in quo vis vitalis & germinatrix est sita; ità monente *Theophrasto lib. 5. cap. 23. &c.*

Serpentes fugare Cedrum habetur ex *Beda de templo Salomon.* ac ob suam celsitudinem principem notare colligitur ex *comment. S. Hieronymi tom. 4. lib.* 14. hinc cedrum virum justum significare demonstrat *Petr. Bercorius in suo Reductor. moral.*

Narrat *Plinius lib. 16. histor. nat.* fuisse suo tempore Uticæ in Apollinis templo trabes cedrinas incorruptas tantæ vetustatis, ut inter earum collocationem, & ipsius Plinii ætatem millecentum, & octoginta Anni interfluxissent.

Cedrum tradunt solertiores naturalium rerum indagatores, fervidioris nonnunquam solis radiis percussam, inclinatis sublimiorum ramorum verticibus impallescere solitam, & arescentibus præ humoris inopia frondibus parùm sæpiùs abesse ab interitu, nisi industris invigilantis custodis manus, cum non multis frumenti granis accedat, eam prope, sub aridas arboris radices dissеminet, ex quo fit, ut paucis supervenientibus nocturni roris guttulis reviviscat; ut docet *Jo. Bapt. Hovatus de Eminentia Virginis tom. 1. cap. 17. &c.*

Dianæ tandem simulachrum in magno Ephesi templo existens ex eo fuisse constructum ait *Ruellius*; De similibus autem eruditis Cedri observationibus plura dicam in capit. ultimo Secundæ Partis.

Finis Primæ Partis.

PARS SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

De usu Citri in Affectibus Capitis.

AD curiosè exornandam citri nostri descriptionem, juxtà methodum Illustriss. Academiæ Curiosorum incedendo; necesse est, ut delibatis Citri Descriptione, Differentiis, virtutibus, ac præparationibus, descendamus in specie ad morbos profligandos usu Mali medici, vel medicinis, malo isto imbutis, ab Authoribus Classicis sumptis, vel ex observationibus captis; quod brevissime dabimus sequentibus paginis; Et sanè si Citrum respiciamus; videbimus, ipsum capitis affectus fugare, ac summam Palladis Arcem à morbis tutam defendere; Ad capitis enim Gravedinem tollendam Citrum commendavit *Fel. Platerus in observ. lib.* 2. dum sequens præscripsit medicamentum in forma Electuarii alternis diebus manè sumendum in quantitate moderata; ℞. *Cort. Citri condit.* zinziber. condit., ana ℥. ß. pulv. rosar. novel. pliris Arcon. ana ʒ. ß. Cinnamon. ʒ. ij. Conserv. Majoran. flor. stœchados, ana. ℥. j. ß. rosar. ℥. j. Anthos ʒ. vj. m. cum Syr. de Betonica. Fiat Electuarium.

Ad frigidam Cerebri intemperiem fugandam, sequens parat remedium *River. Prax. lib.* 1. *cap.* 1. ℞. *Cortic. Citri conditi*, Conserv. radic. Acori ana ℥. j. Conf. flor. Salviæ, Anthos, ana ʒ. vi. nucis Mosch. condit. ℥. ß. mirabolan. condit. num. 1. Theriac. veter., conf. Alcherm. ana. ʒ. iij. pulv. elect. Diambræ, & diamoschi dulcis ana. ʒ. j. m. cum Syr. Cortic. Citri fiat opiata de qua Æger capiat ad magnitudinem castaneæ manè duabus

bus horis antè paſtum ſuperbibendo parum vini generoſi.

In vigiliis *Sennertus* citrum laudat, dùm ſequens exhibet medicamen; ℞ ſpec. diambr. ℈. ij. Diamoſch. dulc. ʒ. ß. ſuccini albi ℈. j. Ambræ Griſ. gr. iij. m. cum Syr. de *Cortic. Citri* f. Pilulæ num. 24. & capiantur tres hora ſomni.

Sequens Electuarium à *Reiner. Solenandro conſil.* 13. *ſect.* 2. commendatur contra paralyſim, ℞. Conſerv. flor. Anthos ℥. j. ß. Conſ. flor. bugloſ. ℥. j. *Cortic. Citri condit.* Zinzib in India condit. ana. ℥. j. radic. Cichor. condit, ʒ. x. ſemin. erucæ, piper. long., ana ʒ. ß. ſpec. diambr. ʒ. j. ß. m. cum ſyr. conſervatarum nucum myriſticarum, f. Elect. S. A.

Contrà Vertiginem morſulos hos præſcribit *Sennertus Prax. lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 4. ℞. ſacchar. roſ. tabul. in Aqu. Scorzoneræ diſſolut. ℥. iv. radic. pæon. Ireos, Scorzoner. ana ℈. ß. Doronici ʒ. i. ſpec. dianthos, aromatic. roſ. diatrion. Santal. ana ℈. j. Extracti Pœoniæ gr. x. olei nuc. moſch., macis, ana gutt. iv. *olei Cortic. Citri* fænicul. ana. gutt. ij. f. morſuli S. A.

Ad Epilepſiam fugandam commendat hunc pulverem *Foreſtus obſ.* 61. *lib.* 10. cum jure pulli ad ʒ. j. ſæpe in aurora ſumendum ℞. Sem. Pœoniæ, pulv. Cran. human. ana. ʒ. iij. Caryophyllor., nucis mochat., *Sem. Citri*, ana. ʒ. j. m. f. Pulvis uſui ſervandus, Mihi etiam placet illud *Joëlis* remedium quod *Grulingius* quoque *in Prax. lib.* 1. integrum tranſcribit, & eſt hoc, ℞. Conſerv. Betonic. Salviæ, Anthos, ana ℥. j. rad. cichor. cond., *Cortic. Citri Condit.* & minutè conciſ. ana. ℥. ß. Spec. diamoſc., Diambr. ana. ʒ. j. ß. pulv. viſci querc., ciner. Cucul. avis, cran. homin., corall. rubr. ppt. ana. ʒ. j. ſem. pœoniæ ʒ. j. ß. ol. Cinnamon. ℈. ß. m. & cum s. q. Syr. de Cichor. f. Elect. S. A. & Doſis ſit quantitatis ſemi-juglandis jejuno Stomacho.

In Apoplexia levi tamen, nam in forti nullum eſſe poteſt remedium dum *Hippocrates in Aphor.* ait Apoplexiam fortem ſolvere eſſe impoſſibile, levem verò non facile; In apoplexia inquam levi, magnum poteſt ferre juvamen Aqua Apoplectica, *Sigiſmondi Kolreuteri*, quæ ſequens eſt ℞. nuc. moſcat., Caryophyllor., macis, Zinzib., Zedoar., galang. major. & min., piperis

piperis albi, nigri, & longi, Cinnamom., Calam. Aromatic., Cyper., gran. paradiſ. Cardamomi, Cubeb., Caſtor., Sem. carvi, fœnicul., Anis., *Cortic. Citri*, Limon., Aurantior., ana. ℥. iij. Thuris, Myrrhæ, Maſtic., aloës hepat. ana. ʒ. ij. Spic. Ind. Celtic radic. Gentian., eryng., ireos, pæon. pyrethri, ligni viſci querc., corylin. ana. ℥. ß. fol. Chamædryi, Camepit. Salviæ, roriſmarin., majoran. ana. m. ß. Euphraſiæ m. ij. puleg. menthæ, hyſſop., artemiſiæ, origan. ſerpil. Chelidon. ana. m. ß. baccar. Juniper. m. j. flor. Sambuc., Violar., Lavendulæ, tiliæ, roſar. rubr., pæoniæ, primulæ veris, ana. pug. ij. fol. betonic. m. j. Aneti. m. ß. Dactylor. amygdalar. dulc. ana. ℥. ß. Croc. ʒ. j. Conciſ. ac conquaſſat. ſuperinfund. Vini albi generoſ., ſpiritus Vini optim ana. cyathos ij. ß. Rectè obturato vaſe ponatur per integrum Menſem ad ſolem æſtivum, vel propè fornacem tempore hyemali, ſingulis diebus bis, vel ter agitando, ac poſtmodum fiat Deſtillatio.

In Phrenitide ſequens *Sennerti* remedium mihi placet, quod noſtro exornatur citro, ℞. pulp. tamarind. ℥. ij. radic. Cichor. ſativ. condit. ℥. ß. lactucæ. condit., *pulpæ Citri condit.* ana. ʒ. iij. Conſerv. flor. nymphææ, roſar, bugloſſæ ana. ʒ. v. Acetoſell. ℥. ß. ſpec. diamarg. frigid. ʒ. ß. fragment. lapid. pretioſ. ana. ℈. j. Coral. rubr. ppt. ʒ. j. m. cum Syrup. conſervativo *Citri*, q. s. f. Condit. S. A.

A Clariſſ. *Laz. Riverio* in Mania, ſequenti in remedio laudatur Citrum ℞ Lapid lazuli ʒ. j. ß. turbith. ʒ. j. diagryd. ʒ. ß. Sennæ ℥. ß. Epithymi cremor. tartar., ana ʒ. ij. Cinnamom., *Cortic. Citri* ana. ℈. j. croci ℈. ß. f. Pulvis, cujus Doſis erit ʒ. j. cum juſculo, vel liquore aproppriato.

Ego juſtè affirmare poſſum, unum Rever. Monachum, & unum Civem Ferrarienſem à ſævo dolore Capitis liberaſſe ſola exhibitione *Conſ. ex acredine Citri* ad ℥. j. hoc autem ad plures dies, mane jejuno ſtomacho.

Melancholiam ſanare ſequens remedium ſcribit *Sennertus in Praxi* ℞. *Condit. flor. Citri*, aurantior. ana. ʒ. ij nuc. indic. ʒ. iij. *Cortic. Citri.* ℥. ß. Conſerv. flor. nymphææ, roſar., Viol. ana ℥. j. borag. bugloſ. ana ℥. ß. flor. lavendul., Anthos, ana. ʒ. j. ſpec.

ſpec. Elect. de Gemmis ʒ. ß. diamoſch. ℈. j. Confect. Alcherm. ʒ. ß. tinctur. Corall. rubr. ℈. j. Eſſentiæ Cinnamon ʒ. j. m. cum *Syr. de Cortic. Citri* q. s. f. Conditum; cujus ſit quantitas nucis Moſchatæ. Tabulæ quoquæ ſequentes à *Williſio* paratæ contra Melancholiam mihi placent. ℞. Pulv. Margar., Eboris. Corall. ppt. ana. ʒ. ij. Spec. lætific. diarrhodon abbat. ana. ʒ. ij. *olei è Corticib. Citri* ℈. ß. ſacchar. alb. ſolut. & ad tabul. cocti in q. s. aqu. meliſſæ f. S. A. Tabulæ ponderis ʒ. j. quarum capiat æger duas vel tres mane hora 9. & 5, pomeridiana ſuperbibendo Hauſtum, aqu. deſtill. appropriat.

Hebræum quendam à profundo ſomno liberaſſe *Excell. D. Jo. Baptiſtam Juſtinum Preceptorem meum amatiſſimum*, dum viveret obſervavi ſolo odore *Balſami Citri*, nec non exhibitione nonnullarum guttularum ejuſdem in juſculo.

In Conſultationibus *Clariſſ. Joh. Fortis tom.* 2. me legiſſe recordor pro catharro optimum ſequens eſſe remedium, nempe Julap. acet. ad uncias iij. *Cortic. Citri* aromatiz. quinque, aut ſex diebus exhibendum, præceſſo tamen medicamento lenitivo, ut Caſſia, vel Manna &c.

Convulſionem tollere ſequens remedium Citro exornatum ſcribit *Sennert. in Pract. lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 28. ℞. Conſerv. Pæoniæ, Anthos, ana ℥. j. Majoran., Betonic., ana ℥. ß. primulæ Veris ʒ. iij. bugloſſæ ʒ. ii. pulv. Sem. Card. bened. fœnicul. ana. ʒ. i., radic. Pæoniæ ℈. iv. nucis moſchat cond. ʒ. ß. *Cortic. Citri cond.* Zinziber. cond., ana. ʒ. vi. Galangæ cond. calami aromat. ana. ʒ. i. ß. Cinnamom. ʒ. ß. inciſis incidendis m. cum Syrup. Pæoniæ f. S. A. Electuarium per Vices ſumendum.

Imbecillitatem pariter principum functionum corrigit, & præcipuè ad reparandam memoriam facit monente citato *Sennerto* ſequens Aqua quam Fructus noſter ingreditur, & condecorat. ℞. Cinnamom. ℥. ß. Zinziber. ʒ. ij. Santal. omnium ana. ʒ. iii. pul. Caryophyl., galangæ, nucis moſchat. ana. ℈. iv. macis, cubebarum ana. ʒ. ß. cardamom. ʒ. j. ß. Zedoariæ, ſemin. Nigellæ ana. ℥. j. ß. Aniſi, fœniculi, paſtinac., ſylveſtr. ocymi, rad. angelic., Caryophylat. glycyrrhiz. Calam. aromat., Valerianæ min. fol. ſclareæ, calamint. puleg., Menthæ, Serpill. Majoran.

ana ʒ. i. flor. rosar. rubr., Salviæ, Betonic., Anthos, Stœchad. buglosſ. borragin. ana. ʒ. ii. *Cortic. citri* ʒ i. ß. spec. diamb. ʒ. iii. aromat. rosſ., diamosc. dulc., Diarrhodon. ana. ʒ ii. Terenda terantur, & infundantur ℔ vi. aqu Vitæ: sinantur in vase vitreo per 15. dies stare, occluso subinde vasis osculo; Deinde destillentur per alembicum in B. M arctè occlusis commissuris; In aqu. stillat ponantur santal. tesseratim incisſ. ʒ i. ambræ, mosch. in pet. lig, ana. gr. iv. julep. rosat clarissſ. ℔. ß. stentque ita per 15. dies, postea aqua separetur.

Salivationem quoque tollere Citrum docet *Rolfincius Consult. pag.* 659. dum sequentes morsulos præscribit. ℞. Conser. acetos. hispan., rosar. vitriolatæ; oxalydis minor., ana ʒ. i. *e toto Citro* ℈. vi pulp. aurantior. cond.., *Citri cond.* ana. ʒ. iii. berber. cond, ribium cond., ana. ʒ. v. spec. diatragacanth. frigid, ocul Cancr. ppt. ana. ℈. j. *Syrup. acetositatis Citri*, Cydoniorum, ana. ℥. ß. Conscindantur conscindenda, & misc. S. A. cum Sacchar. rosat in aq Cydonior. & acetos. q. s. soluti ℥. viij. & F. S. A. Morsuli pondere ʒ. ß.

CAPUT II.

De Usu Citri in affectibus Thoracis.

NON tantum ad affectiones capitis tollendas, verùm etiam ad medii Ventris, Cordis nimirùm arcis expellendos morbos citrata facere medicamenta observavi ex auctorum Practicorum monumentis; & ad nostram exornandam Citrologiam sequentia remedia collegimus, quæ à Doctoribus laudantur ad profligandos pulmonum, Cordis aliarumque partium thoracis affectus; nam primò præstare Citrum in Angina colligitur ex *Diemerbrockio in Disput. Medic. Thorac. histor.* 5. dum in angina sequens præscribitur Gargarisma. ℞. Glyzyrrhizæ rasſ. ʒ. iij. rapas duas mediocr. magnitud. herbæ Scabiosæ, Viol., Malv., Mercurial, Betæ, ana. m. i. flor. Camomil., rosar. pallidar., ana. m. *ß. Cortic. Citri* ℥. *ß.* aquæ q. s. coqu. S. A. ad libitum;

Adde

Adde colaturæ Syrup. dianuc. ℥. ii. Diamor: ℥. i. Mellis rosac. ℥. ß. m. f. Gargarisma.

In Asthmate commendat *Sennertus* sequens remedium quod Fructus noster ingreditur, nempe. ℞ Radic. Irid. Florent., Helenii, ana. ℥. ß. pulpæ dactylor., passul. mund. ana. ʒ. iii. *Cortic. siccor. Citri*, Aurantior. ana. ʒ. ii. benzoes ʒ. i. croci ʒ. ß. Infunde bidui spatio in spiritu Vini optimè rectificato; postea liquor per inclinationem separetur, cui adde Sacchar. cand. pulv. q. s. Spirit. Vini accende, & liquorem continuo agita, donec Flamma spontè extincta liquor olei ferè consistentiam acquirat, cui adde ol. Sulphuris q. s. ad gratam aciditatem. Pleuritidi, ac Peripneumoniæ, quoque succurrit citri virtus, si *Pompeio Sacco* credamus, qui in *Consult.* 31. sequentia præscribit in affectibus dictis modò remedia; ℞. Ocul. Cancr. ppt, Mandibul. Lucii ppt. ana ℈. i. ß. Antimon. diaphoret. gr. xv. m. cum aquæ papav. errat. & *Totius Citri* ana. ℥. i.

In syncope, viriumque languore *Ettmullerus* sequens commendat medicamen. ℞. aqu. Rub. Idæi ℥. iii. acet. theriacal. ʒ. iii. *Spirit. Citri* ℈. iii. Syr. rub. idæi ℥. ß. misce.

Cordis palpitationem sequens tollere remedium citro imbutum ait *Isbrand. Diemerbroeck in sua Prax.* ℞. *Cortic. Citri*, baccar. Juniper. ana. ʒ. v. radic. helenii, fœnicul. ana. ℥. i. Cappar., tamarisc. ana. ℥. ß. herb. Chamædryos, cuscutæ, fumariæ, borragin, cardiacæ, trifolii palust. ana. m. i. melissæ m. ii. sem. fœnicul. ʒ. iii. passular. corinth. ℥. ii. Aqu. & Vini ana. p. æq. Coq. S. A. & f. apozema ad ℔. i. ß.

Optimum esse Citri nostri usum in Pulmonum hydrope ait *Pomp. Saccus in Consult. suis pag.* 113. dum sequentia laudat. ℞. pulv. Viperin. ℈. i. pulv. Cachetic. Quercet. sine saccharo ℈. i. Trochisc. Gal. mosc. gr. viij. m. superbibendo Decoct. in Jure; vel aqua Absint., ligni sassafras ʒ. ß. Calam. aromat, macis ana. ℈. ß. lign. Aloës ℈. i. superaddendo Elixir. vitæ gutt. viii. *Syrup. de Cortic. Citri* ℥. ß.

Ego sequenti aqua Sacerdotem Annorum 40. liberavi ab Hæmoptoë in Phthisim jam jam delabente, quam aquam C trus

condecorat. ℞. Carnis Vituli ℔. vi. Aq. commun. ℔. xii. bul. ad tertiæ. part. consumptionem; adde in fine Fol. farfar., Pulmonar., Betonic, ana. m. ß. *Cortic. Citri* ℥. i. ß. radic. liquirit. raſ. ℥. i. Pinearum ℥. ii. ß. facta leni ebullutione destilla in B. M.

Ad Tuſſim fugandam, citrum etiam concurrere colligitur ex *Dioniſ. Fontanono lib. de morb. curat. pag.* 158. dum sequenti pulvere caput conspergendum esse ægroti monet, cum lectum ingredi velit. ℞. *Cortic. citri ſicc.* ʒ. iii. Santali Citrini, baccar. myrthi, Cyper. Caryophylor. ana. ʒ. i. ß. Stirac. calamit. ℈. iv. coriandr. ppt. Cocci infector. ana. ʒ. i. ß. rosar. rubr. ʒ. i. f. pulvis, quo æger, ut dictum est utatur: *hinc Citrum* tuſſim sanare ait *Plinius lib.* 24. *cap.* 5. &c.

CAPUT III.

De Usu Citri in Affectibus Abdominis

NE putes velim *Lect. B.* ad morbos capitis, ac Thoracis tantummodo fugandos citrum facere; ad affectus enim Abdominis etiam valere collegi à multis Practicorum remediis; hinc contra Cardialgiam præstare Citrum habui à *Rolfincio*, qui in *suo ord. ac method. Med. ſpec. Conſult. pag. mihi* 627. sequens, commendat remedium. ℞. Aqu. Cichor. ℥. iii. Syrup. Viol. Solut., ℥. ß. pulv. Cholagog. Quercet. ℈. i. *Spirit. citri* gutt. iv. m. f. Pot.

In Singultu *Riverius* laudat Citrum in sequenti medicamine ℞. Cerat. santal. & Ungu. rosac. ana. ℥. i. mastic. ℥. ß. *Cortic. citri*, Carn. Cydonior. ana. ʒ. i. cum ſucco semperviv. & pauca Terebinthina fiant emplastra duo, quorum alterum anteriùs; alterum posteriùs stomachi sedi applicetur.

Vomitum sedare Fructum nostrum, ait *Paul. Barbetta in Prax.* dum sequens emplastrum stomacho imponendum præscribit. ℞. spec. aromat. rosát., mastic. elect. ol. nucis expreſſ. ana.

ana ℈. iii. macis ſtillatit. *Citri* ana. ℈. ß. Gumm. Caran. q. s. m. f. emplaſtrum efficax etiam dicitur ab *Hoffmanno*, *& Luca Tozzio viro Doctiſſ. ac Patrono*, *& Amico meo magno*, Sal Abſinthii ad ℈. i. cum *Succ. mali citrii recent.* ℥. ß. quod remedium pluriès feliciter expertus fui, in praxi facienda.

A *Platero*, *&* *Rolfincio* ſequens commendatur Clyſter; In Cholera ex quo patet Citrum noſtrum ad Choleræ curam concurrere; ℞. radic. Lilior. alb. exſiccat ℥. ii. Altheæ ℥. iii. herbæ Malvæ, Betonic., ana. m. i. flor. Chamomillæ, melilot., furfuris, ana. m. ß. Semin. fœnu Græci, ℥. ii. *citri* ʒ. iv. Sennæ ℥. ß. f. Decoct. Colaturæ ℔. i. adde Mell. roſat. ℥. i. olei Chamomill. ℥. i. benedict. laxativ. ʒ. iv. Succi betæ ℥. i. m. fiat. Clyſter.

Lienteriam curari deſignat *Sennertus in Prax.* à ſequ. Electuario à Citro condecorato; ℞. Conſerv. roſar. antiq. ℥. i. Diacydon. cum ſpecieb. *Cortic. citri cond.* ana. ʒ. ii. ſpec. aromat roſat. ℈. i. diarrhodon abbat., trochiſc., de ſpodio, de Charabb. Corall. rubr. ppt. ana. ℈. ß. Tunicæ internæ ſtomachi Gallinæ ppt. ℈. i. m. & cum Syrup. myrth. & de Mentha f. elect. S. A.

A Dyſenteria poſſe liberari aſſerit *Rolfincius in Conſult.* ope Citri, quem in ſequenti laudat remedio. ℞. Conſerv. roſar. vet. ℥. iii. Cond. cydonior. ℥. ii. *Cortic. citri*, & aurantior. ana. ℥. i. croci mart. adſtringent ℈. ii. Corall., perlar. ppt. ana ℈. i. Ol. Ceræ ℈. ß. Syr. Cydonior q. s. m. Fiat elect. S. A.

Liquorem ſequentem ideoque Citrum commendat *Sennertus* in Diarrhæa ℞. Vini Granator. acidor. ℥ i. *Succi Citri* ℥. ß. Julep. roſat. ℥. j. Aqu. Plantagin. tormentill., Caudæ equin. ana. ℥. iv. m.

Me legiſſe recordor apud *Thom. Williſium*, Citrum noſtrum conferre ad curam Colicæ paſſionis, dum ab ipſo ſequens commendatur remedium. ℞. Conſervæ Caryophyllor. ℥ i. Confect. de hiacinth., Alchermes ana. ʒ. ii. margar. pulv. ʒ. i. *ß. Syrup. è ſucco Citri* q. s. f. Confect. & detur quant. nucis moſchatæ ter in die.

Militem sanatum vidi ab iliaca Passione sequenti Emulsione ℞. Hordei mundat. ad crepat. coct. ℥. i. ß. amygdal. dulc. sem. papav. albi ana ℈. ix. aqu. decoct. hord. ℥ xv. f. emulsio, cui adde *Syrup. Acet. citri* ℥. ß. Aquæ fœniculi, *totius Citri* ana ℥. i. m. hæc autem sumebatur ad plures dies.

Lumbricos fugare scribit *Sennertus in Prax.* sequens remedium citro imbutum ℞. *Pomum Citrium parvum*, excava tantam partem quæ capiat Theriacæ ℈. ii. aloes ℈. i. croci gr. vi. Assa pomum, & succum exprime, quo regio Ventriculi, & umbilicus inungantur.

In obstructione tam hepatis, quam lienis optimum esse Citrum ait *Riverius*, sequens laudando præsidium ℞. Conser. flor. tamarisci, Capill. Ven., ana. ℥. i. ß. Conf. radic. enulæ camp. ʒ. vi. Chalyb. ppt. cum sulphure vel aceto ℈. iii. Sal. tamarisc. ℈. ii. Spirit. vitrioli ℈. ß. cum *Syrup. conditura citri*, fiat opiata de qua capiat ʒ. ii. aut iii. singulis diebus.

Citrum ad hydropis curam conducere monet *P. Barbetta*, & cum eo *Frideric. Deckers not. in dictum Barbett.* sequens præscribendo remedium ℞. rad. ireos nostrat., petrosel., Enul. Campan., ana. ʒ. iii. Cortic. med. sambuci, fol. Eupator. cannabin., ana. m. i. Soldanell. m. ß. bacc. junip. ℥. i. Semin. Fœnicul. dulcis, Cinnamom. acut. *Cortic. citri* ana. ʒ. j. ß. concisa, & contusa insuantur sacculo, & cum pint. iv. vini renani per quatriduum infunde; hujus ter de die ad ℥. iij. instillatis Spirit. Sal Amoniac. gutt. vi. assumere debet Hydropicus sanandus.

Icteritiam flavam, & nigram quoque fugare Citrum in sequenti assumptum medicamine ait *Pomp. Saccus in Consiliis.* ℞. Extract. Cortic. tamarisc., Succi Absint. condensat. ana. ℈. i. Salis Absinthii imbibit. Spirit. Vitriol. dulcific. ℈. ß. bezoart. mineral. gr. viij Croci Mart. gr. x. Spir. fuligin vel C. C. gut. v. *ol. citri* gut. ij. misce.

Contra dolorem nephriticum *Frid. Deckers comm. in P. Barbet.* laudat Citrum in sequenti remedio. ℞. Aqu. menthæ, *Cortic. citri* ana. ℥. i. ß. aqu. Vitæ Matth. ℥. i. Laudan. opiat. gr. iii. sperm. Ceti ℈. ß. ol. cortic. aurantior, macis stillat. ana. gutt.

gutt, iii. Spirit. nitri dulc. gut. xv. Syrup. fœnic. ℥. j. m.

Sequentem Emulſionem à noſtro fructu condecoratam in Curatione Stranguriæ laudat *Cl. Volfang. Hoeferus in Medic. familiar. pag.* 47. ℞. Aqu. ſaxifrag., Cichor. Petroſ. ana ℥. iii. fœnicul. ℥. ij Semin. 4. frigid. major., petroſelini, *citri.* ana. ℈. j. Amygdal. dulcium ℈. iv. m. f. emulſ. cui adde ocul. Cancr. ℈. i. Spec Lithontript. ℈. ij Syrup. de iv. rad. ℥. i. ſs. manus Chriſti Simpl. q. s m. fiat mixtura ad Vitrum.

Calculos frangere, expellere, ac ab eis præſervare docet *P. Saccus l. c.* Citri virtutem, dum in ſequenti medicamine uſurpetur; ℞. Aq. Abſint. ℥. iij. ſs. Cremor. tartar. ʒ ij. rad. Ari ſubt. pulv. ʒ. i. *Syr. de Corticib. Citri.* ℥. i. ſs. m.

Spiritus ſequens antiſcorbuticus à Citro nobilitatus valdè commendatur in Scorbuti Cura à *Frid. Deckers loc. ſup. cit.* ℞. Cortic. Fraxini. Rad. tamariſci, rad. Fraxinellæ, rad Capparidis ana. ℥. j. ß. Polypodii quercini, ℥. ij. raphani Sylveſt. ℥. iij. Herb. Cochlear., m. iv. naſtrut. hyemal., beccabung., Acetos, Scolopendr. ana. m. iii. baccar. Lauri, Juniperi, ana ʒ vj. Summitat. Centaur. minor., pug. iv. Stercor. anſeris, ℥. i. *Semin. Citri*, Sinapi, Card. bened., ana ℥. ß. Caryophyllorum, Zinziberis, Cinnamomi, nucis moſchat. ana. ʒ. iij. Conciſa, ac contuſa digerantur in arena tepida cum Vin. Gallic. ℔. viii. & Spirit. Vini ℔. iii. per triduum poſtea deſtil. ex arena per alembicum.

Prò Cachexia ſequentem Sacculum format. *Volf. Hoeferus in Append. ad Hercul. Medic. conſil.* v. ℞. *Cortic. Citri*, radic. Cichor. recent., ana ʒ. ij. Calami arom. ℈. iii. flor. roriſmar., pug. i. comar. card. bened. Centaur. min. Abſint. ana. pug. ij. m. inciſ. & contuſ. f. Sacculus cum Seric. alb. &c.

Hæmorrhoidalem fluxum, atque Dolorem in muliere quadam quadragenaria fugavi hujus Unguenti applicatione ℞. Ungu. de linar. ℥. j. Adip. ranar. ℥. ß. ol. ovor ℈. iv. *ol. citri* ʒ j. m. intingatur linteolum, & aponatur. calidum loco dolenti.

Morſulos ſequentes in melancholia hypochondriaca laudat Clar. *Rolfincius in ord. ac meth. medic. ſpec. pag.* 115. adeòque

Citrum

Citrum extollit. ℞. *Cortic. citri conditor.*, aurantior. nucis moſchat. in India cond., ana. ʒ. ij. Cinnamomi elect. nucis moſchat., caryophyllor. ana. ℈. i. macis, Ligni aloes, ſantal. Citrin. ana. ℈. ß. Spec. diambr., diarrhodon. abbat. ana ℈. j. trochiſc. de Eupator. abſint. ana ℈. ß. Conſerv. anthos ℥. j. Sacchari albi in aq. roſ. & Cinnamom. ſolut. ℔. i. Olei Caryophyllorum, gr. ii. m. f. morſuli S. A.

Ad alvi obſtructionem tollendam ſequens præſcribit remedium *Cl. Hoefer. in medicat. familiar. pag.* 241. ℞. *Syrup. acetos Citri*, Corallor. rub. Idæi, flor. tunic., ana. ʒ. vi. Aq. Ceraſ. nigr., *e Cortic. citri*, ana, ℥. ii. ß. roſar. ℥. ß. Spirit. Salis q. s. ad ſuavem acorem M.

Teneſmum curare Syrupum ſequentem ait *Fontanonus de Cur. morb. lib.* 3. ℞. *Syrup. de acetoſitate Citri*, de ſucco oxalidis, de Ribes. ana. ℥. i. ß. liquor. ſtillat. nymphææ, intyb. ſativ. latior., oxalidis, ana. ℥. iij. m. f. Julap. depuratum, & add. Santalor. Citrinor. ʒ. ii. ut fragrantius reddatur.

CAPUT IV.

De Uſu Citri in Morbis Mulierum.

AD particulares Fœminarum morbos curandos Citrum concurrere docent Practicorum multi, ut in ſequentibus patet. Fœdum enim Virginum Colorem citrium malum fugare monet *Sennertus Pract. lib.* 4. dum ſequentem præſcribit potionem ℞. Radic. aperient. ℥. i. rub. tinctor., eryng. ireos, agrimon. *Cortic. citri ſiccor.* Salſæ paril. ana. ℥. ß. Artemiſ., agrimon. Chamædryos ana. m. i. Sabinæ pug. ii Semin. Cartham. excor. ℥. i. fol. ſennæ elect. ℥. ii. mechoacan. Agaric. elect. ana. ℥. ß. flor. ſtœchad. Arabic. pug. ii. Sem. fœniculi, Aniſi, Galangæ ana, ʒ. ii. Coque ad remanent. ℔. j. ß. edulcoret. ſacchar. f. Pot. clarificata, & aromatiz. aq. Cinnamom ʒ. iii.

Contrà

Conträ mensium suppressionem Citrum valere docet *Frid. Deckers not. ad Barbet.* in sequenti remedio.

℞. Aloës lucid. ℥. ʃs. Myrrh. rubr. Gumm. sagapen. acet. scillit. solut. ana. ʒ. i. ʃs. Sal. Ammoniac., extract. ellebor. nigri, Radic. Gentian. ana. ℈. i. Croci, tartar. vitriol. ana ʒ. ʃs. ol. Stillatit Macis, *Cortic. citri*, ana. gut. iij. cum Elixir. Propriet. Paracelci q. s. f. massa Pilularis, & Dosis sit à ℈. i. ad. ij.

Ad fluorem album, curandum citrum conducere, judicat *Fontanonus*, dum sequens laudat Electuarium. ℞. pulv. Trypheræ magnæ s. o. pulv. diambr., pulv. pleres cum moscho; pulv. diasatyrion. ana. ℈. iii. Scobis Eburneæ, semin. Linozostidos ana. ℈. ii. semin. Anisi, ammeos, Cortic. Libani; ana. ʒ. ʃs. Spicæ nardi ℈. ij. sacchari dissolut. in aq. stillat. melissophyl. q. s. adjectis *Cortic. citri sacchar. condit.* conserv. flor. rorismar. ana. ℥. ʃs. F. Elect. S. A.

Ad Catameniorum nimium fluxum cohibendum juvare Fructum nostrum asserit *Clariss. Hoeferus in Medic. familiar. pag.* 192. dum sequens laudat remedium ℞. *Conserv. citri*, ℥. i. ʃs. rosar. veter. ℥. iij. boli armen. ppt. ℈. ix. nucis moschat. incis., C.C. ppt. Croci Martis, ana. ℈. iv. cum Syrup. de papav. m. f. opiata involv. fol. Auri.

In furore Ulterino optimum esse citrum narravit mihi *Excellentiss. Joh. Baptista Justinus, dum viveret Præceptor meus dilectissimus*; nam jurabat ipse Adolescentulam filiam cujusdam Pictoris Annor. 17. se curasse à furore Uterino sequenti remedio ℞. summitat. Viticis, folior. lactucæ, salicis, flor. Viol., nympheæ ana. m. i. *Cortic. citri sicc.* ℥. j. coq f. Potio in aqu. Lactuc. quæ aromatizet. sem. coriandror. & dulcoretur sacharo; cui sub fine adde Camphoræ ʒ. j.

Ad abortum præcavendum sequens laudatur remedium à *Sennerto* ℞. Conf. rof. ℥. ij. Salviæ, ℥. i. *Cortic. citri cond.* ʒ vi. mirobolan. chebul. cond., pulp. dactyl. ana. ℥. ß margar. pp. ℈. j. magister. Corall. ʒ. j. cum Syr. Cydonior. f. Electuarium S. A.

Uteri procidentiam curavit *Dominus Hippolytus à Monetis Fautor meus honorandus* spongia sequenti humore imbuta, & im-

posita loco affecto ; ℞. Herb. plantag., equiseti, ana, m. iv. flor chamomil. m. ii. rof. rubr. m. i. *Cortic. citri siccar.* ℥. ij. m. incif. & coqu. cum dimidia parte Vini, & aquæ.

Passionem hystericam fugavit *Claudinus Empiric. Rational. lib.* 4. sequenti linimento ℞. olei Jasmini, *Flor. citri* ana. ℥. i. benz. ℥. ß. moschi gr. iij. Ambræ. gr. ij. m. pro linimento. Et ego epilepsiam uterinam in Conventu S. Margaritæ Urbis nostræ multarum adolescentularum curavi sequenti bolo ℞. pulv. Castor. gr. vij. Sal. Artemis ℈. *ß. Spirit. citri* gut. v. conserv. borrag. q. s. m. f. Bol. aur.

In malacia, & pica Gravidarum Citrum nostrum laudat *Jo. Dolæus in Encyclop. med.* dum sequens præscribit Cataplasma ℞. *Cortic. citri* Acaciæ, Calam. arom. ana. ℥. ß. fol. melissæ m. ii, coque. in Vino contus. add. ol. nardin. Masticin. ana. part. æqual. cum mica panis furfurac. f. Cataplasma, quod Ventriculo calidè imponatur.

Ad Gravidarum vomitum sedandum Citri potentia se extendit ut monet *Claudinus loc. sup. cit.* sequens dum laudat præsidium ℞. Anisor. *Cortic. citri*, Cinnamom. ana. ʒ. j. ß. Rosar. rubr. Coral. margar. ppt. elect. de Gemmis ana. ℈. i. m. & cum saccharo dissolut. in aqua chalybeata f. Rotul. ʒ. iij. pro qualibet.

Hydrope Uteri affectam Juvenem, se liberasse usu Citri mihi affirmavit *Petrus Dominicus Voltolina Medicus Ferrariensis Feliciss. ac Amicus meus Suavissimus*; sequens enim adhibuit remedium ℞. folior. semperviv. portulacæ, lactucæ, Umbilici Vener. vitis, ana. m. ß. *Cortic. citri siccor.* ʒ. vi. coque ad mollitiem in Vino austero, & contundantur; Contusis adde Farin. hordei ℥. ij. balaust. ℈. vi. bol. Armen. ℈. iii. f. Cataplasma, cui si libet ol. rosar. addi potest.

Sterilitatem tollunt sequentes Rotulæ Citro ornatæ, si *Claudino* credamus ℞. Thripher. mag. s. o. Diambræ, Diamargar. Calid., Diasatyr. ana. ℈. i. ß. Rasuræ eboris, semin. Mercurial. Coagul. Leporis, Matricis ejusdem ana. ʒ. ß. seseli ℈. ß. Sacchari ℔ *ß.* Dissolv. sacchar. aqu. apiastri, & cum fuerit coctum adde *Cortic. Citri condit.* ℥. j. Conserv. Anthos ℥. *ß.* m. & f. Rotul. pendent ʒ. ii. pro una.

Pro-

Proprios quoque Virginum, Monialium, Viduarum, & aliarum affectus, ſcilicet Capitis Dolorem, Melancholiam, Anxietatem, nauſeam, Cordis palpitationem, Suſpiria, tollere Citrum monuit *Claudinus* dum ſequens comendavit remedium ℞. Mirobalan. omnium craſſo modo contuſor. & manibus cum oleo amygd. dulcium confricator. ana. ℥. ſs. Aqu. Fumar. ℔. xiv. m. & infund. per horas 24. bulliant ad tertias; deinde adde Ellebori nigri ʒ. ii. ſs. Glycyrhizæ, Polypod. ʒ. ii. *Semin. Citri* ℥. i. ſs. bulliant quouſque remaneant ℔. v. quibus adde fol. ſennæ. Epithymi ana. ℥. i. Bull. quouſque remaneant ℔ iii. Colar. ℞. Colaturæ ℥. ij. Sacchar. roſar. ℥. j. Aqu. Cichor. ℥. ij. m. prò una vice.

CAPUT V.

De Uſu Citri in Morbis Puerorum.

IN cruſta lactea, achoribus, & Favis Puerorum citrum noſtrum commendat *Sennertus*, dum ſequens præſcribit electuarium: ℞. Conſerv. borrag., bugloſſ.; Violar., Fumar. Cichor. ana. ℥. i. radic. Cichor. cond. *Cortic. Citri cond.* ana. ℥ ſs. ſpec. diarrhodon abb., Diamargarit. Frigid., C. C. ppt. ana ℈. i. cum Syrup. tunicæ. F. Electuarium S. A.

Ad puerorum ani procidentiam ſanandam feliciter uſus fui ſæpè ſequenti decocto ℞. Roſar. rubr. balauſt., nuc. Cupreſſ., *Cortic. Citri ſicc.*, Granator. ana. ℥. ſs. Sumach. Thuris, Maſticis, ana. ʒ. ii. Coque in Vino auſtero, & ſpongia decocto hoc madida anus foveatur.

Puerorum Lumbricos fugare ſequens remedium ait *Sennertus tractatu de infant. morbis cap.* 23. ℞. Aquæ Graminis ℥. iv. *Syrup. Acetoſit. Citri* ℥. i. violati ℥ ſs. Spirit. Vitriol. gutt. iii m. & exhibeatur iſtius liquoris Cochleare unum.

Mihi narravit *Excellentiſſ. D. Franciſcus Juſtinus Amicus meus dilectiſſimus Filius non indignus D. Jo. Baptiſtæ Præceptoris mei amatiſſimi*,

tissimi, cum esset in Vivis, qui tanti Patris vestigia sequens felicissimè Praxim medicam exercet, Juvenis quidem ætate, sed ingenio, ac Prudentia Senex: hic mihi, inquam retulit, se elapsis diebus, infantem ab Hernia sanasse sequenti Cerato à nostro Citro condecorato; ℞. nuc. Cupress. ʒ. ii. balaustior., pulv. radic. consolid. major., Perfoliatæ, herniariæ, ana. ʒ. i. *Cortic. Citri siccat. & pulv.* ʒ. i. ß. bdellii ʒ. i boli Armen. ʒ. ii. Sanguin. dracon. ℈. iv picis Græcæ ℥. ii. resinæ Pini ʒ. vi. cum terebinthina, cera, & oleo ovor. F. S. A. Ceratum.

Vomitum in Pueris pluries sedavi exhibitione sæpe facta *Syr. de Cortic. Citri* S. M. ad cochlear. i. Ad relicta vestigia, & superstites cicatrices Variolarum tollendas multa laudantur à Medicis remedia; verum præcæteris mihi valdè placet illud citro imbutum à *Isbrand. Diemerbroeckio* præscriptum. ℞. radic. Lilior. albor. ℥. ii. radic. Ari, vel serpentar. ℥, i. *Malum Citrium in Frusta divisum* num. 1. furfur. macri m. i. aquæ q. s. Coquantur pro lotione faciei tepidè mane. Variolas autem expellere tradit ipse *Diemerbroeckius tractat. de Variol. cap.* 10. sequens Conditum. ℞. Pulv. liberantis ʒ. i. C C. usti ʒ. ß. *Cortic. Citri condit.*, nucum Jugland. cond., Conserv. flor. Lavendul. ana ʒ. vi. Syrup. nucis Jugland. q. s. misce, fiat conditum S. Artem.

CAPUT VI.

De Usu Citri in Febribus, Peste, Lue Gallica, &c.

NEque credas, *Lector-Amice*, viribus jam suprà allatis Citrum nostrum satiari, & debellandi Febres potentia privari; nam, & fugandi febriles æstus virtutem tenet Fructus noster, quemadmodum fusè demonstravit *Clariss. Hieronymus Nigrisolius Ferrariensis noster in suo Progymnasmate secundo*, in quo propriè agit de Usu Citri, in Febricitantibus, & Puerperis; nam cum aperiant, attenuent, & incidant Citrei succi, idcircò in Febribus

bribus juvabunt; Hinc *Clariss. D. Frider. Deckers comen. ad P. Barbettam.* Mulierem a Febre intermittente sanavit sequenti remedio nostro fructu imbuto; ℞. Aquæ Menthæ ℥. ij. *Cortic. Citri*, Fœnicul, Theriacal. Simplic. ana. ℥. j. Salis Absinthii ʒ. ß. bezoartic. Mineral. ℈. i. Spirit. Sal. Ammoniac. gut. xxv. laudan. opiat. gr. iij. ol. Menthæ stillat. gut. ij. Syr. card. bened. ℥. i. m. subinde hujus liquoris cochlear. unum, atque alterum assumatur.

Contrà Febrem tertianam *Volfang. Hoefferus in Medic. famil.* sequens laudat Præsidium. ℞. *Syrup. Acetosit. Citri*, Corallor. Viol. simpl., ana ℥. ß. Spirit Vitriol. ℈. ß. m.

Inter cætera quæ laudat pro sananda Hectica Febri *Frid. Hoffmannus* mihi placet Aqua ista posita in suo Thesauro Pharmaceutico; quam Aquam Citrus noster exornat ℞. Aquæ Viol. ℔. iij. flor. & fol. Salviæ, seri lact. caprin. depurat. per succ. limon. ana ℔. ß. Pulmon. Vituli num. iv. Hepat. eorundem num. ii. Carnis Caponum junior. contus. num. ii. Hepat. Gallinar. num. xii. Pulmon. Vulpis recent. num. ij. incid. omnia minutim, & destilla aquam S. A. in B. M. huic aquæ adde sanguinis Porcelli anni dimidii ℔. ij. ß. lactis Asinæ Caprilin. ana ℔. ij. Succi depurati Pulmonar. primæ Matthioli, Auriculæ Muris, botryos, ana. m. iv. Caudar. Cancror. fluviat. num. xxx. Limac. è suis testis extract. num. xx. flor. rof. rubr., Hordei cum cortic. ana. pug. vi. Pom. dulc. n. xii. flor. Violar. borragin. ana. pug. vi. *Mal. Citri*, Aurant, ana. num. i. radic. consolidæ major. altheæ, chinæ elect. minut. incisæ, liquirit. ana. ʒ. iv. Santal. rubr. ℥. iii. micæ panis alb. ℔. i. ß. Pinear. mund. rec., pistac. ana. ℥. v. Medullæ nucis indicæ ℥. iv. Spec. diamargar. frigid Calid. ana. ℥. ß. Croci ℈. ii. infunde omnia in suprà dicta aqua Magistrali, & destilla S. A Dosis hujus postea est ℥. ii. ad iv. cum Julep. viol. ℥. ß. & gutt. ii. Spirit. Sulphuris.

Malignam febrem tollere Citrum in sequenti remedio sumptum docet *Hoeferus loco cit.* ℞. Syrup. de Papav. erratic, *Acetosit. Citri*, rubi Idæi ana. ℥. i. Aquæ Plantag., Violar., Flor. tiliæ, ana. ʒ. ii. Spirit. Vitr. q. s. ad acorem M.

Aqua Bezoartica Cl. *Francisci Sancassini Saxolensis* olim Celsiss. Sabloneta Dulcis in Bozulensi Urbe Archiatri famigeratissimi ℞. Succorum Scordii, Melissæ, Acetosæ, Rutæ Caprar. ana. ℥. iv. Aquarum Scorzoneræ, Card. Bened. Rut. Capac. *Succi Citri*, ana. ʒ. iij. Vini Malvatici, Aqu. Ardent. ana. ℥. i. ß. Dictamni albi, *Semin. Citri contus.*, Card. Bened. ana. ʒ. ß. *Cortic. Citri*, Theriacæ opt. ℥. i. ß. Digerantur omnia B. M. in Vase optimè clauso per horas xxiv. posteà destillentur. Indè fæces adurantur fiat sal. aquæ misc. Dosis est ℥. ß.

Miræ hujus Aquæ sunt virtutes in febribus mali moris, puncticularibus præcipuè Epidemicè grassantibus, nec non Autumnalibus, ex prægressæ ob æstatis calorem evaporatis spiritibus effœta Cruoris Crasi hoc communicante, Auctoris filio *Dionysio Andrea Med.* nunc *Gazoli ad Olium*, *&* *Amico meo Colendissimo.*

Pestem fugare Fructum nostrum ait *Thom. Burnetus in suò Thesauro Medicinæ tom.* 2. dum sequens laudat remedium ℞. Confect. de nucibus (quam vide Lector. si curiosus es apud *Forestum*) ʒ. j. ß. Theriac. antiq. & Mithridat. ana. ʒ. ii. boli Armen. veri, terræ sigill. ana. ℈. ß. cum *Syrup. de Corticib. Citri* q. s. f. mixtura.

Venenis etiam obstare Citrum didici à *Jul. Cæsar. Claudino in Empyric. rational. tom. 2. pag.* 329. dum ipse sequentem præscribit Potum; ℞. Decoct. cord. fact. cum infus. sennæ ℔. ß. Agarici trochisc., Rhabarb. elect. & pulverif. ana. ʒ. i. ß. *Semin. Citri contus.*, Scordii ana. ℈. ij. m. infus. per 12. horas deinde f. fortis expressio adde Tripher. Persic. ʒ. v. Syr. rosar. sol. ℥. iv. m. pro Potu.

In lue Gallica, quam non esse morbum novum egregiè probavit Illustriss. *Patinus* Patronus & Amicus meus maximus, commendare ego possum Citrum dum vidi multos sanatos usu Decocti sequentis, quod *Zecchii* dicunt multi ℞. Mirobalanor. omnium detrit. ana. ℥. ß. infund. in ℔. vi. Seri Vaccini per horas 24. deinde adde Epithymi, Polypod. ana. ʒ. ß. fol. Sennæ elect. ʒ. j. ß. Cortic. ellebor. nigr. ʒ. vi. Sonchi.

m.

m. i. Salsæ parillæ ppt. ℥. iv. Cortic. Guaiaci contusi ℥. iii. bulliant ad consumptionem tertiæ partis, & in ebulitione Adde Semin. Coriand. ppt. ʒ. j. *Citri contusi* ʒ. *ß.* quatuor semin. frigid. ana. pug. *ß.* bulliant iterum leni ebullitione, postea refrigerato decocto in vase obturato servetur per horas x. tandem facta forti expressione coletur. Hujus capiat Æger per vices, & Dosis varietur juxtà ætatem Patientum, quod ad Medicorum prudentiam remittitur.

In Gonorrhoea Citrum commendat *Sennertus in Prax.* sequens præscribendo remedium scilicet ℞. Radic. Helenii, Fœniculi, Apii, Cichorei, Buglosſ. ana. ℥. j. fumar. m. ij. borrag. Violar., Scolopendriæ, Capill. Vener., Summitat. Lupuli, herbæ paralyſ. ana. pug. j. Chamæpityos, stœchad. ana. ʒ. *ß.* Seminum fœniculi ʒ. iii. Citri, ʒ. ii. omnia infunde per diem, & noctem in s. q. aquæ pluvialis & Fumariæ quibus postea addantur mirobalan; chebulor., indorum, citrin ana. ℥. *ß.* folior. sennæ, epithymi polypodii querc. glycyrrhizæ, ana. ℥. i. Cortic. ellebori nigri, ʒ. ii. rhabarb. ʒ. *ß.* schœnant. ℈. j. Postea coquantur, & colentur; Fiat Potus longus per ℔. ij. Addendo Syrup. infuſ. rosar. ʒ. i. de Fumar. ʒ. *ß.* Sacchari q. s. ad dulcedinem.

Ad Elephantiasim curandam facere Citrum docet *Joh. Hartman. in Praxi chymiatric.* dum sic ait. In die assumat Æger alcool serpentum cum Saccharo mixtum, cum conserva rosar., *Cortice Citri*, & flor. nympheæ fiat opiata cui adde guttas aliquot Auri potabilis anglici, aut sæpe exhibeatùr mithridatum cœleste Quercetani.

CAPUT VII.

De Usu Citri in Affectibus Externis.

INTER cætera, quæ commendat in curatione Arthritidis vagæ scorbuticæ *Clar. Valent. Andr. Mollembroccius*, mihi maximè placent duo hæc sequentia remedia; Primum sumitur ex octavo

octavo capite sui tractatus *de Varis, seu Arthritide vaga scorbutica*; & est elixir Citri purgans *Domini Michaëlis*, quod sic paratur. ℞. Radic. Jalapp. ℔. i. ſs. ſemin. cartham. ℔. i. Gumm. de Peru, Scammon. rosati ana. ℥. ſs. Extrahe elixir Citri, adde aliquid Aquæ Cinnamomi, & *Syr. è ſucco Citri* ac Dosis sit ʒ. iij.

Essentiam pariter Citri laudat, quæ tali modo fit; Rescinde flavos Citri Cortices subtilissimè, relictam pulpam pone super fornacem ad sex, vel octo dies, deinde exprime succum, & destilla per cucurbitam, exibit spiritus, vini spiritum æmulans, quem superaffunde corticibus, extrahet tincturam flavescentem, palato, & oculis jucundissimam; Corticibus, ne interea temporis pereant insperge parum Aquæ Citri, vel rosarum.

Alterum remedium exhibet iste Auctor in cap. 15. ejusdem tractatus, & est sequens Aqua quæ externè adhibetur; ℞. Cinnamomi, Caryophyl. Cubebar.; nuc. moschat; Galangæ, Zinziberis, Cardamomi, Mastic., ladan; Zedoar., *Corticis Citri*, Aloës hepaticæ, olibani, baccarum lauri, Herbæ Melissæ, Menthæ, Majoranæ, Matricariæ; Serpilli, Origani, Pulegii, Salviæ; Chamæpityos, Chamædr., Florum Anthos, Lavendulæ, Camomillæ rosarum alb. rub, Pœoniæ, Sambuci, Cheiri, Stœchad; Sassafras; Seminum Anisi, Anethi, Piperis longi, Nigri, Radic. filicis, Caryophyllatæ, Croci. ana. ʒ. ii. Incisa, & contusa infundantur in ℔. vi. Spiritus Vini optimi, postea destilla in B. M. & adde Moschi, Ambræ, ana. gr. iij. Sacchar. clarificati q. s. Usui servetur in Vitro benè munito.

Ad Arthritidem pariter fugandam etiam non scorbuticam, *Harttmannus* Citrum commendat; dum scribit; maximoperè pro corroboratione naturæ in Arthritide valere Magisterium perlarum, à *Riverio* plurimo cum fructu præparatum, & exhibitum hoc modo; Perlas reduce in pulverem impalpabilem, quemadmodùm alias redigi solent vulgariter Margaritæ ppt. his in vitro superfunde *Succi Citri recentis* q. s ut fiat instar Pastæ; relinque aliquandiù, postea solve cum Aceto, & remoto aceto per inclinatio-

clinationem à fæcibus aliud affunde, donec Perlæ ex toto fuerint folutæ; Collectum Acetum mifce, cum tertia parte aquæ fluviatilis; deftilla per retortam ex igne Arenæ, primùm igne lento, poftea fortiori, deftillatum reaffunde capiti mortuo reftitanti, & viciffim folve, poftea cola per filtrum, evapora admodùm lentè, & reftabit Perlarum Magifterium, & hujus ℈. j. ad fummum fumatur jejuno ftomacho.

Scabiem Citrum tollere tam internè, quam externè apparet, primò internè ex *D. Hoeferi Medic. familiar. pag. mihi* 171. Sequentem enim pulverem laudat ifte Auctor ℞. Semin. Anifi, fœniculi, ana. ℥. iv. *Cortic. Citri* ℥. *ſs.* Saffafras ℥. i. *ſs.* Salfæ parill., radicis Chinæ ana. ℥. j. Santali rubr., polypod., ana. ℥. *ſs.* Cinnamomi ʒ. x. Incidantur minutiffime & mifceantur ad chartam. Externè commendatur Citrus in Scabie à *Pharmacopœa Auguſtana* dum fequens præfcribit remedium ℞. Styracis liquidæ ℥. i. Terebinth. lotæ, Butyri loti, ana. ℥. ij. *Succi Citri*, vel Limon. ℥. *ſs.* Ceruffæ lotæ ℥. i. Salis ℥. ii. mifc. fiat S. A. Unguentum.

Infantem ego elapfis diebus curavi Aphthis, hoc eft, ulceribus oris, & gingivarum albicantibus laborantem, fæpe inungendo hoc remedio ℞. *Syrupi è Corticib. Citri* S. M. è rofis ficcis, mellis rofat fimpl. ana. ʒ. i. *ſs.* maftic. electæ pulver. ʒ. *ſs.* Spiritus Vitrioli gutt. iv. m.

Ad Plicam curandam citrum noftrum concurrere docet *Joh. Pravotius* referente *Sennerto in Prax. lib. 5. part. 3. ſect. 2.* dum fequens præfcribit Electuarium ℞. Confervæ Cochleariæ, Betonicæ, Salviæ, Cichor., Chamædryos, Chamepityos, *Cortic. Citri. cond.* radic condit. Scorzoneræ rob. Juniperi, Confect. Alcherm; Syrup. Borraginis, *Acetoſit. Citri* ana. part. æq. fiat Electuarium. Sequentem pariter mixturam commedat ℞. rob Juniper. ℥. ii. extracti calami aromatici ℈. i. Croci ℈. *ſs.* Conferv. Cochleariæ ℥. iii. fumar. acetofæ ana. ℥. i. *ſs.* *Succi Citri* recent. ℥. iv. aquæ Scorbuticæ ℥. vi. Cochleariæ ℥. iv. Cinnamomi ℥. *ſs.* Stent in digeftione poftea colentur

Brachii ulcus in Matrona curavit *Hoeferus* fequenti medicamine, à fructu noftro ornato; ℞. fol. fennæ elect. ʒ. vi pulpæ

tamarind. rhabar. Cremor. tartari, ana. ℈. iv. passul. min. ʒ. vi. macis ℈. i. f. Decoctum cum Aquæ Fumariæ stent in infus. per noctem, mane repetatur coctio ad tertiam in colatura dissolve mannæ ℥. i. *ß*. pulv. Jalappæ, Crystal. tartari, ana. ℈. *ß*. m. f. Potio. præmissa hac potione. ℞. chinæ optimæ ʒ. vi. Salsæ parillæ, ligni sassafr. ana. ℥. ii *ß*. infunde incisa in aquæ fontis puriss. ferventis ℔. viii. per horas 24. stent in loco calido, dein coque ad dimidias ferè; colatura detur in Vasculo mundo; & sumat quotidie ℥. vi. pro sudore eliciendo, interponat unum Diem, & repetat purgationem; ℞. Remanentias decocti, adde sacchari commun; ℥. iv. Aquæ, Fontanæ, ℔. xvi. coque ad remanent ℔. i. *ß*. in fine addendo *Cortic. citri extim.* ℥. i. Cinnamomi ʒ. vi. servetur pro Potu ordinario.

Fœdam in Puella Phthiriasim, hoc est morbum sævum Pedicularem fugavi lotione sequenti, quam Citrus ingreditur. ℞. Lupin. amaror. pug. iii. Semin. Staphisagriæ pug. ii. *Cortic. Citri siccar.* ℥. i. Fiat decoctio in Aceto acerrimo, quò decocto universum corpus à capite ad pedes usque lavabatur.

Contrà lentigines citrum laudat *Sennertus Pract. lib. 5. Part.* 3 *sect.* 1. *cap.* 3. dum sequenti utitur remedio: ℞. *Unguent. Citrini recent.* ℥. iii. amygdal. dulcium diutissimè pistatar. farinæ fabarum ana. ʒ. i. ossis Sepiæ, Cornu Cervi, farinæ hordei, ana. ʒ. ii. Incorporentur cum melle, & misceantur.

Ad Ambusta curanda membra feliciter Rusticus utitur succo Citri, & omnes maculas cutis isto succo apposito delet.

In Erysipelate, refrigerantes, emulsiones, *Syr. acetosit. Citri*, cum spiritu Vitrioli commendat *Hoeferus in suo Hercul. med. lib. 5. cap.* 1.

Volaticas, seu impetigines ego pluries curavi, & præsertim in una Famula Domus meæ, quæ Volaticis sævis in manibus laborabat; solo *succo Citri* apposito, & sæpè adhibito; Arcanum enim expertum est prò impetigine, *Citri*, vel Limonum succus.

Legisse me recordor. apud *Sennertum Prax. lib. 5. part.* 2. præter alia remedia, quæ a Practicis adhibentur in curandis

Gan-

Gangrænis, & ſphacelis, valdè commendari ſequens remedium ♃. Conſerv. cochlear. ℥. iii. Salviæ ℥. ii. ſpec. diaxiloaloes ʒ. i. *Cortic. Citri condit.* ℥. ſs. rob. juniper. ʒ ii. cum Syr. Betonicæ f. Electuarium ſecundum Artem.

A Pernionibus, non ruptis tamen in Pedibus, ac manibus multos liberavi ſolo ſpiritu vini optimo cum paululo *Spirit. Citri*: appoſito ſæpe; hoc enim remedio *Claram Uxorem meam dilectiſſimam* hyberno tempore liberam à Pernionibus facio.

In fiſtulis curandis locum habere poſſe Citrum noſtrum mihi dixit Chirurgus quidam Italus, qui multas curaſſe feliciter fiſtulas juravit ſequenti remedio ♃. Unguenti ægyptiaci ℥. ſs. ſublimati ʒ. ſs. lixivii ℥. i. *Aquæ florum Citri*, Plantaginis ana. ℥. iii. m. & bulliant nonnihil.

In doloribus dentium debellandis feliciter ſæpè in Praxi facienda ſequens exhibui remedium, quod eſt ♃. Camphoræ modicum in Aceto bulliat parùm, & in ebullitione adde *Aquæ florum Citri* parum; deinde teneat æger in os; cui ſimile remedium præſcribit *Bartholom. Montagnana conſil.* 87. *&* *Thomas Burnet. theſaur. Med. practicæ tom.* 1. *lib.* 4.

In vulneribus, à Viperis illatis prodeſſe citrum volunt multi, & oſtendi ego in Parte prima hujus opuſculi, hiſtoria *Hoffmanni*, *&* *Athenæ* verum *Illuſtriſſ. Franc. Redius Italicæ Medicinæ ſplendor, ac Dominus meus ſemper colendus*, fabuloſas has putat hiſtorias, dum ipſe *in obſervat. de Viperis* ait; Duos Gallinaceos Pullos à ſe quatuor diebus continuè nutritos hordeo infuſo in Decocto Citri, ultimo eorum guture impleto fruſtulis Citriorum, elapſis duabus horis curaſſe ipſos à duabus Viperis morderi, indè unxiſſe inſuper Vulnus cum quinta eſſentia Corticum Citri, aſt intrà tres horas morientes ambos vidiſſe.

Ad Varos, ſeu Jonthos fugandos ſequens remedium præſcribit *Joh. Stephanus in ſua Coſmetic.* ♃ Amygdal. amar., ſem. Melon. ana. ʒ. vi. contundantur in mortario dein affundatur *Succus Citri*, & addito combuſto alumine fiat linimentum, quo utatur, æger.

In fiſtulæ lachrymalis curatione commendat Citrum *Guil.*

 Fabri-

Fabritius Hildanus, *cum Thom. Burneto* dum ait. Convenire Conserv. betonicæ, rorifmarini, Salviæ, Majoranæ Primulæ Veris, Pœoniæ, Confect. Alcherm. *Cortices Citri* &c.

A Phlyctænis infantem liberavi anno elapso hoc modo; Phlyctænas in facie fucco plantaginis, & Solani oblinire jussi Nutricem; postea adhibita etiam creta, & aceto linimenti instar, & decocto rosarum ablui jussi; interim, ut Nutrix ipsa cibis frigidis alteratis cum *Succo citri*, vel Agrestæ uteretur mandavi, atque ut lactis serum biberet; quò, & puer posteà alvum exoneravit, atque his remediis infans brevi convaluit; hanc autem curationem institui ad immitationem observat. 8. Chirurg. lib. 2. *D. Petri Foresti*.

Ad cadavera condienda, & incorrupta servanda Cedrum facere legitur apud *Plinium lib.* 24. *cap.* 5. nam cedrus magna, ipse ait, quam Cedrelatem vocant dat picem, quæ cedria vocatur; & hæc defuncta corpora ejus servat, viventia corrumpit; mira differentia, cum vitam auferat spirantibus; defunctis prò vita fit. Hinc huic cedriæ inesse talem vim præservandi cadavera à putredine asserit *Galenus lib.* 7. *de simpl. med. facult.* cum *Dioscoride de Cedro lib.* 1. Cæterum *Joan. Kirchmannus de funerib. Roman. lib.* 1 *cap.* 8. usos reperit veteres in condiendis mortuis, & putredine abigenda potissimum sale, Nitro, *cedro*, asphalto &c.

Cedriam visum acuere, & albugines ab oculis fugare docet *Matthiolus lib.* 1. & vermes Aurium necare impositam, cum aceto mixtam tradit *Dioscorides*; hanc lendines, pediculos, ac vermes occidere asserit *Matthiolus* ipse; immò aliqui, eam inunctam mentulæ conceptionem impedire, ac conceptum in Ventre matris extinguere volunt.

Semen Citri cum vino bibitum hæmorrhoidibus opitulatur monente *B. Pisanello*; Atque ad fœtorem oris conducere decoctionem cedri ore detentam ait ipse *Pisanellus*.

Optimum esse Citrum ad lepram fugandam docet *Leonard. Marius com. in Levitic. cap.* 14.

Cedriam odontalgiam tolere scribit *Cornel. à Lapide.*

Liquo-

Liquore cedrio igni admoto Avium vulnera linunt Rustici ; & sic parti læsæ medentur ; ità monente *Columella.*

Cedrio tandem liquore oculis perunctis claritas conciliatur, quam eruditionem mihi nuper communicavit *Eruditissimus Joseph Malatesta*, *Garuffius Ariminensis Doctor* , *ac Amicus meus amatissimus.*

CAPUT VIII.

De Usu Citri œconomico.

USUM Citri culinarem omnes non nesciunt Mulierculæ ; nullum enim fere ferculum est , nullæ cupediæ sunt , ad quas exornandas , atque condiendas Fructus hic non interveniat ; Acido enim ejus succo Dapes jucundiores evadunt nullamque , ut verum fatear , mensam observavi , quod ubique non viderim Pomum Citrium triumphare , & super assam , elixamque carnem pari gressu progredi , atque in Epularum fine , principiove pari debacchari triumpho ; nullusque tam inscius Cupedinarius est , qui nesciat Convivia , à Citro condecorari , malumque medicum esse Dapum condimentum , ac ornamentum.

Citrium autem pomum Scriniis impositum vestiariam supellectilem à tineis inoffensam custodit , ita scribente *Anton. Mizaldo Arcan. centur.* 1. *& Cardosio Philos. lib.* Quin illius succum contra deleteria pharmaca juvare docent omnes , quos legi Auctores , ut suprà demonstravi in Parte prima hujus opusculi ; immò addo contrà aquam illam venenatam primò in Mantuana regione disseminatam vulgo *Aqueta* dictam , qua scilicet exhibita ad tale , & determinatum tempus homo necatur , contrà inquam istam plurimùm valere liquorem Citri ; ità ut , docente Experientia , hujus Aquæ venenatæ antidotum, sit fatendum , esse Citri nostrum succum.

Citri verò Arboris ligna materiam præstant æternam , mo-

nente *Theodoreto*, undè ex hac fuiſſe *Salomonis* Templum conſtructum volunt multi, hincque derivaſſe dictum illud. *Dignum eſt cedro*, dicunt aliqui; hinc Numæ libri cedrati ſub terra defoſſi durarunt annis 535. monente *Plinio lib.* 13. *cap.* 13.
Undè *Horatius* Cecinit

Speramus carmina fingi poſſe linenda cedro.

Et *Ovidius lib.* 1. *de triſtib.*

. . . . *nec Cedro charta notetur.*

Mala citria flacceſcere inſperſo pane in eorum cumulum ſcribit *Fracaſtorius*, adducitque cauſam cur flacceſcant in ſuo libro de *Sympath.*, *& antipath. cap.* 11. *idem*, inquit, & *citriis accidere inſperſo in eorum cumulum pane putandum eſt*, *attracta enim in panem humiditate eorum*, *atque illic ceu alieno in loco putreſcente*, *principium reliquo datur*, *ut computreſcat*, *qua de cauſa flacceſcunt ea mala.*

Adverſus faciei rubedinem nimiam, aquam ſequentem multi laudant, in qua fructus noſter eminet. ℞. Aceti alb. aquæ roſar., *Succi citri* ana. ℔. i. Sulphuris Vivi pulveriſati ℥. iv. m. & omnia deſtillentur per retortam, & hac aqua ſæpè ad faciem lavandam utatur.

Aquam pariter ſequentem laudat *Roſcellus*, qua Adoleſcentulæ poſſunt viſum abluere, & ſic formoſiorem reddere; ℞. *Aquæ citri* ℔. i. flor. fabar. ℥. iv. aluminis zuccherin. ℥. ii. Salis Gemmæ ℥. j. Camphoræ ʒ. ß. moſchi, gr. ii. miſce & omnia pulverizata ponantur in aqua ſupradicta, & ſtent in infuſione per quatuor dies, inde addantur Aquæ Viol. alb., ℥. viii. & poſtea deſtillentur per alembicum & exibit aqua optima, ad uſum ſervanda.

Oleum ſordidum emundare Citri radicem in ipſum demerſam ait *Ruellius.*

Oleo florum citri utuntur ſæpe nobiles Fœminæ ad partes corpo-

corporis odore grato accomodandas; cujus olei conficiendi modum rectè describit *Laz. Grandius* in suis Arcanis. Succo Citri uti quoque Tinctores omnibus notum est.

Chymici multi, Citri succum solvendis margaritis affundunt aceti loco ut monet *Sim. Paul Quadrip: batanic: class.* 3. Hinc quibusdam in regionibus, & ipsa folia Citri matribus familias grata sunt, ut iis, æquè ac lauri foliis, & Juniperi baccis cibos condiant; Ad manus faciemque à rugis, & maculis servandas, ideòque decoras, atque formosas faciendas sequens remedium, præscribit *Roscellus* ℞. *Citrum* num. 1. & in eo perforato impone borragin. mineral. ʒ. i. postea involvatur linteo lineo, & ponatur sub cineribus calidis; indè exprime, & illius succo Manus, ac Faciem lava.

Aquam pariter singularissimi odoris, atque Imperialem dictam describit *citatus Roscellus*, quam fructus noster ingreditur ℞. Aquæ rosarum Florum mortelli florum Citri ana. part. æqual. quæ aquæ simul destillentur iterum, cum bona quantitate Rosarum damascenar. & Caryophylor. incisor. & ità habetur Aqua Imperialis.

Multi sunt qui Tabaci pulverem accommodant odore florum Citri; ast hic pulvis nimium caput calefaciendo plus nocet, quam prosit.

Manthecam nonnulli accommodant odore florum Citri, quæ apud nostras Adolescentulas magni est usus.

Citri odorem necare Serpentes ait *D. Hieronymus Fabianus Fori Saraceni Medicus Expertentissimus, & Amicus meus semper colendus* in suo libro cui titulus *Angelica Panacea &c.* pag. 184.

Ex ligno Cedrino qnandoque rogus, & pyra parabatur maximé apud Indos, sic *Calanus* Indus ex lignis odoriferis, Cedro, Thyo, Cupressu &c. pyram paravit, in eaque ultrò se combussit, ut tradit *ælianus lib.* 5. *Var. histor. cap.* 6. de hoc etiam vide *Kirchmannum de Funer. Romanor.*

Citri Acidum succum facere acetum acrius docet *Galenus de Aliment. Facult.* 2.

Feruntur Citri acres medullas mutare dulcibus, si per triduum aqua mulsa semina ponenda macerentur, vel ovillo lacte,

lacte, quod præstat; monente *Palladio de Re Rustica lib.* 4:

In Ægypto, ac Syria Reges inopia abietis Cedro ad Classes feruntur usi, scribente *Plinio* 2. *histor*: *natur*: *lib*: 16. *cap*. 40. quod confirmat *Petrus Bellonus Medicus Gallus lib*: *de Agricultura pag*: *mihi* 59. dum hæc scribit. „ Theophraste mesme est tè„ moin que le grand Cedre vient aussi bien en Cilicie comme „ en Syrie: car ainsi dit son interprete (& in Sicilia, Syriaque „ Cedrus) & au sixiesme chapitre du quatriesme livre dit (quin „ ad navalem materiam Cedrum Syria gignit eaque ad triremes „ utuntur) entendant par cela, que puis, que les forests en „ sont verdoyantes, que les habitans en font galeres, & navi„ res. Hinc *Suetonius* de Caii Caligulæ liburnicis ita fermè scribit, adeò ut videatur imitatus esse Hieronis navem; fabricavit, inquit, & de Cedris liburnicas gemmatis pupibus, versicoloribus velis, magna thermarum, & porticuum, & tricliniorum laxitate, magnaque etiam vitium, & pomiferarum Arborum varietate, quibus discumbens de die, inter Choros, & syphmonias littora Campaniæ peragraret, ut scribit *Lilius Gregor. Giraldus de re nautica lib.* 1. *cap*. 7.

Cedrum autem Clavum non tenere monet *Plinius Secund*: *histor*: *nat*: *lib*: 16. *cap*. 40.

Cedria licet à multis Defunctorum Vita dicatur, nullatenus tamen vestes, pellesque tinea velut erodit; Cedrus vero præservat, ut docet *Dioscorides cap*: *de Cedro &c.*

In sacrificiis Eumenidibus faciendis Antiqui admittebant lignum Cedri; hoc que ligno usos esse docet *Natal*: *Comes in mythologia lib*: 3. *cap*. 10. dum hæc habet. Non enim illa sacri„ ficia, quævis ligna admittebant, ex quibus ignis fieret, sed „ tantum cedrum, & alnum, & Juniperum, & Blamnum, è „ quibus Pyra fiebat, ante foveam quandam triplici ordine ex„ cavatam, tum victimarum illis Sacrificiis convenientium san„ guis in foveam effundebatur, at corporum membra super „ pyra urebantur cum quibus multæ res, multaque herbarum „ genera miscebantur cum precibus &c.

Me legisse recordor apud *Giraldum de Re nautic. lib.* 1. *cap.* 4. illos

4. illos; qui Phœniciam, Syriamque colunt cedro magis uti, ac aliis lignis, & hoc quia Pino egent. Usos etiam fuisse veteres in sacrificiis Citro colligitur ex *Plinio Secundo histor. natur. lib.* 13. *cap.* 1. dum hæc ait.

„ Illiacis temporibus non auro, nec thure supplicabatur, „ Cedri tantum, & Citri suorum fructuum in sacris fumo con„volutum nidorem verius, quam odorem noverant &c. Hinc credidit *Perrotus* Veteres olim variis odoribus usos commen, dandi halitus gratia, & à Parthis hoc primò inventum esse ut sic ingluvie, ac nimio potu conceptum virus extinguerent; ac fallitur, inquit *Cæsar Zarotus in Med. Martial. tractat. lib.* 1. Sipontinus hic Præsul, dum putat odoramentis Parthos abigere tentasse fœtorem Vini, licet enim Citri, vel granum, vel florem, vel totum pomum assumpserint; non tamen qua suavis est, aut odoratus Citrus noster Parthorum crapulas medebatur sed quatenus esculentis additus, digerebant, ut docent *Theophrastus. ac Plinius*, cùm *Virgilio* canente

. . . . animas, & olentia Medi
Ora fovent illo, & senibus medicantur anhelis;

Theophrasti temporibus citro non utebantur in cibis, sed tantum ob odoris deliciam servabantur Poma citria; quæ a putredine tuta longo tempore conservantur sepulta in milio, aut hordeo, hoc docente *Matthiolo in Dioscorid. lib.* 1. *cap.* 132.

Ex citri ligno mensæ fiebant magnoperè à Romanis expetitæ, ut monet *Hoffmannus in Lexic. Universal.* unde *Ciceronis* mensa famosa est.

Volunt multi in Cypro Cedrum maximam fuisse antiquitùs ad longitudinem pedum 130. ex quâ secta planta concinnatam fuisse Demetrii Triremem dicunt; de quò vide *Matthiolum loco supra citato.*

De citrosa Veste mentio fit apud *Nævium* dum inquit

. . . . pulchram ex auro, vestemque citrosam.

De Triumpho Cæſaris ex Citro ſcribit *Velleius Patercul. lib.* 2. *cap.* 56. & licèt *Terentius* aſſerere videatur Citri uſum apud Romanos nondùm fuiſſe, refellitur tamen illo *Cratonis* apud *Feſtum* ex oratione: Ne quis iterum Conſul. fiat: *Dicere poſſum, quibus illa, atque ædes ædificatæ, atque expollitæ, maximopere Citro, atque ebore, atque Pavimenta Phœnicis ſtent*; Plura de hac re Vid. *Lexicon. Univerſal. Joh. Jacobi Hoffmanni ad litteram C.*

Antiqui cedro utebantur ad Avorum imagines conſtruendas; ut colligitur ex *Virgilio in Æneid. lib.* 7. dum ſcribit.

> *Quin etiam veterum effigies ex ordine Avorum*
> *Antiqua ex Cedro.......*

Jactabat Pharao, monente *Cornel. a Lapide comm. in Ezechiel*, ſe uſu Citri Judæorum infirmitates, & Clades ſanaſſe.

Lacedæmones (Ariſtophane Grammatico Auctore) Deos ſuos mali Citrii ramis coronare ſolebant.

Tabernacula Dei ex cedro jam conſtruxiſſe Hebræos, legitur apud *Joh. Euſeb. Nierembergium in leg. Grat. & Hector. Pintum Comm. in Eſaiam cap.* 41. Cedri Oleum multum celebratur ab Autoribus in Uſu œconomico, indicans forſitan veri olei fontem (ut loquar verbis *Hieronymi Laureti in Silva Allegoriar.*) Miſericordiæ videlicet, & Pietatis divinæ locum, cui Cedria arbor reſpondet; quam plantam enixè commendat *Iſidorus*. Cedrus autem ſuſpendendis tectorum apta culminibus eſt, eò quòd hujuſmodi materies, & procera ſit ſpatiis, nec oneroſa parietibus, quemadmodùm docet *D. Ambroſ.* 3. *Hexameron. cap.* 1 .

Sufficiat deniquè ad majorem Cedri commendationem aſſerere, Dominum Deum habitaſſe in domo cedrina; legitur enim in 2. *Regum cap.* 7. Vides nè quòd ego habitem in Domo cedrina &c.

Et hæc ſunt, quæ de Citro ac Cedro adducere breviter, ut promiſi Tempus permiſit; adeoque Citrologiam noſtram curioſam Divino Auxilio ad finem perduximus; Huic ergò ſit Laus, Honor, & Gloria in ſempiterna Sæculorum Sæcula.

FINIS.

CLA-

C L A R I S S I M O

JOSEPHO LANZONIO

MEDICO FERRARIENSI PRÆSTANTISSIMO.

I L L U S T R I S S I M Æ

ACADEMIÆ NATURÆ CURIOSORUM
Germaniæ Collegæ Ornatissimo Epicharmo dicto
Animadversionibus, Zoologia, Observationibus,
nec non aliis Monumentis editis notissimo.

Quòd nunc de CEDRO *absolutum Opus exponat.*

CARMEN GRATULATORIUM.

OMnia, quæ scribis sunt Cedro dignissima, Amice;
Sed quæ de Cedro vix Cedrus ipsa capit:
Stent aliis Pario monumenta ex Marmore, fusa
Vivificent alios Æra signata diù.
Temporis injurias non ferdent, LANZONE, *vetustas*
Vix vultus nosces, vix legis atque notas!
Ast quæ pro Cedro scripsisti, æternà manebunt
Donec odoratus floreat Orbe Citrus.
Non cariem sentit, tineasque coercet, è libro hoc
Cedrus at æternum discit habere jubar.
Ipse, Machaonio turgescens Nectare, Morbis
Te Auctore, ac morti Bella jucunda movet?
Hinc procùl Invidiæ gliscenti smegmate chartas
Tangere non ausit fœda litura tuas.
Perpetuò ut viridi splendescit Cedrus amictu,
Sic vireat semper Gloria certa tibi,
Illa tuum nomen servat, Gratissima Malus
Dedecet ingrati stigmata cruda mali.

Turbatiss. sibi tempore Amico meritiss.
Veritate Musam manu ducente Occinebat;

Dionys. And. SANCASSANUS *Med. Gaz. ad Ollium.*

INDEX

INDEX OPUSCULI

PARS PRIMA,

EAQUE THEORETICA.

PARS SECUNDA,

EAQUE PRACTICA.

JOSE-

JOSEPHI LANZONI,

PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS FERRARIENSIS,

Nec non S. R. I. Academiæ Leopoldino - Carolinæ Naturæ Curioſorum Socii &c.

ZOOLOGIA PARVA,

SIVE

TRACTATUS DE ANIMALIBUS

JUXTA

SCHRODERI, HOFFMANNI, ETTMULLERI, *aliorumque Recentiorum mentem concinnatus.*

LAUSANNÆ,

Sumptibus MARCI-MICHAELIS BOUSQUET ET SOCIOR.

MDCCXXXVIII.

EXCELLENTISSIMO
CLARISSIMOQUE
VIRO
D. JO. COSMO
BONOMO,
PHILOSOPHO, ac MEDICO PRÆSTANTISSIMO,
Practico LIBURNI *Celeberrimo*,
PATRONO, & AMICO MAGNO
JOSEPH LANZONUS
S. P. D.

PAtere VIR EXCELLENTISSIME, ut ingenioli mei par-

vus iste fœtus, quam à Parente suo nequit à Celeberrimi Nominis Tui splendore lucem trahat; quod cùm dico, non tantum Familiæ tuæ notam ubique nobilitatem indico; nam

Et genus, & Proavos, & quæ non fecimus ipsi
Vix ea nostra puto . . . . .

Verum famam tui insignem, quam ob observationes optimas à te in publicum editas ab orbe Litterario meritò adeptus fuisti, colo; Hinc à grato colloquio coactus, quo per litteras tuas Amicissimas per aliquot menses fruor, non possum, quin mortalibus cunctis meam ergà te observantiam patefaciam; ideò qualecumque hoc opusculum fuerit, tibi ceù munusculum offerendum puto, quod

sanè

ſanè per quam exiguum eſſe non diffiteor, ſed ex offerentis animo æſtimaturum te probè norim; Aſt ne obſervationibus te novis in Reipublicæ Medicæ emolumentum ſemper intentum diutiùs interpellem, pretioſi tibi temporis diſpendio moleſtiam pluribus non creabo; Valè interim, VIR CELEBERRIME, & me etiam quod ſoles, amare perge.

PROOEMIUM.

ZOOLOGIÆ *nomine Artem intelligo modum tradentem, quo Animalia in usum medicum trahi debeant, ut sanitas corporis humani inde vel conservari, vel reparari possit; Animalia vero primò, tam viva, quam mortua ad Zoologiam faciunt, pariter ea, vel integra, vel ipsorum partes, vel excrementa: integris enim Animalibus utitur Medicina, quia sæpè vivum catulum aliave animalia adhibet; partibus etiam, quando, verbi gratia, Hepar Lupi, Pulmones Vulpis, Cranium Humanum, & similia, necnon excrementis quoque, dum Cornua, ungues, pilos, stercora, &c. adhibet; hæc autem omnia sunt in usum vocanda quando justam suam magnitudinem habent, & mediam ætatem sunt sortita, bono corporis habitu fruuntur, & valetudine; sin ex interemptis animalibus medicamina expectantur, illa sumere debet Medicus, quæ violenta morte interiere; ità enim spiritus insitus, & humidum radicale, quod in senescentibus, ac morbosis sensim consumitur, integrum aliquandiù manet; experimentum enim docet cranium, Cornu Cervi, aliorumque Animalium partes, quandiù balsamica pollent substantia, vires suas retinere; ideò ait* Frid. Hoffman. clav. in Schrôder. *Medicos de hac re sollicitos esse debere, ut in praxi facienda medicamentis ab Animalibus desumptis boni oriantur effectus; Classes*

ses Zoologiæ sunt quatuor ; Prima Animalia terrestria exibet , quam nunc tibi , L. B. , exibeo ; Secunda Aves ; Tertia Pisces ; Quarta Insecta præbet quas partes seorsim , & immediatè post hanc habebis ; modo verò spe aliarum hanc primam recipe , & laboribus meis , ut aliàs fecisti , legendo fave.

DIONISII

DIONYSII ANDREÆ SANCASSANI Med. Pract. Prof. Gazoli ad Olium pro singulari modestia Eruditissimi Authoris qui Parvam Zoologiam se exarasse discendi ergo Amicissimè Communicavit.

TETRASTICON

Ambiget hæc tua qui volvet monumenta Machaon
An doceas discens, discas an ipse docens?
Discere multa Cupis, dum scribis plurima, disce
Te docuisse modo, quod didicisse juvet.

EXASTICON

Ostentent alii Lyibicos domuisse Leones
Belua quid prodest robore fracta ferox.
Quæ ad medicam faciunt Animalia suggeris artem.
Pharmaca de Brutis belle paranda docens.
Ex te ut JOSEPH, *Mortalis cum fœnore vitæ*
Exanimes discat mox Cicurare feras;

DISTICON

Auspice te ferri sæclum Ferraria *vincat*
Aurea cui prostat LANZEA *mente tua.*

JOSE-

JOSEPHI LANZONI,

PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS FERRARIENSIS,

ZOOLOGIA PARVA.

PARS PRIMA,

DE

Quadrupedibus, de Serpente & Vipera.

CAPUT PRIMUM.

De Agno.

GNUS Animal notum eſt; ex quo in uſum medicum veniunt pulmones, fel, ſtercus, ſanguis, oſſa, coagulum, & lana.

Pulmones Agni pinguis, ac robuſti ſiccati exempta arteria in vaſe figulino, & refrigerati, in loco ſicco ſervantur, qui impoſiti arcent inflammationes; Hinc *Aëtius* pulmones Agni coctos cum pane manducatos noctu mingentes in ſomno curare ait

Fel ad Cancrum, Epilepſiam, Cachexiam fugandam cum eſſentia Chelidonii aſſociatum commendatur à multis.

Stercus in aceto ſolutum, eryſipelata curare impoſitum ſcribit *Dioſcorides.*

Sanguis Agni ſiccatus, pulverizatus, & potus, ab omni veneno præſervat; Oſſa incinerata vulnera conſolidant, & in omni alvi fluxu bonum præſtant effectum. *Vid. Schröder.*

Coagulum ad venena expellenda, & præcipuè contra Aconitum, potum in vino commendatur, necnon valet ad lac coagulatum ſolvendum, cum aceto ſumptum; quin, & ipſum cum ſucco plantaginis bibitum quaſcumque alvi fluxiones nimias, ſanare docent *Gordonius*, & *Gilbertus.*

Lana tandem cum Corio, Anginæ, aliiſque colli tumoribus impoſita confert, quin etiam ſcribente *Frid. Hoffmanno* dentitioni infantum leniendæ collo appenſa prodeſt. *Vid. Cap. de Ove.*

CAPUT II.

De Alce.

Alces, magna dicitur Beſtia, & ab aliis Equicervus; eſt animal Gregarium, Biſulcum, ad figuram Cervi accedens, quo tamen majus eſt, natura timidum, comitiali morbo obnoxium ſi *Schrödero* credimus; hujus ad medicum uſum faciunt nervi, cornu, cerebrum, & ungula.

Nervi circumligantur membris ſpaſmo obnoxiis.

Cornu uri poteſt & vaporari philoſophicè calcinatum ut Cornu Cervi quod valet in Epilepſia, Variolis, &c non caret enim optimo ſale volatili; ex hoc cornu Gelatina paratur quæ ad affectus dictos prodeſt; conficitur ex eo, & ſpiritus, & ſal volatile, & oleum, quæ multum diaphoretici habent, & ad multos tollendos affectus valent; vid. *Hoffman. clav. Schröder.*

Ex medulla Cerebri Alcis multi ſunt qui aquam deſtillant, & pro epileptico arcano tenent; Ungula tandem vel externè adhibetur, vel internè, tamen præparata; Externè

nè [in Epilepsia valet pro usu Amuletico ut docet *Luc. Tozzius.* Quæritur autem qua ratione in epilepsia faciat, & respondet *Ettmulerus*, non tantùm agere ob vim absorbendi acidum, sed & per aliam secretiorem causam; Alces enim est bestia admodum meticulosa & à strepitu etiam arboris in fugam pellitur; hic autem metus in totum corpus transfertur, & primò in ungulas & quidem posteriores unde vis hæc dependet; eligenda autem est ungula pedis dextri posterioris, nec dubito quin omnium expectationi, tam sæpius per experientiam probata sit responsura. Præparatur verò lege communi hæc ungula, & inde paratur magisterium cum aceto, vel cum spiritu nitri abstrahendo, non præcipitando cum oleo tartari, quod præstantius erit; eleganter etiam ex Cornu Alcis per spiritum Vitrioli, post mediocrem istius abstractionem copiosa aquæ affusione præcipitando paratur, sed hoc potius ad alterandum, & adstringendum adhibetur, quam ad sudores movendos, ut ait *Frid. Hoffmannus loc. cit.*

CAPUT III.

De Apro.

APER, porcellus, seù verres silvaticus, glandibus, castaneis, & similibus vescitur, coit initio hyemis, & vere parit: de hoc animali in usum medicum veniunt dentes, spuma, sanguis, genitalia, fel, adeps, stercus, cerebrum, hepar, vesica, urina, coagulum.

Dentes contra pleuritides, & inflammationes omnes internas optimi sunt ad ʒ. j. in pulvere propinati, coagulatum sanguinem solvunt, acidum absorbent, quo absorpto sudor sequitur; Dens Apri destillatur à multis, qui dat sal volatile unde elegans *Schröderus* ex eo magisterium parat solvendo cum aceto destillato, & præcipitando cum spiritu vitrioli vel oleo tartari, quod tamen magisterium nihili facit *Ettmullerus.* Paratur etiam ex dente hoc Gelatina, ut Gelatina Cornu Cervi & in pleu-

 ritide

ritide eſt remedium egregium; externè autem Apri dens collo puerorum appoſitus ortum dentium accelerat; de quo *Venturinus*.

Spumam Apri coctam in vino, & exhibitam vomitum ſedare ait *Sextus Placitus*.

Ex ſanguine iſtius animalis ſunt qui aquam cum plantis refrigerantibus, & humectantibus deſtillant, & pro atrophia tollenda commendant, vid. *Harttmannus in Prax.* & *Sperling. Zoolog.*

Genitalia contra epilepſiam ſumpta valent, & ad veneris impotentiam, ac prolificationem faciunt, Fel ſtrumas ſanat illitum, Venerem ſtimulat, & bullitum in cortice mali punici inſtillatum aurium dolores ſedat; Adeps inſervit pro unguento Armario conficiendo, commendatur ad leniendos laterum dolores, ac rejectiones ſanguinis ſiſtendas.

Stercus Apri cum aceto ſolutum, eryſipelata, & renum dolores ſanat impoſitum; aridum autem, ac pulverizatum cum vino bibitum dyſenteriam curat. Cerebrum coctum, & cum vino exhibitum ſedat dolores, atque in ſerpentum morſibus prodeſt.

Hepar manducatum quacunque forma, morſibus venenatis obſtare ſcribit *Dioſcorides*, quin cum vino potum alvum ſiſtere docet *Sextus Placitus*. Veſica aſſata, & manducata tollit incontinentiam urinæ ſi *Aëtio* credimus. Urina comminuit veſicæ calculos ſumpta, aurium dolores inſtillata mitigat, & cum oxymelle bibita epilepſiam fugat. Coagulum tandem hujus animalis bibitum facit ad omnia mortifera, & eſt velut Theriaca, de quo vid. *lib. cui titul. Kyranis eſt.*

CAPUT IV.

De Aſino.

Asinus animal eſt omnibus notum, pigrum, melancholicum, cujus multæ partes ad medicinam faciunt, nempe Corium

Corium cum pilis, ungula, sanguis, lac, urina; stercus, adeps, caro, pulmo; jecur, splen, fel, ossa, auris dextra & sordes aurium.

Corium cum pilis supra pueros impositum eos prohibere à timoribus asserit *Hoffmannus*. Ungula in epilepsia ungulæ Alcis vicaria putatur, in suffitu facit ad fœtus mortuos eliminandos, pulverizata, & sumpta à muliere lactante lac multiplicabit si *Matthiolo* credimus; Asini ungula pulverizata, & cum oleo mixta ad curandos perniunculos utitur *Al. Venturinus*. Quin ex hac *Pithagoras* annulos construi curavit ad arcendam epilepsiam; Sanguis potus ad guttas quatuor, vel quinque, cum vino febres tollit continuas, impositus sistit hæmorrahgias ab auribus emanantes, bibitus à quartana liberat; *vid. citat. Venturinum.* Hinc in Aselli sanguine singulare invenit secretum contra maniam *Joh. Michaelis*, & summa cum euphoria hoc adhibuit ad multos sanandos maniacos *Frid. Hoffmannus* quin & *Etmullerus* verno tempore sanguinem ab aure Asini recipit in linteum novum, & exsiccat in camino, ut de spiritu, seù sale volatili lignorum participet, magisque sudorificus sit, hunc asservat per integrum annum citrà virium debilitatem, sub usu inde recipit hujus lintei frustulum, injicit in aqua destillata hyperici, & fœniculi, quoad usque sanguis extrahatur, dein bibat æger quod pro summo specifico contrà maniam commendat.

Lac nutrit, & abstergit, ideòque phthisim sanat, prodest in Lithiasi, Arthritide, & morbis ventriculi, atque menses ciet; Lac Asinæ in ore detentum mitigare gingivarum dolores aliqui notant; Vermes necare, venenis obstare in gutturis apostematibus prodesse, ventremque laxare docent alii; quia verò Asinus est bestia sana, & longæva, ideo lac ejus præ cæteris salubrius est; modus autem utendi erit, ut præmissis præmittendis æger cibis dulcioribus per quatuor dies nutriatur, postea tempore matutino ab ℥. vi. ad xii. propinetur lac Asinæ tepidum, cui uncia una sacchari addi potest, ne tam facilè coaguletur; hinc tempore vespertino tribus horis ante cænam eodem modo, & eadem dosi exhibeatur; cibus interea dulcis sit, & minus acidus. Externè quoque lac A-

finæ gingivas ſtabilit, podagricos dolores compeſcit, & faciei gratum conciliat colorem.

Urina Aſini externè adhibita ad caput abluendum à Porrigine liberat, ſcabiem ejicit, & verrucis, callis, atrophiæ, podagræ medetur, vide *Schröderi Pharmac.* Internè verò in Renum, & Veſicæ morbis peculiariter juvat; bibita calida adhuc phreniticos ſanat monente *Dioſcoride*; quin bibitam ſanare eos, qui calcem aſſumpſere, ſcribit *Job Ketan.* necnon in uvula relaxata prodeſſe notat *Apollonius.* Stercus Aſini externè adhibitum ad modum emplaſtri, ſanguinis hæmorrhagias ſiſtit; internè verò pulverizatum, ac bibitum cum vino. *Dioſcorides* adhibet ad ſcorpionum ictus ſanandos; hinc talem adhibendi ſtercus Aſini formam dat *Ettmullerus in Schröder. Dilucid.* quæ ad omnes ſiſtendas hæmorrhagias valet ℞. ſtercoris Aſini expreſſi ℥. j. ß ſyrupi myrtini aquæ Plantaginis; ana. ℥. ß. Miſce & detur ægroto inſcio. Sunt etiam qui ſyrupum, ex ſtercore Aſini parant, quo utitur *Prævotius in med. Pauper.* & *Schombor. M. M.*

Adeps concolores cicatrices reddit, & pilos facit creſcentes.

Caro Aſini cocta, & manducata phthiſicis prodeſt, & pulverizata perniones ſanat de quo *Avicenna*; Pulmonis Aſini pulverem domi detentum ſerpentes fugare ſcribit *Plinius*, & bibitum in vino albo tuſſi mederi docet *Hali.* Jecur aſſatum jejuno ſtomacho ſumptum valere in epilepſia narrat *Dioſcorides.* Splen. Aſini aſſatum & pulverizatum, & cum vino generoſo ſumptum Lienis durities diſſolvit & lactis magnam copiam gignit referente *Galeno.* Fel Aſini eryſipelata tollit, & porros Ani evellit applicatum. Oſſium decoctionem bibitam contra venena facere ait *Plinius.*

Ex anteriori parte dextræ auriculæ ſi philacterium fecerit Medicus, dederit portandum mulieri ſanguinis fluxum patienti eadem die ſanabitur hoc confirmante *Auctore libri cui titulus Kyranis eſt.* Aurium ſordes demum temporibus illitas ſomnum conciliare docet *Frid Hoffmannus.*

CAPUT V.

De Bove, & Vacca.

BOs, & Vacca animalia notiſſima ſunt, vitam ad Annos 21. producentia, ex quibus à medicina ſequentes adhibentur partes; Cornu, fel, jecur, ſplen, ſanguis, medulla, adeps, lapilli, lac, butyrum, caſeus, priapus, oſſa, ubera, inteſtina, & lingua.

Cornu epilepſiæ medetur; in ſuffitu ad corrigendum aërem contagioſum adhibetur, quin & cinerem ex Vaccæ cornu confectum naribus inſufflatum hæmorrhagias ſiſtere docet *Rhaſes;* Fel Bubulum, vel taurinum, tam internè quam externè adhibetur; Internè in Clyſteribus proritat alvum contumacem; externè adhuc tepidum Lienis regioni impoſitum levamen afferre ſpleneticis narrant multi, umbilico illinitur contrà lumbricos; Ulceribus, ac doloribus aurium medetur, & hæmorrhoïdas aperit applicitum. Ex felle Bovum aquam deſtillat *Ettmullerus* quæ cicatrices oculorum delet, & acrimonia ſua volatili viſum clarificat.

Jecur Bovis aſſatum, & pulverizatum cum vino generoſo potum ſanguinis fluxum prohibet, & in Hepate roborando eſt efficax.

Splen adhibetur contrà menſium ſupreſſionem; Lienis durities tollit; *Crollius* ex ſplene bovino eſſentiam conſtruit, cujus deſcriptio apud *Schröderum* & *D. Michaël.* eſſentiam ſpleneticam compoſitam parat, & cum martis eſſentia mixtam ad menſium fluxum nimium ſupprimendum exhibet. Sanguis ſiccatus, & in pulverem redactus vulneribus impoſitus ſanguinem ſiſtit, intrinſecè adhibitus ſingularem fert opem in dyſenteria, & extrinſecè emollit tumores, faciei maculas abſtergit, & verrucas tollit. Medulla nervorum indurationi medetur, & trementia membra reficit. Adeps Bovis ſpecialiter uſurpatur ad inteſtinorum mordicationem, & teneſmum ſiroſis affectibus medetur. Ungula in ſuffumigio arcet aërem malignum; in cinerem reda-

cta,

cta, & intus sumpta copiam lactis præbet, & omni veneno resistit; Ungulæ autem fragmenta frixa, & sumpta dysenteriam sanant; cavendum tamen ne bestia sit lasciva, si enim lasciviat tunc ejus ungula dysentericis putatur lethalis à *Frid. Hoffmanno.*

Urina dolores aurium lenit, cum myrrha instillata sanat comitialem morbum, unde rusticus quidam apud *Libavium* filiam epilepticam lotio vaccino curavit; ex urina Vaccæ suffumigium ad pudenda parat *Laur. Hoffmannus* quod præservat prægnantes ab abortu; Stercus adhibetur in adustionibus, inflammationibus, vesparum morsibus, & hydropicis in forma cataplasmatis, quod etiam cataplasma cum melle urinæ difficultati conferre docet *Avicenna*; suffumigatum sub sella patientis stercus vaccinum ob singularem suam vim anodynam commendat *Ettmullerus* ad partum accelerandum, & ipsum locis ambustis impositum optimum esse remedium advertit. Ex hoc aqua destillatur, quæ non solum cosmetica est, sed in calculo prodest, & in infantum torminibus, intus sumpta; & sæpè stercus hoc gratum servat odorem; vid. *Dan. Horstii dispens. Chym.*

Lapilli alii inveniuntur in ventriculo, aliique in cystide fellea; qui in ventriculo reperiuntur, ictero; & calculo medentur, si *Quercetano* fides habetur; In Provincia *Xantung* ex Vaccarum ventriculo educitur lapillus coloris lutæi si *Frid. Hoffmanno* credimus, qui ovum Anserinum in magnitudide æquat, bezoartico præstantioris virtutis à Medicis putatus ex terrestri substantia non compositus, sed ex minutissimis herbarum fibris. Vid. *Chin. illustrat. pag.* 206. qui verò inveniuntur in felle, ex sale volatili alcalino, ab acido coagulato constantes multi sunt usus in calculis frangendis; cum aceto sumpti ad sanguinem congrumatum dissolvendum faciunt, & in scorbuto curando egregii sunt; de generatione verò istorum lapidum felleorum videatur *Wormius in Musæo.*

In lácte tria sunt notanda primò generatio mirabilis ex gramine, & fœno, secundò triplices distinctæ ejus partes, & tertiò usus; quoad primum lac est substantia pinguis, butyrosa, & oleosa, unde mirum, qua ratione ex fœno tam elegans possit generari liquor, hincque apparet quantum valeat prima digestio; quoad

quoad secundum prima substantia est butyrosa, oleosa, & sulphurea, secunda caseosa, & salina, & tertia vehiculum istorum est serum nitrosum; quoad usum lac in genere est optimum alimentum, dulce, & nutritivum, hinc contrà Tabem; intestinorum erosionem, renum ulcera, vesicæ dolores. diarrhœas, tenesmum nihil meliùs est quam hoc lac potum; Butyrum maiale oculorum hebetudini prodest, dolores artuum lenit; advertit tamen *Frid. Hoffmannus* ejus usum prægnantibus, & hystericis noxium esse. Caseus recens dolores podagricos lenit, hepatis æstum mitigat, & exomphalo infantum succurrit impositus. Priapus Tauri tritus, & exhibitus dysentericis prodest, nec non colicos dolores mitigat. Ossa ad roboranda viscera, & ad arcendam epilepsiam à *Schrödero* adhibentur, quin, & ossa Vaccæ pulverizata ad sanguinis fluxum cohibendum exhibet *Avicenna cum Maroldo Pract. M.*

Ubera Vaccæ juvenculæ cocta, indurata, & pulverizata, lac provocare dicitur à multis sumpta; Intestina Bovis siccata, & pulverizata in vino, aut in cibis exhibita, quamlibet alvi fluxionem sistere ait *Aëtius.* Lingua tandem Vaccæ siccata, & pulverizata mulieri lacte carenti propinata, lactis generationem promovet, vid. *Alex. Venturinum.*

CAPUT VI.

De Bubulo.

BUBULUS est animal Bovis figuram & naturam imitans, majus tamen, & crudelius, colore nigrum, cujus multæ ad medicinam partes sunt facientes, videlicet cornua, ungulæ, coagulum, adeps, hepar, lac, urina, stercus, & vulva.

Cornua, & ungulæ spasmo medentur, si annulus exinde factus digitis manus gestetur. Coagulum humores sanare scribit *Dioscorides*, contra potum cicutæ facere advertit *Schröderus* & tandem ad sanguinem coagulatum solvendum adhiberi posse testatur *Venturinus.* Adeps Bubuli in vulnerum tumoribus, &

ſciatica à multis commendatur. Ex hepate conficitur extractum miræ efficaciæ ad nonnullos tollendos affectus cujus deſcriptio videatur apud *Crollium*, *Hartmannum & Beguinum.* Lac cum nitro, & aceto ad hemicraniam fugandam fronti applicat *Plinius*, aliique auribus imponunt ad auditum recuperandum. Urina dolores mitigat articulares, & aurium morbis medetur inſtillata.

Stercus maximè facere ad ſciaticæ curam impoſitum docet *Schröderus*; in Apum, Veſparumque ictibus prodeſſe tradit *Aëtius*; & cum aceto in formam emplaſtri ad Podagram ſanandam, arcanum eximium eſſe notat *Plinius.* Uulva demum bubulina exſiccata, quia moſchi odorem ſpirat adhibetur in unguentis à nonnullis Pharmacopolis de quo vid. *Bartholinus in Epiſt. med. & Rolfincius.*

CAPUT VII.

De Bufone.

Bufo animal notum eſt, terreſtre, inter venenata primum tenens locum, & ſequentes dat partes medicinæ, nempè corpus totum, lapidem, ſperma, & jecur; etſi itaque animal hoc ſit deterrimum, ac venenoſum tamen intrinſecè, & extrinſecè prodeſt, internè enim pulvere proprio lymphas hydropicorum per urinas educit, de quo *Wierus*, & *M. Donatus*; Sal quod nonnulli ex bufone combuſto extrahere tentant ſpem omnem eorum eludit, nullum enim ſal fixum ex animalibus combuſtis parari poteſt, ut ait *Frid. Hoffmannus.* Sed ſalia volatilia per deſtillationem, ſumma ignis vi ſaltem inde evocari poſſunt, ideòque quæ de ſale bufonum dicuntur, de illorum pulvere exſiccato eſt intelligendum, vid. *Pet. Joh. Faber*, *Helmontius de Peſte*, & *Kircherus.* Extrinſecè in aceto maceratus imponitur bufo ad eliciendum venenum, ad ſananda putrida ulcera, ad malignitatem peſtilentialem arcendam, ad hæmorrhagiam narium ſiſtendam, umbilico alligatus ad fluxus hyſteri-
cos

cos inhibendos, atque plantis pedum imponitur à *Schrödero* ad febres, phrenitides, cordisque morbos debellandos. Contra Scrophulas coquit bufones in oleo olivarum & applicat *Borellus*; emplastrum parat *Cnœffelius* ex bufone pro angina cujus descriptio est apud *Hoffmannum*. Ceratum bufonis alii componunt ad urinæ incontinentiam curandam, cujus formula est sequens. ℞. bufonum lib. j. olei olivarum lib. *ß.* ceræ, ℥. iij. bulliant, in olla ad medietatem consumptionis, & fiat Ceratum quod extendatur supra alutam regioni renum applicandum.

Lapis bufonis gemma est bullæ instar altera parte cava, altera convexa, coloris viridis melior est; hunc lapidem multi negant inter quos *Ettmullerus*, qui ait merum figmentum, & mendacium esse, credit enim ipse hunc lapidem substantiam esse testaceam, seù cranium bufonis; *Olaus Wormius* putat instar fungi in saxis nasci; *Boëtius* hunc omninò oriri negat in bufonibus; Concedentes autem hunc lapidem dicunt istum gestatum à venenis præservare, virus à venenatis morsibus elicere, & omnes hæmorrhagias sistere; vid. *Encelius*, *Saracenus de Peste*, *&* *Libavius*.

Sperma bufonis tympaniticis applicatur à *Schrödero*. Jecur demum hujus animalis cancro ulcerato impositum, nonnulli tanquam summum commendant arcanum, vid. *Venturinum in Arcan. Animal. Cap. de Bufone*.

De bufone plura curiosis dabit, & eruditè *Christ. Francisc. Paulinus in suo Bufone Curioso*.

CAPUT VIII.

De Cane.

CANIS notissimum animal est, quod sequentes dat partes medicinæ, quæ sunt caput, adeps, cerebrum, cor, hepar, fel, sanguis, lac, caro, lien, aurium cerumen, stercus, urina, dens, pellis, & pili.

Catulus autem primò ventri impositus colicos dolores mitigat, & de hoc notandæ sunt observationes *Borelli*, qui catellos podagricorum pedibus non sine felici eventu imposuit; Ex catellis parvis adhuc vivis destillant nonnulli aquam, quæ magnum præstat levamen illinita podagricis partibus, quin ex catulis balsamum ad resolvenda contracta membra componit *Schröderus*. Caput Canis rabidi coctum cum vino morbum regium curat si *Sexto Placito* credimus. Adeps vulneribus confert; ob suam vim vulnerariam, & ob suum sal volatile in exulceratis pulmonibus curandis valet; externè autem in podagra, hydrope, auriumque dolore sedando juvat, lendines capitis arcet, ac scabiem corrigit, vid. *Cortesius Zwelferus* & *Ephemerid. Germ. An.* 3.

Cerebrum in maniacorum cura extollitur à *D. Joh. Michael.*; idemque ossium fracturis applicat cum fructu *Hollerius*.

Cor canis pulverizatum cum vino sumptum epilepsiæ medetur.

Hepar adhibetur ab *Avicenna* exhibitum in canis rabidi morsibus sanandis. Fel catuli cum aceto potum epilepsiam curat, & hoc remedium in Anglia usitatissimum est, vid. *Dolæus*. Sanguis canis bibitus à membrorum tremore liberat monente *Æsculapio*, ac contra morsum rabidæ bestiæ valet. Lac epilepticis pueris exhibetur à multis, & parturientibus propinatur à *Venturino*, Lac catulæ bibitum capillos auget, in aures immissum sedat dolores; ac oculis impositum suffusiones tollit, videatur *Plinius*.

Caro cocta, & manducata manuum tremorem arcet. Lien canis extrà impositus lienis durities delet, ac annihilat. Aurium cerumen adhibet *Archytas* ad sanandas quartanas febres.

Stercus honesto nomine, album græcum dicitur, & varias habet virtutes; multo enim sale armoniacali gaudet, valet in colica, & dysenteria internè adhibitum si *Zacuto Lusitano* fides habetur. Ictericos, & epilepticos in convenienti potu datum sanat, & vulnerarium est insigne, unde potiones vulnerarias ingreditur; externè etiam anginæ medetur tumores emollit emplastrizatum, quod etiam *Galeni* temporibus usitatum

tum erat; cum terebinthina impositum canis stercus curat hæmorrhoidas, vid. *lib. cui tit. Kyranis est.* Urina furfures abstergit, verucas abigit dictante *Schrödero*; Dens pulverizatus cum butyro illitus puerorum dentitionem facilitat, ac odontalgiam sanat; vid. *Pet. Hispanus*, *ac Rhases.* Pellis applicatur extrinsecè ad nervos contractos emolliendos. Pili denique impositi canis morsibus medentur, de quibus optimè *Joseph. Falconius*, *& Christ. Franc. Paulin. in Cynograph. curios.*

CAPUT IX.

De Capro, & Capra.

Caper masculus Hircus dicitur, Capra fœmina est, & capella nuncupatur; animal est alacre omnibus notum, & auditu acuto pollet, à quo medicina desumit cornua, coagulum, sanguinem: jecur, lienem, carnem, sevum, lac, serum, lapillos, stercus, urinam, vesicam, omentum, fellis vesiculam, testes, pilos, & ungulas.

Cornu enim Capri utitur medicina in suffumigiis ad Veternosos excitandos, & ejus pulverem adhibet ad stabiliendos, ac dealbandos dentes. Coagulum hirci cum succo plantaginis sanat diarrhœas, ac menses nimios sistit, epilepticis convenit, & mammarum duritiem dissolvit. Sanguis dysentericis prodest, calculos frangit, unde aliqui hunc sanguinem adamantes rumpere dicunt; *Helmontiis* in Pleuritide optimum esse scribit, cui se associat *Zwelferus*; Præparatur ex sanguine hircino spiritus, oleum, & sal volatile, de quibus apud *Schröder. Pharmacop.* Jecur coctum, & manducatum visum corroborat unde in colliriis adhibetur ab *Avicenna.*

Lien capræ deligatur super situm lienis obstructi, & obstructiones tollere docet *Pet. Hispanus in Thesaur. Pauper. cum Dioscoride.*

Capræ carnem sæpè comesam visionem acuere tradit *Venturinus.*

Sevum hircinum podagræ opitulatur, hæmorrhoidum doloribus medetur, ac nervis contractis prodeſt. Lac phthiſicis convenit, anginæ dolores mitigat, cantharidum veneno obſtat, & in clyſteribus vermes necat. Serum intus ſumptum in ſcorbuto eſt optimum, imo & in leucophlegmatia prodeſt, ſcabioſos juvat ob turgentiam nitri ſui volatilioris; adhibeatur autem modo, quo utitur *Frid. Hoffman. com. in Schröd.* Lapilli in ventriculo, ac cyſtide fellea caprarum reperti ſumma vi pollent diaphoretica.

Stercus emplaſtrizatum cum urina pueri ad ſanandam porriginem facit, apoſtemata mammarum impoſitum ſanat, durities genitalium, & ſplenis tollit, podagram fugat, tumores annihilat, colicam mitigat, & dyſuriam arcet. Urina calida epota calculos frangit, menſes provocat, in hydrope convenit deſtillata.

Veſicam exſiccatam, & pulverizatam ad ʒ. j. exhibitam urinæ incontinentiam curare nonnulli volunt. Omentum feroces ſpiritus mites reddit, ac efferatos compeſcit, calidè impoſitum prodeſt in colica, ac mania. Fel hirci viſionem acuit, oculis appoſitum, febremque quotidianam ejicit in cataplaſmate redactum, & ventri impoſitum, vid. *Petr. Hiſpanus & Rhenani Chim.*

Teſtes cocti, & manducati mictum nimium cohibent. Pilorum cinis hæmorrhagias ſiſtit, & ex pilis ſuffumigium in inguinum doloribus ſanandis aliqui parant. Ungulæ tandem pulverizatæ venenatas ejiciunt beſtias, ac cum oleo communi mixtæ diſſolvunt ſtrumas; vid. *Venturinum.*

CAPUT X.

De Rupi-Capra.

Rupi-Capra animal ſylveſtre eſt, figura domeſticis capris ſimile, in Alpibus morari gaudet, unde in copia ſunt iſtæ capræ in Alpibus Epiſcopatus Salisburgenſis, ex quibus medicina

medicina ſequentes in uſus habet partes, quæ ſunt ſanguis, ſevum, jecur, fel, ſtercus, & lapis. Sanguis bibitus recenter à Rupicapra extractus, Vertigini medetur. Sevum phthiſicis confert. Jecur diarrhœas ſiſtit pulverizatum, ac ſumptum in vehiculo convenienti. Fel thymos circa præputium ejicit, oculorum nubeculam impoſitum delet, ac emplaſtrizatum ſummum coſmeticum eſt; vid. *Annotat. in Piſanel.* Stercus pulverizatum, & ſumptum calculum expellit, ac icteritiam fugat. Lapis demum, qui in ventriculo hujus animalis reperitur nihil aliud eſt, quam maſſa cute coriacea nigra ſplendente rugoſa obducta conſtans ex herbarum depaſtarum fibris, pondere levis, odore grata, de quo lapide optime *Welſchius in peculiari tractatu:* Dicitur Bezoar germanicum à multis, quia pulverizatus cum vino ſumptus alacritatem animo præbet, partum accelerat, menſes ciet colicos dolores ſedat; febres malignas cum aquis cordialibus exhibitus arcet, adverſus venena maximè facit, Peſti medetur, & dyſenteriam ſanat, cujus doſis eſt gr. xv. ad xx.

CAPUT XI.

De Capri - Cerva Orientali.

CAPRI Cerva animal eſt Perſiæ, ac Indiæ Orientalis partim Cervo, partim Capræ ſimile ex cujus ventriculo habetur bezoar Orientale magni faciendum in medicina, cujus pulvis de multo ſale alcalino participat, & exhibitus ad gr. x. venenis reſiſtit, ſudores ciet, utilitatem affert in malignis febribus, colica, dyſenteria, ictero, vermibus, calculo, peſte, ac difficili partu; De genuitate hujus lapidis vid. *Schröderus Ettmullerus. Bauhinus Zwelferus Hoffmannus* & alii.

Cornua quoque hujus animalis in uſum medicum veniunt ob ſuam balſamicam vim, ac ſalis volatilis copiam, undè rejectis lapidibus utitur tantum cornu ad dictos debellandos affectus

CAPUT XIV.

De Castore.

Castor animal amphibium est, à quo medicina pro usu accipit, Axungiam, Castoreum, & pellem.

Axungia in nervorum affectibus prodest, ideòque membris resolutis, convulsis, epilepsiæ, apoplexiæ, Paralysi, medetur.

Castoreum non est, ut nonnulli putant Castoris testiculus, sed est vesicula liquore oleoso plena, pingui, & sale volatili impraegnato, similisque liquor sanè non invenitur in regno animali si *Ettmullero* credimus; hujus vis fundatur in sale volatili admodùm oleoso, & penetranti, unde ad affectus nervorum valet, idcircò in apoplexia, lethargo, epilepsia, strangulatione uteri, convulsionibus &c. curandis praestat externè, & internè adhibitum; Ex hoc nonnulli oleum, & extractum eliciunt, de quo vide *Pharmaciam Schröderianam & Dispensatorium Augustanum.* Paratur quoque essentia de qua apud *Mich. Ettmuller. in Schröder. dilucid. & Sperling.*

Pellis denique imposita fert opem podagricis, ac Paralyticis; De Castore autem plura dabit curiosis *Olaus Wormius in suo Musæo.*

CAPUT XV.

De Cato Zibetino.

Catus Zibetinus animal peregrinum est, ex quo Zibetum concretum in vesica inter testes medicina depromit; Mas varii est coloris plerùmque tamen cinerei, subnigris distinctus virgis; Fœmina est albidior mare, & ad colorem flavum tendit; Hoc animal oritur in multis Indiæ Orientalis, ac Occidentalis partibus, & in Regno Peruano magna copia horum

 ani-

animalium invenitur. A tali excremento hoc animal maxime vexari ait *Frid. Hoffmannus* cùm ex intimis corporis partibus ad emunctoria prorumpat, & sudoris instar sub axillis præcipuè & loculis intra clunes sitis colligatur non procul à membro genitali; vid. *Franc. Hernandez.*

Zibetum calidum, ac humidum est, atque anodynum; externè sæpè usurpatur, raro autem internè; convenit in colica umbilico inunctum, strangulationem ab utero tollit vulvæ applicatum ex hoc cum Ambra, & Moscho aqua paratur eximiæ virtutis de qua in *Thesauro Pharmaceut. Hoffmanni.* Sunt, qui pro exercitio venereo roborando hoc laudant, imò sunt qui zibetum cum balsamo apoplectico glandi penis illitum pro fœcundatione commendant, referente *Mich. Ettmullero.*

Pellis ventris Cati zibetini est saluberrima in omnibus frigidis affectibus ventriculum enim roborat, si ipsi imposita gestetur.

Nigritæ, & Mauri carne hujus animalis vescuntur licet pessimi odoris, & ad venerem præstare maximum stimulum fatentur. De hoc animali autem plura dabunt *Castel. de Hyæna Odorif. Th. Bartholin. cent. 4. histor. prima, Fab. Columna ad Job. Fab. Lyncæum in Epistol.* aliique plures.

CAPUT XVI.

De Cervo.

CERVUS animal est vivacissimum ad 100. vivens annos, velocissimum, è quo medicina ad usus varios accipit cornua, corium, os de corde, cor, genitale, testes, pulmones, sanguinem, lachrymas, medullam, sevum, lapidem, ungulam, coagulum, urinam, & stercus.

Cornua cruda, & pulverizata multo sale volatili pollent, malignitatem corrigunt, sudores cient, humanum balsamum corroborant, in variolis epilepsia, febribus prosunt; ut melius

melius agant nonnulli ea urunt, & cum aquis cordialibus præparant; quod Cornu Cervi uſtum *Zwelferus* ceù inutile planè rejicit, quia omni virtute eſt caſtratum, & in terram mortuam redactum Ego vero cum *Joh. Michael. Horſtio, Rolfincio, Hoffmanno* eum convenientiſſimum eſſe cogito experientia edoctus, Cornu Cervi uſtum ebullitionem humorum ſedare, diarrhœam compeſcere, vermes necare, & licet particulæ ſalinæ cum ſulphureis videantur deſtructæ, tamen nihil obſtat, alia enim eſt ignis, alia archei ſtomachici operatio cum remedii adaptatione quam nullus intellectus humanus ſatis aſſequi poteſt; Quidam magiſterium conſtruunt ex Cornu Cervi de quo *Schröder.* Alii Gelatinam, ac unguentum de quibus in *meis Animadverſ.* Alii extractum, ac ſpiritum conflant de quibus optimè *Meſſ. med. Spagyr. pag.* 598. *& Le Mort Chym.*

Cur autem Cervus cornua deponat, variæ Auctorum ſunt ſententiæ; *Voſſius*, cauſam putat cornuum contiguitatem cranio, non continuitatem, dum cuti dumtaxat adhærent, *Helmontius* rationem aſſignat quod cornua iſta partim de materia ſint oſſea, partim de lignea & propterea ſpinas, & ramulos æmulari, & annuatim decidere ob proprietatem frondium; ob nimiam duritiem putat *Zwelfer.* cornua à Cervis deponi, quæ prohibeat quò minus pro alimento ipſorum copioſe affluens ſanguis diſpergi, ac circulari poſſit, ex ſanguine circa brumam collecto vermiculos tractu temporis enaſci. qui erodendo pruritum excitent, donec Cervi concitati cornua arboribus affricent, & tandem decidere faciant; taleſque vermes obſervavit *Ariſtotel. lib.* 2. *hiſt. Anim.* cum *Plinio*, viditque *Conrard. Heresbacchius in Comp. therapeut.*

Corium ſerpentes fugat delatum, ac ſuffocationem uterinam compeſcit.

Os de corde Cervi nihil aliud eſt quam tendines muſculorum cordis, qui ob ætatem in oſſeam degenerant ſubſtantiam; hoc à malignitate ſumptum tuetur, partum cuſtodit, palpitationes cordis fugat, & melancholiæ medetur; vid. *Frid. Hoffman. Clav. in Schröder.*

Ex corde aquam eliciunt nonnulli inter quos *Job. Fortis*,

quæ vim summam cordis confortativam possidet. Priapus vim habet diureticam, venerem stimulat, colica correptis auxiliatur, dysenterias fugat, & in pleuritide pulverizatus, & in aqua scabiosæ propinatus nihil est præstantius. Testiculi sicci cum vino poti ad suscitandam venerem valent, de qua re *Schwenckfeld.* Pulmo cervi siccatus, & pulverizatus cum melle quavis mane jejuno stomacho sumptus tussim arcet monente *Plinio*; Sanguis cœliacorum profluvia sistit, & est efficax contra toxica; ex hoc balsamus antipodagricus, sal volatile & oleum conficiuntur de quibus *Joh. Schröder.*

Lachrymæ contra morbos venenatos valent, monente *Zacuto*, in difficultate partus prosunt confirmante *Horstio*, licet *Ettmullerus* nullum esse harum usum asserat. Medulla dolorem tollit parti imposita, dentium dolores mitigat, & in ulceribus tibiarum laudatur à *Plinio.* Sevum Cervinum contusionibus medetur dictante *Matthiolo*, curat convulsiones, perniones sanat, tumores emollit, vulnera adstringit, dolores sedat, ac excoriationes superficiales consolidat impositum. Lapis in ventriculo Cervi inventus cum lapide Bezaar viribus suis convenit, componitur enim ex acido, & alcali urinoso, ita tamen, ut alcali prævaleat, de quo legatur *Wedelius.* Ungula combusta, & incinerata dentibus applicita odontalgiam curat; vid. *Venturin. in Secret. Animal.*

Coagulum Cervi potum menses nimios sistit monente *Dioscoride.* Lac coagulatum solvit, ac fungorum veneno adversatur, vid. *Haly.*

Urina denique imposita auribus auditum amissum restituit & bibita renum dolores sedat. Aqua è Typhis cervinis ob varias eminet virtutes de qua *Schröder.* Stercus contra hydropem valet, vid. *Plinius.*

CAPUT XVII.

De Cochlea.

COCHLEA notissimum animal est, sequentesque exhibet medicinæ sui partes, scilicet testam, pinguedinem, ac mucum.

mucum. De hujus animalis ovis optimè ſcripſit *Ant. Felix Abbas Marſilius ad Malpighium.*

Cochlea externè adhibita coſmetica eſt, in formam emplaſtri prodeſt in diſcutiendis ſeroſis tumoribus, in conſolidandis vulneribus, herniis reſolvendis, hæmorrhagiis ſiſtendis; optima etiam eſt in aurium doloribus, Arthritide, occulorum inflammationibus, ac Hydrocephalo; Vid. *Venturin.* Internè autem aſſumpta Cochlea in Phthiſi commendatur, in colico fugando dolore, in ſcreatu ſanguineo, & in tuſſi fuganda: Ex cochleis præparatur aqua, quæ antiphtiſica exiſtimatur de qua *Mynſicht.*

Teſta pulverizata calculoſis, ac hydropicis cum bono fructu exhibetur, ac externè adhibita herniam inteſtinalem curat.

Pinguedo in elixato brodio ſupernatans oculorum rubedini medetur. Mucus glutinans eſt; & coſmeticus.

CAPUT XVIII.

De Cuniculo.

CUNICULUS animalculum eſt Leporini generis; fœcundum valdè, ex quò à medicina ſumitur axungia, & cerebrum necnon totum ejus corpus.

Axungia tumoribus, ac nervis induratis confert, perniones ſanat, impoſita. Cerebrum venenis reſiſtit monente *Schröder.*

Integer cuniculus exuſtus, faucium inflammationi medetur cum coſti folio impoſitus, ut docet *Hoffmannus in Schröder.*

CAPUT XIX.

De Elephanto.

ELEPHANTUS animal eſt rariſſimum placidum, ac docile, a quo medici ſumunt, narices, hepar, ſanginem, pilos,

 oſſa,

ossa, adipem, dentesque. Narices si *Plinio* creditur solo tactu dolores capitis fugant. Hepar coctum, & manducatum epilepsiam curat. Cruor fluxiones sistit rheumaticas. Pili in suffumigio venenosa ejiciunt animalia. Ossa pulverizata cum aqua plantaginis sumpta dysenteriæ medentur. Adipe si quis se ungat venenata animalia à se projicit monente *Avicenna*.

Dentes demum vulgò Ebur dicti, eisdem cum Cornu Cervi pollent virtutibus præ cæteris tamen acidum valde attemperant, ac phlogoses compescunt; Ex his ad modum Cornu Cervi paratur Gelatina, quæ maxime convenit contra abortum; isti dentes habent vim alexipharmacam, ideòque necant vermes, humorum ferociam mitigant; sal volatile obtinent, & oleum empyreumaticum si *Jac. Le Mort* credamus.

CAPUT XX.

De Equo.

EQUUS animal regale est, velox, omnibus notum, à quo sumuntur pro usu medico sanguis, coagulum, lac, stercus, lichenes, testes, pinguedo, fel, ossa, ungula, pili, saliva, dens, lapis, & sudor.

Sanguis Equi admiscetur septicis, ac causticis, & ob suum sal volatile in caduco ejiciendo valet. Coagulum bibitum dysenteriæ medetur, & durities viscerum resolvit impositum, vid. *Haly*. Lac Equæ phthisicis utile, ac asthmaticis putatur potum, ac in doloribus matricis fugandis exhibitum valet, vid. *Venturin*. Quin & ad variolarum eruptionem promovendam exhibetur à *Frid. Hoffmanno*.

Stercus internè contrà colicam, uteri strangulationem, & pleuritidem adhibetur, hoc utuntur aliqui ad variolas expellendas, ac fœtum mortuum, quod præstat ratione salis volatilis in eo contenti: Externè hæmorrhagias sistit impositum, suffumigatum fœtum mortuum educit; & pulverizatum vulneribus prodest immissum; vid. *Paulin. in Cynographia curiosa*.

Lichenes

Lichenes ſunt excrementa calloſa in Equorum cruribus naſcentia, laudantur ad uterinas ſuffocationes; ex his extractum conficitur pro calculo; & epilepſia cum ſpiritu vini, vel alio appropriato ſpiritu de quo *Schröder*. Teſtes Equi exſiccati, & pulverizati exhibentur ab *Henrico ab Heer.* in difficili partu, & in doloribus colicis proſunt, vide *Mich. Ettmullerum.* Pinguedo luxationibus illinitur, renaſcentes facit pilos, & ſpaſmis medetur.

Fel edulcoratum in plumbeo vaſe, exhibitum quietem inducit, & cum melle illitum viſum acuit; vid. *Kyranis.* Oſſa pulverizata cum aceto emplaſtrizata podagram ſanant monente *Fideli*.

Ungula in ſuffitu fœtus mortuos expellit, ac pediculos fugat, frixa autem in butyro internè exhibita dyſenteriam arcet, ac ejus pulverem ſumptum calculos frangere ait *Plinius.* Pili cruoris fluxum cohibent. Saliva pota tuſſim ſanat, & phthiſes, ac verrucas tollit. Dens Equi pulverizatus dentes dealbat affricatus. Lapis *Hippolithus* à nonnullis dictus in ventriculo, aut inteſtinis inventus in virtute æmulatur Bezaar, de quo lapide Videatur *Jordan. & Phil. Jacob. Sachſ. Schroochius*, *& Bonet. in Med. ſeptentr. tom. 2.*

CAPUT XXI.

De Erinaceo.

ERINACEUS Animal eſt terreſtre quod hyeme in arborum cavernis occultatur, veſcens muribus, malis, juglandibus, & ſimilibus. Hujus partes Medicinæ inſervientes ſunt: Jecur, Axungia, Ventriculus, ac totum corpus ipſius.

Jecur exſiccatum cum oxymelle ſumptum renum vitiis auxilio eſt, Cachexiamque tollit. Videatur *Dioſcorides.* Axungia Herniis medetur, docente *Harttmanno.* Ex hac linimentum conſtruit *Ettmullerus* pro infantum Epilepſia curanda. Ventriculus aſſumptus dolores colicos curat, videatur *Schröder.* Erinaceus tandem

tandem totus coctus, & sumptus diureticum arcanum est. Vid. *D. Michael. & Forestus l.* 21.

CAPUT XXII.

De Fele.

FELIS Animal notum est, visu optimo præditum, sequentes medicinæ præbens partes, scilicet Adipem, Sanguinem, Caput, Stercus, Pellem, Secundinam, & carnem.

Adeps certum est remedium in colica umbilico impositus. Cruor caducum curat, & herpetes fugat. Caput incineratum oculorum vitia corrigit insufflatum vid. *Mizaldus.* Stercus cum aceto illitum Alopecias curat, & arcet podagram. Pellis fertur ad articulos contractos sanandos. Secundina collo apenditur ad oculorum affectus. Caro hæmorrhoidibus imposita dolores earum mitigat. v. *Haly.*

Nota Felem sylvestrem majoris esse efficaciæ ac sit domesticus.

CAPUT XXIII.

De Homine.

HOMO inter Animalia primum possidet locum, ex quo in Medicum usum sumuntur capilli, Ungues, Saliva, Aurium sordes, Cranium, Dentes, Ossa, Usnea Cranii, Sudor, Lac, Menstrua, Secundina, Urina, Stercus, Semen, Sanguis, Calculus, Pediculi, Membrana fœtus caput cingens, Lumbrici, Mumia, Testes, Umbilicus, Cerebrum, Cor, & Uterus.

Capilli enim primò ab homine vivo desumpti cum aceto morsus canis, & cum vino capitis Vulnera sanant, pulverizati sanguinem sistunt, ulcuscula capitis fugant, ac cancrum impositi. Vid. *Plinius*, destillati dant phlegma, spiritum, oleum,

ac

ac ſal volatile, idemque intelligendum eſt de pilis aliorum animalium, quæ omnia ad generandos capillos faciunt. Ungues vomitum movent ſumpti in infuſione lymphas hydropicorum educunt, ac curant podagram vid *Helvetius*, *Marc. Marci*, & *Henric. ab Heer*. Saliva ſpiritu acido - armoniacali, turget, coſmetica eſt contra morſum ſerpentis valet.

Notandum autem morſum hominis iracundi adeo eſſe venenoſum, ut inde ſuperveniat Gangræna monente *Hildano*, & hinc eſt quod *Helmontius* venena animalium in certo animi pathemate latere putat. Aurium cerumen vomitum movet. colicam ſedat aſſumptum, externa vulnera, ſcorpionum ictus, ac fiſſuras cutis ſanat.

Cranium hominis morte violenta interempti, calcinatum philoſophice cum aqua antiepileptica epilepſiam fugat ſumptum; ex hoc magiſterium, pulverem, extractum, oleum; ſal volatile, galreda, & eſſentia parantur pro epilepſia ejicienda, de quibus *Schröder*

Dentes pueri ſecum lati dolores arcent referente *Plinio*. Oſſa humana pulveriſata cum vino bibita arthritidi mederi ait *Avicenna*. Uſnea cranii tanquam oſſium humanorum vigor confermentatus virtutem etiam mumialem in ſe tenet abſconditam, de iſta auctores diverſas habent ſententias. Alii enim putant ex ſolis craniis ſuſpenſorum eligendam eſſe quod ſpiritus mumiales ſtrangulati in calvariam intrarint; Alii ſive ex ſtrangulatis, ſive aliis capitibus eam eliciunt dummodo morte violenta ſint interempti illi, ex quorum craniis mucus iſte, ſive uſnea elici debet, pro quibus ſtat *Ettmullerus*

Eſt igitur uſnea mucus naſcens in cranio aëri expoſito, qui ob ſuam vim mumialem hæmorrhagias ſiſtit loco affecto applicatus, & eſt baſis unguenti ſympathetici, de quo in *meis animad.* vid. Lector curioſus *Kircher. in reg. Nat. ſympath.* & *Boyleum in philoſoph. experimental.*

Sudor contra ſcrophulas facit monente *Schröder.*, ac tumores ſanat ſcribente *Argel. in Galen.* Lac phthiſicis convenit, ſi ſugatur ex ubere, vid. *Felix Plater.* quin & externè adhibitum cum albumine ovi inflammationem aurium fugat

monente *P. Hispano.* In oculorum affectibus tollendis laudatur à *Dioscoride.* Ex hoc fit butyrum, quod contra phthisim & ophthalmiam est præstantissimum. Menstrua internè sumpta, ad calculum, epilepsiam, ac menses ciendos valent. Externè adhibentur in doloribus podagræ, apostematibus, ac carbunculis pestilentialibus, vide *Schröder. & Frider. Hoffmannus.* Secundina strumas tollit apposita; exsiccata, pulverisata; & sumpta epilepsiam fugat. Aqua à secundina extracta pellit fœtum, & epilepticos sanat, vid. *Harttman. & Ettmuller.* Urina sumpta hydropi; hepatis obstructionibus, pesti, lienis tumoribus medetur internè sumppta. Ex hac spiritus, sal volatile, oleum; ac magisterium componuntur ad varios debellandos affectus, vid. *Frid. Hoffman. clav. in Schröd.* Externè urina adhibita scabiem necat, tumores resolvit, gangrænam arcet, vesparum ictus sanat, ulcuscula capitis delet, ac oculorum affectibus medetur, videatur *Dioscorides.*

Stercus impositum dolores mitigat, in tumoribus malignis prodest crematum, & in potu exhibitum paroxysmos febriles arcet, ac à napelli veneno liberat. Ex hoc destillato exit aqua, & oleum. Aqua instillata unguibus oculorum medetur, fistulas curat, & internè adhibita hydropem sanat, ac lithiasim. Oleum autem valet ad tineas capitis, impetigines, & cancrum mortificat; Internè icterum solvit. Vide *Libav. & P. Poter. in Pharmac.*

Notandum verò quod utriusque graveolentia tollitur rectificationibus, & cohobationibus.

Ex semine humano ad conciliandum amorem mumiam magneticam aliqui conficiunt, & homunculum suum ex hoc meditatur *Paracelsus*; quod fabula futilis, & ab omni ratione aliena a sanioribus philosophis putatur.

Sanguis siccatus ac pulverisatus hæmorrhagias sistit impositus & volaticas sanat monente *Harttmanno*, illitus Anginam tollit; Vid. *Plinius*; Internè etiam sumitur pro epilepsia fuganda, summa tamen cautione opus est in hoc sumendo, nam facilè grumescit, & putredinis virus accipit; Ex hoc de-

destilla-

destillatur Aqua, & oleum, quorum vires sunt refrigerare ambusta, fistulas purgare, ac phthises curare; Vid. *Beguin.* Paratur antipodagricum Balsamum à *Schrödero*, & sal Volatile & spiritus; Vid. *P. Joh. Faber.*, *Ettmullerus & Hoffmannus.* Mumia Vitæ tandem construitur, quæ insignis est energiæ in curandis carbunculis, cujus descriptio est ℞ sanguinis hominis lento igne exsiccati q. s. imprægnetur succo limoniorum & vitrioli spiritu, & cum pauca myrrha in trochiscos paretur; Dosis sit ʒ. ß. in aqua cinnamomi, quam tamen mumiam parvi facit *Hoffmannus.*

Calculus pulverisatus, omnibus convenit obstructionibus; sudoresque ciet, de quo *Jac. Bontius.* Ex hoc *Clar. Tachenius* duos spiritus elicere tentat in suo *Hippocrate Chimico* ex quibus calculorum arguit compositionem, hic lapis microcosmicus est, qui in febribus pestilentibus prodest, in philtris sumptis egregiæ virtutis est, & si in ens primum resolvatur summum erit remedium docente *Ettmullero.* De calculo humano plura apud *Helmontium Zwelferum; Borrichium*, *Hoffmannum & meam Adit. ad Ol. Borrich.*

Fel visum clarificat, ut docet *Venturinus.* Pediculi à rusticis devorantur contra icterum. Membrana caput fœtus cingens adversus colicam commendatur à *Schrödero.* Lumbrici siccati, & pulverisati sumpti lumbricos expellunt. Mumia externè in consolidandis vulneribus valet. Ex hac *Quercetanus* tincturam parat, quæ morbos pectoris sanat. *Crollius* extractum componit, quod adhiberi potest in venenis assumptis. *Tenzelius* elixir ex mumia elicit in peste maximè juvans.

Testes hominis pulverisati post mensium fluxionem mulieri exhibiti conceptionem adjuvant scribente *Trotula*, *& Mayow.*

Umbilicus pueri recenter nati latus dolorem capitis fugat. Vid. *Joh. de Ketban.*

Cutis alligata ventri prodest in difficili partu, ac affectibus hystericis. Pinguedo dolores mulcet, contracturas removet, ac maculas variolarum delet illita. Cerebrum antiepilepticum insigne putatur, ex quo Chymici oleum, spiritum, & aquam educunt ad epilepsiam curandam. Vid. *Harttman. Prax.*

Cor ſiccatum & exhibitum epilepſiæ medetur. Ex utero ſal volatile paratur, quod pro fœcunditate ſumptum inſervit. Plura de medicamentis ex homine deſumptis videantur apud *Becherum med. microc.*

CAPUT XXIV.

De Leone.

LEo Animal eſt notum, ac ferox, medicinæ inſerviens pinguedine, ſtercore, cruore, cerebro, pulmone, jecore, ſorde, felle, carne, pelle, & oſſibus.

Pinguedo cutem lucidam facit inuncta, dolores aurium ſedat inſtillata calide, ac nervos dolentes ſanat, illita tepidè. Stercus antiepilepticum eſt, unde Chymici ſpiritum contra caducum parant, de quo videatur *Hoffmannus.*

Cruor Leonis in furno exſiccatus & ſumptus ſonticum fugat affectum, cujus tamen ſal volatile, & ſpiritus in ejiciendo caduci miaſmate majorem tenent facultatem. Ex cerebro ſal volatile, ſpiritum, ac oleum deſtillari volunt aliqui ad epilepſiam, peſtem, & uteri ſuffocationem curandam.

Pulmones exſiccati, & ſumpti phthiſi opitulantur. Vide *Hoffmannum.* Jecur exſiccatum & ſumptum cachecticis, ac hydropicis prodeſt. Ex corde leonis aqua deſtillatur, cordialibus additis aromaticis. Fel commendatur à *Plinio* tanquam ſummum medicamen contra epilepſiam. Caro cocta, & manducata quartanas fugat, ac hypochondriæ medetur. Vid. *Joh. Melderus.*

Pellis impoſita hæmorrhoïdum dolores ſedat monente *Ariſtotele* Oſſa demum pulveriſata, & exhibita cum aqua deſtillata ſcorzoneræ febres ejiciunt Vide *Al. Venturin.* Et oſſa leonum colliſa ignem excitant. Vid. *Wechtler tom.* 1. *pag.* 124.

CAPUT

CAPUT XXV.

De Lepore.

Lepus animal eſt timidiſſimum notum omnibus, a quo cinis, caput, oculus, ſanguis, pulmo, cerebrum, cor, hepar, fel, renes, inteſtina, teſtes, matrix, coagulum, axungia, ſtercus, urina, & pili ſumuntur.

Cinis ex integro lepore combuſto ſumptus in vehiculo apto frangit calculos, in quo tamen cinere nullam eſſe virtutem putat *Fr. Hoffmannus.*

Caput incineratum Alopeciæ ſubvenit. Oculus ſiccatus vertici impoſitus in partu difficili prodeſt; ac ſecundinas expellit. De oculo leporis optime ſcripſit *Macaſius in promptuar. Medic.* Sanguis vitia cutis tollit, aſſatus dyſenteriæ, calculo, veneniſque medetur. Pulmo perniones ſanat impoſitus, memoriam acuit, & epilepſiam curat manducatus.

Cerebrum gingivis illitum dentitionem puerorum juvat; ſumptum membrorum tremores tollit, Archei furorem ſedat, & urinam nimiam corrigit. Cor ſiccatum, & pulveriſatum in tres partes diviſum pro quartana commendatur à multis in principio paroxyſmi exhibitum, de hoc autem ego experimentum feci in quadam Moniali ſine eventu. Ad alios uſus facit cor leporinum, de quo vid. *Venturin. Guntherus*, *&* *Freigius.*

Hepar alvi fluxum ſedat, & inflammationes arcet aſſatum, & pulveriſatum, & ſumptum in vino albo. Fel ſumptum ſomnum inducit monente *Amato Luſitano*; ophthalmicum eſt dictante *Schrödero*, & contra vertigines valet dictante *Venturino.*

Renes lithontripici ſunt, ſi *Galeno* credimus. Inteſtina cum oleo roſato capillos augent impoſita capiti. Teſtes manducati urinæ incontinentiam tollunt. Matrix conceptum promovet ſiccata, & propinata ſi *Schrödero* credimus. Coagulum bibitum viperarum morſui, diarrhæis, abortuique medetur, illi-

Eee 3 tum

tum autem morbos aurium ſanat vid. *D. Monardes.* Os tali contra colicam ; dolores renum valet , idemque de vertebris caudæ affirmatur.

Axungia præ cæteris pinguedinibus in uſu eſt chirurgico pro aperiendis abſceſſibus , illita vultus impetigines corrigit , aurium dolores ſedat , & ſpecialiter cum pulvere oculorum cancrorum Vulneribus applicata ab eis heterogenea elicit vid. *Ettmulerum & Eckold. Prax.*

Stercus impoſitum ambuſtis medetur , & ſciaticæ , pulveriſatum , & ſumptum calculoſis prodeſt , & dyſenteriæ convenit vid *Schrôder.*

Urina ad auditum grave tollendum celebratur a multis. Pili tandem pulveriſati , & impoſiti ſanguinem ſiſtunt. vid. *Fabricium ab Aquapendente.*

CAPUT XXVI.

D Lupo.

LUPUS animal notiſſimum eſt, audax, rapax cani non abſimile, ex quo ſequentes partes in uſum medicum veniunt , nempe dens , cor , hepar , inteſtina , axungia , oſſa , ſtercus , pellis , occulus , ac fel.

Dentes Lupi pulveriſati , & ſumpti epilepticos ſanant , & delati dentitioni proſunt. Cor toſtum , & tritum comitialem fugat morbum. vid. *Borellum.* Hepar exhibitum hydropicis convenit ; Inteſtina pulveriſata colicæ medentur , & ego pluries in praxi exercui hoc arcanum felici ſuceſſu , miror autem qua ratione hanc inteſtinorum virtutem negaverit *Ettmullerus* , et cuperem ab eo rationem ſcire. Axungia vires ipſas , ac canina habet. Oſſa pulverizata intercoſtalem morbum curant ſumpta.

Stercus colicis confert. vid. *Foreſtus , et Aëtius ;* externè illitum Lentigines delet ; vid. *Avicenna.* Ex pelle quidam Cingulum faciunt in Epilepſia , ac doloribus colicis ; Oculus dexter

dexter Lupi latus à canum rabie tutum reddit gerentem, ac venena arcet. Fel inſervit pro collyrio maximo impoſitum oculis; vid. *Kyran.* Ex Lupo denique fit oleum mediante decoctione, quod podagram mitigat, quin & eſſentiam Lupi parat *Hartmannus* ad diſſolvendum cruorem coagulatum optimam.

CAPUT XXVII.

De Lynce.

Lynx Lupus Cervarius vocatur, & animal eſt viſu acutiſſimo prædictum, à quo medicina ſumit Axungiam, Calculum, ac Unguem. Axungia enim impoſita convenit articulis reſolutis. Calculus pulverizatus, & ſumptus Fluxus Alvi ſiſtit monente *Theophraſto.* Et Unguis geſtatur adverſus Epilepſiam; vid. *Schröderum, Gorræum in Formul. remed. & Frambeſar. Schol. Med.*

CAPUT XXVIII.

De Moſchi Capreolo

Moschi capreolus non eſt caprarum genus, ut ait *Schröderus.* Sed eſt Animal magnitudine Canis, Colore rubro cinereum, maculis nigris ſignatum, de quo optimè *Hoffmannus.* Ex hoc Animali moſchum tantùm recipit Medicina, qui colligitur in Veſicula appropriata ut Caſtoreum propè umbilicum; præter verò hunc genuinum datur quoque moſchus adulterinus, & ratio parandi hæc eſt: Capellam indicam moſchiferam ſcilicet à Canibus venaticis agitatam, Venatores fuſtibus lacerant, ut tubera congrumata oriantur, quæ abſcindunt, & exſiccant; vid *Mandeſloch. in itinerar. Bartholin. in Actis Med; Caſtro de Hyæna Odor. Jonſton in hiſtor. Animal.* Dictus autem

odor

odor haud adeò rarus eſt ait *Ettmullerus* cum & ob putredinem intendatur æque ac producatur; Sic de odore moſchato *Crocodili*, piſcium quorumdam imò hominum vid. *Bartholin*, *in hiſtor. Anat.*, *&* *Caſtellus.* Cæterum notum eſt, quod ſit ſubjectum odoratiſſimum ſpiritus animales valdè afficiens; Ut autem potentius operetur inſtitui debet depuratio ejus, & in olei conſiſtentiam redigi debet, tali pacto, binas cucurbitulas conjunge, ut alias per deſcenſum deſtillare ſolemus, in medio internè ponatur linteum in ſuprema verò cucurbita detineatur moſchus, collutentur cucurbitæ, & in diebus canicularibus radiis ſolis exponantur, ſic moſchus ſucceſſive liqueſcit, liquatum deorſum deſtillat deſcendendo in inferiorem cucurbitam per linteum, ſicque habetur oleum valdè penetrans; Alii eſſentiam moſchi parant ſic; miſceatur moſchus cum oleo amygdalarum dulcium, donec omnis vis odorifera planè ſit exhauſta; tunc affundatur Spiritus Vini rectificatus, digere in Balneo Mariæ, & deſtilla, ſic Spiritus vini arripit ſubſtantiam moſchi medicinalem, crudo corpore, ac inerti in fundo relicto, Moſchus autem in ſubſtantia Sanguinem facit impetuoſum; ſi enim habito vulnere in thorace nulluſque effluat cruor: tunc ait *Fr. Hoffmannus* Æger granum unum moſchi ſub lingua teneat, & ſtatim Sanguis à vulnere fluere incipiet. Plura de moſcho dabunt curioſis *Luc. Schræckius*, *Daniel. Ludovicus*, *Joh. Faber*; *& alii plures.*

CAPUT XXIX.

De Mulo.

Mulus. eſt genitus ex Equa, & Aſino, vel ex aſina & Equo adeoque ſterilis, ex quo deſumitur à Medicis Ungula cum urina, hepate, corde, cerumine aurium, ſtercore; & pilis.

Ungula ſuffitu ſiſtit fluxum nimium menſium, pulverizata & ſumpta ſterilem reddit, ac illita cum oleo amygdalarum dulcium ſubvenit Alopeciæ; Urina applicata perniones curat;

curat; Hepar ſterilitatem infert, coctum, & Manducatum & illitum cadentes ſiſtit pilos. Cor una cum teſtibus coctum ſterilitatem inducit eſum. Aurium cerumen Mulæ cum caſtoreo conceptionem juvat. Stercus pulveriſatum contra ſerpentum morſus, hæmorrhagias, dyſenterias, lieniſque dolores valet. Pili demum incinerati ulceribus, & aduſtionibus medentur impoſiti monente *Avicenna. cum Feyneo Med. pract. & Veckero Ant.*

CAPUT XXX.

De Mure.

MUs Animal eſt notiſſimum, & ſalacitate maxima donatum, quod integrum primo Medicina deſumit ad varios uſus, inde ejus ſtercus, pellem, & Sanguinem.

Diſſectus vivus mus, & impoſitus extrahit aculeos, & venenum, ictuſque ſcorpionum curat, incineratus, ac ſumptus mictui involuntario, nimiæ ſpuitioni, ac hypochondriæ medetur Vid. *Alex. Trallianum.* Stercus mirabiliter laxat Alvum monente *Rulando*: calculos renum atterit confirmante *Schrödero* & non ſolùm in menſium defectu, ſed in partu difficili commendatur ab *Hoffmanno*; In ſuppoſitoriis autem, ac clyſteribus paſſim adhibetur. Pellis ganglio opitulatur, ac ambuſtis; Vide *Al. Venturinum.* Sanguis commendatur à *Rhaſi* contra callos pedum applicatus. Notandum tandem, quod ex Mure Alpino unguentum miræ efficatiæ parat *Ettmullerus*, cujus formula ſequens eſt; ℞ Pinguedinis muris montani ℥. i. olei amygdalarum dulcium ℥. ß. chamomillæ, ʒ. j. miſce, ad articulos contractos calidè inungendos.

CAPUT XXXI.

De Ove.

OVIS Animal notum eſt manſuetum, lupo inimicum; ex quo Cerebrum, fel, oeſypos, lana ſuccida, ſevum, pulmo-

pulmones, omentum, lac, ſtercus, Urina, Veſica, Caput, pedes, pediculi, Sanguis, teſtis, & coagulum ſumuntur pro uſu medico.

Cerebrum in morbis epidemiis, prodeſt, manducatum, ac cum melle illitum dentitionem facilitat. Fel ſolvit Alvum, umbilico impoſitum; auribus purulentis eſt auxilio inſtillatum; cancro medetur illitum, & lendines capitis tollit. Oeſypos ex lana paratur quem *Zwelferus* valdè ridet; lana ſuccida infantum collo appenſa dentitionem ſublevat, ulceribus inveteratis, & auribus ſuppuratis medetur. Sevum diarrhœam, dyſenteriam & tormina ventris tollit in Clyſmate, & illitum podagræ ſubvenit; vide *Dioſcoridem* Pulmones in Phrenitide, vigiliis, & lethargo capiti impoſiti proſunt ut ait *Plinius* Omentum calidum impoſitum ventri dolores colicos curat: lac internè adhibetur pro dyſenteria. Stercus cum vino illitum ſcorpionum morſibus medetur; videatur *Aëtius*: coſmeticum eſt; vide *Dioſcoridem.* Ulcera maligna curat; vide *Avicennam:* Tumores lienis delet, ac maximi ſolaminis eſt in ambuſtis impoſitum; videatur *Schröderus.*

Urina ſumpta lymphas intercutes abigit, idemque agit deſtillata

Veſica cremata, & ſumpta ſuccurit illis, qui præter voluntatem mingunt. Caput, & pedes atrophiæ ſubveniunt cocti, & ſumpti, idemque agit eorum decoctum. Pediculi in Arthritide curanda commendantur à *Schrödero* exhibiti ad num. ix.

Sanguis ſiccatus, & potus cum vino à Venenis præſervat monente *Dioſcoride.* Teſtes Arietis ſumpti ſtimulant Venerem;

Coagulum tandem ſanguinem coagulatum ſolvit aſſumptum; Vide *Venturinum.* Curioſa plura de ove dabit *Kyranis*; & *Sperlingius.*

CAPUT XXXI.

De Ranunculo Viridi.

RANUNCULUS eſt Animal ex genere Ranarum terreſtrium, colore

colore viridissimum, quod Medicina in usum recipit, & specialiter suum Sanguinem.

Ranunculus totus exsiccatus Sanguinem sistit inspersus vulneri monente *Weikard. in Thesaur.* Sanguis autem à *Schrödero* pro Philtro commendatur. Et refert *Hoffmannus* Ranunculum exsiccatum, in clibano, & in lacte materno quantum cuspide cultelli summi potest, exhibitum infantibus recenter natis, antequam alium sumant cibum ab epilepsia præservare.

CAPUT XXXIII.

De Rhinocerote.

RHINOCEROS Animal est magnitudine taurum, forma Aprum æmulans cornu unico donatum, cujus integra historia apud *Joh. Petreum & Franzium*, cujus cornu ex India orientali affertur, quod vim Alexipharmacam habet datum in pulvere ad ℈ß. vel ℈ j. Ex hoc paratur Oleum inter rara à quibusdam habitum; *vid. lib.* cui titul. *Tesoro delle gioie.*

CAPUT XXXIV.

De Serpente

SERPENS Animal notum est venenatum exuvias suas singulo anno bis exuens Vere nempe, ac Autumno, ex quo Medici sequentia sumunt, & primò totum ejus corpus, adipem, exuvias, hepar, & fellis humorem.

Pulvis integri Serpentis combusti vim habet sudorificam, & alexiteriam, & minimè venenosam, unde in Lue Venerea, peste, febribus malignis, Venenis, dysenteria, & lepra præstantissimus est, Adeps oculorum ulcerationibus medetur, & scabiei, ac Lepræ, tollit strumas, ac cosmeticus est egregiæ virtutis, podagram mitigat, & visum acuit illitus; vid. *Ettmullerus & Conringius.*

Exuviæ lumbis alligatæ partum facilitant, docente *Schrödero*. Odontalgiam gargarifmatifatæ fedant ; internè contra Icterum adhibetur à multis, unde pulvis anticéterícus *Tilemanni* proftat fequentis conditionis ℞ lapidis Ceraunii, exuviæ Serpentum, ana q. s. fiat Pulvis cujus dofis fit ℈. j. videatur *Agricol* ; & *Michael.*

Hepar exficcatum fumptum prodeft ad partum facilitandum : fel impofitum ictui Serpentis medetur ; Tandem ex Serpentibus quibufdam Indiæ auferuntur lapides, qui tempeftivè adhibiti venena arcent : videat. *Kircherus*, *Hoffmannus*, & *Redius.*

Ex Serpentibus fal volatile, Bezoarticum animale fimplex, & compofitum parat *Schröderus* quem curiofus Chymicus videat.

CAPUT XXXV.

De Sciuro.

SCIURUS eft Animal quercuum amantiffimum, caudaque præditum totum corpus obtegente, & pedibus agilibus : ex quo medicina fumit cerebrum, ac carnem.

Cerebrum fumptum vertiginem arcet ; Et caro cocta ; & manducata pro Gravidis optima cenfetur à *Frid. Hoffmanno.*

Ex hoc Animali Funambulus quidam pro fingulari arcano pulverem habuit contra Vertiginem, quem pretio & precibus vix ab eo extorquere potuit *D. Joh. Michaelis.*

CAPUT XXXVI

De Porco.

SUS, five Porcus Animal eft maximè humidum, homini quoad partes internas fimilimum, ex quo à medicina fumuntur fel, Pulmo, Pinguedo, Offa, Talus, ftercus, Vefica, uterus, lapis,

lapis, Cerebrum, omentum, testes, Sanguis, & hepar.

Fel suillum contra aurium ulcera adhibet *Dioscorides* illitum ac regioni stomachi appositum vomitum sedat; videatur *Fallopius*. Pulmones impositi juvant, in attritu à calceamentis contracto, videatur *Schröderus*. Pinguedo illita ano solvit ventrem, parotides cito ad suppurationem ducit, ac articulorum dolores sedat, hac arefacta nonnulli utuntur pro unguento Armario, videatur *Ettmullerus*. Alii ex hac unguentum sequens pro tussi conficiunt ℞. Axungiæ porci q s. misce cum capite. Alii numero tres contundunt, ut acquiratur, linimenti forma, & tali unguento plantæ pedum illinantur per tres dies: internè autem, hæc pinguedo in Phthisi commendatur ab *Hoffmanno*: in odontalgia quoque ℞. Frustulum ligni acutum, fricetur eo dens dolens, post verò lardum infigatur, sic brevi post evanescit dolor. Ossa pulverisata prò dentibus abstergendis adhibet *Rhases*. Taleos pulverisatum, ac bibitum colicos dolores fugat, dysenteriam curat, & Sanguinis fluxiones impedit.

Stercus impositum prodest in tuberculis, prurigine, narium hæmorrhagia: ex hoc conficit syrupum *Ettmullerus* cum vino, & saccharo pro hæmorrhagiis. Vesica ciet urinam imposita pubi narrante *Plinio*.

Uterus coctus comesus cum brassica juvat mingentes præter voluntatem, quod expertus fuit *D. Michael*; videatur *Doleus Prax. lib. 3. cap. 13.*

Lapis invenitur in felle suis valdè pretiosus, qui calidum nativum conservat, vitam roborat, ab Apoplexia præservat, calculorum materiam dissolvit, arthritidem curat; infunditur quoque in vino adversus choleram, diaphoreticus est in Cerevisia infusus, ac vino per horæ spatium, sicque infusus liquor bibitur qui quo amarior est, eo potentior existit; de quo videatur *Jac. Bontius*, *Garcias ab Horto*, *Tulpius & Fragos. med. Indor.*

Cerebrum impositum sanat podagram monente *Aëtio*; Omentum coctum & illitum capiti sanat impetiginem si *Argelatæ* credimus.

Testes cocti, & sumpti caducum fugant, videatur *Venturinus & Heer.*

 San-

Sanguis tanquam egregium medicamentum contra phthiſim à multis commendatur; ſed vel ſpiritus ejus vivificus, ait *Hoffmannus*, & virtus nativa ſpecifica per deſtillationem ſtatim ab initio ex recenti, & adhuc calenti Sanguine per Balneum Mariæ facta, colligendus, aut in liquorem, & ſal volatile eſt tranſferendus, aliàs per ſe nihil præſtabit. Hepar pro Venereo arcano habetur à *Schrödero*

Denique Porcelli duorum dierum cocti podagram tollunt manducati; vid. *Plinius.* Sunt qui aquam deſtillant ex carne Suilla contra Phthiſim quam nihil valere ait *M. Ettmullerus.*

CAPUT XXXVII.

De Talpa.

TALPA eſt Animal auditus acutiſſimi, vivens ſub terra, medicinæ concedens ad uſus, Cor, Sanguinem, ac totam ſe ipſam.

Cor herniam ſanat pulverizatum, & ſumptum Sanguis Talpæ illitus calvitiem tollit, gangrænam, & ſphacelum curat; videatur *Horſtius.*

Tota autem talpa incinerata, ac ſumpta tollit Arthritidem, contra herniam facit monente *Harttmanno*; contrà eryſipelata mammarum impoſita valet; vid. *Schmuckius in cur. magico magnetic.*

CAPUT XXXVIII.

De Taxo.

TAXUS Animal eſt notum omnibus, ex quo Medicina ſumit ſequentes partes, videlicet Sanguinem, pinguedinem, ac ipſum totum.

Taxus enim integer incineratus, ac exhibitus pulmoniacis prodeſt; Sanguis deſtillatus peſti medetur, & pulverizatus lepræ convenit; vide *Schröderum* Pinguedo autem penetrantior eſt adipe

adipe ſuillo, renum doloribus auxiliatur, febrilem æſtum mitigat, ac nervos induratos ſanat inuncta; videatur *Matthiolus.*

CAPUT XXXIX.

De Vipera.

VIPERA, quaſi Vivipara quia vivum fœtum parere dicitur; pauca tamen eſt differentia inter viperam, & Serpentem de quo ſuprà in *cap.* 34. dixi. Serpens enim quoque monente *Frid. Hoffmanno* vivos fœtus emittit; De viperis verò legantur eruditæ obſervationes *Franc. Redi*, & *M. Aurel. Severin. tract. de Viper.*

Vipera reſtaurandi pollet facultate, ex hac enim balſamum contrà Venena conficitur; vid. *Nolius in ſyſtem. hermet. med.*

Hic ſub ſilentio non eſt tranſeundus modus leproſos curandi per Viperas valde curioſus de quo mentionem agit *Kircher. in Art. magnet.* Æger ſilicet præviis purgationibus diſpoſitus in ſpelunca ſuprà ſtratum nudus exponitur, qui vix ingreſſus, ex evaporatione, ut aiunt alituum calidorum in ſudorem reſolvitur, quem ſomnus ſequitur, dum autem æger ſomno ſepultus iacet, viperæ è cavernis exeunt & ejus corpus lingunt innoxiè ſicque ſanatur & hæc cura viperis adſcribenda eſt quia humores ex ægro effluentes exugunt, & vi ſua balſamica, ſpiritus corrigunt, de qua re apud *Meſſ. med. Spagyric. pag.* 621. Pinguedo viperæ eſt ophthalmica vid *Ephem. Cur. An.* 2.

Ex Viperis paratur oleum contra porriginem de quo *Zacutus Luſit. med Princip.*, quin, & ipſe decoctum Anguium parat in *Praxi med. admirab. ob.* 2. Sal theriacale ex vipera conficit *Zwelferus*, quod commendat *Tachen. in Hip. Chim.* & *Luc. Schroocius*; hujus Salis deſcriptionem videat lector apud *Phar. Auguſtan. R.*

Trochiſcos de viperis componunt multi, mellius autem iis operatur, ſal dictum, vel pulvis egregius viperarum *Poterii.*

Vina

Vina viperina conſtruunt alii, quæ valent contra venena, tali modo; immituntur Viperæ vivæ in Vini certa portione; poſtea in Vaſe clauſo tepido loco exponuntur, ut ebulliat vinum, quod ſumptum luem gallicam fugare docet *Ettmullerus in Schröder. dilucidat. pag.* 232. *& F. Bacon. in ſylv. ſylvarum. cent.* 10.

Sal volatile, eſſentia, Spirituſque, ex Viperis parantur tandem, ut reliqua Salia Animalium volatilia, de quibus in *Pharm. Schrôderi lib.* 5. *& Petr. Job. Fabr. Op. chymic.*

CAPUT XL.

De Vitulo.

VITULUS Vaccæ proles eſt, è quo Medici coagulum, medullam, fel, ſtercus, & Lapidem ſumunt.

Coagulum curat epilepſiam ſumptum; medulla vim habet emollientem ac anodynam, nec non etiam narcoticam docente *Ettmullero*; hac enim in febribus ubi ſomnus deficit bis, vel ter in die inunctis temporibus ſomnum aliqui inducunt. Felle mixto cum Aceto ulcera capitis impoſito ſanat *Plinius*. Stercus eryſipelati illitum convenire tradit *Schrôder.* cum *Schomb. manual; med.*

Globum tandem vitulinum in ventriculo ex pillis conflatum repertum parturientibus conferre ſumptum docet *Plinius* cujus operandi rationem reddit *Faber.* mediante ſale quo omnes pili abundant, proinde ait *Henric. Volgnad.* cineres Tofi cremati in Vino adhibendos eſſe; de hujus poſt a globi vitulini generatione varia poſſunt colligi à *Wiero*, *Cardano*, *Boneto med. Septentr. tom.* 2. *l.* 8. *Et Ann.* 2. *Ephem. Germ. cur. pag.* 281.

CAPUT XLI.

De Unicornu.

UNICORNU Animal eſt equo quoad corpus non diſſimile, cornu

cornu in fronte gerens procerum, quod tamen negat *Ettmullerus* dicendo cornua quæ visuntur esse Unicornua marina, quod an verum sit videat lector apud *Kircherum*, *Hoffmannum*, *Wormium*, *Bartholinum*, *Tulpium*; hoc autem cornu vel dente quod hic disputare nolo, medici pulverisato adversùs venena utuntur, contra Epilepsiam, febres malignas, & hydropem conducit: ex hoc paratur Sal volatile, & oleum de quibus penes Chemicos; de Unicor. plura apud *Wolffg. Franzium hist. Animal. & Cornu Stalpaert. de Unicorn.*

CAPUT XLII.

De Urso.

URsus crudele Animal est dormiens septimanis integris, præbens sequentes partes medicinæ scilicet carnem, adipem, pulmonem, fellis vesiculam, testes, dentem, & oculum. Caro ursina cocta, & sumpta fugat quartanam, vide *Venturinum*.

Adeps externè illitus arthritidi herniæ, Alopeciæ, faciei maculis, parotidibus, pernionibus crurumque ulceribus medetur.

Pulmonem Ursi excoriationes factas à calceamentis sanare scribit *Plinius*. Fel internè exsiccatum, & sumptum diaphoreticam vim tenet, ac prò morbo comitiali, Asthmate ac catarrho ejiciendis commendatur; externè autem cancrosa ulcera, oculorum hebetudinem, ac odontalgiam curat illitum; vide *Varandæum*.

Testes cocti, & manducati in Caduco juvant. Dentes collo appensi puerorum dentitionem facilitant. Vide *Bartholinum & Thiermaierum*.

Oculum tandem dextrum exsiccatum, brachio alligatum, quartanam fugare dicunt multi, hujus autem fides sit penes experientiam. *Not.* Ursum Animal esse aspectu horridum, corpore latiore hirsuto, ore deforme, voce iracunda, cauda exi-

exigua, mammas habere quaternas, & pedes hominis manibus, pedibusque similes; Venerem mirum in modum nocte, dieque appetere, mulieres amare; unde refert *Isaac Cardos. in philosoph.* de Urso, qui puellam in latibulum detulit, & venereo prosecutus complexu agrestibus aluit pomis. Ursi coeunt non more quadrupedum, sed amplexibus mutui cubantes juxtà hominum morem; In specubus pariunt Ursæ tum unum, tum duos, & plurimùm quinque fœtus; Fœminæ enixæ quaternis mensibus, tunc gravi somno premuntur, & mirum in modum pinguescunt: Creditur informes fœtus edere, unde carnem sine oculis, sine membris. quam lambendo perficiat, & informet; sed monstravit Venatorum industria, gravidas ursas captas articulatos fœtus, suisque membris distinctos tenere in ventre. Præliatur Ursus cum Vitulo marino sed vincitur. *Nota nullos esse Ursos in Africa; vid. A. Le Grand. Comp. curios.*

CAPUT XLIII.

De Vulpe.

VULPES Animal astutum, & vafrum est, insidiatur plurimum avibus, ac leporibus, cauda villosa, osseo genitali, parturiens ita secedit, ut raró gravida capiatur, parit ut plurimùm fœtus cœcos quos lambendo perficit; Gallinis, cuniculis, hœdis, insidiatur, tam vafra & insidiosa, ut quamvis præda sit plurima; prius omnem jugulat, quam devoret, ne fugiat una, cùm aliam edit; bibit lambendo, ut canis, & magnam aquæ copiam una vice; Astutia Erinaceum capit, qui visa Vulpe in orbem agitur, & conglobatur, Ea nullum ore apprehendendi, aut mordendi locum inveniens in ejus os urinam reddit, & ita suffocat; Amygdalis amaris esitatis moritur, si aquam repente non bibat; & Aloe cum carne devorato extinguitur, de quo *Scaliger exercit.* 117. Cum Angue, & Columba amicitiam gerit, rutam fugit, & imposita gallinario

linario arcetur ; cujus in medicum usum veniunt, Pinguedo, Pulmo, Hepar, Fel, Lien, Pellis, cruor, stercus, testes, lingua, cor, cerebrum, & coagulum, renes, ac vulpes viva, & integra.

Pinguedo in convulsionibus, contracturis, tremoribus, aurium doloribus, & alopeciis valet illita calide : vide *Wechtlerum.*

Pulmo laudatur contra phthisim, Arthritidem, lienisque tumores ; vide *Kyranis.* Hepar exsiccatum, pulverizatum, ac sumptum hepaticis prodest. Fel oculorum affectiones, & aurium dolores sanat illitum : lien splenis tumores fugat impositus si *Joh. Schrôdero* credimus. Pellis applicita membris refrigeratis prodest ac in cinerata alopeciæ medetur : de qua re vid. *Plinius.* Sanguis arefactus, ac sumptus lithiasim curat : stercus cum aceto illitum cutis scabritiem tollit. Testes exsiccati, & assumpti Venerem stimulant monente *Frid. Hoffmanno* externè autem impositi podagram, ac dolores inguinùm tollunt ; videatur *Alex. Venturinus in Arcan. Animalium.*

Lingua Vulpis appenditur pro acuendo visu dictante *Plinio*: vulneribus imposita heterogenea è membris extrahit, & hoc pro maximo arcano habetur à multis ; videatur *Ettmullerus in Schröder. dilucid. & Vigierius in op. med.*

Cor Vulpis exsiccatum, pulverisatum ac exhibitum contra quartanam febrem commendatur à *Baldasar. Conradino & Groenweld. in Prax.*

Cerebrum coctum, & à pueris manducatum à Caduco præservat, vid. *Sextum Placitum & Thoner. in observ. medic.*

Coagulum potum contra Canis rabidi morsum valere ait *Matthiolus.* Renes cum melle impositi faucium tumores tollunt : Ex Vulpe autem integra oleum conficiunt multi de quo vid. *Dispensatorium*: quin ex pulmone Vulpis aquam Antiphthisicam. insignis virtutis parat *Fr. Hoffmannus in Appendice ad Pharmac Schröder.* cujus formula est ℞. Pulmonis Vulpini ℥. vj. radicis enulæ, tussilaginis ãã ℥. j. ireos florentinæ liquiritiæ ãã ℥. vi. scyllæ ℥. j. baccarum lauri, Juniper., alkekengi ãã ℥. vi. fructus dacty-

dactylorum, Pinearum, amygdalarum dulcium jujubarum; Sebesten, prunorum, ãã ʒ. vi. ficuum pinguium, ℥. iij. salviæ, marrhubii, majoranæ, rorismarini, hyssopi ãã, m. ii.; Zinziberis albi; caryophyllorum, cinnamomi, cardamomi; ãã, ℥ ß, mellis despumati. ℥. vi. spiritus Vini optimi, ℔. viij. vini malvatici ℔. x. stent in infusione per 24. horas. Postea destilla in Balneo Mariæ adde Julepi rosarum ℥. xviij. moschi optimi in petia ligati ℈. j. reserva in Vitro optime clauso.

Oleum etiam ex Vulpe paratur, quod ad Podagras & reliquas Arthritidis species, dorsi & renum dolores, est efficassimum; ut docent *Joh. Dolæus. Joh. Fortis*, & *Massarius.*

Modus autem conficiendi talis est ex *Mesve* ℞. Vulpem, detracta pelle, abjectis interaneis injiciatur in aquæ Fontanæ, Aquæ marinæ, ana q s. olei veteris clari ℔. iij. ß. Salis ℥. iij. inter coquendum adjice Anethi, Hyssopi ãã. ℔ j. Coquatur quousque ab ossibus recedat Caro, & Aqua consumetur, inde coletur oleum, & colatum asservetur ad usus dictos. Looch etiam paratur ex Vulpis pulmone valens ad Phthisim tollendam cujus descriptio est ℞. Pulmonis Vulpini loti, exsiccati, succi liquiritiæ, Seminis fœniculi, Adianthi albi, ãã ʒ. iij. confice cum Saccharo in Aqua cocto looch. S. A. Parari quoque potest Extractum pulmonis Vulpis: de quo apud *Chymicos. Dom. Victor Schneiderus* ægroto cuidam cui pulmo globulo tormentario laceratus, & frequenti Sanguinis expuitione frusta pulmonis ejecit, medicamentum conficiendum curavit ex pulmone Vulpis, cruento adhuc, & recenti statim ex vulpe exempto qui in Aqua symphyti leniter fuit coctus, deinde minutissimè concisus, cui admixta fuere conserva radicis Symphyti, amylli, & in primis Sarcocolla purgata, lota, & lacte muliebri nutrita, quo felicissimo cum successu usus fuit; Et nulla fere datur Aqua antiphthisica, aut Asthmatica, quam pulmones Vulpis non ingrediantur.

Notandum autem, monente *Clariss. Ant. le Grand. in Compend. curios. pag.* 120. in Creta nec Vulpes, nec Ursos esse, nec aliud Animal maleficum præter Phalangium.

PARS

PARS SECUNDA,

DE VOLATILIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Accipitro.

CCIPITER volucris eſt rapax, vorax, & audax, viſu forti prædita, cujus decem ſpecies *Ariſtoteles* recenſet, & ſexdecim *Plinius*; Dicitur Accipiter ab accipiendo, hoc eſt rapiendo. Amàt ardenter coitum; Longo vivit tempore; Pugnat cum Aquila, Vulture, ac Vulpe, neque ſuo generi parcit, unde Proverbium ortum eſt *Accipiter Accipitrem capit*; Non bibit, ſed ſanguine tantum, ut rapaces alitur; Qui medicinæ ob uſus ſequentes præbet partes, nempe adipem, excrementa, ac totum ſe ipſum; Integer enim Accipiter in oleo coctus oculoque inunctus, oculorum vitiis ſuccurrit; Idemque dicendum de adipe, qui omnia cutis vitia ſanat illitus. Excrementa calefactoria virtute adeò pollent, ut à *Galeno* ex Foro medico eliminentur; Nihilominus tamen ſunt aliqui, qui oculorum vitiis arcendis adhibent. Alii ad partum promovendum exhibita, aut in ſuffitu adhibita monente *Schrödero*; tandemque ad ſterilitatem emendandam propinantur ab *Hippocrate*, *ac Plinio*, & *P. Stromaiero.*

CAPUT II.

De Alauda.

ALAUDA dicitur Galerita, ab apice seù Galero, quem in Capite gestat, in viis reperitur; Cantat in aëre extendens continuo pennas; Duplex est, cristata, & non cristata; cristatata tamen in usu Medico prævalet; Cujus caro Urinæ sabulum, & calculum proritat, ut ait experientia edoctus *Hoefferus in Hercul. Med.* Cor femori alligatum colicum sanat dolorem idemque facit integra Alauda tosta, vel una cum pennis incinerata, ac ad ℥. j. sumpta. Sanguis Alaudæ bibitus calculosis subvenit.

CAPUT III.

De Alcedine.

ALCEDO avis est speciosa passere paulo amplior, rostro longo, colore tum cæruleo, tum viridi, tum purpureo juxta glaciem rivulorum degens; cor tantùm ob Medicos usus præbens; Hoc enim siccatum, ac collo infantum appensum comitialem morbum tollit; Videatur *Timæus.*

CAPUT IV.

De Anate.

ANAS duplex est, Domestica, & Sylvestris, à qua Medicina recipit adipem, Sanguinem, fimum, ac totum corpus cum hepate.

Adeps tam internè, quam externè doloribus medetur monente *Avicenna*; Lentigines faciei tollit illitus, de quo *Argelato.*

to. Dolores Aurium ſedat docente *Plinio*, & *Nic. Cheſneau.*
Sanguis contra Lepram valet, de quo *Aëtius*. Eſt alexipharmacus monente *Ettmullero*; Stercus morſui venenato imponitur & aliena carni infixa extrahit applicitum; Anas viva ſedat dolores colicos, ſi ventri imponatur parte deplumata; hepar tandem toſtum, & ſumptum fluxus hepaticos ſanat. Videatur *Dioſcorides*, & *Stockerus in Praxi. Med.*

CAPUT V.

De Anſere.

ANSER duplex eſt, domeſticus nempe, & Sylveſtris qui à Medicina præfertur; A quo ſumitur Pinguedo, Sanguis, ſtercus, & pedum Cuticula. Pinguedo calore ſuillum ſuperat, & præ reliquis eſt ſubtilis, volatilis, ac penetrans; Confert ad rimas, & fiſſuras labiorum, uteri duritiem arcet, aurium dolorem mitigat; ac ſpaſmum, nervoſque rigidos ſanat; Sanguis Alexipharmacus exiſtimatur à *Joh. Schrödero in Pharmac. Med. chym.* Stercus contra ictherum commendatur ab *Hoffmanno* ob ſal volatile aperitivum, & abſterſivum ſulphureum, ob quod etiam in ſcorbuto laudatur; Pellit menſes, ac urinam; Et ex hoc eliciunt aliqui ſal volatile, ac oleum craſſum per deſtillationem.

Anſerem porrò album ſi quis curſu tandiù defatigabit donec reddat excrementum, hoc calidum paronychiis impoſitum mirificè curabit, *Petræus Noſolog. diſſert. harm.*

Pedum Cuticula exſiccata, ac pulveriſata ſumpta ad ℥. ß. commendatur in profluvio menſium ſiſtendo; Videatur *Baldi.*

CAPUT VI.

De Ardea.

ARDEA avis nota eſt Piſcatoribus maximè, Medicinæ præbens

bens tantùm adipem, cujus usus tamen rarus est in Medicina; lenire tamen dicitur podagricos dolores, oculorumque nebulas discutere, & visum clarificare; & surdastris conferre illitus; Videatur *Schröderus*, *&* *Glauberus.*

CAPUT VII.

De Ciconia.

CICONIA primò totam se ipsam dat Medicinæ, inde stercus, Ventriculum, Axungiam; fellem, ac sanguinem.

Ciconia vim habet alexipharmacam insignem imprimis in essentiam redacta cum sale ejus volatili & ex hac arcanum Alexipharmacum conficit *Schröderus* de quo vide *suam Pharmac. lib. 2. cap. 51.* Stercus in morbis capitis commendat *Crato.* Ventriculus exsiccatus, & pulverizatus pro Arcano maximo habetur in Venenis. Axungia ad podagram valet illita; Fel ad oculorum vitia commendatur à multis; Sanguis inter alexipharmaca ponitur; Hinc, ab *Ettmullero* ex hoc sanguine electuarium paratur prò interno usu contra venena; Præparandi modus videatur in *Basilica Chymica Crollii.*

CAPUT VIII.

De Columba.

COLUMBA Avis est admodum fœcunda, Medicinæ præbens primò totum suum corpus, inde Sanguinem; tunicam Ventriculi, & fimum; & vivit annos 8. vid. *Fr. Bacon. de Verulam. in histor. Vit. & mor. pag.* 40.

Columbam per medium disectam & capiti impositam convenientissimum esse medicamen in Phrenitide, Cephalalgia, &c. scribit *Joh. Schröderus*, *cum Smetio miscelan. med.*

Sanguis oculorum affectibus medetur illitus; videatur *A. Ventu-*

Venturinus, *Regius & Plinius*: ſcabiem fugat monente *Avicenna*, & podagricum dolorem mitigat ſcribente *Schrödero*; notat autem *Mic. Ettmullerus* quæ de hujus Animalis Sanguine habent circa oculos Auctores, non tanti eſſe pretii, cùm oculis inſtillatus mox grumeſcat & malum exaſperet.

Ventriculi tunica exſiccata, & pulveriſata commendatur in dyſenteria monente *Schrödero in Pharmac. med. chymic. lib. 5.*

Fimus vehementer calefacit ob nitroſam facultatem, qua maximè pollet; eſt diureticus, & contra hydropem utilis; leviter autem eſt calcinandus, vel potius toſtus in vino macerandus, inde cum vino, monente *Ettmullero* extrahendum eſt Sal nitroſum, ſeu lixivium ſummè diureticum.

Multi parant Aquam anticolicam in hunc modum; ℞. Fimi columbini, ſeminis aniſi, ana partes æquales, affunde Vini malvatici & deſtilla, circa finem adde Corticem aurantiorum; & fiat Aqua commendatiſſimi uſus, in Colica; Externè etiam adhibetur propter vim leviter cauſticam, quam habet ob acrimoniam nitroſam, & ſic ſtrumas alioſque tumores diſcutit; alopeciæ ſuccurrit &c. Uſus poſtea Columbæ ſylveſtris maximus eſt in calculoſa affectione, & præparandi rationem talem multi tradunt. Palumbem ſtrangulatum exanimatum, plumis exutum, ſale conſperſum ollulæ vernice ex lithargyrio, & plumbo obductæ vino cui prænoctaverit petroſelini manipulus prius infuſo immite operculo obſerato, ſat elixato, & denuo carnes una cum juſculo abſumito. De Columba plura apud *Henric. Mundium.*

CAPUT IX.

De Cornice.

FIMUM tantummodo uſui medico præbet Cornix; nam hunc in Vino potum dyſenteriam curare tradit *Kyranides.*

CAPUT X.

De Corvo.

CORVUS Animal notum eſt, & medicinæ concedit primo pullos ſuos, poſtea Cerebrum, Pinguedinem, Sanguinem, ſtercus, felleum humorem, Ovaque.

Pulli Corvorum incinerati pro comitiali morbo laudantur ſumpti ad ʒ. j. ſingulis diebus. Cerebrum valet contra epilepſiam pariter, monente *Schrödero loc. ſup. citat.*

Pinguedo, ac Sanguis capillos faciunt nigros. Stercus dolores dentium ſedat videatur. *A. Venturinus*; Fel oculorum affectibus medetur docente *Jo. Ketham.* Ova tandem Corvi, ſunt qui in dyſenteria exhibent feliciter; de qua re videatur. *Gabelchover*, & *Serna Mat. Med.*

CAPUT XI.

De Coturnice.

COturnix duo tantum Medicis dat, nempe Pinguedinem, & Excrementa; hujus Animalis hiſtoria apud *Franzium pag.* 534. *invenietur.*

Pinguedo oculis prodeſt, maculas abſtergendo; Excrementa poſtea coturnicum, monente *Schrôdero* Helleboro veſcentium (quod ipſis, ut quidam ſcribunt, in alimentum cedit) ſingulari proprietate quadam conferre Epilepſiis quidam volunt; De hac autem re vid. *Hoefferus in Hercule Med.* Coturnix laudatur in Peſte à *Barbetta.*

CAPUT XII.

De Cuculo.

OFFICINÆ Medicæ inſervit primo Cuculus ipſe, inde ſeparate

parate ejuſdem fimus : nam Cuculus uſtus commendatur ad calculum , & ventriculi dolorem monente *Rondeletio* ; Datur & utiliter febricitantibus , & Epilepticis.

Fimus potus morſum Canis rabidi curat ; & notandum pinguedinem Cuculi ad Calvitiem ex ſiccitate conducere , vide *Schröderum.* Hujus hiſtoria videatur apud *Wolff. Franzium.*

C A P U T X I I I.

De Ficedula.

FICEDULA à ficuum eſu ſic dicta ; de hac dicunt aliqui non ingnobiles medici viſum acuere in Cibo.

C A P U T X I V.

De Gallo , ac Gallina.

GALLUS , Gallina, & Capo Animalia nota omnibus , præbent ob uſus medicos Cerebrum ; Tunicam Ventriculi , Teſticulos , fellem , Pinguedinem , ſtercus , Ova &c.

Primo Gallina nigra adhuc viva per medium diſſecta in phrenitide Cephalalgia , capiti raſo imponitur , & morſibus itidem venenatorum animalium ſimili ratione medetur quod è ſchola *Galeni* ad nos dimanavit ; Gallus circa anum deplumatus ex bubonibus venenum extrahit ; videatur *Petr. a Caſtro in obſerv. Medic.* , *& Rhodius centur.* 3. *obſerv.* 90. Cerebrum vim habet incraſſandi fluxuſque compeſcendi ; Gelu ſive decoctum Gelatinum Gallinæ veteris eſt inſigne nutritivum ; Jus Galli Veteris habet vim emolliendi , incidendi , abſtergendi , alvum ciendi , idque multo magis ſi medicamenta ſimilium facultatum incoquantur ; hinc celeberrimum eſt in tuſſi , Aſthmate &c. videatur *Meſues* , *& Severinus in Med. efficaci.*

Sanguis Galli deſtillatus ſuggerit ſpiritum egregiè venereum,

& rectificando acquiritur spiritus urinosus quo sæpe utebatur in ægris suis *D. Joh. Michaelis.*

Tunica interior Ventriculi siccata laudatur in stomachi debilitate; Verùm *Galenus 2. de simpl. med. facult.* ait vanam se hanc promissionem expertum esse & hæc virtus Tunicæ istius etiam habetur pro Fabula à *Michael. Ettmullero in Schröder. dilucidat. pag.* 237.

Testiculi Galli febribus medentur, monente *Schrödero*, sumpti in tussi, ac dysenteria prosunt scribente *Alexandr. Venturino*; & ulcuscula meatus urinarii sanant docente *Bald. Pisanello in Annotation.*

Fel illitum maculas cutis aufert, Pinguedo Gallinarum, & Caponum, calefacit, emollit, humectat, unde convenit in labiorum rimis, in glandularum duritie, in aurium dolore, & oculorum pustulis.

Guttur Galli tollit, sumptum ante cœnam, mictum involuntarium nocturnum, videatur *Solenander*, *Michaelis*, *Forestus*, *Hoffmannus*, & alii Practici.

Stercus contra Anginam facit videatur *Joh. Ketban.*, contra venena est, videatur *Al. Venturinus*; contra Alopeciam, videatur *Sextus Placitus*; contra Calculum, videatur *Schröderus.* Plura de hujus stercoris virtutibus apud *Quercetanum; & Harttmannum.*

Ova Medicinæ dant primo testas, secundò membranulas, tertiò albumen, quartò vitellum; Ova autem revera sunt fructus gallinarum, & tanquam simulacrum Universi, ut loquar verbis *Frider. Hoffmanni*, & analogia quadam quaternarium elementorum numerum repræsentantia. Adest enim in his concavitas aëre plena, albumen aquæ elementum, vitellus Ignis sphæram, & cortex terram designat; In istis ovis duplex viget Virtus, plastica, & nutritiva: Albumen, cùi particula albicans semen Galli supplens innatat primum, dat Pullo augmentum, seminis ideam referens, postremò verò vitellus solidioris, & nutritivæ magis virtutis; Excluso jam pullo aliquæ reliquiæ dè Vitello supersunt, quo uno, aut altero die nullius cibi indigus Fœtus victitare possit. Testæ ovorum vim habent lithontripticam,

tripticam, tartareamqne mucilaginem incidendi; videatur *Ettmullerus & Schrôderus*: membranulæ vim habent diaphoreticam, & rimas labiorum ſanant impoſitæ; videatur *Matthiolus & A. Venturinus.* Albumen vim habet refrigerandi, adſtringendi & agglutinandi; Unde vulnera oculorum conſolidat cum ſaccharo ſaturni mixtum: videatur *Ettmullerus.* Verùm *Hippocrates* exhibebat febricitantibus albumina tria aut quatuor ovorum ad refrigerandum, & egerendum. Vitellus vim habet anodynam, maturat, digerit, & laxat; Particula Vitelli indita cum nodulo ex linteo facto in Anum loco ſuppoſitorii adhibetur à multis; clyſteribus immiſcetur; vitellus apoſtemata tollit impoſitus, ex hoc oleum exprimitur, quod valet in vulnerum conſolidatione &c. de quo in *diſpenſator. Auguſtano, & Norimbergenſi.* Paratur quoque oleum ex albumine ovi, quod ſummum articulare putatur à multis; de hoc mentionem facit *Joh. Schröderus: Franciſc. Gallina* & alii.

Notandum autem Autores ſæpè mentionem facere de lapide alectorio in Ventriculo decrepiti Caponis invento; ideòque, & ego pauca de iſto ſcribam; Hunc lapidem verè vidit *Frid. Hoffmannus* in Capi decrepiti Ventriculo Anno 1672. die 21. Martii ad nucis avellanæ magnitudinem; ideòque vanum eſt dicere fabulam eſſe, ut multi aiunt; Varias ipſi adſignant vires Medici; dicunt enim ori incluſum ſitim, & æſtum Cordis ſedare, Venerem excitare, conſtantiam, & eloquentiam gerenti tribuere, robur in thoro geniali excitare.

CAPUT XV.

De Grue.

MEDICINA primò ſumit Gruem integrum, inde ſeorſim pinguedinem, fellem, Caput, oculos, Ventriculum, & medullam tibiæ: Hujus Animalis hiſtoria apud *Hortum Sanitatis* eſt.

Avis iſta quia nervoſa eſt, nervoſis partibus convenit, & uſus ejus commendatur in colicis doloribus. Pin-

næ caput, Jecur, Sanguinem, fellis humorem, ftercus & Pinguedinem.

Milvus primo incineratus, & exhibitus Podagræ fubvenit; dofis ℈. ß ad ℈. j eft: Idem fertur de capite; Hepar in oculorum medicamentis adhibetur. Sanguis Podagricos juvat. Fel oculariis additur: ftercus articulis felici cum fucceffu imponitur; & pinguedo articulorum doloribus illinitur; videatur *Schrôderus.*

CAPUT XVIII.

De Motacilla.

MOTACILLA dicitur Paffer aquaticus, & eft Animal caudæ tremulæ circa flumina degens; cujus pulvis vim miram habet in calculis atterendis, ut multi medici volunt; experientia adhuc tamen hoc non eft comprobatum: vid. *Eric. in epiftol. de Avib.*

CAPUT XIX.

De Noctua.

NOCTUA dat Medicis Caput, carnem, fellis humorem, Pinguedinem, ftercus, & fanguinem.

Noctua combufta, & cum melle fubacta imponitur apoftemati tonfillarum, vel Anginæ fuppuratæ; Videatur M. *Ettmullerus in Schröder. dilucidat. pag.* 236.

Caro curat Paralyticos monente *Plinio*; Melancholicos dictante *Rabbi Moyfes*, *&* *Weckero in Antidotar. fpec.*

Caput noctuæ brachio ligatum eft contra lethargum; videatur *Carolus Stephanus.* Fel ad maculas oculorum valet; videatur *Schrôderus.* Pinguedo aciem oculorum acuit; vid. *idem*: ftercus verrucas tollit; videatur *Avicenna*, Sanguis demum ortum pillorum prohibet; videatur. *Conft.*

CA-

CAPUT XX.

De Olore.

OLOR Cygnus dicitur, & avis eſt ad genus Anſerinum; hujus, Partes medicinæ inſervientes ſunt Pulli, Adeps, & Pellis.

Pulli Cygni in oleo coɑ̃i addita medulla Cervina podagricis proſunt, ſcribente *Schrödero*. Adeps eſt utilis in hæmorrhoidibus; & cutis lentigines tollit monente *eodem Auctore*. Pellis Colicos juvat, docente *Michaele Ettmullero*.

CAPUT XXI.

De Paſſere.

PASSER duplex eſt, Alius Vulgaris alius Troglotides numcupatur: vulgaris nihil ſuggerit niſi quod ſtimulat Venerem & ſtercore ſuo varices extirpat monente *Hali Abbate*; *König. regn. Animal.*

Troglotides in Affectibus Calculorum adhibetur; unde *Ettmullerus* novit quendam, qui in paroxyſmo Iſchuriæ aſſato Troglotide in cibo comeſto convaluit. Hujus præparatio, autem diverſiſſime traditur; Alii deplumatum prius, abjectis viſceribus, ſalis, ac piperis aſpergine condiunt, & crudum ægrotantibus in totum devorandum exhibetur; ut autem mumia hæc medicinalis conſervetur elegantiori coquina alii palato magis indulgentes paſſerculum, nec deplumem nec eviſceratum adjecto ſalis, & piperis modico in Vitreatum conjiciunt, & addito operculo ad cinerationem torrent; & toſtum in ſubtiliſſimum pulverem in hauſtu Melicrati drachmatim propinant? Alii Avem citra minimam ſanguinis effuſionem occiſam plumis, & extimis vacuam, ac petroſelino, ſale & baccis Juniperi pulveriſatis planè refertam decocto ligni nephritici ex Vino Rhenano facto immergunt, ità ut liquor duos latos digitos in Vaſe

ſuper

ſupereemineat, maceratione unicæ noctis facta in diplomate occluſo blande coquunt; coctam ab igne levant, donec refrigeſcat, refrigeratam Calculoſis exhibent jejuno ſtomacho.

CAPUT XXII.

De Pavone.

PAVO Avis medica dicitur, cujus partes medicinæ inſervientes ſunt Adeps, Fel, ſtercus; Pennæ, & Ova. Adeps colicos affectus optimè ſanat; vide *Schröderum.*

Jus Pavonis pleuriticis prodeſt; Fel oculorum caligines tollit: vide *Dioſcoridem*: ſtercus laudatur contra vertiginem & epilepſiam; videatur *P. Borellus*, *Crato.* &c. ex hoc fit ſyrupus Antepilepticus, de quo apud *Schröderum.*

Pennæ valent in ſuffitu adverſus uteri aſcenſum; videatur. *Quercetanus in Pharm. reſtit.*, & proſunt in inflammatione mammarum, & ratio eſt, ait *Ettmullerus* quod habent Signaturam mammæ admodum pendentis.

Ova demùm ad curandam Arthritidem vagam exhibentur à multis Empyricis, vid. *Sanctorel. & Walther.*

CAPUT XXIII.

De Perdice.

PERDIX avis eſt ſalaciſſima vivaciſſima ad annos 16. cujus partes medicis uſibus inſervientes ſunt Caro, medulla, Sanguis, Jecur, Fel, Pennæ, & Ova.

Jus Perdicis corroborat ventriculum ſumptum; videatur *Sextus Placitus.*

Caro comeſta lac auget; medulla, ut & Cerebrum icterum ſanat. Fel quotidie temporibus inunctum juvat & promovet memoriæ uſum; videatur *Frider. Hoffmannus.*

Sanguis vulnera oculorum consolidat; videatur *Schrôderus.* Jecur morbo regio resistit; vid. *Crato.* Pennæ tormina Ventris compescunt si in suffitu adhibeantur.

Ova Perdicis nigros provenire capillos faciunt; vide *Regium*: partum accelerant; vide *Pisanellum & Venturinum.*

CAPUT XXIV.

De Pica.

EX Pica paratur aqua antepileptica summæ virtutis in affectibus maniacis, epilepticis, melancholicis cujus descriptio est sequens, nempe ℞. liquoris Tiliæ ℔ iv. Phlegmatis Vitrioli, Vini generosi, ana ℔. ij. quibus successivè immergantur Carnis picæ ℔. ß. florum. Tiliæ, Liliorum Convallium, primulæ Veris, Pœoniæ, Anthos, Lavendulæ *ãã.* ℥ ij. Cinnamomi, ℥ j. nucis moschatæ, Cardamomi, Carpobalsami, *ãã* ℥. ß. seminis Coriandri ʒ. iij. Omnia debito tempore collecta, & infusa destillentur in Balneo Vaporoso ad siccitatem specierum; Aqua servetur.

CAPUT XXV.

De Struthiocamelo.

STRUTHIOCAMELUS qui referente *Plinio*, & confirmante *Jul. Cæs. Scaligero* ferrum concoquit & juravit *Ulisses Aldrovandus* se observasse Tridenti ferri frustula, a struthione deglutita, quæ incocta rursus excrevit, cui subscribit *Henric. ab Heer.* scribendo se Patavii Struthionibus, experimenti gratia, dedisse obulos, quos illi nec semigranulo leviores cum excrementis totidem numero reddiderunt Hujus partes Pharmacopœam intrantes ob usum Medicum sunt Ventriculi Tunica, Adeps

Adeps, & Ova. Ventriculi interior enim tunica ventriculum corroborat monente *Schrödero*.

Adeps contra ischiadicos affectus prodest illitus; & hoc remedium ego pluries in aliis expertus sum esse miræ efficaciæ: Ova calculosis conducunt.

CAPUT XXVI.

De Turture.

TURTUR dat Adipem, Cor, stercus & Sanguinem.

Adeps ventri illitur in doloribus; videatur *Forestus in observ.* 10. *lib.* 28. Cor incineratum, & super ova aliarum Avium sparsum prohibet eorum ortum videatur, *Alex. Venturinus*: stercus urinam pellit, vide *Annot. Pisanel. & Videman.*

Sanguis applicitus oculis percussis medetur; vide *Dioscoridem.*

CAPUT XXVII.

De Upupa.

UPUPA habet pro medicina Carnem suam, pennas, Cor, & linguam.

Caro, ejusque decoctum colicos juvat; vide *Avicennam Fen.* 16. *trat.* 4. *cap.* 11. Pennæ impositæ Capitis dolores demulcent; vide *Hieron. Cortesium.* Cor Collo appensum contra venena valet; vid. *Matthiolum & Venturin. secre.*

Lingua tandem Upupæ usta, ac pulverisata, super caput imposita memoriam auget; vid. *Hier. Cortesium.*

CAPUT XXVIII.

De Vulture.

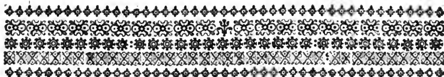
VULTUR Avis eſt pollens facultatibus animalibus, ac præcipuè odoratu. Ex hoc Animali in Medicum uſum veniunt Caro, Adeps, Cerebrum, Fel, Pennæ, & fimus.

Caro convenit in affectibus capitis, & egregium eſt remedium cum Maſtiche aſſata, & pulverizata contra nimiam hæmorrhagiam uterinam; imò in dyſenteria hoc monente *Foreſto*; & hoc confirmante *Hildano* qui ait ſe hoc remedio curaſſe dyſenteriam citra ſpem.

Pinguedo convenit nervis: Cerebrum ſubvenit capitis imbecilitati: Fel epilepſiam arcet ſumptum cum vino: Pennæ partum potenter promovent ſi pedibus ſubdantur. Fimus nidore Partum excutit; videatur *Weckeri Antidotarium.*

PARS

PARS TERTIA,

DE PISCIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Anguilla.

NGUILLÆ Medicinæ præbent pinguedinem Caput, Sanguinem, Hepar, Exuviasque, & vivit ad annos. 20. vide *Franc. Bacon.*

Pinguedo pro restituendo auditu commendatur à *Schrödero*; ab aliis pro hæmorroïdum dolore leniendo; vide *Burnetum.*

Caput verrucas sanat impositum: Sanguis cum vino sumptus colicos sanat dolores; jecur cum felle siccatum, & pulverisatum in vino potum à *Panarolo*, *Boyleo*, *&* *Helmontio.* commendatur in difficili partu; hoc enim pharmaco in stomacho adhuc existente, fœtus statim propellitur, quia stomachus claves Uteri gerit. Cutis, Anguillæ elegans remedium suggerit in uteri procidentia, ubi suffitus inde instituatur, quo *D. Michaelis* feliciter fuit usus.

Notandum autem multos dicere, Vinum in quo Anguillæ suffocatæ fuerint abstemios reddere bibentes.

CAPUT II.

De Barbone.

BARBO piſcis eſt Culinis ſatis laudabilis, cujus ova ad vomitum ciendum adhibentur à *Quercetano & Horſtio.*

Obſervat *Timæus* Choleram morbum excitatum eſſe ex eſu, & uſu ovorum Barbonis, quam beneficio Alexipharmacorum, & Bezoarticorum ipſe curavit; Cauti ergo eſſe debemus in Barbonis uſu.

CAPUT III.

De Blata Bizantia.

HOc Animal ſpecies concharum eſt, odore Caſtoreum æmulans; Internè, hoc Animal laxat alvum, ſplenem mollit, vitioſoſque humores diſcutit; externe autem fœminas ſtrangulatu Uteri oppreſſas excitat ſuffitu; in reliquis idem præſtat, ac aliæ concharum Teſtæ, Notandum Blatas *Dioſcoridis* eſſe è genere vermium nobis incognitas; de his videatur *Dan. Ludovici Pharm.*

CAPUT IV.

De Cancro Fluviatili.

CANCRI vocabulum generaliter uſurpatur à *Plinio*, dum includit omnia Cancrorum genera ut *Carabos*, *Aſtacos*, *Maias*, *Paguros*, *Heracleotivos*, *Leones*, & alia ignobiliora; Propriè tamen loquendo Cancri vocantur qui cauda carent, & *Gammari* qui illa ſunt præditi, licet inter iſtos ſit confuſio.

Sunt

Sunt temperiei frigidæ ac humidæ, unde refrigerant; & humectant, referente *Frider. Hoffmanno. comment. in Schröder. Pharmacop.*

Ex Cancro Medicina ſumit Oculos, & putamen.

Succus cancrorum expreſſus cum opio mixtus, & croco, fronti feliciſſimè applicatus à *Rulando* ſanavit dolorem capitis cum delirio.

Lapilli ſeu oculi nihil aliud ſunt quam liquor tenuis, aquoſus, lacti haud abſimilis, qui obdureſcit in lapideam ſubſtantiam & poſiti ſunt ſuper ſtomachum; videatur *Helmontius de lithiaſi*, *Jac. Hannemannus*, *Phil. Jac. Sachſius* &c. ii turgent Sale volatili alkalino, & ob ſuam vim acidorum deſtructivam conveniunt in ſtomachi ardoribus, torminibus alvi, pleuritide, Angina, febribus, nephritide &c. Ex iſtis paratur Magiſterium, & oleum ſive liquor, de quibus apud *Schröderum*.

Putamen ſcabiem Puerorum ex falſis humoribus ſanat, oleo roſarum permixtum, & illitum. Plura apud *Gul. Johnſon. Lexic. Chim.*

CAPUT V.

De Carpione.

CARPIO piſcis eſt notus, limo, & muco vivens cujus partes Medicinæ inſervientes ſunt Fel, Axungia, Lapis triangularis, & lapilli oblongi: Hujus Hiſtoria habetur optimè ab *Hippolito Salviano.*

Fel eſt ſpecificum egregium contra eryſipelata, & oculorum nubeculæ ſubvenit monente *Schrödero & Lottichio.* Axungia nervorum affectibus medetur. Lapillus triangularis in capite repertus in Pleuritide prodeſt; & lapilli ſupra oculos exiſtentes nativæ ſunt congeneris cum lapillis cancrorum; ideòque deſtruunt acida, & contra eryſipelata, epilepſiam &c. commendantur ab *Ettmullero in Schröd. diluc.*

C A-

CAPUT VI.

De Ceto, & Manati.

CETI nomen, generaliter pifces vaftos viviparos denotat, fpecialiter tamen pro maxima eorumdem fpecie fumitur, quæ ob vaftam fuam magnitudinem, ac conformitatem quadrupedes æmulatur; de variis Cetorum generibus, videatur *Ulyſ. Aldrovandus*, *Gefnerus*, *Johnftonius*, *Wormius*, *Thom. Bartholinus*, & *Franzius* Ex hoc in ufum medicum veniunt Pinguedo Priapufque. Pinguedo fcabiei medetur illita monente *Joh. Schrödero.* Priapus fumitur pulverifatus pro arcano in dyfenteria, docente *Joh. Daniel. Major. in Tractat. de Ceti Priapo.*

Cetorum generibus annumeratur Pifcis *Manati* dictus de quo apud *Schröderum* ex hoc Animali in ufum veniunt lapilli ex capite exempti, qui contrà calculum ufurpantur pulverifati, & fumpti ad. ℈. j. vide *Act. Med. Hafnienſ.*, & *Mundii Opera Medica.*

CAPUT VII.

De Concha.

CONCHA eft genus pifcium capite deftitutum, teftis, quas eodem nomine conchas vocant circumvallatum; aliæ autem funt conchæ nobiles, aliæ ignobiles: nobiles dicuntur margaritiferæ, quas vide Lector Bonevole in *lib.* 3. *cap.* 7. *Pharmac. Schröd.*

Pertinent verò huc Oftreæ &c. quæ crefcunt cum lunæ incremento, ac decrefcunt cum decremento ejufdem turgent fucco alcalino qui in atrophia, Phthifi, Lue gallica, &c. convenit, ex iftarum teftis Magifterium conficiunt cordiale cum Aceto deftillato, vel Spiritu Vini. Caro Oftreæ in Cibo quartanas fugat; vide *Schröderum.* Ex teftis autem harum fit famofum illud antifebrile *Crollianum*; de Oftreis plura dabit *Henricus Mundius in oper. Medicis. pag.* 286.

C A-

CAPUT VIII.

De Equo Marino.

EQUUS Marinus eſt Animal marinum degens in Mari, formam equi præſentans exceptis pedibus, à quo medicina ſumit Pellem, Dentes & Penem. Pellis hujus Animalis adeo dura eſt, ut vix lancea perforatur, & delata à Paralyſi immunes reddit gerentes *Fr. Hoffmannus*. Dentes diarrhœam, fluxum hæmorrhoidum, Scorbutum, ſanant; videatur *Alexander Venturinus in Secret. Animal.* Penis totus eſt prædicatus tanquam ſingulare remedium in Calculo; ejus pulvis partum promovet, & urinam expellit; videatur *Ol. Wormius in Muſæo*, *& Ranchinus de Partu.*

CAPUT IX.

De Haleco.

HALECUS Piſcis eſt marinus familiaris Oceano Baltico, ex quo in medicum uſum veniunt Veſiculæ, ac Murina. Veſiculæ, Animæ dictæ ad numerum novem exhibitæ urinam cient monente *Schrödero in Pharm. l.* 5. Integer halecus ſalitus Imponitur plantis pedum ad æſtum febrilem domandum; vid. *Jo. Kunckelius in obſervat.* Muria uſurpari ſolet pro Clyſmate in Hydrope; externè etiam eſt remedium pro abluendis partibus ulceroſis videatur *Mich. Ettmullerus in Schröder. dilucid. part.* 1. *Sect.* 3. *pag.* 242.

CAPUT X.

De Huſo Ichthyocolla.

DE hoc Piſce familiari in Danubio nihil in uſu medico eſt niſi Glutem, cujus uſus eſt in Emplaſtris glutinantibus,

& paratur ex ossibus & partibus mollioribus ejus instar aliarum gelatinarum, & pro consolidatione usurpatur.

CAPUT XI.

De Lucio

LUCIUS Animal notum est omnibus, à quo medicina sumit fel, Cor, mandibulam, ossiculum cruciforme, Axungiam, ac ova, cum lapillis.

Fel sumptum febrem arcet vide *Schröderum;* oculorum nubeculis inservit; vide *Ettmullerum.* Callos pedum delet impositum, vide *Venturinum.* Cor adversus febres devoratur; mandibula commendatur in pleuritide, quia acidum absorbet, & sanguinem congrumatum dissolvit. Ossiculum Cruciforme ex Lucii capite, assumptum contra Epilepsiam est. Axungia ad tussim demulcendam facit, illita pectori: Ova Vomitum, ac alvum cient; vid. *Schröderum, & Moxium in mat. med.* Nuper ex Lucio duos Lapillos extraxit *Fridericus Hoffmannus* quos reservat in suo raritechio; qui calculos solvendi virtutem habent, ut ego credo.

CAPUT XII.

De Matre Perlarum.

MATER perlarum species est Concharum in quibus Margaritæ reperiuntur; ex hac Magisterium Cordiale paratur; & ingreditur pulverem Antifebrilem tanti nominis *Strobelbergeri:* vide *Jungken. med. præsent. sæc. accomod.*

CAPUT

CAPUT XIII.

De Mustela.

EX Mustela medicina sumit Hepar, Ventriculum & spinam Hepar in Vitro suspensum calorique expositum in liquorem abit flavum valdè utilem in oculorum hebetudine ac nubecula; vid. *Forest. Lindan. in Hartman. & Mund. de esculent.* Ventriculus commendatur pro uterinis affectibus, à *Schrödero.* Spina pulverisata, ac sumpta caducum morbum curat; In spinæ autem initio inveniuntur lapilli, qui Epilepsiæ item medentur, de quibus, vide *Frid. Hoffman. loc. citat. & Scheunemannum.*

CAPUT XIV.

De Perca.

PERCA dat tantum lapides in Capite repertos, qui præparantur, & valent in Calculo; & sunt majoris efficaciæ, ut ait *M. Ettmullerus* quam sint oculi Cancrorum.

CAPUT XV.

De Rana Aquatica.

RANA in aquis puris degens, dat medicinæ, Cor, Hepar, Fel, adipem, sperma, & pellem.

Primò autem Rana cocta in aceto dolorem dentium sedat; vid. *Venturinum* pulverisata, & sumpta phthisim curat; videatur *Matthiolus*, & alii. Cor, insigne antepilepticum est; vide *Schröderum & Mizaldum.* Hepar exsiccatum, & pulverisatum contra quartanas exhibetur à *Cratone* cum aqua Millefolii: Fel peculiariter oculorum affectibus medetur; Pinguedo

auribus indita dolores ſedat : ſperma ranarum nihil aliud eſt, quam ova ranarum mucilagine quadam aquea involuta ne tam facile corrumpatur ; ſi ſalis tantillum in eo ſolvatur valdè durabit hoc ſperma ; quod ſcabiem curat, ex hoc Aqua deſtillatur vel Balneo Mariæ vel Balneo Vaporis lento igne, miræ virtutis in ſiſtendis Sanguinis profluviis faciei rubores delendo &c. Ex ſpermate vero ranarum cum Mercurio ſublimato deſtillatur aqua pro puſtulis faciei Gallicis, de qua vide *Theſaur. Pharmaceutic. Friderici Hoffmanni Sect.* 2. *num.* 2.

CAPUT XVI.

De Sepia.

SEPIA dat medicis os, humorem, & Ova. Hujus os gonorrhœam ſiſtit, Calculos pellit, ſudores ciet, quia ſal volatile peculiare continet: unde ex hoc *Langius* pulverem ſuum præcipitantem paravit. Humor ater aſſumptus alvum movet monente *Schröder.* & *Scheunemanno.* Ova renes, & Ureteres abſtergunt, menſes, & urinam cient.

CAPUT XVII.

De Sturione.

OSSA Sturionis commendantur in Arthritide vaga, exhibita ; vide *Foreſt. lib.* 20. *obſerv.* 12. *in Epiſtola D. de Brabe* : Hinc *Schröderus* ea laudat in colicis doloribus fugandis.

CAPUT XVIII.

De Teſtudine.

TESTUDO Marina dat Crura, Sanguinem, & fellis humorem Crura commendat contra podagram *Solenander.* cum *Schenckio*,

ckio, *Porta*, *Rhasi*, *Constantino*, & aliis. Sanguis fistulas sanat impositus; vide *Alex. Venturinum pag.* 109. Fel oculorum affectibus medetur.

CAPUT XIX.

De Thymallo.

HOc Animal dat tantum Axungiam, quæ in Vitro clauso exponatur Soli; sic liquescit, ac depuratur, datque liquorem oleaginosum, elegantem, rubicundum, qui est remedium contra foveas variolarum, & contra Cicatrices, oculorum maculas &c.

CAPUT XX.

De Tinca.

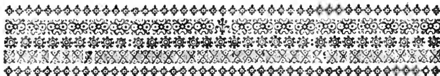
TINCA Animal notissimum est, ex quo in Medicum usum veniunt fel, & lapillus. Fel commendatur à *Schrödero* ad aurium affectus. In capite Tinca gerit lapillum, ut Carpio, qui ad similes-affectiones exhiberi poterit, quo dictus Carpionis lapis. Vi postea curandi Icterum commendatur hoc Animal, unde viva alligatur plantis pedum à multis; at à *Moebio* hepatis regioni applicatur, unde flavescit eo in loco; vid. *Ettmullerum.*

CAPUT XXI.

De Trutta.

TRUTTA dat adipem, maxillas, ac lapillos. Adeps illinitur utiliter ani fissuris: maxillæ ad epilesiam usurpantur, & Lapilli etiam colliguntur viribus Carpionum lapidibus pares; videatur *Joannes Schröderus in sua Pharmacopœa med. chymic.*

C A-

PARS QUARTA,

DE INSECTIS.

CAPUT PRIMUM.

De Ape.

Pis insectum est mellificans vivens tum florum melligine tum melle ex illa melligine confecto; Medicinæ inservit melle, Cera, & Propoli.

Apes autem calcinatæ contra alopeciam laudantur: mel tantam vim habet, ut menstruum pro metallorum resolutione etiam nobilium constituit monente *Ettmullero;* Propter rorem autem certè singulare quid latet in melle. Cæterum mel ut corpus dulce in recessu obtinet duo salia acidum, & alcali; acidum se manifestat quando destillatur; & si fermentantur, dat Acetum acerrimum; ob sal autem universale quod mel continet vim habet conservativam totius corporis, & internè præservat omnes putredines, & vim vitalem senum resuscitat, in Chirurgia mel egregiè mundificat ulcera; Mel autem depuratur rectè per manicam Hippocratis; Fit mel destillatum, spiritus, & oleum; quæ omnia pellunt urinam, atterunt calculum, ac referant obstructiones; oleum autem mellis lenit podagricos dolores si locus affectus eo inungatur; Fit acetum mellis de quo *Hartt-*

mannus

mannus in Croll. Fit tinctura de qua *Beguinus*; Quinta essentia de qua *Schrôderus* &c.

Genuinum Turcarum Rusma paratur ex melle, quod ad spissitudinem instar sapæ incoctum & loco dropacis cum violentia abrumpitur; vide *Frider. Hoffmanni. comm nt. in Schrôder.*

Cera ingreditur Emplastra; ex hac fit oleum summè diureticum, Balsamum, & magisterium quæ optima sunt in dysenteria sananda. Propolis est cero'a, rudis, & crassa materia in alvcorum foribus inventa, quæ calefacit, abstergit, anodyna est, ac ulcera desperata curat, vid. *Pigræum Chirug.*

CAPUT II.

De Araneo

ARANEUS præter se ipsum dat prò usu medico telam; Iste febriles arcet paroxysmos unde ex hoc constituit emplastrum suum *Strolbelbergerus* de quo *Schrôderus.* Narrat *Ettmullerus* Rusticum quendam araneis pulverisatis propinatis multos a febri liberasse; paratur etiam ex araneis oleum à *Minderero*, cujus usus est in febribus pestilentibus si carpis manuum, temporibus, & stomachi regioni illinatur. Fabulæ autem putantur à *Fr. Hoffmanno* quæ de lapide aranei communiter perhibent multi; vide *Sim. Pauli Quadr. Botanic. Cl.* 2. *pag.* 163. Tela conglutinat, ideòque vulneraria est & sanguinem cohibet; vide *Jo. Schrôderum in Pharm. lib.* 5. *&* *Henriquez.*

CAPUT III.

De Asellis.

ASELLI in locis humidis oriuntur, & colligendi sunt illi, qui inveniuntur intra fissuras lapidum Murorum antiquorum: ii sale nitroso admodum volatili scatent, unde ex iis

iis paratur remedium contra calculum à *Laurembergio*, *Horat. Augenio*, *Sennerto*, *Lindano* aliisque. A modernis medicis contra arthritidem vagam scorbuticam adhibentur in oleo autem macerati contra hæmorrhoidum dolorem valent; In ulceribus inveteratis miram habent vim Aselli seu Millepedes, sicut præter *Riverium* mirabilia recenset *Rob. Boyle in Philosoph. experimentali*, cum *Jo. Caspar. Boxbergero in Prax.*

CAPUT IV.

De Bombyce.

BOMBYX dat semet ipsum, inde texturam bombycinam, ac folliculos sericeos. Bombyces exsiccati, & pulverisati insperguntur vertici capitis ad arcendam Vertiginem, & Convulsionem; vide *Schröderum*. Bombicyna textura spiritus reficit, unde ingreditur Compositionem Confectionis Alchermes, Diamoschi &c. hæc autem tanquam inutilis rejicitur à *Frid. Hoffmanno*. Folliculi eandem virtutem habent, ac Textura sericea &c.

CAPUT V.

De Cantharidibus.

CANTHARIDES sive muscæ Hispanicæ turgent sale volatili acerrimo, ita ut vesiculas excitare valent: propterea Medici pro usu vesicantium adhibuere; de quibus *Ettmullerus & Bacon. Histor. nat.* Harum usum internum *Schröderus* prædicat rarissimum, attamen ex iis *Hippocrates* potionem hydropicis propinavit; vide *Thom. Bartholin. centur. 5. hist. 82. Hoffmannum*, *& Dolæum Encyclop. Medic.* Ex istis magisterium cum spiritu nitri & oleo tartari præcipitando conficitur maximè urinas movens; sed cum fideli cautela & circumspectione adhiberi debet; vide *Lemery*.

CA-

CAPUT VI.

De Cicadi, Cicindela, & Cimice.

CICADA ſiccata, & ſumpta dolores colicos fugat, & cinis ejus inſigniter calculum pellit. Videatur *Schröderus*, & *Harch. Enchirid. med.* Cicindela in tenebris lucet, & monente *Cardano* vim anodynam habet; atque in calculo prodeſt, ſcribente *Schrödero*: de hoc animali plura curioſa legi poſſunt apud *Roder. Caſtrens lib.* 4. *meteor. microc. cap.* 16. & *Sperlingium in Zoologia & Bacon.* Cimex ad fœtum, & ſecundinas eliciendas exhibetur in Vino; & hîc notandum, Succum herbæ hyoſciami lectiſternis inunctum Cimices necare; videatur. *Loticbius in Conſiliis Med.*

CAPUT VII.

De Formica, & Gryllo.

FORMICA dat Medicinæ Ova, & Acervum; Ova ad aurium gravitatem faciunt, malaſque hirſutas pueris infricata corrigunt. Acervi uſus eſt in Paralyſi, Arthritide lotione adhibitus: vide *Schröderum.* Ex Formicis deſtillatur ſpiritus ab *Hoffmanno* qui memoriam confortat, & externè commendatur in Arthritide; vide *Theſaur. Pharmaceutic. Hoffman.* Plura de Arcanis ex Formicis paratis apud *Mich. Ettmuller. in Scröder. dilucid. part* 1.

Gryllus commendatur ad diureſim; vide *Schröder.* & *Grulingium.*

CAPUT VIII

De Hirudine, Lacerto, & Locusta.

EXTERNE adhibetur Hirudo, ut Sanguinem exſugat; applicatur autem in nimiis Cephalalgiis temporibus de qua operatione videantur *Meæ Animadverſiones nuper impreſſæ.* item in pedibus, & brachiis pro evacuatione Corporis lenta: & in affectibus hæmorrhoidalibus podici applicantur: ſi autem pertinaciter adhæreant aſpergantur ſale, & ſtatim decident. Lacertus contrà ſtrumas commendatur ſiccatum & pulveriſatum. Ex oleo infuſum paratur, quod valet ad rubedinem faciei emendandam illitum. Lapis reperitur in ejus Capite valens contra calculum, de quo *Olaus Wormius in Muſæo lib. 3. cap. 20.* Locuſta collo appenſa quartanam fugat, vide *Schröderum*, ac odor ſuffitu urinæ difficultatem tollit, videatur *Dioſcorides*, & *Welſchius.*

CAPUT IX.

De Lumbricis Terrenis, Muſca, & Ricino.

LUMBRICI terreni tempore pluviali æſtivo collecti tanquam ſpecificum in Arthritide Vaga ſcorbutica commendantur; veteribus in cura icteri frequens eorum uſus fuit; videatur *Wierus*, & *Drawitzius.* Contra panaritium nihil melius lumbrico vivo contuſo impoſito, videatur *Ettmullerus.* Ex his autem lumbricis paratur oleum per infuſionem optimum in nervorum punctura; paratur, & liquor, ſpiritus, & pulvis de quibus apud *Schröderum.* De lumbricis inteſtinorum dicunt multi ipſos pulveriſatos dari ad lumbricos necandos, quod non probat *Henric. ab Heer. lib. 1. obſ. 9.* An vero proſint nec ne? videatur *P. Athanas. Kircheri mund. ſubterr. vol. 2.* & *Frid. Hoffman. clav. in Schröder.* Muſca

Musca alopeciis subvenit: itemque ejus aqua stillatitia quæ fit per se, vel cum melle vide *Schröder. Pharmac. lib.* 5.

Ricinus teste *Plinio* ignes sacros extinguit, & cum suo sanguine illitus contumaces impetigines sanat; videatur *Amatus Lusitanus cent.* 7.

CAPUT X.

De Pediculis & Salamandra.

PEDICULI devorantur ad num. novem ab aliquibus contrà Icterum; & in Atrophia à multis laudantur. In suppressione autem urinæ pediculi immituntur in penis canalem, ut sua titillatione urinam provocent; vid. *Zacut. Lusitan.*

Salamandra est Animal ex genere Lacertorum venenatum cujus historia apud *P. Athanas. Kircherum in Chin. illustrat.* An in igne lædatur vid. *Frid. Hoffmannus comm. in Schröder.*, *Aristoteles histor. Animal*; *Ælianus*, *histor. animal*; *Nierembergius histor. nat. lib.* 4. *Th. Bartholinus*, *cent.* 2. *obs.* 5. *Camerarius*, *Olearius*, *Matthiolus*, *Rhodiginus*, *Grube*; *Le Grand*; *&c.* Salamandra erodit, exulcerat, cujus cinis valet in scrophulis monente *Schrödero. & Jo. Paul. Wurffbaino. in Salamandrologia.*

CAPUT XI.

De Scarabæo, & Scinco.

SCARABÆUS triplex est Cornutus, Pilalarius & Unctuosus, qui dicitur ab Italis nostris *Cantarello.* Primus nempe Cornutus cornibus suis pulverisatis contrà partum difficilem facit & oleum horum Cornutorum Scarabæorum per infusionem factum succedaneum est ol. scorpionum hinc multi aiunt hoc oleo pulsibus illito febrem excitari. Cornua istorum Scarabæorum suspensa collo infantum urinam cohibent; vid. *Schröder.*

Scarabæus Pilalarius valet in hæmorrhoidibus cæcis curandis, & oleo lini infusus singularissimum est Anodynum, & valens contra aurium Dolores; de hujus Scarabæi pulvere multa notatu digna profert *Harttmannus in Pract.*

Scarabæus Unctuosus urinam pellit, & vagam Arthritidem Auctore *Wiero* curat exhibitus in pulvere; idemque affirmat *Borellus*; Paratur, ex istis Scarabæis unctuosis remedium antitartareum ab *Ettmullero* modo sequenti ℞. scarabæi unctuosi mense maio vel medio Junii captos, & absque attactu manus collectos, suffoca in spiritu vini; suffocati ita blande exsiccentur, exsiccati discindantur, & in eorum medio reperitur liquidum viscosum, quod eximitur, & asservatur; deinde ipsum Corpus pulverisa cum proprio liquore unctuoso, ut acquirat consistentiam debitam: Postea ℞. hujus balsami. ℥. j. olei Anisi, Caryophyllorum, ana, gutt. iij. misce f. Pilulæ; & harum pilularum recipe gr. ij., & propina Arthriticis, & nephriticis mane jejuno stomacho in aqua sambuci, vel rosarum; tunc æger moderatè vivat in diæta; sic brevi post excitabitur stranguria, quæ per tres dies durabit; si verò non statim superveniat stranguria, reiteretur secundo die, & optatum habebis eventum in curanda calculosa affectione: vid. *Mollembroc. de Arthrit. cap.* 13.

Scincus Animal. est aquatile squammis luteis vestitum, & ingreditur tanquam Alexipharmacum Antidota, & præsertim Theriacam *Andromachi* & Antidot. *Matthioli.* Multi pinguedinem hujus animalis adhibent ad accendendam Venerem; & Matthiolus commendat rostrum, & pedes eosque cum vino propinat, hinc & carnes laterum commendat ad varios usus; vid. *Jo. Schrôderus Pharm. Med. Chim.*

CAPUT XII.

De Scorpione, ac Teredine.

SCORPIO animal est forma cancros æmulans, iis tamen minus; An possibilis sit Scorpionum ex cancris Generatio: vid.

vid. *D. Sachſius à Lawenheim in ſua Gammarologia* : An autem ex ocymo produci poſſit ſcorpio : videantur *meæ Animadverſiones nuper impreſſæ.* Urinam ciet Scorpio incineratus, & ſumptus monente *Sylvio de Le Boë*, *Bartbolino & aliis.* tritus, ac impoſitus ictibus propriis ſubvenit ; videatur *Schröderus.* Et ſcorpione paratur primò oleum mediante infuſione cujus egregia vis eſt in acrimonia admodum volatili, diureticum eſt & habet vim anodynam, unde in aurium dolore cum bombace iis inditur ; itemque valet pro uſu antipeſtilentiali illitum pulſibus vid. *Isbrand. Diemerbroek lib.* 2. *de peſte cap.* 11. Paratur quoque oleum compoſitum ſcorpionum de cujus compoſitione legatur *Schrôderi Pharmacop.* cujus uſus ſæpe noxius eſt, dum poris cutis ità inviſcatis impeditur tranſpiratio, & veneni exitu interclufo plus noxæ quam commodi ægro infertur. vid. *Frid. Hoffm. meſſ. medic. Spagyric. pag.* 648. Salivam hominis ſcorpiones interimere ait *Anton. le Grand in compend. curioſ.* ſed de hoc fides ſit penes experimentum. De Artificiali ſorpionum productione videatur *Athan. Kircherus in mundo ſubterran.* De ſcorpionibus impunè voratis, & araneis ſine noxa deglutitis curioſus quis eſt, legat, *Jo. Rhodium centur.* 3. *obſerv.* 91. *& Aldovrandum de inſectis lib.* 5. De ſcorpione quodam marino mentionem facit *Petr. Borellus in obſerv. medic. rar.* De ſcorpionibus in Italia aliquando innocuis monet *Plinius.* Hinc petum remedium eſſe ictibus ſcorpionum notat *H. Fuhrenius.* cum *Rhodio ſupra citato.* De variis ſpeciebus ſcorpionum vid. *Nicander. de Theriaca*, *Ardoyn. de Venenis*, *Grevin.* ; *Sennertus Prax. lib.* 6. & alii. Scorpionibus contrarium eſſe ſtellionem notat *Iſaac Cardos. in Philoſoph. liber. lib.* 5. *pag.* 408. De ſcorpionis ictus curatione leg. *Hieron. Mercurial. lib.* 2. *De Venen. cap. & Jungken. in med. præſ. ſæcul accomodand.* Notandum hic mirabilem eſſe herbæ ſcorpioidis in ſcorpiones potentiam, illi quidem huius tactu ex occulta diſcordia examinantur, ut ait *A. le Grand. in Compend.* ; tantam enim inter eos antipathiam rerum omnium parens natura indidit ; Aſt quod mirabilius eſt exanimati ſcorpiones ſi helebori albi radice tangantur, ad vitam revocantur (ſunt verba ejuſdem *Le Grand.*) Propterea

ſcorpioides. ſcorpionum ictibus impoſita feliciter, & citò illorum virus mortificat, ulcuſque ſanat monente *Dioſcoride lib.* 4. à cujus præſentanea in illos virtute à ſcorpione nomen ſumpſit, & ſcorpionides dicta eſt de hac herba plura apud *Simon. Paul. quadripar. botanic. claſſ.* 3. *pag.* 478. alioſque Botanicos. Morſui ſcorpionis medetur Aconitum, videatur *Oſwald. Croll'ius de ſignatur. pag.* 79. Pulegium aceto & ſale contuſum contrà araneorum, ac ſcorpionum ictus auxiliatur impoſitum; vid. *Hieron. Tragus lib.* 1. *hiſtor. ſtirp.* Theriacam commendat adverſus ictus ſcorpionum expertus *Anton. Benivenius. lib. de Abdit. morb. cauſis cap.* 56. Plus nocere mulieribus ſcorpionum puncturas quam hominibus ait *Plinius* cum *Matthiol. in* 2. *lib. Dioſcorid.* Scorpiones aſſatos conferre ad lapidem renum & colicam notat *Avicenna*: imò advertit hic Auctor, raphanum inciſum ſcorpiones educere à foraminibus. A vipera morſos ſcorpionem ſanare tradit *Galenus.* 11. *de ſimpl. med. fac.* Athenagoras Argivus dicitur à ſcorpionibus nunquam lædi potuiſſe. vid. *Gothofr. Moebius in Fundam. medic. pag.* 26. Amicum habuiſſe fatetur *Avicenna* qui propria induſtria faciebat ſcorpiones, & inter notatu digna refert *Hollerius*, ſe vidiſſe ſcorpionem in Cerebro unius Itali; de quo videatur *Jo. Riolanus meth. med. pag.* 47.

Teredo dat medicinæ farinam ſuam, quæ valdè exſiccat, unde ulceribus humidis feliciter inſpergitur; & hoc eodem titulo mulierculis noſtratibus admodum eſt familiaris in excoriationibus infantum exſiccandis videatur *Schröderus & Hoffmannus.*

Et hæc ſunt quæ de Animalibus medicamentoſis dicere Compendii lex permiſit; adeoque Zoologiam hanc parvam Divino Auxilio ad finem perduximus.

INDEX

INDEX CAPITUM ZOOLOGIÆ.

PARS PRIMA,
De Quadrupedibus, de Serpente & Vipera.

PARS

PARS SECUNDA, De Volatilibus.

PARS TERTIA. De Piscibus.

PARS QUARTA. De Insectis.

JOSE-

JOSEPHI
LANZONI,
FERRARIENSIS &c.

DISSERTATIO MEDICA,

DE

CLYSTERIBUS.

ILLUSTRISSIMO VIRO

Virtute, Nobilitate, & Fama Celeberrimo

D. FRANCISCO REDI,

PATRITIO ARETINO

SERENISS. MAGNI ETRURIÆ DUCIS

ARCHIATRO PRÆSTANTISSIMO

Omnium Virtutum Genere instructo,

PHILOSOPHO EGREGIO,

MEDICO INSIGNI,

ac POETÆ SUAVISSIMO,

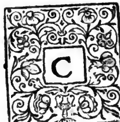
HANC DE CLYSTERIBUS DISSERTATIONEM

Humiliter Dedicat

AUTHOR.

DISSERTATIO MEDICA, DE CLYSTERE.

LYSTER, *Clysterium*, item *Clysma*, seu *Clysmus* à multis appellatur, qui latinis idem est ac lavamen, seu ablutio; ab aliis *Enema* dicitur, quod verbum injectionem significat; in genere omne medicamenti genus denotat, quod liquidum injicitur in quamlibet partem corporis, ut sunt, Anus, Uterus, Vesica, Penis, Aures, Ulcera &c., undè postea Clyster alius dicitur Auricularis, alius Uterinus, alius Vesicalis, alius Intestinalis &c. Latè ergò sumptus Clyster definitur medicamenti genus, quando liquidum in partem aliquam corporis injicitur; In specie autem Clyster dicitur injectio liquoris in anum, vel intestinum

rectum beneficio fistulæ alicujus, seu canalis; & de hoc præcisè in præsenti Dissertatione dicendum.

Hujus remedii inventionem debemus IBIN Ægyptianæ Avi Ciconiæ non absimili, quæ primò Clysteris usum demonstravit, dum enim à pravis humoribus se gravari sensit, rostro aqua marina impleto, podici adaptato excrementa deposuit; *vid. Reies Camp. Elys. quæst.* 3.

Clysterum materia modò simplex est, modò composita, nunc enim ex oleo tantùm componitur Clysma, quemadmodum fecit jam *Galenus*, dum Colicùm dolorem Clystere ex solo oleo rutaceo infuso confecto curavit; nunc ex solo lacte Clysteres laudat *Frider. Hoffmannus Mater. Med.* ad alliciendos vermes; nunc ex vino in colica *Rondeletius;* ex sanguine adhuc calente in fluxu hæmorrhoidali immodico *Platerus*; ex muria in doloribus ischiadicis *Galenus*; ex urina pueri vinum bibentis in hydrope citatus *Hoffmannus*; aliique ex decocto hordei, juris &c. alios simplices constituunt Clysteres ad varios debellandos affectus; *vide König. in compos. medic pag. mihi* 48.

Ut plurimum autem Clysterum materia componitur, unde compositi Clysteres habentur, qui fiunt ex certo liquore, in quo quædam coquuntur, vel infunduntur, vel post coctionem aliquid additur. Dividuntur autem Clysteres ratione propriæ facultatis; nam alii sunt alterantes, alii emollientes, alii purgantes, flatus discutientes, adstringentes, glutinantes, dolorem lenientes, vermes necantes, nocturni, nutrientes &c., de quibus nonnulla breviter singulatim dicamus.

Alterantes vel calefaciunt, vel refrigerant; primi conveniunt cum detergentibus, vel carminativis, secundi locum habent in æstu febrili, in inflammationibus intestinorum, ad totius corporis refrigerium &c. *vid. Charras Pharmac. Reg. Gal.*

Emollientes sunt vel simplices, vel compositi; primi sunt, qui ex simplici constant materia, ut ex lacte, aqua tepida, jure vervecino &c. quæ omnes materiæ emollientes dicuntur; compositi verò sunt, qui ex variis emollientibus componuntur, ut ex foliis malvæ, altheæ, parietariæ, brancæ ursinæ, violarum, oleo amygdalarum dulcium, butyro sine sale, &

Senner-

Sennertus addit ex *pulpa Cassiæ*, quam tamen cassiam emollientem non esse, immò antimonii venenatam qualitatem habere, docet eruditiss., ac nunquam satis laudatus *Leonardus a Capua* insignis Doctor, ac Dominus meus semper colendus; Notandum ergo in Clysteribus emollientibus, non facilè, ac temerè esse addenda irritantia, ac purgantia, ne morbi augeatur causa; ut sæpè accidit Medicis illis, qui sine methodo, ac summa negligentia ducti, Medicinam faciunt.

Purgantes sequuntur Clysteres, quatenus in decocto emollienti adduntur purgantia, ut sunt folia sennæ, diaphœnicum, confectio Hamech, & cætera à Medicis usitata; hi maximè in melancholia apoplexia, epilepsia, Soporosis affectibus, passione hysterica, &c quia non tantum ex intestinis, sed ex corpore universo, discutiendo evacuant, & a superioribus revellunt partibus, & circa hoc *Valeus* ait in Apoplexia interdum acres clysteres è colocynthide præscribere necessum esse, ut ipsum eliciant sanguinem; *Hoffmannus* vitrum Antimonii, crocum metallorum mercurium vitæ, & similia tutò in Clysteribus urgente necessitate adhibet, non neglectis tamen corrigentibus; & ego fateri justè possum, elapsis diebus, Senem ab Apoplexiæ levis paroxysmo liberasse ope Clysteris in quo soluta fuerunt varia solventia remedia; Putat autem *R. de Graaf.* drachmam unam salis cum melle plus valere ad Clysteres purgantes conficiendos, quam integram foliorum sennæ unciam, hoc enim, ait ipse, intestina melius irritare ad excrementorum propulsionem, quam omnia purgantia nulla per clysteres acrimonia prædita; Dissuadet autem *Crato* omnia enemata, quibus purgantia medicamina immixta sint, nam, ait ipse, ab his calor intestinorum debilitatur, ventositates augentur, & multa indè incommoda sequuntur; Cui *Cratoni* contradicit, & rectè *Primerosius lib. 4. de errorib. in Medic.*; dum ait, toto cœlo errare illos, qui solventes clysteres fugiunt; Clysma enim remedium innocentissimum esse monet, partem siquidem nobilem non tangit, cum ultrà crassiora intestina non pervadat.

Abstergentes præscribuntur ex hordeo, sursure, rosis, beta, lupinis, saccharo, aliisque remediis vi detergenti præditis;

ditis; cavendum autem, quod si intestinorum adsint Ulcera; præferenda ea remedia esse, quæ simul exsiccandi, & adstingendi vi prædita sunt, ut monet *R. de Graaf. de Clysterib.*

Flatus discutientes, sive carminantes componuntur ex ruta, anetho, baccis lauri, oleo camomillæ, electuario de baccis lauri, aliisque similibus, flatus discutiendi virtutem tenentibus; hinc notat *Frideric. Hoffmannus* consultum esse Clysteribus flatus discutientibus, emollientia, & leniter evacuantia admiscere, alias majores excitare solent cruciatus.

Adstringentes parantur ex polygono, Plantagine, rosis siccis, myrtho nuce cupressi, cydoniis, bolo armena, mastiche, sanguine draconis &c. relictis omnibus medicinis pinguedinem habentibus, nam oleosa, & pinguia adstrictioni esse contraria docet *de Graaf.*, & cum istis conveniunt quoque glutinantes, & qui fluxiones cohibent; istique Clysteres variis modis suas exercere virtutes scribit *Fr. Hoffmannus.* Quidam enim, ait iste Auctor, tenues incrassant humores, quidam acres imbibunt, nonnulli inducunt intestinis cooperimentum, ne vel humoris sævitiem, vel acrimoniam præsentiscant. *vid. Eman. König. Amic. meus colend. in Composit. remedior.*

Dolorem lenientes, seu anodyni: clysteres parantur ex emollientibus addendo flores Meliloti, croci, semen lini, fœnugræci, & aliquando narcotica, ut Philonii Romani drachmam unam, vel laudani opiati grana septem &c. At observandum in dysenteria non esse utendum hujusmodi opiatis clysteribus; nam observavit *Minadous*, omnes Dysentericos, qui opiatis clysteribus usi fuere, mortuos esse; & ratio in promptu est; ulcera enim intestinorum ab opiatis sordidiora redduntur; hoc quoque confirmante *Frid. Hoffmanno. mat. med. lib.* 1. *cap.* 10.

Clysteres vermes necantes componuntur, dum mel, vel saccharum, cum Mercurio prius bene agitatum addat Pharmacopola, & sic exitium lumbricis parabit; & ego sæpe in Praxi feliciter ab fugandos vermes utor Clysteribus ex lacte vaccino, & saccharo rubro, confectis.

De Nocturnis Clysteribus mentionem agit *Hoeferus in Hercul. med. lib.* 3. qui noctu injiciuntur, & ad alteram diem asservan-

asservantur, ac tùm demum ejiciuntur; istique pondus unciarum septem excedere non debent; nec improbandi sunt, nam per diuturnam moram in intestinis excrementa optimè emolliuntur, & melius ad exitum disponuntur.

An possint confici Clysteres nutrientes; & num horum ope nutritio corporis haberi possit quærunt multi? *Celsus*, *Oribasius*, *& Aëtius* Clysteres nutrientes admittunt, cum aliis multis experientia ductis; multi enim ad plures Dies sine cibo, ac potu, solisque clysteribus ex vino, ovorùm vitellis contusis, carnium electuario &c. confectis, vivi sunt conservati, quam opinionem egregiè defendit in Congress. med. Roman. impress. 1682. Romæ *Clariss. Hieronym. Brasavolus* Amicus meus semper colendus, ac omni Eruditionum genere instructus; Contrarium sententiam tenent *Helmontius*, *Swalve*, *Wedelius*, *Graafius*, aliique; tantum abesse enim aiunt, quicquam corpori injecta Clysmata addere, ut potius ab eodem detrahant; & sanè, cum liquores per clysteres ano infusi, tenuia intestina, & Ventriculum non attingant, dicendum est, ipsos nutrire haud posse; quocirca legendus est ingeniosus *Dominic. de Marinis in citat. congress. contrà Brasavol.* Concedo autem ego, tales Clysteres robur afferre posse, & vires languentes reficere; sed per hoc nunquam dicam ipsos nutrire; tunc enim liquoris injecti pars subtilior per intestinorum porositates transiens cum cruore ad cor rapitur, spiritus aliqualiter reficit; eodem modo, quò multi odoribus tantum recreantur, ac restaurantur, ut videre est apud *Laertium*, qui narrat de uno, qui odore panis calidi per triduum sine cibo vixit; & quotidie videmus in Syncope affectis, ac fœminis hysterica passione tentatis odoribus refocillari, ac recreari; Nego igitur, & ego, Clysteres nutrire, & concedo tantum ipsos vires languentes posse reficere, ac Spiritus recreare; De hac quæstione plura si curiosus lector videre cupit, legat *de Graaf.*, *Glissonium*, *Fr. Hoffmannum*, *Sennertum*, *Moebium*, *Laurentium*, *Bonetum*, *& alios.*

Hæc autem de Clysterum differentiis dicta sint; nunc transeamus

ſcamus oportet ad ea, quæ in eorum adminiſtratione, & uſu ſunt obſervanda.

Quantitas ergo Liquoris ex quò Clyſma fieri debet in Infantibus eſt ad ℥. ij; vel iij. in Pueris ad ℥. v., & vij., & in Adultis communiter ad ℔. j. & ad ſummum ℔ j ß & notandum ſenibus, gravidiſque leviores, ac minores clyſteres eſſe concedendos;

Neque ferventes, neque frigidi injiciendi ſunt clyſteres, ſed temperate calidi; Mortuum enim ego vidi Ruſticum ex frigido Clyſtere injecto ab Agyrta turpi.

Quocumque Morbi tempore clyſmata adhiberi poſſunt; non enim requirunt tam accuratam attentionem, ut Pharmacorum ſolventium exhibitio; circa quam, Medicus benè debet obſervare, nam ex catharticis Mors, & ſalus aliquando contingit; Et licet quavis hora Diei infundi Clyſteres poſſint, attamen commodiſſimum putatur tempus trium horarum ante cibum; ne ſcilicet coctio plus minus deturbetur; & aliquando magno cum fructu ægrotis poſt paroxyſmum febrile Clyſterem præſcribo, ut inteſtina a recrementis in paroxyſmo ad ea ablegatis facilè liberentur, quod idem olim faciebat *D. Fabri Medicus Gallus.*

Diſputant Doctores circa latus, in quod decumbendum ſit ægris eo tempore, quo Clyſmata injiciuntur; *Avicenna* ſitum laudat ſupinum; alii jubent, ut eleventur crura, tunc enim liquor melius aſcendit; alii in latus dolens ægrum revolvi debere aiunt. *Grafius* ſitum, qui in dorſo fit laudat; verùm nos cum *Hoffmanno* dicimus nihil referre, ſive æger ſupinus ſive pronus, ſive in latus ſiniſtrum, aut dextrum revolvatur, modo placidè fiat, nec antè tempus enema ejiciatur.

Poſt injectionem ægrotus ab omni motu quieſcat oportet? hinc video Chirurgos noſtros, ac mulierculas, quæ poſt Clyſteris injectionem corpus ægri quaſſant, & agitant, adeò ut ſæpè nullo habito effectu liquorem ſolum Clyſteris ægri ejiciunt intactum, nec quidem materia excrementitia tinctum, ut ſæpe obſervavi in praxi facienda.

Hinc

Hinc *Rondeletius* remanentiam, è quà Clyster coctus est, ventri simul imponit ad modum cataplasmatis.

Quoad tempus Clysteres injiciendi advertendum est, quod si morbus saluber sit, & periculo vacet, Clysma præcedere debet; alia omnia remedia, ut purgatio, venæ sectio, sudorum provocatio &c. sunt, ait enim *Hippocrates* corpora cùm quis purgare voluerit oportet priùs fluida facere; si autem morbus sæviat, ut in principio pleuritidis, anginæ &c. tunc prius venæ sectio, postea Clyster adhibendus. Adstrictorii autem Clysteres in dysenteria faciendi sunt in morbi progressu, præcessis detersoriis, & consolidantibus. Vermes necantes Clysteres debent stomacho applicari jejuno, ut sic facilius vermes è corpore eliminentur; Hinc notandum à Practicis; quod licet Doctores asserant, omnibus convenire corporibus, & Pueris, & Adultis, & Viris, & Fœminis & infantibus, aliquos tamen esse affectus in quibus abstinendum est à Clysteribus, ut in eruptione exanthematum, morbillorum, & Variolarum, ne naturæ Motus a centro ad ambitum corporis turbetur, & divertatur. Pariter in Gravidis cavendum est a purgantibus clysteribus, ex ipsorum enim irritante potentia, stimulatur persæpè matrix ad expulsionem fœtus; pariterque abstinendum esse docet *Fr. Hoffmannus* a clysteribus in iis, qui hæmorrhoidali obnoxii sunt fluxui; causare enim possunt nimium fluxum, & intestini recti ulcera; At si aliquando eveniat Clysmata retineri, ut frequenter accidit, Ponantur statim tunc cum brodio Carnium ℥. iij. aut vi. mellis crudi, aut unus cyathus Urinæ, & certò educet secum reliqua clysteria; hoc docente *Gabelchovero centur; 1. & Boneto mercur. compit.*

Tantus autem, ac talis est Clysteris usus, ut nulla sit pars corporis, ad quam fructus ex infuso clystere non perveniat, ut docet *Graafius*, & conducunt maximè Clysteres in vitiis intestinorum, ut Tenesmo, Colica, Vermibus, Diarrhœa, Dysenteria, in renum affectibus, & vesicæ, & uteri, & capitis; ut quotidiana ostendit experientia; In febribus omnibus eos convenire affirmant cum *Galeno* Practici, ita ut melius esse fatendum sit cum *Solenandro*, plures ex ordine reiteratos cly-

fteres admittere, quam unam levem quoque folventem potionem affumere; quod etiam docui in meis Animadverfionibus.

Invenit inftrumentum novum *Graafius* quo mediante a fe folo Æger, fine barbitonforis, vel Pharmacopolæ opera poffit fibi adaptare clyfma; quod vide, Lector Amice, apud ipfum *Regnerum de Graaf. in tractatu de clyfteribus*; ubi etiam habebis talis inftrumenti figuram egregie delineatam.

Ut autem Clyfteres ftrenuè operentur, debent conftare è pauco jure & copiofis electuariis, fic enim magis detineri ait *Capivaccius*.

In Clyfteribus periculofas lachrymas effe, ut Sagapenum &c. fcribit *Rondeletius*; lachrymæ enim ob fuum lentorem facile hærent, nec poffunt expelli.

Multi noftrates Medici, cum purgantia officium fuum non faciunt, clyfma injiciunt non dextrè nec tutò, ut ait *Oribafius*; nam diftentis inteftinis Pharmaco; ac ruentibus fuccis, aditu prohibetur remedium, ut loquar verbis *Heurnii*, quarè hoc Autore, glandem impofuiffe præftiterit ex melle cum ʒ. ß. falis &c. vel clyfma acrius exigua mole infundatur.

De Clyftere folvente ex Tabaci fumo confecto meminit *Thom. Bartholinus centur. 6. hiftor. 66.*, ubi, & commodiffimum inftrumentum ad talem imponendum Clyfterem defignatur.

Notent autem diligenter Pharmacopæi, ne clyfteres rancidi, & corrupti exhibeantur, & ne loco facchari, & mellis fyrupos jam corruptos clyfteribus addant, ut folent parvi lucri caufa, multum enim incommodi præftabunt ægris, & dolores capitis, ventris tormina, uteri commotiones, & fimilia orientur; & utinam hoc verum aliquandò non effet, fæpè enim certo fcio, fymptomata prava in morbis medendis excitari à Pharmacopœorum negligentia, ad quæ corrigenda Medici Prudentia infudat maximè; & quod peius eft noftris hifce temporibus, fi aliquandò ex medicaminibus fumptis mali fequantur eventus, ftatim contrà Medicum clamat plebs ignara, & nunquam contra Pharmacopœum, & tamen hic, & non ille medicamenta compofuit ex quorum bona, vel mala compofitione, boni, vel mali fequuntur effectus; At de hoc fatis.

Formulas autem Clyfterum fpeciales apud Authores paffim videre poteft Studiofus Medicinæ Lector, & præfertim apud *Hoffmannum Mater. Med. lib. 1. cap. 10. pag.* mihi 134.

Quocircà ad alia curiosiora transeamus: Ob Analogiam quam habet cum Clysteribus nova clysmatica chirurgia in præsenti dissertatione venit consideranda, qua mediante medicamenta liquida in venas artificiosè injiciuntur; hæc pluribus gaudet nominibus, Chirurgia enim primò dicitur infusoria, hinc clysmatica vocatur, illic enematica inscribitur, &c. novissima quidem operatio, quam primi exercuere Angli, inter quos primus Author dicitur *D. Wren* de hac posteà elapsis annis scripsère *D. Clarck*, *I. D. Major*, *Fracassatus*, *Elsholtz*; *Hoffmannus*; *Ettmullerus*, aliique recentes; hæc igitur fit cùm in vena ægroti subducta prius aliqua sanguinis portione, liquorem aliquem medicinalem per peculiarem tubulum ad hanc rem fabrefactum infundunt Chirurgi, ut ægri hoc modo non solùm purgentur, sed, & agonizantes refocillentur, atque morbi curatio tali arte magis reddatur expedita; Medicina enim sanguini contribuenda immediatè, absque ullis, & longis ambagibus venam penetrans, cruori amico maritatur connubio; quam operationem summis extollit laudibus *Ettmullerus* ait enim iste Vir, infusoriam Chirurgiam legitimè administratam semper utilem esse, tempore tamen debito applicatam; idcircò liquor infundendus prò vario scopo est variandus: præ cæteris tamen salinus volatilis temperatus, seu oleosus videtur utilis, & hinc opiatus; Probatque citatus *Ettmullerus* in affectibus subitaneis, nihil promptius auxiliari posse infusoria; V. G. in Syncope, Vertigine, Apoplexia &c. liquor enim medicatus infusus citò ad cor transit, & deinceps arterias universumque corporis habitum perambulans suos producit effectus, sed breviori tempore, ac si ore haustus, ut ante dicebam, in ventriculum fuisset demissus; Experta est hæc operatio à multis, & præcipuè a *D. Fabritio Med. Dantiscano*, qui referentibus *Actis Philosophicis* magno desiderio tenebatur experiendi; quales effectus secum ferret Chirurgia hæc enematica; tribus idoneis subjectis in Xenodochio se offerentibus (sunt *Theoph. Boneti* verba) tentamina hæc instituit; primò infudit per siphonem duas Drachmas liquoris laxativi in Venam medianam brachii dextri; Erat Miles robustus, infectus sævo morbo venereo, & sufferens horendas exostoses ossium in brachiis; ille, liquore cathartico infuso, conquerebatur de in-

gentibus doloribus in cubitis, & valvulæ brachii adeò sensibiliter tumebant, ut necesse esset leni compressione digiti stringere tumorem illum versus ægri humeros; post horas circiter quatuor Medicina operari incipiebat, non cum grandi molestia, & in operatione persistebat, proxima die sequente, adeò ut quinque sedes post infusionem habuerit, easque non leves; sine ullis aliis remediis adhibitis exostoses illæ abibant, nec morbi supra memorati ulla sunt relicta vestigia; plura experimenta de hac re vide apud *Mercur. compitalit. Boneti. lib.* 19. *pag.* 801. In Cane ego autem fæda scabie correpto, clysmaticam hanc operationem feliciter Anno 1689. Mense Martii expertus fui, cùm enim parvam quantitatem anti-scabiferi Liquoris nostri in venam injecissem; vomere canis incepit frequenter; at brevi tempore cessato vomitu, animal comedit; atque observavi quindecim dierum spatio canem omninò a Scabie liberum, ut etiam nunc est, & sanus vivit. Unde hanc operationem difficilem quidem esse, ac ferè periculosam prima facie, asserendum est, sed non absurdam, non impossibilem, non fugiendam, ut multi aiunt, putantes remedia omnia, quæ apud eos non sunt in usu, esse absurda, ac impossibilia; novitates enim fugientes isti, & jurantes in verba Magistri, calcata ab aliis solummodo vestigia calcant, & more Pecudum eunt quo itur, non quo eundum.

Antequam verò hanc de Clysteribus dissertationem claudamus, nonnulla curiosa, ac rara è clysteribus orta symptomata videamus; Bis enim ego observavi in iliaca passione affectis, clysmata per anum injecta, sursum attracta, intus retenta, ac tandem per vomitum ejecta; non sine adstantium admiratione.

Adnotavit *Borellus*, Mulierem abstemiam clystere è vino injecto inebriatam fuisse; quod ignorantes proximi errorem a Medico, vel Pharmacopola commissum crediderunt.

Injectum clysterem vidi in quodam Milite, nec indè sursum, nec deorsum unquam excretum; & legisse recordo apud *Graafium* suppositoria quoque aliquandò vomitu fuisse rejecta.

Agyrta quidam, in illaca passione affecto duodecim Clysteres imposuit unius diei spatio; post autem duodecimum Æger expiravit.

Et hæc sunt, quæ de Clysteribus dicere compendii lex permisit in presenti Dissertatione. Ista qualiacumque sint, læta fronte accipe, *Lector Amice*, ac pro solita humanitate conatibus meis fave, nec non benignè suscipe, quæ animo benevolo largior; Vale.

Faxit interim Divina Clementia, ut omnia cedant in Nominis sui Gloriam, Proximi sanitatem, & nostri Emolumentum.

FINIS.

JOSEPHI LANZONI DISSERTATIO DE LACHRYMIS.

ILLUSTRISSIMO VIRO
Genere Nobilissimo,
Virtute Clarissimo,
& Fama celeberrimo

D. LUCÆ SCHROCKIO

Luc. fil. Med. Doctori præstantissimo
Reipublicæ Augustanæ Physico insigni
Sacræ Cæsar. Majestatis Archiatro Sapientissimo
COM. PALAT. CÆSAR.,
Illustris Academiæ
LEOPOLDINO-IMPERIALIS
Nat Cur. Ephemeridum Directori,
ac Famigeratissimæ Patavinæ
RECUPERATORUM ACADEMIÆ
Collegæ honnoratissimo
hanc de Lachrymis
Dissertationem
humiliter dedicat
Author.

DISSERTATIO
DE
LACHRYMIS.

PROPRIAM, imò ferè connaturalem Hominis passionem Fletum esse ait & benè *Cardosius*; Homo enim inter lachrymas oritur, quas testes humanæ miseriæ dicit *D. Augustinus*; inter lachrymas vivit, inter ipsas moritur, ac tandem comite fletu deportatur ad tumulum; Quin, & lachrymas in sepulcris docta servavit Antiquitas; Hinc rectè cecinit suavis *Marini* musa

Umano ufficio è veramente il Pianto,
E più proprio dell' huom forse, che il riso;

Meritò igitur humanas considerans calamitates lachrymis undequa-

dequaque perfusas continuò lugebat *Heraclitus*; dolebat enim iste Pilosophus monente *Laertio*, nihil sani esse in vita, & nihil in homine non caducum; Undique luctus, ubique Dacryon

. . . . *mœstus que per omnes*
it gemitus . . . .

Mirum ergo non sit, dum lachrymis assiduè madidus, fletuque atramento parato de lachrymis in præsenti dissertatione ruditer scribere aggredior.

Lachrymæ igitur ab aliquibus Dacryon; seu Dacrymæ dictæ sic vocantur à lacerando, quoniam ex animi laceratione cientur, & communiter definiuntur humores ex oculis flentium manantes. De harum autem origine, causis, ac materia, cùm variæ sint opiniones, antequam id, quod ego de his sentio, exponam, aliorum Authorum opiniones breviter examinare non inutile putavi: *Empedocles* enim Philosophus ille, qui oratoriæ invtneor fuit si *Aristoteli*, & *Laërtio* credamus, lachrymarum generationem haberi scripsit, ex attenuato, & eliquato cruore; Ast quia aliqui homines citò, sæpè, ac ad lubitum lachrymas effundunt, probabile non est sanguinem tam citò, ac ad lubitum colliquescere posse; *Georg. Nyssenus*, & *Conringius* lachrymas generari putant ex multis vaporibus per aliquam conturbationem viscerum ad caput delatis, ibique ob Cerebri frigiditatem in aquam densatis, quæ ut excrementum postea inutile per oculos expellitur; at cùm multi re tristi, aut visa, aut audita illicò lachryment, nulla præcedente viscerum conturbatione, ideo hanc tanquam legitimam fletus causam non agnoscendam censet *Diemerbroeckius*; Lachrymas gigni ait *Job. Baptista Scortias* ab animali spiritu, qui in oculi angulo compressus liquatur, & profluit in undas; Vapores in aquam condensatos esse lachrymas docet *Cartesius*; fletum ex sudore fieri ait *Aristoteles*. Excrementum tenue oculorum lachrymas esse putant *Casserius*, & *Aquapendens*, cum *Septalio*, qui scribit lachrymas esse serosum humorem assiduè in oculis genitum; *Franc. Baco de Verulamio*, anglicus ille Seneca, docuit lachrymas oriri ex contra-

contractione ſpirituum in cerebro. quam conſequitur humoris ibidem adſtrictio, & ſic lachrymarum ad oculos tranſmiſio; *Williſius* ſcribit, quod è ſanguine ad utramque glandulam per arterias advecto humor aquoſus, tum perpetim prò oculo irrigando, tum occaſionaliter prò lachrymarum materia requiſitus ſecernitur; *Zypæus* lachrymas prò materia habere ait evaporamentum, & ſerum ſalſuginoſum per arterias cum ſanguine ad glandulas lachrymales advectum; *Caſpar à Reies* putat à copioſo ſeroſi humoris ad oculos confluxu fletum enaſci; *Steph. Blancardus* ſuperabundantiam humoris oculum irrigantis lachrymas efficere autumat; *Glaſerus* ſerum dicit; *Diemerbroeckius* ex pituitoſo humore in cerebro collecto lachrymarum materiam haberi cogitat, unde *Platerus* fletum à cerebro provenire ait, hinc optimè Clariſſ. *Auguſtin. Coltellinus*, ſub nomine Anagrammatico *Oſtillii Contalgenii*, Dominus meus ſemper colendus cecinit.

Si piange; ma dal cerebro diſtilla.

Lachrymas ſerum eſſe quoddam è coagulato phlegmate ſeparatum credidit *Plato*; Ex portione potulentæ materiæ plantam fieri volunt multi; aliique ex excrementis vitrei, & cryſtallini humoris; Ego verò cum *Wartbono*, *Stenonio*, & aliis aſſero, lachrymas ex arterioſo ſanguine in glandulis oculorum ſecretam lympham ſuppeditare, ad cujus ſententiæ intelligentiam advertendum eſt, revera oculum binis glandulis tanquam pulvinari globo ejus molliter ſubſtratis incumbere; Una harum juxta canthum oculi majorem ſita vulgò lachrymalis dicta (licet monente *Blancardo* hoc nomen altera potius mereatur) Dura hæc arteriis, venis, & nervis inſtruitur ſolidioribus; Porro vaſis excretoriis, quæ duplicis ſunt generis, gaudet ſcilicet è glandula hac duo, aut tres lymphæ ductus in palpebræ ſuperficiem interiorem dehiſcunt, ut docet *citatus Blancardus* è quibus humor aquoſus ſuper oculi globum extillatur, præterea item duo meatus in canthi interioris ſcrobem dehiſcunt, qui non aquam, ut quidam opinati ſunt, illuc defe-

runt, sed quæ à vasis excretoriis ibidem deposita, & superflua exudat ab iis suscipitur, ac deinde per canalem unicum, qui naris osse trajecto ductum ejus pertransit, foras defertur; de qua re plura vide apud *Blancardum*, & alios recentes Anatomicos; Nec obest id, quod multi aiunt, nempè glandulas illas huic muneri non satis idoneas esse; non enim credunt posse ex tam parvis glandulis tantam lachrymarum copiam prodire; Verùm si guttarum magnitudo cum tempore, quo colliguntur conferatur, nulla apparebit difficultas; nec enim tempus adeo breve, quin per plura vasa tantum humoris affluere possit quantum ad guttam constituendam requiritur, nec qui ex oculis emanat humor totus in glandulis antea fuit coacervatus, sufficit ex eo, qui singulis pulsibus appellit, arterioso sanguine celeriorem in glandulis fieri secretionem, de quà re plura apud *Stenonem in Appendic. ad Wesling. Anatom.*

Lachrymatur autem à cinere, festuca, cepis, quas lachrymarum esse hierogliphicum testatur *Pierius*, à tabaco, corticibus aurantii pressis, fumo, aliisque corporibus, quæ sale volatili abundant, quia per ea dolore in oculis excitato, habetur solito major cruoris ad eos affluxus, similique ratione lachrymatur in aliis doloribus, in tubæ inflatione, in tussi, sternutatione &c., & ob eandem causam manant lachrymæ in tristitia, ac gaudio; causa ergo efficiens lachrymarum erit temperies, ac glandularum dictarum dispositio; quæ lachrymæ rectè hinc definiri possunt; Liquor excrementitius lymphaticus ex oculorum glandulis prorumpens ocasione magnorum animi pathematum v. g. doloris, gaudii, commiserationis &c. quæ spiritus animales, & cruorem ità agitant, ut portionem lymphaticam largiùs deponant; Salsæ ut plurimum sunt lachrymæ, & sæpe ità acres

. . . . . . *largo humectant flumine vultum*,

ut genas erodant, & hoc evenire puto ob vitium sanguinis, qui tunc nimis acribus scatet particulis; Lachrymarum finis com-

communiter putatur, ut sit affectionum animi index, & ut per eas à superflua lympha cruor etiam saltem in parte exoneretur; Quarè autem solus homo inter Animalia maximè lugeat? quæritur, cui quæstioni occurrit *Diemerbrock* dicendo, quia solus homo, utpotè ratione prœditus luctum, tristitiam, dolorem &c. magna cum animi attentione percipit, undè humorum expressiones, ac concitationes solus maximè patitur; Me tamen non latet Crocodilos, ac Cervos flere, ac Canes heris mortuis plorasse, nec non teste *Suetonio* mortem Cæsaris equorum fletum præcessisse; istæ autem in brutis lachrymæ accidunt ob lymphatici humoris copiam, & ob foraminis lachrymalis detectionem propter carunculæ canthi majoris constrictionem ab aëre frigido, aliaque causa inductam, propter quas duas causas etiam in homine sæpè lachrymæ fluunt absque ullo Animi motu, aut organi vitio; Cur verò fletus diù perseveret, quàm risus; est quia risus sit ab inani lætitia, & re ludicra, fletus verò à re gravi, & dolorifica; Cur mulieres, pueri, & senes proclives sint ad fletum; est quia humore lymphatico abundant; Cur *Amasis* cùm ad necem filius duceretur non plorasset, & cùm vidisset Amicum mendicantem lachrymas uberrimè effudisset, est quia hoc miserabile erat, illud verò terribile, cujus ratione non planctus, sed ingens excitatur terror.

Hinc quærunt multi, an Virum fortem deceat lachrymari, plures enim affirmant nequaquam eis convenire, unde *Plato* lachrymas à viris claris auferendas esse monet: Ast cùm interdum lachrymarum in dolore profusio sit magnum solatium, ut monent *Seneca Plutarcus*, *& Philip. Beroaldus com. ad Apuleum*, unde *Ovidius*

. . . . *est quædam flere voluptas*;

Et Euripides

Afflictis hominibus suaves sunt lachrymæ

igitur hoc voluptatis genus in doloribus convenire viro forti putandum est, lachrymæ enim mansuetudinis, & pietatis testes

 exiſtunt

existunt monente *P. Franc. Mendoca*; Quocirca Viros fortes, ac prudentes interdum lachrymasse compertum est: Flevit Abraham Uxoris mortem, David Filii necem, Alexander Macedo funeri Conjugis Darii illachrymavit, Ploravit denique *B. Virgo*; ploravit & *Christus*; concludat ergo Græca Paræmia *Viri boni multum lachrymabiles*.

Dividuntur autem lachrymæ in naturales, & præternaturales, primæ sunt, de quibus suprà diximus, secundæ, quæ vel invito homine effluunt, involuntariæ dictæ quæ in febribus malum præbent signum teste *Hippocrate*, vel sanguineæ, quæ fiunt, cùm guttulæ sanguinis lachrymarum instar ex oculo diffluunt; Impropriè etiam hæc vox lachryma usurpatur de succis plantarum spontè emanantibus, & in resinam, vel gummi concrescentibus, sic opium lachryma dicitur &c. De his autem aliquid in præsenti dicamus; & primò quod attinet ad præternaturales lachrymas notandum est, quod cùm quotiescunque lachrymarum proventus ab oculo emanare prospicitur, anastomoses vasorum lymphaticorum oculi, de quibus antea dixi, aperiuntur, ideo quandò prædictorum vasorum Anastomoses continuò sunt apertæ, tunc assiduè illachrymat oculus, & affectus oritur vocatus a Practicis involuntaria, & assidua oculi illachrymatio, neque nego ab acredine lymphæ posse stimulari anastomoses ad lachrymas effundendas; De hac autem re plura, videantur *meæ Animadversiones* de hujus cura *Sennertus*, aliique: Hinc observavit *Borellus* nobilem quandam mulierem tanta melancholia conturbatam, ut perpetuo flendi desiderio teneretur, quæ sola gestatione croci suprà cordis regionem curata fuit; sanguineæ quoque lachrymæ sæpè observatæ sunt ab Authoribus; sic ex mensibus retentis in fœminis lachrymas sanguineas erupisse narrant *Schenckius*, *Brasavola*, *Dodonæus*, *Mercatus*, *à Reies*, & alii; imò *Zacutus* refert de Juvene, qui singulis mensibus sæva vertigine præmebatur, quæ sola evacuatione à Natura facta quiescebat; hæc verò erat cruoris emanatio per oculorum canthos rivuli instar; In undecimestri Puella lachrymas sanguineas vidit effluere *Hæchsteterus*; Amicum habuit *Borellus* qui ad

ad sanguinem flebat; De lachrymis sanguineis in B. M. V. narrat *Theophilactus*, & de muliere Lusitana *Conimbricensis Episcopus*, unde oculorum usum illi deperditum fuisse ait *Thom. Bartholinus in lib. de Cruce*; insuper *Drexelius* scribit; mulierem fuisse, qui Mariti mortem, eo lachrymarum imbre prosecuta fuit (exemplum quidem rarum,) ut lachrymis deficientibus, cruoris guttas oculi stillaverint: lachrymasque virides, ut & virides sudores in Rustica Fœmina observavi ego Anno 1690.

Non tantùm autem homines, & animalia plorant, verùm statuas etiam flevisse legitur apud multos inter quos præcipuè *Jul. Obsequens* est *lib. de prodig.*, hinc *Tibullus* cecinit

Et simulacra Deum lachrymas fudisse repentes.

Et *Lucanus*

Indigetes flevisse Deos. . . . .

Et *Silius* quoque lib 8 de bell. punic.

. . . . *lachrymæque vetusta*
Effigie patris largè fluxere Quirini.

Relictis autem hîc lachrymis propriè dictis, ad lachrymas impropriè dictas calamum vertamus oportet, verum quia hoc ad Pharmaceuticos spectat qui ex professo de gummatibus & resinis tractant, ideo curiosum lectorem mittimus ad *Mess. med. Spagyric*, *ad Hoffmannum*, *Ettmullerum*, *Charras*, *Donzelium*, & alios. Nos autem verba solummodò faciemus de Cervi lachryma, ejusque virtute, ne aliquid, quod curiosum simul, & utile sit, in hac Dissertatione deficiat. Lachrymæ igitur Cervi sunt sordes, quæ in oculorum angulis reperiuntur, velut cera indurata, odoris fragrantis cujus nullas esse virtutes ait *Ettmullerus*; attamen si *Horstio*, *Schrödero*, *Zacuto*, *Hoffmanno*, & aliis credamus cervi lachrymæ siccant, adstringunt, corroborant, sudorem movent, contra Venena morbosque contagiosos celebrantur, has in difficili partu prodesse ait *Horstius* de qua re plura *in mea Zoologia* jam dixi. Hujus remedii dosis est ad iij. grana & iv. Generantur autem istæ

cervi lachrymæ monente *Job. Agricola* ſic, nempe ait iſte Autor, Cervum poſtquam cum ſerpentibus congreſſus illos devoravit, ſiti correptum in regionibus præſertim orientem verſus, ſtagnum mox, aut flumen aliquod quærere in quod ſe immergens, velut Tantalus in mediis ſitiens fluctibus, natura ita docente nihil bibit, concideret quippe mortuus, ſi aquam guſtaret; erumpere, tunc ait, *Caſp. à Reies* lachrymas, quæ paulatim craſſeſcunt, & congelantur in caſtaneæ magnitudinem, & hanc autem ſententiam ex authoritate *Theoneſti* antiqui ſcriptoris refert *Aldrovandus* cum *Ang. Abbatio*, *And. Bellunenſi*, *& Sylvatico*: Contraria autem huic opinioni eſt ſententia *Ferdin. Ponzeti Cardinalis*, qui nulla de ſerpentum eſu mentione habita, Cervos ait ætate infirmos, flumen quoddam in oriente ingredi, & tandiù immerſos ſtare, donec lachrymam illam emittant, quæ aëre, & frigore coagulata in lapidem evadat avellanæ magnitudine, colore citri, odore vini; Et *Scaliger* non accreſcere ait ad oculi canthum, niſi poſt 100. annos, indeque ad talem duritiem pervenire, ut cornu ſuperet, illam rotundam eſſe ait, nitore inſignem; colore fulvam, non ſine atriorum venularum veſtigiis, tanta levitate, ut penè tactum effugiat; Plura apud citat. *Scaligerum*; Cervorum autem lachrymam ſalſam eſſe, Aprorum verò dulcem monet *Cel. Rodiginus* tom. 1. pag. 438.

Impropriè etiam lachrymæ quædam Vina dicuntur, undè *Clariſſ. Poeta Teſtius* cecinit

. . . . ò le ſanguigne
lagrime di Veſuvio ora non chero.

Et Doctiſſimus *Franciſcus Redi* non tantum medicus Celeberrimus verum quoque Poëta ſuaviſſimus Patronus meus in æternum colendus in ſuo eruditiſſ. libro cui titulus *Bacco in Toſcana* ſcripſit

Il ſangue, che lagrima il Veſuvio.

& in

& in ejus annotationibus egregiis legitur *le lagrime d'Ischia*, *Pozzuolo*, *Nola*, *Ottaiano*, *Novella*, *e della Torre del Greco*, *son tenute in minor preggio*, hinc Clariss. *Chiabrera*.

Lachryma dunque apellerassi un vino
Parto di nobilissima vendemia.

Et in secundo libro Anthologiæ, Vinum lachryma vitis dicitur; imò non tantum vinum lachryma dicitur, sed pater lachrymarum in potatoribus nuncupari potest, nam quando bibunt lachrymantur oculi undè citatus Illustriss. *Redi*.

ò come in lacrime gli occhi disciogliemi!

Et *Sebast. de Rubeis* scripsit, *quel saporito*, *odorifero &c.*

il quale si facia bevendolo lagrimare per dolcezza.

Amorem etiam sub lachrymæ nomine venire dixit Eruditiss., ac nunquam satis laudatus Poëta *D. Franciscus de Lemene* Patronus meus maximus in Baccanali suo, dum cecinit

Anzi lagrima è Amore,
che distrugendo il cuore
sempre dagli ochi altrui stillar si vede;

Hinc de semine oblongo saxeo *lachryma S. Jobi* dicto mentionem facit *Julius Cæs. Scaliger de subtil. ad Cardan. exercit.* 98. *distinct.* 2. Quin, & lachryma Vitis vocatur ea lympha, quæ à secta vite Veris tempore prosilit; *Plinius* tandem de herba lachryma meminit, & *Chabræus* eam sub nomine lachrymæ Jobi describit dicendo, Culmis donatam esse hanc plantam cubitum unum, aut alterum altis, cujus folia similia sunt illis turcici frumenti, ex ramorum alis emicant petioli, quibus singulis transadiguntur grana, ut plurimùm singula, rariùs

rariùs bina, lævoris politiſſimi nitida, ante maturitatem flaveſcentia, matura verò ex candido rubeſcentia, duritie lapidea, cicer æquantia; ſuperiore parte turbinata, undè exit innanium glumarum ſpica murica; In hortis cultioribus pleriſque omnibus habetur peregrina hæc planta; quam ad calculum renum valere ait *Lobelius*.

Et hæc ſunt quæ de lachrymis dicere compendii lex permiſit in præſenti diſſertatione; Hæc, qualiacunque ſint grato Animo accipe, Amice Lector, ac prò ſolita humanitate conatibus meis fave, nec non benignè ſuſcipe, quæ animo benevolo largior; Vale diù felix.

JOSE-

JOSEPHI
LANZONI,
DISSERTATIO MEDICA
DE
FEBRE QUARTANA.

ILLUSTRISSIMO VIRO
GENERE NOBILISSIMO, VIRTUTE CLARISSIMO, ET FAMA CELEBERRIMO

D. CAROLO PATINO,

EQUITI DIVI MARCI,
Medicinæ Doctori Parisiensi,
in perantiquo ARCHILYCÆO Patavino
Primario Practicæ Professori,
Famigeratissimæ S. R. I.
ACADEMIÆ CURIOSORUM,
necnon florentissimæ
RECUPERATORUM
Collegæ splendidissimo
Tenuem hanc de
FEBRE QUARTANA
Dissertationem humiliter dedicat
Auctor.

DE

FEBRE QUARTANA,

DISSERTATIO MEDICA.

ÆGROTAT assiduè humanum Genus, & nonnisi morbus est Vita hominis super terram; Ægrotare enim incipimus mox ubi nascimur, ait *D. Augustinus in Psal.* Hinc Xenophilum musicum jam centum, & quinque annis vixisse sine ullo corporis incommodo, tanquam prodigium notat *Plinius lib.* 7. *cap.* 50. Nunc verò, nullum sine morbis vivere experientia testatur; modò enim Apoplexiâ, nunc Paralysi vexatur; hîc exurgunt Tumores, illic aperiuntur Ulcera; huc cruciant Dolores, & Cardialgiæ, illuc surgunt Vomitus, & Colicæ; in uno calculi generantur, & Lumbrici, in alio fluctuant Hydropes, & Empyemata; hos necant Pleuritides, illos suffocant Anginæ; istos perdit Epilepsia, eos occidunt Malignæ Febres, multos possidet Phthisis, alios tenet Asthma; nonnulli Vertigine

 affici-

afficiuntur; omnesque tandem immanes adoriuntur febres, quarum multæ pertinaci odio ad Menses, & ad Annos homines miserè torquent, talesque Quartanæ sunt, de quibus in præsenti dissertatione dicendum.

Quartana igitur Febris à latinis sic dicitur, quia de quarto in quartum diem inclusivè supervenit. *Plinius* hanc Febrem quadrinam vocavit in lib. 7. *Lucillus*, *&* *Plautus* dixere Querqueram, ab eo videlicet tremore, & frigore, quod vehemens sustinent Quartanarii. *Octavius Oratinus* Medicus vetustate commendabilis Saturni Prolem esse scripsit Quartanam, non ut Pythagorici, qui eam sic appellabant, quòd scilicet ejus causa ab Intelligentia quadam non errante dirigi videatur, ut notat *Mercurialis*; sed ob tarditatem, & contumaciam malignam, ut tradit *Dalechampius ad Plinium lib.* 7. monente *Gasp. à Reies camp. Elis.* Hinc versipellis, pertinacis, & refractariæ nomine eam meritò insignivit *Clariss. Dolæus* hodiernæ medicinæ Splendor, ac Patronus, & Collega meus semper colendus; undè postea proverbium in Carmine.

Hydrops, Quartana, Medicorum scandala plena.

Quapropter *Ricardus Medicus*, se Deum testari ait, & Numina Cœli, quòd non potuerit cognitionem sufficientem habere, nec morborum epidemiorum, nec conceptionis Fœminarum, nec quartanæ.

Definitur, ac describitur ista Febris, quòd sit cruoris effervescentia præternaturalis de quarto in quartum diem ægrum affligens cum horrore eximio, siti, & calore magno à vitiosa sanguinis diathesi orta &c.

Alia autem est Febris quartana simplex, alia composita. Simplex est ea, cujus nonnisi unus de die ingruit Paroxysmus. Composita, in qua binæ die quartâ exurgunt accessiones. Composita etiam quartana dicitur, quæ in intermediis accidit diebus: istaque, vel duplex, vel triplex est: duplex, quæ unum habet bonum diem, duos verò malos; triplex, quæ singulis exaspe-

ratur

ratur diebus; cum hoc tamen, quòd in utraque quarta semper sit major, adeoque Quartana meritò dicatur:

Cor, utpote Vitæ, & Caloris fontem, multi affectam partem in Febri quartana dixere, ac causæ subjectum mesenterium, multi lienem, ventriculum alii, lymphatica vasa nonnulli, & pancreatis glandulas non pauci.

Diagnostica Signa hujusce febris alia communia sunt, alia propria. Communia, quæ omnibus competunt Febribus, ut V. G., sitis, capitis dolor, oscitatio, frigus &c. Propria autem dicuntur ea, quæ soli Quartanæ competunt, quorum primum est Circuitus quartanarius, qui verè pro signo pathognomonico haberi debet; hinc Quartanæ paroxysmus incipit cum oscitatione, pandiculatione, & totius corporis gravitate, quam sequitur frigus cum stridore dentium, ac talis, qualis iis, qui hyeme rigent præ frigore; pulsus rarior, & tardior, quàm in reliquis Febribus; hinc calor paulatim succenditur, ut loquar verbis *Clariss. Laurent. Bellini Patroni, ac Amici mei Colendissimi, Præstantiss. Medicinæ Professoris Pisani in tract. de Febrib.* non adurens, & æstuosus, ut in tertianis; sed submissus. De-
„ clinatio est cum perfecta, & longa apyrexia, pulsus toto
„ Febris progressu rarus, tardus, parvus, & in principio val-
„ de rarus supra omnes febres, & hæc raritas in augmento
„ quoque & statu servatur comparatione factâ ad frequentiam
„ in augmento, & statu aliarum febrium: Primis diebus nul-
„ lus sudor; succedentibus copiosissimus: Sitis media inter si-
„ tim quotidianæ, & tertianæ; minor quàm in tertiana;
„ major quàm in quotidiana. *Hæc Bellinus.* Urinæ variant quoad consistentiam & colorem; modò enim, & in principio maximè albæ sunt; tenues, & aquosæ; modò ad rubiginem vergentes, & modò nigræ, ut ego observavi elapso autumno in milite quartanario. Dejectiones paucissimæ sunt; & quæ dejiciuntur, nigræ sunt, & aridæ: Frequens expuitio quemadmodum etiam suis temporibus adnotarunt *Galenus, & Averroës:* In declinatione apparent sudores pauciores, quàm in tertianis, quod etiam antiquitus observavit *Rhases.* Colorem cor-

poris lividum, & ferè plumbeum, quartanarii proprium esse docet *Mercurialis tract. de Febr. lib. 5.* Periodi Febris quartanæ longiora habent intervalla.

Diagnosi visa, ad causam gradum faciamus oportet, causâ enim morbi cognitâ tutò, citò, & jucundè morbus ipse superatur.

Qui duce *Galeno* in Medicinæ castris ad Praxim medicam exornandam militant prò immediata hujus Febris causa humorum in corde accensionem agnoscunt, quam accensionem à vaporibus putridis ex humore melancholico exhalantibus haberi volunt. Hinc quicunque Galenicum gerit nomen, quartanam ab humore oriri melancholico, tanquam infallibile axioma deprædicant. Fermentum acidum, fixum, tartareum causam quartanæ dicit *Jo. Michaelis.*

Chymicorum multi, impuritates nitro-sulphureas accusant; alii terræ elemementum inculpant, nonnullique cum *Quercetano*, tartarum communem naturæ humanæ hostem prò quartanæ causa dignoscunt. *Waldschmidius* intemperiem acidam Massæ Sanguinis causam dicit.

Helmontiani Quartanæ Febris Originem ex acido chylo in splenem delato deducunt; & hinc est, quòd ait *Helmontius*, quartanæ ansam dare chylum acore peregrino infectum.

Lazar. Meyssonnerius Quartanam, ut & Febres quascumque intermittentes gigni, ait, ex impedimento spiritus vitalis ab interna cacochymia extra venas per radios astrales commota.

Anglicum illud Medicorum lumen *Willisius* proximam hujus Febris causam esse dyscrasiam sanguinis acidam, & austeram, instar vini acescentis, ait; cùm adsit enim (dicit ipse) spirituum.
„ penuria in quartanis, atque sanguinis pars terrestris, seu tar-
„ tarea (quæ constat in primis sale, & terrâ) nimis exaltatur,
„ & in fluorem evecta, acorem cruoris massæ inducit, non se-
„ cus, ac cùm cerevisia à tonitru commota, & fæce turbidâ
„ infecta acescit &c.

Charleton, acidam cruoris dyscrasiam accusat prò quartanæ causa; quæ chylum in liquorem extraneum corrumpens eum febrile

brile

brile Fermentum constituit. Hæc autem Opinio una, & eadem est cum *Willisiana*: Verùm liceat hic mihi veluti per transennam cum *Eruditiss. Luca Tozzio Medico Neapolit. celeberrimo*, *Amico meo maximo*, *ac in æternum colendo*, apertè hanc opinionem negare; non enim satisfacit *Charleton*, qui succum alibilem è cibis suggestum, & sanguini jam vitiato commixtum, adeòque depravatum hujus Febris causam refert; hac enim ratione cibo prorsùs abstinendum esset, ut Febris repetentes accessiones desinerent; cùm tamen extremâ servatâ inediâ, adhuc ingruant, & aliquando desierint, cùm graviter in victus genere ægrotantes erraverint &c.

Petr. Joh. Faber cum asseclis excrementum tartareum productum in renibus, liene, & hypochondriis materialiter, & occasionaliter quartanam producere ait.

Christianus Langius sic loquens de quartanæ causa scribit, si succi alibilis, & per consenquens, etiam sanguinis liquor à natura dulci, spirituosa, balsamica in acidam, & ponticam, & austeram (acescit enim chylus non difficulter, si debito tempore non dispensetur, sed præter naturam in ventriculo, ac intestinis detineatur) transierit, atquè degeneraverit, quartanæ genuina causa statim in promptu est.

Franc. de le Boe Sylvius hanc Febrem oriri asserit à pituita glutinosiore facta in pancreatis ductibus stagnante.

Ego autem cum *Clariss.*, *ac nunquam satis laudato Doleo Collega semper amando* assero quartanam oriri, quando fermenta prava in majori quantitate viscidiora sunt unde non tantùm obstructiones contumaces fiunt, sed etiam cruoris mixtio turbatur: hinc fermentatio præternaturalis oritur, quæ febris est; quòd verò tam tardè insurgat paroxysmus, hoc adscribendum est, ait *citat. Doleus*, fermento viscidiori tubulis, tum lienis, tum pancreatis, aliorumque viscerum firmiùs adhærenti, item chylo tenaciori; hinc tardiùs sanguinem alluenti: huic autem humori valde viscido aliquid acre admixtum est, ut patet ex productis oscitationibus, frigore, rigore, capitis dolore, inquietudine &c.

Causæ autem antecedentes possunt esse, quæcunque atrum, ac melancho-

melancholicum humorem generant, ætas suprà. 40. annum; autumnus, corpus frigidum, & siccum, lien tumidus, obstructus, & imbecillis, crassorum ciborum usus (sunt verba *Illustriss. L. Bellini Domini mei in æternum colendi*) ut carnes bubulæ, cervinæ, aprugnæ sale conditæ, pisces ex limosis aquis, olera, legumina, panis non fermentatus, vinum crassum, ac fæculentum, curæ, studia, tristitia, suppressæ purgationes, faciei, totiusque corporis color fuscus, & nigricans &c.

Si verò quartana tempore autumnali adveniat longissima est, & ut plurimum totâ hyeme perseverat, nec nisi accedente vere finitur; imò nonnullæ ad annum unum, vel plures extenduntur. Hinc est, quòd *Hagendornius* quartanam triennem observavit; *Mena* per Annos. 7. durantem quartanam vidit in Catherina de Cavalos sororis Philippi Regis famula; *Fernelius* ad annos. 9. eandem extendi vidisse ait; *Forestus* idem confirmat; *Wierus*, D. de Role Cæsaris Maximiliani Oeconomum narrat. 18. annis hac febre laborasse, à qua tamen liber ultra annum non vixit. *Rhodiginus. lib.* 22. ait, Vidum Grammaticum Trasumenum annis 24. quartanâ infestatum fuisse. De his historiis autem curiosis simul; ac raris vid. *Gaspar. a Reies camp. Elys. quæst.* 71. Æstivæ autem quartanæ breviores sunt; Quartana legitima longior est spuriâ, monente *Riverio.*

Ex pertinaciori hac Febre sæpe oritur Cachexia, hydrops, scorbutus &c. Senes, qui sexagesimum ætatis annum superant, febre quartanâ affecti ut plurimum moriuntur; Quartana intermittens in continuam mutata, utplurimum lethalis est; Quartana Epilepsiæ superveniens eam solvit juxta *Hippocratis aphor.* 71. *Sect.* 5. Narium hæmorrhagia quartanæ superveniens mala est, e contrà verò Dysenteria salutaris.

Infantes faciliùs ab ea liberantur, quàm mediæ, & decrepitæ ætatis viri. Si hæc Febris invadit illos, qui sanis visceribus, & integris viribus pollent, secura res est. In colicam sæpiùs per metastasim hanc febrim transmutatam observavit *Illust. Dolæus*; Egoque bis in arthritidem quartanam mutatam fuisse adnotavi.

Pro-

Prognosi visâ reliquum est, ut ad curationem Quartanæ gradum faciamus; morborum enim fugatio præcipuus Medicorum finis esse debet; & quia triplex Practicæ Fons ad morbos curandos insurgit, Diæta nimirum, Pharmacia, ac Chirurgia; ideò seorsim summa hæc Medicinæ instrumenta pro cura quartanæ nunc breviter examinabimus.

Quod autem primò attinet ad Pharmaciam notandum est, quòd cùm per Galenicos quartanæ causa sit humor frigidus, & siccus, crassus, & terrestris; ideò isti calefacientia, humectantia, & attenuantia adhibent remedia, tum quoque materiam peccantem opportuno tempore evacuant. Primas igitur vias Clysteribus expurgandas esse monent Galenici, vel quoque lenientibus medicamentis alvum laxandam, inde venam aperiendam esse volunt, & si hepar sit affectum in brachio dextro, si verò lien in sinistro phlebotomiam instituunt, si sanguis sit niger copiosè evacuandus est, dicunt ipsi, innixi præcepto *Galeni ad Glaucon*. Sanguine misso materiam peccantem præparant, corriguntque humorem vitiosum. Hîc notat *Zacutus* Galenicorum insignis, venæ sectionem in plenilunio celebratam plurimùm conferre, & *Botallus* asserit, phlebotomiam frequenter iteratam quartanam fugare, & hoc contra opinionem ferè omnium Galenicorum suorum Collegarum. At ne à Pharmacia pedem dimoveamus, de Venæ sectione, utpote remedio Chirurgico, nunc silentium facere oportet. Attenuantia, & incidentia remedia Galenici volunt esse borraginem, buglossam, endiviam, fumariam, cichorium, agrimoniam, carduum Sanctum, radicem altheæ, polypodii, Cortices tamarisci, flores Genistæ, & ex his varias concinnant compositiones, ac Ægris exhibent, prout Morbi peccantis natura postulat. Purgantia desumunt à Polypodio Epithymo, Senna, Helleboro nigro, &c hinc Electuarium diacatholicum, Confectionem Hamech, pilulas tartareas; &c. exhibent;

Tandem sudorifera propinant Galenici, & appropriata, ut sunt Absinthii succus, verbena, Imperatoria, plantago &c.

Paracelsus, ac *Helmontius* sua adhibent arcana pro curanda hac febri & præcipuè Mercurium diaphoreticum interné, & ex-

ternè emplastrum, cujus descriptionem optimè tradit *Grembsius*.

Willisiani emetica, ac salivantia suadent, necnon pulverem Chinæ Chinæ.

Sylviani remedia omnia pituitam glutinosam incidentia, ac minuentia laudant.

Cartesius, atque *Dolæus*, ad alvum reddendam liberam vel Clysterem, vel blandiora cathartica adhibent, vina medicata exhibent, pulverem Chinæ Chinæ commendant, sudorifera laudant, acidulas martiales Swalbacenses extollunt &c.

Quod ad Chirurgicas attinet operationes, Galenici, inter quos præcipuè *Riverius*, commendant excitationem fluxus hæmorrhoidalis; nam cùm venæ hæmorrhoidales, aiunt ipsi, sint rami venarum mesaraicarum, in quibus morbi causa continetur, ideò earum apertio juvabit. In his verò, in quibus hæmorrhoides nunquam fluere consuevere, malleoli Venam utiliter aperiunt Galenici; vel salvatellam scindunt; cucurbitulas scarificatas imponunt, aliasque hujusmodi crudeles operationes commendant. Verùm *Paracelsus*, *Helmontius*, *Sylvius*, *Willisius*, *Cartesius*, *Dolæus*, aliique Recentes Sanguinis missionem nullo modo admittunt.

Hinc ego subnecto mea pharmaceutica præsidia pro curatione quartanæ à Clariss. Authoribus desumpta; omninò enim damno missiones sanguinis, quia per has, cùm sanguis spiritibus depauperetur, hinc est quòd vigor ægri labascit. Pro domando ergo acido præternaturali fermento, expiationem primarum viarum per lenientia laudo; postea decoctiones aperientes; hinc vinum chinâ chinæ medicatum continuè adhibitum optimum esse experientiâ ductus assero; ut & pulveris chinæ chinæ ʒ. ij. cujus remedii tanta est efficacia, ut multos solo hoc præsidio in vino Malvatico sumpto ante accessionem à quartana etiam incipiente liberaverim; de cujus pulveris operandi modò fusè, & egregié tractat *Willisius in tract. de Febrib. cap.* 7. Mixtura sequens ad *Sylvii* mentem parata optima est, quam expertus feliciter fui in Moniali quartanaria: ℞. Aquæ Fœniculi, Fumariæ, ana, ℥. j. tincturæ cinnamomi ʒ. ij. olei caryophilorum gutt. ii. Spiritus salis ammoniaci, gutt. XII. Syrupi cardui benedicti ʒ vj. Misce

Misce. Curatam quartanam medio Vini veterrimi haustus, fuisse, ait *Barclaius in Argenid.*

Plures sanasse Quartanas asserit *Riverius* ope sui febrifugi ad grana xx. exhibiti; cujus remedii descriptio habetur apud ipsum *Riverium*, apud *Fr. Bernardinum Christinum*, apud *Pharmacop. Schrödero - Hoffman. Rolfincium*, *Charras*, aliosque.

Nimias purgationes in curanda quartana vitupero, quas etiam nocivas esse notavit *Petr. Borellus in Observat.* scribit enim hic Auctor D. Masnavium Tholosanum Senatorem, non semel ipsi patris sui mortem enarrasse, qui Medicorum nimiis purgationibus, dum quartanâ laboraret, periit; quarè à violentia purgantium medicinarum abstinere fas est, ac ad specifica recurrere, velut ad sacram Anchoram.

Multi Practici multa, ac Varia commendant amuleta, quorum aliqua hìc adnotabo, antequam diætam pro sanandis quartanariis instituam. *Platerus* araneam in nuce avellana collo appensam laudat; *Trallianus* scarabæum vivum fulvo linteo firmiter alligatum collo suspendit; Dextrum oculum lupi alligatum, febres non tantùm quartanas, sed alias quoque discutere scribit *Thom. Bartholinus*, cum *Sexto Philosopho Platonico.* Lardum salitum intrà digitos pedum ligatum optimum fuisse demonstratur in *Miscellan. nostr. curios. dec.* 1. *ann.* 3.

Ranas Virides in Quartanis prò amuleto adhibent multi; de similibus verò curiosis remediis vid. *Jacob. Wolff. in suo scrutin, amuletorum cap* 2. *sect.* 1. *pag. mihi.* 147.

Exteriùs etiam pro curatione febris quartanæ possunt variâ topica linimenta, ac emplastra apponi; & hinc est, quòd peculiari laude suum Emplastrum in quartana potens effert *Helmontius tract. de Febrib.*, cujus descriptio per multos sequens est. ℞. Ceræ ℥. j. agarici, styracis calam. ana. ʒ. ij. ladani liquidi ℥. v. assæ dulcis, olibani optimi ana ʒ. iij. Misce. Fiat Emplastrum. S. A. pulsibus manuum applicandum. Aliud emplastrum pro quartanæ cura componit *P. Joh. Fabri:* Emplastrum de cicuta multi laudant; alii illud de hyosciamo extollunt; nonnulli balsamum *Minsicthi* commendant; oleum scorpionum non pauci; & aliqui tandem oleum sequens optimum esse volunt, quo inungi debet tota spina dorsi à nucha incipiendo, & ad os usque sacrum procedendo. ℞. olei Vulpini, Spicæ, Euphorbii, laurini, terebinthinæ, nucis moschatæ ana ʒ. ij. m.

Specifica remedia medicorum multi proponunt, ut sunt Radix tapsi barbati, decoctum Genistæ, radix Imperatoriæ, Ungulæ Phocæ, Castoreum, Cor Salamandræ, Ova Aranei, Jecur Delphini, Cor leporis, quod

quidem specificum ego bis expertus fui sine ullo fructu ; nil enim contra quartanam egit. Alia multa specifica ab animalibus potissimùm desumpta contra Febrem hanc adnotavi in mea Zoologia.

Nunc diæteticum medicinæ fontem videamus. Utatur igitur Æger cibis boni succi, & facilis coctionis, ut carnes sunt juniorum animalium ; commendantur borrago, buglossum, pimpinella, petroselinum, fœniculi radix, & rapa, de qua multa refert *Crato apud Scholtzium.* Fructus boni sunt poma, passulæ, ficus pingues, amygdalæ, dactyli &c. Pro potu sit vinum album optimé defæcatum, & etiam medicatum. Acida fugiat Æger, ne morbi causa augeatur; Die paroxysmi æger cibandus est quinque saltem horis ante illius invasionem ; Aër sit temperatè calidus & purus, imò commendatur à multis mutatio regionis; Vitetur crassus aër, nubilosus, & marinus, nam hinc est quòd Maritimis Quartanæ sunt familiares; suadendus est motus, & Æger sæpè se movere debet ; Somnus, ac Vigilia mediocres sint; Si alvus sponte non fluat, arte excitetur; Si excretiones assuetæ cessent, procurandæ sunt ; Hilaritas denique concilietur, & mœstitia arceatur.

Antequam autem hanc de Quartana tenuem meam dissertationem claudam, liceat mihi eruditionis gratiâ nonnullas historias afferre rariores de quartana Febri ; *Clariss. Hagendornius* enim narrat, se observasse quartanam singularem in tribus sororibus, quæ uno, & eodem tempore ægrotabant, istarumque natu Major quartanâ simplici, Media duplici, Minorque triplici laborabat.

Q. Fabium Max. Cons. apud flumen Isaram prælio commisso adversùs Allobrogum, Arvenorumque gentes à febri quartana in ipsa acie liberatum fuisse, Author est *Plinius* ; Idemque refert *Pareus* de Capitaneo puguante cum Hispanis. De Quartana certæ Familiæ peculiari mentionem facit *Jo: Rhodius ; & B. Silvaticus*, se observasse ait Cænobitam cucullatum quartanâ correptum, quæ scabie solvebatur, quod idem ego adnotavi in quodam milite. Quartanas tertio, vel quarto paroxysmo terminatas vidisse, dicunt *Jo. Speronius, ac Rhodius.* Albas Maculas in hac Febri semel observasse scribit *Carol. Piso de Seros. colluv.*, nigrasque maculas in Querquera adnotavit *Silvaticus*, monente *Rhodio*, qui scribit etiam observationem curiosam, de quartana pertinaci imaginationi cedente. Hanc Febrem bis ego ebrietate fugatam vidi; Terrore subitaneo, ac improviso quartanarios liberari posse aiunt multi, & ego vidi mulierem ab aquæ frigidæ perfusione inopinatè oppressam, quartana febri feliciter fuisse spoliatam.

Et hæc sunt, *Benevole Lector*, quæ de Quartana brevis dissertationis lex dicere permisit. Hæc qualiacumque sint, affectu bono tibi donata grato animo excipe; si quid boni in istis reperias, fruere, ubi erravi excusa; & si quid inter excudendum errati irrepserit, benignè corrige. Laudem à te pro brevi hac Dissertatiuncula non postulo, mihi enim propositum est non plausum legentium, sed fructum proficientium quærere : qui enim hunc plausum sequitur ait *Seldenus de libris.*, planctu prosequendus est, & incipit laude indignus esse, qui legentium laudem ambit. Vale diu felix. JOSE-

JOSEPHI LANZONI,

PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS FERRARIENSIS,

Nec non S. R. I. Academiæ Leopoldino - Carolinæ Naturæ Curiosorum Socii &c.

EXERCITATIO

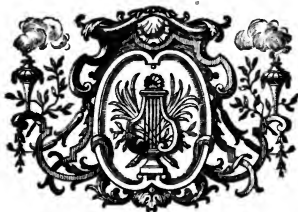
MEDICO - PHYSICO - ANATOMICA

DE

SALIVA HUMANA.

Ejusque

NATURA, USU, PROPRIETATIBUS &c.

LAUSANNÆ,

Sumptibus MARCI-MICHAELIS BOUSQUET ET SOCIOR.

MDCCXXXVIII.

REVERENDISSIMO

P. MAGISTRO

VINCENTIO CORONELLI,

ARTIUM, & SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORI, SERENISSIMÆ VENETORUM REIPUBLICÆ COSMOGRAPHO, AC TOTIUS SERAPHICI ORDINIS MINORUM CONVENTUALIUM MINISTRO GENERALI MERITISSIMO.

JOSEPH LANZONUS

Salutem, & Felicitatem.

Vetusta rerum memoria mos receptus ad nos usque pervenit, ut illi omnes . qui libros suos pubici juris facere decernant, unum, aut virum Dignitate conspi-

 cuum,

cuum, vel heroicis virtutibus illustrem, aut eruditione celebrem, vel tandem Amicum eligant, cui librum donent.: Ità sapientissimus Peripateticorum Pater Aristoteles Eudemo, Nicomaco, & Alexandro Magno, Elegantissimus Poetarum Catullus Cornelio Nepoti, Lyricorum Phœnix Horatius Mecenati, Incomparabilis Valerius Maximus Tiberio Cæsari, Illustris Flavius Vegetius Valentiniano Augusto, & magnus Naturæ Bibliotecarius Plinius Vespasiano opera sua dedicarunt; Longum hìc foret, & epistolæ minimè conveniret ad inferiora descendere tempora, & plura exempla, quæ passim extant, undique velle conquirere; Itaque qualecumque meum Opusculum in lucem edendo, antiquum morem sequi decerno, nec diu deliberandum fuit, cui potissimum meam hanc dedicarem, opellam, Reverendissime Pater, *si enim Dignitatem quæro, pauci Dignitatis gradum tuo æqualem obtinent, si heroicas virtutes; quis istis te fulget præstantior, si Eruditionem, quis te dignior ob tot egregia Edita opera, si denique benevolentiam erga me tuam considero, quis tibi est præferendus, qui suavi comitate semper soles.*

Meas esse aliquid putare nugas.

Hanc ideò Exercitationem meam de Saliva sub tuum conspectum venire sino, Reverendiss. Pater, Protectorem non habituram, quin potius sustinuerit judicem.

Quò nil exactiùs, eruditiusque;
Sed nec candidius, benigniusque.

Accipe igitur hilari vultu, & exporrecta, lætaque fronte hoc qualecumque munusculum, tanquam specimen, & testem meæ ergà te observantiæ, idque si dignum tua protectione videatur, tuere: Ego interim D. O. M. enixè rogo, ut gloriam tuam augeat, tua vota secundet, & ad tuæ Illustrissimæ, ac semper Venerabilis Religionis perpetuum splendorem, & utilitatem, te servet incolumen. Vale.

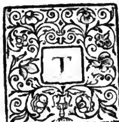
Ferrariæ die 27. Febr. 1702.

AD

A D

L E C T O R E M.

Antum in me poteſt blanda vis Amicorum, ut tenuem hanc ingenioli mei opellam publici juris facere ſuſtineam, & vadum hoc tentare publicæ Famæ; Nihil enim mihi minùs in animo erat, quàm huic me devovere curæ faſtidioſo hoc, ac delicatioris palati ſæculo, quo plures ſunt Ariſtarchi, quos hodie alit obtrectatio, ut verbis utar *Stobæi*, & plures Sycophantæ, qui jejunè malevoli, nihil præter odium Litterarum profitentur, & ut nihil ſciunt, ità omnia carpunt acuendo linguas ſuas ſicut ſerpentes, omnia Theoninis dentibus dilacerando, ad vituperandum procliviores, ut ait *Plutarcus*, quàm ad laudandum, & quia quot homines, tot ſunt ſententiæ, ideò ſtat pro certiſſimo, quod ſcribendi modus, qualiſcumque ſit, voluntates omnes explere nequit, omnibus enim placere difficillimum eſt: Vicit nihilominus Amicorum importunitas, quibus me totum debeo, & licet mihi plus diſcendi incumbat neceſſitas, quam ſuppetat docendi facultas, ut loquar

verbis *Illustris Boylei in Tent. Physiol.*, attamen Exercitatio hæc de Saliva humana respicit lucem ; cujus evolvendo pagellas, ut te, benevolum Lectorem præbeas enixè rogo, & hunc qualemcumque ingenii mei fœtum, æqui bonique consulas oro ; Observabis autem perlegendo, me multos passim Authores, & plures forsan, quam par esset adjecisse, quod tamen haud iniquo, ut spero, feres animo, necessum enim duxi verbis meis Doctorum Virorum testimoniis in medium allatis fidem conciliare ; nec per hoc, quod aliorum sententias transcripserim, me damnes velim, nam rectè in sui Eunuchi Prologo cecinit *Terentius.*

Nullum est jam dictum, quod non dictum sit priùs,
Quare æquum est, te cognoscere, atque ignoscere.

Plura quidem circa Salivam addere potuissem, ast cùm non volumen, sed tantummodò Exercitationem parvam conscribere decrevissem, nolui justa mole eandem excedere, præceptorum memor *Stobæi* lectione ; & doctrina mirabilis, *ne verbis multis pauca comprehendas, sed paucis multa*, & antiqui Athenjensis Comici *Menandri.*

Impudentes sermones hoc solo juvantur, si fiant breves,

nec non Lyricorum Phœnicis *Horatii* in gremio Musarum educati

Quidquid præcipies, esto brevis, ut citò dicta,
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.

Nonnulla forsàn irrepsere in hujus Opusculi impressione Menda, & Sphalmata, tùm ob oculi mei prætervolantis indiligentiam, cùm ob Typographi incuriam, quæ juxtà rei sensum faciliter apparentem, ut emendes rogo ; commata verò, & distinctiunculas alias, quæ hinc indè negligenter impressa invenies crisi tuæ, & arbitrio committo ; Interim Vale, ac me ama.

HIERO-

HIERONYMI BARUFFALDI
PH. D. FERRARIENSIS

In Undequaque Clarissimi VIRI, *& Amici Candidissimi*

JOSEPHI LANZONI,

Med. Ferrariens., in Patr. Lyc. Lectoris.

OPUS
DE
SALIVA HUMANA.

PHALEUC.

Uid, LANZONE, *tot editis libellis,*
Quos non Occidui invident Eois.
Quos nec postera pejerabit ætas
Huic nostro decus attulisse sæclo
Quid LANZONE *novum voves Minervæ*
Phœbeæ Artis Opus BONÆ SALIVÆ?
Non sat Pœonia *quot* Arte claros

Regali

Regali Padus educavit undæ
Chartis vivere ? non ſat orbe noſci
Condiri *queat* Arte *qua Cadaver ?*
Non ſat Citria , *non ſatis* Corollas
Æternam ingeniis olere Famam ?
Sunt hæc crede mihi , ſatis ſuperquè ,
Ut doctum queat uſquè ad aſtra Nomen ,
Vel viſu invidiæ probante , tolli ;
At perge , & nova ſemper Eruditis
Mentis prome penu diu repoſta ,
Quò , ſi plus nequeat , nitere nomen ,
Saltem nominè Res tuo niteſcant.
Ipſa , dic rogo , quid fuit SALIVA
Olim ſordidiuſque , viliuſque ?
Quid nunc nobilius , ſalubriuſquè ?

Canebam in meo Muſeo Ferrariæ Kal. Febr. 1702.

JOSE-

JOSEPHI LANZONI,

PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS FERRARIENSIS,

EXERCITATIO MEDICO-PHYSICO-ANATOMICA

DE

SALIVA HUMANA.

CAPUT PRIMUM.

De Salivæ Natura, & causis.

T à nomine incipiam, & rem ab ovo; ut dici ſolet exordiar, Saliva dicitur, quod ſalis ſaporem habeat juxtà *Perrotum*, & *Laurentium*, vel à ſaliendo, quod in ore ſaliat, & creſcat, ut *Rob. Stephano* placet, ſive à ſalvando ſalvia, quaſi ſaliva nuncupatur, eo quod multos morbos ſanet; ac ſalvet, ut cum *Galeno*, *Plinio*, *Martinio*, & aliis *Cornelius à Lapide* ſcribit; Varias hic

humor ſortitus eſt definitiones, ac nomina juxtà varias Doctorum ſententias; nonnulli enim ſalivam, tanquam inutile corporis excrementum conſiderarunt, qui tamen à *Galeno* admonentur, ſalivæ generationem inter ea eſſe, quæ providè à Natura fiunt; undè merito alii velut utiliſſimum machinæ humanæ laticem ſalutarunt; hinc cum *Jungkenio*, & *Bohnio*, *Zypæus*, ſalivam, humorem ſeroſum ex ductibus ſalivalibus extillantem definivit; primum Naturæ menſtruum in humano laboratorio vocavit *Waldſchmidius*; Liquorem à ſanguine ſeparatum per proprias glandulas *Tauvry* dixit; Principale chylificationis menſtruum *Georgius Baglivus*; primariam alterationis alimentorum cauſam *de le Boë Sylvius*; humorem præparatum à parotidibus glandulis *Saccius*; Simplicem lympham *Paulus Ammannus* in ſua parænesi; humiditatem ex ſero à ſanguinea maſſa ſegregatum *Gerardus Blaſius*: Vaporem e ventriculo per œſophagum in os aſſcendentem, ibique condenſatum *Carteſius*; Excrementum glandularum, quæ ſub lingua reperiuntur *Zacutus*; Spumam fermenti *Grebnerus*, & humorem aquoſum planè inſipidum *Warthonus*: Relictis autem hiſce variis ſalivæ nominibus, ac definitionibus, ego ſalivam definio, liquorem limpidum, ex arterioſo ſanguine à glandulis propriis ſeparatum, & per ſalivales ductus in oris cavum ad uſus varios effuſum; limpidum dixi liquorem, colori tamen, & perſpicuitati aquæ aliquantulum cedens, cum lucis radii in ſaliva, quam in aqua paulò majorem ſubeant mutationem quod autem ſpumoſa expuatur, non ſibi, ſed linguæ, & oris motui hoc debetur; hinc optimè aſſerit *Anton. Nuckius*, ſpumoſam ordinariò, & tenacem ſalivam reddi, quia linguæ, muſculorumque maxillam inferiorem moventium motù variè agitatur, undè ſal, quod in ſalivali continetur liquore, fortè lixivioſum, unà cum ſpirituoſis acidis, & oleoſis partibus, dùm ſpiritus volatilis diſſipatur in auras, in ſpumam abit, nivis modo albicans, quæ varietas ex eo provenit, quod radii lucis tum temporis majorem, quam ante ſubeant mutationem, magis tamen ſpumoſa ſaliva apparebit, ſi longiori ſermone humor ſalivalis agitetur; Accedit quod aër aſſiduè inſpiratus, & expiratus,

ratus, multùm ad id contribuat, potiſſimùm ſi ſalivæ diutiùs maneat permixtus, uti hoc videre eſt in his, qui apoplexia afficiuntur, in quibus, dum liber aëris exitus denegatur, talis ſpumoſa ſaliva ordinariò conſpicitur; Dixi à ſanguine ſeparari, quia arteriæ glandulis præter calorem, nutrimentum quoquè, ſimulque ſalivæ materiam ſuppeditant, quod probant magnæ ſalivationes, vel ſpontè ſubortæ, vel arte procuratæ, quæ ſæpè craſim ſanguinis vitiatam corrigunt, ac affectiones cruoris tollunt, quod ſanè non fieret, ſi à nervis, vel aliundè ſalivæ materia deveniret: Negat autem *Helmontius*, ſalivalem liquorem à ſanguine ſequeſtrari, oriri ſtatuens à ſuo latice humorali neglecto; & cum *Bilſio Deuſingius*, eum à rorifero ſucco ſtatuit provenire; Aſt non tantùm ſanguinem arterioſum ad ſalivam conſtruendam concurrere tradit *Paul. Ammannus*; verùm ſpiritus etiam animales per nervos in glandulas ſalivales derivatos: Effluit autem per proprios ductus ſalivalis lympha, de quibus ſingillatim ſcribam in ſecundo capite hujus meæ Exercitationis. Nomine verò ſalivæ hîc non intelligo; quemadmodùm confundunt aliqui, craſſum illud, viſcidumque liquamen, quod è tonſillis, tuſſi, aut ſcreatu exprimitur, quodve ſputum nuncupatur, de quo tamen nonnulla in ultimo capite diſſeram, cùm varia circa ſputum, & ſalivam enumeravero, ne forte aliqua in præſenti meo tenuiſſimo opuſculo deficere videantur; Notanda hîc ſolummodò venit differentia, quæ inter ſputum, & ſalivam procedit; per ſputum enim intelligunt prudentiores Phyſici, humorem tenacem in ore cum moleſtia redundantem, atque vel ex catharri defluxu collectum, vel ex ſalivæ corruptione genitum, ſive cum tuſſi à pulmone rejectum; per ſalivam autem liquorem naturalem in ſanis intelligunt, non ſuperfluum, ſed ad oris humectationem, ciborum maſticationem, concoctionis præparationem, & ad alios uſus neceſſarium; Pariter notanda eſt diverſitas, quæ intercedit inter ſalivam, & illum mucum, qui è cerebro per os cribriforme delabitur & partim per nares evacuatur, partim per palati poſteriora ad fauces deſcendit; non quod hic humor ratione originis multum diffe-

rat à ſaliva, ſed quod mucus ratione longioris moræ in via, ſæpè alienam adipiſcatur qualitatem, antequam ad os perveniat; Sanè liquor iſte in homine ſano in cerebri ventriculis ſatis fluidus, ac tenuis exiſtit, non tantùm verò inſtar ſalivæ oris; propter quam tenuitatem per minima foramina oſſis cribriformis faciliter in ſpongioſa narium oſſa elabitur, in quibus per moram, & per tranſitum aëris, craſſitiem, colorem, aliaſque à ſaliva alienas qualitates acquirit: Verùm quia de muco ſermo intercidit, opere pretium exiſtimo, nonnulla obiter juxtà mentem *Clariſſ. D. Raymundi Vieuſſens in ſua Neurographia generali lib. 1. cap. 16.* de membrana pituitaria adnotare; hæc enim membrana eſt pars fungoſa, ſpongioſa, & glanduloſa, plurimis diverſi generis inſtructa vaſis, quæ propriè, ac primariò aſcendentis ad caput ſanguinis, aquoſis, lentiſque ſuccis excrementitiis excipiendis, & excernendis apta comparata eſt; dicitur autem pituitaria, quia, aquoſæ, craſſæ, & viſcidæ aſcendentis ad cerebrum ſanguinis partes, ad illam amandantur, ac in ea à ſanguine ſecernuntur, & deinceps vel ſcreatu, vel narium emunctione extruduntur; ex quo etiam patet, quanta ſit, à me jam dicta diverſitas; ac differentia inter mucum, ſcreatum, & ſalivam; Talis verò membrana exiguis foraminibus diſtinguitur, & ſi digito comprimatur mucum confeſtim emittit; & ſi è capite exempta in aquam immittantur, ſpongiæ ad inſtar illius partes abſorbet, quod oculari inſpectione obſervavit *Excellentiſſ. D. Franciſcus Juſtinus Medicus, Chirurgiæ Profeſſor expertiſſimus, nec non Anatomicus diligentiſſimus* in ſectione capitis unius Militis ſæva peripneumonia extincti in Magno noſtro D. Annæ Xenodochio, cui feliciſſimè operam ſuam chirurgicam præſtat; Hinc in ea membrana obſervantur quamplurima vaſcula glandulis intertexta, ac nerveæ propagines à nervis conjugationis quintæ derivantes, & arteriæ innumeræ ſuis comitatæ venis; & notandum cum Citato *Vieuſſens*, hanc membranam pituitariam, multò pluribus arteriarum propaginibus, quàm reliquas oris partes irrigari; ſiquidem ea, ubi ſpatium poſti-

cæ

cæ offis vomeris parti, & maximo offis occipitis foramini interjectum occupat, & ubi tum os, quod *Vomer* nuncupatur, tum narium; tum meatuum duorum, qui à naribus ad fauces tendunt, interiora obducit, numerofiffimis vafis fanguiferis intertexta apparet, quæ in plexulos hepatis, uterinis plexibus non abfimiles abeunt, unde poftea nihil mirum, fi lentis, & aquofis fuccis excipiendis, & excernendis aptam effe jam dixerim; nam non tantum vafa cruoris in hac membrana obfervantur, verùm plures breves ductus, quos officii refpectu muciferos nominavit *D. Raymundus Vieuffens*; Mucifera autem hæc vafa fetam facillimè admittunt & in illa præcipuè ejufdem membranæ pituitariæ parte confpiciuntur, quæ pofticæ offis vomeris, & utriufque offis palati parti appenditur; hæc igitur membrana prædicta munera præftat, & ab hac mucofus humor derivat; nullus enim eft homo; licet perfectè fanus, qui fæpè, vel narium emunctione, vel fcreatu, excrementitium pituitofum quendam humorem, non extrudat; Cùm ergo differant vafa falivalia, ab his mucofis ductibus, cum differant glandulæ, & membranæ, dicendum pariter erit, effentialiter differre falivam à muco, qui à membrana pituitaria originem trahit; de qua membrana plura cupientibus dabit in loco fuprà citato *Clariff. Vieuffens Medicus Monfpelienfis præftantiffimus*; Differt pariter faliva à lympha, & Succo pancreatico, quamvis, & illa, & ifte à glandulis elaboretur ex fanguine arteriofo, quia in faliva non eft manifefta aciditas, ut in fucco pancreatis, nec talis tenuitas, ut lympha; fed eft craffior, & manifeftè infipida, ideòque cùm fit in effentialibus qualitatibus pituitæ fimilis, ità non differre falivam recentiorum ab antiquorum pituita docent *Pomp. Saccius*, & *Daniel Becherus.* Hanc non effe corpus fimplex, fed compofitum affero, varii generis enim particulas in fe continet, falinas nempè, acidas, oleofas, infipidas &c. unde difficile judicat *Diemerbroeckius* fingularem ejus compofitionem exactè defcribere, quam tamen admirabilem effe teftatur; omnibus fiquidem alimentis facillimè admifcetur, ficcis, humidis, oleofis, aquofis, falfis, fulphureis &c.; nul-

lum enim ingeritur, cui non associetur, imò extrà corpus nostrum etiam cum argento vivo misceri, eique associari queat, cùm alioquin alii simpliciores heterogenei humores, aqua, spiritus, oleum, sal, aliique simul mixti à se mutuò recedant, cum quibus tamen omnibus saliva unitur, quæ sua mediatione, omnia illa non modo miscere, sed etiam inter se unire valet; ità ut videatur, inquit *citatus Diemerbroeckius* mercurius quidam humoralis, seù menstruum internum universale, quo quælibet ore assumpta mòx junguntur, & cum eo ad ventriculum descendunt, ut in eo omnium exactior dissolutio promoveatur; Ex quibus omnibus judicavit *Sapientiss. D. Joh. de Muralto Acad. Curiosus & Collega meus eruditissimus*, una cum *Silvio de le Boë*, ac *Dolæo*, illam in se continere multum aquæ, parùm spiritus volatilis, & minimum salis lixiviosi, cum olei, spiritusque acidi tantillo inter se commixtis, ac temperatis; Ab hac tamen recedentes hypothesi *Jacobus Lemort in Chimia*, *Ettmullerus in Schrôd. Dilucid. Gulielminus de nat. sanguin.*, *Baglivus in Epist. ad Pascolum*, *& Craanen de homine*, salivam ex aliis constare partibus asserunt; *Lemort* enim acido-salsas tantum particulas in ea esse contendit expertus; *Ettmullerus* spiritu acido ammoniacali turgere scribit; *Gulielminus* ex glutinoso liquore multis salibus solutis præsertim tartareis imprægnato, multoque aëre, conflatam esse ait; *Baglivus* sal nitro-salinum universali analogum sali in se continere salivam edocet; *Craanen* verò, hanc ex particulis tàm acidis, quàm salinis aqua mixtis componi asserit; & quod mera aqua non sit eò probat, quod igni imposita, & in vaporem acta relinquat in fundo corpus album salso-acidum: Hanc autem post levem suarum particularum inter se agitationem, cum plurimis liquoribus tùm acidis, tùm alkalibus, variisque spiritibus sese admisceri salivam observavit *Clariss. Nuck*; sive enim cum urina, cum sale absinthii liquato, liquore tartari, aqua forti, spiritu salis, spiritu nitri, oleo sulphuris, Spiritu urinæ, Cornu Cervi, sanguinis humani, sive horum aliquo admisceatur saliva, expertum novisse fatetur, post lenem luctam, se se omnibus, & singulis associare, & de colore parùm tantum mutare; hinc multa
&

& varia experimenta chymica circa salivam à se facta refert citatus *Nuckius*, quæ curiosus lector videre poterit *in cap. 2. suæ Sialographiæ :* Solummodò verò ex dictis mihi liceat colligere, quod licet inter salivam, & nonnullos alios liquores, aliqua lucta observetur, attamen cum plurimis tamen exactè se miscet, idcircò concludendum, quod ori excepta, aut ventriculo tradita, cum esculentis, & potulentis jungi commodè possit, quibus inservit pro menstruo fermentativo, quam fermentandi virtutem in se continere, præter dicenda in cap. 3. ubi de salivæ usu loquar, experientia comprobatur; nam si panis frustulum optimè teratur, multæque salivæ admisceatur, deindè in massa farinæ competenti indatur, & hanc fermentare faciet, pari pacto, ac fermentaretur ab ordinario panis fermento; hinc *Kergerus tract. de Fermentat.*, salivam fermenti naturam habere colligit, eo quod pulmenta cochleari facta, quod ex hominis ore trahuntur facilè, ac brevi tempore funduntur, & fermentescunt, cujus fermentativæ virtutis causam, ex salina ejus natura deducit *Magnif. noster Præses D. Lucas Schroekius Dec. 2. Misc. A. N. C. An. 6. schol. ad observ. 62.* imò plures alimentorum antè assumptorum particulas salivam retinere docuit *Dan. Tauvry in Anatomia*, ideòque aptissimam esse ad dissolvenda alimenta, utpotè illis valdè homogenea quoniam particulæ hujus solventis, rei dissolvendæ particulis eò faciliùs adhærescere possunt, undè *Galenus* vires rebus masticatis præbere salivam scribit *in 5. de comp. medic. sec. loc.* Hinc de natura pariter, hujus liquoris, an scilicet menstruum acidum sit? an sulphureum? saliva dubitant multi; quisquis autem consideraverit, salivalem humorem ex sanguine suam habere originem, cum mercurio misceri, naturam aquæ referre, & omnia dissolvere corpora, illum esse universale quoddam menstruum dicet, ab alimentis acidis, salsis, sulphureis alkalium natura gaudentibus proveniens, undè posteà omnia alimenta valeat dissolvere; Proindè figit mercurium instar menstrui acidi, dissolvit sulphura instar alkalium, inviscat in morem sulphuris, necnon dissolvit quoquè salia ad modum aquæ, atque ad instar spirituosi, & salino - volatilis corporis excitat

excitat fermentationem, undè *Clariss. Tauvry in cap.* 1. *Anat.* salivam nominat *Alchaest Helmontii*, cùm solvens existat universale, quod omnes alimentorum species solvere potest, ac debet; hinc refert *Tackius* Nobilem quendam in saliva quaesivisse materiam universalem, indéque liquorem rubicundum impetrasse, sed ad scopum suum nihil; nec me latet, alios asserere in saliva solummodò, acidum quoddam occultum esse, hoc rationibus sequentibus probando. I. Quia mercurium figit. II. Addita farinæ fermentat. III. Corrodit vasa cuprea, præsertim si sit saliva scorbuto, & syphilide affectorum. VI. Candenti ferro admota relinquit maculam, quam simplex aqua non facit. V. Impetiginem sanat illita. VI. Viscosa est, atque. VII. In vestibus maculas tollit; verùm ut hisce difficultatibus respondeam, considerabo. I. Corpora quædam quæ non sunt acida, & mercurium figunt, ut Terebinthina, quæ ope suæ viscositatis tantùm hoc facit. II. Dico, non esse opus, ut acidum sit illud, quod farinam fermentat, sufficit enim, ut sit spirituosum, vel ut obstruat porositates, per quas materia subtilis motum ante liberum obtinebat. III. Concedo in lue venerea, & scorbuto, illam acidam esse, imò corrosivam, sed per hoc non infertur eam talem esse in statu suo naturali. IV. Nullus ait eam simplicem aquam esse, sed salibus onustam, acidam solummodò simpliciter esse nego. V. Dico reperiri multa alkalia efficacia, & fortia, ut V. G. oleum tartari, &c. quæ impetiginem curant, quarè neque ex hoc deducendum, salivam tantummodò esse acidam; sed ob mixturam suam salino - sulphureo aqueam, & consequenter absters ivam, talem virtutem habere ait *Wedelius in Physiolog. reform. cap.* 9. VI. Terebinthina licet etiam viscosa, tamen non est acida. VII. tandem, multa salia, quæ sunt lixivialia, maculas à vestibus tollere compertum est; undè concludendum salivam humanam menstruum tantùm acidum non esse, verùm solvens quoddam microcosmicum pro omnibus esculentis; potulenta enim menstruum suum jam penes se tenent, adeòque non indigent alieno, scilicet salivali, cujus energia præcipuè habetur a sale, quod in saliva tenet imperium,

rium, & à particulis aëreis, quibus specifico modo ipsam condiri asserit præclarissimus *D. Aloysius à Fabra nunc in patrio Archi Lyceo Ferrariensi celeberrimo eruditissimus Lector ordinar. in Dioptr. Phys. Med. de Nutrit. cap.* 14. quas particulas aëreas ipsæ salivæ tribuit quoque magnus ille Philosophus, & Mathematicus *Dominicus Gulielminus exercit. de sang nat. pag.* 102. his verbis: *Saliva glutinoso liquore, multis salibus solutis præcipuè tartareis imprægnato, multoque aëre componitur.*

Quarè autem magnus fiat salivæ proventus in ore ex solo cibi grati aspectu, vel etiam ejus audita descriptione, quærunt nonnulli curiosiores Physici, fierique hoc putat *Craanenius*, quatenus conspectus, & imaginatio cibi grati causat in nobis affectum animi; Verùm supposito, aliquos nervos ad salivales glandulas pervenire, ipsasque, ut docet *Stenonius*, motu posse gaudere, dicendum est tale phænomenon ad glandularum motum salivalium spectare, ex illa enim visione, aut descriptione grati edulii fit motus in spiritibus animalibus, undè major pariter motus in glandulis salivalibus habetur, ex quo motu copiosus salivæ proventus per proprios ductus in os extillat, hinc movere salivam aiunt *Seneca in Epist.* 79. & *Persius in satyr.* 6., super quem locum ità scribit eruditus *Casaubonus: quando anima movetur appetitu aliquid edendi propter partium sympathiam statim saliva in ore nascitur, tanquam supplente pro sua virili natura defectum rei optatæ, quod etiam in aliis affectibus simili ratione potest observari;* præ libidinis etiam furore, & concubitûs desiderio, salivam in homine abundare, ac uberiùs effluere notavit *Lubinus in Juvenal. Satyr.* 9. hinc *Persius* cecinit,

Nec gluto sorbere salivam mercurialem;

Libidinis ergo impatientiam exprimit talis salivæ copia, qualis erat in Pathicis illis, qui ut refert *Martialis* Draucos, vel benè a Natura instructos in balneis nudos videntes, oculis devorabant; Imò habet fames vehementior imprimis sibi frequens hoc, ut uberiore, ac tenuiore saliva os scateat, quod evenire putat *Clariss. Johan. Bohn. Circ. anat. pag. mihi* 128. *pro-*

ſym. verò 8. a cauſa famem intendente, quia fluiditas hæc ſalivalis emergere videtur aquoſior ob nutritiarum molecularum depoſitionem, undè ſaliva uberiùs ad glandularum ejus colatoria permeat; & in os deponitur; Sic ubi aliquid grati olfacimus copiosè in os ſuſcitatur ſaliva, quia nervi paris vagi non tantùm propagines ad ductus, & ſalivales glandulas demittunt, ſed etiam aliquos ad nervos olfactorios, undè facto in hos influxu fortiore, augetur & ille in nervis paris vagi, quo ulterius fibrillarum contractione, ductus ſalivæ anguſtantur, & ſic ſalivam ipſam ejiciunt, ità explicante *Præſtantiſſ. Franciſco Zypæo Fundam. Med. part. 2. cap. 3. artic.* 12. Vomitu verò inſtante abundat pariter ſalivalis humor in ore, quia ventriculus, cum glandulis maxillaribus participationem habet ope ramorum nervi ſexti paris, continuando ſecundùm ſuam tunicam interiorem, cum ea, quæ in faucibus, & palato exiſtit, ac ſic ſympathicè contrahuntur, & liquorem ſuum eructant illæ glandulæ, eodem penè pacto, quo irritata Membrana, quæ reperitur in œſophagi principio vomitus ſuccedit; Cur autem glans plumbeus, ſive cerafi nucleus in ore detentus, ac rotatus ſitim ſedet, facilè colligitur ex linguæ motù, quia linguam movendo, ductus anguſtantur ſalivales, & ita latex ſalivalis exprimitur, undè copioſus emannans ſitim arcet.

Hæc verò de natura, & cauſis ſalivæ uſque adhuc dicta ſint ſatis; nunc ejus vaſa luſtremus.

CAPUT II.

De Ductibus Salivalibus, & de ſecretione Salivæ.

NON omnia apud priores meliora eſſe inquit *Tacitus lib.* 3. *Annal.* ſed noſtra quoque ætas multa laudis, & artium imitanda poſteris tulit

Laudamus veteres, ſed noſtris utimur annis.

Sapien-

Sapientiam ſibi ipſis adimere ſcribit *Lactantius lib. 2. divin. inſtit. cap. 8.* qui ſine ullo judicio majorum probant inventa, & ab aliis pecudum more ducuntur, nec quia nos illi temporibus anteceſſerunt, ſapientia quoque pariter anteceſſere; veterum enim opiniones parum exactas, ac rudes eſſe ait *Seneca*, undè optimè Poeta cecinit

Vilia ſunt nobis, quæcunque prioribus annis
Vidimus, & ſordet quidquid ſpectavimus olim.

Fatendum quidem reor in majorum noſtrorum ſcriptis non contemnenda extare fundamenta artis noſtræ, verùm omnia veteres ſciviſſe, & quæcumque præcipuè in Anatome obſervaſſe, nihilque nobis perpendendum reſtare nequeo concedere; multa enim adhuc reſtant in Microcoſmo, ſemperque reſtabunt videnda, quæ tamen à noſtris erunt ſperanda Nepotibus; quamvis enim plurima, qui ante nos fuere, ingenioſi, ac curioſi Naturæ ſcrutatores, ut *Hippocrates*, *Democritus*, *Ariſtoteles*, *Galenus*, & alii plures, egerint, non tamen, ut ait Romanæ Scholæ Princeps, omnia peregerunt, multumque ex veritatis inquiſitione etiam futuris relictum eſt, quod ſedula inveſtigatione è Naturæ abyſſo protrahi poteſt in lucem, undè *Hippocrates* ipſe hanc veritatem confirmans exclamavit, ſcribendo ad *Democritum; Ego ad medicinæ finem non perveni etiamſi jam ſenex ſim*, & GALENUS 14. *Meth. cap.* 17. *Plurima hodie inveniuntur, quæ apud majores noſtros non fuere inventa:* Eandem eſſe Philoſophorum, ac Anatomicorum rationem in peragratione microcoſmi inquiunt optimè *Celeberrimi Mangetus*, & *Clericus in Præfat. Bibl. Anat.*, quæ Geographorum, & Viatorum in itineribus terrarum orbis luſtrandi cauſa ſuſceptis; novas terras per intenta olim maria poſtrema aperuerunt ſæcula, & quantæ adhuc ſuperſunt ignotæ terræ? Multa viderunt recentiores in humano corpore ignota veteribus, at quam multa relicta ſunt poſterorum induſtriæ, quæ nos adhuc fugiunt! In Patria certè adhuc Hoſpites ſumus; At quemadmodum verè vaticinatus eſt, qui temporibus Neronis dixerat

Venient Annis
Secula seris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat Tellus, Tiphysque novos.
Detegat orbes, nec sit terris
Ultima Thule.

Ità sperandum est: In præsentiarum autem mihi sufficiat de novis ductibus salivalibus, & de secretione salivæ secundùm modernorum inventa disserere; quamobrem variè disputarunt Anatomici de origine salivalis humoris ora rigantis; Multi enim salivam à cerebro per occultas vias provenire dixerunt, alii à nervis, & succum esse nerveum putarunt; à rorifero quodam succo per lymphatica vasa eo destinata oriri salivam credidêre nonnulli: aliqui per chyliferos ductus advenire voluerunt; non pauci demùm illam à sanguine per proprias glandulas separari, & per proprios ductus in oris cavitatem demandari docuere: Ast qui per occultas vias salivam provenire contendunt, anatomes imperitos, se manifestè declarant, cùm hæc vasa, non occulta, sed aperta in ore consistant; quæ fuere quoque adnotata ab *eruditiss. Cælio Rhodigino lib. 3. antiq. lect. cap. 30.* sub his verbis; *in linguæ radice duo sunt orificia, quæ salivæ fontes dicuntur*; neque à nervis prodire dicendum est, cùm nemo, quod sciam, adhuc succum nerveum aspexerit; sectoque nervo talis non effluat liquor, quemadmodum expertus est *oculatiss. Graaf. de succ. pancr. cap. 2.* neque in nervis sint idoneæ cavitates ob transitum salivæ, cùm sanè hæc constet è particulis crassioribus, quam ut per angustissimos nervorum porulos pergat, per quos tantummodò spiritus animalis non verò saliva transire potest; imò addit *Clar. Diemerbroeck Anat. lib. 3.* minimum etiam liquorem visibilem in poros nervorum incidentem paralysim inducere; quarè nequeo me subscribere opinioni *Celeber. Malpighii cap. 3. de Cereb. cortic.*, scribentis hæc verba; *inter vasorum genus reponendas esse nerveas fibras, vulgatum illud indicare videtur his scilicet sectis copiosum quendam succum, ovi albumen referentem igneque concrescibilem emanare,*

nare, ut in secto brachii nervo observavi; hanc enim *Malpighii* sententiam, & experimentum *Graafii*, & aliorum, necnon rationes superiùs dictæ jam satis evertunt; succus autem ille observatus à *Malpighio* in nervo brachii secto nutritius succus non fuit, sed aqua, ut dicunt glarealis, vel articularis, qui est humor circà articulos, ad eorum humectationem, & lubricitatem subsistere solitus; de quo plura apud *Liemerbroeck. Anat. lib.* 3. *cap.* 11., optimè igitur in hac re *eruditiss. Sbaragli*, ait succum nerveum in mente hominum esse, sed non in natura; Nec magis autem saliva à lymphaticis vasis expectari posse asserit *Nuckius*, cùm hæc vasa à partibus lympham corversùs vehant, non verò e contrà; valvulæ enim in his ubique obstarent, præter quàm quod ligaturæ contrarium satis manifestè demonstrant; neque à chyliferis ductibus deduci potest salivalis aqua, quia chylifera vascula eo usque non excurrunt, & quia chylus, si eò deferretur ad majorem perfectionem deberet excoqui, sicut fit in mesenterii glandulis, non verò in alium minùs alimentarem, & solummodò fermentaceum salivalem humorem ibi immutari deberet; igitur à sanguine arterioso provenire est fatendum; omnes enim liquores in humano corpore, exceptis quibusdam stercoribus, ab illo proveniunt: Verùm antequam vasa salivalia describam, ac modum salivalis secretionis exponam opere pretium existimo, hìc primò respondere *Eruditiss. D. Theodoro Janssonio ab Almeleoveen* in suo libro cui titulus *Inventa novantiqua*, qui

Laudat præteritos, præsentes despicit annos,

ut loquar verbis *Corn. Galli eleg.* 1. laudi, & gloriæ Novatorum invidens, ut verbis utar *Illustriss. D. Ant. Mar. Salvini in eruditiss. sua* 2. *Acad. lect.*, & nimis fortassè indulgens Veterum autoritatibus, vel potiùs felicitatem, ac ingenii sui acumen ostentans, omnia penè inventa neotericorum, ut & vasa salivalia, antiqua esse documenta contendit; *Hippocratemque*, *Galenum*, *Avicennam*, aliosque veteris Medicinæ Proceres, omnia scivisse, recentioresque Physicos, Anatomicos, ac Medicos ab

illis mutatis verbis inventa sua mutuari, cui autori adhæret Famatiss. *Jo. Hieron. Sbaragli Bononiensis Medicus exercit. phys. anat. pag.* 92. scribendo; *vasorum salivalium notitiam vetustissimam esse; sicut & multarum aliarum rerum, quæ pro novis imponuntur, quamvis sæculis elapsis fuerint à viris præclarissimis cognitæ, & publici juris factæ, & solùm ab illis, qui ultimos libros, ultimosque Authores legunt, & adorant ignoratæ; quod pejus est calumniis, & contumeliis illos à quibus acceperunt gratis prosequuntur;* De salivalibus ergo vasibus sic ait *citatus* JANSONIUS; „Adest Galenus de usu part. lib. 9. cap 3. „loquens *per palati foramina*, & paulò ulteriùs *in palatum ceù in* „*os foraminibus desinentibus*; & lib. 11. cap. 1;. *continens jam in* „*se se meatuum cerebrum purgantium foramina*; sic iterum Gale„nus *quid igitur natura non ut palati os, ità, & capitis tenuibus* „*foraminibus, quasi cavernulis quibusdam pertudit*; quæ si justè „perpendantur verba, hisce Galenum illa foramina descripsisse „mihi facilè persuascro, & ut absolvam ità Oribasius *ad hoc* „*vinculum utrimque ex obliquis partibus ora vasorum, quæ sali-* „*vam excipientia dicuntur, invenies, in quæ descendere stylus pos-* „*set* nobis hæc abundè satisfaciunt, tribuat jam quicumque vo„luerit diligentiss. Warthono horum ductuum inventionem, „quod ad me, ego Galenum, Oribasium illos vidisse lubens ag„noscam; Hæc, & alia plura habet *clariss. Janssonius loc cit.* ut credere faciat vasorum salivalium inventionem antiquam fuisse; Quibus tamen omnibus ritè, & rectè examinatis, luce meridiana clarius patescet, aut circà structuram, aut situm Antiquos graviter erravisse; nam licet dixerint, duo ostia sub lingua conspici, attamen nimis latè hoc sumptum est, per hoc enim non ostenditur præcisus ostiorum locus, idemque est, ac si aliquis diceret, in duodeno est ostium pancreatici ductus, quis mortalium sciendi cupidus per hoc fidem concederet, tale ostium dari, nisi accurata demonstratione constaret ejusmodi ostium in duodeno inveniri; imò addo, adsunt viæ breves, quæ à ventriculo tendunt recta ad vesicam, ut patet ex acicula deglutita, & per urinas emissa sinè ulla noxa, quæ sanè per renes transire haud potest; ergo per hoc infertur, quod

quod viæ iſtæ clarè ſint demonſtratæ, quod tamen ſperandum ab oculatioribus Anatomicis; ſanè quod non, alioquin quod eſt tantummodò conjectura diceretur inventum; Deindè ſalivam excipientia non ſunt dicenda, quemadmodum facit *Oribaſius*, quandoquidem experimentis certis ſit manifeſtum, eadem oſtia magnam ſalivæ vim eructare, ex quibus ſanè conſtat in uſu partium aſſignando maximè antiquos erraviſſe, nec Lector ſalivæ fontes

Ex ipſis veterum poterit cognoſcere chartis.

Quatuor igitur jure meritò ſunt dicenda ſalivalium vaſorum genera, a quatuor pariter recentioribus Anatomicis adinventa; Primus in hac re glaciem fregit *Clariſſ. Warthonus*, qui *in ſua Adenographia cap.* 21. primum ſalivæ ductum detexit è glandula maxillari interna immediatè provenientem, præſente collega ſuo *celeber. Gliſſono*, qui ductus radices ſuas capillares in omnes glandulæ iſtius partes æqualiter ſpargit, & in aliquibus geminum ramum, in aliis plures ramulos emittit, anterior autem ramus mox ab egreſſu extrorsùm fertur versùs glandulam quandam minorem ſitam intra intimam maxillæ partem, & hanc glandulam majorem; eſtque diverſi generis, cineritii coloris, ſubſtantiæ compactioris, minuſque granulatæ, figuræ ovalis, quæ interno latere impreſſura lævi, & rotunda excavatur, è qua prodit vas peculiare, quod recta fertur, & in glandulam hanc maxillarem diſtribuitur (ſunt verba præciſa clariſs. Inventoris *Warthoni*) circà locum dictum; Poſterior ramus ſpatio trium, vel quatuor digitorum è glandula egreditur priuſquam cum anteriore caudice conjungitur; ſimul ac verò è glandulæ ſubſtantia prodiit, fertur ſub muſculo maxillari tereti, biventri, vel digaſtrico, qui eidem ramo, quaſi trochleæ vicem præſtat: Exindè reflectitur ferè ad glandulæ medium, ubi cum anteriori ramo deſcripto, & pluribus ramis eidem quaſi ſociis unitur, & indè canalis communis ex horum concurſu aliquantò auctior redditur; hinc canalis dictus recta anterius tendit, & à linguæ lateribus nimirum in inferio-

re

re ejus parte, cute, & pinguedine glandulosa tectus, ductu tredecim pollices longo provehitur, & inter gingivas in maxillæ extremitate, inter ipsam, & papillas quasdam compressas, & rigidas ei pertinaciter adhærentes in os aperitur, eidemque, quoties usus postulat humorem salivalem impertit. In Equo circà mediam linguæ longitudinem utrinque aliæ glandulæ conspicuæ in ductum salivalem sese exonerantes occurunt; & notat citatus *Warthonus* hanc glandulam, prout variatur in junioribus, & senioribus Animalibus, diversam servare sibimetipsi proportionem, diversam, inquit, & quodammodò contrariam illi, quam thymus in iisdem animalium ætatibus obtinet; nam quo juniùs est animal, eò minor hæc glandula, & major est thymus, & contrà, quò ætate grandius, nisi in extrema senectute eò major hæc glandula, & minor thymus.

Secundus aliorum vasorum salivæ inventor *Nicol. Stenonis* dicitur, eò quia præter dictos salivales *Warthoni* ductus adhuc alii duo utrinque unus Anno 1661. Mense Januario ut refert *Diemerbroeck*, à *Joh. van Horne in* publico Leidensi anatomico Theatro demonstrati fuerunt, quos ille tunc appellavit ductus Stenonios à *Nicolao Stenone* Dano, qui illi primus eos demonstraverat; in eorumque cognitionem casu inciderat, dum Amstelodami aliquandiù antè cum Hospite, & Præceptore suo *Gerado Blasio*, caput ovillum diligenter perlustraret, undè postmodum inter *Blasium*, ac *Stenonem* ortas esse lites ait *in sua Medic. defens. Eruditis. D. Ant. Franc. Bertini vir omni scientiarum genere instructus, ac Amicus meus semper colendus*, & primæ inventionis gloriolam editis libris sibi singulis vindicasse. Originem habent hæc vasa à maxima glandula ad radicem auris sita, quam *Stenonis* parotidem conglomeratam dicit, è qua dissecta multi ramuli conspiciuntur, & extra maxillam decurrunt ad centrum musculi buccinatoris, & sic terminant in oris cavitatem; observavit autem citatus inventor in his ductibus præter propriam tunicam varios nerveos funiculos medium ductum amplexantes.

Tertius vasorum salivalium adinventor extitit *Caspar Bartholinus*

tbolinus, qui Anno 1682. obſcuram novi ductus viam manifeſtavit, dum glandulam protulit ſublingualem ductu quodam peculiari ductui Warthonis adſito prodeuntem; ante autem illud tempus anno ſcilicet 1679. ſub præſidio *Aug. Quirini Rivini Lipſienſis* quidam Doctor poſt Diſſertationem medicam de Dyſpepſia, nonnulla corollaria addit in quibus diſtinctiſſimè de his vaſis, eorumque origine, decurſu, & orificiis loqutus eſt; quidquid autem de hac ſit lite, videant ipſi, credere interim mihi liceat *Caſp. Bartholinum Thomæ Filium*, utpotè experientiſſimum & diligentiſſimum Anatomicum ductum ſuum inveniſſe nihilo prorsùs audito priùs de illa Diſſertatione ſub præſidio *Auguſti Quirini Rivini* habita Lipſiæ Anno Chriſti 1679.

Sed neque tertius Arti Anatomicæ inventor ſalivalium vaſorum ſufficiebat; vel hic poſteà fuerit *Bartholinus*, aut ut alii dicunt *Rivinus*; Quartus enim occurrit *oculatiſſ.* nempe *Antonius Nuck*, qui alia duo vaſa ſalivæ, utrinque intrà orbitam cranii ſita detexit è pluribus ſurculis in unum truncum coeuntia ad ſecundum dentem molarem à poſterioribus numerando ſuperioris maxillæ, deſcendentia, ibique orificiis, in ſuprema utrimque gingivæ parte conſpicuis manifeſta, cujus inventi occaſionem narrat his verbis citatus Author. „ Cum „ antè tres circiter annos ductus ſalivales; tam ſuperiores, „ quam inferiores, ductus itidem lachrymales, & vas ex- „ cretorium naribus proprium examini meo ſubjicerem, „ tùm temporis in ſubjecto, quod præ manibus habe- „ bebam canino, Stenonianos ductus examinandi cauſa potiſ- „ ſimùm intentus; ecce præter expectationem, aliud oſtiolum, „ non niſi ad diſtantiam duarum, vel trium linearum mathe- „ maticarum à Stenoniano diſſitum, in altero ſe prodit latere, „ ſtylum immiſſum non niſi in ipſo principio admittens; incer- „ tus itaque viam ulteriorem variè exploro, modò ſursùm, „ modò deorsùm, mox iterum antrorsùm, & retrorsùm, tan- „ dem recta quaſi linea obliquè ſursùm tendere, ſtylumque „ ad latitudinem pollicis admittere obſervavi: Rei novitatem „ tamen non admirabar, & Naturam, ſit venia verbo, quæ „ in variis ludere ſolet, ludentem conſidero, minimè cogitans,

& ſine ea ſapores deficere ſcripſit *Zypæus Fund. med. part.* 2. *cap.* 3. *artic.* 12., hancque operationem ſalivæ per diſſolutionem ſalis alimentorum haberi vult *Clariſſ. Pomp. Saccus in Syſtem. med. cap.* 8. *ſect.* 1. Quapropter linguam ſalivario rore debere madere ait *Illuſtris. Lucas Tozzi in med. theor. cap. de guſt.*, quo ciborum ſalia exſolvantur, & faciliùs in ejuſdem papillas inſerantur, ac ſenſum pariant ſuavem, vel inſuavem prout linguæ adaptantur texturæ; hinc eſt quòd ipſe *Ariſtoteles lib.* 2 *de Anim.*, guſtum eſſe tactus ſpeciem ſentit, & hoc idem innuit *Archigenes* apud *Galenum*, ſaporem explicans nomine doloris; multum ergo contribuere dicendum ſenſui guſtus ſalivalem liquorem, imò tantæ ac talis eſſe neceſſitatis, ut pro varia ejus habitudine, affluxu, defectu, aut diſpoſitione, quævis aſſumpta alimenta, modò inſipida, modò ſapida, modò peregrini ſaporis appareant; modificatæ namque partes alimentorum a ſaliva juxtà ordinem naturæ ſe habente, tranſeunt ad papillulas nerveas, quæ in lingua, & præſertim ejus apice, numeroſiores ſunt, & ſe ſe in illas ſubtiliſſimè immittendo, ſpiritus animales diverſimodè exagitant, & afficiunt. quas nerveas linguæ papillas, ſeu fungulos, guſtûs eſſe inſtrumentum docuit *Academ. Piſanæ Decus Laurentius Bellini Med.*, *&* *Anatom. Clariſſ.*, *atque Dominus meus ſemper colendus*; *in cap.* 14. *de organ. guſtus*, quem formaliter conſiſtere, ait *Petrus Dionis in Anatom.*, in tremulis motibus, quos alimentorum ſalia excitant in ſpiritibus, dum nervos, in quibus continentur, feriunt; adeò ut ſalinæ particulæ ciborum, quæ ſalivalis humoris ope linguam tangunt, eminentias papillares feriendo undulationes ibi excitant, quæ eodem momento, ſpiritus afficiunt in nervis contentos, qui eaſdem deferunt ad corpora ſtriata, cum quibus continuitatem habent; hæc verò eas animæ repræſentant, quales exceperunt, atque ita guſtus tantummodò eſt tactus corporum papillarium, quæ conſtant ex extremitatibus nervorum linguæ, excipientium impreſſiones à corporibus ſapidis, quæ propriè ſunt alimentorum ſalia, à quibus eminentiæ illæ nerveæ afficiuntur; hinc *Clariſſ. Malpighius de ling.* ait, fuſa illa ſalia, ſalivæ commixta proprio ſe immiti pondere in papillas, vel ope aëris prementis;

delatus, vel à partium ambientium preſſione, vel à ſubſequentis ſanguinis protruſione ulteriùs impellitur, donec perveniat ad anguſtiſſimos glandularum canales, ubi poruli adſunt diverſæ figuræ, quorum aliqui, unius generis particulas, alii alterius generis ſunt apti ſuſcipere, undè ſalivalis liquor porulos ductuum ſalivalium ingreditur, lymphaticus autem ductus lymphaticos ſubit; reliqua verò maſſa, cujus particulæ ejuſmodi conditionis non tenent, per patentiores vias, venas ſcilicet tranſmittitur, non tamen quod ſit putandum, ſalivam, & lympham omnem tunc à ſanguine ſeparari nam mediante rapido ſanguinis mòtu, multum lymphatici, & ſalivalis humoris cruori remanere permixtum, & cum reliquo ſanguine cor versùs per venas tendere, ut ſic iterum circulando, nova ſalivæ materia glandulis poſſit communicari, dicendum eſt; Quod ut clarè pateat exhibet nobis experimentum apertiſſimum *Celebris Nuck*; ait enim, hoc ex eo conſtare, quod venarum glandulis ſalivalibus contiguarum ligatura, nobis copioſiorem affert ſalivæ ſecretionem, ſanguis enim tunc circulo impedito à ſanguine retrò fluente, plures, ac ferè omnes tali modo figuratas particulas deponit, in ſalivales ductus mittendas; Requiritur ergò legitima partium pororum, & particularum proportio ut ſalivæ ſeparatio procedat; ſanguis enim cùm conſtet, ex corpuſculis quantis, & figuratis, quæ per proportionata tantum foramina poſſunt tranſire, non autem per illa, quæ diverſa gaudent configuratione, hoc illudve fluidum in cruore contentum, vel excipietur, vel excludetur, juxtà diverſam figuram recipientis poroſitatis, & ingredientis particulæ; quod etiam docuit Clariſſ. *Jo. Bapt. Scaramuccius in Theor.* 16. idque manifeſtè jam conſtat ex obſervatione ſudoris, per cutis enim foramina, ſeu poroſitates ſudorem tantummodò, non reliquas ſanguinis partes, emanare conſpicimus, ſic pariter in hepate ſeparatur bilis, in renibus ſerum &c.

Antequam verò caput hoc de ſalivæ ductibus, & ſecretione claudam, nonnulla quæſita ſolvenda reſtant, *primò* nimirum, cur noctu talis ſecretio minor fiat? cùm tamen circulatio ſanguinis procedat, ac diù, *ſecundò*, quo tempore ſa-

livæ

livæ ſecretio copioſior fiat? *tertiò*, quantam ſalivæ quantitatem homo uno die ſecernat? *ultimò* autem, quarè ſaliva, cùm ex particulis ſalinis conſtet, ſalivalem, non impediat ſecretionem? Aſt ut ab ultimo hoc exordiar dubio, nimirum, cùm ſaliva modicam ſalis quantitatem in ſe contineat, quare iſti ſales ſuis non hærent aciculis, & obſtructionem non efficiant, & ſic impediant ſalivalem ſecretionem? cui pro me reſponderit *Nuckius* dicendo, materiam ſalinam optimè ſuo liquori miſceri, eodem modo quo videmus per carnium poros æquali facilitate aquam inſipidam, & ſalſam penetrare, cum tamen aliæ tincturæ non penetrent; Ad tertium verò, nimirum ad petitam quantitatem diurnam in humano corpore ſalivalis humoris, dico in viro adultæ ætatis, in ſtatu naturali duodecim horarum ſpatio uncias decem, aut libram unam integram ſalivæ ſecerni, cujus tamen ſalivalis humoris pars expuitur, & alia pars deglutiendo, ventriculo traditur, atque cum cibis miſcetur, ut ſuo loco videbimus; Ad ſecundum autem dubium, ſcilicet quo tempore major ſecretio ſalivæ fiat? notandum eſt ſecretionem talem copioſè fieri, cùm homo cibum ſumit, poſt cibum aſſumptum verò in minori copia; nocte quidem omninò non ceſſat ſalivalis proventus, licet minor evadat, pro raro tamen obſervavi aliquandò tantam, ac talem de nocte factam ſalivæ ſecretionem, ut dormienti moleſtiam ferret, ità quod fuerit neceſſe, ut ſubitaneo modo expergefactus ſuffocationi proximus exceptam ore ſalivam expueret; Ad primum deniquè propoſitum quæſitum, nempè, cur nocte naturaliter ſalivalis ſecretio ſit minor? hoc à variis dependere cauſis aſſero; cruoris enim motus tunc minor fit, ac tardior, & conſequenter ſecretio fit minor; inſuper ceſſante oris partium motu, ſalivæ exitus retardatur, & cùm animi motus, ut plurimùm tùm temporis ceſſent, ita & latex ſalivalis moram concipit: hæc verò de ductibus ſalivalibus, ac de ſalivæ ipſius ſecretione uſque adhuc, quantumvis ruditer dicta ſufficiant.

„ quod in oppoſito latere ſimile conſpiciendum foret oſtiolum;
„ in quod uti in priori, ubi ſtylum immitto, ad eandem etiam
„ diſtantiam ſubſiſtit ſtylus; interim ocupationes aliæ aliò me vo-
„ cabant; quapropter in inquiſitione horum; tùm temporis
„ ulterius non inſudavi, verum in proximè ſubſequenti ſubjec-
„ to canino, attentiore mente illa examini ſubjicienda æquum
„ duxi; in cane itaque majori, primo ſtatim intuitu, ductus
„ hujus oſculum in uno, & altero latere ſe prodit, haud abſi-
„ mili modo; ut in priori ſubjecto: ſtylum tamen paulò altiùs,
„ quàm quidem in priori, canis enim erat major, admittebat;
„ poſtmodum in aliis ſubjectis caninis horum oſculorum duc-
„ tuumque inventio adeò facilis fuit, ut primo ſtatim intuitu
„ illa apparuerint; ideòque neceſſum non habeo plurimis ſub-
„ jectis illud confirmare, nec etiam opus fuiſſe putabam, ocu-
„ latos adduxiſſe teſtes, cum ipſa autopſia, cuique curioſo ma-
„ nifeſtum eſſe poſſit; nec etiam primo inventionis tempore
„ aliis communicavi, quòd, uti ſæpius jam vidimus, aliorum
„ plumis ſuperbire plurimi ſoleant. Præter autem quatuor hæc vaſorum ſalivæ genera, nimirùm præter duo interiora *Warthoni*, quæ *à Pet. Dionis* inferiora vocantur, & duo exteriora majora *Stenonis* quæ à *cit. Dionis* ſuperiora dicuntur, atque duo alia juxtà Warthoniana ſub lingua aperta, & obſervata à *Bartholinò*, ac *Rivino*, ut diximus, necnon alia duo ultimo loco detecta à *Nuckio*, innumera minima reperiuntur in toto palato, faucibus &c. in quibus partibus innumeræ pariter ſunt glandulæ ſalivales, quæ vaſcula per compreſſionem facillimo demonſtrantur negotio; dum ſic ſcilicet per ea omnia, inquit præclariſſimus, & nunquam ſatis laudatus *D. Job. Jacob. Mangetus in Append. ad oper. Paul. Barbettæ*, liquoris ſalivalis in glandulis ſubjectis; undè producuntur, contenti, & expreſſi guttulæ emanantes conſpiciuntur, undè glandulas omnes, quæ oris cavitati ſalivam ſubminiſtrant, ejuſdem generis vaſa excretoria in os emittere docuit *Blancardus*, quam tamen humoris expreſſionem in os fieri per poros membranæ inveſtientis oris internas partes exiſtimant alii. Quomodo autem ſalivalis iſte liquor ſecernatur, nunc videndum reſtat, quia de re plures à

pluribus

pluribus Authoribus habentur sententiæ; antequam verò magis receptas opiniones de secretione salivæ exponam, cogitatum circa salivalem generationem *Michaëlis Doringii*, *Sennerto* communicatum, Lectori hic priùs exhibere non incongruum puto, utpotè quia curiosum inventum esse mihi videtur; coctionem igitur, ait ille, non quæ fit in ventriculo saltem, sed in omnibus corporis partibus elixationi respondere arbitror; elixationem verò destillationi, quæ per cucurbitam fit, similem esse reor, & ut in hacce sub cucurbita resolutæ rerum destillandarum partes subtiliores vaporum forma in impositum alembicum feruntur, in eoque in fluidam substantiam coagulantur; ità in elixatione; tàm quæ arte in culinis fit, quàm quæ à natura in animalium corporibus perficitur, idem quodammodò spectare fas est: Etenim in arte quidem coquinaria olla cucurbitam, operculum, alembicum? in animantibus verò ventriculus, pulmones, & reliquæ substratæ partes cucurbitam, caput alembicum perbellè repræsentant; Quandò igitur ventriculus ciborum concoctioni incumbit, eosque connata sua proprietate resolvit, ac in chylum convertit, evaporationes multas oriri, atque id, quod volatilius in eis existit, salisque volatilis subdulcis naturam participat, ipsis permisceri, hæcque invicem, vel in oris cavitate, vel cerebro ipso concrescere, ac humoris specie in faucibus cumulari, à vero non est alienum. Verùm enim verò relicta hac inaudita *Doringii* de saliva opinione, aliorum sententias de ejusdem secretione videamus. Nonnulli à facultate quadam salivatrice, vel à proprio glandularum salivalium temperamento hoc opus fieri in ore statuunt; Alii mediante quodam fermento hoc peragi putant, quod fermentum à succo nerveo deducunt, eò quod nervos plures glandulis illis se inserentes aspexerint; Multique à varia particularum, & porositatum proportione hanc operationem deducunt; Ego verò circà salivæ secretionem sentio, hanc salivares glandulas filtrare, & à sanguine separare; quemadmodum enim partes diversis à se invicem gaudent poris, ità quoque diversi generis liquores filtrant; hinc sanguis arteriosus, ex variæ figuræ particulis constans, in salivales glandulas

dela

dicis praxim exercentibus obſervatur; hinc rectè ſalivam extinguere ſitim ſcripſit nuper *in ſua erudita lectione Phyſiocritica de ſalivali hominis liquore Excellentiſſ. D. Joſeph Rocchi Florentinus Doctor egregius*; *quæ* lectio impreſſa videtur *in tom.* 4. *part.* 6. *lib. edit. Venetiis apud Albrizzi*, *cui titulus eſt Galeria di Minerva.*

Quartò, oris interiora, fauces, loquelæ organa, & œſophagum lubricat, & ità ſermonem vocemque facilitat, & licet commune aſſertum ſit, humidiora minus ſonare, adeò:ve ſonum habitare in ſicco, hinc & glottis moderata, & proportionata ſiccitate gaudens magis ſonat, quam causâ tuſſis, & raucedinis vitioſa lympha obſeſſa; undè in blæſitate humidum vitiosè excedens non ſinè cauſa accuſat Vedelius: Nihilominus tamen in humano corpore ità comparatum eſt, ut humido convenienti vocis inſtrumenta egere ſit opus, maximè quia ad linguæ volubilitatem, & aſſiduum motum in ſermocinando tam neceſſarium, ſalivalis humiditas requiritur, quibus enim arent fauces *Vox faucibus hæret*, nec illi ſinè maxima difficultate loqui poſſunt; hinc cantores ſæpè os ſibi abluunt emulſionibus, aliiſque liquoribus, imò etiam aqua, vel vino ſimplici, ut vocem edant clariorem; Egoque ſacrum Oratorem novi, qui ſermonem cum animi fervore vix pergere poterat, niſi pauliſper biberet; Advertendum tamen cum *Blaſio com. ad Vesling. cap.* 11 ſi nimium abundet viſcoſus, pinguis, ac tenax humor ſuper organa vocis, planè mutos fieri, & repentè voce privari, quæ rursùs redit abſumpta hac humiditate, quod fieri potuit in Filio Crœſi muto de quò *Herodotus*, & in Ægle ſamio Athleta muto, qui narrante *Valerio Maximo lib.* 1. indignatione accenſus vocalis evaſit, cum ei victoriæ, quam adeptus erat, titulus, & præmium eriperetur.

Quintò demùm in Ventriculo alimentorum aſſumptorum fermentationem promovet; imò primarium eorum fermentum exiſtit, ut innui quoque in primo capite, ubi de natura ſalivæ ſermonem habui, quamobrem optimè aſſerit *Doctiſſimus Vir magni Parentis non minor filius Franciſcus Maria Nigriſolius Medicus noſter Ferrarienſis præſtantiſſ. in not.*, *& obſ. ad Jo. Corn Weber*

liq. stypt., masticatione præparari cibos ad meliorem in ventriculo coctionem, cùm enim hæc sit fermentatio, nec ista ritè fieri possit, nisi fermentanda sint benè priùs comminuta, & humido salivali permixta, sic necessarius erit salivæ proventus in alimenta, adeòque optimus ejus usus; Chylificationis autem in ore ponit exordium humor hic, salivalis, multumque illi, prodesse docuit *Medicorum maximus Ludovicus Testi Amicus meus singularis in Def. Aer. Venet. prop.* 1. *cap.* 2., cùm participet de natura fermenti quod in ventriculo reperitur; habet enim particulas quasdam salino-volatiles, quæ faciliter chylum efficiunt; ideòque bolus panis masticati soli expositus chylescit notante *Zypæo*, & reliquiæ ciborum in dentium intercapedinibus remansæ per salivam chylificantur advertente *Sapientiss. Luc. Tozzi Amico meo semp. recolendo Comment. Aphorism. Hippocr. lib.* 2. *Aphor.* 11. quod etiam cognovisse *Avicennam* colligitur ex *lib.* 1. *fen.* 1. *doctr.* 4. *cap.* 2. Hinc duo fermenta ad chylificationem requiri dixit egregiè Vedelius, extraneum nempè, & ventriculi domesticum: extraneum est, quod extrà ventriculum, ad eum defertur, ut saliva; domesticum verò est succus à glandulis in ipso ventriculo positis præparatus, quæ duo fermenta similia sunt, eandemque habent essentiam, & qualitatem, quia eadem à sanguine arterioso origo est, glandulæ tam unum, quam alterum secernunt, & finis utriusque est idem; imò addit *citatus Vedelius in Physiolog. reform.* talem esse acorem in fermento ventriculi, qualis est in saliva, lenem enim existere, & insipidum ait, ad sensum, acido-salinum verò in recessu; nam si acidum esset explicitè potiùs præcipitaret nec quadraret concoctionis, & chylificationis negotio; licet verò in longa abstinentia, aliquando liquor hic fermentaceus Ventriculi ascendat per œsophagum in oris cavum, ibique à gustus sensu judicetur acidus, per hoc tamen dici non debet, illum sua propria natura acidum esse; adsunt enim glandulæ plurimæ miliares in Ventriculo, non alio fine fabrefactæ à Natura, nisi ad secretionem liquidi ciborum fermentatoris quæ glandulæ in longa abstinentia, & jejunio, corrugatis plicis Ventriculi, minus liquoris secernunt, & consequenter liquidum fermentativum jam secretum, & in cavo ventriculi otiosè habitans

bitans

bitans aciditatem contrahit ad acrimoniam majorem inclinando, ſicque pungendo, & irritando fibras Ventriculi, ad appetendum magis occaſionem largitur, & famem excitat; quamobrem ex ſalino ſulphureis particulis, tam ſalivæ, quàm ſucci Ventriculo proprii, fermentationem ciborum fieri judicamus; cùm prima emotio ſit à ſulphure, ſed primaria acrimonia à ſale, ſulphur enim diſſolvit ſalem, eumque ad fuſionem deducit; hic ſolutus, & attenuatus acrimonia ſua omnes alimentorum particulas corrodit, pervadit, atque diſſolvit, quæ operatio fermentatio dicitur, ſine qua homo vivere nequit, & qua debili, ac vitiata homo miſerè vivit; undè optimè docet *Diemerbroeck Anatom. lib.* 1. *cap.* 17. chylificantem operationem adjuvari à ſaliva, quæ deſuper ab ore fluit in ventriculum; quo circa *Job.* ait, *ut glutiam ſalivam meam*, illam enim fermentacea donari virtute demonſtravi in cap. 1. Dixi ſuperiùs, ſalivam in Ventriculo promovere ciborum fermentationem, & licet per conſuetudinem, multum ſalivæ ab ore ſputi nomine projiciamus, attamen plus alimentis commixtum, vel ſine his ad ventriculum homine haud cogitante traditur; ſic, & bruta cùm nihil expuendo rejiciant, omnem ſalivam deglutire videntur; obſervandum tamen, ad hoc, ut talem edat operationem, ſalivam, nec nimis craſſam eſſe debere, nec nimis aquoſam, tunc enim, nec alimenta macerare valet, nec eorum fermentationem procurare, eò quod ejus ſpiritus, & ſalia, vel implicentur liquori nimium craſſo, vel obruantur nimia phlegmatis affluentia: De hac verò ſalivæ neceſſitate, ac ciborum in ventriculo fermentatione, plura cupienti dabit *illuſtris ille Romanæ Sapientiæ Anatomicus Alexander Paſcoli Peruſinus Amicus meus ſemper colendus in ſua Anatom. par.* 1. *lib.* 2. *cap.* 10. imò talis neceſſitatis ad chylificationem peragendam eſſe ſalivam volunt aliqui, ut ſalivalem oris ſolum humorem agnoſcant pro fermento ventriculi; Hactenùs verò dicta de uſibus ſalivæ ſint ſatis.

CAPUT IV.

De Salivæ proprietatibus, ac virtutibus.

USIBUS, ac necessitate salivæ in corporis humani œconomia pro viribus delibatis in capite antecedenti, nunc petit ordo propositus, ut nonnulla colligam in præsenti capite circà salivæ humanæ virtutes medicas, atque proprietates, quibus scilicet scatens salivalis humor, modò aliquas morbosas tollit affectiones, modò ad varios à variis adhibetur usus, ut sic Medicorum non tantum, & Anatomicorum, sed Curiosorum quoque obtemperem genio, salivam enim humanam ad plures ægritudines remedium esse ait *Calcagninus* noster quantum commendatus à *Gyraldo*, tantum fœdatus à *Jovio*.

Hominis itaque saliva contrà serpentes eorumque morsus valet, si *Pierio Valeriano*, & *P. Zacchiæ* credamus; hinc *Aristoteles de hist. Animal.* ait *adversatur plurimis eorum hominis saliva*, plurimis verò inquit, non quia verùm non sit in cunctis, sed quia nondum de omnibus constaret, ut notat *Vossius de Idolatr. gentil. lib.* 4. Utcumque hoc est saltem omnibus hoc præsidii datum *Plin. lib.* 7. *& tamen omnibus contrà serpentes inest venenum, feruntque ictu salivæ, ut ferventis aquæ fugere contactu*; hanc salivæ vim agnoscit quoquè *Galenus*, & *Scaliger*, quam tamen negare videtur *Severinus de viper. cap.* 15. Ast imprimis intelligenda illa hominis jejuni, quæ si in serpentem ceciderit fugere jam dixi, velut ad contactum aquæ ferventis; quod si in rictum ejus incidat etiam mori ab *Ophilio* traditum est, indéque *Plinio hist. lib.* 28. *cap.* 4. ac similiter *in lib.*4. *Poëta* Physicus cecinit

Est utique, ut serpens hominis qua tacta salivis
Disperit, ac se mandendo conficit ipsa.

Etiam morsus à Serpente, si confestim salivam illeveris vulneri, cohibebis venenum, ne ultrà se diffundet, hinc egregius ille Bellorum civilium descriptor *Lucanus in lib.* 9. ait

Nam

Nam primùm tacta designat membra saliva
Quæ cohibet virus, retinetque in vulnere pestem.

hoc remedio soliti etiam fuerunt uti *Ophiogenes in Hellesponto* circà Parium, de quibus *Varro*, *Plinio* teste; scripsit, suo etiam tempore fuisse istic paucos eorum, *quorum salivæ contrà ictus serpentum medeantur*, ac colligo indè, salivâ prius imbuere manus solitos fuisse, quandò ut ibidem ex *Cratete Pergameno* refertur, *serpentum ictus contactu levare solent*, & *manu imposita venena extrahere corpori.* Admiratur autem *Jo. Bapt. Sitonus Miscel. tract.* 20. hanc vim humanæ salivæ contrà serpentes, aitque, hoc fieri ob dissimilitudinem formalem, & specificam, qualis, & quanta est inter unum, & alia. Perscrutantes verò alii Philosophi causam, dixere, hoc fieri ob magnam inter utrumque animal contrarietatem (sunt verba *Pierii Valeriani lib.* 14. *hieroglyph.*) serpens siquidem frigidæ, & siccæ est temperaturæ, homo autem calidæ, & humidæ, hinc alterum alterius, visu, tactuque exhorrescere, humanoque sputo tactum anguem æquè fugere, ac si ferventem in aquam incidisset, id si penetrarit in fauces extingui; quod verò aiunt pollere ad hoc jejunioris hominis salivam, sciendum, & ab jejunio quoquè morsum esse pestilentem; hinc fortis operationis esse illam salivam, quæ est famelici, & jejuni scribit *Grebnerus in Med. vet. rest. cap.* 4., imò ipse addit, se absque incantatione à sola hominis saliva occisum vidisse scorpium, idque celeriter à saliva esurientis, ac sitientis, tardè autem ab ea illorum, qui cibo, potuque fuerant impleti, quod idem legitur apud *Galenum*, & *Aldrovandum de insect. lib.* 5., insuper cujusque viri salivam, viperæ, scorpioni, ac venenatis omnibus exitialem esse non tacuit *in Theriac. Nicander*, cum quò sentiunt *Plinius*, *Leu. Lemnius*, & *Casp. à Reies in camp. Elys. jucund. quæst. n.* 24. Hinc Venatores Serpentum, eos captos, illicò saliva perfundi scribit *Aldrovandus de insect. lib.* 1.; cujus contactu villescere, & violentiam veneni deponere creduntur, de hac autem re audiendus *Marc. Aurel. Severinus de Vipera*, scribens sequutus *Ælianum*, quod si viperæ collum summa cautione contineas, in osque

illius diductum expuas, sputum in ejus ventrem delatum tantæ ei perniciei est, ut indè vipera contabescat; Alia per *Matthiolum* est observatio, quam lib. 6. notavit, viperas, capite per venatorem saliva persuso, nec manibus contactas adhuc non parum villescere, ac veneni feritatem perdere; Privilegium autem hoc antipharmacæ salivæ tribuerunt multi Psyllis, aut his, qui carnes viperinas esitaverint, nihilominus tamen, omnes uno ore prædicarunt prerogativam hanc hominibus fuisse à D. O. M. inditam, non Marsorum, & Psyllorum privatam; & sicut serpentes conterit humana saliva, sic, & ipsorum venena pariter fugat, ut monet *Cardanus lib.* 2. *de Venen.*, cui adstipulantur *Franc. Valesius in Sacr. Philosophia*, *Ferd. Ponzetus lib.* 1. *de Venen.*, & *Petr. Joh. Faber Myroth. lib.* 1.: At de salivæ vi contra serpentes jam satis.

De *Vespasiano* narrat *Suetonius*, eum quendam è plebe lumine orbatum propria saliva applicita, luci restituisse, cujus rei fides sit penes citatum *Suetonium*, ac *Tacitum*; quod ad me firmissimè autem credo Jesum Christum, Redemptorem nostrum, non tantum Mutum, tangendo linguam, & aures saliva sua, de quò *D. Marcus cap.* 7. sed coecum. cujus meminit *D. Joannes cap.* 9., oculorum foveas tangendo luto confecto ex pulvere, & sua propria saliva, in integrum sanitati miraculosè restituisse.

Nutrices puellorum lichenas saliva curant, parùm nempè ea digitum rigantes, ac indè cutem affectam confricantes, idquè faciunt subindè, tanto scilicet intervallo, dum salivæ vires in lichene perdurent, & nondum sint extinctæ, ipsamque salivam ob suam subtilem, & attenuantem naturam tumores discutere ait *Cornelius Hogbelande*. Triticum mandentes Rustici aliqui, illud trituratum, ac saliva permixtum ex ore trahunt, atque furunculis imponunt, celeriter eos digerendo, ac concoquendo, ut advertit *David. Grebnerus loc. sup. cit.* Salivam contrà cancrum mammarum utilem esse docet *Paul. Ammannus med. critic. cap.* 37., illamque vi cosmetica pollere tradidi ego *in mea Zoologia part.* 1. *cap.* 23., & in ulceribus prodesse scribit *Jo. Schröderus.*

Jeju-

Jejuni, ac sani hominis salivam illitam herpetem curare ait incomparabilis *D. Lucas Schröeckius addit. ad Helwig. obser.* 38., hocque facere scribit: per hoc, quod *Tachenius in Hippocr. chim.* latens in ea agnoscat alcali, acido istius morbi contrarium, quod ipsius vim pungentem infringit, atque absorbet, undè legitur apud *Lev. Lemnium de occult. nat. mir.* salivam jejuni hominis, mentagram, impetiginem, Variolas, serpiginem, omnisque generis pustulas abstergere, & si cui parti corporis virulentæ bestiolæ insederint, crabrones, Scarabei, bufones, araneæ, tùm aliæ, quæ suo contactu, tumores dolorificos, atque inflammatorios inferunt, illius salivalis liquoris confricatione, omnes illæ pravæ affectiones discutiuntur, quod idem *Ant. Mizaldus* confirmat. In oculorum morbis valere aiunt *Vedelius in Miscel. A. N. C. dec.* 2. *ann.* 6., & *Henric. Salmuth comm. in Pancirol rer. deperd.* & tubercula ex tuberantium hæmorrhoidum salivæ jejuni ægri ipsius inunctione fuisse coercita in eodem loco fatetur *cit. Vedelius;* De vulnere pariter oculi saliva humana curato in puero 12. annor. expertus notat *in Miscel. Acad. Curios decur.* 2. *Ann.* 3. *Excellentiss. Jac. Aug.* Hunerwolfius, & salivam in quà sal dissolutum, ad glutinanda vulnera comendat *Veslingius obser.* 13.

In parte arthritide affecta contrà novos insultus munienda, saliva infricata manè commendatur à *Franc. de Le Boë Sylvio lib.* 1. *prax. medic.*, quia, ait ille temperat utrumque acre, & roborat partes. Ganglia, seù nodos in carpo existentes frequenti salivali frictione, absque aliorum usu medicamentorum curavit *Chalmeteus*, ut ipse refert in *Enchirid. Chirurg. lib.* 1.

Se notasse scribit *Maidalchinus in* suo libro, cui titulus De lizie historiche; Rusticum in Apulia contrà febres, & venena usum fuisse saliva aquæ commixta, & armentis quoquè morbosis, & canibus rabidis aspersam salutem intulisse. Curiosum quidem remedium ad menstrua evocanda docetur à *Clariss. Petro Romelio in Misc. Ac. Nat. Cur. An.* 8. *dec.* 2. *obs.* 181., ait enim, si Virgo, vel Mulier menses suppressos pristino fluori restituere, seque ab indè promanantibus, & pullulantibus valdè molestis,

molestis, ne dicam periculosis symptomatibus liberam cupiat, Emmenagoga tamen, sivè medicamenta quæcumque fluxum lunarem ciere solita respuat, illa missis aliis, cibum aliquem duriorem, vel saltim panem, à virgine, vel muliere reipsa tùm menstrua patiente præmansum, & masticatum, probèque saliva menstruatæ imbutum, & madidum ex ore illius immediatè ore suo proprio accipiat, & extemplò quasi voti sui compos fiet, mensesque ritè denuò fluere incipient; nec omni prorsùs ratione destitutum esse videtur, hoc sit venia nomini, Euporiston, quia cibus, vel panis probè masticatus salivaque menstruatæ copiosè subactus, ori, salivæ, & fermento ventriculi ægrotantis communicatus, & commixtus particulis suis salinis, & fermentativis facillimè, etiam magneticè orgasmum aliquem, & sanguinis fermentationem, indèque obstructiones deopillantem, motum concitare potest, Symbolum suum etiam conferre hic poterit in corpore, & mente ab inconsueta hac cibatione, & ut mihi videtur non sinè aliqua horroris nota, excitata alteratio; Verendum tamen, ne si curatio per fœminam minus bona valetudine præditam, & morbosam instituatur, simul etiam morbosum miasma, & principium alteri, curam sustinenti per transplantationem communicetur, Charybdimque vitans in Scyllam incidat, seròque cum Phrygibus sapere discat. Ad tollendas cicatrices propriam salivam affricari jubet *Platerus*. Daucum salivali menstruo madefactum uteri strangulatum juvare asserit *Mullerus*. Ammoniacum à Matre jejuna masticatum, & in puelli oculo albugine laborantis immissum optimum esse ait *Petr. Bayrus*, imò livorem sub oculis à percussione factum emendare Cyminum probè masticatum, & impositum docet *Daniel Becherus*; Quin, & cyminum quoque sic masticatum contrà culices valere ait *Sangallo*.

Salivam robur afferre infantibus inquit *Matthiolus in 2. lib. Dioscorid.*, cùm puerorum corporibus mollibus panem ori imponunt Nutrices ore proprio priùs commansum, sic enim masticata alimenta facillimè digerunt; observandum tamen, nutrices sanas esse debere in hoc casu, nam morbum à saliva nutricis inductum notavit *Sam. Ledelius Misc. Ac. Nat. Cur. An. 6. dec. 2. observ.*

observ. 62 in puero vegeto, & sano, qui derepentè correptus est singultu, calore, vigiliis, inquietudine, & crebra sternutatione; ac inquisita causa, hæc fuit Vetula quartanaria pulmentum infanti subministrans, quæ priù ori proprio ingesserat, & singulum præbium degustarat, dein ori infantis immiserat fermento febrili inquinatum; tutiùs ergo est, ut sanæ Matres prægustent infantum cibos, eisque ministrent, potiùs quam hoc faciant Vetulæ edentulæ, quæ hircum olent, & mephitim spirant.

Si intra aurem vermis devenerit, accipi salivam propriam, & eà aurem inungi vult *Poppius in Thes. med.*, & ità aut morietur vermis, aut egriedietur; Ad vesicæ calculum, & renum pellendum componitur emplastrum ex saliva, & Bdellio à multis commendatum Contrà convulsionem salivam hominis applicitam laudat *Franciscus Joel Pract. lib.* 1. Ad prohibendum nè crescant capilli refert citatus *Becherus* fumi ferri rubiginem, testas marinas ustas, & cum saliva permixtas adhiberi. Optimam à contagiosis morbis præservationem, salivæ esse expuitionem monet *Clariss. D. Jo. Jacob. Wencesl. Dobrzensky de Negroponte*, imò pestis præservativum optimum esse ait non deglutire salivam, maximè si cum pestiferis agatur, ut faciunt Medici, Chirurgi, omnesque alii, qui peste affectis appropinquant: Ego verò Medicos omnes hortor, ut quandò conversantur cum ægrotis qualicumque morbo affectis, nunquam, quamdiù intrà sphæram vicinitatis talium morantur, salivam deglutiant, sed semper eandem expuant, quicumque enim homo sanus ab homine infirmo facillimè per salivam infici potest, nam ab ægris tam per halitum, quam per excretionem sensibilem, & insensibilem, emittuntur particulæ, miasmata, seù effluvia apta ad inficiendum aërem ambientem, undè cubicula infirmorum communiter quodammodò fœtent, ut & Xenodochia; Medicus igitur loca talibus effluviis infecta intrans, infectum aërem in suum corpus attrahit, & sic præsertim salivam inficit, & dum ægrum invisit, & loquitur inadvertenter salivam deglutit, quæ deglutita chylum, ex quo sanguis conficitur coinquinat, à quo morbus, imò mors ipsa causari potest: his de causis putat *Celeberrimus* GEORG. BAGLIVUS *in Romano Archi-Lyceo Professor*

„ *fessor Medicinæ sapientissimus*, atque *Amicus meus semper colendus*,
„ morbos epidemicos, & contagiosos mediante saliva ab infecto
„ aëre conspurcata communicari, cui pariter experientia suffra-
„ gatur, nam in hujusmodi affectibus ex contagione, ægro-
„ tantes statim, atque primo conqueri incipiunt de nausea, sa-
„ pore linguæ mutato, & ad vomitum propensione, primaque
„ contagiosorum malorum symptomata circa ventriculum, &
„ hypochondria, per anxietates, vomitus, cardialgias, calores
„ viscerum &c. manifestantur & quoniam eadem est tunica,
„ quæ os, œsophagum, & ventriculum ex interna parte in-
„ vestit, præter salivam, illa etiam summoperè facit, ut magnus
„ sit consensus linguam inter, & ventriculum, ipsorumque mor-
„ bi, & morborum causæ facilè, & ad invicem mutentur, quarè
„ illi, qui pestilentium curationi inserviunt, si velint esse à con-
„ tagio immunes, procurent quantum possunt, ut nunquam sa-
„ livam deglutiant, cum qua morbosi, ac peregrini sales in-
„ fecti aëris intimè mixti in ventriculo vires suas explicant, &
„ morbum necessariò inducunt; De hac autem re legi meretur
ab omnibus Practicis erudita *observatio* 170. *Anni* 9., *&* 10. *primæ Decuriæ Miscellan. Acad. Leopold. Imperial. Nat. Curiosorum.*

Saliva tandem Microcosmi admirando naturæ miraculo Mercurius figitur, quo sic extincto in casibus variis utuntur Medici, ut contrà Scabiem *Mesues*, contrà Scophulas *Hildanus*. adversùs Morphoicam faciem cum levi tumore, & pustulis *Crato*, ad luem veneream *Roder. Fonseca*; quin & ad Alchymiam quoque salivam hominis facere ait *Jo. Baptista Birellus* Orichalcum enim fulgidum, aurique instar reddit ope salivæ, modo sequenti; Salem ammoniacum cum saliva conterit, & exactè permiscet, ut fiat linimentum, quo perungit vasa ex orichalco confecta, & prunis ferventibus imposita reficcat, denique abstergit, & pannis lineis perfricat, & unum, alterumque Alchymicum se vidisse ait *Clariss. D. Ambros. Stegmanus Medicus Islebiensis præstantiss.*, *&* *Acad. Curios. Lumen*, qui menstruum, vel solvens catholicum ex saliva sibi promittunt, qua cum non solum sanguinem humanum in famosum Philosophorum lapidem mutare, sed, & quævis metalla radicaliter solvere putant; ista verò

verò somnia, ac Alchymistarum vanitates, quilibet homo prudens meritò ridet; Audit quidem saliva, citatus scribit Doctor, menstruum universale microcosmicum, utpotè quæ particulis suis salinis spirituosis sulphureis a calore vitali in actum deductis nihil indissolutum mittit, quod proportionatum est corpori, ut facilè hinc alimenta fermententur, digerantur, & faciliùs concoquantur; Insuper quòd aurum, cum rutilante eximio nostro sanguine videatur sympathiam indicare, analogiam potius, quam veritatem physicam sapit; Lubens etiam, concedit ipse Auctor, quòd saliva ob sal Volatile, seu mercurificans, quod vocant, & sulphur suum viscosum in liquorem rubicundum verti possit; num verò menstruum universale metalla solvens ex saliva sit sperandum, credat quis velit, cras ego, hodie non; cum saliva; experientia teste, nec sufficit mercurium vivum mortificare, quia solummodò viscositate sua illius particulas disgregat, exutus enim mercurius salivali humido totus in se redit, & vivus exurgit: Ast si sani hominis saliva ad multa percipitur efficax; quid de his statui debet, qui Elephantiasi, Hectica, Scorbuto, Lepra, Morbo Neapolitano, aliisque contagiosis affectibus sunt contaminati; equidem novit *Levin. Lemnius de occ. nat. mirac.*, plures qui pustulas, & exanthemata contraxerunt admotis solummodò ori cyathis, quibus infectorum adhæserat saliva, hinc ego Ægrorum domesticos moneo, ut abstineant ab usu vasorum, cochlearium, poculorum, nitellarum, patinarum, strophiolorum, phialarum &c. quibus ægroti utuntur; hæc verò pauca, ac incomptè exposita sint satis de proprietatibus, ac virtutibus humanæ salivæ.

CAPUT V.

De Morbis salivæ, ac de Mercuriali salivatione.

SALIVAM rectè constitutam nostræ sanitati maximè conducere optimè ait *in sua Prax. med. Jo. Bernard. Gladbackius*,

 eam

eam enim fovet, tuetur, optimique fermenti officio fungitur; si verò præternaturalis effecta sit, pessimos effectus in œconomia animali dissеminat, sicut igitur, dum in naturæ statu existit, quamplures optimos effectus in solvendis digerendisque humoribus parit, ut indè principalem locum inter omnia corporis humani menstrua meruerit ità è contrà dum ab illo statu recedit, morbosis infecta particulis, est morborum plurimorum origo; hinc modò fit salsa, magis, quam par est, modò amara, nunc acida, nunc dulcis, modò verminosa, nunc mutat colorem, nunc excedit in copia, nunc minuitur in quantitate; De præcipuis ergo salivalis hujusce liquoris affectionibus à Practicis observatis nonnulla in præsenti capite dicamus.

Immoderata, & frequens salivæ excretio ptyalismus nuncupatur à Medicis, & à *Sennerto* definitur crebra, & involuntaria sine tussi, & screatu expuitio à nimia salivæ copia proveniens; & etsi enim ex mala consuetudine quasi nonnulli hanc expuitionem familiarem sibi reddant, dum inter loquendum, ac perorandum toties, quoties sententiam absolverunt, expuunt, & ex medicaminum sputum provocantium usu quoquè hoc provenire potest, tamen de ea hic non est sermo, sed de præternaturali, cum objectum præternaturam, seu saliva copiosior ad expuendum invitat; hinc summoperè decipi, ait *Clariss. ætatis* „ *nostræ decus* BAGLIVUS, illos, qui salivam pro inutili ex- „ cremento habentes ferè continuò spuunt, & ità magno cum „ vitæ discrimine ventriculum hoc naturali, & maximo necessa- „ rio sapone privant quo non solum ejusdem sordes mundantur, „ & diluuntur; verum quamplurimæ ipsius plicæ blanda salivæ „ salsedine confirmantur, & in debito tono, sivè necessaria cris- „ patura contractioneque continentur, lymphæ gastricæ fermen- „ tativæ sales acuuntur, & excitantur, aliique plures effectus op- „ timi a deficienti saliva producuntur, ut non mirer si tales „ homines siccitate laborent, imò etiam pallore vultûs, & uri- „ næ cruditate, quorum nonnulla vidi in Puella propè subur- „ ram, in Presbytero juvene ad forum piscium, & in aliis, „ hoc tamen intelligendum velim de saliva sanorum, non autem

„ tem ſi ſcorbutica, gallica, aut ſimili lue laboraverint ægrotan-
„ tes, in quo caſu, quoniam ipſa ſaliva morboſa eſt, ſi fre-
„ quenti ſputatione nimium eliciatur, ad ſalutem potius ipſo-
„ rum erit, quam ad perniciem.

Ptyaliſmus dicitur à nonnullis ſalivatio; quæ tamen dupliciter conſiderari poteſt, uno modo videlicet pathologicè, ut in noſtro hoc caſu, altero vero modo Therapeuticè, & eſt remedii genus, quando nempè virtute alicujus medicaminis ſalivæ affluxus ad os promovetur, inter quæ medicamenta pyrethrum propterea herbam ſalivarem nuncupant aliqui teſte *Rhodio ad Scribon.* imprimis cura per ſalivationem inunctione mercurii in gallica lue à nonnullis laudari ſolet, quamvis periculo non carere monuerit *Hildanus* præſertim in Arthriticis; de qua mercuriali ſalivatione etiam nonnulla in hujus capitis fine dicemus.

Duplex autem quoquè eſt pathologica Salivatio, alia nempè eſſentialis, alia ſymptomatica, & accidentalis; Eſſentialem definio per crebram ſputationem à copioſa ſalivalium glandularum humiditate ortam, ductuſque ſalivales patentiores reddentem: Fit iſte morbus ſecundum *Sennertum*, alioſque veteris Medicinæ Proceres „ dum pituitoſus humor à capite ad os, &
„ fauces defluens ſalivæ ſe commiſcet, eamque auget, atque
„ tunc ptyaliſmi, & catharrhi eadem generatio, & cauſa eſt,
„ & ſolet ptyaliſmus, & catarrhus nonnunquam epidemius eſſe,
„ id quod Anno 1565. accidiſſe refert *Foreſtus*, eadem de cau-
„ ſa cum columellæ laxatione plerumque ſputatio multa con-
„ juncta eſt; Accidit eadem in inflammatione, & ulceribus o-
„ ris; deindè, dum ex ventriculo humidiore, & pituita abun-
„ dante ea ſurſùm in os exurgit, ſputoque ſe miſcet, quod
„ manè ſeù jejuno ventriculo accidere ſolet, idque ſæpè poſt
„ morbos chronicos accidit ventriculo debilitato, & non rectè
„ concoquente; neque tamen ſemper primario è ventriculo
„ aquoſa illa pituita ad os confluit, ſed nonnunquam ex inte-
„ ſtinis, ut in vermibus accidit, nonnunquam ex liene, undè
„ lienoſi, & ſcorbutici Sputatores, & ſalivatores ſunt. Juxta verò Neotericos Ptyaliſmus ortum habet à copioſa glandula-

rum salivalium humiditate, & excedente, ductusque salivales patentiores reddente; sicque saliva plus æquo per os excernitur; de hac salivatione morbosa longè clariùs distinctiusque hoc tempore nos pronunciare posse ait Sylvius de le Boë, quam olim, postquam non tantum viæ, vasaque salivam in os deferentia innotuerunt Anatomicis, non ità pridem, verum partes quoquè in quibus præparatur eadem, vel secernitur à sanguine, glandulæ puta, & quidem non conglobatæ, ad quas, & à quibus feruntur vasa lymphatica, verum conglomeratæ, viis certis, & ductibus, per quos in cavitatem determinatam suos liquores corpori utiles effundunt, donatæ: Quemadmodùm igitur in statu hominis naturali, & sano defertur saliva sola ex glandulis maxillaribus conglomeratis in os, ita non rarò in statu ejusdem præternaturali, defertur una cum eadem saliva humor, vel pituitosus, & viscidus, vel serosus, ac tenuis. Quod ad diagnosim spectat morbus iste per se notus est, & qui tali affectione laborant coguntur sinè tussi, ob salivæ copiam assiduè expuere, quod si saliva copiosa excernatur post cibum, indicat ventriculum malè affici, & alimentum corrumpi teste *Sennerto*; De curiosa salvatione morbosa deglutitionem liquidorum tantum prohibente meminit *Car. Raygerus Misc. A. N. C. dec.* 1. *An.* 4. *&* 5. *obs.* 10. in quodam Senatore, qui solida facillimè deglutiebat, liquida verò neutiquam, ità ut sitim intensam, absque tamen calore febrili, nunquam potuerit potu restinguere, sed aquam cochleatim tantum ut, & alia medicamenta liquida sorbere debuerit, statim superveniente enormi quadam salivatione, quæ descensum liquidorum impedivit, quamvis, & fluxus hujus pituitæ lentæ, ac viscidæ semper, & per totum morbum usque ad finem vitæ duraverit, ut quandoque singulis diebus aliquot vascula hâc materia impleverit; tandem ex vehementia morbi ità contabescens, ut cutis ossibus hæreret, circà initium Maii anni 1672. placidè expiravit. De perpetua salivatione ex ruptura vasorum salivæ mentionem fecit *Ant. Deusingius*; de ptyalismo in Sene lethali *Helwigius*; de diuturna salivatione cum metu Gangrænæ *Job. Mackius*, ac de Fœmina,

quæ

quæ limpidam aquam copiosè ex ore rejecit, sic scribit in *Ann. 4. dec. 2. M. A. C. Excellentiss. Dom. D. Jo. Ludovic. Hannemannus Germaniæ, & suæ Academiæ Kiloniensis, & nostræ* Leopoldinæ *Societatis maximum ornamentum curiosiss.* Quædam Matrona honestissima magna cum virium debilitate, insignem aquæ limpidissimæ copiam ejecit; similemque casum in sua dilectissima Matre vidisse ait; illa jam bis isto fluxu, & quidem summa cum virium prostratione laboravit; & quod mirum fuit, humor erat limpidus, omnis odoris, & coloris expers, totoque cœlo ab urina differens; putavit ipse *Hannemannus* vasa lymphatica aperta talem evacuasse materiam; Ast *Sapientiss. & nunquam sinè laude nominandus D. Lucas Schrockius in illius observationis Scholio* a Salivalibus ductibus talem emanasse laticem docuit. E contrà verò saliva potest deficere, quando, vel non separatur ob vitium glandularum, aut obstructionem ductuum salivalium, vel non generatur talis substantia in cruore sivè generata absumitur, ut in febre ardenti, longo sermone &c. de quibus affectionibus curatio videatur apud Practicos; Symptomatica autem salivatio est illa, quæ accedit morbis, imò aliquandò critica evadit, cum nempè ipsius ope Morbus aliquis sivè acutus, sivè chronicus terminatur; De symptomatico ptyalismo in Variolis plura collegit *Riccard. Mortonus de Var. & Morbil.*, ac de quotidiana febri uretico-sputatoria meminit *D. Benjamin. Scharfius Misc. Ac. Nat Cur. An. 2. dec. 2. observ.* 104. narrando de quodam Juvene 24 Annorum, qui quotiescumque febris incipiebat salivam, & urinam reprimere vix poterat, sed continuè jam urinam, jam salivam in magna quantitate egerebat, ut ne momentum quidem ab hac urinam, & salivam egerendi irritatione liber esse posset, Critica verò salivatio illa est, quà mediante exoneratur natura, & saluti æger restituitur; natura enim morborum vera medicatrix in debellandis morbis varias sæpe vias admodum insuetas prò evacuanda causà morbifica invenit, sic ductus salivales ex glandulis hiantes eligit prò sanguinis depuratione, humorisque pravi evacuatione, & ita morbos feliciter profligat, talemque criticam

criticam morborum ſolutionem, & quidem febris ardentis exhibet *Güern Rolfincius ord. med. lib.* 3. Vertiginis ſalivatione ſolutæ meminit *Nicol. de Blegny Zod. Med. Gall. An.* :. Salivationem in Phthiſi criticam, & ſalutarem exponit *Clariſſ. Dom. D. Joh. Paul. Wurffbain Med. Norimbergenſis præſtantiſſ.*, *Archiater*, *& Comes Palatinus Cæſareus*, *Nobilis*, *& Acad. nat. Curioſ. Ephemer. director diligentiſſimus in dec.* 2. *Ann.* 1. *Miſcel Nat Cur. obſ.* 122. Ptyaliſmum in variolis lethalem refert *Bonetus in Merc. compit. lib.* 19. Et *ego* Anno 1699 Menſe Septembris ſcabiem fœdam in Milite quodam obſervavi, & mecum notavit *Eruditiſſimus D Hieronym. Baruffaldus Philoſophiæ Doctor. egregius*, *& Amicus meus ſuaviſſimus*, quæ ſcabies ſalivatione ſponte orta ſpatio novem dierum perdurante, nulloque alio adhibito auxilio ſanata fuit. Non tantum verò critica poteſt eſſe nimia ſalivalis effuſio, & ſymptomatica, quatenus ſaliva poteſt peccare in quanto, verùm etiam in qualitate, ſicque morbos inducere varios, prout variis odoribus, coloribus, atque ſaporibus imbuta apparet; obſervavit enim *Borrichius* ſalivam, quæ cum ſaccharo poterat comparari in Eccleſiaſtico Hafnienſi, illamque dulcedinem non fuiſſe laudabilem, quoniam oriebantur ulcuſcula in lingua ex illa, ut legitur *in Miſc. Ac. Curioſ. Ann.* 3. *Decur.* 1. *obſerv* 237. Salivam ad nauſeam uſque dulcem in ſe ipſo, & in aliis notavit *Clariſſ. D. Salomon. Reiſelius Dec* 2. *An.* 8. cujus rei cauſam explicare difficile judicat idem Autor, cùm non facile ſit omnes in humano corpore ſecundas qualitates humorum, eorumque mutationes animadvertere, cum ignoremus plerumque quibus qualibuſque alimentis ægri fuerint uſi, & inprimis à quibus, qualibuſque tam mire alterentur ſapores, odores, colores, ac cæteræ humorum noſtri corporis qualitates, & quidem meo judicio propter neglectam à pleriſque chymiam, cuilibet Medico ſummoperè neceſſariam; Hinc pariter ſalivalem humorem dulcem cum nauſea ſe vidiſſe fatetur *D Joh. Burgius in Ephemer. Ac. Nat. Cur. decur.* 2. *Ann.* 3. *obſerv.* 172. atque in Cive quodam ſe obſervaſſe ſimilem caſum narrat *Jo. Mat. Fabri Dec.* 2. *An.* 9. qui cùm per ſcalas ruens ſibi occi-

occiput vehementer concussisset, curatus tamen nullum aliud patiebatur incommodum insolitum, præterquam quod saporem nullum nisi dulcem; Similiter de Matrona quadam sputatione dulci correptam meminit *Theoph. Bonetus in Medic. Septentrion. tom. 1. lib. 2.*

Curiosam, & Eruditam Gustus depravati observationem Medicam, à salivæ vitio, mihi communicavit *Excellentiss. D. Octavius Capellus Medicus noster Ferrariensis præstantissimus*, quæ talis est.

Uxor carissima mei ætatis annorum 58., temperamenti secundùm totum calidi, & humidi, capitis tamen calidioris, & valde sicci ut ex capillorum penuria, ex cute ejusdem capitis, in qua æstivo tempore rimulæ apparent, ut in terra ex ariditate, nec non muci ex naribus, & sputi insuetudine ferè totali liquet, ex tribus maritis unicum partum fœmineum adhuc viventem decimo septimo suæ ætatis anno parta, laudabilem nacta valetudinem, quamvis non omninò inculpatam ex intercalatis non tamen longis febribus, doloribus, faucium inflammationibus, levi hæmophtysi, aliisque raro tamen occurrentibus morbis; alacri animo in rebus quibuscumque domesticis, quamvis laboriosioribus etiam me invito obeundis, optimis viribus prædita, atque promptissima, menstruas purgationes statis temporibus semper, copiosè, ac feliciter habuit usque ad annum suum 52. quibus ratione ætatis deficientibus, cœpit levibus, vagisque dolorificis fluxionibus modò genua, modo brachia, nunc intrà, nunc extra articulos, pedum polices, & manuum indices frequentiùs infestantibus torqueri, à quibus verò nunquam lecto incumbere, nec domum custodire fuit coacta, ab hisque opportuno tempore purgata ope aquæ stibiatæ convaluit, quamvis duo ab hinc annis illæ denuò recruduerint Tandem anno 1698. circa dimidium mensis Novembris queri cepit de quadam ingrata dulcedine, quam continuò ejus lingua, & os percipiebant adeò, ut nedum comedens, vel bibens, sed tacita, loquens, vel orans omnia ipsi dulcia extremè viderentur; octo; vel decem ab hinc diebus dulcedini huic se se conjunxit austeritas ab ea non dissimilis, quæ musto, vino,

aceto, vel hujufmodi liquoribus ebullientibus in vafis æreis, vel ibidem diutiùs immorantibus, æreamque tincturam aufteram attrahentibus accidere folet, ita ut omnia, & fingula comefta, & epota ipfi dulcia, ac auftera faperent. Dulce aufterum paucis poft diebus in amarum ceffit, amarum in acuti piperis faporem eft immutatum, fapor hic in acidum fpiritus vitrioli æmulum, acidum in intensè falfum, hoc in acre veluti aceti, in quo diù pifces frixi fuerint conditi, hoc rursùs in dulce, falitum, amarum &c. tandem, uno verbo, per octo menfes circiter, modò intenfiùs, modò remiffiùs omnes, & finguli præfati, vel fi qui alii dantur, fapores, nunc breviùs, nunc diutiùs uno eodemque die, immò quandoque una, & eadem hora perdurantes, fe feque alternatim immutantes miferam Uxorem affligebant, adeò ut ad menfam accedebat fæpiùs lachrymatura, quàm ut victu neceffario, quem ftomachus alioquin fanus appetebat, frueretur. Plerumque dimidiam linguæ partem, finiftram nempè, magis affligi, & praviùs deguftare fentiebat.

Saccharum, & faccharata omnia illi non minùs fucco limoniorum acida videbantur, decoctum hordei lixivium fapiebat, liquiritiæ radix ore detenta acetum, ubi fuerint pifces conditi æmulabatur, fi aceto os collueret fapores omnes depravati inftar incantamenti torpefcebant, & obtusè, ac obfcurè ab eadem paucis momentis percipiebantur, immò ab ufu aceti, vel acetarii, quandoque, non femper, aliquem bolum comeftibilium fuo naturali fapore præditum percipiebat, donec à ductibus falivalibus nova fuperveniente fupra linguam faliva dilueretur acetum, & hinc moleftiores repullulabant depravati guftus fapores.

Ab ardore dolorofo præfertim in parte læfa ejufdem linguæ quandoque divexabatur veluti fi aphtas, vel ulcufcula ibidem pateretur, vel ficuti, fi ab aliquo efculento nimis fervido, & ebulliente offenfa fuiffet, immò impatiens mihi, & domefticis fæpè linguam infpiciendam, ac explorandam exponebat, quæ femper incolumis, nulloque vifibili defectu læfa confpiciebatur.

Vinum,

Vinum, aqua simplex, brodium, & potulenta omnia quamvis depravatè gustaret, minùs autem insuavia eidem apparebant, quam res dentibus mansæ. A somno expergefacta nihil molestum in lingua sentiebat, sed ea mota, & infra os agitata sensim præfati sapores excitabantur. Spiritum vini si assumebat, hic magis depravatos sapores suscitabat, & adhuc suscitat.

Sensum gustus depravatè læsum, symptoma scilicèt linguæ non legitimè sapores sentientis, molestam hanc Uxoris meæ affectionem esse unicuique patet, quam *Galenus lib. primo de symptomatum causis cap.* 40. de sympt. causis in gustu, & odoratu elegantissimè sic descripsit. „ Monstratum enim est linguam eo „ quod duabus facultatibus sensui, voluntatique subservit, duas „ quoquè actiones habere. Nunc autem eam veluti sentientem „ consideramus. Odoratus verò sensorium ipsos cerebri esse „ ventriculos indicavimus. Ac gustandi quidem sensus symptomata sunt, tum omninò nihil saporum sentire, tum non legitimè sentire. Cùm autem non vitiosè: diminutè quidem gu„ stare, in visu amblyopiæ, id est visus hebetudini, in auditu „ barycoiæ, id est audiendi difficultati portione respondet. Vi„ tiosè autem gustare, est veluti cum oculis, colore, figura, „ magnitudine vel situ mutata videntur. Hoc in auditu obau„ ditio nominatur. Porrò morbi prædictorum symptomatum, „ vel quæ in gustandi actione, vel quæ in potentia incidunt, par„ tim in similari linguæ substantia, & tunica qua involvitur „ sunt, partim in nervis mollibus, partim in loco cerebri, illo „ præsertim, undè hi nervi originem habent. Ac reliqui qui„ dem prædictorum omnium morbi in manifesto sunt. Lingua „ verò vitiosè sapores sentire solet, cum extraneo humore est „ impleta. Quo casu quæ gustantur omnia vel salsa videntur, „ vel amara, vel alia quapiam aliena qualitate dicibili, indici„ bilive affecta. Tanquàm enim in suffusis visiva vis foris se „ cernere judicabat ea, quæ in ipsis oculis inerant: itidem „ gustandi facultas ea quæ sunt in lingua, sensibilibus imputat. „ In arquatis quidem bilis amarorem non linguæ esse ipsius, sed „ eorum quæ gustat deputans: in aliis verò quibusdam affecti-

 „bus

„ bus salsuginem, acoremve eduliis ipsis inesse imaginans : scili-
„ cet succo, qui extrinsecus accessit, vitiosum linguæ succum,
„ qui priùs quieverat, excitante moventeque, gustandi autem
„ vi non eum qui accessit, sed eum qui in se redundat, sen-
„ tiente. Raro sanè accidit, sed tamen aliquando, ut lingua ex
„ gustandi perfectione priusquam aliquid gustet, succos quos
„ in se habet, sentiat. Simile hujus symptoma est, ubi in sto-
„ machicis affectibus, suffusionis imaginatio oculis incidit, vel
„ sonitus auribus cum nihil extrà sonet, sed motus ipse circa ce-
„ rebri membranas imaginationes creat, vel odoris in naribus
„ ab succo aliquo in his contento. Hæc *Galenus* : ex quibus elicitur talis symptomatis causam esse, per eundem, succum quemdam extraneum partim similari linguæ substantiæ & tunicæ linguam involventi, partim nervis mollibus, partim illi cerebri loco undè hi oriuntur nervi impacto.

Pro majori autem præfati symptomatis, juxtà *Galeni* mentem, dilucidatione necesse esse disquirere priùs an gustus fiat in linguæ carne, vel ejusdem membranis, nervis, vel glandulis, sed brevitatis gratia cum plerisque recentiorum satius sit credere gustum fieri, cùm corpuscula salina insita rebus sapidis communicantur nerveis linguæ papillulis ope humidi eadem salia dissolventis, sive humidum istud sit corpus per se sapidum liquidum, ut fructuum, vel olerum succus, vel vinum, aqua saliva, vel liquor, in quo res solidæ contritæ, incoctæ, vel dissolutæ salia sua sapida dissolvant, quæ salia ope hujusmodi liquoris linguæ papillulis imprimuntur, ex quorum salium diversâ, suarumque minimarum particularum configuratione diversimodè per porulos linguæ prædictæ nerveæ papillulæ alterantur, ac afficiuntur, quæ diversa alteratio, seu impressio, quælibet juxtà suam naturam, ac indolem, proprii saporis ideam producit, quæ idea per nervorum quarti paris fibrillas linguæ implantatas ad commune sensorium translata, menti saporem unumquemque juxtà speciem suam repræsentat. Citior autem, vel tardior saporis perceptio ex majori, vel minori fluiditate corporis sapidi dependet, fluidius enim corpus citiùs

per

per linguæ poros ad papillas penetrat, ibidemque ſuum guſtum imprimit, tardiùs verò quo minus fluidum, vel minus humidum exiſtit, idque linguæ agitatione, ac ope ſalivæ diſſolvitur, aptiuſque redditur ad penetrandum per poros ad papillas, qui pori ex motu linguæ, & ejuſdem humectatione magis ampliantur, ſalinæque particulæ comeſti ex tali motu, & agitatione ſic meliùs per porulos penetrant, ſubjectiſque nerveis papillulis infiguntur, quod nullatenùs contingit, vel ſaltem tardè, & obtusè immota manente lingua præſertim ſi huic res ſolidæ, & humido deſtitutæ imponantur

Sic guſtum contingere non longè a præfata *Galeni* ſententia recentiores Medici, atque Anatomici oſtendunt, & experientiæ videtur conſonum in ſanis; in infirmis verò puta febricitantibus res diverſimodè ſe habet, vel ob defectum ſalivæ ab æſtu febrili conſumptæ, vel ipſius organi id eſt linguæ præternaturaliter conſtitutæ, & quamvis in ſanis etiam nonnullis quandoque pororum linguæ tunicæ inſitorum diverſitas mutet ſapores, adeò ut ob prædictorum pororum diverſam ſtructuram, & configurationem dulcia V. G. inſuavia videantur, & amara, ſuavia, immò, & aliis quibuſdam ingrata delitioſa appareant ob eorum particularem imaginationem talia grata, vel ingrata judicantem, noſtro tamen in caſu rem diverſimodè ſe habere arbitror.

Salivam ergo ex glandulis ſublingualibus, aliiſque in faucibus, palato, totoque ore diſperſis continuò linguam humectantem, hujuſce depravati guſtus præcipuam eſſe cauſam in Uxore mea dilectiſſima ſemper animo habui, & quamvis organum ipſum non videatur omninò inculpandum, forſan ex vitio nerveis papillulis, vel linguæ porulis, quod ipſis totum fortè imputare poſſet aliquis, nihilominùs tale vitium majori ex parte ſalivæ adſcribendum cenſeo pluribus ex cauſis.

Primò, quia ſi vitium tale ineſſet organo, potulenta æquè diſplicerent, ac res ſolidæ dentibus manſæ, & ſaliva humectatæ, ac diſſolutæ, nam hæc ſemper magis depravato guſtu, & ſapore præternaturali à Matrona fuere dijudicatæ, quàm epota,

ta, vel ſuccoſa, & liquida, undè patet, quod ſaliva diſſolvens ſalia rei manſæ imprimit iiſdem ſalibus quid magis ſapidum præternaturale, ac imprimat corpus fluidum, & humidum non indigens ſaliva pro ſuarum ſalinarum partium diſſolutione.

Secundò, liquet hujuſce vitii cauſam inſitam eſſe ſalivæ, quia abſente cibo, ac potu adhuc extranei, præternaturaleſque ſapores diverſi ab ægra percipiuntur, & quo magis ipſa movet, & agitat linguam loquendo, vel orando, deteriùs ſe habet, quam ſi linguam immotam teneat, quòd magis conſtat ſtatim ac à ſomno eadem expergiſcitur, in quo ſenſus omnes ſopiuntur, à ſomno verò reviviſcunt, & per conſequens reviviſcit, & in lingua guſtus, cujus vitium ſi inſitum eſſet ſoli linguæ hæc ſola etiam immota ſuos pravos guſtus ſaltem obtusè, & obſcurè redderet ſenſibiles, ſed ſtatim ac ea commota madefit à ſaliva illicò extranei ſapores excitantur, ergò iſti potiùs à ſaliva dependent, quàm ab organo, vel ſaltem majori ex parte.

Ulteriùs cum id non contingat in ſanis, & naturali guſtu præditis, quorum ſaliva inſipida abſente cibo; ac potu nullum edit in ore ſaporem, ratum idcircò manere debet in noſtro caſu ſalivam hanc heterogeneis, minimiſque corpuſculis ſalinis, iiſque ſylveſtribus copioſiſſimè eſſe imprægnatam, à quibus modò intenſiùs, modo remiſſiùs, nedum cibo, potuve præſentibus, verùm etiam iiſdem abſentibus linguæ poruli alterantur, ac feriuntur, nerveiſque papillulis imprimuntur, & juxtà eorundem ſalium prædominantem ſymmetriam hujus vel alterius ſaporis idea ibidem impreſſa per quarti paris nervulos linguæ inſertos ad ſenſorium commune defertur, undè mens talis vel talis alterius ſaporis, juxtà obviam ideam, judicium facit.

Ab ejus ſanguine arterioſo præcalido, multaque acredine, atque ſalſedine in hac muliere familiaribus in laboribus quandoque vilioribus (me incaſſum prohibente) nimis ſollicita, producta fuiſſe præfata ſalia heterogenea, illaque totam ſalivalem maſſam (arterioſi ſanguinis recrementum) infeciſſe pro certo habendum, cujus ſanguinis arterioſi non ſolùm, ſed & venoſi

acido-

acido - salinam indolem indicant dolorosæ, & semiarthriticæ fluxiones, quibus ratione senii à mensium defectu obnoxia est, necnon rimulæ in capitis cute æstivo tempore apparentes cucurbitularum incisionibus similes; & quamvis aliquis posset inferre eam in tanta acido - salinarum particularum copia, quibus ejus scatet sanguis, cutaneis affectibus scabie videlicèt, & hujusce generis morbis, potiùs quàm aliis prædictis correptam rationabiliùs esse debuisse: respondere possem ex hujusmodi salibus ipsam in scabiem, vel alios hujus generis morbos non incidisse, quoniam credere fas est talia salia esse summè fluida, & volatilia, ideòque neque in scabiem, nec alios cutaneos affectus fixantur, immò nec in veram arthritidem, quippe salia hæc lentoris, vel coaguli sunt nescia, si enim patientis nostræ sanguis lympha crassa scateret solita prædicta salia irretire, ac fixare, sputo, mucoque non esset hæc Matrona destituta ut superiùs descripsi.

Rato igitur per me hoc fundamento judicavi pro hujusce molestissimi symptomatis curatione opus esse præfata heterogenea salia è tota sanguinea massa eliminare, usu absorbentium, edulcorantium, & eorumdem salium infensa spicula retundentium, in quem finem postquam hyberno tempore ad eam exacte purgandam improprio, inaniter gargarismis, & apophlegmatismis penè innumeris, diversæque naturæ plurium, ac plurium Excellentissimorum Virorum mei familiarium Comprofessorum adjutus prudentissimis consiliis usus fuerim, circa finem mensis Aprilis anni 1699. præscripsi universalem purgationem, levioribus, ac benignioribus insistens lenientibus potiùs, quam purgantibus, alterantibus ex succis cichoreaceis, & vaccino sero depuratis; phlebotomiæ ex partibus superioribus, ac inferioribus plures celebratæ, toto tandem expurgato corpore ad Aquam Stibiatam Pomponacii dictam tanquam ad sacram anchoram confugi per dies circiter 30. copiosè de more propinatam: ast omnia hæc exiguo cum levamine fuere perpetrata, unde locale remedium tentavi venarum sublingualium incisione, à parte affecta è directo humores ibidem (si qui forent) impactos detractu-

tracturus. Apertis ergo raninis venis effluxit sanguis intensè rubicundus, aliquantulum crassus ad uncias novem circiter, & quod ex hac operatione valdè proficuum expectabam, fuit, ipsam Uxorem dum sanguis ex ore profluebat omnes sapores quoscunque extraneos eodem tempore confusè, & indiscriminatim autem adjuncto calore persensisse, quasi tunc temporis gustus depravati minera tota exhauriretur; ast neque id nisi leviter profuit, nam præterquamquod pluribus diebus ob inflammationem circa incisas venas, & ibidem sitas glandulas subortam, difficulter cibum, potumque admittebat à calore, & frigore actuali eduliorum valdè molestata, sedata postea inflammatione gustus perseveravit depravatus licet parùm remissus.

Cum itaque tot rationabilia tentamina ex plurium Amicorum Collegarum assensu, & consilio irrita, & inania fuissem expertus, ad famatissimum, & sapientissimum Dominum, nostri Almi Collegii Ferrariensis vetustiorem, ac verè venerandum Virum accessi, cui enarrata molestæ hujus affectionis historia, & omnibus administratis præsidiis, ejus Oracula imploravi, qui humanissimè confirmavit tàm infensi symptomatis causam inesse patientis fluidis heterogeneis salibus, iisque sylvestribus heu nimium scatentibus; quarè cum jam Caniculares imminerent dies potandis mineralibus aquis peropportuni, suasit Villensem aquam eidem copiosè de more propinarem, huic dumtaxat innixus fundamento verè rationali, solam aquam salia dissolvere, & ad nihilum reddere, Villensem ergo aquam copiosè usurpavit primis diebus cum vehiculo dejectorio, reliquis verò usque ad quindecim cum succo limoniorum, & quandoque cum spiritu salis, sed nec prospero eventu, nam nec illam totaliter ejiciebat, undè paucum fuit experta etiam ab hoc præsidio levamen, quarè tam longa diæta, tantisque incassum fatigata medicamentis, iisdem omninò abrenunciavit.

Jam quartus excurrit annus hujus vitiosi gustûs, qui quamvis ab anno circiter valdè, & sine comparatione eam remissiùs affligat; cùm ferè omnes sapores in præsenti naturaliter sæpè degustet, attamen plerumque de duobus solummodò saporibus præter-

præternaturalibus quasi continuò conqueritur salito nimirùm, & acri, & præsertim imminente, vel præsente aëre humido, ac pluvioso, sicuti in simili acris constitutione ab arthriticis doloribus, levibus tamen, citò advenientibus cum tumore in extremitate digiti indicis utriusque manus, & pollicis utriusque pedis, paucis horis, vel ad summum infra duos dies evanescentibus, & pro aëris mutatione citò recurrentibus. Hactenus *Excellentiss. Capellus* suprà laudatus.

De Amico suo quodam refert *Rosf. Lentilius Ann.* 4. *Dec.* 2. *M. A. N. C.* qui dum loquebatur, salivæ guttas, quasi per syphonem eructabat, quæ continuò in albissimam calcem concrescebant, si quid autem circà hoc conjiciendum, putat citatus Doctor, particulas alkalicas terrestres à spiritu salivæ nitroso solvi, quo spiritù exhalante in calcem coagulari, undè *Excellentiss. Thesem noster*, salivam in orbem stanneum eructatam concrevisse in calcem albissimam, quatenus magnam continebat salsedinem, notavit. Salivam verminosam concedit *R. P.D. Anton. Alberghetus C. R. S.* nostræ Urbis ornamentum *in Gen. Spont. cap.* 22. *part.* 2. & in quodam Hamburgensi vidit *Clariss. Joh. Dolæus Misc. Acad. Curios. Decur.* 1. *An.* 9. *&* 10. *obs.* 131. similemque salivam minutissimis scatentem vermiculis se vidisse pariter affirmat Leuwenhoeckius; & licet *Rever. P. Philip. Bonnani Sacerd. Soc. Jesu, vir magnæ eruditionis in suis observ. de Animal. viv. cap.* 64. afferat, se nunquam potuisse in saliva optimis, perfectèque elaboratis microscopiis examinata, nec unicum vermiculum deprehendere; hoc tamen non evincit, talem morbum salivæ verminosum dari non posse, quem etiam ego pro rarissimo concedo, enim quia multa sunt, quæ ab uno observantur, ab alio non; absurdum siquidem esset dicere plicam polonicam non dari, per hoc quod ego talem morbum usque adhuc non viderim, nec quia unus non videt, alius videre nequit?

A saliva morbosa & præternaturali sordidi evadunt dentes, maximè quandò tenacitatem majorem aquirit à cibo, vel à calida expiratione, quæ eam, dum ore clauso dormiunt exsiccando amplius incrassat; sic autem dentes oblinuntur, cum otiosi

ſunt nec mandunt & proin à cibo à quo ſolidiore præſertim ut pane, inter maſticandum, aliàs abſtergi, & poliri ſolent, non repurgantur, undè iis, qui in uno oris latere cibos tantum conterere ſolent alterius dentes hiſce ſordibus inquinatos plerumque eſſe, ait *Platerus prax. tom.* 3. limoque obductos, qui limus tandem in tophum converſus, dentes non ſolum diſcolorat, ſed & inæquales reddit; verum, & ſaliva putris, & maligna in lue venerea, ex hydrargyri uſù reddita, dentes inquinat, & denigrat, ſimulque, ut vacillent, efficit; Non tantum verò in qualitate, ſed etiam in defectu peccare poteſt humiditas ſalivalis, quemadmodum accidit in *Antonia Druſi*, quæ ſi fides habenda eſt *Solino*, & *Sim. Majol. in Canic.*, fortè ob inopiam ſalivæ nunquam ſpuit. Hæc autem de naturalibus ſalivæ ſymptomatibus dicta ſint ſatis.

Nunc ad artificialem ſalivationem deveniendum, qua mediante, & multi morbi ſanati, & plurimæ exortæ ægritudines, atque mors ipſa aliquandò ſequuta eſt; Notabo igitur primò quomodò peragenda, & quid ſentiendum de ſalivatione præſertim uſuali ex Mercurio; ſecundò morbos nonnullos per eam ſanatos enumerabo; tertiò ægritudines ab illa ortas enunciabo; quartò demùm caſus exponam, in quibus cauſa mortis fuit mercurialis ſalivatio.

Primus itaquè inventor Mercurialis ſalivationis, ſi *Gabr. Fallopio de Morb. Gallic.*, & *Clariſſ. Bernard. Ramazzino*, credamus, fuit *Jacobus Berengarius Carpus* à Patria dictus Profeſſor Chirurgiæ Ticinenſis, qui floruit circà Annum 1522. teſte *Mercklino Viro de Republica Med. optimè merito*, *in ſuo Linden. renovat.*; hic cùm ſolus ſecretam hanc medicinam calleret, ità opulentus redditus eſt ſolo iſto quæſtu, ut teſtatus fuerit numeratam pecuniam 40000. ſcutatorum præter argenteam materiam, quæ omnia Sereniſſimo Ferrariæ Duci reliquit; Alii verò noſtri ſcriptores hoc remedii genus ex Arabum ſchola deduxerunt. Diverſimodè in uſum ducitur mercurius ad ſalivationem; nonnulli enim frictione unguento mercuriali facta ſalivam movent; ſuffitu pauci, alii emplaſtri, aut cinguli forma mercurium adhibent; & aliqui ad ptyaliſmum movendum per os aſſumendum exhibent

exhibent mercurium. Mercurialis inunctio autem talis est per *Pareum*; Sumitur, ait ipse, mercurius clarus, tenuis, albus, & fluidus, & quò purius sit per pellem arietinam colatur, conclusum enim si comprimatur tenuitate sua penetrat, sordesque suas, & plumbeas admixtas fæces in interiore superficie relinquit; elixatur indè in aceto cum saliva, roremarino, thymo, chamæmelo, meliloto, iterumque colatur, & tot artibus excultum in unguenta venit, & admiscetur; ut extinguatur certiùs, diù est agitandum, & veluti tribulandum in mortario, ut in tenuissimas partes frangatur; linimenti ergò mercurialis hæc erit forma ℞. Argenti vivi præparati, ut supra ℥. vj. sublimati ʒ. ß. Sulphuris vivi, ℥. ß. axungiæ porci salis expertis ℔ j. vitellorum ovi sub cineribus coctorum num. iij. olei terebinthinæ & laurini ana, ℥. ij. theriacæ veteris & mithridatii ana ℥. ß. Fiat linimentum, ut artis est; modus verò faciendi erit ejusmodi imprimis; sublimatum, sulphurque in pollinem redigentur, tùm affundetur argenti vivi portio, simul, & axungiæ, mox, & vitellorum induratorum, continuò omnia, & diligenter agitando; his omnibus fideliter concorporatis tantundem rursus affundetur argenti, vivi, axungiæ, & vitellorum, ac priori massæ incorporabitur, extremo loco affundentur olea, mox theriaca, & mithridatum, simulque omnia per diem integrum tundentur, hacque arte parabitur laudabilis consistentiæ unguentum, quo ipse *Pareus* multoties feliciter usus est de qua re plura apud eundem Autorem *lib. de lue vener. cap.* 10.

Nonnullos autem uti hoc remedio absque purgatione prævia, & venæ sectione ait *Jungken in Prax. med.* ut sic nullis evacuationibus infirmati salivationis impetum multò melius sustinere queant infecti, quod tamen vituperant *Lemery*, & *Frid. Hoffmannus*; Formula autem desumpta à nuper citato Jungkenio talis est. ℞. Mercurii crudi ℥. j., Axungiæ porcinæ ℥. ij. m. Juxta Dolæum verò sic se habet; ℞. Mercurii vivi saliva hominis, vel oleo terebinthinæ, vel liliorum, vel lumbricorum, extincti ℥. ij. Unguenti de Althea Fernelii, ℥. ß., olei Succini ʒ. j. misce fiat Unguentum S. A., & secundum

Aaaa 2 Nicol.

Nicol. de Blegny ℞. Mercurii crudi, & puri ℔. j. terebinthinæ venetæ ℥. iij. diutiſſimè ſimul conterantur in mortario æneo, quouſque mercurius extinctus ſit, poſteà paulatim admiſce Axungiæ ſuillæ inſulſæ ℔. ij., diutiſſimè omnia conterantur, & ad uſum ſerventur, quam formulam etiam comendat *Lemery*; Cum unguento autem pomato permiſcet mercurium *præclariſſimus D. Oliger Jacobæus* in *Comp. Inſtit. med.* ſicque unguentum conficit; linimento verò tali, ſivè poſtea ſit *Parei*, vel *Jungkenii*, vel *Dolæi*, vel *Blegny*, aut *Jacobæi*, aliorumque deſcriptionis, univerſum corpus ungi debet à pedis planta ad caput, præter abdomen, & pectus, nè fortè lædantur partes in illis cavitatibus contentæ; ut verò litus ſuum ſorciatur effectum æger igni luculento exponatur, vel ſi debilis fuerit in cubile illinatur.

Unaquaque frictione, unguenti unciæ quinque, vel ſex abſumendæ ſunt, in corporibus verò delicatis, prima vice unciæ quatuor ſufficiunt, iidemque plantæ pedum, crura, femora, nates, & brachia tantum ſunt inungenda; hæc tamen frictio iteranda eſt ſæpe

Quotidiè verò unica ad ſummum vice facienda, manè jejuno ſtomacho, vel ſub veſperam duabus horis ante cœnam.

Si poſt tertium illitum ſalivationis nulla appareant indicia bis in die inſtituatur, mane, nempe, & veſpere, dummodò æger robuſtus ſit

Hoc tamen notandum, non ultrà ſeptem, aut octo illitus progrediendum, & omnino ab his abſtinendum ſtatim, ac ſalivatio ſe ſe exerere incipit; cujus imminentis indicia ſunt, cum caput dolere incipit, gingivæ, & lingua intumeſcunt, vultus rubore ſuffunditur, & paucos poſt dies os ulceribus obſidetur, ſputum multum, & frequens prodit, exactiſque aliquot diebus os aphthis ſcatet, tunc loquela impedita eſt ob inſignem palati, & linguæ ardorem, quæ niſi crebrò abluantur tepida, dolores intenſi accidunt, eoque tempore indeſinenter fluit ſaliva, comite intolerando fœtore. Qui luis venereæ capiunt curam per mercurii fumum, vel ex cinnabari vulgari prunis injecto, ut *Oliger. Jacobæo* placet, colligunt, vel immittunt ſex drachmas mercu-

mercurii crucibulo ab igne candenti, quod prunis imponunt, ut æger perforatæ cathedræ insidens, aut sub conopæo commodè collatus illius fumum excipiat; interim ne hic caput feriat collum linteo, aut panno cingitur quoad totus mercurius exhalarit, aut tabellas parant ex mercurio cum terebinthina extincto, aceto stillatitio, bolo vulgari, & carbonum pulvere, ex cunctis his massam conficiendo, quam chartæ superinducunt, & indè sub umbra exsiccandam reponunt; Hæc tamen debet esse proportio, ut in compositione mercurius tertiam partem tabellarum constituat, cujus paulatim ℥. ß. imponunt, vel ℥. ij. carbonibus ardentibus, vel crucibulo, cujus fumum æger excipiat; Suffitus hic bis in die solet fieri, continuando donec ptyalismus advenerit; Silvius de le Boë autem asserit, talem fumum, aut toto corpore excipi, aut solum ore, talique fumo per corporis poros penetrante ad interiora, humores ubivis existentes glutinosi, & acres paulatim solvuntur, & ad vasa salivalia deducuntur, undè instituitur ptyalismus; per infundibulum verò ab ore assumptum mercurii fumum salivationem excitare brevi tempore quam habet citatus Autor prò tutissima mercuriali salivatione, qua via feliciter perficitur, quandò in partibus externis ulcera existunt, quæ fumo viam concedunt magis patentem, atque ità citiùs curantur sinè ullo metu suffocationis, tantum enim salivæ singulis elicitur vicibus, quantum videtur posse commodè ferre quivis æger; quin æstate, aliave aëris tempestate calida instituta, concedit ægris exitum, adeò ut vix, nec nisi ab hujus rei peritis deprehendi queat; parùm nempè cinnabaris, cum mastiche, thure, benzoino, myrrha, succino, laudano, aliisque junctæ, prunis quotidie, aut diebus alternis injicitur, mox imposito infundibulo fumus ore excipitur, uti antea dixi levisque salivatio excitatur, quæ postea renovatur, nisi spontè ipsa continuet; Admonet tamen *Vedelius in Amœn. mat. med. lib. 2. sect. 2. cap. 16.* Medicos ut abstineant à tali mercurii suffitu; quia hoc pacto fumus magis pulmonem ferit, quam partes extimas afficiat, undè facilior læsio, quam usus, licet talia suffumigia ex

mercurio in Gallia frequentia esse, & præmissis præmittendis etiam non sine notabili successu, usurpari asserat *Frider. Hoffman. com. in Jo. Schröder. Pharm. lib. 3. cap. 25.*

Superiùs dixi, esse aliquos, qui emplastrorum ope salivam movent in Syphilide eliminanda, & ii hac via procedunt. Telæ tenuissimæ inducunt quantitatem sufficientem Emplastri de Vigo quadruplicato mercurio ex cujus massa effingunt emplastra admovenda pedum plantis, tibiis, femoribus, natibus, lunibis, dorso, scapulis, collo, brachiis, præcipientes ægro decubitum, donec indicia salivationis se prodant, id quod nonnunquam postridiè accidit, alias tertio, quarto, sexto die, sin spatio illo temporis salivatio non successerit recentia admovent emplastra, & aliquas adhibent frictiones; Sic loco Emplastri de Vigo, sequens commendat *Pareus*, & comodè posse usurpari asserit ℞. Massæ emplastri de Meliloto, & Oxycrocei ana ℥. vj. argenti vivi extincti pariter ℥. vj., & olei laurini, & de spica reducti ad formam emplastri, quod extendatur super alutam, imponendum articulorum locis; Ast consultius est duo loca tantum seligere, pro emplastris nucham, & pro unctione articulos extremos; In cingulo autem, vel minor, vel major apparatus adhibetur; ille, si solum extinctus, viscido quovis, cum gossypio in cinguli modum suendo redigatur; hic verò, si alia addantur, quale est cingulum Sapientiæ *Rulandi*, innoxium ut aliqui dicunt, medicamentum *Mindererus* verò castigat empyricos, scabiosis audacter hoc applicantes, & *Philip. Hœchsteterus* damna eorum recenset, qui cingulo mercuriali ad scabiem temerè sunt usi; Verum hic metus de nihilo esse ait *Clar. Frid. Hoffman. clav. in Schröder.*, si universalibus præmissis, topica mercurialia rectè præparentur, & applicentur, undè *Petreus in Nosolog. Harmonic. tom.* 1. unguenta mercurialia, inquit, in contumaci scabie tutò, ac utiliter adhiberi posse, si universalia prius præmittantur, & inutilis, ac nocivus latex, anteà è corpere exterminatus sit; hinc Rusticus quidam apud *Thom. Bartholinum cent. 3. histor. 79.*, omnes eos cingulo mercuriali feliciter restituit, qui pura corpora crebro medicamentorum à Practi-

Practicis præscriptorum usu; obtinuerant, cacochymos autem exitio eripere haud potuit.

Multi postremò mercurio ore assumpto salivationem sollicitant, quatenus mercurium præcipitatum, album, aut rubrum, ore assumptum ad quantitatem duodecim, aut quindecim granorum per sex, octo, aut duodecim dies exhibent, donec prodeat salivalis excretio, quam extimulat tamen relicto præcipitato, granis viginti mercurii dulcis *Joh. Helfr. Jungken*; Ad modum verò operandi circà salivationem à mercurio, quod spectat, me brevi expediam, verbis egregiè ad hanc rem prolatis ab *Illustriss. D. Joh. Ludov. Hannemanno Acad. Curios. maximo Lumine*, cum enim argentum vivum, ait ipse in *Ephem. Cur. dec.* 2. *An.* 8. habeat in se, aciditatem summam, & penetrantissimam, & cum hæc aciditas insuper gaudeat intensissimo æstu; proindè quando argentum vivum assumitur ab homine, tunc archeus humani coporis nexum frigoris, & caloris (nam uterque in summo gradu inest mercurio) solvit, hinc diversæ naturæ particulæ in luctam concitatæ nostri corporis humores liquant, qui liquati, ac pressi à Mercurii ponderositate exitum quærunt, & a calore mercuriali sublimati per os effluunt, quod autem calor, & frigus simul hic in actu existant, probant symptomata, quæ comitantur salivationem, ipsique succedunt, scilicet dentium vacillatio, intumescentia gingivarum, oris fœtor &c., frigori enim vacillatio, & tumor, calori autem oris fœtor debetur, nec mirùm si vitali nostro calori communicatus mercurius, ad ossa quasi usque penetret, & poris omnibus corporis insinuatus, efficaciam suam manifestè admodum prodat, nam leni tantum calore idem cum metallis libenter amalgamatur mercurius, eorundemque porositates pervadit; rectè igitur scribit *Clariss. Bonetus* in hoc reperiri partes salinas, & sulphureas volatiles, quæ receptæ, à calore nostro actuantur, & in sero, lympha, & saliva vehiculum quasi acquirunt, & ad motum magis illas incitant, secernunt, ac fundunt, ut irrequieto motu exitum sibi quærant in faucibus potissimùm, utpotè quia ibi maximæ glandulæ salivales excretoriæ,

&

& ductus patentiores exiſtunt; In hoc ergo præcipuè tota ſalivationis ratio verſatur, teſte *Mart. Liſterò apud Bibliot. Medic.* à *præclariſſ. Mangeto* concinnatam, nimirum intra ſanguinea vaſa lympham cohibendo, quæ jugi circuitu, aſſiduè, & neceſſariò ſeparari, & denuò inferri debet; ab artuum verò inunctione propter vaſorum lymphaticorum torpidorum tenuiſſimæ texturæ depravationem, & ineptitudinem, ejus reditus eò præpeditur, veniſque adeò ſanguineis uſque circuire cogitur, ad gravem cordis, arteriarumque inundationem, per emiſſaria ſalivæ ductuum tantum deplendam; neque enim arteriis, ſe exonerandi alia ratio, niſi ductibus excretoriis relinquitur, quemadmodum, ſi fortè à frigore, mutilatione alicujus membri, vel à ligatura, menſura, & modus venarum diminuitur, pulmo à catharris infeſtari, & hæmorrhagia, hydropſve oriri ſolet; *Nicolaus Lemery* tandem ſupponit *in ſuo Curſ. Chim.* Mercurium eſſe Alkali volatile, quod inſinuatum per poroſitates in corporis humani fluida intricare valet partes ſalino-acidas peccantes in lue venerea, & ſimul cum eis ſublimari, atque à calore, & ab humorum motu deferri ad caput, velut ad vaſis ſummitatem, ibique condenſatum cum illis particulis ſalino-acidis irritantibus vaſa ſalivalia ptyaliſmum inferre. Porrò quod attinet ad ſalivationis mercurialis uſum, quædam obſervanda eſſe judico primò nempè, quod æger non ſit in totum debilitatus, ita ut calor nativus omninò fatiſcere, vel extingui videatur, tunc enim vires adimit, mortemque accelerat; Secundò quod æger non afficiatur paralyſi, tunc enim ob ſuam frigiditatem magis nocebit mercurius; Tertiò quod non abhorreat æger ab ejus uſu, cæterum illam abhorreſcentiam valdè obeſſe notavi; Quartò quod argentum vivum benè ſit purgatum, habet enim particulas pravas admixtas, quæ valdè nocent; Quintò, quod non adhibeatur in nimia Doſi, nam tunc ob ſuam ponderoſitatem, nimium comprimet viſcera, frigore ſuo flammam vitalem extinguet, & particulis ſuis arſenicalibus acidis, partes corporis, quas inhabitabit, mortificatas reddet, ex quibus mors accidere poterit: Hæc autem curatio per ſalivationem mercuria-

curialem juxtà multos peccare videtur in leges ab *Asclepiade*, & *Galeno* promulgatas, nequè enim est cita, tuta, neque jucunda; non cita, quia ad plures dies protrahitur, non tuta ratione materiæ, & effectûs, quia mercurius venenatus est, ut & medicamina ex eo parata, præcipitatus enim corrosivus est; non denique jucunda, quia symptomata gravia sequuntur, in ore, & faucibus salivationes, in palato, & lingua erosiones, in corde anxietates &c. Quibus tamen respondetur, concedendo primò deficere quidem brevitatem in curando, verùm festinatio nimia periculosa esse solet; hinc legitur apud *Bonetum Merc. compit.*, non celeritatem attendendam esse, quandò perfectè curandum est, & in curatione luis gallicæ, non semper esse respiciendam securitatem absolutam, sed interdum cum periculo junctam; qui enim securitati nimis studet, deficit in generositate, difficillimum autem est reperire remedium generosum, quod nihil lædat, & magnificè prosit; periculosum medicamen esse Mercurium conceditur aliquo modo, non simpliciter; assumptum crudum in substantia innoxiè testantur plurimi: periculosa esse omnia ex eo parata, si debita accedat præparatio, negatur: Symptomata sequantur gravissima, quid ita? Lues inveterata mitioribus remediis nequit eradicari; ergo patiantur fauces, palatum; & gingivæ, ne totum pereat corpus, & ut aliæ partes cujuscumque sint generis a sarcina liberentur; aliquando enim est postponenda jucunditas; Ità multos curatos à lue venerea ope salivalis excretionis à mercurio excitatæ colligit à variis Medicinæ Magistris *Tom. Burnet. in suo Thesaur. med. pract. lib.* 10., idemque confirmant *Forestus*; *Greg. Horstius*, *Lotichius*, *Doleus*, *Sim. Pauli*, *Vedelius*, *Mangetus*, quarè hìc rectè quadrat id, quod scripsit *B. Rhenanus in epist. ad Philip. Puchaimerum* Medicum, nempè, *salivare esse sanum facere*; Non unum, sed plures epilepticos inunctione mercuriali sanatos refert *Bonetus in Ind. med. pract. lib.* 19., idemque narrat de scabie contumaci, de mania, Febre ardenti, Cephalagia immani, vertigine diuturna, ulcere antiquo, & lienis obstructione, imò se observasse scribit *Vedelius* podagricum à mercu-

riali ſalivatione liberatum, durante ſolatio per tres annos continuos, poſtmodum verò rediiſſe morbum, ſed mitiorem. A nimia corpulentia, atque obeſitatis incommodo ſalivationem mercurialem liberaſſe Tribunum quendam Militum ait *Ol. Borrichius in Act. Med. Hafn. tom.* 1. *obſerv.* 74. Fœminam hydrope laborantem ſalivali effuſione arte procurata ſanatam vidiſſe meminit *D. Andr Ernius Miſc. A. N. C. Dec* 2. *An.* 4. *obſ.* 36. Plicæ polonicæ curatæ prædicto remedio pariter recenſentur in *An.* 2. *Dec.* 1. *Miſc. A. N. C.* quin, & ſcorbuticam affectionem per mercurialem ſalivationem fugatam fatentur *Joh. Burgius in Dec.* 2. *An.* 3. *Joh. Accolutus in Dec.* 2. *An.* 9 & *Roſ. Lentilius in append. An.* 10. *Dec.* 2. Suffuſiones curatas hoc eodem remedio tradunt *Riverius*, *Fonſeca*, *Schenckius*, & pertinaces ophtalmias ſcribit *Zacutus*, unà cum capitis ſævo dolore: Multi verò ſunt in ambiguo, an prægnantes, & pueri ſinè diſcrimine vitæ per illinitionem mercurialem curari queant; Nodum hunc ſolvit *Maſſa de lue vener.*, qui id ſinè periculo fieri poſſe ait, idque verum eſſe *Jungkenii* obſervatio confirmat; Mulier enim gravida infantem 20 menſium lactans lue gallica inficitur, huic præſcripſit ipſe Doctor apozema alterans, & ſyrupum purgantem, quò dum utebatur, infans ſimul purgabatur; ſatis purgato corpore, etſi hoc non opus fuiſſet ut conſtat ex ſuprà dictis, articulos ſemel in diè, ad ſalivationem uſque, ſed leniter inungere juſſit, unde infans, etſi non inunctus, multum pituitæ expuebat, quare ablactari mandavit, ne amplius mercurium à matre ſuſciperet; Sic feliciter mater, & infans convaluere, & poſt ſex circiter menſes infantem ſanum peperit.

Verumenimverò, licet morbos nonnullos ſanaverit tale ex mercurio remedium, & mediante ſalivatione therapeutica, multæ profligatæ ſint affectiones, non putandum tamen, aliquid mali argentum vivum in corpore humano afferre non poſſe, tàm enim innocens non eſt Proteus iſte, ut non poſſit morbos alios pro ſalute tribuere; maximè quando animi inquietudo, vel fortis accedat timor, ut mihi nuper per litteras ſuas humaniſſimas communicavit *Excellentiſſ. D. Joh. Maſſonneau Medicinæ*,

ac

ac Chirurgiæ Professor Gallus, *Amicus meus singularis*, narrando de viro quodam, qui anno 1699. mense Maii salivationem mercurialem patiens, timore mortis aggressus, in fortem incidit melancholiam, cui successit delirium, & furor, cessante omninò salivatione; Absque etiam animi pathematibus potest morbos excitare, & de hac re testis sit *Adam. à Lebenwald. Misc. A. N. C. Ann.* 8. *Dec.* 2. *obs.* 122. qui refert, virum quendam generosum ex unctione mercuriali in Arthritidem dolorosissimam, & contumacissimam incidisse; Ex imperfecta inunctione mercuriali in lue gallica intensissimas ortas cephalagias narrat *Phil. Jac. Sachs*, cum *Laz. Riverio cent.* 2. *obs.* 91. Hydrargyrum admoto emplastro, inhærens magno ægroti damno observavit *Joh. Rhodius*, una cum fæda scabie cum motus impotentia ex mercuriali salivatione; Mirum est, inquit *Joh. Schenckius lib.* 6. *observ.* quendam, qui ter dumtaxat secundum brachia unctus fuerat, per aliquot dies, pondus, & angustiam in ventriculo sensisse, deindè cum latrinæ semel insideret, argenti vivi pateram, non sine gravi periculo vomuisse, Scabiem ab illito mercuriali unguento retrogredientem observavit *Clariss. Schrockius Germaniæ Portentum Schol. ad obs.* 16. *An.* 4. *Dec.* 2. *Misc. Curiosorum*, ex qua orta sunt summa pectoris angustia, & totius corporis intumescentia; insignem inflammationem ex unctione mercurii vidit *Joh. Georg. Laibius*, ut ipse ait in *Miscell. Ac. Cur. An* 2. *Dec.* 2. *observ.* 157. Hæmorrhagiam ex mercuriali salivatione ortam observavit *Clariss. Nicol. Lemery in suo Curs. Chymic. part.* 1. *cap.* 8 in quodam gallo naturæ robustæ, ac validioris, qui post unctionem mercurii, unius semi horæ spatio duodecim libras sanguinis per os emisit, ac quasi vitam cum sanguine fudit, & quod notabilius est narrat *Clariss. vir Bernardin. Ramazzinus in Diatr. de Morb. Artific. cap.* 3. casum Mulieris, quæ cum in hypocausto marito suo assideret, dum unguento ex mercurio inungeretur, solo aëre illo mercuriali per os suscepto, talem salivationem passa fuerit, ut ulcera in faucibus eidem supervenerint.

Ad mortem deniquè ab argenti vivi inunctione, & per con-

sequens à mercuriali salivatione causatam nunc accedamus oportet, ut sic dictis facta respondeant, & stemus promissis; quarè, me legisse recordor apud *Philip. Hæchstetterum obs. Dec. 3.* cinguli mercurialis usum in Sene mortiferum extitisse, cujus pariter cinguli infelix usus notatus fuit à *Gul. Fabr. Hildano*, & *Joh. Rhodio cent. 3. obs. 86.* Hinc quendam Gallicum à curatione per hydrargyrum in periculosam Anginam incidisse, quem imperitus tonsor, repetita mercuriali inunctione infami errore necavit, asserit cum *Fernelio Schenckius lib. 6. obs. 17.* Duos puellos mercurio inunctos mortuos se vidisse ait *Daniel Crugerus observ. 16. An. 4. Dec. 2. Misc Ac. Curios.* De alio Barbitonsore imperito, quorum infinitus est numerus, quibus virtus turpis est arrogantia, ac peritia, temeraria existit ignorantia, narrat *Illustriss. Collega noster Dolæus loc. nuper citato*, qui Militem arthritide laborantem unguento mercuriali, inunxit, & quidem totam spinam, & omnes articulos, à qua inunctione miserrimus miles adeò largam sustinuit salivationem, ut omnes dentes eximere potuerit, dein aliquot post dies, accessit sphacelus, à quo lingua, gingivæ, fauces, maxillæ, imò tota facies cum maximo fœtore, absumebantur, & sic æger tristi spectaculo vitam miserè amisit: inunctionem pariter Mercurii lethalem fuisse in Juvene viginti annorum fatetur *D. Salomon Reiselius Misc. A. C. An. 10. Dec. 2. obs. 23.* qui mercuriali unguento, non solùm carpum, sed totum inunxit corpus, undè non tantum orta salivatio, sed tumor manuum, & pedum, & capitis, cum spirandi difficultate, liquatis scilicet, & fusis à mercurio humoribus; hinc convulsionibus accedentibus, pariter mors accessit,

Sicque rapit juvenem prima florente juventa;

Pariter ex mercurii inunctione in Scabioso mors sequuta, cujus cadavere aperto, coagulatum in corde sanguinem observavit *Sigismundus König*, cum *Joh. Conrad. Peyero obs. anat. med.* referente *Boneto in Sepulchr. Anatom. lib. 4 section. 10.* Tandemque scio, Pharmacopolam Venetiis hoc Anno 1701. Mercuriali

riali inunctum linimento vitam terminasse brevi temporis spatio. Hactenus autem dicta, quantumvis incomptè de salivatione sufficiant; nunc varia circà salivam, & sputum à sacris, & prophanis Scriptoribus desumpta in Curiosi, ac eruditionis cupidi Lectoris gratiam exponamus; & sic ad finem hujus Exercitationis properemus.

CAPUT VI. *& ultimum.*

Varia circa Sputum, & Salivam exponens.

USIBUS, ac morbis Salivæ humanæ in capitibus antecedentibus explicatis, & juxta tenuitatem meam brevissimè expositis, nunc pro hujus Exercitationis Coronide nonnulla à variis scriptoribus colligenda restant circà sputum, & salivam hominis, quæ inordinatè, ac confuso ordine exponam, utpotè quia, hæc quæ dicturus sum plus sapiunt eruditionis, quam Medicinæ, & magis ad Philologiam, quam ad rem Anatomicam spectant: nec sub aliquo anteriorum capitum, tanquam sub propria classe reducenda esse sum ratus, idcircò tumultuariè adnotabo omnia, & singula, quæ ad salivam humanam faciunt à sacris, & à profanis Autoribus, tum ad Lectoris delectationem delata, cùm ad mei genium decerpta, siquidem *Venusinus* cecinit *Vates in Arte Poetic. ad Pisones*

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Quod aureum *Horatii* Carmen more solito egregiè *Sapientissimus omnique laude dignissimus J. U. D. Jul. Cæsar Grazzinus Ferrariensis noster, Patriæ Decus, & ornamentum*, sic Italicum fecit.

Insieme unendo l' utile, e il decoro
Al diletto piacevole, la meta
Intiera conseguir, dà cui riceve
Lode l'opra perfetta, e in cui s'aqueta.

Relicto itaque proemio ad rem nostram nunc accedamus Defluxio igitur salivalis in barbam, stultitiæ signum existit, quemadmodum observatur defluere in epilepticis, paralyticis, stupidis &c. undè *eruditissimus Cornel. à Lapide sup. 1. Reg. cap. 21.*, ait. *Defluebant salivæ in barbam Davidis, ut ipse se fingeret stultum,*; Hinc salivam in alium immittere, atque alterum inspuere maxima injuria semper fuit, ut colligit ex sacris paginis *Origenes in Matth. tract. 35.* Ex hoc more inquit *Francisc. Pithæus*: Romani milites Jesum Servatorem nostrum, cùm omni genere ludibrii adficerent, conspuerunt, quare cecinit *Ghelfucius Rosf. cant. 21.*

L'urtaro, il calpestar, grafiargli il crine,
Bruttargli il volto di saliva imonda.

Undè *Isaias cap. 50. faciem meam non averti ab increpantibus, & conspuentibus in me.* Injuriam hanc conspuendi in alium præter illud quod habetur *in Deuteronom. cap. 25.* suprà quem locum nonnulla eruditè habet *Cornel. à Lapide*; adnotant veteres scriptores profani; sic enim *Tullius* celebrans patientiam cujusdam inquit, *qui consputatus ab alio verbum reddidit, non omninò contumeliosum*, & Lucianus *expuit in Zonotemim jam jam maxillam percussurus*; hinc solitos fuisse nonnullos Antiquos in faciem spuere ad ignominiam inferendam nautis illis, qui negligenter navim gubernassent, colligitur ex *Stobæo sermon.* 44. his verbis; *Cereetæ illos, qui crimen quodcumque commiserunt, sacris interdicunt; si quis autem navim gubernans aberraverit, singuli accedentes in faciem ejus inspuunt*, & rationem hujus vituperii assignat *Picinellus in lum. reflex. part. 5.* scribendo, salivam in faciem injicere injuriam maximam esse, quia sputum ab omnibus in locum viliorem emittitur; Quamobrem *Aristippus* referente *Laertio*, ingressus cubiculum solemni pompa exornatum expuit in Heri faciem, dicens *opportuniorem locum non habui.* Hinc spuere non licebat in dolio in Vico Romæ, quod ibi defossa sacra invadentibus Gallis Senatoribus Urbem, ut meminit *Laurentius* *In*

in Polymat. lib. 5. Spuere procul in conviviis, aut aliis congressionibus signum eminentiæ fuisse testatur *Clem. Alexandrinus*, imò eminentis vanitatis indicium potiùs *Philip. Pareus in elect.*; itemque procùl spuere, & multum tussire, arogantiam signare docuit *cit. Laurentius*; hinc e contrà in sinum proprium spuere posuit *in Emblem.* 111. *Alciatus*, & hoc pro signo humilitatis ait *Claud. Minous in ejus Commentario*; cùm ex *Casaubono in Theophrast.* notaverit, procûl spuere eminentiæ esse signum, ut etiam ego suprà ex *Clement. Alexandrino* collegi; undè etiam apud *Plautum in Persa* ad exprimendum gestum gloriosum quidam ait *Magnificè conscreabor*: Ast redeamus in viam, & insputationis contumeliam sequamur, cujus speciem notavit impurus ille, licet puræ latinitatis Autor *Petronius in Satyric. cap.* 92., imò in faciem conspui fuisse signum repudii apud sacras paginas notavit *Origenes in cap.* 12. *Numer. Homil.* 7. ac despui illos, qui à nobis dimoventur, ait erúditus noster *Franc. Bernius Ferrarien. Comes in Moralit. Arcan.*, undè Constans Imperator suam relinquens Metropolim eam conspuit; hinc legitur apud *Leviticum cap* 15. *Si Salivam homo jecerit super eum qui mundus est lavabit vestimenta sua, & lotus aqua immundus erit usque ad vesperam.*

Immundissimo conspuere basio dicuntur illæ vetulæ edentulæ, quibus involuntariò emanat ab ore Saliva; sic *Catullus* cecinit

Suavia comminxit spurca saliva tua

& alibi

Tanquam commin̄ctæ spurca saliva lupæ.

quæ Catulli carmina egregiè castigata explicavit *Joseph Scaliger in suis notis super Catullum* &c., & eruditè more solito exposuit *Clariss. Alexander Guarinus Ferrariensis noster in suo opere super citatum Poetam*; Talia oscula fugienda, & expuenda sunt, quemadmodum fecit apud suavissimum nostrum Fabularum pastoralium

ralium Principem *Baptistam Guarinum*, Amarillis pudica, dum ait

Bocca baciata à forza,
Se il bacio sputa ogni vergogna amorza.

quæ elegans sententia desumpta fuit à *Theocrito* Poeta vetustissimo, qui Nympham pariter vi osculatam canentem introduxit, cujus verba è græco in italicum carmen translata sic sonant

Jo mi lavo la bocca, e sputo il bacio.

Cautè igitur istæ virgines osculum expuerunt, nè scilicet fortassis ab orium connexione, coinquinata saliva deglutiretur, & intrò luxuriei venenum penetraret, quod idem ipse advertit *Guarinus citatus*, canendo

Ne lasciai, che corresse
L' amoroso veneno al Cor pudico.

hinc suavissimus, omniumque Poetarum cultissimus *Albius Tibullus Eques Romanus lib.* 1. *eleg.* 9. cecinit

. . . . humida linguis
Oscula . . . .

Et hac de causa hortatur *Kempius* Gallos ut in actu osculandi ratione consuetudinis urbanæ, non apponant os ori, ne halitus, & saliva commisceantur, sed potiùs ore genas contingant, hoc enim modo consuetudini satisfacient, & infectionis periculum evitabunt; similiter *Lucretius lib.* 4 scripsit

. . . . Junguntque Salivas
Oris, & inspirant, pressantes dentibus ora.

Ad quæ *Lucretii* verba notat *Joh. Bapt. Pius*, Salivam Puellæ amatæ venenum esse transfunditur enim, ait ipse, in corpus Aman-

Amantis, ità ut recrudescat luxuries; hinc *Tertullianus de Virg. veland.*, inter oscula concallescere scripsit, & *Clem. Alexandrin.* de his osculis loquendo *in Pedagog.* ait, *oscula sæpè immittunt virus impudicitiæ*; de talibus osculis plura dabit Kempius de osc. dissert. 19.

De sputando non tantum osculo, sed morbo pariter, nonnulli verba faciunt, ut *Plautus* in *Captiv.*, canendo

Et cum morbum mihi esse, ut qui me opus sit insputarier.

super quem locum *Lambinus* ait, Morbum illum, qui sputatur interdum venire pro morbo Comitiali, qui oris saliva, & sputo aliquando levatur, imò potiùs cujus contagium sputando prohibetur; *Plinius* lib. 10. *simulque comitialem propter morbum despui suetum.* & in lib. 28. *despuimus comitiales morbos, hoc est contagia regerimus*; quoad me pluries observasse fateor præsertim mulieres, quæ vel aspectu epileptici alicujus, vel etiam sola talis morbi descriptione, aut nomine tantum audito, statim bis, terque exspuunt; quarè autem hoc faciant? si interrogentur, nesciunt.

Fascinationes jejuna saliva repelli docuit olim *Alexand. ab Alexand. gen. dier. lib.* 5. *cap.* 27. Ad veneficia expellenda valere ipsam tradidit *Mart. de Roa Soc. Jesu Sacerd. singul. lib.* 6. *cap.* 8. undè pro fascinis infringendis ter in sinu expuere, optimum fuisse, antiqui nimis creduli, ac superstitiosi putabant narrante *Jacobo Wolfio in scrutin. amulet. med. sect.* 1. *cap.* 2. Sic sputum, ait *Erardus super Petronium*, fronti illinebatur lustrale infami digito, & expuebatur ad fascinum avertendum; item sequitur ipse, ter spuebant in sinum, aut superior palpebra tangebatur, quod idem mutatis verbis scribunt *Clariss. Pignorius com. in Alciat. emblem.*, *Plinius lib* 28. & *Scaliger ad Petron.*, hinc Bucolicorum Princeps *Theocritus Idil.* 6. canit

Ter secreta sinus tetigi sputamine nostri,
Sicut anus docuit. . . . . . .

& gravissimus morum censor *Persius in satyr.* 2. scripsit.

Ecce Avia, aut metuens divum matertera cunis
Exemit puerum, frontemque, atque uda labella
Infami digito, & lustralibus ante salivis
Expiat urentes oculos inbibere perita.

Super quæ carmina ſcribunt *Anton. Foquelinus*, *Martin Kempius*, & *Thom. Farnabius*, ſalivam purgatoriam vim habere creditum fuiſſe ab antiquis, & ad faſcina inhibenda valere; exprimere enim tales *Perſii* verſus ſuperſtitioſos illos ritus ait *Eilard. Lubinus in cit. loc. commentario*, quibus vetulæ in precibus, & luſtrationibus ſuis ſuper nepotes, & natos, utebantur, nempè licio varii coloris, cervicem illorum ungebant, poſteà turbatum ſputo pulverem medio tollebant digito, & eorum frontem, ac labella ſignabant, ex quo notandum cum *Caſaubono ſup. citat. Perſium*, non meram Salivam veteres ad expiationes adhibuiſſe, ſed lutum ex ſaliva, & pulvere, undè *Petronius Arbiter*; *mox turbatum ſputo pulverem medio ſuſtulit digito, frontemque ſignavit*; nec hic aliter poteſt interpretari ſaliva luſtralis, nam ſinè luto expiationes non peragebantur, ideòque lutum inter genera catharmorum, quos ſuperſtitioſi homines ſtultè excogitaverant, ponit *Plutarcus*, cum *Kempio*; lutum autem, quo vanæ illæ aniculæ, ac nimis credulæ piatrices utebantur, vel proprio conficiebant ſputo, ut ſuprà dixi, vel è balneorum cellis petebant, autore *D. Chryſoſtomo*, qui *in prim. ad Corinthios*, ejus meminit vanitatis; *ſolent enim*, ait ipſe, *Nutriculæ, aut ancillulæ, vel aliæ Mulieres luto è balneis ſumpto, digito infantem linere, & illius frontem ſignare*; hæc autem omnia ſunt Antiquorum ſuperſtitionis vana deliramenta; verùm tamen eſt in Baptiſmatis Sacramento apud nos Catholicos, ſaliva liniri pueros ad aures, & ad nares, & hoc fieri propter Fidei receptionem, quantum ad aures; & propter aptitudinem ejus contrà dæmoniacas pugnas, quantum ad nares, legitur in Sacerdotali Romano. Non tantum autem ſaliva utebantur Antiqui; ſed ejus quoque nomen ad ſignificationem aliarum rerum adhibebant; undè hoc nomen ſalivæ frequenter uſurpari à *D. Hieronymo* pro dicendi genere, ac ſtylo-

&,

& prò orationis guſtu aſſerit *Marianus Schol. ad epiſtol.* 61. ejuſdem Doctoris Maximi, & prò guſtu pariter intellexit ſalivam *Perſius*, cujus Poetæ carminibus vir ille ſanctus plurimùm delectabatur, ut ait *citat. Marianus*, & ratio eſſe poteſt fortaſſis, quòd ſaliva, vel ſputum, ea quæ à capite deſcendat, ſapiat, & qualia illa ſint, ex guſtu ſuo nobis referat; ſupponebat enim magnus ille doctor, ſalivam à cerebro provenire, quemadmodum docebant multi Antiquiores Medici; Eleganter igitur, & proverbiali figura dixit, *& à ſaliva, quam ſemel imbibit*, id eſt ab illo guſtu, quo puer imbutus eſt, ut optimè advertit *Paul. Manutius in Adag.*, ſumpta metaphora ab infantibus quibus præmanſum cibum nutrices in os inſerunt, non ſinè ſaliva, cui, cum aſſueverint, nihil jam illis ſapit, quod ab illius primæ ſalivæ guſtu diverſum ſit; proindè modis omnibus curandum, ut optimis aſſueſcamus; idem ſolet accidere pleriſque noſtrum, ut quidquid diſſideat ab iis, quæ primis illis annis imbibimus, protinùs diſpliceat; Multi aiunt, & canes eos amare, quorum guſtarunt ſalivam. Hinc tantæ, ac talis deniquè dignitatis ſaliva ſemper extitit apud bonarum litterarum Cultores, ut non tantum ejus nomen ad alia ſignificanda in homine uſurpaverint, quin etiam ipſam ſalivæ nomenclaturam ad mixta inanimata tranſtulerint, ſic ad Vinum transfert ſalivam *Suaviſſimus Propertius*, dum canit *lib.* 4. *eleg.* 8.

Lygdamus ad cyathos, utrique æſtiva ſupellex
Et Methymnæi græca ſaliva meri.

hanc autem vini ſalivam, eſſe ipſius vini ſaporem, inquit Rex Criticorum *Turnebus in lib.* 30. *Adverſar. cap.* 7. una cum *Rever. P. Martino de' Roa in lib.* 6. *ſingular. cap.* 8.

Sycerum ſalivam ad mel ſignificandum dixit *Plinius lib.* 11. *cap.* 12., & cum eo *Aldrovand. de inſect. lib.* 1. *cap.* 2. Tandemque de ſputo Cuculino ſalivæ ſpecie in nonnullis herbis collecto meminit *Franc. Baco de Verulam. in Sylv. Sylvat. centur.* 5. ex quo ſputo naſci cicadas credidit *Iſidorus orig. lib.* 12. quod

tamen apertè negat *Aldrovandus de insect. lib.* 2. in hoc autem cuculino, seù herbarum sputo vermes se observasse scribit in suo eruditiss. Dialogo primo de insectis diligentissimus Philosophus, & Medicus insignis *D. Anton. Valisnerius* Amicus meus singularis, Archi Lycæi Patavini Lector dignissimus, & insectorum generationis exactissimus Scriptor.

Hæc autem de salivæ natura, causis, virtutibus, morbis, ac significationibus laconicè à meo rudi calamò exarata, grato animo ut accipias, Lector Amice, rogo, ampliora suis loco, & tempore expectaturus; in his conscribendis, si quid interspersum notaveris, quod sapiat Gentilium mores, hoc eruditionis gratia tantummodò dictum scias velim; pro sacrosancta enim Fide nostra, non tantum qualescunque labores meos libenter tribuerem, sed puriorem cordis mei sanguinem alacri animo, ac læto spiritu effunderem; Sin verò, quid probis, doctisque Viris, ac veritati consentaneum protuli, hoc primo à bonorum omnium Largitore D. O. M., secundò à doctorum virorum monumentis, acceptum referatur; Interim si in aliquo erravi, humanum scias esse labi; Scripsi hæc non, ut contentiones sererem, aut hostes in me concitarem, sed, ut nudam veritatem indagarem, ac tibi, Lector Amice, placerem; Si finem hunc obtinuerim, benè jacta est alea, *& firma stat anchora puppis.* Suficiens laborum meorum merces erit, si conatus mei tuæ curiositati satisfecerint. Plura istis, & meliora fortè addet alius; Scriptionis hujus metam attigisse mihi videbitur, si alios excitaverim ad ea circa salivam humanam investiganda, quæ diligentiam meam fugerunt, Si alicui vero tantillum utilitatis attulerim, tunc gaudebo, & cum Eruditissimo viro Ferrariæ nostræ ornamento maximo, *Lilio Gregorio Gyraldo* canam

. . . . . . non fuerit noster labor irritus omnis
Quòd sic accendet nostra lucerna suam;
Sin secus acciderit, fructus, nec carpserit ullos
Gaudeo sic etiam, nam voluisse sat est.

hinc

hinc soli Deo, unico, & trino Honor, & Gloria.

Scribebam in meo Musæo Ferrariæ die 20. Decembris Anni 1701.

FINIS.

Jamque opus exegi, proræ nunc carbasa nostræ
Tollere, nunc placido fas est requiescere portu
Sed Tu, magne Pater, nutu qui regna gubernas
Cuncta tuo, magnisque vales dare jura Monarchis
Aspice, quam moveat diros Europa tumultus.
Vulnera quæ patitur lugens nunc Itala tellus:
Fac peto discordes coeant, dextramque, fidemque
Christicolæ jungant omnesque in barbara ferrum
Corpora transadigant, infidaque pectora frangant.

CATA-

CATALOGUS

Illorum Doctorum Virorum, quorum in hac Exercitatione de

SALIVA HUMANA

fit mentio.

AB *Alexandro* Alexander.
Ælianus.
Alciatus *Andreas.*
Aldrovandus Ulisses.
Albergbettus Antonius.
Alexandrinus Clemens.
Ammannus Paulus.
Andriolus Michael Angelus.
Arbiter Titus Petronius.
Archigenes.
Aristippus.
Aristoteles.
Asclepiades.
Avicenna.
Baco Franciscus.
Baglivus Georgius.
Barbetta Paulus.
Bartbolinus Caspar.
- - - - - - - *Thomas.*
Baruffaldus Hieronymus.
Bayrus Petrus.
Becherus Daniel.
Bellini Laurentius.
Berengarius Jacobus.
Bertini Antonius Franciscus.
Biblia Sacra.
Bibliotheca Anatomica.
- - - - - - *Medica.*
Bilsius Ludovicus.
Birelus Jo, Baptista.
Blancardus Stephanus.
Blasius Gerardus.
Blegny Nicolaus.
Bohn Joannes.
Bonannus Philippus.
Bonetus Theophilus.
Borrichius Olaus.
Boyleus Robertus.
Burgius Joannes.
Burnetus Thomas.
Calcagninus Cælius.
Calphurnius.
Calmetheus Antonius.
Capellus Octavius.
Cardanus Hieronymus.
Cartesius Renatus.
Casaubonus Isaach.
Catullus C. Valerius.
Cicero Marc. Tullius.
Clericus Daniel.
Craanen Theodorus.
Crathetes.

Crato

Crato Joannes.
Crugerus Daniel.
Cryſoſthomus Joannes.
Democritus.
Deuſingius Antonius.
Diemerbroeck Isbrandus.
Dionis Petrus.
Dioſcorides Pedacius.
Dobrzensky Jo. Jacobus Wenceslaus.
Dolæus Joannes.
Doringius Michael.
Ernius Andreas.
Ettmullerus Michael.
à Fabra Aloyſius.
Fabri Jo. Matheus.
Falopius Gabriel.
Farnabius Thomas.
Fernelius Joannes.
Firmianus Cœlius Lactantius.
Flaccus Horatius.
Fonſeca Rodericus.
Foquelinus Antonius.
Foreſtus Petrus.
Fracaſſatus Carolus.
Gallenus Claudius.
Gallus Cornelius.
Ghelſucius Capoleo.
Gladback Jo. Bernardus.
Gliſſonius Franciſcus.
Graaf Regnerus.
Grazzinus Julius Cæſar.
Grebnerus David
Guarinus Alexander.
- - - - - Baptiſta.
Gulielminus Dominicus.
Gyraldus Lilius Gregorius.
Hannemannus Jo. Ludovicus.
Helmontius Jo. Baptiſta.
Herodotus.
D. Hieronymus.
Hildanus Gul. Fabricius.
Hippocrates.
Hoecſtetherus Philippus.
Hogelande Cornelius.
Hoffmannus Fridericus.
Horſtius Gregorius.
Huneruvolfius Jacob. Auguſt.
Janſſonius Theodorus
D. Joannes Evangeliſta.
Job.
Joel Franciſcus.
Jovius Paulus.
Iſidorus.
Juſtinus Franciſcus.
Jungken Jo. Helfricus.
Juvenalis D. Junius.
Kempius Martinus.
Kergerus Martinus.
Königh Sigiſmundus.
Laertius Diogenes.
Laibius Jo. Georgius.
Lambinus Dionyſius.
à Lapide Cornelius.
Laurentius Joſephus.
Lebenwaldt Adam.
Ledelius Samuel.
Lemery Nicolaus.
Lemnius Levinus.
Lemort Jacobus.
Lentilius Roſinus.
Löwenock Antonius.

Lotichius

Loticbius Jo. Petrus.
Lubinus Eilardus
Lucanus M. Annæus.
Lucianus.
Lucretius Titus.
Lyster Martinus.
Maidalchinus.
Maiolus Simon.
Malpighius Marcellus.
Mangetus Jo. Jacobus.
Manutius Paulus.
D. Marcus Evangelista.
Martialis M. Valerius.
Martinius Martinus.
Massa Nicolaus.
Masseneau Joannes.
Mathiolus Petrus Andreas.
Menander.
Mercklinus Georg. Abraham.
Mesues Joannes.
Mindererus Raymundus.
Minoes Claudius.
Miscellanea A. N. C.
Mizaldus Antonius.
Mortonus Riccardus.
Mullerus Philippus.
Muralto Joannes.
Nichander.
Nigrisolius Franciscus Maria.
Nuck Antonius.
Ophilius.
Oribasius.
Origenes Adamantius.
Pancirolus Guidus.
Pareus Ambrosius.
...... Philippus.
Pascoli Alexander.
Pauli Simon.
Peyerus Jo. Conradus.
Persius Aulus.
Perotus Nicolaus.
Petreus Henricus.
Picinellus Philippus.
Pignorius Laurentius.
Pitheus Franciscus
Pius Jo. Baptista.
Platerus Fœlix.
Plautus M. Accius.
Plinius Caius.
Ponzetus Ferrandus.
Poppius Hamerus.
Possidonius.
Propertius Sextus Aurelius.
Puchaimerus Philippus
Ramazzinus Bernardinus.
Raygerus Carolus.
Reies Caspar.
Reiselius Salomon.
Rhenanus Beatus.
Rhodius Joannes.
Riverius Lazarus.
Rivinus Aug. Quirinus.
Roa Martinus.
Rochi Josephus.
Rodiginus Cælius.
Rolfincius Guernerus.
Romellius Petrus.
Rulandus Martinus.
Sacerdotale Romanum.
Sachius Pompeius.
Sachs Philip. Jacobus.
Salmuth. Henricus.

Salvin-

INDEX CAPITUM.

JOSE-

JOSEPHI LANZONI,

DE

MEDICI OFFICIO AC MUNERE

EPISTOLA

Ad Excellentissimum Dominum

D. NICOLAUM FACCINUM

PHIL. & MED. DOCT. FERRARIENSEM.

Medici nomine multi, re autem, & opere valdè pauci.

Hippocrat. in Lege.

Lagitasti a me, Excellentissime Domine, ut tibi conscriberem aliquid de Medici officio, ac munere. Expleo nunc quod petiisti, ut possum; non fortè ut cuperes; attamen me excusatum habeas, nam Praxis medica, & Lectiones quotidianæ, ut tu bene noscis, meis Discipulis faciendæ, parùm otii mihi relinquunt, & præsertim quia in crastinum Lauream Doctoralem Domino *Benedicto Lollio* publicè in nostro Collegio conferre debeo. Utcumque tamen, ad rem venio.

Magnus Medicorum Princeps *Hippocrates* in *Epist.* ait: *Porrexit mihi manum Deus, quam ubi libentissime apprehendissem, rogabam, ut simul mecum pergeret, & ne me in medendo destitueret:* ex quo liquet, qualis debeat esse Medici religio, ac pietas; videlicet, ut sit pius erga Deum, honestus erga Proximum, & religionis exercitia frequentet. Debet esse temperans præcipuè in gynecæis, unde apud Lacedæmones Æsculapii simulacrum ex agno-casto construebatur. Sit Sobrius, sit taciturnus, & occulta artis nostræ mysteria, nec non secretiores ægrotantium morbos evulgare scelus putet, quandoquidem Ægytii in Medicinæ templis Harpocratem silentii Deum labia digito comprimentem adorabant. Erga omnes sit comis, cunctis officiosus, Sociis amabilis, reliquis urbanus, nemini onerosus, ægrotantibus placidus, facilis, blandus, suavis, siquidem *Hippocrates lib.* 7. *Epidem.* ægris gratificandum esse nos monet;

tram momenti: Conſultationes autem juſſu *Hippocratis*, abſque contentione, & altercatione fiant, ne deriſui ſe exponat Medicus; diſcordia igitur inter Conſultantes ſemper eſt damnanda, quia privati odii pertinacia ſtimulat in publicum exitium, ac plerumque laborantium ſalutem præcipitat: Seorſim autem ab ægris conſilia medica facienda ſunt, ut liberius quid ſperandum, vel metuendum proponatur. Non improbos medicos imitetur, qui famam, quam virtute nequeunt, fraude, doloque comparare nituntur. Ne ſe collaudet, aut morbum parvum magnifaciat. Non accedat ad ægrotos, niſi rogatus, quod præceptum maximè obſervandum ait *à Caſtro*: & hîc riſum retinere nequeo, dum Medicum Senem ſed ſordidè avarum novi, qui ſæpe Monaſteria petit non vocatus, & poſcit, an aliquis de Familia ſuæ operationis indigeat; quod certè ineptum, ac ridiculum eſt: In odoribus minimè ſit affectatus, præſertim cùm Virgines non omnes bene ferant odores: ungues abſcindat, manus nitidas ferat, munditiei ſtudeat, luxum tamen vitet: Vocatus veniat tempeſtivè, ſalutet ægrum, & condolentiam teſtetur, quærat an longo tempore decumbat, obſervet ætatem, blandè prius colloquatur, indè pulſum tangat bis modeſtè; examinet hypochondria, tangat partem affectam, ægrotantis linguam exploret, & nihil omninò omittat eorum, quæ ad exactam morbi cognitionem facere poſſunt; nec cum ægris bibat, ac comedat, nam nimia familiaritas parit contemptum, ut ait *Riolanus*. Simplicibus cùm poſſit mederi, à compoſitis ſe abſtineat; in compoſitione enim medicamentorum fugienda eſt illa theriacalis, & nauſeabunda variorum ſimplicium commiſtio, quæ non eſt neceſſaria, ſed inutilis, incerta, & ſumptuoſa, natura quippè paucis contenta ſimplicibus gaudet, & ſæpè unica herbula appropriata morbus citiùs, ac feliciùs profligabitur, quam prodigioſis illis compoſitionibus: Audiat quæſo, *Dom. veſtra Excellentiſſ.*, id, quod de hac re ſcribit *Clariſſ. Georg. Baglivus de morb. ſucceſſ.* „eruendo morem, & „ conſuetudinem vulgarium medicorum, qui alia ratione cu„rare morbos neſciunt, quam ſatiando ſtomachum ſyrupis,

con-

„ confervis, & mille nugivendulis pulveribus, *Tyrones mei*, „ *quam paucis remediis curantur morbi*; *quamplures vita tollit reme-* „ *diorum farrago*, &c. idemque mutatis verbis innuere videtur in fuis Epiftolis Sapientiffimus *Redi*. In morbis autem curandis, & in fanitate cuftodienda, non femper auxiliis utendum, fed oportet interdum quiefcere, hoc eft nihil prorsùs, præter commodam victus rationem, inftituere; fic fieri oportet in iis, qui perfectè judicantur, vel judicati funt, ut in morborum ftatu; fic jubente *Hippocrate in aphorifm.* Medici enim, ait *Livius*, plus interdum quiete, quam movendo, & agendo perficiunt; ità Naturæ fæpè multorum affectuum curatio eft committenda, ut docuit *Sydenhamius*. Die decretorio, ac critico nunquam evacuatio inftituatur, quando neceffitas non urgeat, ac cogat. Efto in arte noftra generalis regula, femper blandè, ac lentè procedendum in omni cura ægrorum, uti etiam docuit *Franc. Sylvius de le Boe*. De mercede non pacifcatur, hoc enim proprium eft Agyrtarum, non fapientum virorum. Nec femper ægris feverè deneganda, quæ natura fummè appetit; vidi enim Mulierem à pertinaci vomitu liberatam nucibus edendis conceffis, quas enixè poftulaverat. Morborum incurabilium curam non fufcipiat Medicus, ut præcepit *Hippocrates lib. de Arte*: morbi enim in triplici funt claffe; Leves, quos natura fanat; Mediocres, qui à Medicis tractantur; & Incurabiles, qui linquendi, ne cum promiferimus fanare, ignominiam, pro Gloria, referamus. Amuleta ne fpernat, & medicamentis occultarum qualitatum, ut dicunt, multam non adhibeat fiduciam, inquit enim *Galenus* „ qui volet effe præclarus Medicus, iis medica- „ mentis, quæ ægros juvant a qualitate occulta, raró uti debet. Quidam Medici remedia omnia chymica negligunt, & formidant, alii e contrà illa fuprà modum extollunt; fed medium tenuere beati: Mercurius porrò in ufum non eft ducendus, & non loquor de præparato, fed de crudo, qui anxietatem inducit, monet enim *Walæus in Meth. med.* fe noviffe melancholicos, qui fe lue venerea laborare putarent, Medicumque tandem eo perfuaderent, ut ad Mercurii ufum deveniret, unde fe-

quenti

quenti die moriebantur. Neque laudare possum nonnullos nostros Medicos, qui pilulis mercurialibus utuntur, cum sanè tutioribus, mitioribus, ac salubrioribus remediis uti possint, ut Salsaparilla optima: Post usum Mercurii (sunt verba ejusdem *Walæi*) facilè sequitur dysenteria, obstructio, & nervorum debilitas; hinc Mercurio inuncti incidunt in paralysim; & vidi tumores, cœcitatem, & surditatem à Mercurio sumpto inductam; quo circa legi meretur erudita Epistola lib. 14. Clariss. nostri *Jo. Manardi*, in qua multa contra Mercurii usum in re medica inveniuntur egregiè a tanto Viro exarata, prodit enim malignitatem hydrargiri, & inscitiam illorum accusat, qui tali utuntur remedio. Caveat insuper Medicinæ Professor, ne artem nostram turpiter servilem faciat, quemadmodum quidam medici, qui ter, quaterque in die ægros invisendo, propriam inscitiam sedula officiositate compensant, & nisi doctrina illustres, saltem sunt blanditiis insignes, à *Galeno* ipso derisi, dum quidquid eis adulantibus jubetur (ait ille) mancipiorum more faciunt, ideoque à cordatis Viris, tanquam turpes Agyrtæ, & pedissequi rudes irridentur; ex quo artis apollineæ vilipendium oritur, & ars omnium præclarissima (sunt verba præcisa Clariss. *Lancisi*) omnium vilissima existimatur; unde plus præmii datur Coquis ad crapulam, quam donetur Medicis ad salutem; quod etiam tempore suo innuit *Galenus* ipse, dum scripsit, *Divites Medicis coquos præferre.* Insuper Medicus sit imprimis erga Collegas sociabilis, nec arceat alios à visitatione Ægrotantium, nec politicè, ac studiosè Medicos sui æquales, imò doctiores ab infirmis amoveat; privat enim alieno consilio Ægrotantes, lædit amicos, atque ne prodat suam inscitiam, morbo affectos suæ curæ commissos prodit, ac fallit. Sit Medicus conversatione affabilis, non garrulus, nec maledicus, quales sunt Parabolani, & Circulatores; non sit blasphemus, neque aleator, nec rixarum, & contentionum cultor, nec jura spernens, ac Principis Edicta contemnens, ne incidat in Apparitorum manus, hoc enim summi dedecoris est, & totam Medicorum familiam infamat. Summopere execratur *Joh. Bohnius*

illam nonnullorum Medicorum imprudentiam, aut mavis animi malignitatem, per quam præ alliis emergere, hosque subigere, seu supplantare moliuntur; philautia nimirum, ambitione, & vana gloria inflati, eos parvi faciunt, irrident, convitiis incessunt, cavillant, ab Eruditorum candore abhorrent, sola sua ipsis arrident, ac aliena semper despiciunt, quam quidem amarulentiam, modò coram, & palam, modò clam, & à tergo spirant; utrumque variis artificiis, imò aliquandò sub blanditiarum, & collaudationum singulari specie occultant; laudant alterius Medici Eruditionem, & dolent ejusdem in Praxi infelicitatem, & ut opprimant ejusdem virtutem, dicunt, multum valere in Poësi græca, & latina, ac italica, in Sanctorum PP. monumentis, in sacra, & prophana eruditione, parum verò in praxi medica administranda, quasi quod diversa essent instrumenta Sapientiæ, alia Medicinæ, alia Philologiæ &c.; verùm cùm eadem sint in homine instrumenta sciendi, ideò si bonus erit Philologus, Eruditus, Poëta, erit etiam Medicus illustris, Anatomicus insignis, & Practicus celebris, si hasce Artes coluerit, quemadmodùm fuere antiquis temporibus *Galenus*, *Celsus*, *Fernelius*, *Fracastorius*, recentibus autem *Malpighius Tozzi*, *à Capua*, *Redius*, *Bellini*, aliique plures, in quibus enumerandis tota non sufficeret dies: Absint Medici illi, qui favorem quærunt Muliercularum, Barbitonsorum, Obstetricum, & per harum commendationes, ac ut ità dicam, patrocinia, praxim quærunt, & ægrorum visitationes comparant, hoc enim ignorantiæ est signum, siquidem *Plautus in Amphit.* ait *Virtute ambire oportet, non favitoribus*; *Sat habet favitorum semper; qui recte facit.*

Nefas ferme esset credere, Medicum aliquando colludere cum Pharmacopæis, questus reciproci, atque sordidi causa sancita, ità ut in Ægrotantis damnum, medicinas præter necessitatem, & majoris pretii præscriberet, quod tam iniquum est, ut nefas quoque sit hoc de veris Medicis cogitare. Vitium sequens nonnullos Medicos vexat, quod sanè fugiendum, nempè si à Medico morbus gravior, & periculosior fingatur, ac re-

verà

verà ſit, eum in finem, ut ſi æger moriatur, erroris ſuſpicio à ſe declinetur; ſin revaleſcat ſtipendium augeat, & magis ægrotans Medici decantet laudes; hoc enim hiſtrionis eſſe, ait *Celſus*, parvam rem attollere quo plus præſtitiſſe videatur. Medicus in diæta præſcribenda ne ſit rigidior; in medicaminibus non excedat, in remediis adminiſtrandis à virium proportione nunquam recedat. In uno tantum remedio ſpem omnem non collocet, veluti ſi eſſet *Panacea*; nihil intermittat calumniæ metu, nec ſit timidus, nec pertinax, non ſit aſſentator, non jactabundus, non malignus; juxtà conſcientiam deponat, ad medendum vocatus ſit promptus: ægros pietatis admoneat, confeſſionem ſacramentalem inculcet, agat ſecundum rationem, & experientiam, conſuetudini indulgeat, ac ſemper Deum, tanquam Medicinæ Authorem cognoſcat; ait enim *Marſilius Ficinus*, Medicinam ſine cæleſti favore, ſæpiùs eſſe inanem, ſæpè noxiam: Tutò autem curabit Medicus ægrotantes artis noſtræ beneficio, convenienti qualitate, commoda menſura, & tempore opportuno exhibendi remedia. In Morbis verò debilibus medicinæ fortes non ſunt præſcribendæ, in debilibus debiles, valentibus valentia pharmaca conveniunt, & quæ longo tempore ſunt contracta, lentè curare oportet, quæ brevi, breviter. Advertat igitur Medicinæ Profeſſor, ſemper utenda eſſe medicamenta ſuavia, & quoad colorem, odorem, & ſaporem, ut fieri poteſt, grata, & jucunda, quod etiam ſupra innui. In prima Infirmi viſitatione inquirat Medicus, quid doleat, ex qua cauſa, quot diebus, an alvus ſecedat, quo victu utatur; conſideret ætatem, ſexum, temperiem, conſuetudinem, anni tempus, aëris conſtitutionem, loci ac regionis rationem, vires, & an aliquid divini inſit in morbo examinet: In Fœminis ſciſcitetur, an mulier ſit gravida, & quot menſibus utero gerat; an menſes in virginibus, vel non gravidis, vel lochia in puerperis ritè fluant. Quærendum inſuper an, & quibus hactenus uſus fuerit Infirmus remediis, an parentes tali morbo laboraverint, & an ſæpe, vel rarò morbo tentetur. Præter omnia obſervet Medicus Ægri

loquelam, faciem, oculos, linguam, decumbendi modum, inſpiciat urinam, & alias, ſi adſint, excretiones obſervandas. Officium autem Medici eſt, morbos ſanabiles ſanare, & inſanabiles prædicere, ne, ſi fortè Ars a vi morbi victa fuerit, vel ignoraſſe, vel erraſſe videatur. Audiendus eſt *Weinhartus*, qui ægritudine incipiente docuit, medicum debere judicium ſuum ſuſpendere, atque Oraculi more ambiguè de morbi exitu pronunciare; *ſatius enim* (ſunt verba *Galeni*, *de dieb. decret.*) *eſt tacere, quam temerè pronunciando falli.* Poëſis commodè inſervit Medico, quatenus eum divertit, præcipuè horis ſucciſivis, eamque non quidem, ut civem, ſed peregrinam tractare licet, hæc enim erit pulchrum Medici ornamentum; ſicuti eloquentia eruditione munita erit quodammodo neceſſaria, tum in Cathedris ad Artis decorem oſtentandum, cum ad Juvenes erudiendos, Concluſiones publicè defendendas, ac Tyrones Laurea Doctorali donandos, nec non lectiones, tum publicas, tum privatas exornandas. Anatomiæ, Botanicæ, Chymiæ, Phyſicæ, Pharmaciæ, atque Chirurgiæ incumbat, nullus enim bonus eſt Medicus, niſi qui illis artibus imbutus ſit. Vitet Medicinæ Profeſſor avaritiam, ſuperbiam, & arrogantiam, nec alios ſuos collegas, tanquam volitantes umbras ex alto deſpiciat, ac ſe ſolum (*ut verbis utar Weinharti*) cæterorum medicorum exemplum, Artis Hippocraticæ canonem, & archetypum vana oſtentatione arbitretur, ſicque nimium ſibi fidens etiam in gravibus periculis alios ſibi adjungi, non modo non poſtulet, verum etiam oblatos repudiet.

Ingratos etiam, qui jam olim e vitæ diſcrimine erepti, deteſtanda ingratitudine, beneficentiam Medici contempſerunt, nec præmiati ſunt, cùm denuo ad opem ferendam impudenter accerſunt, quamvis medica ope non digni eſſe videantur, attamen omninò hos negligere non oportet, ne avaritiæ ac crudelitatis accuſetur Medicus, cujus ſuprema debet eſſe cura, ut nihil unquam committat, quod, vel chriſtianæ charitatis jura frangere, vel nobilem, & præclaram, ut ait præallegatus Auctor, facultatem noſtram turpi pecuniæ exactione fœdare poſ-

ſit;

ſit; humanus enim, & miſericors ex propria natura, & Medici munere, Medicus eſſe debet, ut de ipſius parente *Auſonius Gallus* cecinit.

Obtuli opem cunctis poſcentibus artis inemptæ;
Officiumque meum cum pietate fuit.

Medicus per Epiſtolas curare poteſt aliquos morbos chronicos, longos, & contumaces, non autem acutos, qui ingentes mutationes brevi tempore ſubeunt, & in eodem ſtatu nunquam permanent, de quibus dicit *Hippocrates*, difficilem eſſe prænunciationem ſalutis, aut mortis: *Galenus* tamen acutos morbos per epiſtolas ſe curaſſe ait, uti fecere *Manardus* noſter, *Langius*, *Mercurialis*, *Joh. Fortis*, *Redius*, *Malpighius*, & alii plures. Monitos volo Medicos in morbis gravibus, ac præſertim in illuſtribus viris, ſemper debere vocare alios Medicos, nec facere, ut quidam Profeſſor octogenarius nimis in ſe, ac ſua ætate confidens, qui ab ægris ſuis arcere ſtudet Medicos Collegas, ne fortaſſis inſcitiam ſuam palam faciat, & nomen boni Practici arte acquiſitum amittat; nam plus vident oculi, quam oculus, & juxta proverbium, *unum nihil*, *duos verò plurimum poſſe*; hinc *Homeri* illud quadrat.

Conjuncti pollent etiam vehementer inertes.

quod agnoſcens *Ariſtoteles*, in medicina neceſſarium eſſe plures vocare Medicos, ait, & Alexandrum Magnum in quadam epiſtola ſic alloquitur: *ne uni fidas Medico*, *poteſt enim tibi detrimentum afferre*, *quarè ſi quod pharmacum tibi accipere expediat*, *id facito conſultatione multorum.* Graviter inſuper peccaret Medicus, qui abortiva medicamenta utero gerentibus exhiberet, nam ſæpe non ſolum fœtum perdunt, ſed matrem ipſam in exitii periculum ponunt. Medici prudentis eſt, conſilia ſalutaria ſanis hominibus dare, quibus ſcilicet imminentia mala præveniat, ſicque ab ægritudine præſerventur. Segnities autem in Medi-

co increpatur ab *Erasto*; occasio enim cùm sit præceps; non tardandum, sed in medendo festinandum esse commendo, maximè quando urget necessitas. Observandi sunt in Medicis, ut ait *Tholosanus lib.* 17. *de repub. cap.* 7., pudici mores, nam si luxuria sunt putidi, multa possunt ad corrumpendam pudicitiam Mulierum, aut sui, aut alterius gratia meditari, quod quàm malum sit quisque sapiens cognoscere potest, hoc enim a Christianis moribus alienum est, & divina Lege damnatum. In plebeis verò curandis interrogare oportet, quam artem exerceant, ex diversarum enim artium exercitio morbos oriri docuit *Clariss. Ramazzinus*.

Advertat insuper Medicus non frequentibus medicinis uti, sæpè enim impediunt criticos motus, ut ait *Luc. Tozzi in com. Aph.* 1. unde *Galenus* inquit. „ Quædam peccata a Medicis committuntur, putantibus nisi quis ingressus ad Ægros, deinde „ succingens se, vel cataplasma imposuerit, vel perfuderit, a„ dusserit, vel Clysterem indiderit, vel venam inciderit, vel „ cucurbitulas adjunxerit, vel confricuerit, vel nutriverit, „ aut hujusmodi aliquid factitaverit, nihil ab ipso gestum esse „ artificiosum; ii enim, quoties ad ægrum accedunt toties peccant: an ii Medici sint, an Carnifices cæteri judicent.

Peccat etiam Medicus utendo pharmacis antiquioribus, ac ob longum tempus rancidis, ætatis enim injuria amittunt vires suas medicamina, ut innuit *Cl. Redi in suis Consult.* Nihil æque, censente *Seneca* ' *Ep.* 2., impedit Sanitatem, quam remediorum crebra mutatio; adde, & Medicorum; recte enim non minus quàm verè canit *Ovidius*.

Nunquam crede mihi a morbo curabitur æger;
Si multis Medicis creditur una febris.

Eorum enim copiam semper fuisse damnosam, ait *Frider. Hoffmannus in not. ad Poterium*.

In reconvalescentibus respiciat semper Medicus, non ad appetitum, sed ad vires, lentè enim reficere oportet. Medici autem

tem tenentur gratis curare pauperes ægrotantes, ut ait *Tiraquellus de nob. cap. 29.* In nonnullorum porro morborum cura, melius erit a medicaminibus abſtinere, ne exaſperentur, & majores fiant, velut irritati, ut evenit in cancris: ait enim Hippocrates: *cancri curati facilius pereunt, quam non curati*, unde recte *Ovidius.*

Curando fieri quædam majora videmus
Vulnera, quæ melius non tetigiſſe fuit.

Varietatem vocabulorum ſcire Medicum oportet, veteres enim horum ſunt prodigi, & qui non patitur prodigalitatem iſtorum ineptè doctus eſt: ita ſentit *Caſp. Hoffmannus de med. offic. lib. 2. cap. 91.* Sicuti etiam ſcire coſmetica ad illum pertinet, quatenus ea poſſunt humanam lædere naturam. Ego autem commendare non poſſum Medicos illos, qui licet habeant in pharmacopæis tot, ac tanta Medicamenta, attamen a rebus ſordidis remedia volunt deſumere, ut a lotio humano, ſtercoribus caninis, pavonis, & aliis hujuſmodi, quæ nauſeam movent: & propterea deridentur a *Clariſſ.* D. *Luca Schrockio in Miſcell. Curioſ. An.* 1. *dec* 2. *pag.* 192., ideo Medicus a ſordidis medicinis quantum poteſt abſtineat. In morbis difficilioribus debet Medicus aperire cadavera, ad eruendas morborum ſedes, ac rimandas affectionum difficilium cauſas, & ita dare operam, ut ægrotantibus proſit, ſi queat, ſi verò nequeat, ſaltem ulteriorem prohibeat lapſum; Medicus enim ſolers, ait *Joh. Bapt. Sitonus*, non tam artis medicæ augmentō, & medicamentorum inventioni ſtudere debet, quam veritatis ſtudio flagrare, & methodum habere expeditam, qua vera a falſis diſcernat, juxta *Galenum.* Dixi ſupra ægris a Medico gratificandum eſſe; nunc moneo non tantum hoc ratione remediorum, verum quoque ratione ciborum, & potuum, in iis quoque quæ vident, aut tangunt, cæteriſque, modò non multum noceant; nec hoc ad gratiam ſolum, ait *Manardus* noſter, & docet *Galenus*, ſed veluti ejus utilitati conſulendo; quia quæ cum voluptate ſuſcipiuntur,

untur, ventriculus amplexari consuescit, & facilius concoquere, atque contrario quæ displicent, refugere, ceu nauseas, inflationes, & fluctuationes inferentia, indeque fieri magna ex parte, ut cibus, qui erat paulo deterior, non talis maneat, sed interdum melior evadat: ex quo patet, bene agere illos Medicos, qui voluntati ægrorum obsérvientes, in iis, quæ nocere non possunt, adulatores benevoli apparent: Medicus autem ad Senium deductus, & defectum interiorum sensuum jam habens, puta octogenarius, medendi artem non debet exercere, ut sentit *Paul. Zacchias Quæst. med. leg.*; ne scilicet, in artis nostræ dedecus in ægrorum visitationibus obdormiat, obmutescat, non memoretur de symptomatibus antea passis, ac de medicamentis nuper præscriptis, & ridiculosè loquendo adstantes moveat ad risum, & familiares ægrotantium provocet ad cachinnos. Advertat porro Medicus, ne injuriam afferat alicui, quarum maxima creditur, quæ famam deturpat, rapit honorem; multò namque major existimationis, & famæ, quam rei, commodique, viro bono habenda est ratio, unde *Flaccus sat.* 2. cecinit.

Fama malum gravius quam res trahit.

hinc meritò imperialibus sancitum est legibus, eos eligi Medicos, qui præter artem apprime morum polleant probitate. Prætereà, cùm multa, ac difficilia in Medicina inveniantur, prudens, & cordatus Medicus vires suas metiatur, ne plus oneris unquam suis imponat humeris, præsertim si plures eodem tempore ægrotantes invisere oporteat; ideoque *Clar. Gasp. a Reies* consulit, ut Medicus solùm octo ægros curandos suscipiat, vel ad summum duodecim; aliter autem si faciat, dubium non est, quod in multis deficiet; & multa illum præteribunt, quæ advertere, & prævidere oportebat; rectè siquidem dictum est; *in multitudine operum confunditur Artifex*; quia verò ægri non omnes convalescunt, non ideò nullam Medicinam esse, ait *Cicero* 2. *de Nat. Deor.*

Medici, ac Judices similitudinem habere non tantum professione

fessione ipsa, sed etiam munere docuit *Sebast. Foxius sup. Platon. de republ.* Medicus enim morbos corporis, Judex animi vitia curat, ille morborum peritus, & intelligens constitutionis cujusque esse debet, hic ingeniorum, & morum civilium doctus; uterque probus, & diligens; uterque senex, aut saltem experimento peritus: Bené igitur in *Symp* aiebat *Plato*, Medicinam esse scientiam amorum corporis ad repletionem, & evacuationem, & qui cognoscit in his honestum, & turpem amorem, hic prò maximo Medico habendus est, & qui transmutare potest, ut pro altero amore alterum adipiscatur, & ut quibus amor non inest, cùm tamen inesse oporteat, illic inducatur, & ut quibus inest, eximatur, is profectò bonus fuerit opifex; oportet enim, quæ inimicissima sunt in corpore, quantum fieri potest, amica facere, & ut se mutuò ament efficere; inimicissima sunt quæ sunt maximè contraria, frigidum calido, amarum dulci, siccum humido, &c. unde Medici boni dant operam, ut ægrotantibus prosint, si queant, si nequeant, ulteriorem prohibere lapsum debent, ut ægrotantibus prosint; Animadvertat insuper Medicus in curandis morbis debere proximum suum tanquam se ipsum tractare, ac familiam suam; ne fortasse quod ipse non vult, alteri faciat, nec prodigus remediorum in aliis appareat, cùm in se sit avarus, *Owenius* enim de illo cecinit.

Pharmaca dat Medicus, non solet accipere:

Medicus tria non ignorare tenetur, præterita, id est, unde infirmitas originem traxerit; præsentia, in quo scilicet gradu, & statu ægritudo existat, & futura, id est utrum curabilis, ac mortalis sit, quin imo; ait *Brancacinus de Jur. Doctor. lib.* 4. *cap.* 11. peccare Medicum qui scienter applicat infirmo dubia medicamenta, cùm melius sit Ægrotum relinquere in manu sui Creatoris, & beneficio naturæ, quam periculo exponere, eundem supponendo dubitabili medicinæ. Ulterius boni temperamenti, & sanæ corporis habitudinis esse debet Medicus, boni

coloris, elegantis figuræ, nec deformis, ut pueros terreat; turpe enim semper judicavi videre Medicinæ Professorem gibbum, claudum, surdum, monoculum, ore distorto, oculis perversis, gena turpiter attracta, strabismo, vel lue gallica affectum, vel scabiosum, ne forte possit de illo dici *Medice cura te ipsum :* Nullus sit ergo Medicus vel colore ruffus, vel fistulosus, ac densa ignaviæ caligine obductus, nec oris fœtore nauseosus, nec tremore correptus, & veluti paralyticus, qui nec arteriæ motum colligere, neque formulam remedii præscribere nervis impotentibus valeat, nec sit ventricosus, ac tumidus, *cui satient vasti spatiosa volumina ventris*, nec physiognomiam Judaicam præseferat; isti enim, ne quidem minima Æsculapii vestigia incerto pede signantes, in sacram Apollinis ædem, ac Hygiæ Fanum non vocati, sed fraudolenter intrusi dicuntur : præterquam quod vulgus pluris existimat eos, qui bene dispositum corpus habent, sicque, ut opinionem captet, Medicus vestitu decoro utatur. Memor semper esto illius, quod scripsit olim *D. Thomas in 2. de anim;* nempè, Medicum nihil aliud facere, quam auxiliari naturæ ad expellendum morbum, quo auxilio non egeret Natura, si esset fortis; quis ideo, ait *Ang. Politianus lib. 2. Epist.* non videt, plus esse a Medico, quam a morbo periculi, siquidem & morbus alius pro alio curetur, & alia pro aliis remedia afferantur. Et quia in omnibus penè rebus præsens sæculum abusum facit, sic evenit in magno illo medicinæ practicæ auxilio a Venæ sectione petito, cùm enim Medicinæ Magistri phlebotomiam introduxissent, veluti remedium extremum in magnis morbis solummodò concedendum, paulatim talis accessit nonnullorum temeritas, & audacia, ut in qualibet vel minima vertigine, dolore, tristitia, febre depuratoria, *quæ alternis fit rediviva diebus*, sanguinis missio celebratur magno cum naturæ detrimento; sicque, quod olim summa præmeditatione faciendum erat a veteribus Medicinæ Magistris, nunc inconsultò, & veluti per jocum a nostris Medicis exercetur, & Sanguis; qui est Naturæ thesaurus, velut aqua fluminis disperditur; de quo solemni abusu fusè scripsi *in meis Consultationibus num.* 124.

Animi,

Animi, & Corporis colligatio, & connexio summopere animadvertenda, cùm animi motus, & affectus, quoad fieri potest, à medico pernoscendi erunt, unde legendus liber *Pauli du Bè*, cui titulus *Medicina animi, & corporis*. Abstineat a Vesicatoriis, & ab omnibus superstitionibus, ac veneficiis in curatione enim morborum a Dæmonum arte longè stare oportet; ad corpora quippe curanda, medicamenta, non verba, non sigilla, non veneficia adhibenda sunt, & esset plusquam palmare crimen, ait *P. Maraviglia leg. var. doctrin.*, rebus ad curandum superstitiosis uti, eaque adhibere; quorum usus ratione naturali minimè probatur, licet, quod rarissimum est, faustus ea probaret eventus.

Moderandam censeo audaciam nonnullorum nostrorum Medicorum, qui in tenellæ ætatis, & penè lactantibus puellis a venæ sectione non abstinent, quod sanè ægerrimè admittit earum tenuis natura, leve alimentum, ac virium languor, neque ullis a Sapientibus Scriptoribus) sunt verba *Riverii*) patrocinio defendi potest nova hæc mittendi sanguinis licentia; Venæ sectio enim, ut etiam supra dixi, est extremum, & magnum remedium, &, suadente *Celso*, sæpe vel occidit, vel liberat. Præceptum est *Clar. nostri Ant. Musæ Brasavoli*, non posse convenienti diæta uti in prægnantibus, nec illis exhibere pharmaca potentia, ac fortia, ne abortus accidat. Advertendum porrò nostram ætatem bonis non abundare ac sapientibus Medicis, & rationem dat *Aristophanes* canendo

Quis hac in urbe sit Medicus? ubi Medicis
Neque præmium est nullum, neque magni ars ipsa fit.

unde *Juvenalis in Satyr.*

. . . *Quis enim virtutem amplectitur ipsam*
Præmia si tollas

Dolendum enim profectò, in nostris Urbibus doctos Viros neque laudem, neque lucrum acquirere, cujus rei forsitan in

Ffff 2 causa

causa est ipsorum Medicorum dissensio in omnibus Medicinæ operationibus, non tantum in tot morborum diversitate, ac totius Medicinæ partibus, in quibus ratio, & judicium exercetur, sed etiam, quod mirum est, in ipsis anatomicis, in quibus oculi, & manus operantur. Cum autem Morbi verbera Dæmonum sint, teste *Barthio in adversf. lib.* 42. veniunt enim ob peccata; unde *in Ecclesiastico c.* 38. ℣. 15. habemus: *Qui delinquit in conspectu ejus, qui fecit eum, incidet in manus Medici:* sic junguntur in Apostolorum potestate à Deo traditâ morborum curationes, & fugæ malorum Spirituum; sicque alibi morbi Satanæ vincula appellantur: idcircò semper pius, & in Dei gratiâ debet esse Medicus, & nunquam laqueis peccati irretitus, ut permittente Deo valeat feliciter ægros curare. Deum denique timeat Medicinæ Professor, Regalis quippè Propheta nos monuit, initium veræ Sapientiæ timorem Domini existere. Et hæc sunt *Excellentissime Domine*, quæ ruditer, inconditè, & currenti calamo meditari, & scribere tempus permisit. Habes hîc, si non quod optabas, saltem quod potuit sexagenarius tuus Præceptor *Lanzonus*, & quod ab homine, qui te valde diligit, ut desideratur, recipies. Vale.

Ferrariæ Decim. Cal. Maii 1727.

DE

DE ALLIO.

Hæc J. LANZONUS *olim scripsit ad Clar.* MANGETUM *ut patet ex hujus* Bibliotheca Pharmaceutico Medica *Tom. I. pag.* 41.

LLIUM inter Deos jurejurando habuisse olim Ægyptum refert *Cæl. Rhodiginus Antiq. lect. lib.* 22. *cap.* 2. ex quo multi nonnulla encomia Allio tribuunt: *Galenus* autem Allium rusticorum Theriacam appellat, & *Plinius* ad multa rusticorum medicamina aptum esse Allium putat, & ego juste fateri possum solo allio manducato, Rusticum ferè mortuum a Fungorum Veneno liberatum fuisse, ac omnino sanatum hoc solo medicamine; imò ipse Rusticus postquam fuit sanatus mihi retulit se olim Patrem suum ope Allii sanatum vidisse a morsu viperæ; ex quo deducere fas est, Allium inter remedia, Alexipharmaca dicta, locum habere, & forsan hanc ob causam inter cibos militares Allium referebant Antiqui, ne scilicet veneno milites perirent, unde in obsidionibus urbium olim in magno pretio allium fuisse testatur *Suidas*, cui alludit illud: *Allium perdo in obsidione*; Sic miles mihi

 jam

jam retulit, qui trium annorum ſpatio militavit in caſtris Sereniſſimæ ac ſemper Glorioſæ Venetorum Reipublicæ, ſe à veneno ab alio milite impio, propinato, liberalle ope ſucci Allii ad pondus unciarum duarum aſſumpti, ex quo multam nigricantem & fœtidam evomuit materiam, inde ſuperveniente Ictero, & Diarhœa ſanatus eſt; Allium quoque præſtare adverſus lumbricos pluries notavi; Mulierculæ enim noſtræ Ferrarienſes filios ſuos ope aceti, ac ſucci Allii exhibiti a vermibus liberant, & unam præcisè noſco Adoleſcentulam annorum ætatis quindecim valdè vermibus obnoxiam, quæ ex quo ſæpè in cibis utitur allio, ac ex quo ſemper ſecum gerit allium, non amplius a lumbricis tentatur, atque ut ſolebat antea torquetur; hinc Galliarum Populos allium pueris exhibere ad ventris animalia pellenda monet *Clar. Job. Bruyerinus de re Cibaria lib. 9. cap.* 12. *pag. mihi* 415. Sileat ergo Horatii muſa, quæ allium carmine ſuo mirè deteſtatur; quod hic appoſuiſſe non erit alienum, eruditionis gratia.

Parentis olim, ſi quis impia manu,
Senile guttur fregerit,
Edat cicutis allium nocentius
O dura meſſorum ilia!

Allium enim multoties humano corpori juvat, ac multis medetur morbis, imo in deliciis apud quoſdam eſſe ſolet, maximè elixatum; elixatur enim, ut acrimoniam deponat, & ſucci ſit melioris, unde Allio magnam in cibis autoritatem apud quoſdam ſemper fuiſſe teſtatur *citatus Bruyerinus loco cit.*, ait enim, hodie Galliarum illam portionem, quæ ad Pyreneum, Hiſpaniaſque ſpectat, allio liberaliſſimè veſci, & inter pulmentaria nautarum, atque navigantium eximiè commendant; hinc ob ſuum ſalem volatilem acrem appetitum conciliat atque cruditates acidas acrimonia ſua alcalina corrigit; egregium eſt diureticum, & in affectibus colicis uſitatum remedium,

medium, quod etiam commendat *summus ille Medicorum antesignanus Galenus.* Umbilico illinitum hyſtericas etiam paſſiones ſedare ſcribit *Clar. Ettmullerus in Schröderum dilucid. part.* 1. Lac in Stomacho coagulatum diſſolvere allium ego notavi in *Miſcellar. Academiæ noſtræ Leopold. Naturæ Curioſorum Decur.* 2. *Ann.* 8. *Obſ.* 202. *pag.* 505. Quæ omnia breviter ad laudem allii dicta ſufficiant ad præſentem exornandam obſervationem: Plura verò de Allio optanti dabunt *Schröderus*, *Hoffmannus*, *Tragus*, *Paulli* & alii plures tam Antiqui quam recentes Botanici.

DE

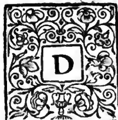
DE DENTIBUS

DISSERTATIO ANATOMICA.

AD

D. JOHAN. JACOBUM MANGETUM

Medicum Genevensem.

DENTES quasi *edentes* dicuntur, & definiuntur officula sui generis minuta dura, alba, & polita per γόμφωσιν maxillarum alveolis inarticulata, quæ cibis confringendis & commoliendis primò dicata sunt, secundò verò pronuntiationi vocabulorum sunt destinata; dixi sui generis ossa esse quia periostio carent, hinc quærunt multi an *dentes* sentiant, quam quæstionem ad calcem hujus Dissertationis videbimus.

Durio-

Duriora sunt quàm alia ossa, nec facilè ignis vi cremantur, & in sarcophago ad longum tempus manent immunes a læsione undè *Tertullianus* ait in dentibus latere semina resurrectionis futuræ. Substantiam nacti sunt durissimam, & quia quotidie comminuuntur manducationis causa ideò quotidiè augescunt, & si dens aliquis decidit, & non renascitur, oppositus tantum crescit, donec spatium vacuum prioris dentis deficientis impleat; hinc putat *Fallopius*, semper in dentibus restare vim formatricem vivificam usque ad extremum senium; Ex semine in utero generantur dentes, ut aliæ partes in prima hominis conformatione; unde in alveolorum cavitatibus etiam infantum non adhuc novimestrium dentes exiguos ego notavi, meisque Auditoribus, atque discipulis demonstravi; verum quidem est, eos suam non habere perfectionem, attamen observabiles sunt.

Erumpunt citius extra gingivas in brutis, quia citius cibum solidum capiunt; in homine autem erumpunt septimo, aut octavo mense post nativitatem, quod tempus dentitionis appellatur; primò exeunt acuti incisores, nam magis acuti sunt, minores reliquis, & eorum major est necessitas, ultimo loco molares, & isti magno cum dolore; Notandum autem, eo tempore quo erumpunt dentes in Pueris, oriri febres & alvi profluvia; & hoc, ait *Bartholinus iu Anatom. lib.* 4. quia dentes gingivas perforantes, plus quam stimuli in carne affligunt; Circa septimum verò annum permutatio dentium fieri solet, decidunt enim priores, & in eorum locum alii adveniunt; Non semper tamen omnes dentes decidunt, & permutantur, sed ut plurimum incisores, canini, & ex molaribus illi, qui proximi caninis sunt; ego autem observasse recordor juvenculam quandam Annorum 21. quæ nondum dentes permutavit; & de puello, qui in ætate Annorum IX. constitutus omnes dentes, tum molares, tum caninos, tum incisores mutavit. Circa hanc dentium permutationem quæstionem agitat *Diemerbroekius Anatom. lib.* 9. An scilicet primi dentes fuerint veri dentes? de qua quæstione ad calcem istius dissertationis, unà cum aliis quæsitis aliquid scribemus. Siti sunt dentes in ambitu

utriusque maxillæ, & circa vigesimum primum, aut sextum, aut trigesimnm ætatis annum, magno cum dolore duo extremi dentes erumpunt; qui communiter appellantur *Dentes sapientiæ*. In hominibus triplicis sunt figuræ dentes, incisores, canini, ac molares; incisores anteriores sunt, & sic dicuntur ab incisione ciborum quam illi faciunt, Canini sic vocantur ob acutiem, duritiem, ac usum, nam ea quæ incisores scindere nequeunt, ipsi confringunt; & à multis dicuntur *oculares*; & sunt tantum duo in qualibet maxilla; Molares sunt magni, & obtusi, molitores appellati, quia cibos conterunt, & ipsi plures sunt, quam incisores; Numerus generalis dentium non idem est in omnibus, plerumque vero quindecim, aut sexdecim in singulis maxillis reperiuntur; Rarissimum est quod de Pyrrho ait *Plutarchus*, nempe eum pro dentibus unum continuum os habuisse lineis solummodò distinctis; similesque historias narrant *Plinius*, *Diemerbroeckius*, *Thom. Bartholinus*, & alii recentes Anatomici; Duplicem dentium ordinem notavi ego nuper in Juvene nostro Cive Ferrariensi; de triplici ordine in Ludovico XIII. Magno Galliarum Rege refert *citat Bartholinus in Anatom reformat. lib.* 4. *cap.* 12.

Superficies Dentium lævis est, ac æqualis, color candidus, nisi senectus, morbi, ac negligentia impediant; dentes caninos superiores, viridis coloris in quodam Hebræo Annorum ætatis 33. fuisse notavi ego Anno. 1685. cum Lauretum petebam mense Maii in Urbe Anconitana. Majorem numerum dentium vitam longam promittere volunt *Hippocrates*, *Galenus & Aristoteles*: hoc autem falsum esse ostendit historia de Augusto, qui annos 76. vixit & dentes raros, scabros, ac paucos habebat. Recipiunt singuli dentes arteriam à carotidibus; venulas à jugularibus, nervos à ramo quarti paris, à quibus, quod radices dentium intus cingit subtile periostium, ipsique adeò dentes exquisito valdè sensu perfunduntur; cavitatem exiguam in dentibus esse ait *P. Dionisius in Anatom. Demonstr.* 4. in quam interdum defluit serositas quædam acris, quæ dentem erodit tanto cum dolore, ut multos ad desperationem portaverit,

&

& ægri cogantur eundem ſibi evellendum curare ; hallucinantur autem illi qui vermes quoſdam intra dentes generari autumant ; Hinc triplex eſt dentium uſus primus ad maſticationem ciborum ; ſecundus ad vocis articulationem , unde fit , ut qui dentibus careant male pronuncient aliquot litteras ut C. D. L. T. X. Z. Tertius denique eſt ad ornatum , venuſtiſſimum enim eſt , & ad faciem valdè condecorandam habere dentes ritè formatos , benè diſpoſitos , ac candidos ' unde ſuavis noſtri *Guarini* Muſa cecinit in laudem oris , & dentium.

Conca d' Indo odorata
di Perle orientali , e pellegrine

& noſter Divinus *Ludovicus Areoſtus* in ſuo Poemate

La bocca ſparſa d' natio cinabro ,
Quivi due filze ſon' di perle elette.

Plura de dentium laudibus apud Poëtas ; nunc quæſtiones aliquas circa dentes videamus ; videlicet primò an dentes ſentiant ; ſecundò an primi dentes in Pueris ſint veri dentes ? tertiò an dentes ſint partes noſtri corporis ? quartò ex qua præcisè materia fiant ? quintò cur decidant circa ſeptimum ætatis annum ? ſextò cur ſemper dentes augeantur ? ſeptimò cur ipſi à cæteris oſſibus diſcrepent ? octavò quotnam ſint dentium differentiæ ? nonò tandem an præter ſuprà dictos uſus , dentes alios uſus habeant ?

Circa primam ideo notandum eſt , nonnullos dentium ſubſtantiam non ſentire contendere , ſed illos ſentire cenſere ratione membranarum dentibus circumjectarum ; At verò dentes , eorumque ſubſtantiam ſentire, docere poſſumus tum autoritate cùm experientia ; *Hippocrates* enim dolore dentes affici tradit 5. *lib. de morb. popular.* ubi declarando dentium uxoris Aſpaſii dolorem nonnulla ſcribit ; igitur , & ſentire dentes oportet , cùm nihil dolore divexitur , ſenſu tactus orbatum ; Auctoritate etiam *Ariſtotelis* , qui *in problemat.* idem tradit , nam

tertio problemate, quærit, cur caro citius & promptius sentiat calorem, ob illumque doleat magis quam dentes, ex quo habetur dentes sentire. *Galenus* insuper *lib. 5. de Anatom. administrat. cap. 3.* hæc ait, *ab iisdem nervis; & gingivæ, & ipsi dentes, & membranæ sensum accipiunt*, nunc verò experientia id planum facit; nam si ferrum, vel gelu frigidissimum dentibus admoveas, statim, eo frigore obrigescunt, similiter rem calidam admotam sentiunt, quanquam citius frigidam quam calidam; quia, ait *Archang. Piccholomineus noster Anatomicus Ferrariensis Celeberrimus*, cùm dentes natura sint frigidi, quod sui generis est promptissimè admittant, calori verò tanquam rei contrariæ obsistunt, nec ita facilè admittunt, ideòque calorem, & minus, & tardius sentiunt; Cæterum cùm calor, & frigus sint primæ qualitates activæ quæri etiam potest an sentiant duritiem, mollitiem, asperitatem? sunt qui pugnaciter contendunt, dentes non sentire asperitatem quia limantur, & franguntur sine dolore; sed hi hallucinantur, quoniam non est necesse, ut id quod sentit statim doleat; dentes enim sentientes primas qualitates vehementes idcirco dolore afficiuntur, quoniam primæ qualitates vehementes existentes, quum tangunt detectam dentium substantiam propter maximam illarum afficientiam vires suas etiam effundunt in radices dentium, in quibus fons sensus horum inest, cùm in eas nervuli penetrent; ast aliæ qualitates ut asperitas, durities ipsos dentes frangentes, & limantes, illis dolorem non afferunt, quoniam vires suas non effundunt in dentium radices in quibus est sedes tactus; quare secundas qualitates quidem sentiunt, sed ob illas non dolent; cæterum dentes non solum dura, & aspera sentiunt, utrum etiam sapores dijudicare scribit *Galenus* de qua re plura apud citat nostrum *Piccholomineum Prælect. Anatom.*

Secundò quæritur an primi dentes sint veri dentes, & qui elapsis primis postea erumpunt sintne planè novi dentes, an verò novi rami ex eadem radice succrescentes? & circa hanc quæstionem audire liceat *Diemerbroeckium Anatom. lib. 9. cap. 10.* sic differentem; Absurdum videtur, ait ipse, statuere novam aliqua-

aliquarum partium generationem post nativitatem fieri; cùm in prima formatione omnes partes sua perfecta delineamenta, suaque principia adeptæ sint, è quibus postea ad justam magnitudinem paulatim succrescunt; hoc cùm multi observassent, ut in hunc scopulum non impingerent, dixerunt primos dentes non fuisse veras corporis partes, sed tantum varias quasdam particulas è superflua materia genitas, & dentium munere fungentes, quousque ipsi dentes perfectè prodirent, alii dixere priores, ac posteriores dentes simul in utero generari, sed priores citius absolvi, atque hinc septimo mense prodire, posteriores autem tardius perfici, atque septimo anno erumpere, tuncque priores è suis alveolis ejicere. Verum duas hasce opiniones veritatem non attingere ait *citat. Diemerbroeckius l. c.* nam si negotium hoc permutationis dentium accuratè perspiciamus, videbimus, non opus esse ambagibus ad evitandas istas difficultates; primi siquidem dentes circa septimos annos vacillant, & decidunt, sed eos non radicitus elabi, sed superiorem tantum partem radici insistentem decidere observatur; dicendum igitur est primos dentes esse veros dentes, & secundos pariter, istosque ex eadem radice enasci, uti plantæ faciunt, & Cornua in Cervis, præciduntur enim plantæ, sed è relicta radice novæ plantæ succrescunt; & cadunt cornua in Cervis, sed è radice denuò resurgunt; de hac quæstione plura apud *Columbum*, *Rolfincium*, *Eustachium*, *Riolanum*, & alios tum antiquos, tùm recentes anatomicos.

Tertia quæstio est, num dentes sint partes corporis? ego igitur breviter dico illos esse veras corporis nostri partes, cum *Hippocrate*, *Galeno*, *&* *Aristotele*; nam dentes sunt ossa, sed ossa sunt corporis partes, ergo dentes sunt partes corporis; ulterius Pars definitur quod sit corpus toti cohærens, communi vita conjunctum, & ad aliquam functionem comparatum, sed hæc definitio verificatur de Dentibus; ergo isti sunt corporis partes; Contrariam autem tenentes sententiam, duo sequentia argumenta proponunt; nempe Partes procreantur ex semine, quæ semel abscissæ non regenerantur amplius; sed dentes ex-

empti regenerantur, ergo dentes non ſunt corporis partes; ſecundum argumentum eſt hoc: Partes definitam incrementi legem habent in omni ætate grandeſcunt, igitur dentes non ſunt veræ partes corporis; hæc autem Argumenta, unica partium diſtinctione adhibita ab *Ariſtotele lib. 2. de gener. Animal.* diluuntur ſic; Partium aliæ gignuntur in prima corporis conſtitutione, aliæ poſt primam conſtitutionem, quales ſunt dentes; de illis autem, quæ in prima conſtitutione Corporis generantur argumenta ſunt intelligenda non verò de his.

Quartò quæritur à multis, ex qua materia fiant dentes? ego ex ſemine generationem dentium haberi volo mediatè, immediatè autem procreari à materia præparata à maxillis; iſtæ enim proferunt alimentum craſſum, pingue, & viſcoſum, ex quo alimento maxillis ad nutritionem ſuperfluo producuntur, quod alimentum ſpermaticum quoddam, & ſpermatis vicarium eſſe tradit *Piccbolomineus noſter l. c.* quod etiam intellexit *Hippocrates*, quando dixit ſemen excidere ab omnibus corporis partibus, unde cùm dentes immediatè procreentur ex tali alimento, procreabuntur etiam mediatè à ſemine, uti antea dicebam

Quinta propoſita quæſtio eſt, cur decidant circa ſeptimum annum, & renoventur? cui quæſtioni, ut breviter ſatisfaciam, dico, maxillas primò tenui lacteo, & molli alimento enutriri, ſic tenues dentes, ac labiles gigni; ad ſeptimum autem annum alimentum craſſum & à primo diverſum ſumere; idcirco mutare dentium extrema neceſſarium ducunt; & radicem, uti vidimus, elongando duriorem dentium ſubſtantiam ſubſtituere; & hoc neceſſarium eſſe puto, quia dentes primi à tenui alimento producti ad tenuia alimenta comedenda ſufficiebant; circà ſeptimum annum autem homo, craſſa, & dura comedere incipit, idcircò, dente pariter duro, ac firmo vice primi uti natura debet.

Sextò quæritur, cur ſemper dentes augeantur, & increſcant, reliqua verò oſſa definitam habeant incrementi metam? hinc *Ariſtoteles 2. de Gen. Animal. cap.* 4. perpetuum dentium incrementum refert in id, cujus gratia facti ſunt dentes, nempe ut

ut cibos possint incidere, & frangere, & sic cum assiduè comminuantur, assiduè pariter crescere debent; imò possumus quoque perpetuum dentium incrementum referre in necessitatem materiæ alentis, nam cætera ossa, cum debitam magnitudinem fuerint adepta, in ea quiescunt, persistuntque, at verò dentes habent alimentum perpetuum à maxillis præparatum; ergo semper dentes augeri, & crescere debent.

Septima quæstio est, quid dentes à cæteris ossibus discrepent? circa quod dico, dentes tribus distare modis à cæteris ossibus, primò sensu, ut suprà est demonstratum, secundò quia illi sunt duriores quam reliqua ossa, Tertiò denique, quod dentes semper augentur, & increscunt, reliqua verò ossa definitam tenent incrementi legem ac metam.

Octavò quærunt multi, quotnam sint dentium differentiæ; ego huic petitioni respondeo, septem observari differentias; Prima est à numero dentium; nam in aliquibus sunt duo dumtaxat, unus in superiori, alter in inferiori maxilla, ut in Pyrrho Epirotarum Rege monente *Plutarcho*; in aliis viginti sex numerantur; in multis 28; in aliis 32; imò 34. numerantur. Secunda sumitur à numero ordinum ipsorum dentium. Tertia à situ, & productione deducitur; Quarta à similitudine, sic serrati dentes vocantur, qui pectinatim coeunt, de quibus videatur *Plinius & Aristoteles*. Quinta sumitur à similitudine rerum incidentium de quibus legatur curiosissimus *Piccbolomineus noster. in Anat. Prælect.* Sexta ab ætatibus, ut dentes ignorantiæ in Pueris, & sapientiæ in Adultis; septima demum à radicibus, alii enim præditi sunt unica tantum radice, ut Canini, alii duabus, alii tribus, aliique quatuor, ut molares.

Nona denique quæstiò à me super proposita est, an præter suprà dictos usus, dentes alios habeant usus? Tres usus dentibus suprà assignavi; primus ob masticationem ciborum secundus ob vocis articulationem, tertius ob ornatum faciei; nunc verò præter dictos usus, ut quæstioni satisfaciam dico cum *Laurentio Anatom. lib. 2. cap. 20.* dentibus etiam præter dictos usus, duos alios posse assignari usus; nempè ad compescendam

garruli

garrulitatem, uti olim putavit *Homerus*, ſunt enim veluti muri linguæ oppoſiti; & ſecundò cum *Ariſtotele* dentes ad pugnam conſtructos eſſe dicere poſſumus; dentibus enim loco armorum nonnulla animalia ſe defendunt, ut Canes, Lupi, & ſic, ſi fortaſſis homo dentibus in defenſione uteretur, vel ut alium quempiam offenderet, hic tunc uſus dentium eſſet, licet improprius; nam manibus eſt homo munitus, quibus ſe tueri poteſt, & quæ ei ſunt loco armorum omnium; Hæc autem de Dentibus uſque adhuc dicta ſufficiant; plura de his cupienti, dabunt *Veſalius*, *Pareus*, *Laurentius*, *Columbus*, *Gagliardus*, *Bartholinus*, *Blancardus*, *Dionis*, *Diemerbroeckius*, *Piccholomineus*, *Fuchſius*, & alii plures, tum antiqui, tum recentes Autores Anatomiæ.

Scribebam raptim Ferrariæ in meo muſeo die 3. Junii 1697.

DE

DE

PERICARDIO

DISSERTATIO ANATOMICA.

AD

D. JOHAN. JACOBUM MANGETUM

Medicum Genevensem.

Or, nobilissimum illud Viscus, in homine primum vivens, ac ultimum moriens, membrana quadam obvolvitur *Pericardion* dicta, ab aliis cordis involucrum, capsula, arcu'a, vagina quæ nihil aliud est, quam involucrum membranosum cor undique cingens, cujus basi, atque vasis firmiter annectitur, ejusdem ue figuram imitatur, ast magnitudinem superat, tantumque ab ipso corde distat, quantum satis est pro motu cordis, & humore in hoc sacculo cordis contento.

In hominibus semper reperitur, licet *Columbus* defuisse pericardium in uno suo Discipulo fateatur, cui forte cordi firmiter annexum potius fuisse, ait *Thom. Bartholinus Anat lib. 2. cap. 5.* Talisque necessitatis est hoc involucrum, ut in avibus, serpentibus, ranis, & in omnibus pariter licet minimis animalculis nunquam desideretur referente *Lowero*; solummodò *cit. Bartholinus*

deesse in Echino terrestri ait; de hujus defectu in variis Animalibus plura apud *Stephan. Blancardum.*

Ortum agnoscit suum à vasis quatuor, nempè arteria magna, arteria venosa, vena cava, & vena arteriosa, à quarum membranis nascitur, idcircò quinque foramina tenet pro venæ cavæ introitu, ac exitu, & pro aliorum trium vasorum egressu; situm eundem, quem cor obtinet, ideòque medium thoracis occupat, & ita protenditur in interiora, ut sternum tangat, quin quoque alligatur diaphragmati.

Superficiei est fibrosæ externè, internè autem lubricæ, & aliquando in pinguibus corporibus pinguedine ornatum pericardium observatur; quemadmodum notavit *Lindanus.* Substantia dura est, unde marsupia à multis confecta vidisse ait *Blasius*; Venas, & arterias minimas habet non tamen facilè apparentes; hîc autem notandum cum *Diemerbroëckio Anat. lib. 2. cap. 5. Riolanum*, duplicem pericardio membranam adscripsisse, earumque exteriorem esse sobolem mediastini dixisse, interiorem vero produci à tunica vasorum cordis, sed illam duplicitatem ostendere nimis difficile judicat *Diemerbroëckius*; Præterea tunica exterior vasorum cordis desumpta est à pleura, quemadmodum quoque mediastini membranæ: atqui absurdum foret, ait citatus Autor, ex una pleura duas tunicas concurrere ad efformandum pericardium, unam à tunica vasorum, alteram à mediastino, & interim mediastinum manere peculiarem membranam, pericardio extrinsecùs circumjectam; Idem *Riolanus* sibi inconstans *animadvers. in Laurentium*, ait satius esse, dicere pericardium oriri à pleura, in cujus duplicatura continetur, & *Animadvers. in Baubin.* bene probat, non duplicatam, sed tantum unam simplicem esse pericardii tunicam, forte immemor eorum, quæ de ejus duplicitate scripserat in *Antropograph. lib. 3. cap. 7.* Nervos exilissimos habet à recurrente sinistro, antequam ascendat, & septi ramulis; idque sive sensus gratiâ, sive, si *Willisio* fides danda, ut se contrahat, & noxia expellat in tremore Cordis. Lymphatica verò vasa huc sparguntur ex trunco ad cor desinente; de quibus vide *Bartbolini Anatom.*

Duplex usus est Pericardii, alter ut cordis sit involucrum, ne vicinas tangat partes, nec ab iis ullum patiatur incommodum; alter

ter verò, ut liquorem contineat, cor assiduè humectantem, unde *Galenus* cor quasi in vesica esse dixit.

Hic humor in omnibus Animalibus invenitur tam vivis, quam mortuis; unde autem hæc proveniat humiditas, & quid ista sit, nunc quæramus oportet, antequam ipsius usum exponamus; Nonnulli hunc humorem ex cordis vasis emitti aiunt; alii cum *Hippocrate* ex potu esse volunt, cujus pars roris adinstar per asperam penetret arteriam ad pericardium; Multi à materia aquosa seminali produci dicunt; Varii, cum *Jasolino* scribunt esse perfectam portionem humoris serosi ab ipsa natura transmissam per venas, & arterias; Nonnulli ab excrementis aquosis tertiæ coctionis hunc humorem gigni statuunt; alii curiosiores, ut novi quid pronuncient, illum ex delabente saliva deducunt; Multi ex aëris inspirati portione in aquam conversa hanc humiditatem haberi scribunt; alii ex cordis adipe ipsam agnoscunt; *Bartholinus* verò, & *Diemerbroëckius* asserunt, ex vaporibus, & exhalationibus humidis ex corde protrusis, ac in pericardio condensatis, humorem dictum fieri; *Stenonius* verò cum *Barbette* illum extillare à lymphaticis vasculis in pericardii cavitatem suspicatur; Ego autem cum *Clariss. Lowero de corde*, *Blancardio in Anatom. reform. cap.* 1. Et aliis assero, hanc humiditatem esse laticem quendam lymphaticum, è glandulis suprà basim cordis jacentibus, (aut etiam) ex Illustriss. Malpighii Demonstratione * per totum Pericardium resperfis, extillatum, qui ignis calore, albuminis ovi instar concrescit, uti cæteræ lymphæ, etiam hydropicorum contingit, quemadmodum ego non semel notavi, meisque Discipulis ostendi; in hoc autem sacculo continuò manere haud debet, ut docet citat. *Blancardus*, sed ex eodem per vasa lymphatica in ductum thoracicum effunditur; si enim ibi semper maneret corrumperetur; *nam vitium capiunt, ni moveantur aquæ*, optimè cecinit Vates; consequens igitur est lympham hanc assiduè effluere, & refluere; quando autem nimium abundat, cordis palpitationem causare ait *Clariss. Petr. Dionis Anatom. demonstr.* 5.

Liquor autem iste extrinsecus cor humectans, & lubricum faciens, illius motum faciliorem reddit, nimiamque prohibet siccitatem;

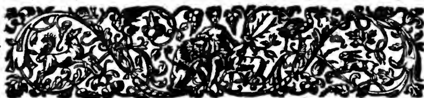
* *De hoc vid. in Tractatu de Glandulis ubi Marcell. Malpigh. de Structurâ glandular. onglobatar. &c.*

tem; ejus verò diuturniorem defectum tabem inducere posse scribit *Diemerbroeckius in Anatom. lib. 2. cap. 5.* Inservit quoque hæc Pericardii lympha, ut cor innatando minus grave fiat; & in nullam partem impingat, adeò ut idem officium cordi prestet hæc aqua (sunt verba Doctiss. *Dionis*) quod præstat illa cui fœtus innatat; qui sine hujus ope, sese movendi libertate non frueretur; De hac re similitudinem navis exhibet *Blancardus*, quæ mari imposita faciliùs ope unius Viri movetur, quam viris centum, cum adhuc in arido sita quiescat. Ratio autem, quare in mortuis major copia hujus aquæ in Pericardii cavitate inveniatur, in promptu est; cum enim Animal moritur, major lymphæ copia colligitur, quam regreditur, quia vasa quo tenuiora, & ab eorum origine longiora, eò citius vita defunguntur, motumque peristalticum perdunt; vasa quippe manuum, ait citat. *Blancardus*, ac pedum prius mortua sunt, quam ea quæ cordi proxima, unde Arteriæ omnium primò sanguinem hauriunt; sic etiam de istis censendum est vasculis, quorum ductus adducentes tardius è vivis excedunt, quam abducentes, Quoad quantitatem hujus humoris, dico, me hunc pauciorem semper in Viris observasse, in mulieribus autem copiosiorem, sicut etiam antè me *Vesalius* notavit, eundemque *Riolanus* in senibus uberiorem vidit, quam in juvenibus; hinc mense Februario Anni hujus 1697. in cadavere Plebei cujusdam pleuritide sæva extincti in meo Xenodochio S. Mariæ novellæ Ferraria observavi in cordis capsula liquorem omninò coagulatum, quemadmodum ovi albumen igni appositum, subviridis tamen erat coloris; in muliere quadam Anno 1691. Iliaca passione defuncta; rubicundam hanc humiditatem fuisse prospexi, ità ut cruorem imitaretur; in Puero Variolis emortuo Anno 1692. nihil penitus istius lymphæ vidi; sicuti pariter in Adolescentula phthisi confecta; In Ancilla quadam scorbutica, tandemque Angina occisa Anno 1695. ferè plenum pericardium observavi cæruleo quodam liquore; qui ignis calori appositus nunquam coagulatus fuit, sed tantummodò in superficie crustam exiguam admisit; In Sacerdote hydropico talem humorem omninò viridem, atque summopere fœtentem notavi Anno 1694. Tandemque Medicus fide dignus mihi narravit; se Anno 1684. observasse in cadavere cujusdam Mantuani Apoplexia necati, humorem pericardii in magna copia, ipsumque fuisse atri coloris, in cujus fundo arenulæ quædam nigræ apparuere. An postea iste pericardii humor fuerit qui è latere J. C. Salvatoris nostri aperto cum sanguine emanavit ob vulnus à Longino infixum, disputant multi; *Andreas Laurentius*, & alii plures affirmant illam aquam pericardii humorem fuisse; contrariam tamen opinionem defendit *Bartholinus de later. Christi aperto cap. 4.* penes quem eruditum Autorem Lector curiosus plura de hac quæstione videre poterit;

Hæc de Pericardio scribebam raptim in meo museo Ferrariæ die 30. Aprilis 1697.

FINIS.

INDEX

INDEX RERUM AC MATERIARUM

In hoc primo Volumine Contentarum.

Alter-

&

D.

F.

H.

lis

Lac

L.

M.

N.

O.

patet

S.

T.

FINIS.

